ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2
MARDI
2 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Տրաճուա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում) 247 եւրօ (Շաբաթաւան առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·826

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·826

ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ԹԷԼԷԹՈՆԸ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 6 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐ ՀԱՆԳԱՆԱԿԱԾ

Նոյեմբեր 27–ին աւարտեցաւ «Հայաստան» հիմնադրամին Լոս – Անճլըլըսի թէլէթոնը որուն ընթացքին նուիրատուութեան խոստումներու դումարը հասաւ 6 միլիոն 72 հազար 557 տոլարի: Ախ առթիւ ԱՄՆ մեկնած էին Լղէ նախագահը Ա. Ղուկասեան եւ հիմնադրամի գործադիր վարչութեան անօրէնուհին Ն. Մելքումեան: Հանգանակութեան մասնակից եղած են թէ՛ տարբեր ազգային գործիչներ, բարերարներ, հոգեւորականներ:

Ղարաբաղի Հիւսիս – հարաւ մայրուղին չինուածքի նպատակով կտմակերպուած ձեռնարկին կարեւոր նուիրատուութիւններ կատարած են Լուիզ Սիմոն Մանուկեան, Ալպէր Պոյաճեան (մէկմէկ միլիոն տոլար), Ժեռար Գաֆէճեան (կէս միլիոն տոլար), Արա Աբրահամեան (200 հազար տոլար): Առաջին հաստատումներով, 2003–ի արդիւնքը 18% աւելի է նախորդ տարուընէ:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀԸ
ՂԱՐԱԲԱՂԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ա. Ղուկասեան Լոս _ Անճլըլսի մէջ յայտարարած է թէ Ղարաբաղի անկախութիւնը կարելի է ուրոյն պետութեան, կամ Հայաստանի միացած ձեւով: «Անկախութիւնը տուեալ դէպքում նշանակում է անկախութիւն Ադրբեջանից, իսկ ապագայում թէ ինչպէս մենք կը կառուցենք մեր երկիրը, մեր յարաբերութիւնները Հայաստանի հետ, դա հայ ժողովրդի խնդիրն է» ըսած է ան:

Ա. Ղուկասեան «չատ վերացական հասկացողութիւն» նկատած է Ադրբեջանի հետ ընդհանուր պետութեան գաղափարը: Կրկնած է թէ բացառուած է Ղարաբաղին ենթարկումը Ադրբեջանին: Ինչ կը վերաբերի Մեղրիի տարբերակին, նախագահը զայն անընդունելի համարած է, ըսելով. «Զկայ մի զարաբաղցի, որի մտքով այդպիսի բան անցնի: Մենք չենք ուզում Ղարաբաղի հարցը լուծել Հայաստանի հաշուին: Գտնում եմ որ Մեղրիի հարցը արհեստականօրէն ստեղծուած խնդիր է. այն Ղարաբաղում չի քննարկուել եւ չի կարող քննարկուել: Մեղրին ռազմավարական խնդիր է հայ ժողովուրդի համար»:

«ԱՐՄԱՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 28 / Դեկտեմբեր 1)

ՊԱՏԻԺՆԵՐ ԼՐՏԵՍՈՒԹԵԱՄԲ ՄԵՂԱԴՐՈՒԱԾՆԵՐՈՒ

Երեւանի կեդրոն եւ Նորք _ Մարաշ համայնքներու առաջին առեանին մէջ 2 – 15 տարուան բանտարկութեան պատիժներ պահանջուած են Ադրբեջանի յատուկ ծառայութեան հետ գործակցելու ամբաստանութեամբ դատուողներու. Իվետա Ֆիլկովային, Էդիկար Ֆիլկովին եւ Ալեքսանդր Գասպարեանին համար: Անոնք ամբաստանուած էին 2002–ին: Մեղադրանքի տակ էին Նինա Շիլինա եւ փոխգնդապետ Աբթիւլ Օհանէսով. այս վերջինը կը դատուէր առանց արգելափակուած ըլլալու: Ունկնդրուած են 18 վկաներ, դատաքննութեան սկիզբէն, անցեալ Մարտ 19–էն ի վեր:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՍՊԱՆԱՑԻ Ե�օԲԸ ՄԵՌԵԱԼ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՀԱԿԱՅԱՐՁԱԿՈՒՄ՝
46 ՄԵՌԵԱԼ

Իրաքցիներէն եաք, Սպանացիք են, որոնք, Նոյեմբեր 29–ին, զոհ գացին Իրաքեան կեռիլլային: Սպանացի եօթը գաղտնի գործակալներէն զատ, սպանուեցան նաեւ երկու ճափոնցի դիւանագէտներ: Սպանացիները երկու կառքով կ'անցնէին, պաղտատէն երեսուն քիլոմեթր հարաւ եւ կը թուի որ թակարդէ նախապէս պատրաստուած էր: Իրաքցիները կառքի մը մէջ կը սպասէին եւ յարձակումը գործեցին անմիջապէս: Սպանացիներու դիակներուն չուրջ հաւաքուած են պատանիները եւ պարած ու ոտնակոխած, նաեւ Ս. Հիւսէյնի փառքը երգած, մինչ կը հասնէին Ամերիկացիք, դիակները վերցնելու համար:

Սպանիոյ վարչապետը միտք չունի սահկայն իր քաղաքականութիւնը փոխելու եւ անմիջապէս յայտարարած է.– «Մեր զօրքերուն նահանջը լուծումներու վատթարադոյնը կ'ըլլայ»:

Ամերիկացիք հակայարձակման անցած են, Կիրակի, Նոյ· 30–ին եւ 46 Իրաքցի սպաննած, որոնք կը պատրաստուէին վիներական չարախնդներու յարձակելու: Ամերիկեան ուժերու յարձակումը գործուած է Սամարա, Պաղտատէն 110 քիլոմեթր հիւսիս: Ըստ ամերիկեան աղբիւրներու, Իրաքցիները Ս. Հիւսէյնի կեռիլլաներու համազգեստը կը կրէին եւ կը կասկածին նաեւ որ Իրաքցի իրենց պաշտօնեաներէն մանք կը տեղեկացնեն յարձակումներուն: Համախմբումի ուժերու դէմ յարձակումները այդ փաստը կու տան, ինչպէս Սպանացիներու պարագան էր:

*
**

Սպաննուած են նաեւ երկու հարաւային Գորէացիներ, երկու ուրիշներ ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են: Նոյեմբեր 29–ին, մեռած է գոլոմպիացի մը, որ կ'աշխատէր համախմբումին հաշուին: Զոհ գացած է յարձակման մը ընթացքին Իրաքի հիւսիսը:

*
**

Կը թուի որ Պուշի անակնկալ այցելութիւնը Պաղտատ, ակնկալուած քարոզչութեան չէ ծառայած եւ կառավարական Խորհուրդին անդամներն ալ չեն գիտցած թէ ինչո՞ւ օդակայան հրաւիրուած են այդ օրը, այդ ժամուն: 25 անդամներէն մէկը՝ քիւրտ Օթման յայտարարած է որ արդիւնքը բացասական է Պաղտատի համար, չնչելով թէ «պատասխանատուութ» եւ «պատասխանները մանք կը տեղեկացնեն յարձակումներուն: Համախմբումի ուժերու դէմ յարձակումները այդ փաստը կու տան, ինչպէս Սպանացիներու պարագան էր:

Նման արագ այցելութիւն մրն ալ կատարած է Հիլարի Կլինթըն, Նոյեմբեր 28–ին: Ուզած է քաջալերել ամերիկացի զինուորները, որ «լաւ աշխատանք կը տանին»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

Ժէնեւի մէջ, յոյս մը ծագած է Մերձաւոր _ Արեւելքի խաղաղութեան համար: Ծրագիրը պատրաստած են իսրայէլցի եւ պաղեստինցի անկախ անձնաւորութիւններ: Ան ծնունդ առած է Հոկտեմբերին, երբ տարբերու դաշնակցութիւններէ եաք եւ պիտի հրապարակուի 700 հիւրերու ներկայութեան յատուկ արարողութեան մը ընթացքին: Ֆրանսան պիտի ներկայացնեն Սիմոնն Վէյլ եւ ճէք Լանկ: Արդէն իսկ Շարոն կը մերժէ, պաղեստինցիք ալ վերապահ են: Ծրագիրը կը նախատեսէ որ Այսրյորդանանի սահմանները պիտի ճշդուին կանաչ դիծով, քանի մը մասերու փոխանակութեամբ եաք, Երուսաղէմ կը դառնայ երկու պետութիւններու մայրաքաղաքը եւ Հին Քաղաքին մեծ մասը կ'անցնի պաղեստինեան իշխանութեան ձեռքը: Իսրայէլ կը ճանչնայ Պաղեստինը, որպէս Պետութիւն:

Իվ – Տը – Ֆրանսի չրջանի հիւանդանոցներուն «ստիպողական» բաժանմունքները խուճապի մէջ են, դիմողներու հըսկայ քանակին պատճառով: Տեղ տեղ, հարկ է եօթը ժամ սպասել, իբրեւ հետեւանք դումի եւ աղիքային հիւանդութիւններու համաճարակին, մանաւանդ երախաներու եւ պատանիներու մօտ: Ստեղծուած տագնապը մեծ է եւ Առողջապահութեան նախարարը կոչ ըրած է ընտանիքներուն, որպէսզի նախընտրաբար իրենց բժիշկին դիմեն:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ, գործազրկութիւնը միայն 0,2%–ի յաւելում կրեց Հոկտեմբերին, կացութիւնը բարելաւելով բաղդատմամբ նախորդ ամիսներուն: Ամբողջ տարուան երկայնքին, յաւելումը հասած է 7,1%–ի:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ թերթերու տարածումը 2,55% նուազում արձանագրած է 2002 – 2003 Ցուլիս – Ցունիս ժամանակաշրջանին, բաղդատմամբ նախորդ տարուան նոյն չրջանին: Ամէնէն աւելի վնաս կրած են ազգային օրաթերթերը 5,8% նուազումով:

ՇԻՐԱՔԻ խուլութեան հարցը կը չարուանակէ զբաղեցնել մեծխանները, որոնք, ըստ երեւոյթին, աւելի լուրջ մտահոգութիւններ չունին: Բաւեց, որ նախարարուհի՝ Ռոզլին Պաշըլօ սխալ մը գործէ եւ ընդունի նախապահին խուլութիւնը, որպէսզի ան օրուան հարցը դառնայ: Նոյեմբեր 26–ին, Մաչ «յաղթած է» հրատարակել Շիրաքի մէկ լուսանկարը, Ցունիս 2 թուականով, ուր կը յայտնուի որ ալ ականջին խորը գործիք մը ունի:

ՄՈՒՍՈԼԻՆիի Թոռը՝ Ալեսանդրա Մուսոլինի հեռացած է «Ազգային Զինանկութիւն» կուսակցութենէն, յայտարարելով որ մէկ վայրկեան աւելի չի կրնար մնալ այդ կուսակցութեան մէջ: Խոտոր կը համեմատի, ըսած է, անունին հետ զոր կը կրեմ: Հեռացումէն եաք, միացած է չարձանագրուածներու խումբին: Ա. Մուսոլինիի առարկութիւնն այն է որ չէ հանդուրժած կուսակցութեան պարագլուխին՝ Ճանֆրանքօ Ֆինիի յայտարարութիւնը Իսրայէլի Խորհրդարանին առջեւ: Ան ըսած էր որ կարծիքը փոխած է Մուսոլինիի մասին, այլապէս, չեչտած է, հոս չէի ըլլար եւ չէի ըներ ինչ որ ըրի: Ֆինի, զոր մանիչակագոյն

(Շար·ը Դ. էջ)

ՍԱՀԱԿ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ ՅԱՆԿԱՐԾԱՄԱՀ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆի ՀԱՅ ԹԵՄի ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ ՎԱԽՃԱՆԱԾ Է ՊԱՏԱՐԱԳի ԸՆԹԱՑՔին

Կիրակի, Նոյեմբեր 30–ին, երբ Սելանիկի մէջ, կը տօնուէր տեղւոյն Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ հարիւրամեակը, իր խօսքը արտասանած պահուն յանկարծամահ եղած է թեմին առաջնորդը՝ Սահակ Արք· Այվազեան: Ծնած էր 1930–ին:

Առաջնորդին վերջին օծումը կը տըրուի Դեկտեմբեր 5–ին, Աթէնքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ:

ՑՈՒՇԱՓԱՐԻ ԲԱՑՈՒՄ ՍԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29, ժամը 16–ին փարիզեան արուարձաններէն Սարսէլի մէջ (Սթատ Նելսոն Մանտելա, ուր Փօլ Լանժըվէն) բացումը կատարուեցաւ Հայոց ցեղասպանութեան մէկուկէս միլիոն նահատակներու յիշատակին նուիրուած յուշաքարին:

Թաղապետական պատուիրակ խորհըրդական Մաչիկ Մաչիկեան ներկայացուց օրուան պաշտօնական հիւրերը, ապա, յաջորդաբար խօսք առին Սարսէլի քաղաքապետը՝ Ֆրանսուա Փիւֆոնի, Վալ ա'Ուազի գնկերմարական երեսփոխան՝ Տոմինիք Սթրօս _ Քահն, Արա Գրիգորեան, Հայաստանի դեսպան՝ Լ. Նալպանտեան: Հուսկ, Մեսրոպ Քհնյ· Ժամկոչեան օրհնեց յուշաքարը:

Արարողութենէն եաք, ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Սալ տիւ Միլ Գլէօպ:

Նոյն իրիկունը, քաղաքապետին հրաւէրով տեղի ունեցաւ դեղարուեստական յայտագիր մը, Ա. Մալրօ սրահին մէջ: Ներկայ եղան Տ· Սթրօս _ Քահն, Հայաստանի դեսպանը Լ. Նալպանտեան ու այլ անձնաւորութիւններ: Մեծապէս գնահատեցաւ Նաւասարդ պարահումբին ելոյթը: Դեսպան Լ. Նալպանտեան Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութեան կողմէ պարգեւատրեց խումբին հիմնադիր դեկավար Էմի Ճօլօլեանը:

ԳԶՆԱՒՈՒՐԻ ՆԱՐ ԱԼՊՈՒՄԸ

«Ֆիկարօ», Դեկտեմբեր 1–ի իր թիւին առաջին էջին վրայ հրատարակած է Շ. Ազնաւուրի նկարը, իր նոր ալպոմին («Կը ճամբորդեմ») հրապարակման առթիւ: Կցուած յօդուածին մէջ, գրուած է, ան պարտադրեց «իր պոհէմը» 60 տարիներու իր ասպարէզին երկայնքին: Նկար մը եւս եւ յօդուած մըն ալ կան 28–րդ էջին վրայ: Ենթախորագրին մէջ, կ'ըսուի.– «Հակառակ քննադատութիւններուն, որոնք չխնայեցին, պարտադրեց դասականներ եւ իսկական երգացանկ մը»: Ի մօտոյ, հեռատեսիլին համար, պիտի ղարձնէ «Լը փէտ Կոլիօն»: Հարցազրոյցը վարած է ժան – Լիւք Վախթհաուզըն: Ազնաւուր կը խոստովանի որ չի կրնար պարապ նստիլ, կեանքի սէրն ունի, չարժելու, ղոյութիւն ունենալու կարիքն ունի: Կը խօսի նաեւ իր վերջին հատորին մասին, ծնողքին, մանկութեան:

Յօդուածագիրը կը գրէ թէ Ազնաւուրի հոգը չէ անմիջական յաջողութիւնը, կ'աշխատի տեւողութեան համար:

Ողջամիտ եւ բաւական հպարտ ինքն իրմէ, կտրած ճամբայէն, երգի պանթէոնին մէջ, կը գրէ Վախթհաուզըն, եթէ միայն մէկը մնայ, ինք է:

«ԱԶԳԱՅԻՆ ԽՈՅՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ»՝ «ՄԱՆԿՈՒԹԱՅԻՆ ԷՔՍՊԱՆՍԻԱ»Յ ՆԱԽԱԾԵՄԻՆ

Ամիսներէ ի վեր մտքիս մէջ խմորուող այս յօդուածը, որ կոչուած էր խղելու ակամայ լռութիւն մը, հրահրելու եկաւ աւազ քարեկամ մը, որ Հոկտեմբերի կիսուն երեւանէն դարձին ինծի հասցուց «Հայկական Համառօտ Հանրագիտարան»ի չորրորդ ու վերջին հատորը, քանի մը ամիս առաջ լոյս տեսած: Ցնծագին պահ մըն էր վերջապէս ամբողջացած տեսնել այս քառահատոր շարքը, որու հրատարակութիւնը սկսած էր 1990-ին, մասամբ փոխարինելով, մանաւանդ մաք-բազատելով ու լրացնելով 1974 – 1987-ի «Հայկական Սովետական Հանրագիտարան»ի 13 հատորներուն մարքս – Լենինեան միահեծան գաղափարախօսութենէն ու կապարամներէն ծնած բացերը, աւելորդաբանութիւնները, տուրքերը, սխալները: Ըսել չէ, թէ կանաչակազմ հատորները կարելի է պսակազերծել երախայրիքի իրենց արժանիքէն, աշխարհը հայերէնով, հայացած ակնոցով տեսնելու հնարաւորութեան առաջին ընծայումէն: Հայաստանի գիտական լաւագոյն մտքի արտադրութիւնն էր ասիկա, որ երեւան եկած էր խորհրդային վարչակազմի օրով (այս փաստը գերարժեւորելու չէ, քանի որ այլ վարչակարգի քիչ թէ շատ կայուն օրերուն ալ կարելի էր յաջողցնել ասիկա եւ ոչ անպայման պետական հրամանով կամ մականով, Տիւրօյի եւ Տ'Ալամպէրի «Հանրագիտարան» կամ «Բրիտանական Հանրագիտարան»ը վկայ): Բայց եւ այնպէս, ընդհանուր մշակութային կամ հայկական արժէքներու քիչ թէ շատ բանիմաց ընթերցողը չէր կրնար մտքի անհանդստութեան մը չենթարկուիլ, լիակատար վստահութեան մը պակասը զգալ, երբ կը բանար էջեր ուր գաղափարական հարկադրանքը գերիւեր էր գիտական ամէն հարկադրանքէ, նոյնիսկ՝ անդարեխիղճ մասնագէտին գերիւչէն ելլելէ եաք:

Համառօտ Հանրագիտական կարմրագոյն հատորները մեծ մասով կը փարատեն հինէն եկող այդ անհանդստութիւնը: Նախկին ամբողջատիրութիւնը վերացած է եւ հիմա կարելի է տարբեր աչքով նայիլ երեւոյթներուն ու վստահութիւն ներշնչել տպուածին հանդէպ: Ասիկա չի նշանակեր, որ այս քառահատորը անթերի է: Հաւաքական գործ մըն է, իր ակնյայտ առաւելութիւններով հանդերձ, չի կրնար կատարելութեան յաւակնիլ: Ցամեցող անբաւարարութիւններ դեռ կան, բայց հիմա ընտրութենէ կամ անբաւարար տեղեկութենէ կը բխին: Հայագիտական նիւթի տեղեկատու աղբիւր մը կառուցելու այս ազնիւ ճիգը պէտք է միշտ պայքարի իր առարկայի անհուն ցրուածութեան, տեղեկութիւններ հայթայթելու դժուարութեան, արտաքին աշխարհը տեղւոյն վրայ ճանչնալու անհնարինութեան դէմ: Ուստի, գինող աչքը հոս ու հոն պիտի նկատէ սխալ թուականներ կամ տեղեկութիւններ, պակաս կամ աւելորդ յօդուածներ, մոռացումներ, եւ այլն: Բայց նախապայմանները կան յաջորդ հրատարակութիւնը կատարելագործելու:

Այո, իմացական նախապայմանները կան: Բայց միայն այդքան:

Եթէ արժէչափերու կտրուկ ու անմիջական չրջում մը չկատարուի, այս շարքը կոչուած է դառնալու Հայկական Հանրագիտարանի, որպէս հաստատութիւն, ո՛չ թէ ցարդ իրագործուածի թագն ու պսակը, այլ··· կարապի երկդը:

*
**

Բարեկամիս բերած ու ինծի «ժառանգ» անցած տասնեակ մը թերթերուն չարքին էր Սեպտեմբեր 14-ի «Գրական Թերթ»ը, որու երրորդ էջը գաղափարական տարբեր ուղղութիւններէ ութ մտաւորականներու ստորագրութիւններով կարճ կամ երկար դրութիւններ կը պարունակէր, որոնց նիւթը մէկ էր՝ Հայկական Հանրագիտարանի Թումանեան վաղոյի թիւ 5-ի չէնքին վաճառքը դրամատան մը՝ 250·000 ադոլարով: Աստուածաշնչեան դուգահեռը ձրի էչ, ոչ ալ ակամայ: Արդարեւ, միթէ յուդայական չէ՞ այս առուծախը, «ազգային սրբութիւններու ոտնակոխում» մը պիտի ըսէի, չատոնց մաշած խօսք մը կրկնելով:

1996-էն ի վեր տեսեր էի «Ինեկորանկ»ի ցուցակը, չէնքէն ներս անցնելու առեն: Չէի զարմացած: Գրողներու Միութեան կողմնակի մուտքերէն մէկուն վրայ տեսեր էի «Նաւպիկէ»ն, իսկ ճարտարապետներու Միութեան դլխաւոր մուտքին՝ «Դինօ կլաբ»ը: Ըստ բախտի կը յիշեմ անունները, տասնեակներ աւելի տեսայ այդ եւ յաջորդական այցելութիւններուս ժամանակ: Տնտեսութեան եւ մշակոյթի մէջ պետութեան դերի համատարած նահանջի պայմաններուն մէջ, ինչո՞ւ զարմանալ, երբ այս կամ այն հաստատութիւնը վերապրումի մտահոդութեամբ իր աւելորդ տարածքէն մաս մը եկամտաբեր աղբիւրի կը վերածէր:

Բայց հիմա, կողմնակի կամ եաեւի դուռէն թէ պատուհանէն մտնողը տանտէր կը դառնայ: Երեւանը, այսօր, հսկայական բաց չուկայ մըն է: Ամէն ինչ ծախու է··· մարզկային կեանքէն կամ մարմինէն սկսեալ: Դաժան խօսք է, չէ՞: Դիժբախտաբար, այո՛: Սխա՞լ է: Դիժբախտաբար, ո՛չ: Մարդիկ վարձու կ'առնուին օր ցերեկով, մարդասպանութիւն պործելու համար: Գիչերները կիները վարձու կ'առնուին, արդէն դիտէք ի՞նչ գործի համար: Կը սխալի՞մ:

Աւդ, ինչո՞ւ զարմանալ, երբ 1995-ին վարձակալ դառնալէ եաք, Փետրուար 2003-ին «Ինեկորանկ»ը տանտիրոջ դերին անցած է: Պետական այսինչ վարչութեան հետ կնքուած պայմանագրութիւնը ճչդած է, որ երեք տարի եաք, Հայկական Հանրագիտարանի խմբագրութիւնը – արդէն կծկուած՝ չէնքի վոքր մէկ մասին վրայ – պէտք է չուէ երթայ չէնքէն:

Մարդ կրնայ ըսել. «Թող ուրիչ չէնք երթայ»: Կրնայ ըսել, բայց··· Թումանեան 5-ի չէնքը, զոր «պատմական» կոչած են որոչ գրողներ, թէեւ Հանրագիտարանի տարանի հիմնումէն առաջ չեմ գիտեր ի՞նչ պատմութիւն ունեցած է, պետութեան կը պատկանէր: Հայկական Հանրագիտարանն ալ պետական հաստատութիւն մըն էր, մինչեւ որ 1990-ականներու կէսին իր անձնակազմը զայն դարձուց սահմանափակ պատասխանատուութեան ընկերութիւն եւ վերածուեցաւ հրատարակչատան մը, որ պետական պատուէրով տպած է ինչ – ինչ հատորներ, բայց նաեւ՝ ոչ – պետական հովանաւորութեամբ: Այսպէս, Համառօտ Հանրագիտարանի աւարտական հատորը լոյս տեսած է չնորհիւ «Գալուստ Կիւլպէնկեան» Հիմնարկութեան օժանդակութեան:

Ու հոս կարճ փակագիծ մը բանալով պէտք է վեր առնել այն փաստը, որ վերջին տասնամեակին «Կիւլպէնկեան» Հիմնարկութեան հայկական բաժինը մեծ վերելք մը ապրած է Սփիւռքի թէ Հայաստանի մէջ տարբեր ծրագիրներու նիւթական անհրաժեշտ աջակցութիւնը հայթայթելով: Հայաստանի պարագային, օրինակ, անոր անունը «մեծ» հովանաւորներուն չարքին կարելի է դասել՝ երջանկայիշատակ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի, Մեսրոպ Աբգ. Աչճեանի, լոս-անճըլըսաբնակ Յարութիւն Սիմոնեանի կամ Նիւ Ձըրզիի «Ամէն եւ Բերաբէ Ճէրէճեան» հիմնադրամի կողքին:

Իսկ ուրիչ կարճ փակագիծ մը բանալով, վերջերս մամուլին մէջ կարդացած էի այն լուրը, թէ յառաջիկային պետական պատուէրով ըլլայ պիտի տեսնէ «Հայկական Սփիւռք» հանրագիտարանը: Առնուազն 1996-էն ի վեր պատրաստ այդ գործին հրատարակութեան համար, այդ ժամանակ, ինծի ըսուած էր, թէ 70·000 տոլարի կարիքը կար: Գիտեմ թէ Սփիւռքի մասնագէտներ ընդրկուած են այդ գործին պատրաստութեան մէջ եւ յոյս ունիմ, որ արդիւնաւէտ հրատարկութիւն մը պիտի ըլլայ: Բայց եթէ ի զօրու կը մնայ 70·000 տոլարի այդ նախահաշիւը, մտածեցէք, որ այդ գումարը մէկ քառորդն է չէնքի վաճառման գինին···:

*
**

Շէնքին վաճառումը, ինքնին, պիս պիտի չմտահոդէր որքան այն իրողութիւնը, թէ ո՛չ մէկ տեղ տող մը տեսած եմ, որ մեղմ ըսէ, թէ Հանրագիտարանի կարծիքը առնուած է, կամ նախօրօք լուր տրըւած է: Կամ, աւելի ճիշդ, անոր ճակատագիրը ապահովուած է նախքան վաճառքը: Եթէ առուծախէն վեց ամիս եաք դեռ մամուլին մէջ գրուող բողոք կը բարձրացնեն առնուազն տասնեակ մը հեղինակաւոր անուններ, որոնցմէ մէկը՝ «Վարդապետ» Կոմիտէի երբեմնի անդամ ակադեմիկոս Ռաֆայէլ Ղազարեանը, զայն բնորոշած է որպէս «ազգային խայտառակութիւն», իսկ Օգոստոսին 50 մը տաւորականներ, Գիտութիւններու Ակադեմիայի նախագահ ակադեմիկոս Ֆադէյ Սարգսեանի գլխաւորութեամբ, Հանրապետութեան նախագահ Ռ. Քոչարեանին ուղղուած հաւաքական նամակ մը ստորագրած էին, կրնամ բաւական վստահ ըլլալ, որ նման ապահովութիւն գոյութիւն չէ ունեցած, չունի՛:

Չէ, հոս գործած է ամենաբերբոս չուկայական օրէնքը, տանտէրը կը ծախէ չէնքը եւ վարձակալին լուր կու տայ, թէ երեք ամսուան պայմանաժամ ունի չէնքը պարպելու: Ուր կ'ուզէ թող երթայ, իր գիտնալիքն է: Դրամատիրական աշխարհի մէջ, այսպէս են խաղին օրէնքները:

Բայց Հանրագիտարանը նպարավաճառի խանո՞ւթ է: Արդեօք պետութիւնը իր նախկին միաւորին տէր կանգնելու բարոյական պարտաւորութիւն մը չունի՞: Հայաստան Մշակոյթի, Գիտութեան եւ Կրթութեան նախարարութիւններ չունի՞, Որո՞ւ ոլորտին մէջ կ'իյնայ գիտական եւ մշակութային այնպիսի օճախներու պաշտպանութիւնը, ինչպիսիք են Հանրագիտարանը կամ Ակադեմիան, Ազգային Գրադարանը կամ Գրականութեան Թանգարանը, եւ միւսները···:

Եթէ պետութիւնը այնքան անհրաժեչտութիւն ունէր 250·000 տոլար գըրպանելու, ո՞վ դիտէ ի՛նչ նպատակով մսխելու համար, թող նախ եւ առաջ բարեհաճէր Հանրագիտարանի յետագայ ճակատագիրը տնօրինել, նոր չէնք մը հայթայթել, կամ, ինչ որ աւելի արդար եղած կ'ըլլար, անվճար կերպով անոր յանձնել իր նստավայր եղող չէնքը: Ինչպէս որ առեներն խորհրդային ժամանակներուն պետութեան «վարձակալ» երեւանեան բնակիչները (այսինքն, բոլորը) իրենց տուներուն անվճար սեփականութիւնը ստացան: Բայց ո՛չ, դրամատուն մը – որու տէրերուն ինքնութիւնը յայտնի չէ ինծի, եւ պիտի չզարմանայի, եթէ կառավարութեան մերձ ջոկի մը բացայայտ կամ թաքուն սեփականութիւնը ըլլայ – աւելի կարեւոր է, քան 40-ամեայ հաստատութիւն մը, որ հակառակ մըտաւորական – նիւթական – կենցաղային դժուարին պայմաններուն, չարունակած է իր առանձնայատուկ դործը:

Ակադեմականներ, գիտնականներ, գրաքէտներ ձայն բարձրացուցեր են այս անորակելի գործարքին առիթով: Արդեօք Ազգային ժողովի զանազան ու զարմանազան մակդիրներով ծանօթ սակաւապետներէն կամ պարզ պատգամաւորներէն մէկը նեղութիւնը կրա՞ծ է հարցապնդում մը կազմակերպելու, հարցին ծալքերուն մէջ մտնելու: Բայց չարաթներով ազմուկ բարձրացաւ, նոյն Ազգային ժողովին մէջ թէ այլուր, որովհետեւ Մշակոյթի փոխնախարար Կարէն Աբրահամեանը Թուրքիոյ մէջ իրրեւ թէ ըսած էր, թէ անցեալի դէպքերը պէտք է մոռցուէին կամ նման բան մը: Կարծէք հիմա առեներն հասած է, որ իրենց արժանահաւատութեամբ բնաւ չյատկանչուող թրքական թերթերուն հաւատք ընծայենք:

«ՀԱՅԵՐՈՒ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԹԱՊՈՒ ՆԻՒԹ Է ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ»

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Ֆրանսական հեռատեսիլի 5-րդ «Արթէ» կայանը երկուչաբթիէն Ուրբաթ օրերը ժամը 18-ին կը հեռարձակէ «Օդին մէջն է» («C'est dans l'air») խորագրուած հաղորդում մը, յաճախ չարթուան անցուդարձներուն առընչուած: Հաղորդավարն է իվ Գալվի: Այդ հաղորդումներուն, որոնք միչտ վիճարկումի ձեւով կ'ըլլան, մասնակցելու կը հրաւիրուին երբեմն քաղաքական դէմքեր, անպատման լրագրողներ ու քաղաքական եւ կարծիքներու հիմնարկներու (անշուչտ բոլորն ալ մասնաւոր) «պատասխանատուներ» որոնց կարծիքները չատ անդամ լրջենց յատնած անձնական տեսութիւններէն անդին չեն անցնիր: Այդ հաղորդումին մէկ յատկանիչը այն է որ, յաճախ բուռն վիճաբանութիւններէ յետոյ, հաղորդավարը երբեք վերջնական եզրակացութեան մը չի յանգիր: Միւս յատկանիչն ալ այն է թէ առաջուընէ չի ծանուցուիր ո՛չ օրուան թեման, ո՛չ ալ մասնակիցներու անունները: Ցաճախ ալ կը պատահի որ կարեւոր նիւթի մը չդրոյութեան, այդ 50 վայրկեաններդ վերածուին պարապ չատախօսութեան, «լախ – լախ»ի: Որով հանդերձ, թէ պետական պաշտօնատար մը չորս բառ ըսեր է, թէ ոչ: Ջախ-Ջախը Ջուրը տարեր է, Ջաղացպանը կը ծեծենք: Հայաստանի այսօրուան ու վաղուան դիտութեան հիմքերը կը խարխլուին տեւաբար եւ մենք դեռ բառախաղ կը կազմակերպենք: Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութեան «մշակութային էքսպանսիա» կը խոստանայ մեզի, կարծէք թէ հայ – կամ որեւէ այլ – մշակոյթը կայսերապաչտ նկրտումներու կարիքը ունենար, երբ այս ընթացքով մշակոյթ պիտի չմնայ, որ «էքսպանսիոն» գործունէութեան մաս կազմէ:

Ահաւասիկ, ուրեմն, բոլոր նախատեւէլները պատրաստ են: Կազմալուծուղ գիտական կեանք մը, գիտութենէ ու մշակոյթէ պաղափար չունեցող չինովնիկներ – չատ պերճեցիկ է այս ռուսերէն բառը՝ դիւանակալին անսահման ազդեցութիւն կամ անդիտութիւնը արտայայտելու համար–, արտադաղթող ու տեղ չգտնող, իրենց հետաքրքրական կեանքը ակամայ լքող կամ ծայրէն վերսկսող գիտնականներ, եւ այլն:

Խորհրդային չրջանի բոլոր սահմանափակումներով հանդերձ, որոնցմէ այսօր կը չարունակէ տառապիլ հայրենի գիտութիւնը, չեմ կրնար չմտածել (պատմութեան դառն հեգնա՛նք), որ այս պահուն կարծէք աւելի լաւ էր այդ «անազատութիւնը» քան այս «ազատութիւնը», երբ յօնք չինելու տեղ, աչք ծակելով կը դաղնին:

Ու տեւական կը հոլովեն Հայաստանի առաջին Հանրապետութիւնը, գիտութեամբ ու (մանաւա՛նդ) անգիտութեամբ, երբ տպչնապալի ու ճակատագրական, փառաւոր ու անփառունակ այդ օրերուն, 1920-ին Մշակոյթի նախարար ու տառապած ոչ – չինովնիկ Նիկոլ Աղբալեան «Հայ դրականութեան ապագան» վերնագրուած իր դասախօսութեան մէջ կը հաստատէր, թէ «Հայաստանի կառավարութիւնը մի հոգածու ուժ է, որ··· ստեղծելու է հայ գրականութեան համար յուսալի պայմաններ»: «Գրականութիւն»ը վտխարինեցէ՛ք «գիտութիւն» բառով եւ արդէն այդ օրերու հայ մաւերական մտաւորականին ու պետական գործիչին վայել կեցուածքը կ'ունենաք: Պէտք կո՞յ յիչեցնելու հանրայայտ փաստը, թէ ինչպէս Աղբալեան «մի նոր բանաստեղծ – եղիչէ Չարենց»ին պաշտօն մը «չինեց» որպէսզի ամսական մը ունենար եւ կարենար ստեղծագործել:

Մշակոյթի, կրթութեան եւ գիտութեան առջնահերթ՝ հայի, ջուրի եւ օդի պէս կարեւորութեան, կամ, «գժուար» բառով բսուած, «ռազմագիտական» անհրաժեչտութեան պիտակուածքը մը, որ հեռուստաս նայուածքով ծրագրէ մը, ինչ որ անհրաժեչտ է վաղուան համար, մեկնելով այսօրուան անհրաժեչտութենէն:

Այդ կեցուածքն է որ ԻՒ. դարուն կ'ակընկալենք հայրենի պետական ուսումնական:

Եթէ այդ կեցուածքին գիտակցութիւնը բացակայ է իր մէջ, թող դոնէ բարեհաճի հրաժարիլ դատարկաձայն կրկնելէ «մշակութային հրաչալի աւանդութեան», «հայ ժողովրդի ստեղծած գանձերուն» մասին կազապարեալ բոլոր խօսքերը:

Որովհետեւ, ըստ ամենայնի, ցոյց տըւած է, որ այդ բոլորը իրեն չեն պատկանիր ու իր հետ կապ չունին:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Նիւ Ձըրզի

Գիտություն - կյանքի ստուգանի

ՆՑՈՂՈՑՈՒԹՅՈՒՆ ՏՈՒՄԱՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԻՋԱՎԱՅՐԻ ՈՐՈՇ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

***

Ըստ գիտնական Նշանիկ Ասլանյանի «Ճարտարապետական հուշարձանների պահպանության հիմնախնդիրները Հայաստանում» աշխատության՝ Տումանյանի ծրագրի իրականացման ընթացքում ուշադրություն չի դարձվել հուշարձանների միջավայրի պահպանության հարցերին, ինչի հետևանքով ոչնչացվել են հուշարձանների շրջակայքում գտնվող պատմական կառույցները, ինչպես նաև ավերվել են հուշարձանների միջավայրի բնական լանդշաֆտը։ Ավերվել են նաև հուշարձանների շրջակայքում գտնվող գերեզմանոցները։ Ավերվել են Ղալթախչի, Ղարաքիլիսայի, Ղարաքիլիսայի, Ղարաքիլիսայ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue Saint-Bazile

le Lundi 8 Décembre à 19 heures

GARBIS APRIKIAN

présentera le dernier CD
de la Chorale SIPAN-KOMITAS
dont il assure la direction depuis 1953

Audition d'extraits avec, en autres, NANOR, l'œuvre marquante de Parsegh Ganatchian qui vous replongera dans l'ambiance des pélerinages traditionnels vers Sourp Garabed dans les environs de Mouch.

Centre Culturel SAINT MESROB à PARIS

Le jeudi 4 décembre à 20h45

REINE CIOULACHTJIAN
auteur de deux magnifiques volumes
«Et les mots pour héritage»
présentera son dernier ouvrage

Contes arméniens inédits

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge
RER: Luxembourg

Vente du livre —
Signature —
Cocktail

(Շար. Ա. եջէն)

քիփա պլուխը, պատապարտած էր Իսալհոյ անցեալի պատմութեան ամօթալի էջերը, հրէական Մեմորիալին առջեւ: Դատապարտումին ընթացքին, թոյած էր Մուսոլինիի ցեղապաշտ օրէնքները: Ֆինի, ընդհանրապէս ծանօթ է որպէս ժառանգորդը Ֆաշիստ վարչակարգին:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ մէջ երթեւեկելու համար, 2004 Յուլիսին, չուները, կառուները եւ այլ կենդանիներ պարտին անցագիր մը ունենալ: Մեծն Բրիտանիա, Իրլանտա եւ Շուէտ աւելի խիստ քննութիւններու պիտի դիմեն:

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ նախագահը՝ Ժանլուի Տըպրէ րոպոք բարձրացուցած է իմակով ղրկուած վաստաթուղթի մը համար, զոր հակահրեայ կը նկատէ: Այդ վաստաթուղթը կ'ոգեկոչէ Հրեաներու «աներեւոյթ կայսրութիւնը» որոնց դէմ ամբաստանութիւնն ալ այն է որ «ամէն տեղ են»:

ՊՈԼՍՈՑ երկու սինակոկին դէմ գործուած արարքներուն առընչուած երկու կարեւոր ձերբակալութիւն կատարուած է: Առաջինը կը վերաբերի Ե. Փոլատի որ կազմակերպչական կարեւոր աշխատանք տարած է, երկրորդը՝ արարքներուն նիւթականը հայթայթած մարմինի գործարքի մը: Ե. Փոլատ ձերբակալուած է երբ ինքնութեան կեղծ թուղթերով կը փորձէր Իրան մեկնիլ: Երկուքն ալ վստահուրուած են Պոլիս:

ՍՈՒՐԻԱ. 22 կասկածելիներ յանձնուած է Թուրքիոյ, որոնք կրնան կապ ունեցած ըլլալ Նոյեմբեր 15-ի եւ 20-ի Պոլսոյ ռմբակոծութիւններուն հետ:

ԱՆԳԼԻԱ. քաղաքական ապաստան չնորհած է չէչէն պատասխանատուի մը, հակառակ Մոսկուայի սպառնալիքներուն: Ներքին նախարարութիւնը յայտարարած է որ Ահմետ Զակայեւ կ'օգտուի այդ ապաստանէն, որովհետեւ անգլիական իշխանութիւնները կը խորհին որ եթէ վերադառնայ կրնայ չարչարանքի ենթարկուիլ: Մոսկուա կ'ուզէր որ իրեն յանձնուի:

INFORMATIONS ARTISTIQUES

CONCERT DE MUSIQUE CLASSIQUE

à l'occasion du 15ème anniversaire du tremblement de terre en Arménie

Dimanche 7 Décembre à 18 heures

Palais des Congrès Acropolis
Salle Athena, NICE

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱՐՈՒԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Նոյեմբեր 16-ի հոգեհանգիստ առթիւ:

Տիկին Մարի Շահմիրեան 25 եւրօ, Տիկին Մարի _ Լուիզ Յովհաննէսեան, Տիկին Լուիզ Ոսկանեան, Տիկին Սեդա Փափազեան, Օր. Պէրճէհա Մինասեան, Օր. Զէքոեան, Տիկին Մարի Թաղտրեան, Ոմն, Տիկին Ֆիլի Ալթունեան, Տիկին Տրնիզ Քոճաղիկեան, Տիկին Անէթ Յովնանեան, Պր. Տիգրան Շահմիրեան, Օր. Յովիկ Մատիւեան 30-ական եւրօ:

(Վերջ)

VIENT DE PARAITRE

Le nouveau CD de SIPAN-KOMITAS

Référence ER 200019

150 participants avec orchestre symphonique

Solistes : **Anna MAILIAN (mezzo) — Armand ARAPIAN (baryton)**

Œuvres inédites de GARBIS APRIKIAN

LAMENTO — PETITE SUITE NUPTIALE
MOUTN ER — NANOR
DIVERTIMENTO
(Livret en trois langues)

Points de vente :

— M.C.A. PARIS : 17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01 48 24 63 89
— M.C.A. ALFORTVILLE : 9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE — Tél. : 01 43 76 55 89
— U.G.A.B. PARIS : 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS — Tél. : 01 42 27 12 26
— EDIPOL : Tél. : 01 45 17 23 22
— M.C.A. DECINES : 15, rue du 24 Avril 1915, 69150 DECINES — Tél. : 04 78 49 42 97
— M.C.A. VILLEURBANNE
— RADIO-ARMENIE DECINES : Tél. : 04 78 49 52 74
— M.A.J.C. MARSEILLE : Tél. : 04 91 50 15 09
— FNAC
— VIRGIN
— Auprès des membres de la Chorale SIPAN-KOMITAS
— Par téléphone : M. René MARTAYAN : Tél. : 06 09 67 58 21

Grande Braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 6 et dimanche 7 décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE :
poterie, objets de bois sculptés, bijoux, broderie, tapisserie, instruments de musique, khatchkar...

livres, philatélie arménienne, épicerie fine arménienne
brocante, cadeaux...

- **Bar**
- **Restaurant**
- **Tombola**

Pour la poursuite des activités

de CHENE

en Arménie, en Artsakh

et à Djavakhk

CHENE

au Collège SAMUEL-MOORAT
26, rue Troyon, 92310 Sèvres
Métro: Pont de Sèvres — Parking assuré —

Le Samedi 6 Décembre à 20h30
en l'église Saint-Michel de Marseille

CONCERT

à l'occasion du 25e anniversaire
du Chœur Arménien de Marseille

SAHAK-MESROP

accompagné dans sa première partie
par l'Orchestre de Chambre
KHATCHADRIAN

Direction
Khatchig YILMAZIAN

au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : N. ABRAHAMYAN,
V. ABRAHAMYAN,
A. YILMAZIAN,
M. AMIRKHANIAN,
A. MINASSIAN
A. KHOUDATIAN
première de l'œuvre
« NANOR »
Ganatchian - Aprikian
en présence de M. & Mme Aprikian

Réservation
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 25 Euros
20 Euros

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

RENCONTRE

avec
REINE CIOULACHTJIAN
venue tout spécialement
de Marseille
pour la présentation de ses ouvrages
CONTES ET LEGENDES D'ARMENIE
Un conte de Noôl : le N° 13

Vendredi 5 Décembre à 20 heures 45

L'auteur dédicacera ses livres

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section
ISSY-LES-MOULINEAUX

Rencontre
avec les jeunes talents arméniens

Avec :
LES RUSTY PLATES — LES JEUNES DE LA TROUPE NAREK DOURIAN — LA TROUPE DE DANSE YERAZ
animée par l'humoriste GAB

LE 6 DECEMBRE à 20 heures 30
au PACI d'Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson

Réservations :

Tél. : 01 47 36 18 09 / 01 40 95 87 33

***

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՋԻՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թագէոսեան մասնաճիւղի ընկերուհիները քալլերասած ամէն տարուան ջերմ մթնոլորտին, այս տարի եւս կը կազմակերպեն ընտանեկան ձիւնագնացութիւն մը դէպի Գէրֆոնթէնի (Ժիւռա) կայանը:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22-ԷՆ 29

Եկէք ընտանիքով եւ բարեկամներով:

Արձանագրուիլ՝ –
Արագած – 01 39 83 71 19
Ալֆա – 01 42 93 03 56

***

ՂՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Գօմոնի Նայիլի մասնաճիւղի Լոթօն, Դեկտեմբեր 7, ժամը 15-ին եկեղեցւոյ սրահը:

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎԱՐՉԱՊԵՏ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՎՃՌ

ԳՈՅՆԵՐ

Գիտէի, զգացած է ամէն առաջ, որ Մերձաւոր-Արեւելքէն եկած Ամանեներն ալ նոյն հարցերը՝ պիտի ըսէի վերապահութիւնները ունին իրենց ազգակից ամերիկածին Ամանեներուն նկատմամբ ինչպէս մեզմէ ոմանք՝ այսինքն նոյն արեւելքէն եկած Հայերս՝ հանդէպ Ամերիկահայերուն: Սահման մը կայ որմէ անդին հաղորդակցութիւնը չանցնիր, կարծես պատի մը կը զարնուի:

Կ'արտայայտուիս անշուշտ, կը փորձես կապ մը՝ դուցէ երեւակայական՝ տեսնել, որոնել: Պատմութիւնը կը կանչես օգնէս վկայ. նոյն ազգին զաւակներն ենք ահաւասիկ, նոյն ճամբաներէն անցած: Ջարդ, տեղահանութիւն, կորսուած քաղաքներու ու գիւղերու անուններ, հայրենակցական ու ազգականական կապեր. դաղթականի ճակատագիր, եւ այլն:

Այդ ամէնը կայ անշուշտ տեղ մը արձանագրուած, յիշողութեան դանճանակի մը մէջ: Դէմ յանդիման կը գտնուիս սակայն անունի մը, մականունի մը, մեծ – հօր կամ մեծ մօր կերպարներու յիշատակներու և քանի մը ճաշատեսակի՝ տոլմայի եւ սարմայի ներառեալ: Ատկէ անդին անապատն է՝ անանցանելի: Ինքնութիւնն ալ կարծես ճաշի մը անունը ըլլար եւ վերջ:

Պատրուակը դեղարուեստական ներկայացում մըն էր նուիրուած վերջերս մահացած պաղեստինցի մատուռական էտուար Սայիտի գործին: Ակադին երխտասարդութիւն հաւաքուած էր Ուղղ Սթրիթին քանի մը փողոց անդին գտնուող «Ալուան»՝ այսինքն «Գոյներ» կոչուող միւսուրին կեդրոնը՝ Մանհաթան: Վայելուչ հագուած, խելացի նայուածքներով ու մուգ մազերով տղաք ու աղջիկներ: Գիտես որ գործ ունիս ընտրանիի մը հետ, որ Շաբաթ դիշեր փոխանակ թափելու արուարձաններու միօրինակ ֆիլմերը ցուցադրող սինեմայի սրահները, եկած է որոշ նպատակով, անգամ մը եւս հաղորդուելու «օրիանթալիզմ»ի յղացքը կապմալուծած մատուռականին, ինչպէս նաեւ պաղեստինեան դատի խիզախ ու անդուլ պաշտպանի մտքերուն ու յիշատակին հետ: Սայիտի մահը ակադեմական գետնի վրայ միջազգային կորուստ մըն էր անշուշտ, բայց մանաւանդ անդամանելի հարուած մը պաղեստինցի ժողովուրդի դատին: Հրապարակին տիրող ժխորին մէջ անոր ձայնը արդարութեան ու ողջմտութեան հազուագիւտ ու ներդաշնակ ձայներէն մէկն էր: Անոր կորուստով պաղեստինցիք կը մնան աստիճանի մը եւս որբ:

Ներկայացումը կը կոչուէր «Ռի – Օրիանթալիզմ» եւ կը կրէր «միւլթիմեդիա» պիտակը, այսինքն կը համադրէր հաղորդակցութեան բազմաքնոյթ ձեւեր: Սայիտի գործը հայթայթած էր խմացական յղացքը ինքնութեան հաստատումը որպէս նիւթ դարձուցած ներկայացումին: Իրմէ ներշնչուած ու այս անգամ հեղինակներու անձնական փորձառութիւններէն մեկնելով կար մենախօսութիւններու շարք մը, կատարողութեամբ Սայիտի աղջկան՝ Նաժլա Սայիտի: Խորքի պատառին վրայ միաժամանակ սահիկներով կը ցուցադրուէին պատկերներ ու Սայիտէն մէկնքերումներ: Կային հոլիվուտեան սինեմայի պատմութենէն առնուած ու Արաբները պատկերացնող դրուագներու ու պատառիկներու լուսարձակումներ, երկխօսութիւններ ու հարցազրոյցներ, պրոտապարի ներկայացումներ, բոլորը շաղկապուած երաժշտական դադարներով՝ ստեղծագործութեամբ ամերիկահայ ուտ նուագող Ալան – Շաւարշ Պարտիզպանեանի ու իր համոյթին:

Կոկիկ յայտադիր մը, հեղինակութեամբ քանի մը ամերիկածին Արաբներու եւ Ամերիկահայու մը, որուն չնորհիւ «հայ»ն ալ մաս կազմեր էր ամերիկեանէն անդին ինքնութիւն որոնող դեղարուեստական յայտադրի մը: Եթէ այդ որոնումը կը բանէր սայիտեան իմացական ցանցի մը վրայ, անոր յայտնաբերած մերկացումներովը Արեւելք կոչուող չինծու յղացքին, ապա խթանը կը հանդիսանար ներկայ քաղաքական հակադրումի միջավայրը, ալ եւ ահեակ մշակոյթներու բախումներ աւետող ու յաճախ անուանէ մասնանշումներ ընող: Եթէ տակաւին մինչեւ վերջերս ներածուած ինքնութիւնները «հալող» ինքնութիւններէ աստիճանական կերպով անցած էին «սալատ» ինքնութիւններու, ուր ամէն ինքնութիւն իր տեղը կը գտնէր ուրիշներուն կողքին, ինչպէս սալատի մէջ, ներկայ ինքնութիւնները կը ներկայանան իրենց ամբողջ ուժգնութեամբ, ինչպէս ըսի, ամերիկեան կաթսայի մը մէջ, այսօր այդ նոյն կաթսային երեսը մէկէն սկսած են երեւան գալ գոյներ: Այդ գոյներն էին որ ներկայացումը կը փորձեր աշխատիլ, անոնցմով ինքնութիւն հիւսել, պիտի ըսէի համատեղել:

Հարցը սակայն միշտ կը մնայ նոյնը. տարբերութեան դիտակցութիւն մը ինքնին որքանո՞վ բաւարար է ինքնութեան հաստատումի համար, մանաւանդ երբ կը պակսին այդ ինքնութեան երանգները հանդիսացող տարրական եզրերուն հետ հաւաքական առընչումը, անոնց պատմութեան հոլովոյթին իսկ դիտակցութիւնը: Ինքնութիւն մը ո՞ւր կը սկսի եւ ո՞ւր կը վերջնայ: Ինչպէ՞ս հաչտեցնել մէկ կողմէն Բեթլեհէմի, Դամասկոսի կամ Գահիրէի մէջ առօրեայ կերպով ապրուած ինքնագիտակցութիւն մը՝ միւս կողմէն ամերիկեան հողի վրայ ճաճած ու դրեթէ բացառաբար ընտանեկանով սահմանուող «յիշողութեան» մը հետ:

Ներկայացումի աւարտին սրահէն ներս անկարելի էր չնչմարել կիսատ մնացած, կամ առնուազն քանի մը մակարդակի վրայ ապրուած հաղորդակցութեան անհանդստացնող մթնոլորտ մը: Մինչ ներկաներէն մաս մը զոհացեր էր հրամցուածին գոյներով, ուրիշ մաս մը կը մնար չուարած, ինչքինք կարծես գտնելով կատարուած իրողութեան մը առջեւ, ուր մեծագոյն բացակայն ինքն էր: Մինչդեռ ներկայացումը խօսեր էր իր իսկ անունով:

Այդպէս է որ դուն քեզ նորէն կը գըտնես դէմ յանդիման անունի մը, մականունի մը, որ քեզ կը կանչէ, կը խօսի քու անունովդ, առանց սակայն հասկնալու քեզ, խօսելու քեզի: Ու կը մտածես թէ՝ արդեօք անապա՞տն է որ խաղեր կը խաղայ ղղայարանքներուդ հետ:

Նիւ – Եորք ՐԱՖՖԻ ԱՃԵՄԵԱՆ

Ս. ՂԱԶԱՐ ՏՕՆԵՑ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ 1700-ԱՄԵԱԿԸ

ՎԵՆԵՏԻԿ («Ճառաջ»).–

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 25, երեկոյեան ժամը 18–ին վանքի կամրջակին վրայ միաբանութիւնը կ'ընդունէր Վենետիկի պատրիարքը, Ծիրանաւոր Անճէլօ Սքօլա որ չքեղօրէն արդարուած Մայր եկեղեցի առաջնորդուելով, ուր հրաւիրեալներ տեղ բռնած էին արդէն, սկիզբ կ'առնէր պաշտօնական հանդիսութիւնը:

Իտալերէն լեզուով «Հայր Մեր»ի արտասանութենէն անմիջապէս յետոյ, Գաբրիէլին Յովսէփեան պարիճոնը, Գերմանիայէն, տպաւորեց ներկաները Ուրախ Լեր Ս. Եկեղեցի շարականով:

Շարականներու հատուածաբար ընթերցումներ կատարուեցան իտալերէնով (Այսօր ցնծան դասք առաքելոց – Շինող էիցս համայնից. – Լերինք ամենայն այսօր ցնծացէք... – Պայծառացան այսօր սուրբ եկեղեցիք) որոնք ընդմիջուեցան Գարեգինի մեներգներով Էջմիածինն ի Հօրէ, եւ լոյս փառաց ընդ նմա... Ամէն հայն սրտից բխած լսելր այս ձայն ով Աստուած...:

Առաջին խօսք առնողը եղաւ Միաբանութեան Ընդհանրական Աբբայ Հ. Եղիա Վրդ. Քիլաղպեան որ հայերէնով ուղղուելով Սիւնիքի Առաջնորդ Աբրահամ Եպիսկոպոս Մկրտչեանին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Գարեգին Բ.ի որպէս ներկայացուցիչ, ըսաւ.

– Ի խորոց սրտի իմ եւ բոլոր Միաբանութեան կողմէ չնորհակալութիւնս կը յայտնեմ Ձեզի եւ Ձեր միջոցով Վեհափառ Հայրապետին որ լաւագոյն ձեւով ուղեց ոչ միայն Հայոց քրիստոնէութեան 1700–ամեակը վերապրեցնել մեր ժողովուրդին, այլ նաեւ այս տարի նոյնքան սրտամօտ առիթ ընծայեց վերաչխուժացնելու համար Հայոց հաւատքը եւ քրիստոնէական վկայութիւն մը տալու ամբողջ աշխարհին... «Էջմիածին ի Հօրէ»... իսկապէս Միածինը իջաւ քրիստոնեայ հայու սրտին մէջ եւ լոյսով ողողեց հայու դողդոջայի ճանապարհը... Հանդիպե – ցաւ Հայուն, եկեղեցականին, զօրականին, քաղաքացիին, գեղջուկին տրու յարձանն է Էջմիածնի Մայր Տաճարը, որմէ ընձիւղեցան մեր հազարաւոր մատեանները, խաչքարերը, վանքերը որ առնելով Ս. Էջմիածնի լոյսը տարածեցին ամբողջ աշխարհին:

– Մեր ցուցահանդէսը նուիրուած Ս. Էջմիածնին կ'ուզէ փոքր նպաստ մը բերել ի նպաստ համամարդկային եւ քրիստոնէական արժէքներուն...

Ապա խօսքը իտալերէնով ուղղելով Ծիրանաւոր – Պատրիարքին եւ ներկայ հաւատացեալներուն, շարունակեց.

– Այն որ չի յիշեր իր հարազատ պատմութիւնը, չի յարգեր իր ընտանիքին հիմնական թուականները, իր ժողովուրդին, մշակոյթին եւ հաւատքին գըլխաւոր տարեդարձները, դատապարտուած է մարդկութեան պատմութենէն վերջնականապէս ջնջուելու... այս ցուցահանդէսով մենք կը ջանանք մեր բաժինը բերել պատմական այնպիսի կարեւոր դէպքի մը որով լոյս ծագեցաւ Հայոց երկրին վրայ եւ այսօր ալ երբ մարդկութիւնը կը տարտղնի կրօնական ընդհանուր գաղջութեան մէջ, մեզի կուտայ նոր եռանդ եւ խանդ արծարծելու Լուսաւորչեան մեր հաւատքը:

Այս ցուցահանդէսը նշան մըն է նաեւ թէ ինչպէս փոքր ժողովուրդ մը կրցած է պահել իր հաւատքի խորհրդանիշերն ու տաճարները, հակառակ բոլոր տեսակի հալածանքներու եւ կոտորածներու...:

Վենետիկի Ծիրանաւոր – Պատրիարքը, Անճէլօ Սքօլա, Ծիրանաւոր Ռացինկէրէն մէկքերում մը ընելով եկեղեցիի մասին որպէս արարողութեան ծառայութիւն մատուցող կառոյց, աւելցուց.

– Այս իմաստով առնուած, ոսնել Էջմիածնի Մայր Տաճարին 1700–ամեակը մեծաչնորհեալ առիթ մըն է չնորհակալութիւն յայտնելու Աստուծոյ, Հայ ժողովուրդի քրիստոնեայ հաւատքին հանդէպ ունեցած հաւատարմութեան համար:

– Տաճարին խորհուրդով հոն ներկայ է այն ժողովուրդը որ իր հաւատքը կը մատուցանէ. եւ Հայերը անցեալին ինչպէս ներկային նահատակութեան աստիճան հաստատապէս կը վկայեն թէ ինչպէս իրենց քրիստոնեայ հաւատքը կը կերպարանափոխէ մարդկային իրականութիւնները նոր ինքնութիւն մը տալով անձին եւ ժողովուրդին:

– Վենետիկ իր հեռատես քաղաքականութեամբ 1700–ական թուականներուն սիրայօժար ընդունեցաւ Ձեր Վանական Հասարակութիւնը, իր հարուստ աւանդութիւններով. այսօր Ս. Ղազարի կղզին թանկագին քարի մը նման կը փայլի ոչ միայն հայութեան մէջ այլ մեծ նուէր մըն է Վենետիկի հասարակութեան եւ եկեղեցիին:

– Իմ մաղթանքներս յատկապէս ուղղուած Աբրահամ Եպիսկոպոսի Սիւնիքի Առաջնորդին, պատուիրակ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի, Մխիթարեան Միաբանութեան եւ ձեզի ամէնուդ, կը մաղթեմ Յովհաննէս Պօղոս Բ. պապի առաքելական նամակէն ուղղուած հայ ժողովուրդին քրիստոնէութեան 1700–ամեակի առիթով. «Հայերը խաղաղութեան եւ ջանասիրութեան դեսպաններ, աշխարհը չրջեցան եւ իրենց բազդունքներու ծանր աշխատանքով, թանկագին նպաստ մը բերին բարեփոխելու եւ աւելի մօտեցնելու Հօր Աստուծոյ սիրոյ ծրագիրին: Քրիստոնեայ աշխարհը երջանիկ է որ հայ ազգը կայ եւ կ'ապրի վերհանձնօրէն եւ հաւատարմօրէն եւ կը մաղթէ որ ամէնուրեք գտնէ հասկացողութիւն եւ համակրանք»...:

– Պատմական այս խառնաշփոթ օրերուն, ոչ միայն քրիստոնեաները, այլ համայն մարդկութիւնը պէտք ունի հայ քրիստոնեայ ժողովուրդի վկայութեան...:

Հուսկ խօսք առաւ Աբրահամ Եպիսկոպոս Մկրտչեան, Առաջնորդ Սիւնեաց Թեմի եւ ներկայացուցիչ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին՝ Գարեգին Բ.:

– Մեծ ուրախութեամբ կը հաղորդեմ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հայրապետական ողջոյնները Վենետիկի Ծիրանաւոր–Պատրիարքին, Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահօր եւ մեծարգոյ Հայրերուն ինչպէս նաեւ բոլոր ներկաներուն:

– Էջմիածինը կը հանդիսանայ քրիստոնեայ Հայաստանի առաջին արբանեղին, Մայր Եկեղեցին, կրակարան մեր հաւատքին, ուր իջաւ Միածին Որդին արեզակնային լոյսի փայլքով լուսաւորելու հայութիւնը Աւետարանի ճշմարտութիւններով եւ ուր Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ, Ս. Թադէոս – Բարթողիմէոս Առաքեալներն ժառանգութիւն ստացած Յաւետարանի կայծը վերածեց հրդեհի, հրդեհելով ոչ միայն հայութիւնը, այլ անոր միջոցով մարդկութիւնը հաւատքով ստեղծած իր մշակոյթով... եւ դարեր չարունակ պետականութիւնը կորսընցուցած Հայ ժողովուրդը, մնաց անսասան իր հաւատքին մէջ, հաւատարիմ իր նախնիքներուն, կառչած իր եկեղեցիին կրցաւ դարերու արհաւիրքներէն անսասան պահել իր հաւատքը չնորհիւ իր եկեղեցիին որուն սրբազան աւիշը կու գայ հեռուներէն Էջմիածնայ Սուրբ Խորանէն...:

– Հայութիւնը դարեր չարունակ կըղզիացած մնացած է քրիստոնեայ աշխարհէն որուն հետ միշտ փափաքած է սերտ կապեր հաստատել. եւ այսօր մենք մեծապէս կը գնահատենք Կաթողիկէ Եկեղեցին որ կը հոգայ կարգ մը ժառանգաւորներու ուսումը եւ չենք կրնար չիշել այն անմոռանալի այցը որ Սրբազան քահանայապետը Յովհաննէս – Պօղոս Բ. կատարեց Ս. Էջմիածին 1700–ամեակի առիթով:

– Ներկայ ցուցահանդէսը, մեր սրտին սիրելի է. ան թէեւ փոքր հայ ազգին մըչափով մէկ ցոլացումն է բայց մեր սրտին չատ հարազատ է, հոն պատկերացած է համեստ չափերով, մեր քրիստոնեայ հաւատքին հզօրութիւնը:

Վերջին խօսք առնողը եղաւ Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան (իտալերէն) բացայայտելով Էջմիածնի Մայր Տաճարին դերը ոչ միայն հայ ճարտարապետութեան պատմութեան մէջ, այլեւ առհասարակ քրիստոնեայ ճարտարապետութեան, մէջբերելով քրիստոնեայ արուեստի պատմութեան դասախօս, իր փրոֆէսօրին, Քիրշպաումի քանդակիչ խօսքերը.

– «Գմբէթը ծնած Էջմիածնի Մայր տաճարին վրայ, Միքէլանճէլոյի մը հանճարով կրցաւ փառաւոր կերպով բազմիլ Ս. Պետրոսի Մայրատաճարի գագաթին»...: Այդ գոյդ գմբէթներու միջեւ ծնաւ զարեւոր բարեկամական կապ մը ծիրանի գօտիի նման, անցեալի տատանումներէ եւ փոթորիկներէ վերջ, երկու եկեղեցիներն ու եկեղեցապետները եղբայրական ջերմ կապերով օրհնակ կրնան հանդիսանալ արեւելեան եւ արեւմտեան եկեղեցիներու միջեւ քրիստոնէական հոգիով գործակցութեան: Վարդապետը խօսեցաւ նաեւ հայկ. ճարտարապետական կոթողներու պարզութեան եւ կառուցային տեսանկիւնէն ստացած դեղարուեստական բարձր մակարդակին մասին, ըլլալով հիմնականօրէն քարի ճարտարապետութիւն եւ երկրաշարժային աւանդական գօտիի մը վրայ գտնուելով առեղծուած է չինարարական այնպիսի հնարքներ որոնք յետագային օգտագործուելով արեւմտեան ճարտարապետներէն կարելի եղած է բարձրացնել հսկայածաւալ «գոթիկտաքլներ», ոսման եւ գոթական գոյդ ոճերով:

Աբբահայրը օրուան գոյդ բարձրաստիճան հիւրերը, եւ ներկայ բազմութիւնը հրաւիրեց ցուցահանդէսը այցելելու, վանքին կամպոսակապ քարայատակի երկայնքին ուխտուած մօտ 80 տապակիր եւ լուսանկարչական արուեստագործութիւններ, Ս. Ղազարի դիւանէն եւ հնատիպ գիրքերէն քաղուած, ներկաները ստացան պոհացուցիչ բացատրութիւն իւրաքանչիւր նկարի առջեւ եւ ծիրանաւոր – Պատրիարքը խանդավառուած Հայաստանի եւ Ս. Էջմիածնի տեսարժան վայրերու կուսական գեղեցկութենէն, ջերմ փափաքը յայտնեց Ուխտաւորական այց տալու Հայաստան:

Ատենաբան Սրապեան որահին մէջ հիւրերուն անակնկալի եկան ցուցադրուած տեսնելով Ֆրանչէսքօ Ծունիոյի հրաշալի իւղանկարը Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչի 300 տարեկան պատառը Տրդատի մկրտութիւնը ներկայացնող... եւ դեղարուեստական հրատարակութիւններու փոխը մը նուիրուած Ս. Էջմիածնի եւ հայ եկեղեցական ճարտարապետութեան, խնամքով ներկայացուած:

Հուսկ տեղի ունեցաւ ինքնածառայական յոտնկայս ընծրիք մը բոլոր ներկաներուն մասնակցութեամբ ուր Անճէլօ Սքօլա, Ծիրանաւոր – Պատրիարքը բարձրացուց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին, իր ներկայացուցիչին, Մխիթարեան Միաբանութեան եւ Հայ ժողովուրդին կենաց մաղթելով հաւատարմութիւն Ս. Գրիգորի հաւատքին, Քրիստոսի Եկեղեցիին, եւ երջանիկ ապագայ Հայաստանի նորաստեղծ հանրապետութեան:

ՀՑՊ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՆԻՍ

ԾՆՈՒՆԴԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Գաղափարը եւ միաժամանակ նախաձեռնութիւնը, ահա՛, քանի տարիէ ի վեր կը պարտինք քաղաքիս ժրաջան մխիթեան՝ Հայ Տիկնանցը: Օրուան մը շրջանակով ներկայացած տօնավաճառը, իր ծաւալով եւ, մանաւանդ, իր հայազգրշմ նկարագրով, այլեւս մեր նօսր, այլ սակայն կենսունակ համայնքի «կեանք»ին մաս կը կազմէ: Ցիրաւի, ասիկա շրջանիս պնահատելի եւ միանգամայն քաջալերելի ձեռնարկներու չարքին կը դասուի:

Ընթացիկ տարուան տեղի ունեցաւ կիրակի, Նոյեմբեր 23, Լա Մէզոն տիւ Սեմիների սրահներուն մէջ:

Կիրակնօրեայ հայածէն պատարագը՝ կողքի շքեղ որմնանկարներով զարդարուն կաթողիկէ մատրան մէջ, մատուցանեց մեր նորընտիր հոգեւոր հովիւը՝ վաչէ ծ.վ. Հայրապետեան (*):

Փութով ստեղծուեցաւ ակնկալուած ջերմ մթնոլորտը, շնորհիւ Սայաթ-Նովա երգչախումբի երգիչ-երգչուհիներէ կազմուած Դպրաց դասին: Այս անգամ եւս եկմալեան պատարագին հոգեշարժ երգեցողութիւնները մեկնաբանուեցան ճըշդրիտ, զուսպ եւ անթերի ներդաշնակութեամբ:

Ամանորեան տօնին առթիւ վաճառքի դրուած իրերը, առաջուան նման, այլազան եւ այլարնոյթ էին: Գունագեղ, ճոխ, պէսպիսուն:

Առանձին բաժիններով եւ, առհասարակ ժպտերես, հաճոյակատար հայախօս պարմանուհիներով ներկայացուած իրերէն, ահա՛, մէկ քանին, – ազգային մոթիվներով կամ բնանկարներով զարդարուն գեղօրներ, ըմպանակներ, ափսէներ, տուֆակերտ մանր խաչքարեր, Այբ – Բեր – Գիմի նրբաճաշակ պնակիտներ, նարտեր, մոմակալ, սրճեփ մեծ ու փոքր, Նոր Տարին շնորհաւորող հայապիր քարտիկներ, հայրենական յուշանուէրներ, ձայներիզ, խտացեալ սալ, Եռագոյններ եւ պինանչան...:

Ցիշատակելի է գիրքերու – պարբերականներու յատկացուած բաժինը (վաճառքի սեղանը), այնքան պատշաճ Միութեայի նկարագրին: Արձանագրենք քանի մը խորագիր միայն, – Հայ ժողովուրդի Պատմութիւն (Ֆրանսերէն, հեղինակ Ժապուզ Մարկան), Նոյինն էսէ սիւր լէ Նաւիոնալիթէ–ն, Ապրիլ 24 (Ֆրանսերէն, հեղինակ Ալեքսի Կէօմճեան), Օրեր եւ ժամեր (Շ. Միսաքեան), Ֆրանսերէնէ – հայերէն բառարաններ, կարեւորներէն Ե. Տէմիրճիպաշեան, Պոլիս, 1896, Բ. տիպ.

Առանձին անկիւնով, ճի՛շդ մուտքին, դեռեղուած էին ծաղկի արուեստին (Արֆլորալ) հայոյզ աչք չոյող բաղմադիմի փունջեր՝ ներկայացուած ոզորհիւս (օգիէ) բոլորակաձեւ կողովներով: Նըրբաճաշակ բոլորն ալ, քանի ասոնք, – մեծ թէ փոքր, – կազմուած էին մերթ քով – քովի գեռեղուած, մերթ միահիւսուած գունագեղ ծաղիկներով, նորաստուկ գօղունններով եւ կանաչ կոթունքով:

Տիկին Փաթրիսիա Կիրկիկեան, ծաղկի արուեստի մասնագէտ, արուեստասէր անպայման, իր կազմած ծաղկեփունջերուն մասին արտայայտուեցաւ: Պատասխանեց հարցասէրներու հարցումներուն, յօժարակամ:

Ուրախալի է հաստատել, թէ այս տարուան տօնավաճառին լման հասոյթն ալ, ընկալեալ կարգով, կը յատկացուի Միութեային, ԱՁԲ – ԲԵՆ – ԳԻՄ ջամբոզ մեր կրթարանին:

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Ծնած էջմիածին, 1976: 1998–ին ընթացաւարտ Սեւանի Վազգէնեան դըպրանոցէ: Տարի մը ետք ձեռնադրուած Բահանայ: Ամիսէ մը ի վեր կը պաշտօնավարէ հոս:

Ժ. Մ.

«ՆԱԶԱՐԵԹ»
Շաւիլի մէջ

Կապոյտ Աչի Շաւիլի Ս.Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղին տարեկան ձեռնարկը տեղի ունեցաւ քաղաքիս Ամերիմի ընդարձակ համերգասրահին մէջ: Այս տարի, խաչուհիները հրաւիրած էին «Նազարեթ» Ծանօթ պարախումբ – Նուազախումբը: Մօտ երկու ժամ, համոյթը ներկայացուց մեր պարարուեստի լաւագոյն նմոյշներէն, համեմուած նուագի եւ երգի բաժիններով:

Ցայտագիրը սկսաւ Արամ Խաչատուրեանի «Գայեանէ» պալէի մէկ հատուածի կատարումով, ի յարգանս մեծ վարպետի ծննդեան հարիւրամեակին:

Ապա, պարերը իրարու յաջորդեցին, վերյիշեցնելով հայաշխարհի զանազան դաւառները. ամէն մէկը իր ելոյթներով (Վասպուրական – Բերդ Պար, Տարօն – Կորանի, Էրզրում – Շորոր, Զանգեզուր – Հովիւները, Թիֆլիս – կիներուները...): Կային նաեւ բնութիւնը դովերգող (Ծաղկած Բալենի), կարօտի եւ սիրոյ պարեր առանց մոռնալու հանրածանօթ Քոչարին:

Պէտք է ըսել որ ամբողջ այս կատարումները ներկայացուեցան մեծ վարպետութեամբ. հակառակ անոր որ խումբը բացարձակապէս բաղկացած է սիրողներէ, այս տղաքը աղջիկները հասած են լրիւ արհեստավարժ մակարդակի մը: Անտարակոյս տարիներու լուրջ աշխատանքի արդիւնք, որուն համար խումբին բոլոր անդամներն ալ, անխտիր, արժանի են ջերմ դնահատանքի:

Համերգին ընթացքին ելոյթ ունեցան նաեւ համոյթին մենեջուհի՝ Ռոզիկ Թաշճեան իր ոգեւորող ձայնով ինչպէս նաեւ նուագախումբի փողային գործիքներու մենակատարները:

Անտարակոյս յաջող երեկոյթ մը որ դոհ ձգեց թէ կազմակերպիչ խաչուհիները, թէ հինգ հարիւր հանդիսականները, որոնցմէ էր Շաւիլի քաղաքապետ՝ Ժան Լը Վէն:

ՀՐԱՁՐ ՀՐԱԶԵԱՆ

ՍՏԱՁԱՆԴ

ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԽԱԶԱՏՈՒՐԵԱՆ

Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ

Ատրաս հրատարակչութիւն
2003, Պոլիս

Վ. ՏԱՏՐԵԱՆԻ ԱՐՁԱՆԹԻՆԵԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Թորոնթոյի Զօրեան հիմնարկէն ստացած տեղեկատուութիւն մը կը յայտնէ թէ փրոֆէսէօր Վահագն Տատրեան երեք դասախօսութեամբ հանդէս եկած է Պուէնոս – Այրէսի մէջ:

Առաջինը եղած է համալսարանը տեղի ունեցած միջազգային ձեռնարկի մը. հոն դասախօսած է նկատի ունենալով Հայերու ցեղասպանութեան եւ Հրեաներու Ողջակիզման բաղդատական երեսակները, նըմանութիւններն ու տարբերութիւնները: Շեշտած է տարբերութիւններու կարեւորագոյն կէտերը, ինչպէս՝ Ա.) Հայերը բնաջնջուեցան իրենց պապենական երկրին մէջ, կորսնցնելով իրենց դարաւոր հողերը: Բ) Քանդումին մասնակցութիւն ունեցած են նաեւ բնակչութեան զանգուածային խումբեր: Գ) Տարբեր ըլլալով Ողջակիզին արուն գոհերը շատ յաճախ բնաջնջուեցան մեքենական ձեւերով, Հայերու ցեղասպանութեան ընթացքին գործածուեցան թունաւոր, տապարներ, դաշոյններ, եւ այլն: Դ) Կրօնքը չհաղորդուած աղդակ մը եղաւ մահմետական զանգուածները կատարածին մասնակից դարձնելու, Սըրտգան պատերազմի յայտարարութեամբ: Ե) Տարբերելով Ողջակիզի պատասխանատուներուն կեցուածքէն, Հայերու ցեղասպանութեան հեղինակները մինչեւ այսօր կը յամառին ուրացումի իրենց կեցուածքին մէջ:

Վ. Տատրեան երկրորդ դասախօսութիւն մը տուած է Գորիէնթէլի համալսարանին մէջ, նկատի ունենալով «Հայերու ցեղասպանութեան պատմական նախադրեալները»: Ներկայ գտնուած են բազմաթիւ համայնքներու ղեկավարներ, համալսարանի դասախօսներ, բժշկական մարդի դէմքեր. անոնք մեծաթիւ հարցումներ ուղղած են Հայերու ցեղասպանութեան Գերմանացիներու մասնակցութեան մասին:

Վերջին դասախօսութիւնը տրուած է մայրաքաղաքին Հայկական կեդրոնին մէջ, Հայերէն բաղկացած լսարանի մը, հայերէն: Վ. Տատրեան սեմինար մըն ալ տուած է հայկական վարժարաններու ուսուցիչներուն: Նպատակը եղած է թելադրել ուսուցման ձեւերը, հայ նոր սերունդները ծանօթացնելու համար իրենց պատմութեան այդ էջին:

ՍԽՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

7

– Երուա՛նդ, ժամը մէ՞կն է, գա՞մ...

– Ո՛չ, յոգնած չեմ դեռ, – ատեցի ժըպտուն, – քսան վայրկեան յետոյ:

Ընկերուհիս ժպտեցաւ իր բիբերուն մէջէն: Համարձակեցայ կրկին ձեռքը բըռնել, որ տաք էր ու հեզօրէն կը դողար: Սկսանք խօսիլ չեմ գիտեր ինչո՞ւ Պարոնեանի «Մեծապատիւ Մուրացկաններ»ու մասին, որ այնքան ժողովրդական են կովկասի մէջ: Թեթեւսոլիկ ու դիւրայոյզ «բանաստեղծ»ի մասին, որ եկած էր իր «Մեծարանացը հաւաստիք»ը «Աբիսողոմ Աղայ»ին ոտքերուն տակը դնելու: Պըղտիկ ու քնքուշ ձայնով մը ընկերուհիս կ'արտասանէր այդ հատուածը, երբ եկաւ հոն, ուր «բանաստեղծ»ը լրջութեամբ, զոյգ մը մուճակներու պէս իր «մեծաբանաց հաւաստիք»ը կը դնէ ոտքերուն տակ, ես ըսի՝ խռպոտ ու աբիսողոմեան ձայնով.

– Դի՛ր:

Ու ծիծաղեցանք առողջ ու երջանիկ խնդուքով մը: Անոր ձեռքը տաք էր ու պզտիկ՝ իմ ձեռքիս մէջ: Ու մոռցած, մոռցած էի Արփիկը:

– Եղբա՛յրս, – ըսաւ յանկարծ ու աւելցուց, – կ'ուզէք՝ դուք գացէք ու սպասեցէք ինծի դրան առջեւ, – ու կարծես ամբչցաւ իր համարձակութեան համար:

– Այո՛, – ըսի երջանիկ ու նշան ըրի վահրամին, որ նոր գլանիկ մը կը ծխէր՝ ու կը նայէր կարկանդակներուն:

Եկաւ ու փոխարինեց զիս: Ժամադրութիւն տուինք հետեւեալ առաւօտեան համար, կրկին կայարանը, եւ ես չտապով դուրս եկայ, ընկերոջս կէս չար, կէս – ուրախ նայուածքին տակ, որ կը մրմըռար.

– Վայրկեան մը կենայի՛ր... կը խօսէինք:

Ինչ յետոյ ընկերուհիս եկաւ՝ ժպտուն ու աղուոր: Միատեղ ուղղուեցանք քաղաքամէջ: Դիտմամբ՝ զիս կ'առաջնորդէր բազմամարդ փողոցներէ. ու կը շարակրատէր: Կը կենայինք ցուցափեղկերուն առջեւ՝ առիթ ունենալու համար իրարու ձեռք սեղմելու: Կը զգայի, որ կրնամ իր թեւը առնել, բայց կ'ամչնայի նայելով հազուստներուս: Մտովի կ'ըսէի, որ լաւ բան է հարուստ ըլլալը՝ նոյն ատեն բարկանալով ինքզինքիս դէմ այդ խայտառակ դաղափարին համար:

Ցեւմիջօրէն քաղցը էր ու ջերմ՝ քաղքին վրայ: Ծառերը կարծես այդ առաւօտ ծլարձակած էին ու մերթ ընդ մերթ թեթեւ բուրում մը կը չոչէր մեր առնպերը:

– Տեսէ՛ք, – ըսաւ յանկարծ ընկերուհիս՝ ցոյց տալով կարմիր ձիասրնեներու վաշտ մը, որ կ'անցնէր փողոցէն՝ հպարտ ու աղմկայարոյց:

Դպաւ թեւիս ու ձեռքը պահեց բազուկիս վրայ: Օգտուեցայ առիթէն ու սեղմեցի զայն ինծի: Իր հարուստ ու անուշ թեւը թեւիս վրայ: Կը քրքջար ուրախ՝ սպիտակ ու առողջ ակռաները ցոյց տալով: Ե՛ս ալ: Ինչո՞ւ համար, չեմ յիշեր:

Հասանք պարտէզ մը, եւ պատսպար – ւեցանք խիտ թփերու առուերի մը տակ: Օրուան այդ ժամերուն գրեթէ դատարկ էին ծառուղիները: Երջանիկ ու լիացած՝ յանկարծական մեր այդ երջանկութենէն կը նայէինք ծարաւով իրարու աչքերու: Խօսեցանք զանազան դատարկ բաներու մասին, ինչ որ տղայ մը ու աղջիկ մը կրնան խօսիլ. ի՞նչ, իրաւ որ լաւ չեմ յիշեր, բայց կը յիշեմ, որ յանկարծ բռնեցի զայն բազուկներուս մէջ ու յամառութեամբ, կատաղութեամբ, երիտասարդի ամբողջ կրակովս, տասնըեօթը տարու սիրահար տղու բազուկներուս ամբողջ ջերմութեամբը՝ գրկեցի իր համբուրսաց մարմինը: Վրանիս ծառ մը – ա՛հ, ի հարկէ չնայեցայ թէ ի՞նչ ծառ էր – կը պաշտպանէր մեզ հետաքրքիր նայուածքներէ: Երիտասարդ ու կոյս աղջկան բնական չարժումով մը, լուռ, ժպտուն ու խռոված՝ գլուխը նետեց ետ, տեսակ մը պաշտպանութիւն՝ մեծ ու խռովիչ ցանկութեան մը դէմ, եւ ես զայն համբուրեցի իր բերանին վրայ, երկար ու թըրթըռուն համբոյրով մը, ինչպէս տասնըեօթը տարու երիտասարդ մը միայն կըրնայ համբուրել՝ երիտասարդ աղջիկ մը, իր տակաւին կոյս ու ծարաւի չրթունքներով, որ չէն դառնացած կեանքի համէն, ու չեն աղտոտած դեռ մեղաւոր ու չար համբոյրներով, որ փափուկ են ու մաքուր...

– Մէկքս ցաւցուցիր, – ըսաւ քաղցրութեամբ ու մազերը չոկելով:

Ցետոյ նստանք նստարանի մը վրայ ու նոր բացուող ծաղիկներու պէս՝ մեր համբոյրները կրկնուեցան առաւօտեամբ, թարմութեամբ, անմեղութեամբ՝ առանց սիրոյ աւելորդ խօսքերու, առանց փուճ մը չնաչան խոստումներու, որ այնքա՛ն խարդախ են միշտ ու կը կորսուին բաժանումի առաջին վիշերուան հետ: Թռչուն մը կ'երգէր հաւուտին մէջ: Արեւը կ'իյնար իր մազերուն վրայ: Թոյլ տուաւ, որ դանդաղ չոչեմ: Ձեռքերս կը դողային իր առաւ վարսերուն վրայ: Ցետոյ համարձակութեամբ՝ ես սիրեցի նաեւ իր արդէն հասուն ու անուշ կուրծքերը՝ արագ ու իր խուսափուկ չեչտովն իսկ խռովիչ գուրգուրանքով մը:

Երբ բաժնուեցանք՝ ան ինծի իրենց հասցէն տուաւ: Ցետոյ մտածեցինք, որ անյարմար է, եւ որոշեցինք, որ չաբաթ մը յետոյ, ճիշդ այդ օրը եւ այդ ժամուն պիտի հանդիպինք իրարու Պաթում, Հանրային Պարտէզին դրան առջեւէն դէպի ծովեզերքը տանող ճամբուն վրայ նեռուած նստարաններուն քով: Ցետոյ մեր չրթները կրկին ձգուեցան իրարու: Ձեռքս մնաց իր վարսերուն վրայ (ա՛հ, այն օրերուն, աղջիկները իրենց անուշ, իրենց առատ, իրենց աղուոր մազերը կըտրելու սխալասութիւնը չունէին): Խնդրեցի որ պզտիկ փունջ մը տայ ինծի: Ժըպտեցաւ: Համաձայնեցաւ սիրով, բայց ի՞նչպէս կտրել: Շուարեցանք:

– Ձմեռի մը ունի՞ս, – հծծեց կամաց ու դոյնը փոխելով, անչուշտ ամօթէն ու երջանկութենէն:

– Այո՛, բայց կը ցաւի, – առարկեցի:

– Տո՛ւր:

(Շար. 19)

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

34, avenue des Champs-Elysées
75008 PARIS

COMMUNIQUE

Conformément à ses statuts le Conseil de Coordination des organisations Arméniennes de France (Région Parisienne) a procédé le jeudi 27 novembre à l'élection de son président et de son bureau. Après la présentation de son bilan d'activité par Ara Krikorian (CDCA), président sortant, le Conseil d'Administration du CCAF a procédé au renouvellement de sa direction. Il a désigné à la majorité absolue Ara Toranian (ANAM, Amis des Nouvelles d'Arménie Magazine) comme nouveau président. Le nouveau bureau est composé des associations suivantes : AAAS (Association Arménienne d'Aide Sociale), ADL-Ramgavar (Association Démocrate - Libérale Ramgavar), ASPA (Association de Soutien aux Patriotes Arméniens), G2IA (Groupement Interprofessionnel International Arménien), Parti Social-Démocrate Hentchakian, UCFAF (Union Culturelle Française des Arméniens de France), Union Générale Arménienne de Bienfaisance (UGAB).

17e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 17ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Bédros Zaroyan
LES MOURANTS

Պետրոս Զարոյեան
ՄԵՌՆՈՂՆԵՐԸ (1928)
երեք Արար

Dimanche 14 Décembre à 16 heures
Կիրակի, Դեկտեմբեր 14, ժամը 16-ին

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section ISSY-LES-MOULINEAUX

Rencontre avec les jeunes talents arméniens

Avec :
LES RUSTY PLATES — LES JEUNES DE LA TROUPE NAREK DOURIAN — LA TROUPE DE DANSE YERAZ
animée par l'humoriste GAB

LE 6 DECEMBRE à 20 heures 30
au PACI d'Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson

Réservations :
Tél. : 01 47 36 18 09 / 01 40 95 87 33

***

REGION MARSEILLE
organise le

Réveillon de la Saint Sylvestre

31 décembre à 20 heures 30

Soirée exceptionnelle
animée par l'**Orchestre MASSIS**

Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons

P.A.F. : 120 Euros

Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)

Renseignements et inscriptions
avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

***

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Ծաչի Պօմոնի Նայիլի մասնաճիւղի Լոթօն, Դեկտեմբեր 7, ժամը 15-ին եկեղեցւոյ սրահը:

***

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՋԻՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ծաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընկերուհիները քաջալերած ամէն տարուան ջերմ մթնոլորտին, այս տարի եւս կը կազմակերպեն ընտանեկան ձիւնագնացութիւն մը դէպի Պել-Ֆոնթէնի (Ժիւռա) կայանը:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22-ԷՆ 29

Եկէք ընտանիքով եւ բարեկամներով:

Աւթանպրուիլ. –
Արաքսի – 01 39 83 71 19
Ալիս – 01 42 93 03 56

***

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

RENCONTRE

avec
REINE CIOULACHTJIAN
venue tout spécialement
de Marseille
pour la présentation de ses ouvrages
CONTES ET LEGENDES D'ARMENIE
Un conte de Noôl : le N° 13

Vendredi 5 Décembre à 20 heures 45

L'auteur dédicacera ses livres

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue Saint-Bazile

le Lundi 8 Décembre à 19 heures

GARBIS APRIKIAN

présentera le dernier CD
de la Chorale SIPAN-KOMITAS
dont il assure la direction depuis 1953

Audition d'extraits avec, en autres, NANOR, l'œuvre marquante de Parsegh Ganatchian qui vous replongera dans l'ambiance des pélerinages traditionnels vers Sourp Garabed dans les environs de Mouch.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Ծաչի մասնաճիւղերու

Մանուկներու Օրը

Կիրակի, Յունուար 25, ժամը 14-էն 17

Salle Rossini
6, rue Drouot, 75009 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շաւիղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Կրօնական ընկերակցութիւնը ջերմագին հրաւիրէ ամբողջ ժողովուրդը Տէր եւ Տիկին Կի Մուսայեանէ փոքրիկ Ադամ Քիւլէեանի մահուան առթիւ:

Centre Culturel SAINT MESROB à PARIS

Le jeudi 4 décembre à 20h45

REINE CIOULACHTJIAN
auteur de deux magnifiques volumes
«Et les mots pour héritage»
présentera son dernier ouvrage

Contes arméniens inédits

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge
RER: Luxembourg

Vente du livre —
Signature —
Cocktail

Le Samedi 6 Décembre à 20h30
en l'église Saint-Michel de Marseille

CONCERT

à l'occasion du 25e anniversaire
du Chœur Arménien de Marseille

SAHAK-MESROP

accompagné dans sa première partie
par l'Orchestre de Chambre
KHATCHADRIAN

Direction
Khatchig YILMAZIAN

au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : N. ABRAHAMYAN,
V. ABRAHAMYAN,
A. YILMAZIAN,
M. AMIRKHANIAN,
A. MINASSIAN
A. KHOUDATIAN
première de l'œuvre
« NANOR »
Ganatchian - Aprikian
en présence de M. & Mme Aprikian

Réservation
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 25 Euros
20 Euros

Grande Braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 6 et dimanche 7 décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE :
poterie, objets de bois sculptés, bijoux, broderie, tapisserie, instruments de musique, khatchkar...

livres, philatélie arménienne, épicerie fine arménienne brocante, cadeaux...

- **Bar**
- **Restaurant**
- **Tombola**

Pour la poursuite des activités

de CHENE

en Arménie, en Artsakh

et à Djavakhk

CHENE

au Collège SAMUEL-MOORAT
26, rue Troyon, 92310 Sèvres
Métro: Pont de Sèvres — Parking assuré —

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 4
JEUDI
4 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·828 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·828

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՊԱՀԵՆ՞Լ, ԹԷ ՁԱՄԲԵԼ

Ֆրանսական լրատուականները դրեթէ ամէն օր կը տեղեկացնեն թէ վարչապետ Ռաֆարէնի ժողովրդականութիւնը կը նուազի: Այդ պարագան ուշադրութիւնը դրաւած է արտասահմանեան լրատուականներու ալ· Ֆրանքֆուրթի թերթերէն մէկը նոյնիսկ Ֆրանսայի վարչապետը նախագահ Շիրաքի խոցելի կէտերէն մէկը կը նկատէ:

Գերմանացի լրագրողը Հանս – Հելմութ Քոհլ վարչապետ Ռաֆարէնը կը նկատէ նախագահ Շիրաքի դլխարկէն ելած դէմք մը որ այսօր իր իսկ ճակատին հասիւ քօղարկուած քննադատութիւններուն, ծածանքին թիրախ է: Այդ ուղղութեամբ յատկապէս կը յիշուի Ն. Սարքոզիի անունը: Մինչդեռ, վարչապետը իր նկատմամբ վաղորդայնին բաւական լաւ ընդունելութիւն գտած էր· յատկապէս այն պատճառով որ փարիզեան քաղաքական ամբարտաւան, մեծամիտ շրջանակին չէր պատկաներ: Սակայն, դաղտնիք չէ որ Ֆրանսայի գործերը, ընթացքը այնքան ալ կարգին չեն ու իրեն կը վիճակի ձեռնարկել այն բոլոր անհրաժարելի բարեփոխումներուն որոնք մէկդի ձգուեցան ընկերվարական Ժոսփէնի ու պահպանողական Շիրաքի համակեցութեան շրջանին:

Նախագահը Ռաֆարէնի նշանակումով ուզած էր «նոր» բան մը փորձել· այդ միտքով, կուսակցութեան աւագանիին մէջ չվնտռեց հարկաւոր անձը: Բայց այսօր ստեղծուած է կացութիւն մը ուր ինք կը պարտաւորուի միջամտել ներքին քաղաքականութեան ամէնէն հասարակ խընդիրներուն, մանաւանդ ամէն անդամ որ կառավարութիւնը նոր ձախաւերութիւն մը կ'ընէ, տհաճ եղելութեան մը մասին խօսելով, դէշ լուր մը հաղորդելով:

Ընտածին լատգոյն օրինակը կը համարուի նոյեմբերեան միջադէպը· վարչապետը մեծ ինքնավստահութեամբ ներկայացուց տարեց ու անկար անձերու նիւթական օժանդակութեան բարեփոխումի ծրագիրը: Մինչդեռ, Ֆ. Ֆիլոն, Աշխատանքի ու ընկերային հարցերու նախարարը, որ պատասխանատուն էր այդ փշոտ թղթածրարին, այդ ուղղութեամբ աւելի լաւ ընելիք մը չէր գտած, քան տասը օր կանուխէն յայտարարել թէ Հոդեզալուստի օրը կը ընդունէր, վերընշեալ բարեփոխումին նիւթականը հայթայթելու համար: Հակադրեցութիւնը այն եղաւ որ տօնական օր մը ընդելու որոշումը բուռն վիճարկումներու տեղի տուաւ նոյնիսկ խորհրդարանական մեծամասնութեան շարքերուն մէջ: Ու ատիկա լրջօրէն վնասեց վարչապետին ժողովրդականութեան:

Տակաւին որքա՞ն ժամանակ Շիրաք դինքը իր պաշտօնին վրայ պիտի պահէ, հարց կու տայ լրագրողը: Ցեւտյ կ'արձագանդէ փարիզեան չշուկներուն: Կան խօսակցութիւններ որ Ռաֆարէնի ճակատագիրը պիտի որոշուի գարնան շրջանային ընտրութիւններէն ետք: Եթէ ԻՒ – ԷՄ – ՓԷ-ն չատ դիրք կորսնցնէ, վարչապետը պարտաւոր պիտի ըլլայ մեկնելու: Ուրիշներ կը պընդեն թէ Շիրաք այդ պարագային եւս կը պահէ դինքը, քանի Ռաֆարէն մեկն է որ կրնայ ընդունելի ընել ամէնէն փափուկ բարեփոխումներն անդամ, ինչպէս՝ հիւանդութեան ապահովութիւնը, առանց որ նախագահը թիրախ ըլլայ:

Գերմանացի լրագրողին կարծիքով, Ռաֆարէնի փրկութիւնը կարելի կ'ըլլայ անով որ նախագահ Շիրաք կառավարութիւնը դլխաւորելու հաւանական թեկնածու համարուած Սարքոզին նկատէ կասկածելի պարկեշտութեան տէր մէկը, ուստի Ռաֆարէն մնայ առանց փոխանորդի: Արդէն, նախագահը վարչապետ մը գտած է յանձին Ժիւպէի· ատիկա իրեն նուիրած է հինգ տարուան համակեցութիւն մը, ընկերվարական Ժոսփէնի հետ: Կարելի՞ է մտածել որ նոյն սխալը երկրորդ անգամ գործէ ան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

ՀԱՐԱՒ – ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Ֆրանսան միշտ ծանր վիճակի մէջ կը մնար Զորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 3–ին: Արդէն իսկ 3 մեռեալներ կային եւ երկու հոդի ալ անհետացած էին: Քաղաքներ կան, ինչպէս Ափինեոն, Օրանժ, Պոլէն, Արամոն, Արլ, Սեփթէմ եւ Մարսէյլի բազմաթիւ թաղամասեր ծովի վերածուած են, կառքերը ջուրերու մէջ մնացած եւ կացութիւնը բարեբաւուած չէր: Աւելի քան 5000 հոդի տեղափոխուած են, երթեւեկը խանգարուած է եւ բազմաթիւ ճեպընթացներ չեն բանած: Ճամբաներ ալ կան, որոնք փակուած են:

ԱՆԴԱՐԱ տեղի տուած է, Դեկտեմբեր 2–ին, Եւրոպայի Խորհուրդին չորրորդ վերջնագիրին, 1,12 միլիոն Եւրօ վճարելով յոյն կիպրացիի մը, որ քշուած էր իր տունէն 1974–ի Թրքական յարձակման առեն: Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Ատեանին դիմելէ 14 տարի ետք, Թիթինա Լոիծիտու իր իրաւունքները կը տիրանայ: Ընդհանուր ձեւով, կարեւոր քայլ մը կը նկատուի Թուրքիոյ կողմէ, կիպրոսի հարցին կարգադրութեան մը հեռանկարով, երբ Կիպրոս, հինգ ամիսէն կ'անդամակցի Միութեան: Կիպրոսի բաժանումը կրնայ խոչընդոտ մը մնալ Թուրքիոյ թեկնածութեան իսկ, եթէ հարցը չկարգադրուի մինչեւ Մայիս 1:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը խիստ ազդարարութիւն մը ըրած է Պուտինի, պղուչացնելով Ռուսաստանը, որպէսզի զօրավիդ չըլլայ Վրաստանի անջատողական տարրերուն: Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը պատասխանած է որ Մոսկուա «անջատողական ոչ մէկ չարժումի զօրավիդ է»: Ո – ԷՍ– Սէ – Ը–ի ժողովի ընթացքին է, որ փաուըլ ծանրացած է Պուտինի «փափուկ» թղթածրարներուն վրայ ինչպէս Չէչէնիոյ հարցը կամ ռուսական զօրքերու հեռացումը Վրաստանէն եւ Մոլդաւիայէն: Ռուսաստան, ներկայիս, խորհրդարակցութիւններ ունի Աբխազիոյ, Հարաւային Օսէթիոյ եւ Աճարիոյ ղեկավարներուն հետ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ նախկին վարչապետ Նէճմէթթին Էրպաքանի երկու տարի եւ չորս ամիս բանտարկութեան դատապարտումը հաստատուեցաւ Դեկտեմբեր 2–ին: Իր նախկին կուսակցութեան Ռեֆահի հիմնադրամին իւրացման հետ կապ ունեցող թուղթերու ղեղծարարութեան համար դատապարտուած էր: Դատական որոշումը արդելք է որ քաղաքական որեւէ դործունէութիւն տանի: Երկիրը վարած էր մէկ տարի, նախքան հեռացուիլը 1997 Յունիսին:

ԼԻՏՈՒԱՆԻՈՑ նախագահը կրնայ պաշտօնազրկուիլ, Խորհրդարանը վաւերացուցած ըլլալով տեղեկագիր մը, որ այդ ճամբան կը բանայ: Նախագահին կապերը ռուսական մաֆիային հետ բացայայտ կը թուին, բայց, Փաքսաս կը մերժէ հրաժարիլ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՈԿՏ. 27-Ի ԴԱՏԻՆ ՎՃԻՌՆԵՐԸ՝ ՎԵՑ ՅՕԱՀ ԵՒ ՄԷԿ 14 ՏԱՐՈՒԱՆ ԲԱՆՏԱՐԿՈՒԹԻԻՆ

Ինչպէս յայտարարուած էր, Հոկտեմբեր 27–ի դատավարութիւնը մօտ երեք տարի տեւելէ ետք, յանգած է վճիռներուն: Ամենը ապացուցուած համարելով ամբաստանեալներուն մեղքը, Նայիրի եւ Կարէն Յունանեան եղբայրները, Էդիկ Գրիգորեանը, Տերենիկ Բիջանեանը, Վրոամ Գալուստեանը, Աշոտ Կնեազեանը դատապարտած է ցմահ բանտարկութեան, իսկ Համլէթ Ստեփանեանը՝ 14 տարուան:

Ամբաստանեալները մեղաւոր նկատած են պետական իշխանութիւնը իւրացընելու, ահաբեկչութեան, պետական, քաղաքական կամ հանրային գործիչի սպանութեան, գոյքի վնասելու, կաշկանդումի, ապօրինի զէնք, զինամթերք պահելու յանցանքներով: Անոնցմէ կը գանձուի նաեւ 9 միլիոն 789 հազար 565 դրամ:

Դատավճիռը վերաքննելի է, եթէ մեղադրեալները 15 օրուան ընթացքին դիմեն վերաքննիչ ատեանին:

Դատախազ Գ. Աւետիսեան վճիռին հրապարակումէն ետք պատասխանելով լրագրողներու, ըսած է թէ մեղադրող կողմը գոհացած է արձակուած վճիռով:

Յիշեցնենք թէ 1999 Հոկտեմբեր 27–ի ոճիրին գոհ դացած էին վարչապետ Վազգէն Սարգսեան, Ազգային ժողովի նախագահ Կարէն Դեմիրճեան, փոխ – նախագահներ՝ Եուրի Բախչեան, Ռուբէն Միրոյեան, երեսփոխաններ՝ Հենրիկ Աբրահամեան, Միքայէլ Քոթանեան, Աբմենակ Աբմենակեան եւ նախարար Լեւոն Պետրոսեան: Դատը սկսած էր 2001 Փետր· 15–ին: Մինչեւ այսօր տեղի ունեցած է 297 նիստ: Թղթածրարը կը կազմէ 91 տուժող, 8 իրաւայաջորդ, 123 վկայ: Ազգային ժողովի չէնքին կրած վնասը եղած է մօտ 10 միլիոն դրամ (չուրջ 20 հազար տոլար):

«ԱՐՄԱՒՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 2 / 3)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ Ո – ԷՍ – ՍԷ – Ը–Ի ԺՈՂՈՎԻՆ

Այսօրէն գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Դեկտեմբեր 1–ին մասնակցած է Եւրոպայի ապահովութեան եւ գործակցութեան կազմակերպութեան Նախա – բարներու Խորհուրդին 11–րդ տարեկան հանդիպումին որ տեղի ունեցաւ Հոլանտայի Մաասթրիխթ քաղաքին մէջ: 54 երկիրներու նախարարներու կարգին ելոյթ ունեցած է նաեւ ինք: Խօսած է Ո – ԷՍ – ՍԷ – Ը–ի տնտեսական քաղաքականութեան, ԻՄ. դարուն կայունութեան եւ ապահովութեան ուղղուած սպառնալիքները դիմագրաւելու անոր ռազմավարութեան, նաեւ մարզկային առեւտուրին վերաբերեալ վճռաբեկութիւններուն մասին:

Վ. Օսկանեան անդրադարձած է նաեւ Վրաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի խնդրին: Ըսած է թէ Վրաստանին կը մաղթեն այն ինչ որ Հայաստան կը մաղթէ թէ ինք իրեն, քանի որ բարի դրացի է ու բարեկամ: «Այն կէս միլիոն Հայերի էթնիկ օճախն է: Վրաստանի միջոցով են անցնում Հայաստանի հիմնական ուղիները դէպի Եւրոպա եւ աշխարհ: Ուստի Վրաստանի կայունութեամբ մենք շահագրգռուած ենք ոչ պակաս, քան հէնց իրենք՝ Վրացիները: Ուրախ ենք որ մեր քաղաքական կամ տնտեսական յարաբերութիւններում որեւէ լուրջ ընդհատում տեղի չէ ունեցել: Մենք պատրաստ ենք ողջունել եւ սերտօրէն աշխատել յանկացած կառավարութեան հետ, որը կ'արտայայտի Վրաստանի ժողովրդի ձգտումները» ըսած է ան:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղին, նախարարը կոչ ըրած է կամք ունենալու, որպէսզի հակամարտութիւնը մինչեւ հարաղաղարին տասնամեակը կարգաւորուի:

Նոյն օրը Վ. Օսկանեան հանդիպումներ ունեցած է Մինսկի խումբին նախագահներուն, Վրաստանի նախագահի պաշտօնակատար Նինօ Բուրձանաձէի, Ո – ԷՍ – ՍԷ – Ը–ի քարտուղարին ու Կիպրոսի Արտաքին գործերու նախարարին հետ:

***

Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԱԾ Է

Տ. Նաղդալեանի սպանութեամբ որպէս կազմակերպիչ մեղադրուած Արմէն Սարգսեան որ 15 տարուան դատապարտուած էր, վաստաբանին միջոցաւ դիմած է վերաքննիչ ատեանին: Փաստաբանը կը պնդէ որ ատեանը միակողմանի դատ տեսած է:

***

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՄԸ

Վրաստանի նախագահութեան 15 թեկնածուներէն մէկը հայ է· կը կոչուի Եուրի Մկրտումեան· 42 տարեկան է, ճարտարագէտ: Կայ ռուս թեկնածու մըն ալ: Դիմումներու պայմանաժամը աւարտած է Դեկտեմբեր 2–ին:

ՔՊՊԷՔ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ՅԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՕՐԷՆՔԸ

Քէպէքի Ազգային Ժողովը Նոյեմբեր 28–ին միաձայնութեամբ ընդունած է օրէնք մը որ կը ճանչնայ Հայերու ցեղասպանութիւնը: 194 թիւ օրէնքը Ապրիլ 24–ը հռչակած է Հայերու ցեղասպանութեան Յիշատակի Օր: Հոն կ'ըսուի նաեւ թէ Քէպէքցիները հայկական ծագումով իրենց քաղաքացիներուն 1915–ի ողբերգական պատահարներուն ցաւալի յիշատակը կը բաժնեն:

Հայ Դատի Քէպէքի յանձնախումբին նախագահը Ն. Սէրքինկիւեան ըսած է թէ ընդունուած օրէնքը ճշմարտութեան եւ արդարութեան մեծ յաղթանակ մըն է:

թէ ինք իրեն, քանի որ բարի դրացի է ու բարեկամ: «Այն կէս միլիոն Հայերի էթնիկ օճախն է: Վրաստանի միջոցով են անցնում Հայաստանի հիմնական ուղիները դէպի Եւրոպա եւ աշխարհ: Ուստի Վրաստանի կայունութեամբ մենք շահագրգռուած ենք ոչ պակաս, քան հէնց իրենք՝ Վրացիները: Ուրախ ենք որ մեր քաղաքական կամ տնտեսական յարաբերութիւններում որեւէ լուրջ ընդհատում տեղի չէ ունեցել: Մենք պատրաստ ենք ողջունել եւ սերտօրէն աշխատել յանկացած կառավարութեան հետ, որը կ'արտայայտի Վրաստանի ժողովրդի ձգտումները» ըսած է ան:

Ինչ կը վերաբերի Ղարաբաղին, նախարարը կոչ ըրած է կամք ունենալու, որպէսզի հակամարտութիւնը մինչեւ հարաղաղարին տասնամեակը կարգաւորուի:

Նոյն օրը Վ. Օսկանեան հանդիպումներ ունեցած է Մինսկի խումբին նախագահներուն, Վրաստանի նախագահի պաշտօնակատար Նինօ Բուրձանաձէի, Ո – ԷՍ – ՍԷ – Ը–ի քարտուղարին ու Կիպրոսի Արտաքին գործերու նախարարին հետ:

***

Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԱԾ Է

Տ. Նաղդալեանի սպանութեամբ որպէս կազմակերպիչ մեղադրուած Արմէն Սարգսեան որ 15 տարուան դատապարտուած էր, վաստաբանին միջոցաւ դիմած է վերաքննիչ ատեանին: Փաստաբանը կը պնդէ որ ատեանը միակողմանի դատ տեսած է:

***

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅ ԹԵԿՆԱԾՈՒ ՄԸ

Վրաստանի նախագահութեան 15 թեկնածուներէն մէկը հայ է· կը կոչուի Եուրի Մկրտումեան· 42 տարեկան է, ճարտարագէտ: Կայ ռուս թեկնածու մըն ալ: Դիմումներու պայմանաժամը աւարտած է Դեկտեմբեր 2–ին:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-30-

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԱՆԻԱ – ԹԻԻ 2, 3, 4

Երեւանեան կեցուածքին ընթացքին, մանաւանդ հաղորդումի առաջին օրերուն, մեր սիրելի Արթիւրը մեծապէս պատուեց զիս հրաւիրելով մասնակցիլ բոլոր այն կարեւոր նիւթերուն ուր կըրնայի տեսակէտս ներկայացնել:

Հայրենիք – Սփիւռք առաջին մենախօսութենէն յետոյ, ուրիշ երեք կարեւոր նիւթեր չօշափուեցան.

– Բանա՞լ թէ ոչ Հայաստանի սահմանը Թուրքիոյ հետ:
– Քաղաքակրթութեան հարցեր:
– Ի՞նչ է ազգային ինքնութիւնը:

1· – Նկատմամբ սահմանի բացումին կամ փակումին երկու կարեւոր քաղաքական անձնաւորութիւններ ազգային եւ տնտեսական տեսակէտները նկատի առին հակառակ թէզեր պաշտպանելով:

Ես դիտել տուի՝ ո՛ր ուղղութեամբ ալ բացուելու ըլլան սահմանները, մենք պիտի դտնունք հայկական պատմական նահանգի մը մէջ Արեւելքէն Ուտիքն ու Փայտակարանը, Հիւսիսէն Ջաւախքը, Հարաւէն Պարսկահայքը իսկ Արեւմուտքէն Աւարատեան դաշտին ալ ափը, Շիրակի մեծագոյն մասը, Վասպուրականն ու Բարձր Հայքը, Տարօնը, հայկական Պոնտոսը... միւս կողմէն Հայութեան 2/3–ը արդէն սահմաններէն դուրս կը գտնուի, եթէ իմաստութեամբ դրուին պայմանները, կրնայ մեծապէս դիւրացնել երթեւեկը եւ Հայրենիքը մօտեցնել Սփիւռքին:

2· – Քաղաքակրթութեան խօսքը հիմնականօրէն կը վերաբերէր Երեւանի որուն սիստեմաթիք քանդումը մտահոգած է բնակչութեան բոլոր խաւերը...:

Ըսուեցաւ որ կարելի չէր Երեւանը թողուլ սովետական կառոյցով որու մէջ կը պակսէին ընկերային, դրամատիրական աչխարհի, ծառայութիւններու ըմբռնումը (խանութներ, սրճարաններ, դրամատներնեակները եւ այլն) ուստի հարկ էր ձեռնարկել քանդումի... եւ պատասխանատուները սկսան պարտէզներէն, ծառերէն, հրապարակներէն... այն երեք տարբերը որոնց երբեք պէտք չէ դպչէին:

Առանց ճարտարապետ ըլլալու, ես ալ յայտնեցի իմ տեսակէտս: – Երեւանը հիմնականօրէն ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ կառոյց է եւ որպէս այդ տրեղ չէ, ընդհակառակն եղածներուն մէջ լաւագոյններէն մին: Անոր նոր տէրերը պէտք է յարդէին Երեւանի սովետական ճկարագիրը, գրեթէ թանգարանի վերածելով զայն, կեդրոնի ցարական–պարսկական Երեւանը «ՍԱՆԹ–ՐԸ–ՎԻԼ»ի վերածել, ստեղծելով տիպար, տոհմիկ անկիւնները (սրճարան, խանութ, թանգարան), փակել կառքերու շրջապատութեան եւ ԱՐԳԻ ԵՐԵՒԱՆԻ մը համար վնտռել նոր տարածութիւններ քաղաքէն դուրս, հուսկ, ամէնէն կարեւորը՝ ստեղծել մասնագէտներու յանձնախումբ մը, որուն մէջ չխառնուին քաղաքական անձեր եւ չահեր հետապնդողներ, կոչ ընել նաեւ Սփիւռքի մասնագէտներուն եւ միասնաբար լուծել մեր պատմութեան մեծագոյն մայրաքաղաքին ճակատագիրը: Ես համոզուած եմ որ ան կրնայ չատ գեղեցիկ քաղաք մը դառնալ:

3· – Երրորդ նիւթը ինծի համաձայն չատ սխալ հիմերու վրայ դրուած էր: Հրաւիրուած էին կուսակցական երկու կարեւոր դէմքեր՝ Լեւոն Մկրտչեան Հ.Ց.Դ.–ի ներկայացուցիչ եւ Արամ Մանուկեան Հ.Հ.Շ.–ի: Անոնք ազգային ինքնութենէն աւելի խօսեցան եւ պաշտպանեցին իրենց կուսակցութիւններուն տեսակէտները ազգային քաղաքականութեան, դիւանագիտութեան...:

... Եւ քանի որ հաղորդումին ներկայ գտնուող հրաւիրեալները ջերմ ծափերով ընդունեցան իմ խօսքս, ենթադրեցի որ համակարծիք էին ինծի հետ:

Ազգային ինքնութեան հարցին մէջ ես միշտ չեշտած եմ երեք տարրերու անհրաժեշտութիւնը Հայերուս համար՝ ՀԱՒԱՏՔ – ՄՇԱԿՈՑԹ – ԼԵԶՈՒ: Սա՛ մեր բազմադարեան պատմութիւնը ըմբռնելու միակ բանալին է: Ինչպէս ուզենք վերլուծենք մեր անցեալը, մեր տոկունութիւնը, տեղահանութիւններու, կոտորածներու, բռնաբարութիւններու դիմադրելու քաջասրտութիւնը կը գտնենք միայն ու միայն այդ ԵՐԵՔ մոզական բառերուն մէջ, որոնց մէջ պարուրուած է մեր հայկականութիւնը:

Հայ մշակոյթը կրնայ կործանիլ միայն ներքին ուժերով, երբ իր ծոցէն ելած դաւակները, «լայիք – մասոնական» գաղափարներով սնած, անտեսեն, ոտնակոխեն Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՅ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ: Ըլլանք հաւատացեալ կամ ոչ հայ մշակոյթը հիմնովին քրիստոնեայ է, ինչպէս քրիստոնեայ է Եւրոպայինը, ուղէ – չուզէ: Եթէ «լայիք» Եւրոպան յարդէր իր նկարագիրը եւ ամուր կենար իր սկզբունքներուն վրայ, տարակոյս չունիմ որ օրէ – օր ժամանող դաղթականներու խումբերը, զինք չէին կրնար անելի մատնել: Եւրոպան յանուն համաշխարհայնացումի ամերիկեան ընկղմուննքներուն, դրդուած նաեւ լայիք – աչխարհիկ, մասոնական, նաեւ սիոնական խանդարիչ տարրերէ, կորսնցնելու վրայ է իր ինքնութիւնը եւ չփոթած վիճակ մը սկսած է յառաջանալ ուր խաչն ու մահիկը, Պուտտան եւ Եահվէն իրարու խառնուած են եւ կամայ – ակամայ Եւրոպայի ոգին սկսած են կրծել:

Դժբախտաբար նոյն երեւոյթը սկսած է յայտնուիլ Հայաստանի մէջ ալ: Մեր Ազգային ժողովին մէջ տեղ գտած են խելքէ – միտքէ չանցած կուսակցական չարժումներ. բայց ԶԿԱՑ ՄԻԿԸ որ իր ընէ ՀԱՑ ԻՆՔՆՈՒԹԵԱՆ երեք հիմնական տուեալները ՀԱԻԱՏՔ – ՄՇԱԿՈՑԹ – ԼԵԶՈՒ:

Այն ինչ կատակի ձեւով ըսած ու գրած եմ անցեալին, ներկայիս անհրաժեշտութիւն կը դառնայ: Սահմանադրութեան առաջին յօդուածներէն մին պէտք է ըլլայ հետեւեալը.

– Որեւէ Հայ քաղաքացի որ կ'ուզէ հայ ժողովուրդի ծառայութեան մէջ մտնել պետական օղակներուն մէջ, քաղաքական, կրթական, տնտեսական թէ մշակութային մարզերէն ներս, պէտք է Հայ ժողովուրդի պատմութեան, լեզուի, մշակոյթի պետական վկայական ունենայ: Ամէն:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԴԱՐՁ ԴԷՊԻ ՀԱՑՐԵՆԻՔ

ՄԱՐԳԱՐ ՇԱՐԱՊԽԱՆԵԱՆ

Երեւան, 2003

ԵՐԿՈՒ ՀԱՋԱՐ ՀՈԳԻ ՆԵՐԿԱՅ ԵՂԱԻ ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՅ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՋՈՒՂԱՑԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎԻՆ

ԼՈՍ – ԱՆՃԵԼԷՍ.– Նոյեմբեր 14–16–ին, Նոր Ջուղայի հիմնադրութեան 400–ամեակին նուիրուած Լոս – Անճելըսի Գալիֆորնիոյ համալսարանի (Իւ.Սի.էլ.էյ.) մէջ տեղի ունեցած եռօրեայ գիտաժողովը մրցանիչ կտորով հանդիսականներու թիւ մը ունեցաւ 2000 հոգի:

Պատմական Հայաստանի քաղաքներուն եւ գաւառներուն նուիրուած չարքին այս 13–րդ միջազգային գիտաժողովը առաջինն էր, որ կեդրոնացաւ Օսմանեան կայսրութեան եւ այժմու թրքական պետութեան սահմաններէն դուրս գտնուող չրջանի մը վրայ: 1997–ին սկսած այս չարքը կազմակերպուած է Գալիֆորնիոյ համալսարանի Հայ Կրթական Հիմնարկութեան անուան արդի Հայոց պատմութեան ամպիոնի վարիչ փրոֆ. Ռիչըրտ Ցովհաննիսեանի կողմէ:

Շուրջ 1000 հոգի ներկայ էին Ուրբաթ, Նոյեմբեր 14–ի երեկոյեան բացման նիստին, որ հայերէն լեզուով տեղի ունեցաւ Կլենտէյլի Երիցական եկեղեցիին մէջ եւ կը վայելէր Լոս – Անճելըսի Իրանահայ Միութեան հովանաւորութիւնը: Փրոֆ. Ցովհաննիսեանը իր ներածական խօսքին մէջ ամփոփեց ԺԶ.–ԺԷ. դարերու Թուրք – պարսկական պատերազմները, որոնք Պարսկաստանի Շահ Աբբաս Գ.ը մղեցին այրած հողի քաղաքականութիւն մը տրդեղծելու, ու այսպէսով Նախիջեւանի Ջուլֆա քաղաքի եւ մերձակայ Արարատեան դաշտի բնակչութեան մէկ կարեւոր մասը տարադրելու դէպի Իրան, ուր 1605 – 1606–ին հիմնուեցաւ Նոր Ջուղա քաղաքը օրուան մայրաքաղաք Սպահանի մերձակայքը, ինչպէս եւ բազմաթիւ դիւղեր Բերիոյ եւ Զարմահալի կէց գաւառներուն մէջ:

Երեւանցի երեք դիտնականներ՝ Հրաչիկ Միրզոյեան (Երեւանի Պետական Համալսարան), Մուրատ Հասրաթեան (Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Աբուեստի Հիմնարկ) եւ Ջեմմա Պառնասեան (ՀԳԱ Լեզուի Հիմնարկ), Սպահան – Նոր Ջուղայի Հայոց թեմի առաջնորդ Շահան Ծ. Վարդապետ Սարդիսեանի հետ, իրենց դեկուցումներով հանդիսականներուն պարզեցին Նոր Ջուղայի եզակի յատկանիշները, ճարտարապետութիւնը եւ բարբառը, ինչպէս նաեւ համայնքին ներկայ վիճակը չորս դար ետք:

Գիտաժողովը չարունակուեցաւ Շաբաթ եւ Կիրակի օրերուն Իւ.Սի.էլ.էյ.–ի «Եանկ» սրահին մէջ: Նիստերը նուիրուած էին Նոր Ջուղայի վարչական ու կրթական կառոյցին, արուեստին, ճարտարապետութեան, առեւտուրին ու առեւտրական կապերուն, առօրեայ կեանքին ու բանահիւսութեան: Շաբաթ օրեան նիստերը տեղի ունեցան անդլերէն – նով: Ռ. Ցովհաննիսեանի բացման խօսքէն ետք, Ճոն Գարսուէլ (Մալակա, Սպանիա) որ 1968–ին հրատարակած էր Նոր Ջուղային նուիրուած առաջին անդլերէն հատորը, առաջին նիստը բացաւ եկեղեցիներու եւ քաղաքային չէնքերու տեսողական ճարտարդութեամբ մը, զոր վերլերս կրկնած էր՝ չորս տասնամեակ ետք:

Ինա Բազդեանց Մքրեչեան (Թաֆթ համալսարան, Մէսչուսէթս) եւ Վազդէն Ղուկասեան (Աբեւելեան ԱՄՆ–ի կիլիկեան թեմ, Նիւ – Եորք) ժէ. դարու Սեֆեան Իրանի վարչական հարցերուն վրայ կեդրոնացան, մինչ Էյմի Լանտօ (Օքֆորտ համալսարան), Սիլվի Մերեան (Փիրփոնթ Մորկըն) դրադարան, Նիւ – Եորք) եւ Սայեհ Լափորթ – Էֆթէխարեան (Ազատ համալսարան, Պրիւսէլ, Պելժիա) տահիկներով դասախօսեցին Նոր Ջուղայի արուեստագէտներու արուեստին մանրանկարչութեան, որմնանկարչութեան եւ տպագրութեան մասին: Ռաչիա Ամիրբէկեան (Իրանական Ուսմանց Կովկասեան կեդրոն, Երեւան), քննարկեց Նոր Ջուղայի դերը որպէս հայ – իրանական չփումներու չրջան ժԹ. դարուն՝ Քաճար հարստութեան ժամանակ:

Նոր Ջուղան նչանաւոր եղաւ իր առեւտրականներով, որոնք հասան մինչեւ Հնդկաստան, Սինկափուր, Ճաւա եւ Փիլիպպեան կղզիները՝ Ծայրագոյն Արեւելքի մէջ Մոսկուա, Ս. Պետերսբուրգ եւ Սթոքհոլմ՝ Հիւսիսային Եւրոպայի մէջ, Վենետիկ, Գատիզ, Ամսթերտամ եւ Լոնտոն՝ Արեւմտեան Եւրոպայի մէջ: Խոմսունա Հերցիկի (Մանչեսթերի համալսարան, Անգլիա), Շուշանիկ Խաչիկեանի (Մատենադարան, Երեւան), Սեպուհ Ալանեանի (Գոլումպիա համալսարան, Նիւ – Եորք) եւ Վարդան Մատթէոսեանի (Տէլ Սալվատոր համալսարան, Պուէնոս Այրէս / Ցովնանեան վարժարան, Նիւ – Ճըրզի) դեկուցումները քննեցին նոր Ջուղայեցիներու դերը որպէս առեւտրականներ, հովանաւորներ եւ մշակութային միջնորդներ Ժէ. – ԺԸ. դարերուն:

Երեկոյեան, մասնակիցները հիւրասիրուեցան Հայ Կրթական Հիմնարկութեան կողմէ Կլենտէյլի մէջ, Վահէ եւ Արմինէ Ցակոբեան ամոլի տան մէջ:

Կիրակի, Նոյեմբեր 16–ի յետմիջօրէին տեղի ունեցան հայերէն եւ անդլերէն նիստեր: Հայերէն նիստին, Արծուի Բախչինեան (Երեւան) Նոր Ջուղայի վաճառականներու սկանտինաւեան առեւտուրի վերաբերեալ դեկուցում մը կարդաց: Աչոտ Ստեփանեան (ՀԳԱ Արեւելագիտութեան հիմնարկ) Նոր Ջուղայի անանուն արհեստաւորներուն դերը գնահատեց: Արմէն Հախնազարեան (Ափհեն, Կեղմանիա) Նոր Ջուղայի ճարտարապետութեան լուսանկարչական համապատկեր մը ներկայացուց, չինարուեստի, ոճերու եւ իմաստներու բացատրութիւններով: Միւս կողմէ, Շաբաթ օր, կէսօրուան դադարէն ետք, ան ներկայացուցած էր քանի մը ամիս առաջ տեղի ունեցած հին Ջուղայի հազարաւոր խաչքարերուն քանդումը ազերի պետութեան կողմէ:

Երկրորդ՝ անդլերէն նիստը ազգագրական – մշակութային ճեռնարկի մը վերածուեցաւ: Նոր Ջուղայի նախկին ու Քուէյթի ներկայ առաջնորդ Կորիւն Աբգ. Պապեան ներկայացուց Ցովհաննէս Ջուղայեցիի տպագրական մայր օրինակներու յայտնագործումը, որմէ Մենախիրկիչ Մայր Տաճարի եւ Ս. Բեթղեհէմի եկեղեցիի որմնանկարներուն քնորդը հանդիսացած էին: Պերթ Վոքս (Ուիսքընսին – Միլուոքի համալսարան) Նոր Ջուղայի բարբառի քննութիւնը կատարեց, օգտուելով քնիկ խօսողի մը վկայութենէն: Աչխահտ Քէչիչեան (Գալիֆորնիոյ համալսարան) բանահիւսական նմոյչներ ներկայացուց, որ աւարտեցաւ Բերիոյ Հայրենակցական Միութեան կողմէ գհոլ – զուռնայի պարային ներկայացումով մը: Նիստը իր աւարտին հասաւ Լէօնարտօ Ալիչանի (Սոլթ Լէյք Սիթի, Իւթահ) իւրայատուկ ներկայացումով, որ կը միացնէր Նոր Ջուղային նուիրուած իր բանաստեղծութիւնը եւ Նոր Ջուղայեցի հանդուցեալ նկարիչ Սըմբատի (Տէր – Կիւրեղեան) քաղաքային անցեալ կեանքը պատկերացնող Ջրանկարներուն ներկայացումը:

Երկու օրերու չուրջ հազար ներկաներուն համընդհանուր գնահատանքը արտայատուեցաւ վերջին նիստի աւարտին երկարատեւ ծափահարութիւններով:

Գիտաժողովէն ետք, մասնակիցները Իրանահայ Միութեան կողմէ իր կլենտէյլի կեդրոնին մէջ հիւրասիրուեցան Նոր Ջուղայի ճաչկերոյթով, որուն ընթացքին Իրանահայ Միութիւնը եւ Բերիոյ Հայրենակցական Միութիւնը մեծարեցին փրոֆ. Ռիչըրտ Ցովհաննիսեանը եւ Նոր Ջուղայի թեմի առաջնորդ Շահան Ծ. Վրդ. Սարգիսեանը:

Եռօրեայ գիտաժողովը Նոր Ջուղայի 400–ամեայ պատմութեան բազմակողմանի ուրուագիծ մը ներկայացուց: Հարաւային Գալիֆորնիոյ իրանահայ տարածուն համայնքը, ի մասնաւորի, իր ծրնդավայրի կարօտը յագեցնելու կոչուած գեղեցիկ պահեր ապրեցաւ: Ռիչըրտ Էլպրեխթի կողմէ պատրաստուած լու-

ՅՈՎՀ. ԳԷՈՐԳԵԱՆԻ ԵԼՈՒԹԸ ՍԱՄՈՒԷԼ-ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Այս օրերին երբ աւելի քան երբեք Ղարաբաղի հարցը հրատապ է, եւ ազգային ու ժխիւռքեան միջոցառումները ինչպէս ֆօնէթոն եւ այլն, չեն պակասում յիշեցընելու Ղարաբաղի կայունութեան գաղափարը որպէս հիմնահարց, չատ տեղին ու օգտակար էր վարժարանի մանկավարժական ծրագիրների պատասխանատու Արմինէ Գէորգեանի. կազմակերպած Արցախին նուիրուած տեղեկատուական ցերեկոյթը: Օրուայ դասախօսն էր Ֆրանսիայում Լեռնային Ղարաբաղի մնայուն ներկայացուցիչ Պր. Յովհաննէս Գէորգեանը:

Ամէն տարիների պէս, այս տարի եւս, ամբողջ ուսումնական տարեշրջանին ծրագրուած են բազմաթիւ մշակութային եւ գեղարուեստական ձեռնարկներ: Այս տարուայ ձեռնարկների չարանը սկսեց հայկական հէքեաթների ներկայացմամբ որը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 15–ին Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի վերանորոգուած չէնքի դահլիճում: Ներկաների խիստ գնահատանքի արժանացան արհեստավարժ դերասանուհի Գորին Մկրտչեան եւ քամանչահար Անուշ Տօնապետեան, որոնք հմտօրէն ներկայացրին հայկական մի չարք հէքեաթներ:

Նոյեմբեր 22–ին, ժամը 14·30–ին նոյն դահլիճում հաւաքուած էին ծնողներ, աշակերտներ եւ ուսուցիչներ, որոնք եկել էին լսելու Պր. Յովհաննէս Գէորգեանին: Հիւրաբար ներկայ էին նաեւ Փարիզի «ԺԱՖ»ի միօրեայ վարժարանի աշակերտութիւնը եւ անձնակազմը:

Տիկին Ա. Գէորգեան, ուսուցիչների եւ աշակերտների անունից բարի գալուստ մաղթեց երիտասարդ, խոստումնալից դիւանագէտին եւ յայտնեց աշակերտների մեծ հետաքրքրութիւնը եւ ուրախութիւնը օրուայ նիւթի մասին:

Պր. Գէորգեանը երեխաներին մատչելի լեզուով պատմեց Արցախի անցեալի եւ ներկայի մասին: Սկսեց Ղարաբաղ եւ Արցախ անունների մեկնաբանումից: Ղարաբաղ, նշանակում է «սեւ այգի», իսկ Արցախ Ար – նշանակում է «լեռ», ցախ «ծառ», այսպիսով Արցախ բացատրւում է որպէս ծառոտ լեռներ: Լուսանկարներով ցուցադրեց Արցախի պատմա – ճարտարապետական յուշարձանները: Խօսեց Ամարասի մասին, յիշեցնելով որ Մեսրոպ Մաշտոցը այնտեղ է հիմնել առաջին հայալեզու դպրոցը· իսկ վանքի բակում թաղուած է Գրիգոր Լուսաւորիչի թոռը:

Շուշիի մասին պատմելիս նշեց Ղազանչեցոց եկեղեցւոյ ոզիսականը: Պատերազմի տարիներին եկեղեցին դարձել էր Ադրբեջանցիների զինապահեստը, հակառակ այն իրողութեան որ այնտեղ էին կենտրոնացրել մի ամբողջ զինանոց, Հայերի կողմից ոչ մի ռումբ չարձակուեց եկեղեցու վրայ, նրան չաւերելու համար:

Երեխաները մեծ յափշտակութեամբ լսեցին Ա.ոցախի հռչակաւոր ու տեղացիների պէս երկարակեաց ծառի՝ «դնջենի»ի մասին, աւելի քան երկար հազար տարեկան, որի փշակում կարելի է հարիւրից աւելի մարդ տեղաւորուել:

Գանձասարի վեհաշուք պեղեցկութեան մասին պատմելիս ոչ միայն լուսանկարներով, այլեւ սահիկներով երեխաների ուշադրութիւնը սեւեռեց իւրաքանչիւր դարպաքանդակի, խոյակի, ու որմնախորշի վրայ:

Պր. Գէորգեանը ներկայացրեց Արցախի պատմութիւնը, սկսած հին օրերից մինչեւ Խամսայի Մելիքութիւնները: Արցախի ներկայ քաղաքական իրավիճակի արմատները համարեց, 1922 թուի Թուա – Թրքական բանակցութիւնները, որի հետեւանքով Արցախը մնաց Ադրբեջանի կազմում:

Ուշագրաւ էին երեխաների անմիջական հարցումները. «Ինչո՞ւ Թուանները այդպէս վարուեցին, իրաւունք չունէին», «Դընջենի ծառը չարունակե՞լ է երկար ապրել», «Արցախի հիւսիս – հարաւ տարբերած ճանապարհը ե՞րբ պիտի աւարտուի»:

Հանդիպման աւարտին, Մխիթարեան Հայր Գաբրիէլը շնորհաւորեց Պր. Գէորգեանին եւ քաջալերեց այսպիսի չահեկան միջոցառումները:

Վարժարանի աշակերտներից մէկը առ ի շնորհակալութիւն, Պր. Գէորգեանին նուիրեց «Վենետիկ ու Հայերը» դիրքը եւ դասախօսի համար աշակերտների կողմից պատրաստած ձեռային աշխատանքի մի նմոյշ:

Պր. Գէորգեանը դպրոցին նուիրեց Արցախի դրօշը եւ հրաւիրեց երեխաներին եւ ներկաներին այցելել Արցախ եւ սեփական աչքերով տեսնել այն ամէն ինչի մասին որ խօսուեց ու պատմուեց հանդիպման ընթացքին:

ՄԻ ՆԵՐԿԱՑ

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ՊՈՍՏՈՒՄ «Յակոբ Տէր – Մելքոնեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 14–ին, տպեկոչուած է Սիմոն Զաւարեանի մահուան 90–ամեակը, կազմակերպութեամբ Հ.Ց.Դ. Զաւարեան Ուսանողական Միութեան: Ձեռնարկին բացումը կատարած է ԶՈՄ·ի անունով, Յովսէփ Տէր – Գէորգեան, որ չեշտած է թէ Զաւարեանի մահով, հայ ժողովուրդը կորսնցուցած է հաւատքի, խղճի եւ նուիրումի անկրկնելի տիպար մը: Իր խօսքին հետ, ցուցադրուած է Զաւարեանի կեանքը ներկայացնող տեսերեզ մը: Զաւարեանի անձին մասին խօսած է Կարօ Յովհաննէսեան: Ան ընդգծած է Զաւարեանի մէջ խորհրդանիշ անձնաւորութիւնը, որ դեկավար էր բառին ամէնէն խոր եւ ամէնէն վեհ իմաստով: Ձեռնարկը փակուած է «Մշակ բանուոր»ով:

***

ՀԱԼԷՊի Կրթասիրաց Մշակութային Միութեան «Զ. Գաբրիէլեան» սրահը լեցուած է հոծ բազմութեամբ մը, ուր եղած են նաեւ պետական ներկայացուցիչներ, ոգեկոչելու համար Ադամ Խաչատրեանի 100–ամեակը: Կազմակերպիչ յանձնախումբի ատաբերէն խօսքը բերած է տոքթոր Վազգէն Գաբրիէլեան, անդրադառնալով Սուրիոյ իրագործած քաղաքական, տնտեսական եւ ընկերային կեանս – գործումներուն եւ տուած է հակիրճ կենսագրականը Ադամ Խաչատրեանի: Կազմակերպիչ յանձնախումբին հայերէն խօսքը ներկայացուցած է բժիշկ Սերոբ Սերոբեան, ծանրանալով երգահանին դրաւած դիրքին վրայ, երաժշտութեան համաշխարհային ոլորտին մէջ: Դամասկոսէն հրաւիրուած, երաժշտական մեկնաբան Վահէ Թէմիզճեան, արաբերէնով, ներկայացուցած է Խաչատրեան արուեստագէտին համաշխարհային ճանաչումը, որ արդիւնք էր իր երաժշտական լեզուին հասկցուած ըլլալու փաստին, լեզու մը, որ կը մեկնի հայ ազգային ժողովրդային ակունքներէն, բայց, կ'ընդհանրանայ անսահմանութեան մէջ, ընկալուելով որպէս համաշխարհային անվիճելի արժէք: Երաժիշտ Փիրայր Ռէյիսեան խօսած է Խաչատրեանի ստեղծագործական ուղիին մէջ, անոր արճանադրած նուաճումներուն մասին: Փակման խօսքերը արտասանած են Սուրիոյ Հայ աւետարանական եկեղեցիներու փոխհամայնքապետ վերապատուելի Յարութիւն Սելլեմեան, Հայ կաթողիկէ առաջնորդ Պետրոս Ասք. Մուրատեան եւ Բերիոյ թեմի առաջնորդ Սուրէն Արք.: Գործադրուած է գեղարուեստական ճոխ յայտագիր մը:

ՃԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԷԼԷՍԻ ՄԷՋ

Հ·Մ·Ը·Մ·Ի «ԱՐԱՐԱՏ» ՄԱՆՈՒՃԻԿԻ 25–ԱՄԵԱԿԻ ՃԱՇԸ

Կլէնտէյլի Հ·Մ·Ը·Մ·Ի «Արարատ» մանուճիկի կեդրոնատեղիին մէջ, Հոկտեմբեր 25–ին, տեղի ունեցած է մանուճիկի հիմնադրութեան 25–ամեակին նուիրուած ճաշը, որուն ներկայ եղած են 600 հոգի: Բացումը կատարելով հանդիսավարը՝ Սիմոն Մանուէլեան, անդրադարձած է մանուճիկի 25–ամեայ պատմութեան արձանագրուած նուաճումներուն: Մանուճիկի վարչութեան խօսքը փոխանցելով Արմիկ Աբրահամեան նշած է թէ երկու սենեակներով աչխատանքի լծուած այս մանուճիկը այսօր կը վայելէ նորակառոյց կեդրոնը, որուն համար հանգանակուած է 2 միլիոն տոլար: 25 տարիներու ընթացքին 10 հազարէ աւելի երիտասարդներ անցած են մանուճիկի շարքերէն, ստանալով հայեցի դաստիարակութիւն եւ հետեւելով օգտակար ծրագիրներու: Հ·Մ·Ը·Մ·Ի Շրջ· վարչութեան առենապետ Վիգէն Դաւթեան խօսած է միութեան ամէնէն բազմանդամ մանուճիկի յաջողութեան տուն տուող պատճառներուն մասին, յիշելով նաեւ չարաթ մը առաջ կատարուած 400 սկաուտներու երդման արարողութիւնը: Հ·Մ·Ը·Մ·Ի Կլէնտէյլի «Արարատ» մանուճիկը ունի 2300 անդամներ: Շնորհաւորանքի խօսք արտասանած է Վրոյր Վրդ· Տէմիրճեան:

***

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐԱՒՔԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Սան Ֆրանսիսքոյի Հայ Կեդրոնի «Սարոյեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 19–ին, տեղի ունեցած է հանգանակութեան ձեռնարկ մը, ի նպաստ Իրաքահայութեան, կազմակերպութեամբ Հ.Օ.Մ.–ին: Ատենիկ Փանոսեան պարզած է ձեռնարկին նպատակը: Վարանդ Գասպարեան վարած է հանգանակութիւնը, մէջ ընդ մէջ ներկայացնելով Իրաքահայութեան վիճակը: Ներկայ 150 հոգիի նուէրներէն պոյասցած է 17 հազար տոլար:

***

ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Լոս – Անճըլըսի «Շէրաթըն հունիվըրսըլ» պանդոկին մէջ, Նոյ· 9–ին, տեղի ունեցած է Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբին տարեկան ձեռնարկը, որուն ներկայ եղած են 750 հոգի, որոնք իրենց գործունէութեամբ կ'արժարծեն Հայաստանի եւ հայութեան առընչուող հարցեր եւ կը նպաստեն հայկական հարցի հետապնդման: Ըստ աւանդութեան, ամէն տարի ձեռնարկի ընթացքին կը բաշխուին «Տարուան մարդը» եւ «Ազատութիւն» մրցանակները, որոնց վրայ այս տարի աւելցած են «փառանդութիւն», «Ուսումնական իրագործում» եւ «Գալիֆորնիոյ տարուան հանրային պաշտօնատարը» մրցանակները: Այս տարուան մրցանակակիրները եղած են՝ դատաւոր Տիգրան Թէւրիքեան, Գոնկրէսի անդամ Ճորճ Ռամանովիչ, Գոնկրէսի անդամ Էդըմ Շիֆ, Գալիֆորնիա նահանգի գանձապահ Ֆիլ Անճելիտէս եւ միջազգային օրէնսդէտ տոքթոր Ալֆրէտ տը Զայաս: Ձեռնարկը վարած է ծանօթ իրաւաբան Մարք Կիրակոս: Խօսք առնելով մրցանակակիրները դրուատած են Արեւմտեան Ամերիկայի Հայ Դատի Յանձնախումբը, որ իր առաւելագոյն ճիգը կը թափէ հետապնդելու համար ամերիկահայ գաղութը յուզող հարցերը եւ ապահովելու հայկական դեղատնտեսութեան ճանաչումը Միացեալ – Նահանգներու Գոնկրէսին կողմէ: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Յանձնախումբին առենապետը՝ Րաֆֆի Համբարեան:

ԼՐԱՏՈՒ

ՍԽՐՈՑ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

7

Ու հանդարտօրէն քակեց իր մազերը: Խուրձ մը բռնեց իր երկու ձեռքերուն մէջ ու երջանիկ հծծեց:

– Կարէ՛, – ու աչքերը չողացին սիրով:

Որովհետեւ սէրը պահ մըն է՝ յեղակարծ ու յղի: Ցանկարծ կը հասունանայ՝ լի ու աչառատ պտուղի մը պէս ու կ'իյնայ գետին, հողին վրայ:

Զգուշութեամբ կտրեցի փոքրիկ փունջ մը: Զայն փաթթեց իր անուան սկզբնատառերը կրող սպիտակ թաշկինակի մը մէջ ու տուաւ ինծի՝ անկեղծութեամբ, խոնարհութեամբ, սիրով, ինչպէս սըրտով ու մարմինով ու ջերմօրէն սիրոյ աղջիկ մը համբոյր մը կու տայ իր սիրականին: Այլեւս չհանդիպեցանք՝ ես ուրն դէմ, որ յուրտ են այսպէս, խեղդող, ծանր, հեղձուցիչ...

Մեր հէք, տրտում օրերը...

8

Երբ բաժնուեցանք, երբ իր ներկայութեան հրապոյրը դադրեցաւ պիս խտուիլէ, երբ քաղաքը ու աղմուկը դարձուցին պիս ինծի, երբ վերջապէս, ուշ երեկոեան, պարտասուն ու մելամաղձոտ մտայ վարժարանին դռնէն ներս, երբ ամբողջ հատակովս ինկայ սեղանին վրայ ու սկսայ անձկութեամբ կարդալ Նարդոսի մէկ ուրիշ գիրքը՝ «Պայքար»ը, զգացի, որ սիրոս կը նեղէ պիս կրծքիս տակ ու բարակ, բայց անզութ ցաւ մը կը մեծնայ, կը մեծնայ...

Կը յիշեմ, անուշ ու խաղաղ լուսնկայ մը կ'իյնար պատուհանէն ներս ու կը փռուէր տախտակամածին վրայ, վայրկեան մը մօտեցայ պատուհանին ու նայեցայ երկնքին: Աստղեր չատ կային: Մ'հ, ո՛րքան աստղեր: Ցիշեցի մեր տունը ու պարտէզը եւ ասուպները, որ կ'իյնային, գարնան գիշերներով. մեր տատրենները, որ ամէն ամառ կը բեռնատրուէին: Ցիշեցի սիրոյ երգ մը, որ մայրս կ'երգէր, որովհետեւ՝ ես հիմա, յիշողութեան բնական ու ամբողջական վերադարձով մը, կը յիշեմ ամէ՛ն, ամէ՛ն մանրամասնութիւն, եւ սիրոս եղաւ ու արցունքները թրջեցին թարթիչներս...

(Շար· 20)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Անահիտ եւ Լեւոն Տէր – Մինասեան 100 *ԵւրօՆ կը նուիրեն «Ծառայ»ին Աղաւնի եւ Նուպար Իլնէեեանի մահուան առթիւ, նաեւ ի յիշատակ Աղաւնիի ծնողքին՝ Հրանդ եւ Մարթուհի Տրէզեանի:*

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Իսիի Սէրբէնկիւեան մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Մարթալ Վարդանեանին իր ամուսնոյն, զաւակներուն, Շաքէին, Շաղիկին, Ալինին եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց հօր, մեծ – հօր Միքիճան Վարդանեանի մահուան առթիւ:

Նոյն տխուր առթիւ կապոյտ Խաչը չընորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Սմբատ Մասխեանէ 30 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Աշոտ Շիրվանեանէ 40 Եւրօ: Շնորհակալութեամբ ստացած է նաեւ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Հասինէ 80 Եւրօ:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement pour 95 euros (frais d'expedition compris).

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Centre Culturel SAINT MESROB

EXPOSITION-VENTE DE TAPIS ARMÉNIENS CONTEMPORAINS DES ATELIERS HEMAG'S

Du Vendredi 5 au Dimanche 14 Décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

Vernissage le Vendredi 5 Décembre de 19h à 21h

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge
RER: Luxembourg
— Entrée libre — Cocktail —

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section ISSY-LES-MOULINEAUX

Rencontre avec les jeunes talents arméniens

Avec :
LES RUSTY PLATES — LES JEUNES DE LA TROUPE NAREK DOURIAN — LA TROUPE DE DANSE YERAZ
animée par l'humoriste GAB

LE 6 DECEMBRE à 20 heures 30

au PACI d'Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson

Réservations :

Tél. : 01 47 36 18 09 / 01 40 95 87 33

*
**

REGION MARSEILLE
organise le

Réveillon de la Saint Sylvestre

31 décembre à 20 heures 30

Soirée exceptionnelle
animée par l'**Orchestre MASSIS**

Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons

P.A.F. : 120 Euros

Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)

Renseignements et inscriptions
avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

*
**

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիլի մասնաճիւղի Լոթօն, Դեկտեմբեր 7, ժամը 15–ին եկեղեցւոյ սրահը:

*
**

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՋԻՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընկերուհիները քաջալերած ամէն տարուան Ջերմ մթնոլորտէն, այս տարի եւս կը կազմակերպեն ընտանեկան ձիւնադնացութիւն մը դէպի Պելֆոնթէնի (Ժիւռա) կայանը:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22–ԷՆ 29

Եկէք ընտանիքով եւ բարեկամներով:

Աւթանպրուիլ· –
Արաքսի – 01 39 83 71 19
Ալիս – 01 42 93 03 56

*
**

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver **à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février** pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

Le Samedi 6 Décembre à 20h30
en l'église Saint-Michel de Marseille

CONCERT

à l'occasion du 25e anniversaire du Chœur Arménien de Marseille

SAHAK-MESROP

accompagné dans sa première partie par l'Orchestre de Chambre
KHATCHADRIAN

Direction
Khatchig YILMAZIAN

au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : N. ABRAHAMYAN,
V. ABRAHAMYAN,
A. YILMAZIAN,
M. AMIRKHANIAN,
A. MINASSIAN
A. KHOUDATIAN

première de l'œuvre
« NANOR »
Ganatchian - Aprikian
en présence de M. & Mme Aprikian

Réservation
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : **04 91 77 84 70**

P.A.F. : 25 Euros
20 Euros

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶ

կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերու

Մանուկներու Օրը

Կիրակի, Յունուար 25, ժամը 14–էն 17

Salle Rossini
6, rue Drouot, 75009 Paris

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE

12-14, rue Saint-Bazile

le Lundi 8 Décembre à 19 heures

GARBIS APRIKIAN

présentera le dernier CD de la Chorale SIPAN-KOMITAS dont il assure la direction depuis 1953

Audition d'extraits avec, en autres, NANOR, l'œuvre marquante de Parsegh Ganatchian qui vous replongera dans l'ambiance des pélerinages traditionnels vers Sourp Garabed dans les environs de Mouch.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

RENCONTRE

avec
REINE CIOULACHTJIAN
venue tout spécialement de Marseille
pour la présentation de ses ouvrages
CONTES ET LEGENDES D'ARMENIE
Un conte de Noôl : le N° 13

Vendredi 5 Décembre à 20 heures 45

L'auteur dédicacera ses livres

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Grande Braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

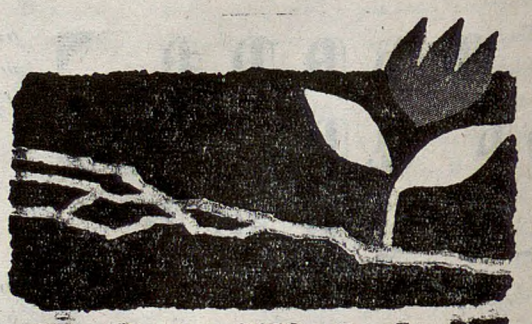
Les samedi 6 et dimanche 7 décembre de 10 heures à 20 heures sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE :
poterie, objets de bois sculptés, bijoux, broderie, tapisserie, instruments de musique, khatchkar...

livres, philatélie arménienne, épicerie fine arménienne brocante, cadeaux...

- **Bar**
- **Restaurant**
- **Tombola**

Pour la poursuite des activités de CHENE en Arménie, en Artsakh et à Djavakhk

CHENE

au Collège SAMUEL-MOORAT
26, rue Troyon, 92310 Sèvres
Métro: Pont de Sèvres — Parking assuré —

72e ANNIVERSAIRE DE LA CONSECRATION
DE LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE MARSEILLE

Du 12 au 21 Décembre
EXPOSITION d'objets d'art en porcelaine
par **Hagop ANTREASSIAN** (Jérusalem)
«Salle V. Bozadjian» du Centre Culturel Sahak-Mesrop
Entrée libre

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5
VENDREDI
5 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·829 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·829

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Հոկտեմբեր 27-ի վախուններէն ետք

Թոլոր անոնք որոնք մեծ հաւատք չունէին որ օր մը աւարտին կը հասնի 1999 Հոկտեմբեր 27-ին, Ազգային ժողովին մէջ գործուած ահաբեկչութեան դատը, «վերջապէ՛ս» մը արտասանեցին հաւանօրէն, կարդալով վճիռներու լուրը: Այնքա՞ն ձգձգումներ, հապարակ մահկանացուի մօտեցումով՝ այնքա՞ն անընդունելիներ տեղ դատն մօտ 3 տարուան դատավարութեան ընթացքին մէջ որ այդ հառաչէն տարբեր վերլուծան կարելի չէ մտածել ամօթի այդ էջին համար: Մանաւանդ որ քաղաքակիրթ աշխարհին մաս կազմելու փութկոտութիւնը արդէն հայաստանեան օրինազրութենէն ջնջած էր մահապատիժը ու ամբողջ ղեկավարութիւն մը գլխատած ոճրագործներուն արժանին տնօրինելու ծարաւը պէտք է զոհանար ցկեանս բանտարկութեամբ:

Այդ պատիժն էր որ արձակուեցաւ առեանէն, գլխաւոր մեղադրեալներուն դէմ: Անոնք որոնք սա կամ նա պատճառով արդէն խզած էին իրենց հետաքրքրութեան լարերը այդ դատին հետ, նոյն անտարբերութեամբ հակազդեցին վճիռին: Իսկ մնացեալը, եթէ նոյնիսկ մահապատիժին ջնջումը կանխահաս նկատողներ, ատոր ախտացողներ ալ կային, քաղաքակրթութենէ զուրկ չնկատուելու սիրոյն, բաւարարուած երեւցին: Ճիշդ է որ տակաւին քանի մը օր կայ վերաքննութեան դիմելու համար, բայց հաւանօրէն, մեծ փոփոխութեան ակնկալութիւնը տեղին չէ:

Ոճիր – պատիժ ներկայի քիչ մը բռնազբօսիկ հաւատարակչռութիւնն ալ, սակայն, այնպէս կը թուի որ վերջնականի, մնայուն չէ: Արդէն սկսած է տատանիլ, որոշ մանրամասնութիւններու մասնանշումով: Հայաստանեան մամուլին մէջ սկսած է տեղ գտնել վիճարկում մը որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ արձակուած «ցմահ բանտարկութեան» պատիժները: Պատճառը այն է որ «ներման իրաւունք» կոչուած ազդակ մը կը ներկայանայ «ցմահ»ը անզօրացնելու յատկանիշով:

Եղածը հետեւեալն է· վստահաբար, ուզելով կերպով մը «դարմանել» մահապատիժին ջնջումը, Ազգային ժողովը Նոյեմբերի սկիզբը քրէական օրէնսգիրքին մէջ որոշ փոփոխութիւններ կատարելու որոշում քուէարկած է: Անոնց հիմնական կէտը կը կազմէ «Առանց ներման իրաւունքի ցմահ բանտարկութիւն սահմանել»ը: Այսինքն, այն չարագործը որ պիտի դատապարտուի ցկեանս բանտարկութեան, որով փոխարինուած է մահապատիժի, պիտի չկարենայ ներումէն օգտուիլ ու օրինակ, 15 կամ 20 տարի հետ ազատ արձակուիլ: Հարցը այն է որ Նոյեմբերի սկիզբը ընդունուած օրէնքին նախագահին կողմէ ստորագրութիւնը մնացած է Հոկտեմբեր 27-ի վճիռներուն վաղորդայնին: Ինչպէս կը գրեն հայաստանեան թերթերը, նախագահին օրէնքը ստորագրած պահուն, դատաւորը այլեւս կարելիութիւն չունէր արձակուած վճիռին մէջ այդ փոփոխութեան տեղ տալու· չեչտելու, օրինակ, թէ Յունանեանի ու մեղսակիցներուն ցմահ բանտարկութեան պատիժը ենթարկելի չէ նեռման իրաւունքին: Ու կան լրագրողներ որոնք մատնանշելի հետ այս պարագան, հարց կու տան թէ արդեօք դիտաւորեալ չէ՞ր օրէնքին ստորագրութեան մօտ ամիս մը ձգձգումը:

Անոնցմէ մէկը նոյն հարցումը ուղղած է Ազգային ժողովի նախագահ Ա· Պաղտասարեանին, որ կատարելապէս օրէնքին յարիր նկատած է կատարուածը· ըսած է թէ նախագահը պէտք է 21 օրուան ընթացքին ստորագրէր, ինչ որ ըրած է: Իսկ իր փոխանորդը Վ· Յովհաննիսեան – եան բացատրած է թէ Հոկտեմբեր 27-ի արարքը նախապէս գործուած ըլլալով, օրէնքը արդէն յետսագործօն չէր կրնար ըլլալ անոր համար: Ան աւելցուցած է թէեւ որ կատարուածը վիճելի է եւ կըրնայ տարբեր ձեւերով մեկնաբանուիլ:

Հազիւ սփոփանքի «վերջապէ՛ս»ը արտասանուած, խառնակիչ նոր տուեալ մը կը հասնի, ազդարարելու համար որ ուժի իշխանաւորի սպանութեան չափ դիւրին չէ այդ թղթածրարին փակումը: Ու հարցականներ իրարու կը յաջորդեն· կրնա՞յ հիմնաւոր ըլլալ նախագահին վերագրուած դիտաւորեալ ուշացումի վարկածը· կրնա՞յ, օրինակ, Ն· Յունանեանի պարագային հինգ, կամ ութ, տասը տարուան թարգմանուիլ «ցկեանս» կոչուածը· նման պարագայի մը անարդա՞ր կ'ըլլայ եղրակացնել որ Հայաստանի իրականութեամբ ոճրագործի մը հանդիսատեսէ կեանքը աւելի կ'արժէ քան ութ ղեկավարի բո՛ւն կեանքը: Հարցականներ որոնք մեծ ներուժ ունին չատ աւելի ծաւալելու դէպի ամէն ուղղութեամբ:

Բայց արդէն յաւելեալ չարիքը գործուած է ու Հոկտեմբեր 27-ի դատէն ետք, արձակուած վճիռն ալ ինկած է որդի պէս կրծող կասկածին ճանկերուն մէջ:

Ա· Թ·

ՀԱՆԳԻՍՍ
ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆԻ

Ցաւով լսացանք, որ Դեկտեմբեր 2-ին, Նիւ – Եորքի մէջ, սրտի կաթուածի մը զոհ գացած է Մեսրոպ Արք· Աշճեան: Աշխարհի անունով Հրայր, վախճանեալ եպիսկոպոսը ծնած էր Պէյրութ, 1941-ին: Նախնական ուսումը ստացած է Ս· Նշան ազգային վարժարանը, 1957-ին ընդունուած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան դպրեվանքը եւ յաջորդ տարին ասրկաւագ ձեռնադրուած: 1961-ին, Զաբեհ Ա· կաթողիկոսի ձեռամբ, ձեռնադրուած է կուսակրօն քահանայ եւ վերակոչուած Մեսրոպ արեղայ, 1963-ին ստացած է վարդապետական դասազանի լիխանութիւն: 1977-ին, ձեռամբ Գարեգին Բ· Ամոռակից կաթողիկոսին ստացած է եպիսկոպոսական օծում, 1983-ին ալ արքեպիսկոպոսական պատիւ եւ տիտղոս: Իրանա – Հնդկաստանի թեմի առաջնորդ եղած է 1974 – 1977 Նոր – Ջուղայի մէջ, ապա Միացեալ – Նահանգներու արեւելեան թեմի եւ Գանատայի առաջնորդ 1978–1998-ի ընթացքին, Նիւ – Եորք:

Անթիլիասի մէջ ծառայած է որպէս տեսուչ եւ Հալէպի Գարէն Եփփէ ճեմարանին մէջ ալ որպէս ուսուցիչ:

1970-ին, աստուածաբանական մադիստրոսի աստիճան ստացած է Փրինսթընի համալսարանէն:

Միջեկեղեցական յարաբերութեանց մարզին ներս, Մեսրոպ Արք· մասնակցած է միջազգային ժողովներու, զանազան երկիրներու մէջ, նաեւ Եկեղեցիներու համաշխարհային խորհուրդի Ճրդ եւ 7րդ ընդհանուր ժողովներուն: Հիմնադիրն էր նաեւ «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան Ամերիկայի բաժնին: Հեղինակած է նաեւ հայերէն, անգլերէն եւ Փրանսերէն կրօնական, հայագիտական, պատմական եւ դրական բազմաթիւ հատորներ: Իր վերջին հրատարակութիւնն է «Ս· Էջմիածնի Ուղեգրութիւններ» 3 լեզուով, պատկերազարդ, 800 էջ: Հետաքրքրական էջերով պարբերաբար կ'աշխատակցէր «Յառաջ»ին:

*
**

Դեռ վերջերս («Յառաջ», Նոյ· 15/16), Եւսեբիոս – Երեւանեան Քրոնիկներու չարքին մէջ, «Տիպար եկեղեցականը» խորագրին տակ, կը պրէր իր եւ Հայաստան տարած իր գործունէութեան մասին: Տողեր, որոնք լաւագոյնս կը ներկայացնեն հոգելոյս եպիսկոպոսը: Կու տանք քանի մը հատուածներ· –

«Մեսրոպ Արք· Աշճեանին, առաջին անգամ հանդիպեցայ, 60-ական թուականի կէսերուն Հալէպ, Ազգային Գարէն Եփփէ ճեմարանի պարտէզին մէջ: Շուրջ 40 տարիներ վերջ դինք կը գտնեմ Մայր Հայրենիքի մէջ, միեւնոյն ազգային – հոգեւոր զբաղումներով տոգորուած, հեզահամբոյր, ծառայական, առաքելական եռանդով լեցուած, ձեռք երկարելու հոն ուր կրնայ աղքատը սփոփանք գտնել, դիրքի մը հրատարակութիւնը ազգային հանդած զբաղումներ արթնցնել, Գերբնականէն հեռացած հոգիները Աստուծոյ մօտեցնել, մոռցած բազմութիւններու անցեալի վառքի էջերը բանալ: Ճարտուած՝ որպէս ամբասիր եկեղեցական, սիրուած՝ որպէս բարեսիրտ անձնաւորութիւն, զրամանալի չէ որ ունենայ նաեւ հակառակորդներ... «նախանձորդներ» ըսելը աւելի յարմար պիտի ըլլար քան թշնամիներ:

«...Իր հիմնական կեդրոնը կարելի է ՄՈՒՂՆԻՒ վանքը նկատել, Աշտարակի մօտ, կարմրիէն եւ Ցովհաննավանքէն քիչ մը առաջ, Երեւանէն հազիւ 20 վայրկեան կառքով, Ս· Գէորգ Եկեղեցին եւ վանքը վերածուած է վոքր դրախտի մը, իր պարտէզով, այգիով, վարդաստանով, այս տարիներու ընթացքին, անձամբ եւ ամերիկահայ բարերարներու օգնութեամբ 200 հազար տոլարի դործ կատարած է հոն վերանորոգելով Եկեղեցին, առանց խախտելու հնաբոյր պատերուն անուշութիւնը...:

«Մուղնին այսօր հպարտ է որ ունի ծիսական կատարեալ կազմ, գրադարան, աղբիւր, թանգարան, մշակոյթի կեդրոն, 10 պաշտօնեաներով:

«Մուղնին իր անունը տուած է նաեւ հրատարակչատան մը որ 2002 թուականին 30 դիրք լոյս ընծայած է· ունի երեք համակարդիչ մամուլի չէնքին մէջ:

«Արժէ յիշել վաւերագրերը հայ եկեղեցւոյ չարքէն Ներսէս Վարժապետեանի նուիրուած 1000 էջնոց հատորը, 1880 – 1884 մամուլէն քաղուած ՔԱՋԲԵՐՈՒՆիի հատորը, Աւարայրի 1550-ամեակի գիտաժողովի նիւթերուն հրատարակութիւնը, Տարօնի Աշխարհ, եւ տակաւին 10 դիրքեր ընդ մամլոյ, եւ վերջինը լոյս տեսած այս օրերուն Ս· ԷՋՄԻԱԾԻՆԸ ԴԱՐԵՐՈՒ ԸՆԹԱՑՔԻՆ:

«Մեսրոպ Արք· 1992-ին դժուար օրերուն կը հիմնէ ՄԵԾՆ ՆԵՐՍԷՍ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ հիմնադրամը, որուն չնորհիւ 750 որբեր ամսական 10 տոլար կը ստանան:

«Գիմարիի մէջ գիշերօթիկ դպրոց – որբանոց մը 7 – 17 տարեկան աշակերտներ եւ որբանոցներէն արձակուող երիտասարդները գիւղերուն մէջ տեղաւորելու կազմակերպութիւն մը, տուն – տեղ ապահովելով· ձեռք երկարած է նաեւ Ծիծեռնակաւանքի սեղանատան եւ Աչնակի է· դարու եկեղեցիի նորոգութեան· կը կազմակերպէ ամռնոքի մըրցումներ, ցուցահանդէս Անիի 1000-ամեակի առիթով եւ այս տարուան Ցունուար ամիսէն ձեռնարկած է նոր գիւղի մը հիմնարկութեան Շուրջին 25·000 մեթր արեւմուտք (Քնարաւան) մայրանոցով»:

*
**

Մեսրոպ Արք·ի վախճանման առթիւ, հաղորդագրութիւն մըն ալ հրատարակած է Մայր Աթոռը, ուր կը չեչտուի· – "Մայր Աթոռը մշտապէս քարւր է գնահատել Սրբազան Հօր հոգեւոր, մշակութային, հասարակական գործունէութիւնը, Հայաստանում բիւտոնէութիւնը իրբեւ պետական կրօն հռչակման տօնակատարութիւնների կազմակերպման գործում նրա մեծագոյն աւանդը, ինչպէս նաեւ հայագիտական եւ գրական բազմավաստակ ծառայութիւնը":

*
**

Մեսրոպ Արք·ի վերջին օծման կարգը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Դեկտ· 6-ին, Նիւ – Եորքի առաջնորդանիստ Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, ապա, մարմինը կը փոխադրուի Անթիլիաս, ուր տեղի կ'ունենայ թաղման կարգը Դեկտեմբեր 8-ին: Դեկտեմբեր 7-ին ալ, Էջմիածնի մէջ, հոգեհանգստեան արարողութիւն կը կատարուի:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԱՐԱՒ – ԱՐԵԻԵԼԵԱՆ Ֆրանսայի որոշ չրջաններ ջուրերու տակ կը մնային Դեկտեմբեր 3-ին: Ամէնէն աւելի վնաս կրած են Կառի եւ Հեռայի նահանգները, իսկ Մոնփըլիէի համալսարանական քաղաքը ամբողջովին ողողուած էր եւ մեռած քաղաքի մը տպաւորութիւնը կը ձգէր: Ոչ երթեւեկ կար, ոչ անցորդ, ոչ իսկ որեւէ ճեպընթաց կրնար ժամանել կայարանը: Հանրապետութեան նախագահը, երկու նախարարներու ընկերակցութեամբ (Ներքին եւ Շրջապատ) Պուշ – տիւ – Ռոն գնաց ժամ մը անցընելու, ուշացնելով Թունուզ կատարելիք պետականացելութիւնը: Նախագահը կ'ուզէ մոռցնել իր անտարբերութիւնը, երբ Գանատա էր ամրան օրերին: Ինչ որ պատահած է, մանաւանդ Մոնփըլիէ, բոլոր նախատեսութիւնները զլած անցած է: Հազարաւոր բնակիչներ պարտաւորուած են հեռանալ իրենց բնակարաններէն: Ընդհանուր ձեւով, հինգ մեռեալ կար, բայց, նիւթական վնասները չատ մեծ են:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ ՄԷՋ, ուր հասաւ Դեկտեմբեր 3-ի իրիկունը, Շիրաք, հարեւանցի կերպով խօսած է մարդկային իրաւանց մասին, ոգեկոչելով, սակայն, փաստրանուհի Ռատիա Նասրաուի պարագան, որ հացադուլի դիմած է իր պաշտօնակից՝

(Շար·ը Գ· էջ)

ՋԱՒԱԽՔԻՑ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒՀԻ ՄԸ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Լիլիթ Ալեքսեան որ Երեւանի մէջ Նոյեմբեր 23 – 30 մասնակցած է նորաձեւութեան չաբթուան, կարպետով չինուած զգեստներու իր հաւաքածոն ցուցադրելով, սպանուած է Նոյեմբեր 30-ին: Նոյն օրը չաբթուան վակումը կատարուած է եւ կազմակերպիչները բոլոր մասնակիցները խրախճանքի հրաւիրած են: Անկէ մօրը տունը վերադարձին, կէս գիշերուան մօտ, տան դրան առջեւ, վերելակէն ելլելին, երիտասարդուհին անծանօթի մը կրակոցներուն թիրախ եղած է: Մահացած է հիւանդանոց փոխադրութեան ընթացքին:

ԵՐԵԽԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-31-

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԲԱՆԵ՞Ր, ԲԱՆԵ՞Ր, Ի՞ՆՉ ԲԱՆԵՐ...

Չեմ գիտեր ինչո՞ւ Նարդունիի այս վեր-նագիրը, տուած իր արձակ բանաստեղծութիւններու եւ հէքեաթներու հատորին, հինէն ի վեր տպաւորած է զիս: Միշտ դէմս է կարծես: Այն մի քանի ան-զամները երբ հրաւիրած է զիս, Գատէի իր արճարանին անկիւնը նստած, ձեռքով նշան ընելով.

– Եկո՛ւր, երիտասարդ, մխիթին սուրճ մը խմենք...

Ո՞վ էի ես այդ օրերուն: Իր զրուցիներով, «Ցառագ»ի ընթերցումներով խանդավառ երիտասարդ մը միայն, որ դողդոջուն գրիչով համարձակած էր առաջին յօդուածները յանձնել Շաւարշի հիմնած հոգեկան հայրենիքին որ, «Ցառագ» կը կոչուէր: Լա Ֆայէթը, Գատէն, Թրէվիզը, Ռիչէն կարելի էր առաւօտ գալ եւ ուշ ժամերուն վերադառնալ, բաւարարուած՝ հոգեպէս, խանդավառուած՝ մտովին, հարստացած՝ հանդիպումներով:

«Ցառագ»ի խմբագրատունը, ամէն օր, կրնայիր հանդիպիլ աշխարհի չորս կողմէն ժամանած ազգայիններու, մտաւորական, գրող, բանաստեղծ, հրապարակագիր, ազգային գործիչ· դանել ջերմ հիւրասիրութիւն, ստանալ խորհուրդներ· Թիւ 32–ի բակին մէկ անկիւնը տեղաւորուած խմբագրատունը այնքան վերեմ բան մը ունէր, սրբազան մթնոլորտ ստեղծած էր, որ յաճախ կը զգուշանայի խանգարելէ կամ կը քաշուէի խօսք առնելու...:

Քիչ մը անդին կրնայիր մտնել ԲՈՒԼՈՒԻԱՆ գրախանութը, գտնել դիրքեր, գրական թերթեր, մինչեւ իսկ հայկական նոր ելլող սալեր եւ հանդիպիլ գրեթէ ազգայինի մը որ գործով փարիզ կը գտնուէր եւ ազատ ժամերը կ'օգտագործէր իր հայկական գրաղարանը ճոխացնելու:

Անկիւնը դառնալով կրնայիր մտնել Տպարան «ԱՐԱՔՍ», ուր ուրիշ հանճարեղ մտաւորական մը, Բիւզանդ Թօփալեան՝ արուեստագէտի խառնուածքով, անոյշ նկարագիրով, նուիրուած հայ մշակոյթին եւ ԱՆԴԱՍՏԱՆին, կը գրէր, կը չարէր, կը գծէր հիանալի պատառներ, որ քով քովի բերուած կրնային անձնական արժէքաւոր թանգարան մը կազմել:

Աստուա՛ծ իմ, ի՛նչ մարդիկ էին, ի՛նչ հեզ ու խոնարհ հսկաներ, ի՛նչ համեստ եւ պարկեշտ անձնաւորութիւններ:

Կը յիշեմ օր մը, չեմ դիտեր՝ ինչու, առանց ամչնալու երիտասարդ հասակէս, դիտողութիւն ըրի Արտաշէս Գմբէթեանին, այն եզակի դերասանին, որ հայ բեմերուն տիտանային տիպարն էր·

– Պարոն Գմբէթեան, – ըսի, – ինչո՞ւ այնքան եռանդով կը գանգատիք Աստուծոյ դէմ...

– Ա՛յ տղայ, փիէսը ես չեմ գրած: Ես պարզապէս իմ դերս կը կատարեմ...

Քիչ յետոյ մտերմաբար աւելցուց·

– Փիէսին մէջ չկար· ես իմ կողմէս աւելցուցի... եթէ գիտնայիր ինչերէ՛ անցած ենք... Աստուած ըլլայիր, դուն ալ կը պոռթկայիր...:

Ռիւ Պլէօն, Կարօ Մեհեանը, գրադարանը, բանախօսութիւնները... ի՛նչ օրեր էին:

Իմ «ԲԱՆԵՐ, ԲԱՆԵՐ, Ի՛ՆՉ ԲԱՆԵՐ»ս կապ չունին արձակ բանաստեղծութիւններու կամ հէքեաթներու հետ· բացգանչութիւններ են ՀԻԱՍԹԱՓՈԽԵԱՆ, հիասթափութիւն մը զոր Հայաստանի ներկայ վիճակը առաւօրէն կը պարգեւէ մեզի: Թող չկարծուի որ հոն լաւ բաներ չկան· քաւ լիցի: Կան հիանալի մարդիկ, մտաւորականներ, պարկեշտ քաղաքական գործիչներ, հիմնարկներու նուիրուած ղեկավարներ, դիտակից ուսանող – ուսանողուհիներ, հրապարակագիրներ, զգայուն բանաստեղծներ, ազգասէր գործարարներ, զոհուող ուսուցիչ–ուսուցչուհիներ, հայրենիքի համար զոհուելու պատրաստ զինուորականներ, սպաներ, զօրավարներ, արուեստագէտ, արուեստաբան բարձր մակարդակի անձեր... որոնց չնորհիւ օրէ օր քայլ մը առաջ կ'երթայ մեր երկիրը եւ զարճեալ անոնց չնորհիւ է որ վստահ եմ, իսկական Հայաստանը կրկին գլուխը պիտի բարձրացնէ զապարէններու, զաղինոներու, սխալագրութիւններու մոխիրներու տակէն...:

Բայց երբ որպէս մարդ եւ որպէս Հայ, կարդաս մայրաքաղաքի օրաթերթի մը առաջին էջին վրայ («Առաւօտ») որ պատկառելի հայ զօրավար մը, Միացեալ – Նահանգներէն հարսանիքի համար հրաւիրուած ծանօթ երգիչը «բռնի ուժով» իր վիլլան կը տանի որպէսզի ժամ մը երգէ իրեն համար... չեմ կարծեր որ կուրծքերնիս հպարտութեամբ լեցուի: Կամ երբ բարձրաստիճան ռուս պետական գործիչ մը արտասահման այցի եկած, հեղնական քմծիծաղով ըսէ թէ Մոսկուայի մէջ ամենաշատ դեսպանական թիւեր կրող կառքերը հայկականներն են... ակնարկելով չահաբեր առեւտուրի նոր ձեւի մը..., չեմ կարծեր որ մարդ կ'ուրախանայ...:

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ ՏՈՒՆԸ ՈՉ ԵԻՍ Է...

Տուն մը երբ երդիքին տակ կը պահէ Բակունցի նման հայ ժողովուրդի հանճարեղ զաւակ մը, կը դադրի աղիւս եւ չաղախ ըլլալէ, կը զգենու քնակիչի ոգին, անոր նման արժէք կը ստանայ յաջորդ սերունդներուն համար, կը դառնայ հեղինակին ամբողջականութիւնը կազմող կարեւոր մասնիկներէն մին:

Այսօր այդ մասունքը ոչ եւս է...

Կը յիշեմ· Գէորգ, մեր առաջին հանդիպումէն տարիներ վերջ, մեծ հպարտութեամբ հարց կու տար ինծի·

– Գիտե՞ս ով է մեր բակին ամէնէն համբաւաւոր անձնաւորութիւնը...

Պէտք էր միշտ պատասխանէի՝ ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑ:

Նալպանտեանի վրայ տուող այդ սիրուն երկու յարկանի փայտէ պատըշգամով տունին մէջ Ա. Բակունց ապրած եւ ստեղծագործած է մինչեւ այն չարաբաստիկ օրը երբ ամբաստանուած անհիմն յանցանքներով, ձերբակալուեցաւ եւ գնդակահարուեցաւ 1937 Յուլիս 8–ին, 38 գարուններ հազիւ բոլորած:

Հիմա այդ նուիրական տունը ոչ եւս է...: Այո՛, աչքիս առջեւ քանդել սկսան, կտոր–կտոր վար կ'առնուէին երդիքն ու պատերը, պատշգամն ու այն փայտէ աստիճանները, որոնց վրայէն քանի՛ քանի անգամներ իջած–ելած է արեւելահայ գրականութեան այս մեծագոյն արձակագիրը:

Ցուսահատ ճիգով մը ուզեցի կասեցնել քանդումի գործը: Դիմեցի պատասխանատու անձերու: Խոստացան որ կը զբաղին: Եւ երբ քանդումի գործը հասաւ իր աւարտին, մխիթարեցին զիս ըսելով·

– Բան չէինք կրնար ընել... քովի սերճամարանատէրը սեփականաշնորհած է իր ճաշարանը ընդարձակելու համար: Բայց խոստացած է յուշատախտակը թողուլ եզածին պէս...:

Կրնա՞ք երեւակայել· ի՛նչ մեծ ուրախութիւն, ի՛նչ յարգանք նախկին հանճարեղ բնակիչին հանդէպ... յուշաքարը պիտի թողուն եղեր իր տեղը...:

Ես հաւատք չունիմ որ այդ քարը յարգուի· սեղանի մը տեղ դրաւած է· հոն կարելի է չորս աթոռով սեղան դնել առաւուան տաք օրերուն... եկամուտը դէչ չըլլար:

Ահա թէ ինչ արձանագրուած է այդ մարդահասակ վարդագոյն տուֆ քարի սիւնին վրայ·

ԵՐԵԻԱՆԵԱՆ ԱՅՍ ՏԱՆԸ ԲԱԲԱԽԵԼ Է ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ ՍԻՐՏԸ: ԼՍՈՒՄ ԵՍ

«ԱՐԱՐԱՏ»Ը ՏԱՐԻ ՄԸ ԵՏՔ

ՐԱՖՖԻ ԱՃԷՄԵԱՆ

Նիւ – Եորքի Գոլումպիա համալսարանէն ներս Նոյեմբեր 14–ին տեղի ունեցաւ կիսօրեայ գիտաժողով մը նուիրուած Ամերիկահայ եղոյեանի «Արարատ» Ֆիլմին, ներկայութեամբ բեմադիրին ու անոր կողակից ու Ֆեթիչ դերասանուհի՝ Արսինէ Խանճեանի: Գիտաժողովը կազմակերպուած էր նոյն համալսարանի Միջին արեւելեան ու ասիական լեզուներու եւ մշակոյթի բաժանմունքի հովանիին տակ գործող հայկական ամպիոնին կողմէ, մասնակցութեամբ նոյն համալսարանի Ֆիլմի բաժանմունքին: Ներկայ էին մեծ թիւով Հայեր ու ոչ – Հայեր, ըլլան ուսանող կամ ընդհանուր հանդիսատես:

Բացումը կատարեց բաժանմունքի տնօրէն՝ Համիտ Տապաշին: Ան կարճ ամփոփում մը ըրաւ Ֆիլմի նիւթին, թարմացընելով ներկաներուն յիշողութիւնը, ու խօսեցաւ Ֆիլմին մէջ ի յայտ եկող տարբեր թեմաներուն մասին, կեդրոնանալով երբեակներով գործող յարաբերութիւններու վրայ, մանաւանդ Րաֆֆի – Սիլվա – Անի երբեակին:

Ապա խօսք առաւ Լինքըլն կեդրոնի Ֆիլմի ընկերակցութեան յատուկիրներու տնօրէն Ռիչըրտ Փենա: Ան խօսեցաւ ազգորի մէջ սինեմայի նիւթին մասին, մեկնելով Հիլիական պարադայէն, ուր նախագահ Այեն Ալլէնէի սպանութենէն ետք մեծ թիւով մտաւորականներ խոյս տուած էին երկրէն ու ծնունդ տուած ազգորի մէջ սինեմայի մը, որ երեսուն տարուան ընթացք – քին չատ աւելի մեծ թիւով Ֆիլմեր արտադրած է քան նախապէս ինչ որ եղած էր երկրէն ներս: Ազգորի սինեման իբրեւ երեւոյթ կրնայ ծառայել զանազան դերսեւորումներու՝ ըլլան անոնք քաղաքական կամ ինքնութենական եւ «Արարատ»ն ալ կ'իյնայ այս ծիրէն ներս:

Ցաջորդ խօսողները եղան Ֆորտհըմ եւ Գիւնի համալսարաններէն դասախօսներ Աննահիտ Գասապեան եւ Դաւիթ Գազանճեան: Անոնք փոխն ի փոխ կարդացին մխասնաբար կատարած ու ընթացքի մէջ եղող իրենց ուսումնասիրութիւնէն բաժին մը: Ասկէ տարիներ առաջ նոյն ձեւով հրատարակած էին Եղոյեանի «Օրացոյց» Ֆիլմին մանրամասն ուսումնասիրութիւն մը: Այս պարագային ալ կատարեցին տեսարան առ տեսարան վերլուծում մը, կենալով քանի մը թեմաներու վրայ· սրբապղծութեան թեման, Րաֆֆիի ու Սիլվայի միջեւ յարաբերութեան մէջ, Սիլվայի դերը իրրեւ անիրաւուած Անիին կողմէ, Թուրք դերասանին եւ Րաֆֆիին կարճ երկխօսութիւնը, ձեռքերու ներկայութիւնը զանազան տեսարաններու մէջ, եւ այլն:

Վերջապէս խօսք առաւ հայկական ամպիոնի վարիչ փրոֆէսէօր Մարկ· Նչանեան: Ան սկսաւ Դէպքին առաջին հակազդողներուն մօտ ի յայտ եկած մօտեցումներէն: Առաջին վկայողները, որոնք նաեւ ականատեսներ էին, յստակ կերպով զանազանած էին «քաղաքակիրթ աշխարհին» ուղղուած հակազդեցութիւնը սեփականին ուղղուածէն: Առաջինին համար որդեգրուած էր փաստարկելու, արխիւացնելու կեցուածքը: Իրենց համար դէպքերը չէին որ կատածելի էին անշուշտ: Վերապրողներ էին եւ շատ լաւ գիտէին թէ ինչ էր կատարուած: Առաջին օրէն իսկ սակայն անդրադարձած էին որ ստիպուած են արտաքին աշխարհին առջեւ իրենց պատահածը «փաստելու»: Ցեղասպանական մեքենային աշխատելակերպն է անշուշտ, որ կը ջնջէ պատահարը, կը ջնջէ իր իսկ կատարածը: Նչանեան զանազան գրողներու գործերէն մեկնելով՝ Անտոնեան, Եսայեան, Օշական, գետնի հակազդեցութեան ընդհանուր համապիրն ու անոր պատմութիւնը եւ չեզոքացդ ամէնուն տեղեակ ըլլալու անհրաժեշտութիւնը՝ մանաւանդ երբ ութսուն եւ իննսնուն տարի անցած է արդէն Դէպքին վրայ:

Ապա ան խօսեցաւ «Արարատ»ին մէջ գործող մակարդակներուն մասին, սկսելով գլխաւոր գոյդի բախումէն· մէկ կողմէն մաքսատան պաշտօնեան՝ «քաղաքակիրթ աշխարհ»ին որպէս ներկայացուցիչ, միւս կողմէն Ֆիլմերու տուփերով վերադարձող Րաֆֆին, որ կը գտնուի յատակ մաքսանենգութեան կացութեան մը մէջ: Հաւատքի ու խղճի հարց մը կը ծագի երկուքին միջեւ: Վերջնարուեստեան պաշտօնեան ազատ կ'արձակէ մաքսանենգը եւ կ'ապրեցնէ իր օրինազանց արարքը ըսելով՝ ան հաւատացեր էր իր ըսածին: Բաւական երկդիմի պահ մըն է այս մէկը, որ զանազան մեկնաբանութեան դռներ կրնայ բանալ: Իրականութեան մէջ Ֆիլմը մէկ ծայրէն միւսը լեցուն է բազմամակարդակ ու բազմիմաստ խաւերով, որոնք հարցեր կը դնեն որ անպայման չէ որ անմեղ են, ոչ ալ միշտ տիրապետուած:

Բաւական երկար եւ խիստ հետաքրքրական զեկուցում մըն էր փրոֆէսէօր Նչանեանի ելոյթը, եւ հաւանաբար առաջին անգամը որ իլմը կը զետեղուէր ակադեմական խորքով քննարկումի մը ծիրէն ներս: Անոր ներկայացումին մէջ ի յայտ եկող մօտեցման խորքը, լրջութիւնն ու նիւթին տիրապետումը մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծեցին սրահին ներս: Ֆիլմի հրապարակուելէն տարի մը ետք կարծես առաջին անգամն է որ դէմ յանդիման կը գտնուէինք դիմագրաւող դէպքի մը: Վերջաւորութեան խօսք առին Ամերիկահայ եղոյեան ու Արսինէ Խանճեան: Երկուքն ալ յստակօրէն անակնկալի եկած էին այս մակարդակի արձագանգի մը ի տես:

Եղոյեան պահունակութիւն յայտնեց Ֆիլմին առթած հետաքրքրութեան համար եւ անեկդոտ մը պատմեց թէ ինչպէս Ֆիլմին մէջ վիճադրուած Ֆիլմը՝ այսինքն Սարոյեանին Ֆիլմը կը չարունակէ մնալ հանդիսատեսներու մեծամասնութեան մը հետաքրքրութեան կորիզը: Ըստ երեւոյթին պահանջք մը կայ պատահարները տեսնելու՝ զուգէ տեսնելու զանոնք «քաղաքակիրթ աշխարհին» մէջ, այսինքն սեփական կամ ընտանեկան եւ համայնքային ոլորտէն դուրս տեղ մը, բնականոն սինեմայի սրահի մը մէջ, որպէսզի դէպքերը զատնան չօշափելի՞, կամ գուցէ իրակա՞ն: Պէտք կայ Օր մ'ալ կը կարդաս, որ գպրոցը փակուեր է աշակերտի պակասէն եւ փոխադրուեր միացեր է ուրիշ չէնքի մը որ քովի թաղին մէջ կը գտնուի: Այնուհետեւ կ'անդրադառնաս որ տենդագին նորոգութիւններ տեղի կ'ունենան կապոյտ լաթով չրջապատուած նախկին գպրոցի չէնքին մէջ...: Տարի մը չանցած, նախագահի կամ նախարարի մը ներկայութեամբ պաշտօնապէս բացումը կը կատարուի ՕԹԻԼ ՊՐԻՄԱՏԶԱՅԻԱ–յի... երկու տարի վերջ ո՛վ պիտի յիշէ թէ հոն հազար աշակերտով եռուն գպրոց մը կար:

Անցեալները լեցի որ ՄՈՆՈՒՄԵՆՏ–ի (Մայր Հայաստանի յուշարձանի չուրջ) բնակիչները դուռէ դուռ կը չրջին ստորագրութիւն հաւաքելու, որպէսզի նոր Հայ մը, որ արդէն հարիւրամեայ ծառեր կտրած, իր պալատը վերջացնելու վրայ է (տեսնելիք բան է· խելքէ–միտքէ վեր չինութիւն մը, որ միլիառներ պիտք է արժած ըլլայ...), սեփականաշնորհել կ'ուզէ ամբողջ անտառը... այո՛ ամբողջը: Եւ վստահ եղէք, կը յաջողի, քանի ունի այն ամենահզօր միջոցը որ ստորագրութիւն հաւաքողները չունին...:

Բանե՛ր, բանե՛ր, ի՛նչ բաներ...:

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄ

Ազազակութիւն, կողոպուտ, անիրաւութիւն, անխիղճութիւն, սրիկայութիւն... ըսելու քաղաքակիրթ եւ «փոլիթիքման դորէքթ» ձեւը դարձեր է:

Կ'ենթադրեմ որ մեքանիզմը չատ պարզ է: Քաղաքին կեդրոնը կայ փառաւոր պալատ մը, բարձրայարկ, սրբատաշ քարերով պատուած· աչքդ վրան է· կը խորհիս որ հրաշալի պանդոկ կրնայ ըլլալ, բայց... ափսոս, դպրոց է· հոն հազարի մօտ աշակերտ կ'ուսանին: Ի՞նչպէս ձեռք ձգել: Դրամ չատ ունիս, իշխանութիւն չունիս:

ԾԻՐԱՆԻ ՓՈՂՆ Է ՄՈՐՄՈՔՈՒՄ ԱԼՊԻԱԿԱՆ ՄԱՆՈՒՇԱԿՆ Է ԲՈՒՐՈՒՄ ԵՒ ԾԵՐ ՄՈՒՐՈՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Է ՊԱՏՄՈՒՄ: ԱԿԱՆՋ ԴԻՐ ԱՆՑՈՐԴ...:

«միւսին» աչքով եղածը տեսնելու, որովհետեւ այնքան աւելն որ միւսը տեսած չէ, դէպքն ալ կարծես կը մնայ առկախ: կարծես թէ չամբողջանար: Բայց այդ իսկ չէ՞ Դէպքին բուն էութիւնը, որ ենթական՝ կամ այս պարագային վերապրողը կը ձգէ ոչ – տեղ մը, այսինքն օրինականութենէ դուրս տեղ մը: Աւտոր համար չէ՞ որ առաջին օրէն լծուած ենք փաստեր հաւաքելու, որպէսզի պատահածը ներս բերենք «քաղաքակրթուած աշխարհին», որպէսզի պատահածը՝ պատահի: Փրոֆէսէօր Նշանեան երկար խօսեցաւ ճիշդ այդ յարաբերութեան մասին փաստին եւ իրականութեան միջեւ եւ անհանգստութիւն յայտնեց Փիլմին երկդիմութիւններուն մասին:

Երկրի աւարտին եղան հարցումներ, որոնք նորէն չեշտեցին վիհաղրուած Փիլմի ձեւով ներկայացուածին պահանջքն ու հմայքը: Ցատակ էր ընդհանուր գոհունակութեան զգացումը որ վերջապէս թեմադրիչ մը՝ յանճինս Եղոյեանի, կըրցած էր միջազգային մակարդակով Փիլմ մը չինել մեզի պատահածին մասին եւ նաեւ ցուցադրել զայն միջազգային շըրջանառութեամբ: Արսինէ Յանճեան խօսեցաւ թէ ինչպէս Եղոյեան միշտ ուզած է Փիլմի նիւթ դարձնել եղեռնը բայց ինք մնացած է վերապահ եւ համոզուած է միայն՝ երբ Եղոյեան պնդած է թէ պէտք է օգտուիլ ներկայացող հնարաւորութենէն, որ կրնայ ապագային չներկայանալ: Ցատակ էր նաեւ որ Փիլմին մէջ մեծ ներդրում ունեցած է Յանճեան: Եղոյեան նաեւ խօսեցաւ Փիլմին գտած ընդունելութեան մասին պանազան երկիրներու մէջ ու յիշեց անոր բացառիկ ժողովրդականութիւն գտած ըլլալու պարագան Արժանթին:

Տրուած ըլլալով որ սինեմայի արուեստը գարձած է հաղորդութեան հասնելու գլխաւոր միջոցը, պէտք է շնորհաւորել թեմադրող ամրը ցուցաբերած քաջութեան համար, որ ստանձնած ու յաջողցուցած են բան մը որ իրենցմէ առաջ ոչ մէկը կրցած էր յաջողցնել: Որպէս այդ առաջին մըն է «Արարատ»ը եւ տասը հատ ալ անհրաժեշտ էր այս տեսակի քննարկում մը, մանաւանդ որ Փիլմը իր նիւթով սեփականութիւնն է ամէն հայ հանդիսատեսի եւ ակամայ սահմանուած է հաւաքական ինքնութեան մէջ մղոնաքարային պաշտօնի մը: Հոս է որ պէտք է գոյշ ըլլալ, որովհետեւ ինչ որ այսօր կը սահմանենք, կը դառնայ յաջորդ սերունդներուն եւ այդ տեսակի սահմանումներու մէջ երկդիմութիւնները կըրնան վտանգաւոր ըլլալ երբ հարցադրուած կամ տիրապետուած չեն:

Ր. Ա.

Նիւ – Եորք

ՂԱՐԱԲԱՂԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՆՈՐ ՀԱՏՈՐ ՄԸ՝

«ՊԱՇԱՐՈՒԱԾ ՄԻՋՆԱԲԵՐԴ ՄԸ»

Միջազգային յարաբերութիւններու հիմնարկը հրատարակած է Ղարաբաղի տագնապին մասին Ֆրանսուա Թիւալի (*) այս խորագիրով հատորը: Այդ առթիւ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ Հայաստանի Փարիզի դեսպանատան մէջ, Նոյեմբեր 27, Հինգշաբթի երեկոյեան: Շուրջ երեք տասնեակ հիւրերու կարգին էր ծերակուտական Տիւրան – Շասթել որ արտասահմանի Ֆրանսացիներուն ներկայացուցիչն էր:

Երեկոյթին բացումը կատարեց դեսպան Է. Նալպանտեան, նախ չնորհակալութիւն յայտնելով հեղինակին որ ինչպէս նշեց, Ֆրանսացի լաւագոյն մասնագէտներէն է Միջազգային աշխարհագաղաքական յարաբերութիւններու: Բազմաթիւ հատորներ ունի ռազմավարութեան եւ ինքնութեան բախումներու նիւթով: Այն լաւագոյն մասնագէտներէն է նաեւ Կովկասի ուր բազմաթիւ ճամբորդութիւններ կատարած է: Ներկայիս կը վարէ Միջազգային եւ ռազմավարական յարաբերութիւններու հիմնարկին փոխտնօրէնի պաշտօնը, կը դասախօսէ Բարձրագոյն ուսումնարանի վարժարանին մէջ, Ուսումնասիրութիւններու դեկավար է Պաշտպանութեան գոլէճին մէջ:

Խօսք առնելով հեղինակը բացատրեց թէ ինչ դրդապատճառներով մղուած էր նոյն հատորին պատրաստութեան: Նախ, ուզած էր բարեկամութեան պարտականութիւնը կատարել հայ ժողովուրդին նըկատմամբ, որուն համար չափահաս տարիքէն մեծ սէր կը տածէր: Երկրորդ, ուզած էր Ֆրանսայի մէջ քիչ ծանօթ այս հակամարտութեան մասին բացատրութիւն տալ: Եւ վերջապէս, աշխարհագաղաքականութեան մասնագէտին միջազգային տագնապներն ու հակամարտութիւնները վերլուծելու, ըմբռնելու ջանքին արդիւնքն էր ան: Ֆ. Թիւալ աւելցուց թէ Ղարաբաղի կացութեան բարդութիւնը ուղղակի եւ անուղղակի բազմաթիւ դերակատարներու դոյութեան եւ չըջանին պատմութեան հետեւանքն է: Ինք առանց չափազանցութեան, համոզուած է թէ Ղարաբաղի տագնապը Խորհրդային Միութեան քայքայումին հիմնակէտը եղած է եւ ան ոչ տեղական, ոչ ալ չըջանային հարց է: Անով խնդրոյ առարկայ կ'ըլլան մեծ տէրութիւններու շահերն ու ռազմավարութիւնները:

Ֆ. Թիւալի ուղղուած հարցումները վերաբերեցան Մոսկուայի եւ Ուաշինկթընի չահերուն բախումին, Վրաստանի ներկայ կացութեան, Ադրբեջանի հետ դինեալ բախումի վարկածին, Նախիջեւանի, Նախիջեւանի եւ Ղարաբաղի կացութիւններուն բաղդատականին, եւայլն: Ֆ. Թիւալ կը հաւատար թէ Ղարաբաղի բանակը փորձառու է եւ լաւ զինուած. ան կրնայ դէմ դնել ամէն յարձակումի: Ղարաբաղի ու Նախիջեւանի Ադրբեջանին ձգուելու պատասխանատուն կը նկատէր Անգլիացիները: Իր կարծիքով, ոչ մէկ համեմատական կարելի էր Նախիջեւանի ու Ղարաբաղի միջեւ, քանի որ առաջինին մէջ ոչ մէկ Հայ մնացած էր այլեւս: Պատմեց Նախիջեւան այցէն անեկդոտ մըն ալ. օր մը տեսնելով անուրանալի կերպով հայկական ճարտարապետութեան պատկանող եկեղեցի մը, հարց կու տայ իր ադրբեջանցի խօսակիցին թէ որո՛ւն կը պատկանի ան: Մարդը վճռապէս կը պատասխանէ. «Գերմանա – ցիներուն», քանի որ «նախապէս հոն Գերմանացիներ ապրած են»:

Հայկական հողերու վերադարձման մասին հարցումին Ֆ. Թիւալ պատասխանեց թէ ատիկա կատարեալ ցնորք է եւ լաւագոյնն է կեդրոնանալ Հայաստանի բնակեցման վրայ, երբ վերջին տարիներուն մօտ մէկ միլիոն հոգի մեկնած են անկէ:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՇԱՐՈՒ

1600 ՏԱՐՈՒԱՆ ՀԱՑ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻԻՆ

Շաւիղի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութիւնը, Շաբաթ, Նոյեմբեր 22–ին, հանրութիւնը հրաւիրած էր Ս. Պալասանեան սրահը, հայ բանաստեղծութեան նուիրուած երեկոյթի մը: Շուրջ երեսուն հոգի ներկայ գտնուեցան այս իւրայատուկ ձեռնարկին՝ փորձ մը ընդհանուր պաղատիար մը տալու մեր հարուստ մշակոյթին այս կարեւոր երեսակէն որ միշտ մեծ ժողովրդականութիւն վայելած է արեւելքի մէջ ընդհանրապէս եւ յատկապէս Հայերու մօտ:

Իր բացման խօսքով, Հրայր Հրաչեան բացատրեց այս երեկոյթին բուն նպատակը. պարզ ակնարկ մը նետել հայ բանաստեղծութեան 1600 տարիներու վաստակին վրայ, այս բնագաւառէն ներս հետաքրքրութիւն մը առաջացնելու նպատակով: Այս առիթով, ընթերցումները կատարելու համար հրաւիրուած էին Անահիտ Սիմոնեան՝ Երեւանի Թատերական Ինստիտուտի չրջանաւարտ ու յետագային դասախօս նոյն հիմնարկէն ներս եւ կի Փեռոչօ՝ Շաւիղի դրադարանապետը:

Այսպէս, շուրջ մէկ ու կէս ժամուան ընթացքին, ներկայացուեցան մօտ երեսուն անուններ. Մեսրոպ Մաշտոցէն Նիկողոս Սարաֆեան, անցնելով ոսկեդարու, Մխիթարի ու Վերածնունդի քանի մը կարկառուն դէմքերէ (Խորենացի, Նարեկացի, Շնորհալի, Գուչակ): Ապա տարաբախտ սերունդը (Դուրեան, Մեծարենց, Զարիֆեան), նահատակ գըրագէտները (Վարուժան, Սիամանթօ, Ռ. Սեւակ), արեւելահայ հեղինակները (Թումանեան, Իսահակեան) վերջացնելով խորհրդահայ ծանօթ դէմքերով (Տէրեան, Զարենց, Շիրազ, Խրին...):

Ամէն մէկ քերթողի համար, Հրայր Հրաչեան կու տար անոր կենսագրական ամփոփ ծանօթութիւնը որուն կը յաջորդէր մէկ քերթուածի ընթերցումը, մերթ հայերէն (Անահիտ Սիմոնեան), մերթ Ֆրանսերէն (կի Փեռոչօ): Ներկայացումը աւելի հաճելի դարձնելու համար, երեկոյթը համեմուած էր երաժշտական բաժինով մը ուր կ'ունկնդրուէին երգի վերածուած կարդ մը բանաստեղծութիւններ. Նարեկի «Հաւուն – հաւուն»ը, Սայաթ Նովայի «Ելիս քու դիմէդըն չիմ դիտի»ն, Գամառ Գաթիպայի «Օրօր»ը, Յովհաննէս Թումանեանի «Անոյշ» օփերային հատուած մը, Զարենցի «Ես իմ անոյշ Հայաստանի»ն կամ Պ. Սեւակի «Երեւան – Էրեբունի»:

Այս երեկոյթի ընթացքին, ներկաները պահ մը փոխադրուեցան հայ բանաստեղծութեան անդաստանը ու ներկայացած այս ընտրանիով, ճաշակեցին անոր հարստութիւնը ու ճոխութիւնը:

Հ. ՀՐԱՉԵԱՆ

(*) **La crise du Haut-Karabagh Une citadelle assiégée ?**

François THUAL

Ed. Iris — Institut des Relations Internationales et Stratégiques.

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

8

Դուռէն կը ցցուէր Արփիկին հասակը, կուրծքը, որ հոյակապ էր ու անուշ միանգամայն: Հասակը սլացիկ, ինչպէս ես ըսի իրեն նախորդ գիշեր, եւ սիրտս կը ցաւէր: Գիտէի անշուշտ, ներսէս փողոցային ու չար ձայն մը կ'ըսէր, անպէտք չունի իմ սիրոյս: Ի՛նչ փոյթ: Ես չէի կրնար մտիկ ընել: Սիրտս կը զարնէր ուժգնութեամբ: Պառկած փորի վրայ, գլուխս թաղած գրքիս մէջ, հեղձամղձուկ, խեղճ, պարտուած այնքան այնքան չուտ՝ ստորին ու չար օրուան մը արեւէն, որ կ'աղաւոտէ մեզ: կ'արտասուէի, կ'արտասուէի՝ մրմռալով չրթներուս մէջէն – փողոցայի՛ն, փողոցայի՛ն, փողոցայի՛ն...

Լոյսը փակելի առելութեամբ: Մութին մէջ, ի՛նչ անուշ է արտասուքը, երբ մարդ կը տառապի: Ու այդ երեկոյ, ես կը տառապէի ամբողջ մարմինովս: Սիրտս լեցուն էր գինովութեան բաժակի մը պէս ու յուսահատ, ինչպէս անօթի մարդ մը կրնայ ըլլալ միայն: Եւ չար հաճոյքով մը, չեմ գիտեր ինչո՞ւ, զուցէ յուսալով, որ ատիկա կը մաքրէ հոգիս, կը մեծցնէի տառապանքս անդթօրէն՝ ինքզինքիս վերագրելով զզուելի ու լիրբ մտածումներ:

Մարդիկ կան, որոնց սրտին հենքը ամուր չըլլար սկիզբէն իսկ ու կը ծծէ աշխարհի բոլոր կեղտերը, ծարաւով ու հաճոյքով... Սիրտս՝ մաքուր ու դատարկ սառհակ մըն էր. աչխարհը ու մարդիկ լեցուցին զայն իրենց սուտ ու խարդախած գինիովը: Երբեմն կը թուի, թէ ուժը կը պակսի զանիկա դատարկելու... Բայց ձեռքերս կը պողպջին ու կը վարանիմ: Ի՞նչով լեցնել զայն յետոյ: Սիրտ մը, որ դատարկ է, սարսափելի պէտք է ըլլայ, ու մեր օրերը այնքա՛ն ոճրային են ու այնքա՛ն թաթախուած սեւ ու գժնէ կարելիութիւններով, որ մարդ կը վախնայ: կը վախնայ: Փոքրիկ աղջկան մը պէս՝ մութին մէջ, գինովի մը համբոյրէն...

Երբ տասնըեօթ տարեկան էի, ես չէի գիտեր ցաւին մեծ ու կործանող չեշտը: Անկումի մը տուած անհանգստութիւնը, մեծ կորուստի մը պատճառած վիշտը, մօր մը սուգը անդամ չէին կծկեր սիրտս այնպէս, ինչպէս հիմա կը կծկուի՝ իր արեան մէջ, այս հէք ու արնաթաթախ մսի կտորը: Տանջանքի ու յուսահատութեան պահերուն արհամարհանքով կը լենամ երբեմն ուրախութեան ու կեանքի մեր այդ յաւիտեան դատարկ քաակին դէմ: Փրցուր զայն ու ահա վերջացաւ օրդ: Ծոլնած ու ապականած մարմնի մը վրայ՝ մահը միշտ բարեբար է...

Կը յիշեմ, կը յիշեմ այն երեկոն, երբ կ'արտասուէի գրքի մը էջերուն վրայ ես, որ հիմա արտասուել չեմ գիտեր... Կը զգայի լուսնկան՝ Ապրիլի կապոյտ ու աղուոր երկնքին վրայ, լապտերի մը պէս, որ կը լուսաւորէ մեր մեղքին ճամբան: Կը զգայի աստղերը՝ չա՞տ փայլուն ու անոյշ աչքերու պէս, որ կ'արտասուեն ... Ու տառապանքի երգ մը դողդողար շրթունքներուս վրայ: Արցունքներուս մէջէն կ'արտասանէի զայն վշտահար շըրթունքներով, եւ աղի ու դառն կաթիլներ կ'այրէին բերնիս անկիւնները ... Ցանկարծ վախուկ ձեռք մը զգացի ուսիս եւ անուշ ձայն մը, որ կ'ըսէր.

– Գիժ է, ի՛նչ...

Արփի՛կը: Կը յիշեմ, հագած էր սպիտակ ու թրթռուն հագուստ մը ու լուսնկային ջղերուն մէջ անոր հասակը գիւթական էր: Դանդաղօրէն ու տառապելով վերցուցի գլուխս եւ նայեցայ անոր լուսառատ ու աղուոր աչքերուն ու յանկարծօրէն սիրտս ոտքի ելաւ ու սկսաւ արտասուել բարձրաձայն, չարչարուղ թիկունքներով, մռնռալով նոր լրութեան գացող երիտասարդի հպարտ ու չար հոգիս: Նստած էր քովս ու գորովով կը նայէր աչքերուս: Իր քաղցր ու ջնտանի ձայնը, որ կը զարնուէր սրտիս դրան, իր ձեռքերը ձեռքերուս մէջ, իր նայուածքը բիբերուս խորը: Զգացի, որ կրնամ խօսիլ իրեն ու բնական ու անկեղծ յուզումով, պզտիկ աղու մը պէս, որ իր ցաւը կը պատմէ իր մեծ ու սիրելի քրոջ, գլուխը դրած ծունկին ու մխիթարուած անոր ձեռքերու դուրգուրանքէն: Պատմեցի ցաւս, տաք ու հարուստ բառերով: կը բացատրէի սիրտս ու երբեմն ալ կը պաշտպանէի զայն վայրենիօրէն: Անհըճար բան է, որ ուրիշ անգամ, ուրիշ պահու մը, նոյնիսկ աւելի մեծ ցաւի մը ընթացքին կարենամ այդքան սրտաբեկ ու տխուր ըլլալ: Առաջին պատրանքս էր աչխարհէն: Առաջին արցունքս: կը զգայի ձեռքերս, որ կ'այրէին իր ձեռքերուն մէջ: Նայուածքս կը հանդիպէր անոր աչքերուն խորը, ինչպէս հիւանդ փոքրիկ մը իր մօրը տաք գրկին մէջ: Ալ ձեռքս քաշեցի անոր ձեռքէն ու դրի իր ծունկին: կը նայէի յանդգնութեամբ ու տառապանքով իր աչքերուն՝ զայն իմ ցաւիս հաղորդակից ընելու վայրենի ու անընկճելի հաւատքով մը: կը խօսէի ջերմութեամբ ու առանց հակակշռելու ըսածներս, ինչպէս մարդ մը կը խօսի ինքզինքին կամ իր մօրը: Զայնս կը վշտացըներէր զիս ու արցունքներս կը խեղդէին կոկորդս...

– Նայէ՛, Արփի՛կ, կ'ըսէի, նայէ՛, սիրտս կը ցաւի, ձեռքերս կը դողդողեն:

Առաջին անգամն է, որ սիրտս այսքան խոր հիասթափութիւն մը կը կրէ, այսքան խիստ հարուած մը կ'ընդունի: Ես կը հաւատայի, որ մարդիկ կրնան մաքուր մնալ, կրնան մտիկ ընել իրենց սըրտին, կրնան ուղիղ քալել, այդ դէպքը դուցէ այդքան ալ մեծ նշանակութիւն չունի, բայց այն իրողութիւնը, որ կեանքը՝ վերջին հաշուին՝ զիս պիտի առնէ իր մագիլներուն մէջ ու բոլորին պէս աղտոտ անասուն մը պիտի ըլլամ... աղտոտ անասո՛ւն մը, սարսափելի է...

Վայրկեան մը լռեցի, անոր ալ ձեռքը ձախ ձեռքիս մէջ: Բնազդաբար զայն դրի սրտիս վրայ, որ կը զարնէր ուժգնութեամբ, լսելի ըլլալու աստիճան ու վայրկեան մը մնացինք այդպէս: Լուսընկան կ'ինայր անոր ու իմ մազերուս վրայ: Ցանկարծ ան բռնեց դլուխս երկու ձեռքերուն մէջ ու նայեցաւ աչքերուս, երկար ու անուշ, բայց նաեւ՝ մելամաղձոտ նայուածքով մը: կը զգայի իր ձեռքերուն ջերմութիւնը դէմքիս վրայ: Բերանը մօտեցուց շրթներուս: կը զգայի, որ պիտի համբուրէինք իրար, եւ այդ միտքը կը խռովէր ու կը զայրացնէր զիս: «Համբոյրով մը կը լռեցնեն սիրտը», – կ'ըսէր չար ձայն մը ներսէն:

(Շար. 21)

(Շար. Ա. էջէն)

Չինէ էլ – Ապահին պէն Այիւ հետ խօսակցութեան առեն: Ընդհանուր ձեւով, ժ. Շիրաք, որ Գոլին Փառըլլի մեկնումէն ետք կը հասնէր, զոհ է Թունուզի արձանագրած յառաջդիմութենէն, նոյնիսկ մարդկային իրաւանց գետնի վրայ: Մանուկի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարած է.– «Մարդկային իրաւունքներու առաջինն է՝ ուտել, խնամուիլ, հարկ եղած դաստիարակութիւնը առնալ եւ բնակութիւն ունենալ, այս գետնի վրայ, Թունուզ յառաջդիմութեան մէջ է, բաղդատմամբ բազմաթիւ այլ երկիրներու:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Տոնալտ Ռըմսֆելտ, Պրիւսէլի մէջ, զրոյց ունեցած է եւրոպացի լրագրողներու հետ, որոնց կարգին «Ֆիկարո»յէն, Շառլ Լամպրոսքինի: Նախարարը փորձած է բացատրել եւ արդարացնել Մերճաւոր – Արեւելքի ամերիկեան քաղաքականութիւնը: Իրաքի մէջ, կ'ըսէ, ինչ որ կարեւոր է Պուշի համար ընել է՝ ինչ որ արդար է: Կ'ընդունի որ իր գործը դժուար է, կաղանդ պապայի դեր չուզեր խաղալ եւ նուէրներ բաշխել մարդկութիւն երջանիկ դարձնելու համար: Չէր ակնկալեր որ Եւրոպա կամ այլուր միաձայնութիւն ըլլար իր շուրջ: Նոյնն է պարագան Գոնկրէսին հետ: Եզրակացութեան մէջ, չատ զոհ է Իրաքի տարուած աշխատանքէն եւ չընդունիր, ինչպէս գրած էր ամերիկեան «Նէչընըլ Ճըրնըլը» որ Ֆրանսա իրաւունք ունէր:

ՍԲԽԱԶԻՈՑ վարչապետը Ռաուլ Խաիմբա Մոսկուայի մէջ յայտարարած է թէ իրենք անկախ հանրապետութիւն են եւ նպատակ չունին Վրաստանի կազմին մէջ մնալու: Ան աւելցուցած է թէ նըմանի կեցուածք ունի Հարաւային Օսէթիայի ղեկավարութիւնն ալ:

ԲՈՐԻՍ ԵԼՑԻՆՎՄԻ, որու դէմ Ռուսաստան ձերբակալման միջազգային հրամանագիր մը հանած է, արդէ այցելութիւն մը կատարած է Թիֆլիս, Դեկտեմբեր 2–ի դիւերը: Ռուսաստան հրաւիրած է Վրաստանի դեսպանը որպէսզի բացատրութիւն տայ: Վրաստանի մէկ բանբերը յայտարարած է որ, ան չէ հետապնդուած Վրաստանի մէջ եւ ատհմանապահները զինք ձերբակալելու որեւէ պատճառ չունէին: Բերեզովսկի Լոնտոն կ'ապրի: Դեկտեմբեր 3–ին, պայթում մը պատահած է Թիֆլիսի ազգային հեռատեսիլի կեդրոնատեղին, բանց, զոհ չկայ: Նոյն առեն, Ռուսաստանի դեսպանը հարցազրոյց մը կու տար, չէնքին մէջ:

ՀՌՈՄ հաւաքուած 22 եպիսկոպոսներ Բաբելոնի պատրիարք ընտրած են (զպտի վաճոզլիկէներու հոգեւոր պետ) Պաղտատի մէկ եպիսկոպոսը՝ Լմմանուէլ – Քարիմ Տէլլի, 76 տարեկան, յաջորդելու համար Ռաֆայէլ Ա.ի, մեռած Յուլիսին: Նոր պատրիարքը Քարիմ Գ. անունը կը կրէ այլեւս:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 4)

ՆՈՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

«Նոր ժամանակներ» կուսակցութիւնը որ 773 մասնակիցներով դումարած է իր հիմնադիր համագումարը, նախագահ ընտրած է Արամ Կարպետեանը: Ան ըսած է թէ նորաստեղծ կուսակցութեան նպատակն է նպաստել երկրին մէջ ժողովրդավարական հոլովոյթին, ազատական մտեսութեան զարգացման:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Անէթ Ճուլնանեանէ 50 Եւրօ իր թոռան Արխատակէսի ծնունդին ուրախ առթիւ:

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ՕՐ ԳԻՒՄՐԻՒ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ

Այս առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 7–ին, ի ժամու Սրբոյ պատարագին, Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի երկրաշարժի զոհերուն համար, նոյն առեն աղօթք՝ յարութեան ջունչով հաւատոյ զօրացման:

Կը հրաւիրուինք ամէնքս, այդ օր, անպայման եկեղեցի ըլլալ եւ հաղորդակից դառնալ մեր բարեմաղթութիւններուն:

ԴԻԻԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Ձանձնախումբը ձեզ կը հրաւիրէ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԻՐ ՁԱՇԻՆ

Կիրակի, Դեկտ. 21, ժամը 13–ին պատարագէն ետք առաջնորդարանի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Հայկական Ամանորեայ մթնոլորտ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝ եկեղեցւոյ գիւանատուն՝
01 43 59 67 03

Տիկնանց Ձանձնախումբ՝
01 47 43 12 66 01 46 62 01 29

Մասնակցութեան նուէրը 20 Եւրօ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section ISSY-LES-MOULINEAUX

Rencontre avec les jeunes talents arméniens

Avec :
LES RUSTY PLATES — LES JEUNES DE LA TROUPE NAREK DOURIAN — LA TROUPE DE DANSE YERAZ
animée par l'humoriste GAB
LE 6 DECEMBRE à 20 heures 30
au PACI d'Issy-les-Moulineaux
25, avenue Victor Cresson
Réservations :
Tél. : 01 47 36 18 09 / 01 40 95 87 33

ԼՕԹՕ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի Նայիլի մասնաճիւղի Լոթօն, Դեկտեմբեր 7, ժամը 15–ին եկեղեցւոյ սրահը:

***

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԹԷՑԱՍԵՂԱՆ

Առնուվիլ – Սարսէլ – Կօնէս եւ Վիլիէ լէ Պէլի Աստղիկ մասնաճիւղը սիրով ձեզ կը հրաւիրէ իր աւանդական թէյասեղանին, Կիրակի, Դեկտեմբեր 14, ժամը՝ 14·30–էն 18, Կառավարենց սրահին մէջ

Espace Charles Aznavour,
avenue Paul Vaillant-Couturier
Arnouville-lès-Gonesse

Սոյն օրը Կաղանդ Պապան պիտի ներկայանայ դպրոցի աշակերտներուն եւ բոլոր պզտիկներուն մրգեղէն բաժնելու:

Ձոխ յայտագիր:

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue Saint-Bazile

le Lundi 8 Décembre à 19 heures

GARBIS APRIKIAN
présentera le dernier CD
de la Chorale SIPAN-KOMITAS
dont il assure la direction depuis 1953

Audition d'extraits avec, en autres, NANOR, l'œuvre marquante de Parsegh Ganatchian qui vous replongera dans l'ambiance des pélerinages traditionnels vers Sourp Garabed dans les environs de Mouch.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերու

Մանուկներու Օրը

Կիրակի, Յունուար 25, ժամը 14–էն 17

Salle Rossini
6, rue Drouot, 75009 Paris

Le Samedi 6 Décembre à 20h30
en l'église Saint-Michel de Marseille

CONCERT
à l'occasion du 25e anniversaire
du Chœur Arménien de Marseille

SAHAK-MESROP
accompagné dans sa première partie
par l'Orchestre de Chambre
KHATCHADRIAN

Direction
Khatchig YILMAZIAN
au piano : Juliette YILMAZIAN
Solistes : N. ABRAHAMYAN,
V. ABRAHAMYAN,
A. YILMAZIAN,
M. AMIRKHANIAN,
A. MINASSIAN
A. KHOUDATIAN
première de l'œuvre
« NANOR »
Ganatchian - Aprikian
en présence de M. & Mme Aprikian

Réservation
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
Tél. : 04 91 77 84 70

P.A.F. : 25 Euros
20 Euros

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Grande Braderie de Noël

DONNEZ UN SENS A VOS CADEAUX

Les samedi 6 et dimanche 7 décembre
de 10 heures à 20 heures sans interruption

ARTISANAT D'ARMENIE :
poterie, objets de bois sculptés, bijoux, broderie, tapisserie, instruments de musique, khatchkar...

livres, philatélie arménienne, épicerie fine arménienne brocante, cadeaux...

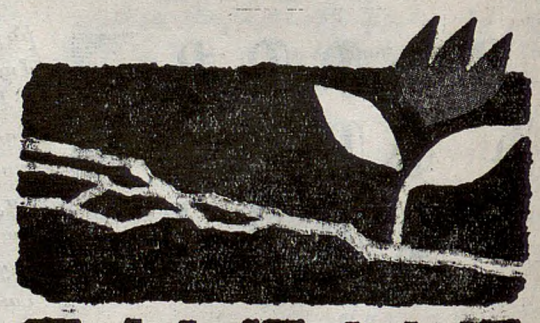
- **Bar**
- **Restaurant**
- **Tombola**

Pour la poursuite des activités

de CHENE

en Arménie, en Artsakh

et à Djavakhk

CHENE

au Collège SAMUEL-MOORAT
26, rue Troyon, 92310 Sèvres
Métro: Pont de Sèvres — Parking assuré —

ՀՄԸՄ-ՖՐԱՆՍ

ՁԱԵ – ՊԱՐՕԱՀԱՆԳԷՍ

մասնակցութեամբ՝
ՅՈՎՍԷՓ – ի (Հալէպէն)
եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 10 – ին

Hôtel SOFITEL
«**Forum Rive Gauche**»ի սրահներէն ներս
17 bis, Boulevard Saint-Jacques, 75014 PARIS

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 44 05 17 77 *կամ* 01 43 78 57 67 *թիւերուն:*

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6
SAMEDI
6 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԱԳ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.830 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20.830

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՓՐՈՏԻ ՀԱՄԱՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՈՒՏՔԸ ԿԱՆԽԱՀԱՍ Է

Պրիւքսէլի Եւրոպական Ձանձնախումբի նախագահը՝ Ռոմանօ Փրոտի յայտարարած է, Դեկտեմբեր 4–ին, ընդունելէ եւոք նախագահ Ռ. Քոչարեանը, որ Հայաստանի համարկումը Եւրոպական Միութեան «կանխահաս» է: «Ֆիկարօ» կ'աւելցնէ որ Հայաստանի նախագահը գոհ էր Եւրոպական Ձանձնախումբին եւ Հայաստանի յարաբերութիւններուն զարգացումէն: Ձանձնախումբը, գարնան, զեկուցում մը հրատարակած էր ընդլայնուած Եւրոպայի մասին, որ կը ձգտի՝ շրջապտոյտ մը ստեղծելու Եւրոպական Միութեան եւ Արեւելեան Եւրոպայի իր նոր դրացիներուն միջեւ, 2004 Մայիս 1–ի ընդլայնումէն եւոք:

*
**

Նախագահ Քոչարեան, Դեկտեմբեր 4–ին, տեսակցութիւն ունեցած է Պելժիոյ թագաւոր Ալպէր Բ. հետ եւ Եւրոպական Խորհրդարանի նախագահ՝ Փ. Քոքսի հետ:

Փրոտիի հետ միասնաբար տուած մամուլի ասուլիսի ընթացքին, Քոչարեան ըսած է թէ այցելութեան արդիւնքներէն գոհ է: Փրոտիի հետ քննարկուած են նաեւ Հայաստանի տնտեսութեան հեռանկարները եւ տարածաշրջանային հնարաւոր զարգացումները: Եւրոպական Միութիւնը պատրաստ է տնտեսական օգնութիւն կատարելու, հետզհետէ զայն մեծցնելու տրամադրութեամբ: Ներկայիս կրնայ 12 միլիոն Եւրօ տրամադրել: Ռ. Քոչարեան չեշտած է որ Հայաստան – Եւրոպական Միութիւն համագործակցութիւնը հիմնականին մէջ կեդրոնացած է տնտեսական մարզին վրայ:

ԳԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Շիրաքի Թունուզ արտասանած խօսքերը մարդկային իրաւանց մասին բանավէճի նիւթ եղած են ոչ միայն Թունուզի մէջ, այլեւ Ֆրանսայի ճախին մօտ: Արդարեւ Ֆրանսայի նախագահը ըսած էր որ մարդկային իրաւանց առաջինն է՝ ուտել, խնամուիլ, դաստիարակուիլ, ինչ որ ըսել տուած է հացադուլ ընող փաստաբանուհին՝ «Պ. Շիրաք մեզի կ'ըսէ՝ կերէք եւ լռեցէք»: Փարիզ ալ, Ֆր. Հոլանտէն Նոէլ Մամէռ հակազդեցութիւնը բուռն է: Յաջորդ օրը, Դեկտեմբեր 4–ին, Շիրաք փորձած է «սրբագրել» իր յայտարարութիւնը, ըսելով թէ սխալ հասկցուած է, Ֆրանսա մեծ կարեւորութիւն կու տայ այն ամէն ինչին որ կապ ունի մարդկային իրաւունքներու հետ, անոնք ընդհանրական բնոյթ ունեցող արժէք մը կը ներկայացնեն:

ՕԹԱՆ–Ը (Աալմնտեան Ուխտ) ջնջեց ահաբեկչութեան վերաբերող ժողովը, որ տեղի պիտի ունենար Պոլիս Փետր. 11 եւ 12–ին: Դրդապատճառը ապահովութեան հարցերու կը վերաբերի ռճրափորձերէն եւոք:

ՊՈՒՇ, Ժընեւի մերձարեւելեան խաղաղութեան ծրագրին համար՝ «կրնայ օգտակար ըլլալ» յայտարարած էր եւ Դեկտեմբեր 5–ին ալ, Արտաքին Նախարար՝ Գոլին Փաուըլ կը տեսնուէր երկու կողմերու նախաձեռնողներուն հետ, այսինքն Իսրայէլացի Եոսի Պէյլինի եւ Պաղեստինցի Եասէր Ապէտ Ռապպոյի: Այս հանդիպումէն շատ գոհ է Շարոն, որ չեշտած է թէ Փաուըլ «սխալ» մը կը գործէ, հակառակ անոր որ Ուաշինկթընի ամրողջովին չէ իւրացուցած «ժընեւի Ուխտ»ը: Գ. Փաուըլի տեսակցութեան նպատակը կրկնակի է: Նախ կ'ուզէ ըսել Իսրայէլի վարչապետին, որ պէտք չէ նեղ կացութեան մատնել Պուշը ընտրապայքարի առեն, արաբական աշխարհին ալ կ'ուզէ ցոյց տալ որ Ուաշինկթընն, անպայման, Իսրայէլի կողքին չէ: Շարոն կառչած կը մնայ իր ծրագրին. պաղեստինեան «Պետութիւն» մը, կատր – կատր Այսրյորդանանի կէսէն ալ վար տարածութեան մը վրայ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դուման (Երեսփոխանական ժողով) կը վերանորոգուի Դեկտեմբեր 7–ին, Կիրակի, եւ Պուտինի Միացեալ Ռուսաստանի կուսակցութեան ջախջախիչ յաղթանակը կասկած չի վերցներ, քանի այդ ուղղութեամբ ծաւալուն աշխատանք տարուած է: Մեխանեռու իչխանամէտ դիրքը, վարչական մարմիններու նիւթական ապահովութիւնը քուէի փոխարէն, դեռ կան պինուորականները եւ բանտարկեալները, որոնք բոլորն ալ ի նպաստ Կրեմլինի կը քուէարկեն: Երկրին վիճակը ծանրակշիռ է, թէ առողջապահական, թէ տնտեսական գետնի վրայ: Կիներու 25%–ը, զաւակ ունենալու տարիքի մէջ, սիտայի մանրէ կը կրէ եւ բնակչութեան թիւն ալ, 1992էն ի վեր, 3 միլիոնի նուազում արձանագրած է, հասնելով 145 միլիոնի: Բանտարկեալ–

(Շար.բ Գ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԱՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 5)

ԹՄՐԵՑՈՒՑԻՉԻ ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Դեկտեմբեր 3–ին Ձուարթնոց օդակայանին մէջ ձերբակալուած է Ասթղիկ Ներսեսեան երեսուն հասած Ռուբէն Հայրապետեանը որ փորձած է 100 կրամ հեռւոյին մտցնել Հայաստան: Ձերբակալուած են նաեւ անոր մեղսակիցները: Անոնց քննարկարաններէն գտնուած են պլաթուսիկ նիւթեր, ականներ, ատրճանակներ, նրանակներ, այլ տեսակի զինամթերք:

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ– ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը, լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք եւ արուեստ»ի նոր (298) թիւը ամբողջութեամբ նուիրուած Նիկողոս Սարաֆեանի, հետեւեալ բովանդակութեամբ:

Գրաւումը հոգեւոր տարածութեան
Ա. ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ

Ն. Սարաֆեանի վէպը
ԳՐ. ՊԼԻՏԵԱՆ

Յայտարարութիւն,
հաղորդական մատախուղ
Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

*
**

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ
(կենսագրական գիծեր)

Նիկողոս Սարաֆեան ծնած էր Վառնա 1905, Ապրիլին: Նախնական կրթութիւնը նախ ստացած էր տեղւոյն Ճիէրճեան, յետոյ աղջկային վարժարանին մէջ եւ չուտով անցած Ֆրէրներու Սէն – Միշէլ վարժարանը: Ա. աշխարհամարտին, եղբօրը հետ կ'անցնի Ռումանիա, յետոյ Օտեսա, Ռոսթով, Նովորոսիսկ, երբ կը պայթի ռուսական յեղափոխութիւնը: Քալելով կը կտրէ Ռումանիան, ծնողքը կը գտնէ Վառնա, ուրկէ կ'անցնի Պոլիս (1919) ու կը մտնէ Կեդրոնական վարժարանը, զոր կ'աւարտէ 1922–ին: Դարձեալ կ'անցնի Պուլկարիա, Ռումանիա, հուսկ՝ Փարիզ, ուր կը հաստատուի վերջնապէս 1923–ին:

Գրած է արձակ եւ բանաստեղծութիւն: Աշխատակցած է «Հայրենիք» ամսագրի, «Մենք»ի, «Ձուարթնոց»ի, «Անահիտ»ի, «Նայիրի»ի, «Բագին»ի եւ մանաւանդ «Յառաջ»ի:

Իր գլխաւոր գործերն են. – Անջրպետի մը դրաւումը (1928), 14–ը (1933), Իշխանուհին (1934), Տեղատուութիւն եւ Մակընթացութիւն (1939), Մինչնաբերդ (1946): 1971–ին ալ լոյս տեսած է «Մինչերկրական» բանաստեղծութեան հատորը:

Մահկանացուն կնքած է 1972, Դեկտ. 16–ին, Փարիզի մէջ: Յետ անողոք հիւանդութեան:

*
**

Յետ մահու, Ակթիլիասի մէջ հրատարակուած են «Ջախճոյ երկեր»ը (1982), Յարութիւն Քիւրքճեանի խմբագրութեամբ. Փարիզի մէջ 1988–ին, լոյս տեսած է «Վէնոէնի անտառը» խմբագրութեամբ Գրիգոր Պըլտեանի, իսկ 1994–ին Երեւանի մէջ «Տեսարանները, մարդիկ եւ ես»ը (արձակներ):

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱԲԽԱԶԻԱՆ ՎՐԱՍՏԱՆ ՉԷ, կ'ըսէ վարչապետը

Վրաստանի խորհրդարանական ընտրութեան յաջորդած ալեկոծումները հանդարտիլէ եւոքն ալ երկիրը մնաց մէջազգային հետաքրքրութեան շրջանակին մէջ: Սակայ առաջին պատճառը Ձունուարին կրկնուելիք ընտրութիւններն են, բայց կայ նաեւ Աբխազիոյ խնդիրը: Ինչպէս դրուեցաւ արդէն, այդ ինքնավար հանրապետութիւնը վճռած է դառնալ Վրաստանի Ղարաբաղը: Վարչապետը յայտարարած էր թէ երբեք պատակ չունին այլեւս մնալու Վրաստանի կազմին մէջ ու հռչակած են իրենց անկախութիւնը:

Աբխազիան Վրաստանի Սեւ ծովու ամէնէն հիւսիսի ափին, Ռուսաստանին սահմանակից շրջան է: Մայրաքաղաքն է Սուխումին: Գալին կարեւոր քաղաքներէն է: Անոր կացութեան մասին լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով, վարչապետ Ռատւլ Խաջիմբա կ'ըսէ թէ վերջերս Մոսկուայի մէջ ունեցած հանդիպումներուն նիւթ եղած է անկախութեան հարցը: Ներկայիս իրենք որոշ անորոշութեան մը մէջ կը գտնուին, չգիտնալով որ Ձունուար 4–ի ընտրութենէն եւոք, ի՛նչ ընթացք պիտի ունենայ վրացական կողմը: Աբխազական կառավարութիւնը ամէն միջոցի պիտի դիմէ, խուսափելու համար նոր հակամարտութենէ մը: Այսուհանդերձ, աւելորդ չի նկատեր աւելցնել թէ արխազական զինեալ ուժերը հարկաւոր զօրութիւնը ունին, պահպանելու համար երկրին անկախութիւնը

Տարբեր է Ամարիոյ պարագան. ան Վրաստանին մաս կը կազմէ: Առոր համար էր որ մայրաքաղաք Պաթումի վրայ լուրջ ազդեցութիւն ունեցան Թիֆլիսի վերջին դէպքերը: Աբխազիան 1992 – 1993–ին պատերազմ մղած է Թիֆլիսի դէմ ու անկախութիւն հռչակած: Այսօր անջատ պետութիւն է եւ պիտի հզօրացնէ իր անկախութիւնը: Ինչպէս կ'ըսէ վարչապետ Խաջիմբա, այդ ընթացքը արգելք պիտի չըլլայ որ փոխեն Ռուսաստանի նկատմամբ տարուած իրենց առաւելագոյն մերձեցումի քաղաքականութիւնը:

Աբխազիոյ 320 հազարնոց բնակչութենէն շուրջ 120 հազար հոգի ռուսական քաղաքացիութիւն ստացած է: Անոնք ալ իրաւունք պիտի ունենան Դեկտ. 7–ի ընտրութեան իրենց քուէն գործածելու: Թէ առիկա կ'ընեն, կամ ոչ, առիկա իրենց գիտնալիքը պիտի ըլլայ: Քուէարկութիւնը պիտի դիտեղուին զինուորական առողջարանին մէջ, որ տուուս զինուորականներու խարիսխն է:

Երբ հարց կը տրուի թէ Սուխումին ի՛նչ կը մտածէ Վրաստանի հետ դաշնակցութիւն մը կազմելու հեռանկարին առջեւ, արխազ վարչապետը կ'ըսէ. «Դաշնակցութեան դաղափարը նոր բան չէ»: 1992 – 1993–ի պատերազմէն առաջ իրենք ուզած են այդ մասին վիճակում ունենալ Թիֆլիսի հետ, բայց պիրեն լսող չէ եղած: Այսօր ալ իրենք վերահին այդ նիւթին վերադառնալու սիրտ չունին:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-32-

ՏԵՍՆԵԼՈՒ ԷԻՔ ՏԱՆԻԼՈՑԻՆ ՈՒՐԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Պատմական հին կարասիներ նորոգող այս հազուագիւտ վարպետը, կէս դար է արդէն, հիւսիսային Իտալիոյ գլխաւոր պալատներուն, պատմական կարասիները նորոգող փնտռուած վարպետներէն մին կը նկատուի:

Ամէն անգամ կը զանգատէր որ Եւրոպա ընկուզենի չէ մնացած եւ իր նորոգութեան խնամքին յանձնուած գրեթէ բոլոր առարկաները ընկուզենիներէ առաջ եկած են եւ թէ յաճախ կը ստիպուէր Հարաւային Ամերիկայէն ներածուած ուրիշ փայտեր գործածել, հակառակ ընտիր ըլլալուն, ընկոյզ չէին... մանաւանդ մի համար ատոնք կարեւոր մանրամասնութիւններ են:

Հաճելի էր քովը նստիլ եւ դիտել իր արուեստագէտի աշխատանքը: Սուրճի ինքնագործ մեքենայ մըն ալ ունէր, որ պէտք ժամանակ չկորսնցնէ՝ կը թողուր որ կոճակը դուն կոխես եւ փափաքած խառնութեամբ իտալական համով էսփրէսօն ճաշակես:

Վերջին անգամ քարձր տրամադրութիւններու մէջ գտայ զինք:

– Տանիլօ, ի՞նչ է պատահեր:

– Զե՞ս տեսներ ընկոյզէ փայտի պահարս:

– Պռաւօ: Ուրտեղէ՞ն:

– Մեր նահանգի վաճառականներէն մին, գացած է հարուստ աղբիւր մը «Նակորնի Գարաբաղ» կ'ըսեն, վերջապէս ձեր կողմերէն... Հիանալի փայտ է. այս օրակով երբեք չէի տեսած:

... Եւ բարի Տանիլօն թուեց «Նակորնի Գարաբաղ» ըսուած փայտին բացառիկ յատկութիւնները, երակներուն մաքրութիւնը, բծիկներու խտութիւնը...

Ու ես սկսայ արդէն մտահոգուիլ թէ ի՞նչ անուն պիտի տանք իր անտառներուն համար ՍԵՒ ՊԱՐՏԻԶ կոչուած երկրին, երբ վաղը հոն պարտէզ չմնայ, «ՔԻԼ ՏԱՂԼԱՐ»...:

ԵԹԷ ծառերու այս գլխատումը չդադրեցնենք, կարծեմ կամաց – կամաց կարգ մը ԱՁԳԻՆԵՐ ալ պէտք է անուններ փոխեն... «ՔԻԼ»երը բազմանալ սկսած են: Հայոց մայրաքաղաքի ամենամեծ ծառապատ տարածութիւնը ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ԱՁԳԻՆ ուր կ'ելլէք սուալինեան ՄԱՅՐ ՀՈՍՓՈՍՏԱՆԻ յուշարձանը, եւ որուն երեսը նայող չէ մնացած, բաժնուած է երկու մասի Ազատութեան պողոտայով՝ որու ձախ ափին չարունակութիւնն է այդին:

Զար լեզուներ կ'ըսեն որ Մոսկուացի մեծահարուստ Հայ մը, չատ մեծահարուստ... սեփականաշնորհեր է ամբողջ այդ մասը, 1700 ծառ կտրեր՝ կը պատրաստուի հարուստի բնակարաններ կառուցանելու... ծառերը անհերետութեացած են մեծ վարպետութեամբ: Պողոտային եղերքը շարք մը փրկուած է կոտրածէն որպէսզի ետեւի պարապութիւնը չատ ուշադրութիւն չգրաւէ... կ'ըսուի նաեւ թէ օրին թերթերը բողոքի յօդուածներ գրած են, մոռնալով որ իրենք չունին այն ամենահզօր միջոցը որ Մոսկուայի հարուստ, չատ հարուստ Հայը ունի...

Բանե՛ր, բանե՛ր, ի՛նչ բաներ...:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՎԱՐՁԱԿԱՌՔԵՐԸ ԵՒ ԱՆՈՆՑ ՎԱՐՈՐԴՆԵՐԸ

Սովետական տարիներուն, վարձակառք դրեթէ գոյութիւն չունէր: Հանրային ծառայութիւնները այնքան առատ էին որ անոնց կարիքը չատ չէր ըզգացուեր: Կը յիշեմ թէ ինչպէս անձնական կառք մը ունեցողը, անմպատակ կը շրջէր փողոցները, պատահական յաճախորդ մը որսալու: Պաշտօնապէս արգիլուած ըլլալով հանդերձ անոնց գործունէութիւնը, ամէնքը կ'օգտուէին անոնցմէ, մանաւանդ դիւերային ժամերուն երբ հասարակաց միջոցները նուազած կամ դադրած ըլլային: Մէկ տեսակ սակ կար. ինչ ուղղութեամբ ալ երթալու ըլլայինք մէկ Ռուբլին կը գոհացնէր վարորդը:

Կը յիշեմ, երեկոյ մը երբ էջմիածին կը վերադառնայի, երիտասարդ տիկին մը, փոքր մանուկով, խնդրեց որ օգտուի մեր վարձակառքէն մինչեւ Փարաքար. Արդէն կառքին մէջ էր երբ դիտողութիւն ըրի որ ռուսերէն չխօսի տղուն հետ: Ըսաւ որ Թիֆլիսէն եկած էր հօրը առաջարկներուն վրայ, թէ զղջացած է, քանի Հայաստանցիները անկիրթ եւ կոշտ են եւ այլն...:

– Մի՛ մոռնաք, տիկին, որ սա չարչարած երկիր մըն է, նահատակներ տուած է, սրբութիւն կայ... պէտք է ներել իր կոչտութեան:

Իջաւ Փարաքար. վերնագրեստը մնաց դուռին միջեւ, կառքը անզգուշութեամբ քալեց եւ ինք գետին փռուեցաւ:

Վարորդը անմիջապէս ներողութիւն խնդրեց. բայց անծանօթ տիկինը համաձայն չէր...

– Ես պէտք է ներողութիւն խնդրեմ Աստուծմէ որ իմ Ազգս նախատեցի...

Եւ վարորդս զարմացած էր որ տակաւին նման նուրբ զգացումներ ունեցողներ գոյութիւն ունին «մեր երկրում»:

Վարորդները սափրիչներու նման են: Մին նստած տեղը կը չողակրատէ, միւսը վազած առեն: Երկուքն ալ միշտ պատմելիք մը ունին. քանի գործերնին ծայր չեն բերած պէտք է յաճախորդին հաճելի ըլլան կարելիին չափ. կարեւոր չէ թէ ի՛նչ կարծիք ունին անձնապէս. կարեւորը գիտնալն է թէ յաճախորդը ինչ կարծիք ունի խօսուած եւ ծեծուած նիւթի մասին, համաձայն գտնուիլ, ի՛րաւունք տալ անոր տեսակէտներուն... չես գիտեր կրնայ ըլլալ որ իւղոտ թարի ձեռք մը ստանայ:

Պէտք է խոստովանիմ որ «Թաքսիի» վարորդներուն հանդէպ յատուկ տկարութիւն մը ունիմ. ատեն մը հայրս ալ նոյն ծառայութիւնը կատարած է իր անձնական կառքը օգտագործելով: Լուսահոգին այնքան համեստ եւ ամօթխած էր որ ամէնքը իրեն կը դիմէին եւ ինք դրեթէ կ'ամչնար իր գտած յաջողութենէն: Բ. աշխարհամարտի դժուարին տարիներն էին: Պատերազմէն առաջ չորս հատ ավրիձի նման զաւակներ աշխարհ բերած էր. կարծես յանցաւոր կը զգար որ հարկ եղածին պէս չէր կրնար տէր կանգնիլ անոնց: Ո՞վ գիտէր որ պատերազմը պիտի ծագի:

Աշխատասէր, բարձրահասակ գեղեցիկ մայրս, իր ձեռագործներով մեր չորսին ուսումնական ծախքերը կը հոգար, մերոնցականը հօրս պարտականութիւնն էր եւ մենք անգլիտակից, բակի կենդանիներու նման պաշտպանուած եւ խնամուած, աճեցանք, հասունցանք եւ բռնեցինք զանազան ուղղութիւններ, մինչեւ վերջ տէր կանգնելով եւ դուրգուրանքով խըղճամտելով անոնց քաղցր ծերութիւնը:

Կ'ուզեմ ամէն վարորդի մէջ հօրս պատկերը տեսնել. Երեւանի մէջ, երբեմն այնպիսի վարորդներու կը հանդիպիմ, կարծես հօրս կրկնօրինակ ըլլային... անոնց համեստութիւնը, հեզութիւնը, ամօթխածութիւնը, տարիքը, մինչեւ իսկ դէմքի արտայայտութիւնները, որքա՜ն նմանութիւն: Հպարտութիւն կը զգամ իրենց ըսելու «որ հայրս» ալ վարորդութիւն վրած է. կը սիրեմ ես վարորդները:

Մեր թաղին մէջ հատ մը կայ որ անցեալին մեծ գործատունի մը տնօրէնն եղած է. տարիքը յառաջացած է. նիւթական նեղութիւնը գինք ստիպած է վարորդութիւն ընելու. կապուած է ընկերութեան մը. երբ հեռաձայնեմ միշտ իր անունը կու տամ. դրասենեակի օրիորդները վարժ են. առանց անունը տալու անմիջապէս կը կապուին հետը, ազանչելի նեները, պատահական յաճախորդ մը որսալու: Պաշտօնապէս արգիլուած ըլլալով հանդերձ անոնց գործունէութիւնը, ամէնքը կ'օգտուէին անոնցմէ, մանաւանդ դիւերային ժամերուն երբ հասարակաց միջոցները նուազած կամ դադրած ըլլային: Մէկ տեսակ սակ կար. ինչ ուղղութեամբ ալ երթալու ըլլայինք մէկ Ռուբլին կը գոհացնէր վարորդը:

Կը յիշեմ, երեկոյ մը երբ էջմիածին կը վերադառնայի, երիտասարդ տիկին մը, փոքր մանուկով, խնդրեց որ օգտուի մեր վարձակառքէն մինչեւ Փարաքար. Արդէն կառքին մէջ էր երբ դիտողութիւն ըրի որ ռուսերէն չխօսի տղուն հետ: Ըսաւ որ Թիֆլիսէն եկած էր հօրը առաջարկներուն վրայ, թէ զղջացած է, քանի Հայաստանցիները անկիրթ եւ կոշտ են եւ այլն...:

– Մի՛ մոռնաք, տիկին, որ սա չարչարած երկիր մըն է, նահատակներ տուած է, սրբութիւն կայ... պէտք է ներել իր կոչտութեան:

Իջաւ Փարաքար. վերնագրեստը մնաց դուռին միջեւ, կառքը անզգուշութեամբ քալեց եւ ինք գետին փռուեցաւ:

Վարորդը անմիջապէս ներողութիւն խնդրեց. բայց անծանօթ տիկինը համաձայն չէր...

– Ես պէտք է ներողութիւն խնդրեմ Աստուծմէ որ իմ Ազգս նախատեցի...

Եւ վարորդս զարմացած էր որ տակաւին նման նուրբ զգացումներ ունեցողներ գոյութիւն ունին «մեր երկրում»:

Վարորդները սափրիչներու նման են: Մին նստած տեղը կը չողակրատէ, միւսը վազած առեն: Երկուքն ալ միշտ պատմելիք մը ունին. քանի գործերնին ծայր չեն բերած պէտք է յաճախորդին հաճելի ըլլան կարելիին չափ. կարեւոր չէ թէ ի՛նչ կարծիք ունին անձնապէս. կարեւորը գիտնալն է թէ յաճախորդը ինչ կարծիք ունի խօսուած եւ ծեծուած նիւթի մասին, համաձայն գտնուիլ, ի՛րաւունք տալ անոր տեսակէտներուն... չես գիտեր կրնայ ըլլալ որ իւղոտ թարի ձեռք մը ստանայ:

Պէտք է խոստովանիմ որ «Թաքսիի» վարորդներուն հանդէպ յատուկ տկարութիւն մը ունիմ. ատեն մը հայրս ալ նոյն ծառայութիւնը կատարած է իր անձնական կառքը օգտագործելով: Լուսահոգին այնքան համեստ եւ ամօթխած էր որ ամէնքը իրեն կը դիմէին եւ ինք դրեթէ կ'ամչնար իր գտած յաջողութենէն: Բ. աշխարհամարտի դժուարին տարիներն էին: Պատերազմէն առաջ չորս հատ ավրիձի նման զաւակներ աշխարհ բերած էր. կարծես յանցաւոր կը զգար որ հարկ եղածին պէս չէր կրնար տէր կանգնիլ անոնց: Ո՞վ գիտէր որ պատերազմը պիտի ծագի:

Աշխատասէր, բարձրահասակ գեղեցիկ մայրս, իր ձեռագործներով մեր չորսին ուսումնական ծախքերը կը հոգար, մերոնցականը հօրս պարտականութիւնն էր եւ մենք անգլիտակից, բակի կենդանիներու նման պաշտպանուած եւ խնամուած, աճեցանք, հասունցանք եւ բռնեցինք զանազան ուղղութիւններ, մինչեւ վերջ տէր կանգնելով եւ դուրգուրանքով խըղճամտելով անոնց քաղցր ծերութիւնը:

Կ'ուզեմ ամէն վարորդի մէջ հօրս պատկերը տեսնել. Երեւանի մէջ, երբեմն այնպիսի վարորդներու կը հանդիպիմ, կարծես հօրս կրկնօրինակ ըլլային... անոնց համեստութիւնը, հեզութիւնը, ամօթխածութիւնը, տարիքը, մինչեւ իսկ դէմքի արտայայտութիւնները, որքա՜ն նմանութիւն: Հպարտութիւն կը զգամ իրենց ըսելու «որ հայրս» ալ վարորդութիւն վրած է. կը սիրեմ ես վարորդները:

Մեր թաղին մէջ հատ մը կայ որ անցեալին մեծ գործատունի մը տնօրէնն եղած է. տարիքը յառաջացած է. նիւթական նեղութիւնը գինք ստիպած է վարորդութիւն ընելու. կապուած է ընկերութեան մը. երբ հեռաձայնեմ միշտ իր անունը կու տամ. դրասենեակի օրիորդները վարժ են. առանց անունը տալու անմիջապէս կը կապուին հետը, ազանչելի

ԱԶԱՆԱՒՈՒՐ՝ ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՑՍՕՐ

Հոկտեմբերի սկիզբը, Փլամարիոն հրատարակչատունը լոյս ընծայեց Ազնաւուրի ինքնակենսագրական հատորը, 350 էջ (*), ուր ան մանրամասնօրէն կ'անդրադառնայ իր կեանքին բոլոր հանգրուան – ներուն, ծնունդէն պատանեկութիւն, երիտասարդութիւն, հասուն տարիք, ապա «աշունները»ուն, երբ կը տօնէ իր 77–րդ տարեդարձը:

Բացառիկ յիշողութեան տէր, ան ոչինչ մոռցած է, ոչ սեւ օրերը, ոչ փայլուն ջրջանը եւ յիշատակները գիրար կը հրմշակեն, էջէ էջ, 60–ի աւելի տարբեր դէպքերու տակ:

Մկիզբէն, կը յիշէ որ գաղթականի զաւակ է. զաւակը՝ ցեղասպանութենէն վերապրած արեւմտահայ մօր մը եւ կովկասահայ հօր մը: Առաջին գլուխին մէջ, գոր խորագրած է՝ «Շատ լաւ չսկսաւ», կ'անդրադառնայ ջարդերուն, անապատին մէջ գործուած սպանդին, Տէր – Զօրի մկկուկէս միլիոն նահատակներուն եւ Պոլսոյ մէջ բարձրացած թալաթի արձանին: Այդ գլուխը կը վերջացնէ իր այնքան տպաւորիչ երգին քանի մը տողերով՝ Անոնք ինկան...:

Ու ամբողջ հատորը, չարունակական գիրքէ մը աւելի, դրուագներէ կազմըւած ճոխ յիշատակարան մըն է, հատաքածոյ մը դէմքերու ու դէպքերու, երբեմն, թերեւս, աւելորդ մանրամասնութիւններով: Կը թուի թէ պրուած է օրը օրին, սկսելով այն հին օրերէն, երբ հայրը՝ Միշան, մայրը՝ Քնարը, քոյրը՝ Այտան, տաքուկ ընտանիք մը կազմած, բեմէ բեմ կը խանդավառէին հանդիսականները: Անոնք որոնք ճանչցած են այդ հին օրերը, համով օրերը, որոշ կարօտով մը կը վերապրին Փարիզի երբեմնի հայ կեանքի այդ չրջանը, մշակութային եւ թատերական որակաւոր ձեռնարկներով:

Ինք, այսօր, կրնայ հպարտ ըլլալ: երբ, «Փիկասոն»յի աշխատակիցը իր յօդուածը կ'եզրակացնէ ըսելով թէ «երգի պանթէոնին մէջ, եթէ միայն մէկը մնայ, ի՛նք է», աւելորդ գովասանք մը չէ զոր կ'լսէ, այլ հաստատում մը: Արդարեւ, գաղթական Հայու այս զաւակն է, որ 80–ի սեմին, վեր կը պահէ ֆրանսական երգի վառքը՝, ոչ միայն իր սերընդակիցներուն մօտ, այլեւ երիտասարդներուն: Գրած է երգեր, որոնք ժամանակի մը դրոշմը չունին, այլ կը տեւեն եւ միշտ նոր կը մնան, ինչպէս երիտասարդութիւնը, ընկերութիւնը, սէրը, կարօտը...:

Ինչպէս իր սերընդակիցներէն չատեր, Ազնաւուր չէ տեսած ժամանակը, որ կ'անցնի (je n'ai pas vu le temps passer) եւ վերջաւորութեան չի կրնար խուսափիլ տրոշ տխրութենէ մը, երբ այլ

մարդ մըն է. իսկական հայ մարդ մը: Ինքն ալ զիս կը սիրէ. յարգանք ունիմ իրեն հանդէպ. յաճախորդներ կան որ չատ անկիրթ են, մանաւանդ գիշերային ժամերուն զանազան նկուղներէն ելլող «կենդանիները»... ատեպ հետս խորհըրդածութիւններ կը կատարէ. – Ի՞նչ պիտի ըլլայ այս սերունդը ... լաւ որ աղջիկները տուն տեղ եղած են. այս օրերուն դժուար է աղջիկ զաւակ մեծցնելը:

Վալոտը երկրորդ մըն է. թաղին անկիւնը, ճամբու եզերքը կը սպասէ. բանուկ փողոց է մերինը. կան պաշտօնաթղթեր, դեսպանատուներ, դրասենեակներ. կարելի է երիտասարդ կոչել գինք, որքան որ միջին տարիքի ըլլալու է. առողջ է: Առաջին անգամ ծոցէն դրամապանակը հանեց եւ մեծ հպարտութեամբ իր Աչոտիկին նկարը ցոյց տուաւ. իր երջանկութիւնն է Աչոտիկը ... Հօրս անունն էր, չուտով մահացաւ. չդիմացաւ մեր անկախութեան «փոթորիկին». Աստւած ինծի Աչոտիկս տուաւ. կը գժուեմ, կեանքս կը տամ... տեսնես ի՛նչ երեխայ է...:

Վալոտ դէշ սովորութիւն ունի քարկաձեռքը մերժելու. իրեն համար քնական է... Յաւդ տանեմ, վարձքը տալիս ես, բարի ձեռքը՞ ինչի...

– Աչոտիկին մի խաղալիք կ'առնես.

– Խաղալիքը դու ձեռքերովդ տուր... Այսպէս երիտասարդ մըն է Վալոտը:

Առաւօտ մը, քաղաքի հիւսիսային վերին սահմաններուն վրայ, հեռատեսիլէն հաղորդումի մը հրաւիրուած էի: Վարձակառք մը եկաւ զիս տուն վերադարձընելու. վարծեցի տեսիլք տեսնել... ԿԱՐՄԻՐ ԳԼԽԱՐԿԻՒՂ պառաւը կը յիշե՞ք, սուր քիթով, ակռաները թափած, կզակը դուրս եկած, կծու ժպիտ մը դէմքին... դէմս կայնած էր... իրեն պէս խարխլած կառքով մը որ ոչ վատ էր ոչ ժիկուլի: Դռներէն մին չուասնով կապած էր որ քալած ատեն չբացուի, պէտք է հակառակ կողմէն մտնէի:

– Բայց մայրիկ, վատո՞հ էք որ այս կառքը տուն կը հասցնէ...

– Հոգ մի ըներ պարոն. քեզի նման հազարաւորներ տարած – բերած է...

Եւ այս վհուկի նմանող մամիկը, հաճախուած կատուի նման, կառքերու մէջէն ճիկըճակելով, լոյսերը այրելով, ոտիկանութիւն բարեւ տալով զիս ուզեց մինչեւ տուն հասցնել... բայց ես սարսափած, ժամադրութիւն մը պատրուակեցի կէս ճամբայէն վար իջայ լայն չունչ մը քաշելով:

Վարձակառք չատ կը գործածեմ, կը

սիրեմ անոնց հետ խօսքի բռնուիլ. քաղաքի տղաք են. ժողովուրդին հարազատ ձայնը: Մեծ մասը հայրենադարձներ են, 1946 – 1947 տարիներուն ներգաղթած. պարզ մարդիկ են. առաջին հարցումս կ'ըլլայ իրենց ծագումը հարցնել: Բազեցիները ալ կան մեծ թիւով. Թրքական խորամանկութիւն մը արմատացած է կարծես մէջերնին. Ժամացոյցը 600 դրամ նշանակած կ'ըլլայ. եթէ գինը հարցնես. – «Սրտէդ բխածը տուր» կ'ըսեն, քեզ նեղը ձգելով: ԵԹԷ 1000–նոց մը տաս, չնորհակալ եմ կ'ըսեն ու կը դրպանեն...

Առաւօտ մը, ինչպէս եղաւ, մաքուր երեւանցի մը Ղարաբաղցիի տեղ դրի... քիչ մնաց կառքէն դուրս պիտի վտարէր զիս...:

– Լաւ էինք ապրում. այդ գողերը որտեղի՞ց եկան. մէկ «զիպիչն» է գնում միւսն է գալիս: Ի՞նչ ասես չեն անում որ ընտրուեն. ընտրւում են որ թալանեն. խօսիլ չգիտեն. էնտեղից եկել են, առնում են մերսէտէս, սարքում են տներ... առի մի տրաքսիր... սաղ թուրքի խառնուրդ են. ախր մեզ իսկի չեն նմանւում, մի տես սուրաթինին...: Ատտւած իմ այս որքան դառնութիւն կուտակուած էր այդ վարորդին հոգիին մէջ: Պէտք է ըսել որ Ղարաբաղեան հատուածը սկսած է համը հոտը փախցնել: Բնիկները աստիճանաւոր կերպով բոլոր կարեւոր պաշտօններէն դուրս կը քշուին Ղարաբաղցիներով փոխարինուելու համար: Աֆօթխածութիւն ըսուածն ալ չէ մնացած. օրէ օր բնիկին եւ իրենց մէջ խրամատը կ'ընդլայնի: Նախագահը եւ Պաշտպանութեան նախարարը մեծ խմաստութեամբ պէտք է չարժին որ «ընէվոթիմը» արմատ չձգէ, ուչ կամ կանուխ համակրանքն ու սէրը կրնայ առելութեան փոխուիլ: Երիտասարդ Հանրապետութիւնը երբեք կարիքը չունի նման «լուզումներ» ապրելու. եղածները լայնօրէն բաւարար են...:

Զիս միշտ կը զգուշացնէին որ վարձակառք առնելու համար ընկերութիւններու հեռախօսեմ. անոնք պարկեշտ են եւ սահմանուած դումարը միայն կ'առնեն. մխանները, վթարներու անկիւնները կեցածները, մեծ «փանթէզի» ունին. տհամ անակնկալներ կրնան պարզուիլ: Զօրաւոր անձրեւի օր մը ինքզինքս նետեցի անոնցմէ մէկուն մէջ, հազիւ երկու հազար մեթր ընելու համար... 1500 դրամ: Բայց ժամացոյցդ 400 ցոյց կու տայ... անձրեւի ատեն բաւ չի աշխատում... վարորդս հազիւ երեսուն տարեկան ըլլար: Նո՛ր սերունդ է անօթի չի մնար:

«ԳՐԻԳՈՐ ՆԱՐԵԿԱՑԻ» միջազգային գիտաժողով Փարիզի մէջ

Դեկտեմբեր 12 – 13–ին Գրիգոր Նարեկացիի «Մատեան Ողբերգութեան» գործին հազարամեակին առիթով միջազգային գիտաժողով մը տեղի կ'ունենայ Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու հիմնարկին (*) սրահներուն մէջ: Զայն կազմակերպած են Կովկասեան բազդատական ուսումնասիրութիւններու Ժ. Տիմէզիլ կեդրոնը, Հայկական ուսումնասիրութիւններու ընկերութիւնը (Փարիզ) որ այս ձեռնարկով կը նշէ իր տասնամեակն ալ. Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութիւնն ալ մասնակցութիւն բերած է:

Գիտաժողովը կը բացուի Արեւելեան Լեզուներու հիմնարկին նախագահ Ժ. Տըլուզի եւ Հայաստանի դեսպան Է. Նալպանտեանի ելոյթներով: Առաջին օրը կը դասախօսեն Փարիզէն՝ Ժ. – Փ. Մահէ, Գրիգոր Պըլտեան, Երեւանէն՝ Հ. Թամրազեան, Գ. Ամանեան, Ա. Եղիազարեան, Վ. Ներսիսեան, Ս. Սարինեան, Լիւիթ Զաքարեան, Ա. Խաչահկեան, Լէյտէն՝ Ժ. Ուայթընպէրկ, Հ. Մարտիրոսեան:

Երկրորդ օրը ելոյթ կ'ունենան Փարիզէն Ա. Մարտիրոսեան, Երեւանէն՝ Ա. Տոլուխանեան, Ծ. Զալոյեան, Ա. Արեւշատեան, Մ. Նաւոյեան, Ա. Սարեան:

Ձեռնարկին մուտքը ազատ է:

Գիտաժողովին փակումը կը նշուի հայ եկեղեցական երաժշտութեան Ակն խումբին համերգով որ տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ երեկոյ, Ս. Խաչ կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ (13 Փէրչ փողոց, մեթրօ Ռէփիւպլիք կամ Ռամպիւթօ): Վիրժինի Քերովբեան կ'երգէ Ս. Կոյսին եւ սուրբերու նուիրուած կտորներ:

(*) INALCO: 2, rue de Lille, 75007 Paris
Métro: Saint-Germain-des-Prés

ԴԱՂԹԱԿԷ ԴԱՂԹԱԿ

Ֆլորիտիի եկեղեցւոյ Շիրինօղլու սրահին մէջ, Նոյեմբեր 17–ին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է Նուիրուած Հալէպահայ մտաւորական Լեւոն Շառոյեանի, իր անդրանիկ հատորին՝ «Ցաւերժական սիրելի մերին Պոլիսը» հրատարակութեան առիթիւ: Ողջոյնի խօսքը արտասանած է Տիկին Ժապլին Էրմէն, տարբեր ծանօթութիւններ տալով գիրքին մասին: Իրեն յաջորդած է Իգնա Սարըասլան, որ հետաքրքրական ելոյթ մը ունեցած է: Խօսք առած է «Մարմարա»ի փոխ – խմբագրապետուհի Մաքրուհի Պ. Ցակոբեան, հակիրճ կերպով անդրադառնալով Շառոյեանի գրչի աշխատանքին, ներկայացուցած է նորատիպ գիրքէն յատկանշական հատուած մը՝ «Քաղաքը որ կ'ապրի իր մեռելներով»: Խօսք առնելու հրաւիրուած է Ռոպէր Հատտէճեան եւ արտայայտուած տրպէս այն անձը որ շատ հինէն կը ճանչնար գինքը: Նեչտած է որ Շառոյեան Պոլիսը կը սիրէր տէ թէ զբօսաշրջիկի մը նման, այլ որպէս մշակոյթի մարդ, որ կրնար 15 օրուան իր արձակուրդը անցընել « Մարմարա»յի խմբագրատունը կամ ազգային հաստատութեան մը սենեակին մէջ, առանց դոյզն իսկ հետաքրքրուելու Պոլսոյ կամ արուարձաններու դեղեցկութիւններով: Վերջին խօսողը եղած է Լեւոն Շառոյեան, որ շատ տպաւորիչ ելոյթ մը ունեցած է: Իրմէ ետք, արտայայտուած է Մեսրոպ պատրիարք:

*
**

ԳՈՒՄԳԱՔՈՒԻ Ա֊ծոռանիստ Ս. Աստուածածին Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 16–ին, պատարագով սկսած է Գալֆայեանի 137–րդ տարեդարձի նշումը: Արարողութեան նախագահած եւ քարոզած է Մեսրոպ պատրիարք, որ քարոզին վերջին մասին մէջ, անդրադարձած է Գալֆայեան տան տարեդարձին եւ ուրուագծած երօնատրուհիներու համանուն միաբանութեան խաղացած դարաւոր դերը Պոլսոյ հոգեւոր եւ կրթական կեանքին մէջ, օրհնելով Սրբուհի մայրապետ Գալֆայեանի յիշատակը: Պատարագէն ետք, Սիրոյ սեղան մը տեղի ունեցած է Գաղազ Աբթին Ամիրա սրահը, ուր եւս նախագահած է Մեսրոպ պատրիարք: Առաջին առթիւ, խօսք առած է կարդադիր յանձնախումբին առենապետը՝ Օննիկ Նալպանտզեան եւ չեչտած որ Գալֆայեանը թէեւ հեռու է մեր աչքերէն, բայց ոչ՝ մեր սրտերէն: Իրեն յաջորդած է Գալֆայեան տան խնամակալութեան առենապետ՝ Դանիէլ Անթիքաճեան, որ կարդացած է տեղեկագիր մը (Թրքերէն), որու եզրակացութիւնը այն էր որ 220 միլիառ Թրքական բաց մը կար: Գալֆայեան տունը, որ 2000–ին նորոգութիւններու ենթարկուած էր, չէր կրցած իր պարտքերն անդամ փակել: Խօսք առած է նաեւ Արսէն Ասզեան, որ գնահատած է վարժարաններու նկատմամբ ցուցաբերուած պատասխանատուութեան զգայումը: Եղած սրտաբուխ նուէրներէն, կարելի եղած է ակնկալուած գումարին առիւծի բաժինը ապահովել: «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Մեսրոպ պատրիարք:

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Գոլէժ Մոնմորանսիի մէջ, Նոյեմբեր 2–ին, նշուած է «Ապագայ» շաբաթաթերթի 28–րդ տարեդարձը, հովանաւորութեամբ Բագրատ Եպիսկոպոս Գալստեանի: Հաւաքոյթին քաղումը կատարած է յանուն Թերթին վարչութեան եւ բարեկամներու մարմնին՝ Վազգէն Պօյաճեան: Գեղարուեստական բաժինը ապահոված է երգչուհի Նունէ:

ՆԻՍԻ «ՀԱՑ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»Ը

«Նիս քարթիէ» ամսաթերթին Նոյեմբերի թիւը էջ մը յատկացուցած է «Հայ Մարզական Միութեան», որ մօտ աւտենէն (2005) իր 80–ամեակը պիտի տօնէ: Մատէնի թաղին մէջ ուր կը գտնուի, ուժականութեամբը ծանօթ կազմակերպութիւն է: Անոր պասքէթի խումբը լաւագոյններու ցանկը կը գլխաւորէ: Նախագահն է ժապ Պանտէգեան որ կը յիշեցնէ թէ Հայ մարզական միութիւնը փոքր կառոյց մըն է, Նիսի ամէնէն հիներէն: Հոն կ'իշխէ ընտանեկան մթնոլորտ մը:

Նախագահը կը պատմէ թէ երկու անդամ իրենց խումբը մասնակցած է Հայաստանի Համահայկական խաղերուն: Հոն ներկայացուցած են ոչ թէ Ֆրանսան, այլ՝ Նիս քաղաքը: Նոյնիսկ ազգնիկները չհասած են Ֆէյր փլէյի մրցանակը (2001) ու զայն ստացած նախագահ Ռ. Քոչարեանի ձեռքէն: Հիմա կը կրկնեն համբայ ելլելու համար կը սպասեն 2007–ի խաղերուն:

ՇԱԲԱԹԱՍԱՆ ԱԽՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

Ս. ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ 40–ԱՄԵԱԿԸ

Լոս – Անճելըսի «Արարատ» Տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 7–ին, տօնուած է էնճինոյի Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ 40–ամեակը, հովնաւորութեամբ առաջնորդ Մուշեղ Աբք. Մարտիրոսեանի եւ նախագահութեամբ Տէր եւ Տիկին Էտի եւ Էվլին Կրպոյեանի: Բացման խօսքը արտասանած է հանդիսավարուհին՝ Քնար Գորճոյեան: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած է հոգեւոր հովիւը՝ Ռամփիկ Քհնյ. Յակոբեան: Սրտի խօսք արտասանելով 1960 – 1962 թուականներու հոգաբարձութեան ատենապետ Ճորճ Գաֆէճեան, անդրադարձած է եկեղեցւոյ գաղափարը իրականութիւն դարձնելու գծով նիւթական եւ կազմակերպական դժուարութիւններուն: Առաջնորդ Մուշեղ Աբք. Մարտիրոսեան գնահատած է եկեղեցւոյ պատկան մարմիններու տարած աշխատանքը եւ թելադրած նոյն հաւատքով եւ նուիրումով շարունակել կանգուն պահել Ս. Նահատակաց եկեղեցին եւ անոր կողքին «Գերահեան» ազգային վարժարանը: Եղած են նուէրներ, որոնցմէ գոյացած է 120 հազար տոլար:

Կիրակի, Նոյեմբեր 9–ին, եկեղեցւոյ մէջ պատարագած եւ քարոզած է առաջնորդ Մուշեղ Աբք. Մարտիրոսեան: Ճառարտ պատարագի, յարակից «Աւետիսեան» սրահին մէջ կատարուած է մատաղօրհնէք եւ հոգեհանգստեան պաշտօն: Սրտի խօսքով հանդէս եկած է Հայաստանի Լոս – Անճելըսի առաջ հիւպատոս Գագիկ Կիրակոսեան, չեչտելով թէ «Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին կապն է աշխարհացրիւ մեր ժողովրդի զաւակներուն միացման ու զօրացման»: Նոյն օրը, եկեղեցւոյ չրջափակի մուտքին, եկեղեցւոյ հիմնադիր հոգաբարձութեան ատենապետ Ֆլորինտօ Արքլինի յիշատակին զետեղուած է յուշաքար մը:

*
**

ԱՐԱՔՍ ՄԱՆՈՒՍԻՐԵԱՆԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլենտէյլի «Եուհայթըտ Կոմիունիթի» եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 8–ին, տեղի ունեցած է Սիմֆոնիի օփերայի մենակատար Արաքս Մանուսրեանի երգահանդէսը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Շրջ. վարչութեան: Բացումը կատարելով Անահիտ Երեմեան նշած է թէ երգչուհին Նոյեմբեր 2–ին Սան Ֆրանսիսքօ ունեցած եւրոպական ելոյթին եկամուտը պիտի յատկացուի Հայաստանին: Արաքս Մանուսրեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Լեւոն Աբրահամեանի, մեկնաբանած է Տիգրան Մանուսրեանի, Կոմիտասի Հ. Պէրպէրեանի եւ Բարսեղ Կանաչեանի երգերը:

ԼՐԱՏՈՒ

ՍԻՐՈՑ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏԱՂԱՊԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

8

– Համբոյրով մը, սիրտը չեն լռեցներ, Արփի՛կ, – ըսի դողդոջուն, – թող պիս, սիրտս կը ցաւի…

Հասկցաւ պիս ու նայեցաւ աչքերուս մեծ խանդաղատանքով:

– Սիրում եմ քեզ, – ըսաւ խուլ ձայնով, կարծես ամչնալով, վախնալով ինքզինքէն, թարթիչները կախ ու ի՛նչքան քաղցրութեամբ, – աշխարհը չատ էլ վատ է… կարծում ես՝ ես ու դու ենք, որ փոխելու ենք աշխարհի կարգը… սիրում եմ քեզ, պզտի՛կ Երուանդ, սիրում եմ բոլորին պէս…

– Ե՛ս, ո՛չ, – ըսի կատաղի, սրբելով արցունքները ու վերագտնելով ամբողջ ուժս ու յանդգնութիւնս, – ե՛ս՝ ո՛չ, ես պիտի չսիրեմ բոլորին պէս, վատերն, լրբերն, մեկ գիշերուան համար, պիտի սիրէի, ինչպէս սիրտս կ'ըսէ, ինչպէս միայն ազնիւ ու մաքուր մարդիկը կրնան սիրել…

Տխուր ու թերահաւատ ժպիտ մը ծլաւ անոր աչքերուն մէջ:

– Ուրեմն չես սիրում, – ըսաւ տխուր:

– Չե՛մ գիտեր, չեմ գիտեր, – հծծեցի դողդոջ, անդրադառնալով սխալին ու զգացի, որ արցունքներս կրկին կը խեղդեն զիս:

Աչքերս խոնաւցան ու քնազդաբար բռնեցի անոր ձեռքերը:

– Արփիկ, – ըսի ժպտուն՝ արցունքներուս մէջէն, – տե՛ս, դուն կարեւորութիւն մի տար իմ բոլոր ըսածներուս. ես այսպէս եմ. պահեր կան, երբ սիրտս կը նեղէ զիս, չըթներս կը դողան ու չեմ գիտեր՝ ի՞նչ կը խօսիմ, ինչպէս սիրոյ ու տառապանքի պահերուն, երբ սիրտս կը լենայ՝ չեմ գիտեր ի՞նչ կը գրեմ…

– Այդ րոպէներին է միայն որ մարդ խօսում ու գրում է սրտից…

– Օ՛, – ըսի ցաւով, – նայէ՛ աչքերուս ու կը զգաս, որ սուտ չեմ խօսիր:

Լռեցինք: Մեր զլուխները միշտ լուսընկայի չողերուն մէջ:

– Արփի՛կ, – ըսի կամաց, – վաղ առաւօտ ես կ'երթամ, – եւ սիրտս ցաւեցաւ:

Նայեցաւ աչքերուս երկպօրէն, ձեռքերը ազատեց ու իր անուշ ու հարուստ կուրծքը դրեթէ կը դպչէր կուրծքիս:

– Սպասիր մի քանի օր, Երուա՛նդ, տե՛ս, ես չեմ ուզեր որ դու էստեղ քնես, մտածում եմ, մտածում… Այսօր երկար խօսեցինք Պր. Աչեմիսեանի հետ (ուսուցիչս), սպասիր մի քանի օր, ասա՛՝ այո՛…

– Ո՛չ, ըսի, – կ'երթա՛մ:

Սիրտս սկսաւ ուժգնութեամբ զարնել: Արկածախնդիր ու անկախ տղու հոգիս դուրս ցցեց ու սկսաւ բաշ թօթուել մարմինէս ներս: Ու նաեւ սեւ ու տխուր կասկածներ սկսան խլրտիլ: – Ի՞նչ պիտի ընէ դիս՝ այս աղջիկը, – կ'ըսէի ամօթով ինքզինքիս, – քանի մը օրուան հաճո՛յք, ա՛հ, չէ՛, ես իր գիտցածը չեմ … Գիտե՛մ, գիտե՛մ, հիւրասենեակներու նըրբացած աղջիկները կը սիրեն փողոցի տըղաքը… (Այնքան ծիշդ է ասիկա, չէ՞ որ հարուստ քաղքենուհիները կը կցուին իրենց ապաստակներուն հետ): Այսուհանդերձ, այդ վայրկեանին լաւ, երբ յանկարծական որոշումով մը ինքզինքս ազատեցի այդ սիրոյ կապանքներէն՝ վճռական ու ժխտական պատասխանով մը, զգացի, թէ կը սիրեմ զայն, կը սիրեմ անկեղծօրէն, առողջ ու մաքուր սիրով՝ անուշ, աղուոր ու չար աչքերով Արփիկը…

– Կը մնա՛ս երուանդ, մի քանի օր եւս, ասա՛՝ այո՛… Թո՛ղ ընկերդ մեկնի, – եւ ձեռքը դրաւ ձեռքիս վրայ, նայեցաւ աչքերուս մեծ քաղցրութեամբ ու աւելցուց. – Չե՛ս զղջայ, կը տե՛սնես, ես ազատ ու անկեղծ աղջիկ եմ, անկախ էլ, սիրում եմ քեզ ու խնդրում եմ, որ հաւատաս, ամանց յետին մտքի, սիրում եմ, որով – հետեւ սիրում եմ… մնա՛, Երուանդ, ասա՛՝ այո՛…

– Ո՛չ, – ըսի դրդռուած, – կ'երթամ…

Ու զգացի, որ հետզհետէ փողոցի տըղան կ'արթնայ մէջս: Մտքէս կ'ըսէի. – Ի՞նչ, չե՞մ կրնար յաղթել սրտիս, այդ մսի կտորին: Եւ յաղթանակելու այդ վայրենի ու չար մտադրութիւնը հետզհետէ արմատ կը նետէր մտքիս մէջ: Կը յաղթեմ, կը յաղթեմ, – կ'ըսէի մտովի, – կը յաղթեմ…

– Եթէ ինձ սիրում ես, կը մնա՛ս, Երուանդ, – ըսաւ ամրութեամբ ու նստաւ քովս:

Ձեռքը դրաւ ուսիս՝ կարծես վերագրաւել ուզէր առաջին օրուան իր դերակշռութիւնը ու վստահ՝ իր անկեղծութեան, սիրոյն եւ դեղեցկութեան:

– Կը մնա՛ս, – յամառեցաւ ժպտուն, – չէ՞… որ ինձ սիրում ես, դէ՛հ, ասա՛՝ այո՛…

– Քեզ կը սիրեմ, – ըսի խուլ ու ցաւով, – բայց վաղ առաւօտ պիտի երթամ:

– Լա՛ւ, կը գնաս, էլի՛, – ըսաւ դառնացած, – խօսե՛նք ուրիշ նիւթի մասին:

Լռեցինք:

Լռեցինք՝ ինչպէս կը լռեն կռիւէ յետոյ: Ինչպէս կը լռեն՝ այդ ես հիմա զիտեմ, սիրոյ կատաղի ու անսպառ կարծուած ժամերէ յետոյ: Ինչպէս կը լռեն՝ իրար վիրաւորելէ յետոյ, երբ իրար շատ կը սիրեն, այսինքն՝ վիրաւորուելէ յետոյ: Ու լռութիւնը երկու սիրահար սըրտերու վրայ ցուրտ կ'ընէ՝ ինչպէս Դեկտեմբերի գիշեր մը դուրսը մնացած աղքատ տղու մը վրայ, իմ վրաս երբ պըզտիկ էի…

– Երուա՛նդ, ժպտա՛, – ըսաւ տխուր ու սուտ ժպիտով մը:

Ժպտեցանք տխուր ու սուտ ժպիտով մը…

(Շար. 22)

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 13-ին ատն է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ առաւօտեան ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մգաւոցանէ՝
Հոգեւոր հովիւ
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

*
**

ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈԶՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 40-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ առանձական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 14, կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔՄԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Սուրբ Մեղանին կը սպասարկեն Խաչակ Ա. Քհնյ. Հէքիմեան, Մարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան եւ Վազգէն Էսկիճեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յատուկ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ Հոգեւորականներու, հանգուցեալ քարեբարեաց եւ սատարողներու հոգիներուն համար, նոյն առեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բարեբարներու, սատարողներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Ժամը 12·30-ին, կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Քարոզ ժամը 11·15-ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12-ին:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION

La MCA a le plaisir de vous inviter à l'exposition

« PHOTOGRAPHIES »
de **GREGOIRE PABOUDJIAN**
Photographe de la rue

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville

du 13 au 20 décembre
de 15h à 19h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

(Շար. Ա. էջէն)

ներու թիւն ալ աւելի քան մէկ միլիոն է: Ըստ ռուս ազգագէտներու 2075-ին, Ռուսաստանի բնակչութիւնը կրնայ 55 միլիոնի իջնել, երկիրը «սառուցեալ անապատ» մը վերածելով: Արտագաղթն ալ իր դերն ունի: Այս պայմաններու մէջ է, որ Դեկտեմբեր 7-ին, Ռուսերը 450 երեսփոխան պիտի ընտրեն չորս տարուան համար: Քուէարկութիւնը կէսով մեծամասնութեան դրութեամբ է, կէսով ալ համեմատականի:

*ԶԷՆԻՒՈՑ Մասխադովի կառավարութեան Առողջապահութեան նախարարը՝ Ոմար Խանբիեւ, Դեկտեմբեր 3-ին, փոխիպի մէջ, ներկայացուցած է խաղաղութեան ինքնատիպ ծրագիրը մը, որ կը վայելէ ճէք Լանկի, Նոէլ Մամէռի եւ *Նոբէլ Կլիւքմանի զօրակցութիւնը: Պատասուած ծրագիրը կը նախատեսէ միջազգային վարչական մարմին մը եւ պատերազմիկ երկու կողմերու զինաթափումը: Արդէն ներկայացուցած է Խաչիա եւ 10 հազար հոգի կողմնակից են: Ծրագրողները կը յուսան որ նոյն յաջողութիւնը կը գտնէ Ֆրանսա:*

ՅԻՇԱՏԱԿԻ՛Ր ՕՐ ԳԻՒՄՐԻՒ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ

Այս առթիւ, կիրակի, Դեկտեմբեր 7-ին, ի ժամու Սրբոյ պատարագին, Հայաստանեայց բոլոր եկեղեցիներուն մէջ հոգեհանգիստ կը կատարուի երկրաշարժի զոհերուն համար, նոյն առեն աղօթք՝ յարութեան չունչով հատատոյ զօրացման:

Կը հրաւիրուինք ամէնքս, այդ օր, անպայման եկեղեցի ըլլալ եւ հաղորդակից դառնալ մեր քարեմաղթութիւններուն:

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ
ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ

MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE MARSEILLE
12-14, rue Saint-Bazile

LUNDI 8 DECEMBRE
à 19 heures

Reine CIOULACHTJIAN
présentera et signera
son dernier recueil de
CONTES ARMENIENS

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Ջանձնախումբը ձեզ կը հրաւիրէ

ՁԱՂԱՆԴԻ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԻՐ ՁԱՇԻՆ

Կիրակի, Դեկտ. 21, ժամը 13-ին պատարագէն ետք առաջնորդարանի Նուրհան. Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Հայկական Ամանորեայ մթնոլորտ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն եկեղեցւոյ դիւանատունը՝
01 43 59 67 03

Տիկնանց Ջանձնախումբ՝
01 47 43 12 66 01 46 62 01 29

Մասնակցութեան նուէր 20 Եւրօ:

Centre Culturel
SAINT MESROB

EXPOSITION-VENTE
DE TAPIS ARMÉNIENS
CONTEMPORAINS
DES ATELIERS HEMAG'S

Du Vendredi 5
au Dimanche 14 Décembre,
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes
et d'artisans arméniens,
réalisées en Arménie.

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge
RER: Luxembourg

— Entrée libre — Cocktail —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire: N° 55935

PARIS → EREVAN → PARIS

3 VOLS DIRECTS HEBDOMADAIRES

votre service pour toutes destinations dans le monde!

PARIS • SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH 75001 PARIS
TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77

LYON • SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON
TEL 04 78 60 18 66 • FAX 04 78 60 92 26

MARSEILLE • WASTFELS VOYAGES
67, LA CANNEBIERE 13001 MARSEILLE
TEL 04 95 09 80 60 • FAX 04 95 09 80 61

CARGO 3 VOLS HEBDOS

EREVAN
10, RUE VARDANANTS 375010 EREVAN
TEL 52 54 48 - 52 85 48 • FAX 56 40 90

Sabera@wanadoo.fr

EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE

ARMENIAN INTERNATIONAL AIRWAYS

www.saberatours.fr

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԹԷՑԱՍԵՂԱՆ

Առնուվիլ - Սարսէլ - Կօնէս եւ Վիլիէ լէ Պէլ Աստղիկ մասնաճիւղը սիրով ձեզ կը հրաւիրէ իր աւանդական թէյասեղանին, կիրակի, Դեկտեմբեր 14, ժամը՝ 14·30-էն 18, Կառավարենց սրահին մէջ

Espace Charles Aznavour,
avenue Paul Vaillant-Couturier
Arnouville-lès-Gonesse

Մոյն օրը Կաղանդ Պապան պիտի ներկայանայ դպրոցի աշակերտներուն եւ բոլոր պզտիկներուն մրգեղէն բաժնելու:

Ձոխ յայտագիր:

*
**

REGION MARSEILLE
organise le

Réveillon de la Saint Sylvestre

31 décembre à 20 heures 30

Soirée exceptionnelle
animée par l'**Orchestre MASSIS**

Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons
P.A.F. : 120 Euros
Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)

Renseignements et inscriptions
avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

*
**

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՁԻՆԱԳՆԱԾՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընկերուհիները քալելեւսած ամէն տարուան չերմ մթնոլորտին, այս տարի եւս կը կազմակերպեն ընտանեկան ձիւնագնացութիւն մը դէպի Պել-Ֆոնթէնի (Ժիւռա) կայանը:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22-ԷՆ 29

Եկէք ընտանիքով եւ բարեկամներով:

Արձանագրուիլ՝ -
Արաքսի - 01 39 83 71 19
Ալիս - 01 42 93 03 56

*
**

RECRUTEMENT
POUR LES SEJOURS
DE BELLEFONTAINE

Hiver: Du 14 au 21 février
Printemps: Du 10 au 17 avril
Eté: Juillet et Août

> Directeurs diplômés BAFD
> Animateurs diplômés BAFA
(bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17, rue Bleue, 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr en précisant le ou les séjours souhaités.

Date limite pour le séjour d'hiver :
15 décembre

17e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 17ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

■

Bédros Zaroyan
LES MOURANTS

Պետրոս Զարոյեան
Մ Ե Ռ Ն Ո Ղ Ն Ե Ր Ը (1928)
Երեք Արար

Dimanche 14 Décembre à 16 heures
Կիրակի, Դեկտեմբեր 14, ժամը 16-ին

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 Եւրօ:

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

*
**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերու
Մանուկներու Օր
Կիրակի, Յունուար 25, ժամը 14-էն 17
Salle Rossini
6, rue Drouot, 75009 Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7
DIMANCHE
7 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 298

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօդեայ առաքում)
247 եւրօ (Շարաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20·831

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·831

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ ՎԷՊԸ

Գրեց՝ ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

Սարաֆեանի արտադրութեան մէջ արձակը կը կազմէ բաւական ընդարձակ կալուած մը, նոյնիսկ շատ աւելի ընդարձակ քան «բանաստեղծութիւն»ը, բառիս տալով «ոտանաւոր» իմաստը: Եթէ ժամանակագրական կարգով քերթուածները կը կանխեն արձակը, այս վերջինս հետզհետէ կը դառնայ տիրական գործունէութիւն մը, սկսեալ Անջրպետի մը գրաւումէն (1928):

ԲԱԶՄԱՁԵՒ ԱՐՁԱԿԸ

Քսանական թուականներու վերջին տարիներուն Սարաֆեան կը հրատարակէ յօդուածներ, գրական–տեսական, ծրագրային յայտարարութիւններ, եւայլն: Այդ արձակը միատեսակ չէ, անշուշտ, եւ որոշ յստակացում բերելու համար այնտեղ զանազանումներ անհրաժեշտ են:

Այսպէս՝ կան «Հայրենիք» ամսագրին կամ «Անահիտ»ին մէջ տպուած պատմուածքի նմանող գրութիւններ («Կախարդանք», «Հաճի մօր մասը» 1930) որոնք աւելի բանաստեղծական պատում կրնան նկատուիլ քան նորավէպ: Նորավէպ են անշուշտ նոյն «Հայրենիք»ին մէջ չատ աւելի ուշ լոյս տեսած «Մուսթաֆա»ն, «Նայիրի» ամսագրին մէջ հրատարակուած «Ծառը», եւ որոշ թիւով էջեր, ուր նորավէպի կաղապար մը կը կիրարկէ Սարաֆեան:

Երկրորդ մեծ միաւորը կը կազմեն գեղարուեստական էջերը, որոնք կը մեկնին «արձակ բանաստեղծութեան» չըջանակէն եւ կը հասնին Վէնեսկենի Անտարբի ծաւալին (1947) եւ «Ցառաջ»ի մէջ տրուած «Բաց բարձր տարածութեան մէջ» վերջին գրութեան[1]: «Ցառաջ»ի, «Արեւմուտք»ի, «Ազդարար»ի, «Զուարթնոց»ի մէջ լոյս տեսած գրութիւններու ամբողջ չարք մը գրուած է այս կերպով· ենթակայ մը, զգայութիւններու, հոգեկան վիճակներու պարզում մը, երբեմն դրուագ մը, բայց սովորաբար առանց չարունակական պատումի: Այս արձակը հանդիսութիւններ ունի անշուշտ Ինտրայի Ներաշխարհին հետ, թէեւ բոլորովին ներհակ դիրքէ մը կու գայ[2]:

Երրորդ միաւորը կը խմբէ աւելի փորձառնասիրութիւն կամ մտածողական արձակներ, որոնց մէկ ծաղկաքաղն է Տեսարաններ· մարդիկը եւ ես (1994) հատորը· այստեղ կը դտնուին ընդարձակ ուսումնասիրութիւն մը Թէքէեանի մասին, ինչպէս նաեւ յօդուածներ Շահնուրի, Հ. Զարդարեանի, Գեղամ Բարսեղեանի եւ այլոց մասին:

Վերջապէս առանձին ենթամասի մը մէջ կարելի է դետեղել Սարաֆեանի իսկ կողմէ «վէպ» նկատուած գրութիւններ, որոնց պիտի անդրադառնամ այստեղ: Նման վիպական արձակի կողքին գուցէ կարելի ըլլայ տեղաւորել Լոյսի Ցաւերը կամ Մեծն Տիգրան եւ ամլութեան սատանան[3] խորագիրը կրող գրութիւնը, որ տեսակ մը կամուրջ է ընդմէջ բանաստեղծական արձակին ու վէպին, վէպէն առնելով պատումի մաս մը: Անկարելի չէ նաեւ այս վերջինը դետեղել «նոր վէպ» ընդհանուր եւ բաւական տարտամ խորագրին տակ:

Ի հարկէ այս պատկերը ամբողջական ըլլալու յատկնութիւնը չունի: Արձակի այս տեսակներուն միջեւ ներթափանցումներ կան եւ թէ «գրական սեռեր»ու սահմանները խախուտ կ'ըլլան· անոնք երբեմն աւելի բեւեռի մը չուրջ կազմաւորուող ամբողջներ են քան նախապի մը նմանողական կրկնումը: Մտածողական արձակ կոչածս՝ Սարաֆեանի մօտ, չատ անգամ կը կրէ իր մէջ բանաստեղծական տարրեր, նոյնիսկ պատումի հետքեր կամ դրուագներ: Իսկ վէպերը, ինչպէս Մաւրուկ Դուիւեաւը օրինակ, երբեմն կը զառածին դէպի արձակ բանաստեղծութիւնը կամ մտածողականն ու դատողականը: Միջդրութեանական այս կապերը որոշ չափով Սարաֆեանի արձակը կը վերածեն միակ փորձառութեան մը զանազան երեսակներուն, փորձառութիւն՝ որուն առանցքը գրող–խօսող Եսն է, տիրականօրէն ներկայ քերթուածին թէ արձակին մէջ:

Այստեղ նկատի պիտի առնեմ միայն վէպերը, այսինքն՝ այն գրութիւնները որոնք տպուած են մամուլին մէջ իբրեւ այդ, սեռին բնորոշումովը խորագրին տակ: Ասիկա վճռական է ի վերջոյ, որքան ալ վերապահ ըլլանք գրական սեռերու սահմանումներուն հանդէպ: Սարաֆեանի երեք վէպերն ալ կը կրեն այդ ինքնաբնորոշումը· Խարխխէն հեռու («Հայրենիք», 1932), Իշխանուհին[4] եւ Մաւրուկ Դուիւեաւ[5]: Իշխանուհիի ներսի էջին մէջ Խարխխէն հեռուն վերածուած է «Առանց խարիսխի» եւ հոն, ինչպէս ամսագրին մէջ, կը տրուի իբրեւ վէպ: Մինչդեռ «Ակօս»ի մէջ լոյս տեսած Լոյսի Ցաւերը, որեւէ բնորոշում չի կըրեր: Այստեղ չեմ խօսիր «Զուարթնոց»ի մէջ տպուիլ սկսած բայց կիսատ մընացած Ղուկաս Այպանելիին մասին, ճիշդ այս անաւարտութեան համար, թէեւ իբրեւ առաջին փորձ Սարաֆեանի վիպային արձակի օկիզբը կը հասցնէ մինչեւ 1929–1930 թուականները:

Սարաֆեանի վիպային արտադրութեան ընդհանուր ներկայացում _ գնահատում մը տակաւին չէ եղած եւ հակումը կայ այնտեղ տեսնելու զառածում մը: Միակ վէպը՝ Իշխանուհին, որ հրատարակուած է առանձին հատորով, ընդունուած է որոշ վերապահութեամբ (Փայլակ Սանասար, Զարոյեան): Փորձիչ պիտի ըլլար այդ արտադրութիւնը նկատել Փըլանսահայ գրականութեան մէկ ընթացիկ երեւոյթը, այն որ կը յատկանշուի վէպի յաղթանակով: Ինչպէս ըսուած է այլ տեղ, վէպին ձգողութիւնը այնքան հզօր է որ բանաստեղծներն անգամ կը տրուին ատոր· բնորոշ պարագայ է օրինակ Գ. Գեղարքունին, որ հակառակ իր չատ համեստ միջոցներուն կը փորձէ «բանաստեղծական վէպ» գրել, այսինքն՝ récit poétique (Լուրեր բաղէէն, Թօշնիլէն առաջ, 1934):

Սարաֆեանի վերաբերմունքը իր իսկ վիպային արտադրութեան հանդէպ երկդիմի կը թուի: Մինչեւ Միջնաբերդի հրատարակութիւնը (1946) Սարաֆեան երկերու իր ցանկին մէջ Իշխանուհին կը նչէ իբրեւ «վիպակ» (հակառակ հատորի կողքին վրայ դրուած «վէպ»ին)· իսկ 1971–ին Միջերկրականի մէջ նոյն վէպը ջնջած է ցանկէն: Եղածը մոռացումի մը արդիւնքը չէ բնաւ: Սարաֆեան կամովին այս վէպը, ինչպէս իր միւս վէպերը, կ'արհամարհէր կամ անարժան կը նկատէր յիշուելու· դուցէ նոյն կեցուածքը որդեգրէր բոլոր նորավէպերուն հանդէպ: Անիկա անշուշտ չարդիլեր որ մենք յիշենք զանոնք եւ սպասենք օրուան երբ պիտի խմբուին հատորի մը մէջ:

ՎԷՊԻՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

Նպատակս հոս այդ վէպերը մանրամասնօրէն քննելը չէ: Այլ փորձել հասկընալ վէպին դերը եւ անոր հանդէպ Սարաֆեանի հետզհետէ աճող վերապահութիւնը: Երեւոյթին մէկ բնորոշ նչանը կը գտնեմ «Բանաստեղծութիւն ամէն բանէ առաջ» յօդուածին մէջ[6], որ, ինչպէս խորագիրը դուչակել կու տայ, «բանաստեղծութեան» պաշտպանութիւնը կը թըւի, ժամանակաշրջանի մը մէջ երբ «քերթող ու քերթուած արհամարհուած» են: Եւ այս առիթով է որ Սարաֆեան կը յիշատակէ Թէքէեանի ծանօթ տողը· «Ոտանաւորն ի՞նչ ընել, ոտանաւորը կ'ուտէ՞»: Հարցը արտաքնապէս ոչ թէ բանաստեղծութեան տագնապի հարց մըն է այլ անոր տեղի, փոխանցման, հաղորդումի:

Այդ յօդուածին մէջ Սարաֆեան կը մեկնի ընդհանուր դիտողութենէ մը· «Արձակին պահանջը աւելի մեծ է այսօր եւ վէպը կը նկատուի չատ աւելի յարգի»: Սակայն Սարաֆեան կը յիշատակէ Վալէրիի եւ ուրիշ «մեծ մտաւորականներ»ու պարագան, որոնք «կ'արհամարհեն վէպը·· կամ կը գրեն ընթացիկ վէպերէն տարբեր՝ որոնց ընթերցումը կը պահանջէ որոշ զարդացում»: Monsieur Teste–ի Վալէրիի հեգնանքը վէպին հանդէպ ծանօթ է, Սարաֆեան ալ գիտէ ատիկա, նուազ ծանօթ է գերիրապաշտներուն խորունկ արհամարհանքը դէպի Զոլայի, Անաթոլ Ֆրանսի «բնապաշտ» կամ գետնաքարշ վէպը: Որոշ գրագէտներու ժխտական կեցուածքը, միւս կողմէ ընթերցող հասարակութեան ընդհանուր պահանջը (կը բաւէ աչք մը նետել մրցանակներուն վրայ, որոնց չափազանց մեծամասնութիւնը վիպասաններու կը տրուի) սովորական երեւոյթներ են նոյնիսկ այսօր եւ թերեւս այդ չէ էականը: Էականը կը դտնուի Սարաֆեանի մէկ երկար պարբերութեան մէջ, զոր կ'արտադրեմ.

«Մեր մէջ վէպին պակասը պատճառներէն մէկն է թերեւս անոր տրուած կարեւորութեան: Ազգային պատմութեան սէրն է նաեւ՝ այդ պատճառը եւ կամ անհետացող Սփիւռքը էջերու մէջ առնելու արդար փափաքը: Բայց կը դուչակենք տակաւին ուրիշ պարագաներ՝ երբ աչք կը նետենք աշխարհի վրայ, ուր տեղի տուած են ֆէրն ու երազանքը, խոհէն ու խորհուրդը՝ առօրեայ պահանջներուն, հոգերուն եւ անձկութիւններուն առջեւ: Վէպը աւելի կը կարդացուի այսօր արեւմտեան երկիրներուն մէջ ալ: Բայց կարդացուած վէպերուն նայելով, կը հասկնանք թէ անոնք գրուած են առհասարակ ժամանցի համար, մանաւանդ ոստիկանական վէպերը··· / Օտարներուն հետեւելով, մենք ալ նոյն կարծիքին հասած ենք թէ իրապաշտութեամբ գրուած վէպերը աւելի մեծ արժէք մը կը ներկայացնեն եւ աւելի երկար կ'ապրին···»:

Պարբերութեան մէջ Սարաֆեան կը թուէ «մեր մէջ» վէպին տրուած կարեւորութեան պատճառները:

Նախ՝ անոր պակասը: «Մեր» ըսելով գուցէ նկատի ունի արեւմտահայ վէպը գլխաւորապէս, նոյնիսկ եթէ բացառած չի կրնար ըլլալ արեւելահայը: Վէպին պակասը ակնյայտ է արեւմտահայ դրականութեան մէջ եւ այդ պակասը լեցնելու ճիգը նոյնքան ալ բացայայտ, երբ նկատի առնենք երեսնական–քառասնական թուականներուն հատորով կամ պարբերական մամուլով հրատարակուած վիպակները, վէպերը, վիպաշարքերը (Օշականի, Զարեանի, Շահնուրի, Որբունիի, Լասի, Հ. Զարդարեանի, Համաստեղի, Ն. Պէշիկթաշլեանի եւլն· ցանկը ամբողջական չէ): Սովորաբար այդ պակասը նչողները երբեք նկատի չեն առներ Օտեանի եւ ընդհանրապէս թերթօնային վէպերու պարագան[7], մտածելով գուցէ որ այդ վէպերը կը գտնուին Սարաֆեանի «գաղտնի ոստիկանական» վէպերու մակարդակին եւ արժանի չեն մեր ուշադրութեան: Այսուհանդերձ Սարաֆեանի դիտողութիւնը որոշ չափով լոյս կը սփռէ ընդհանուր երեւոյթի մը վրայ, որուն կ'արձագանգեն երեսնական թուականներու քննադատները, «Ցառաջ»ի իսկ էջերուն մէջ (Յունուար 1932): Կ. Սոսունի եւ Մ. Պարսամեան դրեթէ նոյն օրերուն գրականութեան զարթօնքը կը կապեն վիպային գրականութեան յայտնութեան: Երկուքն ալ նկատի ունին ոչ միայն Օշականի եւ Զարեանի արտադրութիւնը, այլեւ «Մենք»ի տղոց վէպերը: Ըսեր եմ արդէն, Փրանսահայ գրականութիւնը վէպի, «սփիւռքեան» վէպի դրականութիւն մըն է[8]:

Սարաֆեանի երկրորդ դիտողութիւնը կը վերաբերի պատմութեան հանդէպ սէրին, «անհետացող Սփիւռքը էջերու մէջ առնելու արդար փափաք»ին: Այս դիտողութիւնը, որոշ չափով, վէպը կը դարձնէ նախկին պատմութեան կամ ժամանակագրութեան մէկ տեսակը, մանաւանդ արդի այն սեռը, որ այդ պատմագրութիւնը կրնայ փոխարինել (ասիկա կ'ենթադրէ անշուշտ որ արդի պատմագրութիւն մը չկայ կամ անհնարին է· ասոր հեռախաղաղ պատճառը չատ դժուար չէ գտնել աղէտին մէջ, կը բաւէ կարդալ Գրիգորիս Վրդ· Պալաքեանի Հայ Գողգոթային առաջին էջերը): Սարաֆեան ուղղակի կերպով ակնարկութիւն չընէր աղէտին, բայց «անհետացող Սփիւռք» դարձուածքը ատիկա կը թելադրէ լիովին: Սփիւռքի մէջ տպուող վէպերը ուրեմն՝ կը կատարեն պատմագրական աշխատանք մը կամ կը ստանձնեն հին պատմագրութեան պաշտօնը: Կ'արձանագրեն ինչ որ վտանգուած է կամ դատապարտուած է անհետացման: Կը բաւէ յիշատակել ոչ միայն երէցներու արտադրութիւնը (Օշական, Զարեան, քիչ մըն ալ Համաստեղ), այլ Շահնուրի, Որբունիի, Զարդարեանի (ծրագրեալ) վիպաշարքերը, որոնք այս կամ այն կերպով կը յղուին այդ պատմութեան, «մեր կեանքը» կը չանան պատկերացնել եւ կը ներկայանան առաւել կամ նուազ չափով իրբեւ «պատկերազարդ պատմութիւն Հայոց»: Կարելի է մտածել որ Սարաֆեան իր առաջին վէպերով, մանաւանդ Խարիսխէն հեռուով եւ Իշխանուհիով պատմութենէն վկայողի դեր կը ստանձնէ: Վկայութիւն յղացքը եւ վաւերաթուղթը յետ–պատերազմեան չրջանին կը յայտնուին եւ հետզհետէ կը մտնեն մեր քննադատութեան, ի մասնաւորի Շահնուրի եւ Ց. Օշականի գաղափարային կազմածներուն մէջ· եւ անոնց զուգահեռ կը բանի ճիշդ այդ պատմութիւնը արձանագրելու ցանկութիւնը:

Երրորդ դիտողութիւնը չատ ընդհանուր նկարագիր ունի եւ կարծէք Սարաֆեան մասնաւորէն կ'անցնի «աչխարհի վրայ, ուր տեղի տուած են սէրն ու երազանքը, խոհէն ու խորհուրդը՝ առօրեայ պահանջներուն, հոգերուն եւ անձկութիւններուն առջեւ»: Եթէ խտացընելու ըլլամ Սարաֆեանի մտածումը, կարելի է ըսել առօրեային առջեւ տեղի կ'ունենայ խոհէի անկումը, եւ այդ անկումը պատճառներէն մէկն է վէպի չատնութեան: Սովորաբար վէպի տեսաբան–

●►

Նեթը խոչընդոտները ևս նույնպես մեծ էին։ Ամենաառաջինը՝ ինքնին ֆիլմի ստեղծման գործընթացն էր։ Ֆիլմը նկարահանվել է Ռուսաստանի տարբեր շրջաններում, Ղրղզստանում, Ուզբեկստանում, Ղազախստանում, Ուկրաինայում, Ադրբեջանում, Վրաստանում, Հայաստանում, Ֆրանսիայում, Գերմանիայում, Իտալիայում, Ավստրիայում, Հունգարիայում, Չեխիայում, Լեհաստանում, Սլովակիայում, Ռումինիայում, Բուլղարիայում, Հունաստանում, Թուրքիայում, Իրանում, Իսրայելում, Եգիպտոսում, Հնդկաստանում, Ճապոնիայում, Չինաստանում, Կորեայում, Մոնղոլիայում, Ավստրալիայում, Նոր Զելանդիայում, Կանադայում, ԱՄՆ-ում, Մեքսիկայում, Կուբայում, Ջամայկայում, Կոստա Ռիկայում, Պանամայում, Կոլումբիայում, Վենեսուելայում, Բրազիլիայում, Արգենտինայում, Չիլիում, Պերուում, Բոլիվիայում, Պարագվայում, Ուրուգվայում, Նամիբիայում, Հարավաֆրիկյան Հանրապետությունում, Զիմբաբվեում, Մոզամբիկում, Մադագասկարում, Կենիայում, Տանզանիայում, Ուգանդայում, Էթիոպիայում, Սենեգալում, Մալիում, Նիգերիայում, Բենինում, Կամերունում, Գաբոնում, Կոնգոյում, Անգոլայում, Նամիբիայում, Բոտսվանայում, Զամբիայում, Մալավիում, Մոզամբիկում, Զիմբաբվեում, Հարավաֆրիկյան Հանրապետությունում, Սվազիլենդում, Լեսոթոյում, Մադագասկարում, Մավրիկիոսում, Սեյշելյան կղզիներում, Կոմորյան կղզիներում, Ռեյունիոն կղզում, Մայոտ կղզում, Մայորկա կղզում, Կանարյան կղզիներում, Մադեյրա կղզում, Ազորյան կղզիներում, Կաբո Վերդե կղզում, Սան Տոմե և Պրինսիպի կղզում, Ֆերնանդո Պո կղզում, Պրինսիպ կղզում, Ռ

ԳՐԱՒՈՒՄԸ ՀՈԳԵՒՈՐ ՏԱՐԱԾՈՒԹԵԱՆ

Գրեց՝ ԱՐԹԻՒՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ

Ն. Սարաֆեանի «Անջրպետի մը գրաւումը» (Փարիզ, 1928) բանաստեղծութիւնների ժողովածուն այն հոգեւոր իրականութեան ծնունդն է որը ժամանակի իրողութիւններով եւ Սարաֆեանի անձնային–բանաստեղծական հոգիվիճակներով պէտք է ինքնահաստատումի ճըղտող (Սփիւռքն ինքնահաստատման վայր ընտրող) բանաստեղծին մղէր նոր արժեւորումների ու յայտնաբերումների՝ յատկապէս այդ դժուարագոյն ժամանակներում, թէ՛ անհատի եւ թէ՛ գրականութեան համար:

Նախ անհատի խնդիրը· այն ի սկզբանէ ինքնապահովութիւն է ենթադրում, յետոյ է միայն խնդրայարոյց դառնում «արմատ նետելու» յոյժ էական գոյավիճակը մնացեալ դրսեւորումներով: Ոմն լիարիւն կորովով է չարժւում կեանքն ընդհանրապէս, որքան էլ անորոշութեամբ է անհատը՝ (ժողովուրդը) մտայիր վերապրելով անյաղթահարելի կամ տակաւին չյաղթահարուած անցեալը· «Եւ դեռ անորոշ Գալիքին միջեւ»: Կեանք (անցեալ–ներկայ՝ միախառնումի արգասիք) –դնացքի նոյնացմամբ, եւ միեւնոյն ժամանակ, այն վերապրող–վիճակակրի առկայութեամբ է անհրաժեշտում գոյութիւնը կենսունակութիւն սերմանող ուժի՝ «առաջնորդ ոգու» որի ներկայանալիութիւնը թող որ ժամանակաւորապէս անապրելի լինի, բայց

Բազուկը, որ զիս
Սեղմած կը տանի,
Շարժումով մը խիստ
կը բաշէ արագ
Լաթը սեղանին՝
Հողերու տակէն,
Ուր գլորելէն
Տուներ կը թափին...

Ցիշողութեան կորուստ ամենաէին չապրելով է անցեալը իր զօրութեամբ դրսեւորում, այն անցեալը, որ այլոց համար միայն ողբի եւ մղձաւանջի անապրելի, անժառանգելի խորհուրդ ունի՝ դրանով իսկ ցեղի երբեմնի նկարագրին անյարիր: Այն պահպանելու համար հոգածութիւն է անհրաժեշտ, քանզի անխաթար վիճակը միշտ էլ անկարելի պէտք է լինի, որ ինքնահոսի չմատնուի, անդարձօրէն չհոսի պատմութիւնը, ճիւղաւորուելով եւ անյայտանալով մահուան գետահունի մէջ· յետագայ ընթացքը միայն իրականութեան դիտակցմամբ է արժեւորում:

Գետակը կ'անհետի
Վերելակ մ'յանկարծ
Ու վերելակին
Վիժումէն ծակած
Սիրտըս· Իր ետին
Դուռ մը, դուռէն դուրս...

Կորստեան մատնուելու մտավախութիւնը անցեալի, պատմութեան անվերադարձ եւ ցաւալի կորուստ է միայն: Կայ այդ զգայնութեան անպատեհութիւնը, բայց կայ նաեւ պատմութիւնն իրրեւ հզօր նեցուկ՝ մարդկային տագնապների հանդոյց·

Դառնութեան մը հետ
Գանձ մը կը խօսի...

«Մարդատեաց հոգու» եւ «աղքատ ճամբորդի» դոյավիճակների նոյնացման առասպելը չի չարունակւում հոգեբանութիւն դառնալու աստիճան, չի ներառում իր մէջ քաղաքն իրրեւ նոր իրականութիւն ընկալող անհատին, քանզի ճակատագրական չրջադարձ է տեղի ունեցել, եւ ըստ կըզբնաւորման խնդիրն էականօրէն է նախորոշելու յետագայ ընթացքը անհատի (ժողովուրդի), որքան էլ առկայ–խընդրական լինի· եւ դեռ անորոշ դասիքին միջեւ սպառուող մտատանջ դիտակցումը, որքան էլ իրերարմերժ լինեն զարգացումները՝ իրականութիւնը մերկացնող–զգեստաւորող: Զգալաբար թէ անզգալաբար, ժողովածուի առաջին իսկ տողերից («Ոչ ուժ է, ոչ ախտ մարդատեաց հոգիս») մինչեւ վերջինը («Կրծելէն, ծամելէն հացի տեղ իմ հոգիս, / Կ'անցընեմ, կը խաբեմ իմ քաղցերըս բոլոր,»), անընդհատուն ճանապարհի սկզբի աւետման ականատեսն ենք դառնում, ինչ որ տեղ իւրացնողը, չարունակողն այդ ճանապարհի, այլ բառով՝ ոգեկիրն ու ոգեկիցը:

Ընդհանրապէս Հայոց համար դարձակէտային այս ժամանակաշրջանը անհատի հոգեւոր վերապրում–հոգեվիճակներից առաջադրել է անհատի պատմութիւն–ժողովրդի կենսապատում միաձուլուածքը: Սփիւռքն իրրեւ հոգեվիճակ եւ ճակատագիր ապրելն իսկ ենթադրում էր խորապէս գիտակցել–ստանձնել՝ «Զոհողութիւն մըն է Հայ ըլլալը» իմաստութեան իրակերտուած պատասխանատուութիւնը: Մանաւանդ, որ կամայ–ակամայ, սթափեցուցիչ էր յետադարձ հայեացքի գիտակցման էականութիւնը: Հայեացք, որ տակաւին անդրադարձնում էր Մեծ Եղեռնի (ոչ այնքան հեռաւոր) իրականութեան մահուան տեսիլները, բայց այս ամէնը անճիւղ դիտարկումներով, ոչ նկարագրական սեւեռումներով էր առարկայանում ճանապարհի չարունակուող ընթացքը գիտակցող «Համբերող–խոհեմ»ի մտապատկերներում·

Գէշ օրեր, անձրեւներ, դիակներ
Հողագերծ...
Ծփալէն ու լալէն, խորհուրդի մը գերի,
Ես կ'երթամ Նոյին պէս, որ աշխարհ մը
փրկեց:

«Աշխարհ մը փրկելու» յղումը ամենեւին պատահական չէ, եւ սոսկական, չըտիրապետուած ընթերցումով անկարելի է մասնահատել այս խմաստալից տողի ընդհանրացուած նշանակութիւնը՝ միտք բանին: Այնքան էլ անընկալելի չէ Նոյի եւ բանաստեղծի գրեթէ արտայայտական նոյնացումը: Խնդրայարոյցը՝ «հետապնդուած գործողութեամբ մը» (Ց· Oչական) Աբեւմտահայաստանի փրկութեան, աւելի ճշդրիտ՝ վերընճիւղման արձարծումն է՝ որոշապէս տեղակայուն Սփիւռք – հանդրուանի պայմաններում· «Խորհուրդի մը դերի»ի առարկայացումը բնաւ չչահարկելով, չյիշելով անհող եւ տեսլային – դաղափարապաշտ, եթէ չասենք՝ ամպագորգոր կարգախօսներ:

Մեծ Եղեռնի յարուցած պատճառահետեւանքային իմացաբանութիւնն է Սարաֆեանի համար կարեւորելի, թէ ընկըզբնական (համադրական) չրջանում, եւ թէ աշխարհընկալման (գրողական իմաստաւորման) յետագայ տարիներին, երբ վստահօրէն պէտք է եզրայանգէր· «Փիւնիկէն աւելի փիւնիկ է Հայը»: Սա ոչ միայն համոզմունք, այլեւ չատագովում էր ըստ այդմ՝ ազգային ողբերգութեանն անուժահատ դիմակայելու (ոչ «վերապրեցնելու») ճիգ եւ յանդուգն նըկըզբոում: Մինչդեռ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ ծառայեցում էր (թէ Հայաստանում եւ թէ Սփիւռքում) գրողական փառասիրութիւններին յագուրդ տալուն, որոշակի գաղափարական ուղղուածութեան ընդհանրացումների· «Ազգային ողբերգութիւնը ներկայ է Սարաֆեանի գրութիւններու մէջ, բայց իրրեւ մեկնակէտ, որով ողբերգութիւնը կը հասնի "համամարդկային" եւ "մարդկային" եզրերու, զանցելով այսպէս կացութեան պարագայական տուեալները, թէեւ անոնցմով ապահով: ...Մարդու ընդհանուր ապրումի մասին դրել հայկական աքսորին ընդմէջէն, եւ այս բոլորը դիտել լեզուի իսկ աքսորէն կը նշանակէ խախտել կազմածը գաղափարային այս յղացքին: Նման խախտում դրեթէ միթոսի վերածուած Անկարելին է Սփիւռքի գրականութեան, որ չկրցաւ ձերբազատիլ գաղափարաբանական պայմանականութենէն... Սարաֆեանի աքսորը ունի միայն ազգային հենքը· թուականօրէն–աշխարհագրականօրէն Սարաֆեան իր արդէն աքսորի մէջ, 1915–էն առաջ: Աքսորը կար սկիզբէն, գրողական կիրառումով»[1]:

Սա այն չրջանն էր, երբ ազգային եւ միջազգային խնդիրների չուրջ բանավէճի ժամանակ Սարաֆեանը ահազանգի պէս հնչեցնում էր· «Փախաւ, սահեցաւ մեր հայրենիքը մեր ոտքերուն տակէն, ծովին տալով մեզ: Բայց լաւագոյն առիթն է այս՝ լողալ սորվելու համար: Մեզի կը մնայ սուզուիլ՝ առանց երկար բարակ չափելու, առանց վախի»[2]:

Աչխարհաճանաչողութիւն էր առաջադրում Սարաֆեանը (որքան էլ հանդիպէր գաղափարական–մտածողական հակազեցութեանց), անընկրկելի քայլերով, թօթափած աւարների եւ աւերների սրտամաչ եւ օրինակուած ազգային հոգեբանութիւնը՝ «խարիսխ նետելու» չափազանց անհրաժեշտ եւ ժամանակապահանջ հիմնաւորումներով: Բայց գուցէ ունկնդրումը որոշակի դժուարութիւններ էր յարուցանում, եւ պատեհ ժամանակը չէր խնդրի բարձրաձայնման: Այսուհանդերձ. «Եւ ներկայ է անոնց (նկատի ունի տարագրուած հայութիւնը, Ա.Ա.) կողքին մեր անցեալ ողբերգութիւնը, ներկայ դժբախտութեան (իմա՝ այլախոսութեան, Ա.Ա.) հետ: Բայց ներկայ է իրական, յուզիչ գեղեցկութիւնը մեր ողբերգութեան»: Ինչպիսի լայնահուն եւ ապրեցնող հաւատ՝ այդ եւ տեւապէս չարունակուող յետագայ տարիներին եղած ազգային անարժէքութեան համեմատութեամբ, որ կարծես միտում էր անզօրութեան դաղափարաբանութիւն դառնալ՝ քրիստոնէական հնազանդութեան «օժանդակութեամբ» մանաւանդ, այլադաւանութեամբ չրջափակուած հայահոծ գաղթավայրերում:

Անչուշտ, անսահմանելի, անպարագծելի են «դեղեցկութեան» եւ «ողբերգութեան» սահմանները, եւ միայն վերին կամօք ու ոգեկոչեալ յայտնատեսութեամբ ապրողներին է վերապահուած հաղորդուել, դրանց հաղորդակից դարձնել այլոց: Եւ այն ինչ Սարաֆեանի պատգամ – ցանկութիւնն է, դուրս է իր ԵՍ–ի դիտակցականութեան եւ զգայնութեան տիրոյթներից... Անհատ եւ ժողովուրդ, արդեօք (Հայի գոյակերտուածքի պարագային) մասնաւորապէս ՑԱՌՆՈՒՄԸ որպէս դերխնդիր չի՞ պատկերանում նրանց՝ առասպելի արարման ժամանակներից, մարդկային առասպելի, այն, ինչ Սարաֆեանի համար առարկայացել է չափազանց կանուխ, մահուան ուրուապատկեր–գոյութիւնը մի նոր մահով ի չիք դարձնելու պարագային, տեսնելով յարատեւութեան, ասել է թէ անմահութիւն սերմանելու ճանապարհը·

Մեռնիլ առանց մահի,
տարուիլ անկէ ողջ, ամբողջ·
Կամարներու տակ վայրագ շքախարի
ու բոցի,
Քարայրի մէջ զմռսուած ծառերու պէս
լուսաշող,
Բիւրեղանալ, բարանալ, անմահանալ
ուզեցի:

*Հոգու զօրութեանը ապաւինելը նոյնպէս փրկարեր է կեանքի ողջ ընթացքը (մարդկային անհատատութիւնը) յաղթահարածի համար: Եւ մի՞թէ կեանքը ընթացիկ անմահութիւն չէ· «Եւ արդ քո է ընձեռեալ կեանս հոգւով մեռելոյս...» (Գր· Նարեկացի, «Մատեան Ողբերգութեան» ե·դ·): Նարեկացիական պոռթկումի եւ Սարաֆեանի՝ ինչ–որ տեղ բոտացական փորձառութեան միջեւ, անշուշտ, յարաբերուող եզրերի առկայութիւնն ընդգծուն է: Աւելին· ինչ հաւատք: «Ինծի կը թուի որ չատ երկար պիտի ապրիմ դեռ քանի որ մեռած եմ արդէն: Ինծի կը թուի որ անհունօրէն հեռու եմ մահէն ու ասիկա կը նշանակէ որ մէջս ունիմ զայն: Ես չինուած եմ անոր չուրջ: Ինծի հետ կը մեծնայ ան, բայց չատ հաւանական չէ որ ինծի հետ կորսուի: Իմ մահս կեանքս է: Իմ վախս մահուան մահէն կը ծնէր միայն...»[3]: Բայց միեւնոյն ժամանակ· «Մտեղծումին եւ մահուան հետ իմ հոգիս կը քալէ»: Կեանքի՝ իրրեւ բովանդակ գոյապայքարի սկզբունքայնութեամբ ապրողն ինքնին պէտք է դիտակցումն ունենայ, որ ստեղծուելիք յարաբերական «անվրդով» պայմաններն են միայն (որոնք՝ որպէս այդպիսին, չկան) նպաստաբեր լինելու, եւ որ ըստ ամենայնի՝ ստեղծումը, յաջորդելով «երկրային կացութեանը» ազդակ է հանդիսանալու հաւաքական զարթումի համար:

քը, կը մնայ պահպանելի անջրպետ մը, գործողութիւն մը, ձեռնարկ մը, որ կը մօտենայ, անհունապէս կը մօտենայ իր աւարտին, առանց երբեք այդ սահմանը հասել–անցնելու: Որով գրականութիւնը ինք է այլեւս որ կը կրէ, իր մէջ եւ իրմէ անդին, կորսուած խոհալը, եթէ այդ խոհալը էր երբեք:

Գ. Պ.

---

(1) Տե՛ս· Վէնսէնի *Անտառը*, Փարիզ 1988:

(2) Սարաֆեան ոչ միայն զանազան ակնարկութիւններ ունի Ինտրայի մասին, այլեւ ամբողջ յօդուած մը, որ լոյս տեսած է «Ապագայ»ի մէջ, 1938 Նոյեմբեր:

(3) «Ակօս», 1953, ապա հատորով, «Մաշքոց» մատենաշար, թիւ ե·, Փարիզ 2000: Հատորին մասին գրած եմ ատենին, տե՛ս· «Ցառաջ–Միտք եւ Արուեստ», Յունուար 2001:

(4) «Ամրոց», Փարիզ, 1934, ապա առանձին հատորով: Այս վէպին մասին տե՛ս· իմ Cinquante ans de littérature arménienne en France, Paris 2001.

(5) «Նայիրի», Հալէպ, 1948: Ա· Ծառուկեանի մէկ անտիպ նամակէն կ'իմանանք որ «Նայիրի» խոստացած է վէպը տպել առանձին հատորով, բայց նիւթական պատճառներ արգելք հանդիսացած են:

(6) Տպուած նախապէս Պէյրութի «Ազդարար»ին մէջ, Դեկտեմբեր 1950–ին, ապա մտած է Երեւանի *Տեսարանները*, *մարդիկ եւ ես* հատորին մէջ, 1994, էջ 210–213:

(7) Տե՛ս· Գր· Յակոբեանի *Թերթօն վէպի տեսութիւն / Երուանդ Օտեան աշխատութիւնը*, Երեւան, 2002:

(8) Այստեղ կարելի չէ մասնաւորել «ըստփիւռեան վէպ» բնորոշումը, բայց ըսեմ, հապեպ, որ ատիկա ստորոգութիւն մըն է եւ նկատի ունի այն վէպերը որոնք «այլը» կը ներառեն իրենց մէջ կամ կը բանին անով: Հասկնալի է այսպէս թէ ինչո՞ւ Օշականի, Համաստեղի վէպերը «սփիւռեան» չեն:

(9) Այս մասին տե՛ս· Thomas Pavel, La pensée du roman, Paris 2003.

(10) *Տեղատուութիւն Մակընթացութիւն*, Փարիզ, 1939, էջ 13:

(11) Հայերէնը մասնաւոր բառ չունի fictionին դիմաց եւ ասոր համար յաճախ կը գործածուի «երեւակայութիւնը», որ մեզի համար երեւակայելու մարդկային կարողութիւնն է, այն որ բանաւոր կամ պատկերաւոր ասիին կու տայ կերպ:

(12) Տե՛ս· «կախարդանքը գրութեան», «կամ», Ա· հատոր, 1980:

(13) Չեմ պնդեր, բայց ընթերցողը թերեւս անդրադարձաւ որ այդ սուգը իրր ատաղձ ունի աղէտը, որուն Սարաֆեան կ'ակնարկէ: Տե՛ս, ի միջի այլոց, Սարաֆեանի «Ողբը», «Նայիրի», 1947, թիւ 7:

(14) Նշուած յօդուած:

Հ. ԲԱԼՈՒԵԱՆ ԵՒ Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Սարաֆեան «Զուարթնոց»ի (1929) առաջին իսկ թիւէն աշխատակցած է Բալուեանի հանդէսին եւ մինչեւ առաջին վէպին՝ «Ղուկաս Այպանեանի»ին դադարումը Սարաֆեան իր նպաստը կը բերէ թերթին: Բալուեան բաւական խիստ յօդուած մը կը հրատարակէ Սարաֆեանի «Անջրպետի մը դրաւումը»ին մասին, չեչոը դնելով «ախտաբանական» երեւոյթներուն վրայ, որոնք կան եղեր հատորիկին մէջ (Զուարթնոց, 2, 1929): Բալուեանի արխիւին մէջ պահպանուած նամակներէն կը յայտնուի տեւական կապը որ գոյութիւն ունեցած է խմբագրին ու գրողին միջեւ, որոնք նոյն աստեն բարեկամներ են: Սարաֆեանն է որ կ'որոշէ իր առաջին վէպին հրատարակութիւնը դադրեցնել, խնդրելով Բալուեանէն որ «գոնէ երկու տողով հասկցնէիր թէ հեղինակը իր դիրքին կը վերապահէ չարունակութիւնը» (1930 Յուլիս 20, անտիպ), քանի որ «կրնայ ըլլալ որ չուտով հրապարակ հանեմ "Ղուկաս Այպանեանի"»: Կը կարծեմ որ կ'ազատիմ անտեղի քննադատութիւններէ, թէեւ չատերուն կողմէ դովեստներ է որ կը լսեմ» (նոյն):

Բալուեանի արխիւին մէջ պահպանուած են Սարաֆեանէն երկու անտիպ գրութիւններ: «Հազորդական մառախուղ» խորագիրը կրող քերթուածը, որ չէ մըտած «Անջրպետ»ին մէջ եւ «Ցայտարարութիւն» մը: Երկուքն ալ թուական չեն կրեր: Առաջինը գուցէ մաս կը կազմէ քերթուածներու խումբի մը որ Սարաֆեան ղրկած կը թուի ըլլայ Բալուեանի իր հատորի հրատարակութենէն առաջ, քերթուածներ՝ որոնց կ'ակնարկէ 1928 Յունիս 14–ի նամակ մը: Երկրորդը գրուած է յայտնօրէն «Զուարթնոց»ի հրատարակութենէն ետք, իրրեւ անճնական հանդանակ: Գրութիւնը կը թուի առաջին սեւագրութիւն մը (բնագրին վրայ կան սրբագրութեան մը հետքերը): Բալուեան չէ տպած գայն հանդէսին մէջ, ինք որ «Զուարթնոց»ի երկրորդ թիւին մէջ «Ազգայինն ու Միջազգայինը» օրուան վէճին առթիւ տեղ տուած է Սարաֆեանի յօդուածին (1929 Մարտ, տե՛ս. Տեսարաններ, մարդիկը եւ ես, Երեւան, 1994): Մեզի չեն հասած Բալուեանի այդ տարիներու նամակները: Սարաֆեանինները ոչ մէկ ակնարկութիւն կ'ընեն յայտարարութեան չտպուելուն: Կարելի է ենթադրել որ խմբագիրը չէր բաւարարուած գրութենէ մը որ յայտնօրէն յեղաստեղծական բնոյթ մը ունի եւ հապճեպ գրուածի տպաւորութիւնը կը ձգէ:

«Մենք անդրադարձանք ժամանակին...» բառերով սկսող պարբերութիւնը թոյլ կու տայ մտածել որ Սարաֆեան այս էջը գրած է վերը նշած յօդուածէն ետք, քանի որ այդ պարբերութիւնը բացայայտ չդում մըն է «Ազգայինն ու Միջազգայինը» յօդուածին, ուր գրուած է. «Մեր Թրքահայ գրականութիւնը բնազդաբար բռնած է օտար ճամբաներ: Մենք պէտք է տանինք այդ ճակատագիրը մինչեւ ծայրը: Եւ առանց տատամսելու: Զմոռնալով միշտ հեռաւոր յոյսը, Երեւանը: Միակ հողն է ան, արդարեւ պահպանողական, ուրկէ կարելի պիտի ըլլայ ստանալ հարազատ բան մը: Համայնավար ձգտումներու, համամարդկային երազներու անանկութենէ մը յետոյ, արդէն նշաններ կու տայ տոհմիկ աշխատանքի մը» (էջ 23):

Քերթուածը եւ յայտարարութիւնը կապմաւորման մէջ եղող Սարաֆեանէ մը կու գան եւ իրրեւ այդ արժանի են հրատարակութեան:

■

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Ժամանակ է որ գրուի ճամբաներուն վրայ: Մէկուն վրայ գրուի «Բարի ճամբայ» արձանագրութիւն մը, իսկ միւսին՝ «Վտանգաւոր դարձուածք»: Եւ մէկին ու միւսին ուղեւորները զատուին եւ մէկին ու միւսին ուղեւորները աչխատին:

Հարիւր անգամ ծեծուած է «Զուարթնոց»ի ու զանազան թերթերու մէջ, ազգային անկարութեան մասին զոր անճառակօրէն կը ճգնինք ծածկել տակաւին: Նարդունի կը պոռայ որ սերունդ մը կայ արդէն: Խեղճութիւն մըն է որ կը կըրկնապատկէ իր լաւատեսութիւններով: Թեւերնին ոտքերնին կը չարժեն կրակներու մէջ նետուած դիակները: Մեր չարժումները կը նմանին անոնց: Կա՛մ հայ ըլլանք, կա՛մ օտար: Ժամանակն է որ գրուի ճամբաներուն վրայ: Արձանագրութիւնները դրուին: Ու սերունդը ուղղութիւն մը ունենայ դէպ ի սերունդը մըտածում մը, իր գոյութիւնը արդարացնող կենսահիւթ մը տայ:

Պայքար մը չէ որ կը նետենք մէջտեղ: Ցարդանքի արժանի են հաւասար չափով նոյնքան անոնք որ հայ կ'ուզեն դառնալ որքան միւսները որ կ'ուզեն յառաջապահները դառնալ այլասերման մը եւ գրել եւ խորհիլ օտար լեզուով:

Առաջինները իրենց առջեւ ունին ահագին աչխատանք մը: Ու քանդում ու վերաչինում: Մինչեւ հասնելու համար ազգային ծուծին անոնք պէտք ունին քաջութեան կտրելու ոսկորացած համբաւներ: Ի՞նչ պիտի մնայ արդարեւ, իրրեւ հարազատ, իրրեւ ցեղային, եթէ զտել ուզենք մեր ոսկեդարէն մինչեւ մեր օրերը, մինչեւ Վարուժան, Սիամանթօ, Օշական, Թէքէեան, Զարեան, որ բոլորն ալ իրենց արբանեակներով՝ առաւել կամ նուազ չափով, օտար տարազներու տակ, չրջմոլիկները եղան ազգային երազի մը:

Մենք անդրադարձանք ժամանակին, այսպիսի հայրենասիրական ձգտումի մը դժուարութիւններուն, տրուած ըլլալով աւանդութեան, հայրենիքի ու ջիղի պակասը եւ թելադրեցինք կառչիլ միակ յուսատու կապին, Կովկասահայաստանին՝ որուն խորհրդային ռէժիմը կրնայ փոխուիլ օր մը՝ եւ որուն ծոցին մէջ ազգային բոյր ու համբոյր կարելի կ'ըլլայ գըտնել:

Մենք թելադրեցինք որ գոնէ պաչտել, պահել ու յարդել գիտնային անոնք, եթէ անկարող էին նոր և աւելի ուժեղ ազգայնական աւիշ մը տարածելու: Անհրաժեչտ էր այս խրատը սերունդի մը՝ որ մէկ երեսով կ'ուզէր «մօտէռն» եւ միջազգային երեւալ եւ միւսով հայրենասէր, պահպանողական մը: Ժառնածին, տըխեղծ երեւոյթ:

Ինչո՞ւ չարունակել այս դառն կապկութիւնը: Եթէ ընդունակութիւն չունինք օտար լեզուներ սորվելու, խոստովանինք գոնէ եւ դպրոցներ բանանք: Գոռոզութեամբ եւ յաւակնոտութեամբ չէ որ պիտի յառաջդիմենք:

Հոսկէ մեր երկրորդ ճամբան, այն որ «Վտանգաւոր դարձուածք» մըն է եւ այսպանելի իրրեւ ոչ–ազգայնական: Ոչ մէկ դրական ձէւ կը պարտադրենք, ոչ մէկ հոսանք: Գրական քաղաքականութիւն մըն է մեր փնտռածը! Օտար ճամբաներու վրայ թափառողներու խմբակ մը, որ տեղ դրաւէ քիչ քիչ եւ դերակատարը դառնայ օտար բեմերու, գործօն ազդակ մը՝ անոնց արդիւնաբերական աչխատանքներուն մէջ, պահելով նոյն ատեն կապ մը՝ միւս ճամբուն հետ որուն բերանը դրինք «Բարի ճամբայ» նչանաբանը:

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

*
**

Գրութեան երկրորդ էջի ետին, Սարաֆեան անթուակիր նամակ մը գրած է Հրանդ Բալուեանին: Արդ՝ թուականը որոշելու համար շահեկան է նամակին մէջ յիշուած չորս անուններուն թուումը: Ասհարոնէն զատ միւս երեքը ներկայ են "Զուարթնոց"ի մէջ, թիւ 4–էն առաջ, որ լոյս տեսած է Յուլիս 1929–ին: Ուստի, Սարաֆեանի նամակը կարելի է տեղաւորել այդ թիւի հրատարակութենէն ետք, այսինքն՝ 1930 Օգոստոս – Սեպտեմբերին: Ասիկա կրնայ տալ մեզի նաեւ "Ցայտարարութեան" մօտաւոր թուականը:

Սիրելի Հրանդ

Կը մտածեմ «Զուարթնոց»ի մասին, ծրագիրներ եւ երազներ կ'ընեմ երբեմն. կը տխրիմ մեր ծեր երիտասարդութեան համար: Ո՞ւր է այդ ուժեղ սերունդը որ թերթիդ սիւնակները պիտի լեցնէր փոխանակ Թէքէեանի, Ահարոնի.. Թաթուլի... Օշականի[2] որ խոստովանանքը կ'ընէ իր իսկ թշուառութեան...:

Ո՞ւր է այդ սերունդը զոր Նարդունի կը յայտարարէ չորս հովերուն:

Բարեւներով՝
ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Խմբակ մը կազմենք «Զուարթնոց»ի չուրջ, կամ երկու խմբակ «հայերը» եւ «այլասերողները»...

(1) «Գրական հաղաքականութեան գաղափարը կու գայ Նարդունիէն, որ ընդարձակ աչխատութիւն մը սկսած էր "Գրականութիւնը և զգայարանները" խորագիրը կրող եւ որուն յառաջաբանին մէջ կը խօսի այդ մասին: Աչխատութիւնը, կիսատ մնացած, կը սկսի տպուիլ "Զուարթնոց"ի առաջին թիւով, 1929 Յունուարին:

(2) Ցայտնի չէ թէ Օշականի ո՞ր յօդուածը նկատի ունի, "Եղիշէ"ն, տպուած "Զուարթնոց"ի Յունուարի եւ Մարտի թիւերուն մէջ, 1929, 1 եւ 2, թէ "Գրականութեան համար"ը, որ կը սկսի 1930–ի Սեպտեմբերին:

ՀԱՂՈՐԴԱԿԱՆ ՄԱՌԱԽՈՒՂ

Յ. Ֆրէնկեանին

Զուր վատնուած լացերուս, եռանդներուս վըրայ խեղճ՝
կեցած՝ ահա, կը նայիմ օտարութեամբ, մինչ արդէն
կեանքս կիսուած մէջտեղէն ու թօթափած՝ ամէն տեղ
խաղաղօրէն կը բալէ երազանքի մը արտէն:

Մէկ կողմիս հողն է կարմիր՝ տուած բոլոր գոհերուս,
որ արիւնոտ՝ կը սահին կարծէք, մահուան մ'աշխարհէն:
Միւսիս՝ արեւ մը վիժած, դէմը ծովու մը գըռուզ.
– խոստացուած վարձը համայն, աչխատանքիս փոխարէն:

Մշուշն իջած է սակայն: Ուրախութեան, թախիծին
վըրայ փռուած է անհուն իմ ուրացումըս, որուն
կախարդական օձումէն՝ մեղրածորան, երկնածին
ծիածանները կը դառնան բոլոր լոյսերը հեռուն:

Մշուշն իջած է սակայն: Ուրախութեան, թախիծին
վըրայ փռուած է անհուն իմ ուրացումըս, որուն
Ան ծաւալած է ծուխին պէս ռազմական նաւուն վէս,
որ կը բաշէ գայն՝ իր շուրջ, իր փրկութեանը համար:

Ու թեթեւցած է ահա՝ փոխուած արդէն, հողը թաց,
օձուած՝ աշնան ժանգերով, անձրեւներու մաղմով մեղկ:
Փոխուած է կեանքըս ամբողջ, որ ցաւերու տակ թնդաց
ու յաղթութեանն համար իր չվնասեց ոչ մէկ մեղմ:

Մշուշն իջած... Ա՛ի՛նչ թարմ փոշի անձրեւ արծաթի...
ու կ'իջնէ շաղը կոտրած ոստին լացովը անդորր:
Արեւն ահա, անտարբեր՝ ոսկի պուտտա՝ կը ժպտի
բաղեղներուն տակ լոյսին, ծլարձակման մէջ անոր:

Կը տարածուի հէքեաթի աշխարհն ահա՝ լռելեայն՝
զոր չգտայ ես երբեմ ու չերեւցաւ ան քեզ,
օրերէս վերջ մանկութեան, փնտրելով հանդերձ զայն
ու զգալով զայն յաւէտ՝ իմ կոպերուս տակ խոնաւ:

Շունչըս իջած է: Փռուած է իմ հոգիս, տէր՝ արդէն,
ինքզինքիս, կուշտ՝ կեանքէն: Ու դուք ելած՝ իմ անձէս,
ինձ մաքրուած կը թուիք՝ մարդեր՝ ձեր մեծ արատէն:
Իմ արիւնիս մէջ ահա աճած, ծուլուած կը զգամ ձեզ:

Ա՛ի՛նչ հրճուանք՝ այս գրտին ու հեղձուցիչ մուժին մէջ:
Կը դղրդայ, կը սողայ բաղաքին հսկայ, կը շարժի
ու կ'երկարէ օձաձեւ իր փողոցներն հըրաշէջ,
ձգելով ձայնն իր հրէշի, անդնդագոռ ջրվէժի:

Խայտ ի՛նչ կորով... հրդեհուած մեծ նաւերու պէս կ'երթան
սուզուիլ հսկայ երազի մը մէջ տուները՝ բիչ բիչ:
Ու կը հալի, կը մաշի, կը բայբայուի ամէն բան՝
մառախուղին մէջ հոսուն, մեծ ծովուն մէջ խորտակիչ:

Խայտ ինչպէ՛ս գոհ է հոգիս, այս բառսին մէջ, ուրկէ
պիտի ելլեն կարծէք նոր հողեր, կեանքի նոր գիծեր,
այս մշուշին մէջ որ զիս ասլացելով կը փրկէ
աւօրեայէն մեր տգեղ, այս մռնչիրին՝ որ գոցեր
ու զմուսեր է ուժգին՝ ականջ, բերան, ռունգերուս
տուեր է բոյրը վայրի փըլուզումին, որպէսզի
աւելի լաւ լսեմ ձեզ: Ամայութեան մէջ հարուստ՝
ազատօրէն երկարեմ իմ երակներս ձեզի:

Թանձր, ծանր, մածուցիկ կեանքը՝ խէժի, խովսի պէս,
մառախուղին մէջ այս խովս, որ թոյն, ծծումբ կը հոտի,
ու կը յորդի թարախոտ արիւններով..., զգուանքէս
իմ պղտորած նայուածքիս մէջ այս՝ առանց կարօտի...

Մշուշն իջած է սակայն, քաղցր՝ ծուխին չափ խունկին,
մթնշաղին սրբազան: Կորուստներէս վերջ ես զիս
գըտած՝ ահա: Գըտած եմ եւ ձեզ՝ մարդեր՝ իմ ներքին
մենաստանիս, յուշերուս ու խորերէն երազիս:

ՆԻԿՈՂՈՍ ՍԱՐԱՖԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ՈՐՔՓՇԱԹԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9
MARDI
9 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20·832

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·832

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊՈՒՏԻՆ ՏԷՐՆ ՈՒ ՏԻՐԱԿԱՆՆ Է ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ

ՏԱՊԱԼՈՒՄ
ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Նախքան Դեկտեմբեր 7–ի երեսփոխանական ընտրութիւնը, Ուրբաթ, Դեկտ· 5–ին, անձնասպանական ոճրափորձ մը գործուեցաւ արուարձանի կառախումբի մը մէջ, որ ճամբայ ելած էր Խէնտուկիէն երթալու համար Մինեռալնիէ Վոդի, Չէչէնիոյ մօտ չրջան մը: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 41 մեռեալ կար եւ աւելի քան 100 վիրաւոր: Կը կարծուի որ քամիքազները երկու կիներ էին: Պուտինի համար փորձ մըն է անկայուցնելու Ռուսաստանը, ընտրութիւններու նախօրեակին:

Երկուշաբթի, Դեկտ· 8–ի առաջին արդիւնքները ոչ մէկ անակնկալ կը բերէին, կը հաստատուէր միայն որ Պուտին զգալի կերպով ամրապնդած է իր դիրքը «Միացեալ Ռուսաստան» կուսակցութեան բացայայտ յաղթանակով: Ըստ առաջին տուեալներու, կուսակցութիւնը 36%–էն աւելի քուէներու համեմատութիւն մը ձեռք ձգած էր, իրեն կը յաջորդէին ազգայնականներու (Ժիրինովսկի) կուսակցութիւնը, մօտ 13%–ով, իսկ համայնավարները մեծ անկում մը կ'արձանագրէն երրորդ դիրքի վրայ մնալով, ձայներու չուրջ 12%–ով (նախապէս, 1999–ին, 24% էր):

Այս պայմաններուն մէջ, Պուտինի ձեռքին մէջ է այլեւս ամրողջ Դուման, ուր, չատ հաւանաբար, բացարձակ մեծամասնութիւն մը ապահովէ: Պէտք չէ անտեսել սակայն, որ քուէարկողներու համեմատութիւնը մեծ չէ, ընդհակառակն, 450 երեսփոխան ընտրելու համար, հազիւ 50%–էն քիչ մը աւելի եղած է մասնակցողներու թիւը: Ընդհանուր ձեւով, ժողովուրդին մօտ ոչ մէկ հետաքրքրութիւն ստեղծած է ընտրութիւն մը, որու արդիւնքները յայտնի էին, ի յառաջագունէ: Այս առթիւ, Ռուսերը կը յիշէին նաեւ ծանօթ առածը· — «Ռուսաստանի մէջ, կարեւոր չէ թէ Ռուսը ի՛նչ քուէ կու տայ: Արդիւնքը կախում ունի անկէ թէ ի՞նչ ձեւով իշխանութիւնները ձայներու հաշիւը կ'ընեն»:

ԳԱՆԻ Մ ը ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ, Թունուզէն վերադառնալէն առաջ, զրոյց ունեցած է Ֆրանքեթթուզեան փէէր Մենտէս — Ֆրանս լիսէի չուրջ յիսուն ուսանողներու հետ եւ անուղղակի դաս մըն ալ տուած է Սարքոզիի, միայն «մեր Ներքին նախարարը» տարազով: Շիրաք կ'ընդդիմանայ «ղրական խորհրդանութիւն» բացատրութեան, որ ըստ իրեն, կը մղէ ցեղապաշտութեան եւ օտարատեացութեան: Ֆրանսայի մէջ «բացառական խորհրդանութիւն» կայ ժ· Շիրաքի համար, կարելի չէ մարդիկ նըշանակել համաձայն իրենց ծագումին (կ'ակնարկէ Սարքոզիի որ մահմետական նահանգապետ մը կը փնտռէր նշանակելիք): Ակնարկած է նաեւ լաչակին, որու դէմ է եւ հաստատական է որ օրէնքի առիթ տայ, ըստ մեծամասնութեան որոշ մէկ հոսանքին: Կը սպասէ Պերնար Սթաղիի յանձնախումբին տեղեկագրին: Հարցումի մը պատասխանելով, Սարքոզի ըսած է թէ քանավէճ չուզեր:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ կառավարութիւնը, անգամ մը եւս, յետ քայլ կ'ընէ, ինչ որ սուվորութեան մը բնոյթը առած է: Այս անգամ, հրաժարած է երեսփոխան կառոյլ սրբագրիչ յաւելուածէն, որ յանցանքի կը վերածէ յղութեան ակամայ ընդհատումը: Զանազան հոսանքներ, նաեւ կանանց հարմակերպութիւնները, բողոքած են այդ յաւելուածին մէջ տեսնելով արդելքի մը սկիզբը կամաւոր վիժումի դէմ: Կանանց հիւանդութեան մասնագէտ բժիշկներ, բժիշկներու կազմակերպութիւնը, բոլորը միաձայնութեամբ պահանջած էին որ այդ յաւելուածը վերնայ, ինչ որ եղաւ:

ԹՈՒՆՈՒԶԻ ՄԷՋ, տեղի ունեցաւ նաեւ 5+5 վեհաժողովը, որու կը մասնակցէին Ֆրանսա, Սպանիա, Իտալիա, Փորթուկալ եւ Մալթա (Եւրոպայի համար) եւ Ալժերիա, Մարոք, Լիբիա, Մաւրիտանիա եւ Թունուզ (Մաղրէպի համար): Ժողովին նպատակներէն էր խլամական տարեկրութեան դէմ պայքարը, գաղտնի գաղթերը: Քատաֆի չատ անկիրթ վերաբերում ցուցաբերած է ժ· Շիրաքի նկատմամբ, ոչ իսկ ծափահարած է անոր ելոյթը: Բացայայտ է որ չուզեր կարկաղրել Ֆրանսայի հետ ունեցած տարակարծութիւնը (հատուցում օդանաւային ոճրափորձին զոհերուն): Մարոքի թագաւորը, մասնակցած է ժողովին, բայց, չէ գացած ճաշին, որպէսզի ըստիպուած չըլլայ խօսելու Ալժերիոյ նախագահին հետ (Սահարայի հարցը), Մաւրիտանիոյ նախագահն ալ բացակայած է, քանի կ'ամբաստանուի Իսրայէլի հետ իր յարաբերութիւններուն համար: Ընդհանուր ձեւով ձախողութեամբ փակուած է հանդիպումը: Յաջորդ ժողովն ալ չէ որոշուած:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Մէջ, ցուրտը յաջորդեց տեղատարափ անձրեւներուն եւ ողողումներուն: Հարաւ — արեւելեան չրջանին վիճակը թէեւ բարելաւուած էր, բայց, Ռոնի չուրերու տակ կը մնար եւ գերմանացի, իտալացի եւ պելժ հրչէջներ օգնութեան փութացած էին չուրը պարպելու համար: Գաղաքին վիճակը աննախընթաց է, էլեկտրական հոսանքը խզուած եւ նիւթական վնասը 150–էն 200 միլիոն եւրօ կը նկատուի: Վախ կար, Դեկտեմբեր 9–ին, որ Լուարը յորդի եւ վտանգէ Թուռի չրջանը:

ՀՌՈՄԻ հրապարակները եւ փողոցները լեցուցած էին Դեկ· 6–ին 250·000, ըստ ոստիկանութեան, մէկէն մէկուկէս միլիոն ըստ կազմակերպիչներուն, ցուցարարներ, որոնք կը բողոքէին Հանգստեան Թոշակի նոր ծրագրին դէմ: Օրինագիծը կը նախատեսէ 37–է 40 տարուան ժամանակաշրջանի տանիլ աշխատանքը: Նոյն պատճառով է, որ 1994–ին, Պէրլուսքոնիի կառավարութիւնը իննկած էր:

ՂԱԶՆԻ (Աֆղանիստան) դիւղին վրայ իննկած ամերիկեան ռումբերէն, Դեկտեմբեր 6–ին, մեռած են 10 հոգի որոնց մէջ՝

(Շար·ը Դ· էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՈՒՐ ԹԱՂՈՒԻ ՍՐԲԱԶԱՆԸ

Մեսրոպ Արք· Աշճեանի վախճանման լուրը մեծ սրտաբեկութիւն պատճառեց ինչպէս Սփիւռքի, նոյնպէս Հայաստանի բարեկամներու, գործակիցներու անոր լայն չրջանակին: Ցայտնուած ցաւին անբաժան է մշակութային, բարեսիրական ծաւալուն, լուռ աշխատանքի այդ մշակին այսպէս կանխահաս մեկնումով կիսատ մնալիքներուն ափսոսանքը: Ինչպէս իր յիշատակին նուիրուած արտայայտութիւններ, գրուածիններ նշեցին ու կը նշեն արդէն, մշակոյթով, հաւատքով ու յատկապէս հոգիով Հայը վերստին հայացնելու ծանր, այլ կենսական գործին լծուած էր ան, միս միինակը չանալով ընել ամբողջական համակարգներու չկըլցածը:

Անոր անհետացումը չեչտեց ուրիչ կարեւոր պարագայ մըն ալ որ ամէնէն անխախտ չափանիշն է բոլորանուէր վաստակին, եթէ անկեղծօրէն գործութիւն ունեցած է ան· սիրոյ, փարումի, համակրանքի զգացումն է ան որ անկախ՝ քրոջներէ, ճառերէ, պաշտօնական որա – կումներէ ու պատիւներէ, կը յայտնուի ինքնեկ մղումով, յաճախ հոն, ուր ոչ ոք անոր կը սպասէ:

Այս երեւոյթին քեմ եղած է Երեւանը Դեկտեմբեր 6, Շաբաթ առաւօտ: Հոնկէ անանուն թղթակից մը կը գրէ·

"Ուզում եմ տեղեակ պահել որ կառավարութեան շէնքի դիմաց մեծ բազմութիւն էր հաւաքուել: Սկսած՝ նախկին բանտարկեալներով, որոնց սրբազանը ճիշդ ճաճապարհի վրայ էր բերել, ապա մանկատան սաներով, որոնք սրբազանի օգնութեամբ ընտանիք են կազմել եւ տուն ձեռք բերել, մինչեւ բազմաթիւ կիներ, ճաեւ նրան համակրող մարդիկ, բոլորն էլ պահանջում էին որ սբրբազանին թոյլեն Հայաստանում: Ես էլ նրանց էի միացել: Հայաստանում ոչ մի հոգեւորական երբեմ այնքան մեծ համաժողովրդական սէր ու համակրանք չի վայելել, ինչքան սրբազանը: ... Նրա իսկապէս սուրբ փայլի եւ ազգանպաստ գործերի դէմ մնացածը խամրում է"։

Ո՞ւր կը հանդչի լոյս դարձած հոգեւորականը: Նիւ — Եո՞րք, Անթիլիա՞ս, Հայաստա՞ն, կամ դամբանական — քարոզ՝ ճառերու անհոգի բեռո՞ն տակ· Թէ՞ վերընչեալ ամենապարզ քանի մը տողին ետին կանգնած տաք, երախտապարտ ու մանաւանդ սուրբն ու անսուրբը անվրէպ պանաղանող բազմութիւններու սրտին մէջ:

Հոն ուր յիշատակը իսկապէս սուրբ է ու յաւերժական հանդիստը արդար:

Թ· ԱՐՓԻ

«ՌՈՒՍԱԿԱՆ» ՄԱՖԻԱՅԻ ԳԵՐԻՆԵՐ — ԽՈՒԼ ԵԻ ՀԱՄՐ ՕՏԱՐԱԿԱՆՆԵՐ

Իտալական օրաթերթերու Դեկտ· 7–ին վերնագիրները, գլխագիրով եւ մեծ ազմուկով կ'աւետէին Իտալիոյ մէջ գործող «Ռուսական» մաֆիայի մեծ ցանցի մը ձերբակալութիւնը, 34 անձերէն 18 միայն··· : Այս «Ռուսական» կոչուած մաֆիան, կը թուի որ, մոսկուաբնակ հայ չարագործներու խումբ մըն է որ բռնութիւններու ենթարկելով 600 խուլ եւ համր թշուառականներ, բերած կ'աշխատցնէ Իտալիոյ ծովեզերեայ եւ Թուրիսթական մեծ կեդրոններու մէջ, պարտադրելով որ մանր — մունր ապրանքներ ծախեն, ձեռքի վրայ եւ դումարը «չէֆերուն» յանձնեն, որեւէ բողոք կամ անբաւարար դումար բերող կ'ենթարկուի խիստ պատիժի, ծեծ, կրակ եւ այլն··· : Ամոնց գլուխը կը գտնուին երկու եղբայրներ, Գրիգոր եւ Անդրանիկ Գրիգորեան, որ Ռուսիա կը բնակին: Ամոնց ենթարկուած են եղուարդ Խալաճեան եւ ոմն Ազեքսանար Փիսղով, Ռուսիա — Իտալիա գործերը դասաւորող: Ենթակառոյցը հեռզհետէ կը ճիւղաւորուի, իւրաքանչիւրը պաշտօնով մը: Իտալական ոստիկանական քննութիւնները ցոյց կու տան որ այս ոճրագործական կազմակերպութիւնը զօրաւոր ներքին կառոյց ունէր եւ տարեկան 1,5 միլիոն եւրօ եկամուտ կ'ապահովէր իր չէֆերուն··· : Ձերբակալութիւնները կատարուած են Սաւոնա, Միլանօ, Փաւիա եւ Վենեթիկ ուր երկու կազմակերպիչները Գագիկ Պետրոսեան եւ Վանիա Լալայեան ներկայիս կալանքի մէջ են եւ հարցապնդումի ենթարկըւած···:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 6 / 8)

ՄԻՆՍԿԻ ԽՈՒՄԲԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մինսկի խումբին երեք նախագահները Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման աշխատանքը վերստին աշխուժացնելու նպատակով Բաքու, ապա Երեւան այցելած են Դեկտեմբեր 5 – 6–ին: Ե· Մերզլեակով, Ա· Ժաքոլէն, Ռ· Քոչարեան երկու երկիրներուն նախագահներուն հետ հանդիպումէ ետք յայտարարած են թէ իրենք անակնկալներ, նոր առաջարկներ չունին: Իրենց ներկայի հիմնական խնդիրն է գոյութիւն ունեցող գաղափարները համադրել, որոշ փոփոխութեան ենթարկել: Իրենց համոզումով, նոր հանդիպումները ցոյց տուած են որ բանակցութեան հոլովոյթը չարունակել կարելի է: Թէ՛ Ռ· Քոչարեան, թէ՛ Ի· Ալիեւ պատրաստակամ գտնուած են կարելի կարճ ատենէն հանդիպում ունենալու, թէեւ որոշ թուական ճշդուած չէ: Անոնք չեչտած են որ լուծումի քայլերու պէտք է ձեռնարկեն երկու նախագահները եւ ոչ թէ Մինսկի խումբը գաղափար առաջարկէ, Ռ· Քոչարեան եւ Ի· Ալիեւ ալ ընտրեն իրենց յարմար նկատուածը:

*
**

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Հայաստանի երկրաչարժի պաշտպանութեան ազգային ծառայութեան Ղարաբաղի բաժնին նախաձեռնութեամբ Ստեփանակերտի մէջ Սպիտակի երկրաչարժին 15–ամեակին նուիրուած դիտաժողով մը տեղի ունեցած է, Դեկտեմբեր 6–ին: Մասնակցած են քաղաքապետարանի աշխատակիցներ, մամուլի ներկայացուցիչներ, ուսանողներ: Զեկուցումով հանդէս եկած են կազմակերպիչ բաժնին տնօրէնը Բ· Պետրոսեան եւ փրկարար յատուկ չոկատի ղեկավար Ճ· Ղահրամանեան:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

33

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԸՆԴՄԻՋՈՒՄ Դ.

ԱՐԵՆԻ... ՄՈՄԻԿ... ԱՄԱՂՈՒ

Ամէն անգամ որ դէպի Եղեգնաձոր ճամբուն վրայ կանգ առնենք Արենիի ջուրին, Հայկանուշի հիւրասէր կրպակին մէջ սուրճ մը խմելու, Գէորգ պիտի որ Ս. Աստուածածինն եկեղեցի բարձրանալ մը կայ: Հրաշքի նման, գիւղի սարահարթին, մոմի պէս կանգնած ՄՈՄԻԿի այդ գլուխ – գործոց եկեղեցին: Անոր գիծերուն պարզութիւնը, ներդաշնակութիւնը եւ մանաւանդ նրբութիւնը այնքան տպաւորիչ են, որքան ալ դիտելու ըլլաս չես յագենար:

Ես տակաւին չեմ կրցած լմընցնել թէ ինչո՞ւ ՄՈՄԻԿ եւ իր նմանները թանգարան մը չունին Երեւանի մէջ: Գրողներ ,այդ տեսակէտով ամէնէն բախտաւորներն են. գրեթէ բոլորն ալ իրենց ՏՈՒՆ – ԹԱՆԳԱՐԱՆը ունին, մանաւանդ անոնք որ սովետական տարիներուն արտադրած են:

Մոմիկ՝ փայլուն երեւոյթ մըն է Միջնադարեան Հայաստանի. եթէ ապրած ըլլար Մէտիչիներու Ֆլորէնցեան արքունիքին մէջ, Լէոնարտօ Տա Վինչիին լաւագոյն աշակերտներու կարգին կարելի էր դասուիլ; կանխելով հանդերձ մեծ վարպետը ժամանակագրական կարգով:

Եկեղեցական, գրիչ, մանրանկարիչ, քանդակագործ, ճարտարապետ, իր բոլոր գործերուն մէջ Պոթիչէլլիի մը նրբութիւնը եւ զգայնութիւնը կը ցուցաբերէ: Մօտէն դիտա՞ծ էք 1308–ի Նորավանքի խաչքարը որ այժմ Վեհարանին մէջ խնամքով պահուած է (էջմիածին), կամ տեսա՞ծ էք Արենիի, փոքր հրաշք կառոյցը, Ս. Աստուածածին եկեղեցին, արքատուփի նման կանգնած բնութեան գիրկը· որքան հանճար կայ Նորավանքի Բուրթելաչէն Ս. Աստուածածին եկեղեցիին մէջ, ճարտարապետական գոհար մը, ճոխացած խորաքանդակներու բացառիկ հարստութեամբ յղացքով եւ նրբութեամբ:

Երեւանի նշանաւոր «ԿԱՄԿԱԴԸ» արդի թանգարանի վերածելու գաղափարը ինքնատիպ է, բաւ լուծում այդ չոր – յամաք յուշարձանին գոյն մը տալու: Առաջարկ էր «երկրորդ ԿԱՍԿԱԴ» մը ստեղծել(որուն հարելիութիւնները չեն պակսիր բարձունքներով չրջապատուած Երեւանին) մեր միջնադարեան հանճարեղ գաւակներուն, Մոմիկի, Տրզատի, Շիրակացիի, Հէրացիի, Ռոսլինի եւ այլոց գործերով ՏՈՒՆ – ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐ ըստեղծել, մանրակերտելով անոնց ստեղծագործութիւնները: Օտարը երբ Հայաստան ժամանէ, կու գայ Հայ ժողովուրդը ճանչնալու, անոր երկիրը, պատմութիւնը, արուեստը եւ ապրող բնակութիւնը: Մենք ներկայիս, հոգեպէս եւ մշակութապէս այնքան պարպուած ենք որ չոյուած կը զգանք երբ մեր արճճարաններուն, գիւղերային եւ խաղի վայրերուն վազանցուկ փայլքը ցոյց տանք...: Մեղք չէ՞ այս համեմատարար հարուստ մշակոյթին որ իւնայ այնքան ցած «որ վախենում ենք մի օր քարիւղ դուրս գայ»... կը կատակէ Երեւանցին:

ՆՈՐԱՎԱՆՔը չչփոթելու համար ուրիչ «Նորավանքերու» հետ, գրականութեան մէջ կը յիշուի որպէս ԱՄԱՂՈՒԻ Նորավանք: Սակայն վանքի չրջանակին մէջ երբեք Ամաղուն չեմ գտած· օգնութեան հասաւ Վարդան՝ Հայկանուշի ամուսինը, գիւղի տղայ եւ առաջարկեց մեզի ընկերակցիլ մինչեւ ԱՄԱՂՈՒ գիւղը... Թուրքիոյ (Ագէրի) գիւղ էր· հիմի քարուքանդ է· թողեցին գնացին...: Որքան լսեր եմ սա «ԹՈՂԵՑԻՆ ԳՆԱՑԻՆ»ը, ի՛նչ լաւ արեցին: Եղեգնաձորի, Զանգեզուրի եւ առ հասարակ Հայաստանի ամէնէն հարուստ եւ գեղատեսիլ գիւղերը թափթփուքը զրաւած էին եւ հեզհեզ բազմացած, յատկապէս պարսիկ եւ օսմանեան տիրապետութիւններու շրջանին: Երբ Ալիշանի ՍԻՍԱԿԱՆԻ էջերը մանրամասն պրպտելու ըլլաք, պիտի նկատէք թէ այդ բոլոր բնակութիւնները նախապէս եղած են զուտ հայկական, ուներած են եկեղեցիներ եւ վանքեր, որոնցմէ չատերը տակաւին կիսաւեր վիճակի մէջ կարելի է տեսնել: Աչքիս առջեւ է ԿԱՊՈՒՅՏ գիւղին օրինակը, որ լաւ կը ճանչնամ: Մինչեւ վերջերս զուտ թաթարական գիւղ մը եղած է, բայց գիւղացիները նոր խաչքարեր կը յայտնաբերեն, մէկը միւսէն գեղեցիկ, դրծածուած որպէս սալայատակ ճամբաներու եւ տուներու...: Իսկ գիւղի լանջին, ինչպէ՞ս բացատրել միջնադարեան քանդակագործութեան այդ բացօթեայ ԱԿԱԴԵՄԻԱՆ, ուր տասնեակներով, գանազան չափերու խաչքարեր փորուած են ժայռերու վրայ, հատանաբար որպէս աւարտաճառ «վարպետութեան» վկայական ստանալու: Արժէ ուսումնասիրել այս պարագան: Արցախի պատերազմին ԱՄԵՆԱՄԵԾ ԲԱԲԻՒՔը ես կը համարիմ որ Հայաստանի «էքզիճիական մաֆրուքիւնը» եղաւ, առանց կաթիլ մը արիւն թափելու, խաղաղ պայմաններու մէջ, հայավայել ճամբով: Այսօր Հայաստանի Հանրապետութիւնը նոյնակրօն, միատարր բացառիկ երկիր մըն է, եզակի իր տեսակին մէջ, եւ այնքան հեշտ կառավարելի... եթէ իշխանութիւնները չեն յաջողիր օգտուիլ այս անկրկնելի առաւելութիւններէն, կը նշանակէ ՍԽԱԼ ԲԱՆ ՄԸ ԿԱՑ...:

Ամաղուի ձորը, որու ձախ ափին տարահարթակի մը վրայ Նորավանքի համալիրը թառած է արծիւի նման, հինէն ի վեր, իր դիրքովն ու կլիմայի բարեխառնութեամբ հրապուրած է մեծ թիւով իշխաններ· յատկապէս կը յիշուի ՏԱՐՍԱՅԻՃ Ստեփանոս Օրբէլեան Պատմիչին հայրը, որ ԱՐՓԱ գիւղը կը դարձընէ իր կեդրոնատեղին (Արենին մինչեւ 1946 ԱՐՓԱ կը կոչուէր): Հոն կը յիշուին մի քանի բերդեր ՀՐԱՇԵԿԱԲԵՐԴ կամ ՀՐԱՇԵԿԱՑ ԲԵՐԴ... չինեալ անհըներին ամրութեամբ աստուածաստեղծ պարսպօք ամրացեալ ... իբր գիտանոց բարձր հայէր ի վերայ գաշտին Շարուրոյ ...մերձ յԱրաստամուղ գիւղ հին... որ այժմ գոյութիւն չունի բացի գերեզմանոցէն եւ աւերակներէ: (Ալիշան)

Ամաղուի ձորին մէջ Ստեփանոս Օրբէլեան կը յիշէ նաեւ ԱՆԱՊԱՏ անունով բերդ մը: 1261–ին Վայոց Ձորի իշխան Սմբատ Օրբէլեան Ա. Ամաղուի Նորավանքին կը նուիրէ, ուր ցարդ կայ յատուկ արձանագրութիւն: Բերդը անյայտ է:

– «Տէր Սարգիս Եպիսկոպոս Նորավանից, արար զործ մի երեւելի· զի ի գիւղն Աւրփայ (Արենի) ի վերայ զետոյն կանգնեաց կամուրջ զարմանալի, տաչածոյ վիմօք, յոյժ բարձր եւ ընդարձակ եւ լայն, հիացուցիչ տեսողաց, բազում ծախիւք եւ անչափ աշխատութեամբ, հրամանաւ բարեպաշտին եւ մեծափառ իշխանին Տարսայիճին... ի կամրջախեղիս եւ երկու ակն ջրաղացս առ կամրջին ... (Ստ. Օրբէլեան պատմ. ՀԱ.):

Ալիշան կ'ենթադրէ որ Տարսայիճի իշխանութեան օրերուն անուանի զարճած Արփա գիւղը, իր անունը տուած ըլլայ նաեւ գետին որ գիւղը երկուքի կը բաժնէ: Իրեն համաձայն գետին անուանակոչութիւնը պէտք է ԱՂԱՒՆՈՑ ԳԵՏ ըլլայ, յիշուած հնագոյն մատենագրութեան մէջ:

Կը բարձրանանք չուրջ 10 քիլոմեթր Արենիէն. ձախին, ձորին դէմ կը յայտնուին Նորավանքի վերանորոգուած եկեղեցիներու զմբեթները, մանրանկարի մը նման: Դիմացնիս բաւական ընդարձակ սարահարթ մը... Ահա Ամաղուն – կ'ըսէ Վարդան:

Մի քանի փշոտ թուփեր, բազմաթիւ ընկուզենիներու հատ կոճղեր, թիթեղ – ղածածկ ընդարձակ չէնք մը, վրաններ, խումբ – խումբ գինուորներ եւ քանդուած տուներ ցրուած այդ տարածութեան մէջ:

Նախիջեւանի սահմանը հսկող կարեւոր կեդրոններէն մին դարձած է· քարընկեց մը անդին կը գտնուի· բնակութիւն չկայ· մայր ճամբու աջակողմեան բարձունքին, վրանաբնակ հովիւներ, իրենց կովերով, այծերով եւ ոչխարներով, մերձակայ ՆԱԶԻԿ գիւղէն եկած, կ'օգտուին արօտավայրերէն, քանի իրենց գիւղը տահմանին վրայ գտնուելով ենթակայ է կրակոցներու. հոս Վայքի լեռնաշղթան կը պաշտպանէ գիրենք:

...Իսկ այս կոճղե՞րը, նոր կը թուին...

– Մեր գնդապետներուն գործն է. հաւիւ հոս հաստատուած՝ գինուորներուն կտրել տուին դարաւոր եւ փառաւոր ընկուզենիները եւ քամիոններով չուկայ հանելին ծախելու... ախտա՜ս եղաւ:

... Եւ ան ալ ի՞նչ ափսոս: Անհասկնալի ժողովուրդ մը դարձեր ենք· խելքէ միտքէ վեր չկտակած բաներ կը տեսնենք: Անցեալները չեմ գիտեր ո՞ր թերթին մէջ տեսակցութիւն մը կարդացի Բարձրագոյն Ուսումնական Հաստատութեան մը ուսանողներու հետ: Հարցումներէն մէկն ալ սա էր·

– Պիտի փափաքէի՞ր որ Արարատը Հայաստանի սահմաններուն մէջ մտնէ:

Նայեցէք թէ ինչ պատասխանած է Գայեանէ անունով ուսանողուհի մը:

– Թող մնայ ուր կայ· որ մերոնք վերցընեն կարող են հարթել կատարը եւ զանիւս սարքել... Շիրվանզադէ պիտի ըսէր· – եթէ մի կտոր նամուս ունենաս ինքնասպան կ'ըլլաս... Նոր Հայեր, տեսէք թէ ինչպէս կը զատեն ձեզ ձեր զատակները...:

ԽԱՉԻԿ-ՔԱՐԿՈՓ

ԿԱՄ

ԹՈՏԱԿԵՐԱՑ ՎԱՆՔ

Խաչիկը չի բացատրուիր· պէտք է այցելել անպատճառ. Ամաղուէն մի քանի քիլոմեթր պէտք է բարձրանալ Հարսնաւար լերան կողերն ի վեր (2773 մեթր) յանկարծ գիմացդ կը փոուի պղտատու ծառերու մէջ թաղուած սիրուն գիւղ մը եւ Նախիջեւանի տարածութեան հիւսիսային եւ կեդրոնական մասը, գրեթէ կէս տարածութիւնը:

Բարձր լեռները կը մնան այս կողմ: Վայքի եւ Զանգեզուրի լեռնաշղթաները բնական սահման գծած են Հայաստանի եւ Նախիջեւանի միջեւ: Այդ բարձունքներուն վրայ բանակը, գրեթէ ամէն տեղ լաւագոյն դիրքերու վրայ կը գտնուի Նախիջեւանի դաշտերը հսկողութեան առնելու: Անոր ներկայութիւնը սահմանի գիւղերուն մէջ եռանգ կը ստեղծէ, որմէ կ'օգտուի: Կայ լուրջ գիտակցութիւնը թէան ծառայութիւնը հազուադէպ ըլլալով, մասնաւորապէս ցուրտ եղանակներուն, բանակի հզօր կառքերը, հարկ եղած պարագային, օգնութեան կը հասնին, գիւղերու մթերքներէն ալ բանակը կ'օգտուի: Կայ լուրջ գիտակցութիւնը որ թշնամին դիմացի ափին է եւ ամէն հանգչէր երկարատեւ ու լուրջ նախապատրաստութիւն: Մոնրէալի մէջ ստեղծուած, չուրջ մէկ տասնեակ անդամներէ բաղկացած Կազմակերպիչ Մարմինը, 2002 թուականի Յունիսին սկսած իր գործունէութեամբ, տասնհինգ ամիս չբուռնակ, պարբերաբար ու կանոնաւորապէս տեղի ունեցող իր ժողովներով եւ այլ երկիրներու, նաեւ Հայաստանի մէջ գործող իր անդամներով, կրցաւ հասնիլ գոհացուցիչ արդիւնքի:

Նկատենք, որ հաւաքը Հայաստանի մէջ իրագործելու պարագան կը յարուցէր դժուար յաղթահարելի բազմաթիւ խոչընդոտներ, ինչպէս օրինակ՝ անմիջական հաղորդակցութիւն ստեղծելու դժուարութիւն, տեղւոյն վրայ լուծելի հարցերու վերաբերող արդիլքներ՝ ի տեսանք քաղաքին մէջ կատարուող չինարարական հսկայածաւալ աշխատանքներու, փոխադրամիջոցներու սակաւութիւն եւ անսարքութիւն, այցելուներու մեծաթիւ խումբերու տեղաւորումը եւ վայրկեան, իր ցեղակից ղրացիէն ղըրղուած կրնայ արկածախնդրութիւն մը փորձել:

Ալիշան կը գրէ որ – «ողջոյն մասն մի գաւառին Վայոց Ձորոյ կոչէր երբեմն ՆԱԶԵՐՈՑ ՆՈՒ, ըստ չրջաբերականի Սարգսի Կաթողիկոսի որ ի Թուէլն զղաւառս Սիւնեաց; յետ ճահկոյ ասէ ... Վայոց Ձոր Խաչերոյ Խոռոմն...: Եւ կը կարծէ որ 1271 թուի խաչքարի մը անունով, որ գիւղին մօտերը յայտնուած է ՆԱԶԻԿ ԻՕՀՀԱՅՈՏԱՍ մահ չթի ըուն առեկ – «ի Թվ. ՉՀ. կամաւն Աստուծոյ ես ՆԱԶԻԿ կրօնաւոր կանգնեցի Հիսուս ի բարեխօսութիւն ծնողաց իմոց· յիշեցէք» – (Սիսական 172):

Նկատի առած տուներու բազմութիւնը, այդիներու ինամուածութիւնը եւ մշակուած տարածութիւնները, գիւղը մօտ 2000 բնակիչ պէտք է ունենայ:

Մեր կառքը կանգ առաւ գիւղի կեդրոնը Ս. Աստուածածին քարակերտ եկեղեցիին առջեւ, որուն վրայ կը տեսնուէր 1681 թուականը: Քանի՞ տարեկան կը համարի որ սա իր չինութեան թուականը չէ· կրնայ նորոգութեան ըլլալ· եկեղեցին կառուցուած է 1130–ին: Նորոգուած, մաքուր երեւոյթ ունէր· հրապարակին վրայ հաւաքուած գիւղացիները կը գանգատէին որ քահանայ չունին:

Ալիշան չրջակայքը կը յիշէ բերդաթաղ գիւղ եւ ամրոց ինչպէս նաեւ Սղնախ կոչուած բերդի մը աւերակները:

Գիւղին վրայ իշխող փոքր ուխտատեղի մը կայ, փայտածածկ, տեղացիին կոչուած Հազարափրկիչ, ուր գտանք միայն խաչքարի բեկորներ եւ սեւցած որմեր:

ՔԱՐԿՈՓ

Խաչիկի կարեւորագոյն պատմական յուշարձանը Քարկոփ կամ Խոտակերաց վանքն է· չատ տպաւորիչ է: Աւելի Ձորդանի անապատի բերդերը կը յիշեցնէ քան հարկական վանք: Տանիք, զմբեթ փուլ եկած են: Փոքր չափի վիմատաշ պազալթէ քարերով կառուցուած, հիմնականին մէջ բոլոր պատերը կանգուն են: Արեւելեան պատի վերերը, երեք չորքի վրայ, սրբատաշ քարերով երկար արձանագրութիւններ զետեղուած են, յատակ, մաքուր մնացած, հեռաւորութեան պատճառով անընթեռնելի: Ուրիչ անկիւն մը աւելի մեծ, երկաթագիր, արձանագրուած է ՍՄԲԱՏ Ա.: Ներսէն խաչաձեւ է եւ արտաքուստ ուղղանկիւն զմբեթաւոր յօրինուածք: Վանքի հնագոյն եկեղեցին քանդուած ըլլալով երկրաչարժէ մը, 910 թուին. Շուչան իշխանուհին վերակառուցեր է զաւիթ մը աւելցնելով:

1300–ին իշխան Վաչէ Պռոշեան Խոտակերաց վանքին համար պատրաստել տուած է արծաթէ քարմարուեստ, նրբաճաշակ դրուագազմով պահարան որ մինչ նադարեան հայ կիրառական արուեստի լաւագոյն գործերէն մին կը նկատուի. այժմ կը գտնուի Ս. Էջմիածնի Թանգարանը:

անոնց սպասարկումը ապահովող հնարավորութիւններու բացակայութիւն, եւայլն:

Արդարեւ, ճամբորդական ընկերութեան (Լեւոն Թրավըլ) Ամերիկայի ու Հայաստանի զոյգ գրասենեակներու հետ պահպանած մշտական կապի շնորհիւ, հնարաւոր եղաւ լաւագոյնս կարգաւորել հարցերը, եւ իրագործել սփիւռքէն Հայաստան ժամանած աւելի քան 400 հոգի կազմող խումբի եօթնօրեայ հաւաքը, որուն հանդիսաւոր բացումին եւ փակումին իրենց մասնակցութիւնը պէտք է բերէին նաեւ հայրենաբնակ 100 եղիպտահայեր:

Գաղաքին կեդրոնը, իրարու մօտիկ չորս յարմարաւէտ պանդոկներու մէջ լեցուած էին հիւրերը. անոնց կը սպասարկէին տասը լինքնաշարժներ:

Տպաւորիչ էր Շաբաթ, Սեպտեմբեր 13-ի ցերեկը Միծեռնակաբերդ՝ եղեռնի յուշարձանին, նաեւ Եռաբլուր՝ Ղարաբաղեան կռիւներու զոհերու չիրխինեբուն կառուցուած զոյգ այցելութիւնները եւ ծաղկեպսակներու դնեդումը ու, մանաւանդ, քանի մը օր եռք Միծեռնակաբերդի տարածքին, մաղուող անձրեւի կաթիլներուն տակ կատարած ծառատնկումը՝ ի նշան Մեծ եղեռնի զոհերու\նահատմամբ յարգանքի եւ յիշատակի: Սեպտեմբեր 13-ի նշանակալի իրադարձութիւնը, անշուշտ, բարի դալուստի պաշտօնական ընդունելութիւնն էր որ կը սկսէր քոթէյլ հիւրասիրութեամբ, երբ աչխարհով մէկ սփռուած, նաեւ հայրենաբնակ եղիպտահայեր, յաղթահատ բերով երկար տարիներու բաժանումը, կը մօտենային իրարու, կը ճանչնային, կը վերագտնէին զիրար, կը վերապրէին անցեալը, իրենց զպրոցը, կը յիշէին ուսուցիչները: Մեղուներու բզզիւն էր կարծես որ կը լսուէր ամէնուր, արցունք կար, նաեւ ժպիտ, ծիծաղ ու խինդ: Քոքթէյլին յաջորդած հանդիսաւոր հացկերոյթին կը մասնակցէին նաեւ պաշտօնական հիւրեր՝ ի դէմս Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին Գործերու նախարար Վարդան Օսկանեանի, Գանատայի մօտ Հայաստանի Հանրապետութեան Արտակարգ ու Լիազօր դեսպան Արա Պապեանի, Սպանիոյ եւ Փորթուկալի մօտ Հայաստանի Հանրապետութեան Արտակարգ ու Լիազօր դեսպան Խուաւրտ Ղոճայեանի, Հայաստանի մօտ եղիպտոսի Հանրապետութեան ներկայացուցիչ, հիւպատոս Իհապ Ապտէլ Համիտ, եղիպտահայոց առաջնորդ Զաւէն Արք. Զինչինեանի եւ այլ բարձրաստիճան անձեր: Բացման հակիրճ խօսքով հանդէս եկաւ հաւաքի կազմակերպիչ Մարմնի ատենապետ՝ Պր. Վազգէն Ճանկոբեան, որմէ ետք ներկաներուն ողջոյնի իր խօսքն ուղղեց եղիպտահայոց առաջնորդը, հուսկ՝ հայաստանաբնակ եղիպտահայ, Երեւանի համալսարանի փրոֆ. Նորայր Պէյլէրեանը: Այնուհետեւ, սրտի իր խօսքը դեղեցիկ արտաբերելով ներկաներուն յղեց տոքթոր Անդրանիկ Պէնօհանեանը, որուն յաջորդեց եղիպտոսի հիւպատոսի ոգեշունչ ելոյթը, դարձեալ արտաբերելով: Երեկոյի պաշտօնական մասը աւարտեցաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Արտաքին գործերու նախարարին գնահատանքի ելոյթով, որուն յաջորդեց ուրախ երգն ու պարը:

Յաջորդ օրերու չրջապտոյտները կ'ընդգրկէին, գլխաւորաբար, այցելութիւն՝ ներ՝ քաղաքէն դուրս գտնուղ յուշարձաններուն, վանական համալիրներու եւ տեսարժան այլ վայրերու: Կիրակի, Սեպտեմբեր 14-ին, Խաչվերացի տօնի օրը խումբը այցելեց էջմիածին, ուր օրհան պատարագիչն ու քարոզիչն էր Զաւէն Արք. Զինչինեան: Մայր Տաճարի հիմնադրութեան 1700-ամեակին առթիւ ուխտի տարի հռչակուած 2003 թուականին Սեպտեմբեր 14-ը ուխտի օր էր էջմիածին այցելած եղիպտահայերու խումբին համար, որ պատարագի աւարտին, վեհարանի դահլիճին մէջ հիւրընկալուեցաւ Գարեգին Բ.ի կողմէ եւ ստացաւ անոր հայրական օրհնութիւնը:

Շրջապտոյտներու չարքին յիշատակելի օր մը եղաւ Սեպտ. 16-ը, երբ խումբն այցելեց Եղիգնաձորի շրջանին մէջ գըտնուղ Նորավանքի համալիրը եւ մօտակայ Գլաձոր գիւղի դպրոցը: Առաջինը՝ միջնադարեան ճարտարապետութեան նանման յուշարձան մըն է, որ դրեթէ ամբողջապէս վերանորոգուած է ու շրջակայքը բարեկարգուած՝ Մոնրէալաբնակ Տիգրան եւ Տիանա Հաճէթեանի բարերարութեամբ, իսկ Գլաձոր գիւղի դպրոցը վերանորոգուած է եղիպտահայ վարժարաններու աշակերտներու 1999 թուականի Մոնրէալի հաւաքին գոյացած հասոյթէն, նաեւ Համահայկական հիմնադրամի Փոնտէն յատկացուած միջոցներով: Դպրոցի ուսուցչական կազմն ու աշակերտութիւնը ծափողջոյններով դիմաւորեցին եղիպտահայերու ժամանումը: Երկուստեք արտասանուած ողջոյնի խօսքերը ոգեւորութեամբ համակեցին ներկաները, մղելով չատ – չատերը կատարելու սրտբուխ նուիրատուութիւններ, կարճ ժամանակի մէջ գումարը հասցնելով չուրջ 10 հազար տոլարի:

Հայաստանի գեղատեսիլ Աշտարակի ձորը ընտրուած էր իբրեւ հաւաքի եզրափակիչ ցերեկոյթի յարմարագոյն վայր: Հոն տեղի պիտի ունենար հրաժեշտի խնջոյքը, որուն կը մասնակցէին սփիւռքէն ժամանած, նաեւ հայրենաբնակ եղիպտահայերը: Հասած է բաժանումի օրը. ժամանակը կարճ է, ըսելիքը՝ չատ. բեմահարթակին, երգ ու պարի ընդմիջումներուն, կը լսուին սրտագեղ ելոյթներ, զգացական ապրումներու արտայայտութիւններ, գնահատանքի, չնորհակալութեան խօսքեր: Տխուր է պահը, բայց ոչ՝ մթագնած, քանի որ առկայ է յաջորդ հանդիպման յոյսը, անկասկած:

***

Սովորաբար, մեծ ծաւալ ու լայն ընդգրկում ունեցող միջոցառումներու իրագործումէն եռք հանրագումարի կը բերուի կատարուածը, ստացուած արդիւնքը՝ տալով համապատասխան գնահատական: Ըսինք արդէն, որ եղիպտահայերու առյն հաւաքը պէտք է դիտել իբրեւ յաջողած ձեռնարկ: Հայրենիքի մէջ կազմակերպուած նման համախմբումի այդ առաջին փորձը ցոյց տուաւ որ ճիշդ էր ընտրուած վայրը եւ պատահական չէ նման հանդիպումներ կրկին նոյն ձեւով կազմակերպելու ցանկութիւնը, զոր արտայայտեցին մասնակիցները:

ԱՐՄԻՆԷ ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

Մոնրէալ

ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿԱՐԿՏՈՒԱԾ ԿԵԱՆՔԸ

«Թաւչեայ», կամ «վարդերու յեղափոխութիւն» կոչուած քաղաքական վերջին զարգացումները կարեւոր դրական կը հանդիսանա՞ն Վրացիներու առօրեային մէջ: Հարցումին պատասխանը առընչուած է չատ մը «եթէ»ներու: Նախկին խորհրդային երկիրներու ժողովուրդնեբը բազմակի փորձառութիւններով հասկցած են այլեւս թէ իշխանութեան, կամ մէկ կամ միւս ղեկավարին փոփոխութեամբ իրենց կեանքը լուրջ դրական-ներ պիտի չարձանագրէ, այնքան ատեն որ հիմնական քայլեր առնելու տրամադրութիւն չկայ:

Այսպէս մտածող չատերէն է Գիվի եւ Սալոմէ զոյգը. առաջինը պիտնական է, երկրորդը՝ ճարտարապետ: Զեն յաջողիր ծայրը ծայրին բերել, հակառակ որ կ'ապրին իրենց պապենական տան մէջ. երեք յարկով, պատշգամներով չէնք մըն է ան, կառուցուած երեսունական թուականներուն: Վերջերս նոյն ատեն ստացած են էլեկտրականութեան ու հեռաձայնի հաչուեցոյցը ու միայն մէկը կարենալ վճարելով, մնացած են առանց հեռաձայնի: Ծօսելով անցեալին մասին, կինը կ'ըսէ թէ ոչ մէկ բանի կարօտ էին: Ամուսինը ամիսը 600 տոլար կը չահէր, երբ մէկ ռուբլին հաւասար էր մէկ տոլարի: Այսօր այդ դումարին հազիւ մէկ տասներորդը ձեռքը կ'անցնի: Վճարում կը ստանայ նաեւ արտասահմանեան հիմնարկէ մը որուն համար ծրագիր կը պատրաստէ: Իրեն ամէնէն աւելի դառնութիւն կը պատճառէ տեսնել թէ աւելորդ էակի մը վերածուած է: Այսօր ոչ ոք կը հետաքրքրուի հիմնական ուսումնասիրութիւններով: Ճարտարարբայց ոչ՝ մթագնած, քանի որ առկայ է յաջորդ հանդիպման յոյսը, անկասկած:

***

Սովորաբար, մեծ ծաւալ ու լայն ընդգրկում ունեցող միջոցառումներու իրագործումէն եռք հանրագումարի կը բերուի կատարուածը, ստացուած արդիւնքը՝ տալով համապատասխան գնահատական: Ըսինք արդէն, որ եղիպտահայերու առյն հաւաքը պէտք է դիտել իբրեւ յաջողած ձեռնարկ: Հայրենիքի մէջ կազմակերպուած նման համախմբումի այդ առաջին փորձը ցոյց տուաւ որ ճիշդ էր ընտրուած վայրը եւ պատահական չէ նման հանդիպումներ կրկին նոյն ձեւով կազմակերպելու ցանկութիւնը, զոր արտայայտեցին մասնակիցները:

ԱՐՄԻՆԷ ՔԷՕՇԿԷՐԵԱՆ

Մոնրէալ

ԳՈՂՈՒԹԻՆ ԳՈՂՈՒԹ

Նիւ – Եորքի մէջ, Նոյեմբեր 8-ին, իր մահկանացուն կնքած է Հ. Բ. Ը. Միութեան «Արտաւազդ» գրական ամսագրի խմբագիր (1972 – 2003) եւ ծանօթ հեղինակ Լիւ Համալեան: Ատարած էր Գորնէլ եւ Գոլոմպիա համալսարանները եւ 1955-էն դասաւանդած Նիւ – Եորքի գոլէճին մէջ, նաեւ Թենըսիի, Համպուրկի, Փարլըզի եւ Գոլոմպիա համալսարաններուն մէջ: Հեղինակած ու խմբագրած է բազմաթիւ գիրքեր եւ գրական հանդէսներ, որոնցմէ կարելի է յիշել. – «Այրէ՝ կարդալէ ետք» (1978), «Այնպէս՝ ինչպէս ուրիշները կը տեսնեն մեզ», «Հայկական պատկերը գրականութեան ընդմէջէն» (1980) եւ Ուիլիըմ Սարոյեանի նըուիրուած «Մարդն ու գրողը վերայիշուած» (1987):

***

Նիւ – Եորքի Հայ Ծերանոցին մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Արփինէ Աբրահամեան, աւելի ծանօթ Ա. Արփինէ գըրչանունով: Ծնած էր Մարզուան 1907-ին եւ ընտանիքին հետ Պոլիս փոխադրուած 1910-ին: 1931-ին ընտանեօք փոխադրուած են Նիւ – Եորք: Իր կեանքի աչխատանքին, հրատարակած է իր գործերէն ոմանք, երեք հատորներով՝ «Կեանքի կատակերգութիւնը» (1976), «Եւ նաւը սուլեց», «Պոկուած ծառեր» (1980):

ւեստը ծանր հարուած կրած է, երբ գործատուներու գործիքները, կամքները սեփականաչնորհուած, վերջն ալ չուկայ հանուած են:

Անոնց տան մէջ, նոյնիսկ երբ ձմեռը մեղմ է, չատ տաք չէ: Կեդրոնական ջեռուցումի կազմածները յարդարանքին մաս կը կազմեն: Անոնց պարտականութիւնը կը դրուի վառարանի մը վրայ որ յարմարեցուած է կազ վառելու: Իրենց դրացիներէն ոմանք փորձած են վերսին գործածելի ընել կեդրոնական ջեռուցումը, բայց կազմածները այնքան հին դըտնուած են որ նախընտրած են հրաժարիլ:

Գիտնականը կ'ըսէ թէ չի յիչեր անգամ որ վերջին անգամ երբ հաճոյստ գնած է իրեն համար: Ներքանները ծակած կօչիկներով կը չրջի, ու երբ գեռինը թաց է, կը չանայ ոտքին եղերքին կոխելով քալել: Ընտանիքին հազուադէպ ծախքերը կը յատկացուին տղոց ուսումին: Զեն կրցած անոնց անգլերէնի դաս առնել տալ, այդ լեզուին ուսուցումը չատ սուղ ըլլալով: Անոր փոխարէն գերմաներէն սորված են, քանի որ դասերը ձրի են: Տղոցմէն մէկը քանի մը ամիս Գերմանիա պիտի մեկնի, գործակցելու գերմանացի հնախոյզներու որոնք պեղումներ կ'ընեն Բաքու – Ճէյհան քարիւղատարին անցնելիք վրացական չրջաններուն մէջ: Պեղումները կը վճարէ Բրիտանական քարիւղի ընկերութիւնը որ մեծագոյն բաժնետէրն է քարիւղատարը կառուցող բազմազգ ընկերութեան:

Այդ ընտանիքը արձակուրդն ալ ջնջած է իր կեանքէն: Խորհրդային օրերուն Գադրա, կամ Պիցունդա կ'երթային Սեւ ծովու ափին. այսօր երկուքն ալ արդէն կը գտնուին Աբխազներու գօտիին մէջ, որոնք ինքնավարութիւն հռչակած են, 1992 – 93-ի պատերազմէն ետք:

Աբխազիոյ կորուստը բաց վէրք մըն է վրացիներուն համար: Երբ այդ պատերազմէն ետք Շեվարնաձէ իչխանութեան եկած է, նախընտրած են մոռնալ անոր համաչխարհի անգեաղը ու ի մէջ տեսնել պետական մարդը: Այո՛ կա որոչ չանք պահանջած է այդ ընտանիքէն ոմուն նախորդ սերունդը իր կեանքով վճարած է ստալինեան սարսափը: Հակառակ Շեվարնաձէի հանդէպ իրենց բարի տրամադրութեան, չուտով նկատած են որ քիչ մը չատ զարմիկներ ունի ան որոնց միակ նպատակը զինքը չահագործել է, առանց ժամանակ կորսնցնելու:

Այն ատեն իրենց համակերպումը զայրոյթի կը վերածուի: Նոյ. 2-ի ընտրութեան Սալոմէ կը վարանի զղուանքի ու քաղաքացիական պատերազմի մը վախին միջեւ: Ի վերջոյ քուէն կու տայ Սահակաչվիլիին: Նոյ. 22-ին, 23-ին ալ կ'երթան հանրահաւաքի, միանալով այն հրապարակային ալիքին որ քշեց ետարաւ Շեվարնաձէն:

Այդ հանդրուանին, նոր յուսախաբութիւններ ամէնէն սարսափելին պիտի ըլլան իրենց համար:

ՔԱՂՀԱՆ

ՍԽՐՈՑ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

8

– Դեռ ուզո՞ւմ ես որ ձեռքդ նայեմ...

– Ա՛ռ, – ըսի երկարելով ձեռքս, ու աչքերս լեցան:

– Դէ՛հ, լաց մի լինի, – ըսաւ քաղցրութեամբ, – ինչ չիմար ես...

Բռնեց ձեռքս իր փափուկ ու երկար ձեռքին մէջ, ափս դարձուցած լուսնի լոյսին:

– Աբի՛, պատուհանին մօտ, չատակ չեմ տեսնում...

Լուսնկան աւելի խոչորցած էր եւ կ'իյնար ուղիղ իր մազերուն ու դէմքին վրայ: Ձեռքս ձեռքին մէջ՝ կը նայէր ուչադրութեամբ գծերուն: Աչերս կը ցաւէր, երբ կը մտածէի մեկնումի մասին, այսուհանդերձ ինքզինքս չատցած կը մեծնար ու կը քալելերէր զիս: Ցանկարծ նայուածքս ինկաւ տարօրինակ յուզումով մը անոր մազերուն վրայ:

– Առատ, անուչ ու ադուոր մազեր ունիս, Աբրի՛կ, – ըսի դողահար:

– Գիտե՛մ, – ըսաւ չար, – նո՞ր նկատեցիր...

Ու նայեցաւ աչքերուս երկարօրէն, խանդաղատանքով, մելամաղձոտ: Կը ղգայի, որ սիրտը կոտրած է:

– Իսկ աչքերդ, – ըսի, – չար են, ինչպէս աղջիկներու աչքերը միայն կրնան ըլլալ, բայց խոր, բայց խոհուքիչ, երկար ու թաւչային արտուանունքներով...

Կը ժպտէր բիբերուն մէջէն՝ երջանիկ բայց, եւ ծաղրածու:

– Գիտէ՛մ, գիտե՛մ, – ըսաւ արագ, – կարծում ես առաջի՞ն ես, որ ասում ես էդ բոլորը մեր քաղաքում, – աւելցուց չարաճճի, – սիրում ու հասկանում են պեղեցկութիւնը...

– Օ՛, ըսի տխուր, – չեմ կարծեր, որ ոչ ոք այս բոլորը քեզի ըսած ըլլայ առանց յետին մտքի, Աբրի՛կ...

Ձեռքս թողուց: Իր սիրոյն յօնքերը կծկուեցան պզտիկ ու մեղ բերանն ալ՝ քաղցր ու ցաւագին դիծով մը...

– Գուցէ իրաւունք ունես, – ըսաւ տըխուր:

– Ոչ թէ գուցէ, հապա վստահաբար, – ըսի վչտահար նայելով իր չար աչքերուն:

– Այո՛, վստահաբար, – կրկնեց անկեղծ, – էտեղ ասում են, էնպէս, ոնց բոլորը, մեքենաբար, սպասելով մի ժպիտի, մի յուսատու խօսքի, որ դու չընորհում ես՝ ժպտուն կամ չկամ...

Ձեռայ աւելի քաղցրութեամբ ու աւելի ցաւով՝ պիտնալով, որ խոնարհութեան նոր արտայայտութիւն մը կ'ընէ առանց փոխարինութեան:

– Մնա՛, մի քանի օր էլ, երուա՛նդ. օ՛, ասում ես ոչ, լաւ չխօսենք, չար...

Ու ժպտուն՝

– Գիտե՞ս, դու էլ «աղուոր ու անուչ մանչ մըն ես», ոնց դուք էք ասում, – փսաւ բռնելով ձեռքիս, – ես սիրում եմ արեւմտահայերէնը ու բոլոր ձեր գրող – ների աչխատանքները ունեմ: Մնայիր՝ կը գնայինք պարտէզ ամէն երեկոյ ու մխասին կը կարդայինք: Ես սիրում եմ, երբ արտասանում ես. արտասանում ես առանց աւելորդ ձեւերի, արգելատը փոխանակելով յուզումով: Մի արեւմտահայ ընկերուհի ունեմ, որ ըսել է Վարժարանը արտասանելիս. պատմում է... որ արտասանում էիր՝ կրեցէ նոյն տպաւորութիւնը: Լա՛ւ, լա՛ւ տղայ կը լինես, եթէ էն երգերը լինէ տաս...

– Կու տամ, – ըսի յուզուած, – ուրիչներ ալ. կը պատռեմ տետրակէս, ինչքան որ ուզես...

– Շնորհակալ եմ, – հծծեց անուչ, նայելով աչքերուս դուրգուրանքով ու ձեռքս միչտ ձեռքին մէջ. – Ես վարուժանը չատ եմ սիրում, չա՛տ: Ձես կարող երեւակայել որքա՛ն հատուածներ անգիր գիտեմ: Սիրում եմ Մեծարենցն էլ, սիրում եմ նրան, ինչպէս մի հիւանդ ու փոքրիկ եղբօր...

Ու սկսաւ արտասանել նուազաւոր ու քաղցր առոգանութեամբ: Հայերէնը ոչ մէկ անգամ այնքան քաղցր ու նուրբ կըլորնայ ըլլալ, որքան արեւելահայ աղջիկներու չրթներուն վրայ...

(Շար. '23)

(Շար. Ա. Էջէն)

Ինը մանուկներ։ Ցարճակումին նպատակն էր հալածել եւ սպաննել մէկ «ծանօթ ահաբեկիչ» յանձին Մոլլա Վագիրի, որ հոն չէր, ուր տեղացած են ռումբերը։ Ամերիկացիք յայտարարած են որ չէին ռմբակոծեր այդ դիւղը, եթէ գիտնային որ երախաներ կան հոն։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ տասը մեծահարուստներէն մէկը՝ Փօլ – Լուի Հալէ, 69 տարեկան, եղերական մահ մը ունեցաւ Դեկտեմբեր 6–ին, օդանաւի արկածի մը հետեւանքով, կնոջը եւ օդաչուին հետ, Անգլիա։ Հալէ հիմնադիրն էր Փրոմոդէսի, միացած Գաոըֆուրի աշխարհի թիւ 2–ը դառնալու համար այդ ճիւղին մէջ։ Ֆրանսայի 7–րդ հարստութիւնը կը նկատուի 3,1 միլիառ եւրօ դնահատուած։ Իր հիմնարկութիւնը տարածուած էր Իտալիայէն Թուրքիա։

ԳԱՀԻՐԷի ՄԷՋ, Դեկտեմբեր 7–ին, նախագահ Մուպարաք չէ յաջողած համաձայնութեան մը յանգիլ, վերջ տալու համար Իսրայէլի դէմ պաղեստինեան յարձակումներուն։ Հաւաքուած էին պաղեստինեան զանազան հոսանքները, բայց, իսլամական ճիհատը եւ Համասը որեւէ հրադադարի համար երեք նախապայմաններ դրած էին, զոր Իսրայէլ չէր ընդուներ։ Կ'ուզէին որ ազատ արձակուին բոլոր բանտարկեալները, Իսրայէլ ոտք չվախէ Այթյորդանան եւ վերջ տայ սպանութիւններու, թիրախներ ընտրելով։

ԿՈՒԱՏԼՈՒՓի ԵՒ ՄԱՐԹԻՆԻՔԻ ժողովուրդը ո՛չ պատասխանեց Դեկտեմբեր 7–ի հանրաքուէին, որու նպատակն էր տեղւոյն Շրջանային եւ Ընդհանուր Խորհուրդները փոխարինել Մէկ Հաւաքականութեամբ։ Կուատլուպի ժխտական պատասխանը չափազանց էր (73%), մինչ Մարթինիքի մէջ միայն 1300 ձայնի տարբերութիւն կար։ Կուատլուպի եւ Մարթինիքի մէջ, տեղւոյն ընտրեալները, բոլորն ալ, դրական պատասխանի կողմնակից էին։

ԱՄՆ–ՈՒ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Տ. Ռըմսֆելտ, Դեկտեմբեր 5–ին, Թիֆլիս այցելեց եւ կոչ ըրաւ Ռուսաստանի որ իր զօրքերը քաշէ։ Ան չեշտեց որ Ռուսաստան պէտք է տէր մնայ 1999–ին Պոլիս ստանձնած յանձնառութեանց Օ–ԷՍ–Սէ–Ը–ի ժողովին առեն։ Խորհրդարանի նախագահուհին ալ ամբաստանած է Ռուսաստանը որ զօրավիգ է անջատողական շրջաններուն։

Centre Culturel SAINT MESROB

EXPOSITION-VENTE DE TAPIS ARMÉNIENS
CONTEMPORAINS DES ATELIERS HEMAG'S

Du Vendredi 5 au Dimanche 14 Décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge
RER: Luxembourg

— Entrée libre — Cocktail —

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION

La MCA a le plaisir de vous inviter à l'exposition

« PHOTOGRAPHIES »
de **GREGOIRE PABOUDJIAN**
Photographe de la rue

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville

du 13 au 20 décembre de 15h à 19h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

C.C.A.F.

CONSEIL DE COORDINATION DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

34, avenue des Champs-Elysées
75008 PARIS

APPEL

DU NOUVEAU BUREAU DU CCAF A LA MOBILISATION DE TOUTES LES FORCES ARMENIENNES

A la suite de l'Assemblée générale du CCAF qui a procédé le 27 novembre dernier à l'élection d'Ara Toranian (ANAM) comme président et au renouvellement de son bureau, la nouvelle direction du Conseil a désigné ses nouveaux responsables. Ont été nommés aux fonctions de vice-président de l'organisation: Alexis Govciyan (AAAS), responsable des relations politiques, Gérard Achdjian (G2IA), responsable de la communication, Georges Sarian (UCFAF), responsable de la coordination des projets, Edmond Ayvasian (ADL-Ramgavar) secrétaire, Achod Schemavonian (ASPA), conseiller et à titre provisoire Arsène Kalaidjian (Association de soutien à la République du Haut-Karabagh), trésorier.

Après avoir dressé un constat de la situation, la nouvelle direction a d'ores et déjà pris quatre initiatives :

1) La convocation à une réunion publique de toutes les forces militantes, individus, membres ou non des associations du CCAF et prêts à travailler pour organiser une mobilisation arménienne sur les questions relatives au négationnisme et à l'entrée de la Turquie dans l'Europe. Cette réunion se tiendra le samedi 13 décembre à 10 heures du matin au Yan's Club à Paris (5, avenue Reille, 75014).

2) L'appel à un meeting public qui se tiendra dans le courant du mois de janvier pour commémorer le troisième anniversaire de la reconnaissance du génocide par la France.

3) La réunion d'un conseil d'administration qui se tiendra le 14 janvier dans les locaux de l'UGAB Paris à 19h30 ainsi qu'à une Assemblée générale de l'organiation le même soir à 20h45.

4) La tenue d'une réunion nationale dès le mois de février de toutes les instances du CCAF, de tous les regroupements d'associations arméniennes, afin d'envisager les modalités de mobilisation et de coordination pour les futurs combats de la communauté arménienne de France.

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբը ձեզ կը հրաւիրէ

ՊԱՂԱՆԴԻ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԻՐ ՁԱՇԻՆ

կիրակի, Դեկտ. 21, ժամը 13–ին պատարագէն ետք առաջնորդարանի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Հայկական Ամանորեայ մթնոլորտ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 43 59 67 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 47 43 12 66 01 46 62 01 29

Մասնակցութեան նուէր 20 եւրօ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծովի Շուրթի Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է 50 եւրօ Տէր եւ Տիկին Հ. Հրաչեանէ Նոյեմբեր 15–ի Նաւասարդի երեկոյթին առթիւ։

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement **pour 95 euros** (frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

17e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 17ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՆՆԻՍԵԱՆ

■

Bédros Zaroyan
LES MOURANTS

Պետրոս Զարոյեան
Մ Ե Ռ Ն Ո Ղ Ն Ե Ր Ը (1928)
Երեք Արար

Dimanche 14 Décembre à 16 heures
կիրակի, Դեկտեմբեր 14, ժամը 16–ին

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 եւրօ։

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 13–ին ժո՛ղ 5 Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին։

Այս առթիւ առաւօտեան ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝ Հոգեւոր հովիւ.

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

*
**

ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 40–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 14, կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Սուրբ Սեղանին կը սպասարկեն Խահակ Ա. Քհնյ. Հէքիմեան, Սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան եւ Վազգէն Խկիճեան։

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար, նոյն առեն արեւչատութեան աղօթք եւ մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բարերարներու, սատարողներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար։

Ժամը 12·30–ին, կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30–ին։
Պատարագ ժամը 10–ին։
Քարոզ ժամը 11·15–ին։
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12–ին։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԹԷՁԱՍԵՂԱՆ

Առնուվիլ – Սարսէլ – Կօնէս եւ Վիլիէ լէ Պէլի Աստղիկ մասնաճիւղը սիրով ձեզ կը հրաւիրէ իր աւանդական Թէյասեղանին, կիրակի, Դեկտեմբեր 14, ժամը՝ 14·30–էն 18, կառավարենց սրահին մէջ

Espace Charles Aznavour,
avenue Paul Vaillant-Couturier
Arnouville-lès-Gonesse

Մոյն օրը Կաղանդ Պապան պիտի ներկայանայ դպրոցի աշակերտներուն եւ բոլոր պզտիկներուն մրգեղէն բաժիներու։

Ձոխ յայտագիր։

*
**

RECRUTEMENT POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE

Hiver: **Du 14 au 21 février**
Printemps: **Du 10 au 17 avril**
Eté: **Juillet et Août**

> **Directeurs diplômés BAFD**
> **Animateurs diplômés BAFA**
(bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17, rue Bleue, 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr en précisant le ou les séjours souhaités.

Date limite pour le séjour d'hiver : 15 décembre

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

ՀԱՐԱՑ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS

TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70

COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ

Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում) 247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ

C.C.P. PARIS 15069-82 E

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՉԱՐՄԱՆՓՐԷՍ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 10

MERCREDI 10 DECEMBRE 2003

LE NUMERO: 1 €

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·833

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·833

ՏԵՐՈՒՆԻ

ԵՆՈՎՔ ԼԱՉԻՆԵԱՆ

Յաւուր իմացանք որ, Ուրբաթ, Դեկտ· 5–ին, Պոսթընի մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Թերթիս երբեմնի աշխատակիցը՝ Ենովք Լաչինեան։

Առանցի ծնողքէ, ողբացեալը ծնած էր Նիւ _ Եորք, 1917–ին։ Հայրը ուղած էր որ անպայման հայկական ուսում առնայ եւ այդ նպատակով ղրկած էր Փարիզի Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը, զոր աւարտած էր 1935–ին, ստանալով նաեւ պաքալօրէա։ Ապա, հետեւած էր դրականութեան Սորպոնի համալսարանը, հուսկ վերադարձած Միացեալ _ Նահանգները։ Հոն ալ չարունակած է իր ուսումը, Ուաշինկթընի Ազգային ապահովութեան վարժարանը ձօրճթաուն համալսարանը, հոն ալ լրացուցած է իր ուսումնական շրջանը քաղաքական գիտութեանց ճիւղը։ Տարիներու երկայնքին, զանազան պատասխանատու պաշտօններ վարած է ամերիկեան ապահովութեանց մէջ, ծառայած է բանակին (1943 – 1946), հուսկ աշխատանքի բերմամբ, գտնուած է Եթովպիա, Էրիթրէա, Թուրքիա, Պարսկաստան, Մարոք, Լիբանան։ 1970–ին, վերջնապէս կը վերադառնար Պոսթըն։ 1982–ին ալ կը ստանձնէր տեղւոյն Մշակութային եւ Կրթական Հայ Կեդրոնին (Հ.Մ.Դ.) տնօրէնի պաշտօնը։

Ենովք Լաչինեան դործօն դեր ունեցած է նաեւ հայ կեանքին ներս, մանաւանդ իր աշխատակցութեամբ դլխաւորաբար «Ճառաջ»ի, նաեւ «Հայրենիք»ի։ Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի դպրոցական այդ շրջանը առիթ եղած է, որ համով _ հոտով յուշերը շարադրէ, խորագրուած «Սէն պեան դեղածիծաղ աշխին» 29 վերնագիրներու տակ, ուր բացառիկ իմաստով պատմած է այդ տարիներու կեանքը։ Այդ յօդուածաշարքը նախ լոյս տեսած է «Ճառաջ»ի մէջ, ապա, «Ճառաջ»ի մէջ լոյս տեսած այլ յօդուածներու հետ, ամփոփուած է 370 էջնոց հատորի մը մէջ, խորագրուած «Անկապ էջեր» զոր լոյս ընծայած է «Ճառաջ Մատենաշարը» 1979–ին։

Երբ, որոշած էր վերջնապէս Միացեալ _ Նահանգները վերադառնալ, ցաւ յայտնած էինք որ հոս չի մնար, որպէսզի միասնաբար երդիծաթերթ մը հրատարակէինք կամ գոնէ չարունակէր իր աշխատակցութիւնը։ Ու պատասխանած էր պարզապէս, ակնարկելով մեր հայկական կեանքին՝ «ամէն ինչ զրէ՛ եղածին պէս, արդէն երդիծաթերթ կ'ըլլայ»։

Վերջին տասնամեակներուն, դժբախտաբար, դադրած էր զրելէ, ինք որ այնքան տահուն գրիչ ունէր, սրամիտ էր, սուր դիտող, հայ մամուլը զրկելով իր աշխատակցութենէն։

***

Ենովք Լաչինեանի յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Դեկտ· 13–ին, Պոսթընի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ։

Մեր ցաւակցութիւնները իր կնոջ՝ Շուշան Լաչինեանի եւ զաւակներուն։

«ՉԱՐՄԱՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 8 / 9)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ 15–ԱՄԵԱԿԸ

Դեկտեմբեր 7–ին, 1988–ի երկրաշարժին 15–րդ տարելիցին, նախագահ Ռ. Քոչարեանի դլխաւորած պատուիրակութիւն մը այցելած է աղէտի վայրը· Ջրաչէն, Սպիտակ։ Անոնք ծաղկեպսակ զետեղած են զոհերու յուշակոթողներուն։ Նախագահը զրոյց ունեցած է բնակիչներու հետ, անոնց աջակցութիւն խոստացած մարզական դպրոցին կառուցման եւ փողոցներու լարեկարդումին։

Նոյն օրը վարչապետ Ա. Մարզարեան ալ այցելած է Լոռիի մարզը· զացած Ջրաչէն, Սպիտակ, Վանաձոր,Ստեփանաւան ու նոյնպէս ծաղկեպսակ զետեղած։ Ստեփանաւանի մէջ լրագրողներու հետ զրոյցի ընթացքին վարչապետը ըսած է թէ Աղէտի գօտիին աշխատանքներու հիմնական մասը աւարտած է, բայց տակաւին ընելիք կայ։ Յայտնած է թէ չատ կարեւոր է Ստեփանաւանի ծանօթ առուջարանային քաղաքի ցարական շրջանէն վայելած համբաւը վերահաստատել։

Լոռիի շրջանին յաջորդ քայլերէն կ'ըլլայ մշակոյթի տուներուն վերականգնումը եւ 2004–էն Լոռիի եւ Շիրակի մարզերուն մէջ զերմանական կարեւոր ծրագիրը մը գործադրութեան կը դրուի, խմելու ջուրի հարցը լուծելու նպատակով։

***

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԺՐՆԵԻ ՄԷՋ

Տեղեկատուական հանրութեան համաշխարհային վեհաժողովին մասնակցելու համար Դեկտեմբեր 9–ին Ժընեւ կը մեկնէր Ռ. Քոչարեան, պատուիրակութեան մը ընկերակցութեամբ։ Անոր մէջ էին Արտաքին զործերու, Փոխադրութեան եւ Հաղորդակցութեան նախարարները, Եւրեանի Զուիցերիոյ դեսպանը, այլ պաշտօնատարներ։ Պատուիրակութիւնը կը վերադառնայ Դեկտեմբեր 12–ին։

***

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԿԻՊՐՈՍ ՄԵԿՆԱԾ

Ազգային Ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեանի դլխաւորած պատուիրակութիւնը Դեկտեմբեր 8–ին պաշտօնական այցով Կիպրոս մեկնած է։ Ծրագրուած են պաշտօնական դէմքերու հետ չարք մը հանդիպումներ։ Հանդիպումներ տեղի կ'ունենային նաեւ հայ համայնքին հետ, հատնական կը նկատուէր Մելպոնեան վարժարան այց մըն ալ։

***

ՀՐԱԶԴԱՆԻ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԻՆ ՑԱՆՁՆՈՒՄԸ

Հրազդանի Ջրելեկտրակայանը հատնական է որ մինչեւ տարեվերջ յանձնուի Ռուսաստանին, «Գոյք պարտքի դիմաց» ծրագրով։ Այս մասին յայտնած է տնօրէնն Ա. Պաղտասարեան, ըսելով որ 53 միլիոն տոլար դնահատուած կայանին 31 միլիոնի վաճառքին պատճառը անխնամ ու հինցած վիճակն է։ Կայանին հզօրութիւնը 1100 մեկավարթ է, բայց ներկայիս չորս մասերէն միայն մէկը կը գործածուի 200 մեկավարթ արտադրելով։ Կայանը կը բանի 38 տարիէ ի վեր եւ նորոգութեան աշխատանք գրեթէ երբեք չէ կատարուած։ Իսկ սեփականաշնորհումէն ետք կ'ակնկալուի որ տարեկան մէկ թեւ նորոգուի։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՒՏԻՆի «Միացեալ Ռուսաստան» կուսակցութեան ջախջախիչ յաղթանակը կը մատնադէ արեւմուտքը։ Օ–ԷՍ–Սէ–Ը–ն, Եւրոպայի խորհուրդը եւ Միացեալ – Նահանգներ կասկածամիտ են այդ արդիւնքներու նկատմամբ եւ Օ–ԷՍ–Սէ–Ը–ի դէսերու պատուիրակութեան պետը՝ Պրուս Ձորճ յայտարարած է որ «ընտրութիւնները ազատ էին, բայց, ոչ արդար», քննադատելով Պեսլութեան մեքենային չափազանցեալ միջամտութիւնը եւ մոխաներու նպաստաւոր դիրքը։ ԱՄՆ–ու Սպիտակ Տան բանբերն ալ յայտարարած է թէ ԱՄՆ կը բաժնեն Եւրոպացիներու մտահոգութիւնները։ Այս մասին, Մոսկուա պատասխանած է որ Ռուսաստան դաս չունի քաղելիք Ամերիկայէն, յիշեցընելով Պուշի աւելի քան խնդրական ընտրութիւնը։ Վերջնական արդիւնքը չատ խօսուն է։ Միացեալ Ռուսաստան (Պուտին) կը ստանայ ձայներու 37,09%–ը, ինչ որ 222 աթոռ կը նշանակէ 450–ի վրայ։ Կը հետեւին Համայնավարները 12,7%–ով (53 աթոռ), Ժիրինովսկիի ծայրայեղ ազդայնականները 11,7%–ով (38 աթոռ), Հայրենիքը (նոր հիմնուած) մուտք կը դործէ 9,1%–ով (37 աթոռ), մնացեալ ազատական երկու կուսակցութիւնները Իապլոկօ եւ ՔՊ–ՓԷ–Սէ ձայներու 5%–էն ալ պակաս ստացած են եւ տեղ չունին։ Անկախները 65 աթոռ կ'ապահովեն, 29 աթոռներ ալ կը մնան միւսներուն։

ԿԵՍԱՐԱՑիի թուրք փաստաբան մը, Օրհան Փէքմէզճի, դիմած է Եւրոպայի մարդկային իրաւունքներուատեանին, առարկելու համար Ֆրանսայի Ազգ· Ժողովին կողմէ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին դէմ։ Անոր դիմումնագրին մէջ ըսուած է թէ Ֆրանսայի 2001 Յունուար 18–ի որոշումը իրաւագիտական նեցուկէ զուրկ է եւ թէ ցեղասպանութեան գոհը Թուրքերն են։ Ըսուած է տակաւին թէ նոյն որոշումը չարիր չէ Եւրոպայի մարդկային իրաւունքներու համաձայնագրին, ներքին իրաւակարգերուն եւ միջազգային իրաւունքին։ Կեսարացի փաստաբանը կը պահանջէ եղեր նաեւ որ Կոմիտասի արձանը վար առնուի եւ Օսմանեան կայսրութեան կողմէ «տեղափոխութիւններ»ու համար եղած ծախքը Թուրքիոյ հատուցուի (171 միլիոն 871 եւրօ)···։ Այս դիմումը կատարուեր է Նոյ· 13–ին եւ արձանագրուեր 34748/03 թիւով, ըստ թուրք մամուլին։

ԱՌԼԼԹ ԼԱԿԻՑԻի «Բանուորական պայքար»ին 33–րդ համագումարին, ուր Դեկտեմբեր 7–ին հաւաքուած էին 450 պատգամաւորներ, որոշուեցաւ միացեալ ցանկ ներկայացնել «Ցեղափոխական համայնավար լիկա»յին հետ, շրջանային ընտրութեան։

ՖՐԱՆՍԱՑի ճաշարանները դեռ պիտի սպասեն, առնուազն երկու տարի, որպէսզի Աւժէքի վրայ Աւելցած Սակը (ԹՀ _ ՎՀ _ Ա) 19,6%–էն իջնէ 5,5%–ի ինչպէս կ'ակնկալեն տարիներէ ի վեր։ Այս խոստումը ըրած էր իրենց Շիրաք ընտրապայքարի ընթացքին, բայց որոշողը Պրիւտէլն է եւ այդ կարգադրու-

(Շար·ը Գ· Էջ)

Ց. Ճ. ՍԻՐՈՒՆԻ «ԳԱՐԵԳԻՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՀԱՃԱՏՈՒՐԵԱՆ»Ը

«Մէկ քարով երկու թռչուն» ասացուածքը յիշեցնող ձեռնարկ մըն է Պոլսոյ «Արաս» հրատարակչատան վերջին հրատարակութիւններէն այս մէկը, որ հասաւ քանի մը օր առաջ: Ան մոռնալու, անտեսելու, կամ պարզապէս չգիտնալու մեր մեծ դիպրութեան, միշտ պատրաստ տըրամադրութեան դէմ պատուար մըն է. մշուշն ու փոշին կը թօթափէ երկու լուսատու անուններու, մէկուն գրիչով միւսը արժեւորող հատոր մը զետեղելով ընթերցումի սեղաններուն վրայ:

Մշուշին ու փոշիին տակ մնացած երկուքէն առաջինը Ց. Ճ. Սիրունին է. տքնային աշխատող, պրպտող, վկայող դէմքը: Հաղուագիւտ են իր վաստակին, մանաւանդ տառապալից կեանքին անդրադառնալու առիթները: Ֆանինե՞ր դիտեն, կը յիշեն, օրինակ, թէ ան քիչերէն, շատ քիչերէն է որ պահուըտած թաքըստոցին մէջ 1915-ի սարսափը ապրելէ ու անկէ փրկուելէ հազիւ երկու տասնամեակ ետք կ'իյնայ Պուքրէշէն Սիպիրիա տանող աքսորի ճամբուն վրայ: Այս երկու պարագաները թերեւս ինքնին նշելի կէտ մը չկազմեն, եթէ անոր կենսագրութիւնը չըսէ թէ տասը տարուան աքսորէն վերադարձին ձգած տեղէն չարունակած է բանասիրի, հրապարակագիրի, դրականագէտի իր աշխատանքը:

Այդ աշխատանքին մէկ պատուղն է Պոլսոյ Գարեգին պատրիարքին նուիրուած մենագրութիւնը (*). ան հրատարակուած է 1960 – 1961-ի «Էջմիածին» հանդէսի յաջորդական թիւերուն մէջ, որպէս յօդուածաշարք: «Արաս»ի խմբագրութիւնը անոր ուղղագրութիւնը աբեղեանականէն վերածած է դասականի, չարք մը փոփոխութիւններ ըրած, ծանօթագրութիւններ աւելցուցած ու կազմած է մօտ 200 էջնոց հատորը: Ծանօթագրութիւնները կատարած է Լեւոն Շաոյեան, խմբագրութեան գործը՝ Արտաշէս Մարկոսեան:

Առաջին էջերուն մէջ նախ տրուած է Սիրունի կենսագրական ժամանակագրութիւնը. 1890-ին ծնած Ատաբազար, եղած է էսաեանցի, կեդրոնականցի: կը յաջորդէ իրաւաբանական ուսումը Պոլսոյ համալսարանին մէջ (1909 – 1913). մինչ այդ արդէն անունը կ'երեւի մամուլին մէջ, բանաստեղծութիւններու առաջին հատորը՝ «Մթնշաղ»ը կը հրատարակէ եւ կը բանտարկուի (1908), արդիլուած մամուլ Պոլիս բերելու մեղքով: 1913-ին կրկին կը բանտարկուի, որպէս պատասխանատու տնօրէն «Ազատամարտ»ի: Ճաշորդ տարին Դանիէլ Վարուժանի հետ կը հիմնէ եւ կը խմբագրէ «Նաւասարդ» գրական, գեղարուեստական տարեգիրքը, նոյն առեն կը հրատարակէ բանաստեղծութեան Բ. հատորը՝ «Դէպի տաճարն հրաչքին»: 1915-ի վտարանքին վերապրելէ ետք, մինչեւ 1922 Պոլիս կը մնայ, չարունակելով պրպտել, գրել, դործել: 1918 – 1922 շրջանին Ազգային ժողովի երեսփոխան կ'ընտրուի:

1922-ին կը սկսի կեանքին պուքրէշեան էջը. «Նաւասարդ», «Աբի», «Արագ», «Անի» պարբերականները, տարեգիրքերը, խմբագրի անոր աշխատանքին պըտուղներն են որոնք կ'արձանագրուին այս նոր էջին վրայ: Մինչեւ Սիպիրիա աքսորուիլը կը հասցնէ Պէյրութի մէջ հրատարակել «Ժանտախտ ինկած քաղաքը» հատորը: Վերադարձէն ետք կարեւոր աշխատասիրութիւնը կ'ըլլայ «Պոլիս եւ իր դերը» քառահատոր գործը որուն վերջին երկու հատորները լոյս կը տեսնեն իր մահէն (1973) ետք, Անթիլիասի մէջ:

Նոյն շրջանին արտադրութիւն են 1960-1961 տարիներուն «Էջմիածին» ամսագրին մէջ լոյս տեսած ծաւալուն մենագրութիւնները եղիչէ Արք. Դուրեանի, Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի, Կոմիտասի եւ Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի մասին:

Այս վերջինին հատորով հրատարակութեան ծանօթագրութիւններէն զատ, Ճառագայթանին ալ հեղինակն է Լ. Շաոյեան: Իր դրութիւնը խորագրուած է «Երկու անզուգական դէմքեր՝ Տրապիզոնի եւ Սիրունի»: Երկուքն ալ կը նկատուին Պոլսոյ անցեալի չքեղ պատմութեան մեծանուն դերակատարները: Արդարեւ, Գ. Խաչատուրեան պատրիարքը յատկապէս Պոլսոյ իր հօտը խորապէս տպաւորած առաջնորդ – ազգապետ մը եղած է: Իր անունին անմիջական կերպով կապուած երկու պարագաներէն առաջինը փոթորկալից շրջանէ մը ետք Պոլսոյ պատրիարքական աթոռը ուրբաթ գրաւելն է, երկրորդը Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի հիմնումը:

Լ. Շաոյեան արդար յարգանքը մատուցելէ ետք երկու դէմքերուն, կ'անդրադառնայ բարեդէպ զուգադիպութեան մըն ալ: 2003-ը Նարեկացիի Մատեանին հազարամեակի տարին է. իսկ Գարեգին Արք. Խաչատուրեանի գրական վաստակին մէջ ուրոյն տեղն ու կշիռը ունի այդ գործին աշխարհաբարի թարգմանութիւնը:

Ինչպէս յաջորդական գլուխներու մէջ մանրամասնօրէն կը նշէ Սիրունի, Գարեգին Արք. Խաչատուրեան ծնած է Տրապիզոն (1886). մէկն է «Գաւառներէն տրեխով ու ձորձով քաղաք վազող այն մանուկներ»էն որոնք «մեր անցեալ դարը պէնեցին փառքով»:

Ազգանի անունով Խաչիկ կոչուած պատանին կանուխ տարիքին (1896) Պոլիս գացած է: Մայրաքաղաքը երկու յաջորդական կոտորած տեսած է այդ օրերուն ու խորթ է գաւառացի տղեկին: Նոյն տարին կը մեկնի Վենետիկ, աշակերտ ըլլալու Մուրատ Ռաֆայէլեան վարժարանին: Երկու տարի ետք, դպրութեան աստիճաններու տուչութեան պահուն ըսելով որ «իր եկեղեցին» կը նախընտրէ հոգեւորական կոչումին համար, կը վերադառնայ Պոլիս ու կը մտնէ Արմաշու Դպրեվանքը. հոն տնօրէնն է եղիչէ Եպիսկոպոս Դուրեան որուն անձին, հոգեւորականի տիպարին ու քանաստեղծի դրիչին հմայքը անջնջելի կ'ըլլայ ապագայ պատրիարքին վրայ: Ան է որ դինք կուսակրօն քահանայ կը ձեռնադրէ 1901 Մայիսին, ինը դասընկերներուն հետ. անոնց մէջ են Ղեւոնդ Դուրեան, Գրիգորիս Պալաքեան, Մեսրոպ Նարոյեան:

Այդ հանդրուանէն կը սկսի հովիւի, քարոզիչի, տեսուչի, խմբագիրի, ուսուցչի, բանասէրի, թարգմանիչի անոր կեանքը:

Սիրունի մենագրութեան հետեւեալ էջը կու տայ լաւագոյն ամփոփումը այդ կեանքին.

«Գարեգին Տրապիզոնցին ապրեցաւ ինքն ալ հայ ժողովուրդի յուզումներուն ամէնէն խռովեալ կէս դարը: Աչքերը բացած Համիտի մռայլ օրերուն եւ յետոյ ճաշակած Հիւրրիյէթի մեղրն ու լեղին, պիտի ապրէր չուտով հայ ժողովուրդի մեծ գողգոթան ալ, նախ Գոնիայի մէջ ուր առաջնորդ էր, եւ ուր կը հասնէին տարագրութեան առաջին կարաւանները Կոստանդնուպոլսոյ հարեւան շրջաններէն, ապա աւելի հեռուները՝ հայկական սարսափներու մօտիկը: Տարագիր մնաց եւ ինքը քանի մը տարի, եղաւ Երուսաղէմ եւ Դամասկոս, ու երբ հնչեց դինադադարի ժամը, չթափառեցաւ ան դիւրին աստպարէզներու մէջ, այլ չունչը առաւ Տրապիզոն, սարսափներէն ճողոպրածներն հովուելու, ու չանադիր, միեւնոյն առեն, կանխելու նոր աղէտներ:

... Գարեգին Տրապիզոնցին այս քիչերէն եղաւ, որոնք նոյնացան հայ ժողովուրդի նոր խռովքին հետ եւ անոր հետ թափառեցան ամէնուր, որպէսզի ամուր պահեն անոր մէջ տեւելու կամքը: Հայ եկեղեցին կը կոչուէր նոր առաքելութեան մը, դառնալու համար փրկութեան լաստ ալեկոծութեան մէջ ծփացող հայ բեկորներուն համար, հոսանքի դէմ ամբարտակ, դառնալու համար «անառիկ բերդն հայ հոգւոյն»: Քիչեր մխայն կային այդ առաքելութեան համար ու Գարեգին Տրապիզոնցին այդ քիչերէն մէկը եղաւ: Գալիֆորնիա, Մարսէյլ, յետոյ Աւժանթին վկաներն եղան անոր տքնութեան»:

Նշուած առաքելութեան երկար ճամբուն բարձրակէտը կազմեց Պոլսոյ պատրիարքութիւնը: 1950 Դեկտեմբեր 2-ին պատրիարքարանի դահլիճը հաւաքուած 99 հոգինոց Ընդհանուր ժողովը գինք Պոլսոյ պատրիարք ընտրեց, մինչ ինք Աւժանթին կը գտնուէր: Ճաշորդ Մարտին առանձնեց իր նոր պաշտօնը: 11 տարուան գահակալութեան կարեւորագոյն նախաձեռնութիւններէն Սուրբ Խաչ Դպրեվանքի հիմնադրութիւնը տեղի ունեցաւ 1953-ին: Իսկ նախորդ տարին սկսած էր լոյս տեսնել պատրիարքարանի «Շողակաթ» ամսագիրը:

Պոլսոյ պատրիարքութեան նման փշածածկ աթոռ մը դրաւելու երեւակայելի ու աներեւակայելի դժուարութիւններուն քով, հօտին տէր ու պաշտպան հովիւին լման պատկերը տալու լծուելի կը բաւէ Դպրեվանքի նման հաստատութեան մը հիմնումը: Շատ տաքեր ու պաղեր ետին ձգած վարժարանը անցեալ Օգոստոսին նշեց իր յիսնամեակը. եթէ նոյնիսկ առաջին շրջանէն ետք, չկրցաւ, չարտօնուեցաւ իրեն տր ծառայէ Գարեգին պատրիարքին սկզբնական նպատակին, ուսեալ կրօնաւորներ նուիրելով ազգին, ինչպէս անոր սիրական, յաւէտ կորսուած Արմաշը, յաջողած Դպրեվանքցիներու հանդիպիլ դժուար չէ ամէն մարզերու մէջ, աշխարհի բոլո՛ր ծագերը: Ու անոնց ամէն մէկը որդիական փարումով, անեղծ երախտագիտութեամբ կ'ոգեկոչէ Խաչատուրեան պատրիարքին յիշատակը:

Սիրունի իր մենագրութեան մէջ գլուխ մըն ալ յատկացուցած է Տրապիզոնցիին «Մտքի վաստակ»ին: Շուրջ տասնեակ մը բազմատեսակ, երբեմն անտիպ մնացած գործեր կան տրուած ցանկին մէջ: «Տարօնագիտ»ը, «Կրօնաբարոյական եւ ընկերային չորեքշաբթնամներ»ը, «Աչխարհի լոյսն ի Հայս» (երկու հատոր), «Ինչո՞ւ արեւագալի» մէկ քանին են անոնցմէ: Այս ցանկին առիթէ բաժինը կը պատկանի Նարեկացիի աղօթամատեանին աչխարհաբարի թարգմանութեան (1922 – 1923):

Իր մահէն (1961) աւելի քան 40 տարի ետք իսկ մեզի ժամանակակից, արթուն ու արի հովիւն է Խաչատուրեան պատրիարքը որուն 1937-ի («Մշակոյթ» – Մարսէյլ) սա մատնանչումը ժամանակավրէպ ըլլալու ոչ մէկ տրամադրութիւն ցոյց կու տայ.

«Ափիոնքի հայութեան ոգին աւելի մը տահոգիչ սպառնալիքներու դիմաց կը գտնուի այսօր՝ քան Ե. դարու հայութիւնը: Սահակ եւ Մեսրոպ իրենց հոգիներէն ծնած Ջահակիրներու փաղանգով մը կերտեցին Մշակոյթի Թագաւորութիւն մը: Թագաւորութիւն մը որուն կը պարտի Հայը իր տասնհինգ դարերու գոյութիւնը՝ իր մարդկայնական եւ ազգայնական բոլոր վայելուչ ստորագիծերով: Մեզի կը մնայ այսօր վերանորոգել ու զօրացնել այդ Թագաւորութեան հիմքերը՝ վրան խարխլելու համար բարձրացած բրիչներ չեն պակսիր, դժբախտաբար, ներսէն ու դուրսէն: Հարկ է պարքարել, լոյսի զէնքերով, բոլոր այն չարիքներուն դէմ որոնք կը ձգտին ստուեր բերել ի դին արիւնի եւ կրակի կառուցած այդ փառաւոր Թագաւորութեան հեղինակութեան եւ վարկին վրայ, Մայր Հայրենիքէն դուրս ցիւրացան եղած եւ ամէն հովերէ տարուբերուող մեր պզտիկցիներուն մէջ գլխաւորաբար: Ծանր, այլ քաղցր աչխատանք մըն է այս, որուն լծուիլ կ'ուզենք մենք ալ, բոլոր անոնց հետ որոնք զանազան ուղղութիւններով, բայց ուղղամտութեամբ կը ծառայեն մխեւնոյն նպատակին»:

Ամէն մէկս ինք իրեն թող խոստովանի թէ այդ «ծանր, այլ քաղցր աչխատանք»ին Խաչատուրեան պատրիարքի մը նըւիրումով լծուած քանի՛ աթոռակալի հանդիպած է...

«Արաս»ի հրատարակած հատորին «Ճառերուած»ի բաժինը ունի ծանօթագրութիւններու ճոխ մաս մը, Խաչատուրեան պատրիարքին կենսագրական պիծերը, Անդրանիկ կոնդակը, քերթուածներու չարք մը, լուսանկարներ, անուններու այբբենական ցանկ մը:

Հատորը չատ տեղին մտածուած նախաձեռնութիւն է, յաճախ սնամէջ վայրերով յագեցած մեր իրականութեան մէջ լուրջ, աղուոր դէմքերու յուչն ու օրինակը զետեղելու իմաստով:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

(*) Գարեգին Պատրիարք Խաչատուրեան – Ց. Ճ. Սիրունի, Արաս հրատ. 2003 Պոլիս: Հատորը կարելի է գտնել Հ. Սամուէլեան գրատունէն՝
51, rue Monsieur-le-Prince
75006 PARIS

ՇԱՏ ԱՒԵԼԻՆ ՔԱՆ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆ ՄԸ

Ն. ՈՒԶՈՒՆԵԱՆ

Վերջերս բարեբաստիկ պատեհութիւնը ունեցայ կարդալու մեծադիր հատոր մը, հրատարակուած Եգիպտահայ վարժարաններու աչակերտներու համաչխարհային հաւաքի առթիւ, որ կայացած է 2003 Սեպտեմբեր 12 – 18 օրերուն Երեւանի մէջ: Գիրքը, 187 էջ, տպուած է նոյնպէս Երեւանի մէջ, քարճրադոյն որակով, չահեկան բովանդակութեամբ, եւ համեստօրէն խորագրուած՝ «Ճուչամատեան»:

Կան յուչամատեաններ, ու կա՛ն յուչամատեաններ: Խնդրոյ առարկայ գիրքը այս վերջիններուն մէջ կը դասուի: Ամէն ինչ որ կը պահանջուի յուչամատեանէ մը՝ աչակերտական յուչեր, դպրոցական դրուագներու տպեկոչումներ, վաստակաւոր ուսուցիչներու հանդիպ յատկացած երախտապիտութիւններ, անմոռաց մտերմութիւններ, հին լուսանկարներու առթած ուրախ եւ տխուր յուզումները, եւ ամանց սրտերուն մթին մէկ խորչին մէջ ղեռ յամեցող թրթիռ մը, ահա՛ այս բոլորը կը վերայառնեն «Ճուչամատեան»ի էջերուն մէջ: Ճուչամատեանը միայն դպրոցական անձերու եւ անցքերու վերյիչումներէ չի բաղկանար, այլ պէղեցիկը ա՛յն է, թէ այդ նոյն դպրոցականները այսօր, հասուն տարիքի մէջ, ինչպէ՞ս կը գնահատեն այդ նոյն անցուդարձերը՝ խմաստաւորուած բազում փորձառութեամբ, ինչ որ լաւագոյնս խտացուած է Օր. Արմինէ Քէօչկէրեանի բառերով. «Պարտք կը զգամ կրկին ու կրկին անդամ յիչելու մեր դաստիարակները՝ պարտ ու պատչաճը մատուցելով անոնց, երբեք չմոռնալով որ եթէ կեանքի ամենածանր փորձութիւններուն կըրցանք պահպանել հոգեկան մեր արիութիւնը, ճչմարիտ հաւատքը եւ անկոտրում կամքն ու լաւատեսութիւնը, ապա չնորհիւ մեր վարժարաններուն մէջ մեզի աւանդուած բարոյական արժէքներու»:

Եւ առ հասարակ, յուչամատեանի մը առաքելութիւնը այստեղ կը վերջանայ: Բայց ո՛չ այս Ճուչամատեանի պարագային:

Ան կը բովանդակէ նաեւ ընդարձակ բաժին մը, խորագրուած «Եգիպտահայ Գաղութի Պատմութիւնը» մի քանի ենթաբաժանումներով, որ տրուած է նաեւ անգլերէն թարգմանութեամբ: Այս բաժինը ամփոփումն է Սոնա Սիմոնեան – Զէյթլեանի «Հայութեան Ներդրումը Վաղ Միջնադարեան եւ Արդի Եգիպտոսի Պատմութեան Մէջ» աչխատասիրութեան, որուն ամբողջութիւնը փութով լոյս պիտի տեսնէ Մոնրէալի Եգիպտահայոց Ընկերակցութեան կողմէ:

Այս պատմական ակնարկէն կը տեղեկանանք, թէ հայկական արմատները չատ հին են Եգիպտոսի մէջ. սկիզբ կ'առնեն Ջ. դարուն երբ 545 թուականին Բիւզանդիոնի Յուստինիանոս կայսրը Աբուսեան Արչակունին կը նչանակէ կառավարիչ Լիպիոյ եւ դուքս Հիւսիսային Աֆրիկէի: Իր նուաճումներով յայտնի ուրիչ դէմք մը՝ Եահիա էլ – Ամանի Պաղտատի խալիֆայութեան կողմէ կը նչանակուի Եգիպտոսի կառավարիչ 841-ին: Եգիպտոսի Ֆաթիմական տիրապետութեան շրջանին (969 – 1171) փայլած են հայազգի զօրավարներ. Եգիպտոսը գլուխ ֆաթիմական առաջաւոր բանակը կը դլխաւորէր Կառհար զօրավարը, (ըստ օտար աղբիւրներու՝ Jawhar նախկին դերի մը, որ հիմնադիրը եղած է Գահիրէ (կը նչանակէ Յաղթող) մայրաքաղաքին եւ կառուցած է Սուրբ Գէորգ Եկեղեցին ուր կը կարծուի թէ թաղուած է:

Նոյն շրջանի այլ երեւելի հայերու կարգին կը յիչուին Պատր – էլ – Կամալ զօրավարը, որ 1073-ին, երբ ֆաթիմականները քայքայման եզրին հասած էին, իր երեք հազարնոց անձնական բանակով, մեծամասնութեամբ բաղկացած Հայերէ, փութացած է Սուրիայէն Եգիպտոս՝ գլուխ առնելու երկրին զինուորական կազմակերպութիւնը, որ ներքին ծնած չահակիրներու փաղանգով մը կերտեցին Մշակոյթի Թագաւորութիւն մը: Թագաւորութիւն մը որուն կը պարտի Հայը իր տասնհինգ դարերու գոյութիւնը՝ իր մարդկայնական եւ ազգայնական բոլոր վայելուչ ստորագիծերով: Մեզի կը մնայ այսօր վերանորոգել ու զօրացնել այդ Թագաւորութեան հիմքերը՝ վրան խարխլելու համար բարձրացած բրիչներ չեն պակսիր, դժբախտաբար, ներսէն ու դուրսէն: Հարկ է պարքարել, լոյսի զէնքերով, բոլոր այն չարիքներուն դէմ որոնք կը ձգտին ստուեր բերել ի դին արիւնի եւ կրակի կառուցած այդ փառաւոր Թագաւորութեան հեղինակութեան եւ վարկին վրայ, Մայր Հայրենիքէն դուրս ցիւրացան եղած եւ ամէն հովերէ տարուբերուող մեր պզտիկցիներուն մէջ գլխաւորաբար: Ծանր, այլ քաղցր աչխատանք մըն է այս, որուն լծուիլ կ'ուզենք մենք ալ, բոլոր անոնց հետ որոնք զանազան ուղղութիւններով, բայց ուղղամտութեամբ կը ծառայեն մխեւնոյն նպատակին»:

Ամէն մէկս ինք իրեն թող խոստովանի թէ այդ «ծանր, այլ քաղցր աչխատանք»ին Խաչատուրեան պատրիարքի մը նըւիրումով լծուած քանի՛ աթոռակալի հանդիպած է...

«Արաս»ի հրատարակած հատորին «Ճառերուած»ի բաժինը ունի ծանօթագրութիւններու ճոխ մաս մը, Խաչատուրեան պատրիարքին կենսագրական պիծերը, Անդրանիկ կոնդակը, քերթուածներու չարք մը, լուսանկարներ, անուններու այբբենական ցանկ մը:

Հատորը չատ տեղին մտածուած նախաձեռնութիւն է, յաճախ սնամէջ վայրերով յագեցած մեր իրականութեան մէջ լուրջ, աղուոր դէմքերու յուչն ու օրինակը զետեղելու իմաստով:

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

պելու համար հատուածական պայքարները, ու ապա նշանակուած է վեղիր։ Այլ անուններ՝ էլ – Աֆտալ (նախորդին որդին), Պահրամ – էլ Արմանի (Վահրամ Պահլաւունի), եւ Թալա–ի Ռուզղիք – էլ – Արմանի, որոնք մեծ ներդրում կատարած են պետական, կազմակերպչական ու ընդարարական մարզերու մէջ։

Պատր – էլ – կամալիի վեզիրութեան օրով է, որ 1078 թուականին Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գարեգին Բ. Պահլաւունի Եգիպտոս կ'այցելէ, կը հաստատէ տեղւոյն թեմը ու եպիսկոպոս կը ձեռնադրէ իր ազգական Գրիգորիս Պահլաւունին, որ էր Ներսէս Շնորհալիի հօրեղբայրը։

Այս շրջաններուն, Հայաստանի մէջ Ախիի անկումը (1045) ապա Եդեսիոյ (Ուրֆա) անկումը (1086) պատճառ կը դառնան բազմահազար Հայերու արտագաղթին, որոնցմէ չատեր կը հանդիպուանան Եգիպտոս։ Միւս կողմէ, Սալահ էլ–Տին էյյուպիի (ծագումով քիւրտ) շրջանին (շուրջ 1170) Հայերը կը կորսընցնեն իրենց չահած իրաւունքները եւ չատեր կ'ենթարկուին բռնի կրօնափոխութեան։ Այս մէկոցին է, որ եգիպտահայ թեմին առաջնորդը կը ստիպուի երուսաղէմ ապաստանիլ։ Իսկ Կիլիկեան Թագաւորութեան քայքայումէն (1375) ետք հազարաւոր գերիներ Եգիպտոս կը քշուին Մամլուքներու կողմէ, ներառեալ Կիլիկիոյ վերջին Թագաւորը՝ Լեւոն Զ. Լուսինեան։ Այս գերիներէն չատերը կը մարզուին որպէս զինուոր ու կը ստանան իսլամական դաստիարակութիւն եւ մաս կը կազմեն Պուրճի Մամլուքներ կոչուած դիմադրատակին, որ Գահիրէի բերդը կը պաշտպանէր։ Անոնց իշխանութեան շրջանին (1382–1517) եգիպտահայ գաղութը կը սկսի վերածաղկիլ ի մասնաւորի արհեստի, առեւտուրի եւ չինարարութեան մարզերէն ներս։

Այդ ոստումով մը հեղինակը կը հանի Մոհամմէտ Ալիի (1769 – 1894), ծագումով ալպանացի) եւ Ֆրանսական գրաւման օրերուն, որ Եգիպտոսի արդիականացման շրջանն է, որուն ընթացքին տեղի ունեցաւ նաեւ Եգիպտոսի անջատումը Օսմանեան Կայսրութենէն։ Այս դարաշրջանին է որ կը փայլին ականաւոր Հայեր երկրին պետական ու ճարտարարուեստական կառոյցներուն մէջ։ Տանք մի քանի անուններ, թողելով որ ընթերցողը ինք կարդայ մանրամասնութիւնները Ճուշամատեանին մէջ։ Եղիազար Ամիրա Պետրոսեան, տուրքերու դանձիչ ու Փոխարքայի խորհրդական. Պօղոս Պէյ Եուսուֆեան (1768 – 1844), Փոխարքայի թարգման, Առեւտուրի եւ Արտաքին Գործոց նախարար, ինքն էր որ Եգիպտական Թեմի Առաջնորդական Աթոռը Երուսաղէմէն Գահիրէ վերադարձնել տուաւ, հիմնեց Պօղոսեան վարժարանը. Նուպար Փաշա Նուպարեան (1825 – 1899), մեծ դիւանագէտ, Հանրօգուտ Շինութեանց նախարար, փոխարքաներու խորհրդական, Եգիպտոսի վարչապետ, եւ առաջին քրիստոնեան որ Փաշա տիտղոսին արժանացաւ ու իր մեծադիր արձանը կանգուեցաւ Աղեքսանդրիոյ մէջ. Եաղուպ (Յակոբ) Արթին Փաշա Զարեհան (1842 – 1919), նշանաւոր իր կատարած կրթական բարեկարգութիւններով ու դպրոցներու մատուցած ծառայութիւններով. Տիգրան Փաշա Տ'Ապրօ (1846–1904), Արտաքին գործոց նախարար, վարչապետ, չքանչանակիր բազմաթիւ օտար երկիրներէ. Պօղոս Նուպար Փաշա Նուպարեան (1851 – 1930), մասնագիտութեամբ ճարտարագէտ, երկաթուղիներու վարչութեան տնօրէն, միաժամանակ դիւանագէտ, հիմնադիր Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան (1906), նաեւ Նուպարեան Ազգային Վարժարանի (1924), Նախագահ Փարիզի Խաղաղութեան Խորհրդաժողովին (1919) Հայաստանի անկախութեան ի նպաստ, եւլն.։

Հարկ է նշել, որ այս եւ բազմաթիւ այլ Հայեր, որոնք մեծ նպաստ բերած են երկրին քաղաքական, ճարտարարուեստի ու տնտեսութեան մարզերուն մէջ, լրիւ գնահատուած են Պետութեան կողմէ։ Իւրաքանչիւրին կենսագրութիւնը կը վկայէ, թէ իրենց պետական լուրջ պատասխանատուութիւններու կողքին երբեք զանց չեն առած հայ ազգն ու անոր միասնական չահերը։ Այս եւ նման ականաւոր անձեր դրած են իրենց դրոշմը եգիպտահայ գաղութին վրայ, որ կ'արտացոլուի գաղութը բնորոշող բազում մասնայատկութիւններով։

Եգիպտահայ գաղութը ունեցած է չատ բարգաւաճ կրթական ու մշակութային

ԳՈՂՈՒԹՔ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈՒԼՍՈՅ մէջ, Նոյեմբեր 19–ին, իր մահկանացուն կնքած է Փիլօ Ախեան, անձ մը որ աւելի քան քսան տարի անսակարկ նուիրումով ծառայած է Ս. Փրկիչ ազգային հիւանդանոցին (1981 – 2001)։ Ողբացեալը ծնած էր 1929–ին, Հաֆիւք, ապա, Պոլիս փոխադրուած ընտանիքին հետ։ Ցետապային, 17 տարեկանին իսկ, յաջողած է հիմնել իր անձնական գործը, տէր դարձած գործատուներու եւ լքուածներով եղած դիմումները ատենապետ դարձած էր Ս. Փրկիչ Ազգային Հիւանդանոցի Հոգաբարձութեան։ Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է Նոյ. 22–ին Գումգափուի Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ։

*
**

ՓԻՐԻԳԻՒՂի Եկեղեցւոյ Շիրինօղլու սրահին մէջ, Նոյեմբեր 19–ին, չնորհանդէս մը տեղի ունեցած է «Արաս» հրատարակչատան լոյս ընծայած «Գարեգին Խաչատուրեան» հատորին առթիւ, հեղինակին՝ Սիրունիի մահուան երեսնամեակին առթիւ, որ կը զուգադիպէր նաեւ «Արաս»ի 10–ամեակին։ Ցառաջաբանը գրած է Լեւոն Շառոյեան։ Ներկայ եղած է հոծ բազմութիւն մը։ Սիրունիի անձին ու գործին մասին խօսած է Լեւոն Շառոյեան, խորապէս տպաւորելով ունկնդիրները։ Նարեկացիի մասին (որու հազարամեակն էր) խօսած է Գրիգոր քահանայ Տամատեան, որ կարդացած է նաեւ Նարեկէն հատուածներ։ Հաւաքոյթին վերջին մասը ցուցադրութիւն մը եղած է Արմաշի եւ արմաչականներու չիշատակը փառաբանող, զոր պատրաստած էր Արաս հրատարակչականի սիւներէն Արտաչէս Մարկոսեան։ Սահիկներու միջոցաւ ամբողջ շրջանի մը ազգային պատմութիւնը տողանցած է պատմական լուսանկարներով եւ փաստաթուղթերու ցուցադրութեամբ։ Վերջաւորութեան նախ խօսք առած է Շահան Աբգ., անձ մը որ ճանչցած էր Սիրունին, ապա, խօսած է Մեսրոպ պատրիարք։

*
**

ՄՈՆՐԻԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Նոյ. 20–ին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Համազգայինի հրատարակչականին, միութեան 75–ամեակին առթիւ։ Ձեռնարկը կազմակերպած էր Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղի գրական յանձնախումբը։ Ցայտագիրը վարած է Սիմա Աբրահամեան։ Կազմակերպութիւնը ներկայացուցած է Համազգայինի կեդրոնական վարչութեան անդամ Վրէժ – Արմէն Արթինեան։ Ապա, ներկայացուած են Հայրենի Մտաւորականներու Ֆոնտին հրատարակած վերջին երեք գիրքերը։

*
**

ԳԻՄՊՐԻՃԻ մէջ, Նոյեմբեր 14–ին, ՀՕՄ–ի Մեղրի մասնաճիւղի նախաձեռնութեամբ, դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցած է, որու ընթացքին տոքթոր Արուսեակ Սահակեան (Հայաստանէն) խօսած է Հայ Ժողովուրդի դիւցազներգական առասպելներուն մասին։

ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՐԵՆԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Նոյեմբերի 24–ից «Սփիւռք» Գիտատեսական կենտրոնում սկսուեցին Հայոց լեզուի եւ գրականութեան հայրենի ուսուցիչների վերապատրաստութեան երրորդ դասընթացները՝ արեւմտահայ հանրակրթական առարկաներից։ Դասընթացներին մասնակցում են 42 ուսուցիչ ինչպէս Երեւանից, այնպէս էլ՝ չորս մարզերից՝ Արագածոտն, Արարատ, Արմաւիր եւ Կոտայք։ Ուսուցիչները ամբողջ մէկ ամիս վերապատրաստուում են արեւմտահայերէնից, արեւմտահայ եւ սփիւռքահայ գրականութիւններից ընդհանուր 144 ժամաքանակով։

Դասընթացները նպատակ են հետապնդում հայրենի մասնագէտներին հաղորդակից դարձնելու մեր լեզուի ու գրականութեան արեւմտահայ արժէքներին։ Այն, ինչ խորհրդահայ ժամանակներում տասնեակ տարիներ խլել են հայ ուսանողից, հայ ուսուցչից, այժմ, տեւական մասնաւորապէս «Սփիւռք» գիտատեսական կենտրոնի հետեւողական աշխատանքի չնորհիւ, աստիճանաբար վերադառնում է իսկական տիրոջը՝ ազգային դպրոցին։

ԿԳՆ պատուէրով անցկացուող արեւմտահայագիտական այս դասընթացները վարում են Հանրապետութեան 14 լաւագոյն մասնագէտներ՝ ԳՄԱ համալսարանից, ԵՊՀ–ից եւ Աբովեանի անուան հայկական պետական մանկավարժական մայր դարբնոցից։ Դասընթացների աւարտին ուսուցիչները կը ստանան ԿԳ նախարարութեան, մանկավարժական համալսարանի եւ կենտրոնի ղեկավարութեան վաւերացուած վկայագրերը։

Վերապատրաստութիւնն ամբողջութեամբ հովանաւորում է «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը, որն անցած տարի վերակառուցեց կենտրոնը։

ԼՈՒՍԻՆԷ ՏՕՆՈՓԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀՈԳՈՒ ՏՈՒԱՑՏԱՆՔՆԵՐ ԵՒ ՍՐՏԻ ԶԵՂՈՒՄՆԵՐ

ՀԱՑԿԱԶ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Հայկազեան Հրատարակչութիւններ
Կլէնտէյլ, 2003

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՓՐՈՎԱՆՍ–ԱՐՄԷՆԻ ՄԻՈՒԹԻՒՆ»Ը

ՄԱՐՍԷՅԼ («Ցառաջ»)։ –

Դեկտեմբերի սկիզբէն մինչեւ Յունուարի վերջը, Փրովանսի մէջ, Շաբաթ կամ Կիրակի չկայ որ կազմակերպութիւն մը չձեռնարկէ «Լոթօ»ի բախտախաղին։ Հայ կազմակերպութիւններն ալ չարած են այս աւանդութեան։

Այսպէս, Նոյեմբեր 30–ին, Փրովանս – Արմէնի Միութիւնը կազմակերպեց «իր Լոթօ»ն, համախմբելով, հետաքրքրելով երկու հարիւր երեսուն հոգի։ Երբ գիտենք որ, այլ տեղ, մշակութային, գրական ձեռնարկի մը համար ներկաներու, չահազրգռուածներուն թիւը տատով կամ քանով կը հաչուուի, ի՞նչ մտածել։ Անոնց ցաւալի խորհրդածութեան։

Ճիշդ է որ «Լոթօ»ին մասնակցիլը չատ դիւրին է։ Կը բաւէ գիտնալ հաչուել 1–էն 90, գնել խաւաքարտ մը, որուն վրայ տպուած են տասը հինգ թուանչաններ։ Ան որ հորիզոնական գիծ մը կ'ամբողջացնէ (հինգ թուանչան), կամ կը լրացնէ ամբողջ խաւաքարտը կը ստանայ զանազան տեսակի նուէրներ, սուրճի գաւաթէն մինչեւ հեռատեսիլ կամ ճամբոր – դութեան տոմսակ եւ այլն...։ Որքան բազմաթիւ ըլլան խաղացողները (երեք դաւաքարտը տասնըհինգ Եւրօ) այնքան չահարեր կ'ըլլայ կազմակերպիչին եւ անշուշտ նոյնքան ալ չահելու կարելիութիւնները կը նուազին։

Բարեբախտաբար Փրովանս – Արմէնի Միութիւնը տարուան մէջ ունի այլ նախաձեռնութիւններ՝ հիմնադրութեան տարեդարձ, Քրիսթոպոլի մրցաշարք, հայկական երեկոյթ ձիարշաւարանի մը մէջ զանազան տաղաւարներով, մասնակցութիւն Մարսէյլի միջազգային տօնավաճառին Հայ Մշակոյթի Տան կողքին, նեցուկ հայ մարզիկներու մանաւանդ Հայաստանէն եկող կռիւամարտիկներու եւ այլն...։

Հիմնուած 1998–ին, հինգ տարուան ընթացքին Փրովանս Արմէնի կրցաւ իր տեղը գտնել գաղութի միութենական համայնապատկերին մէջ, չնորհիւ իր հիմնադիր նախագահի Ցակոբիկ Խաչատուրեանի նուիրումին, նախաձեռնութեան ոգիին, ուժականութեան, ձեռնհասութիւններուն եւ իր շուրջ խմբորուած աշխատող բազուկներուն։ Միութիւնը կը հաչուէ եօթը հարիւր քառասուն անդամ հայ եւ ոչ հայ։

Փրովանս – Արմէնի գործունէութեան առանցքը կը կազմեն օգնութեան գործողութիւնները Հայաստանի մարզական ակումբներուն, Փիւնիկի Քրիսթոպոլի ակումբի կրտսեր եւ երիտասարդ խումբերու մարզադաշտին վերանորոգութիւնը եւ նոր սարքաւորումներու տեղադրութիւնը, ստեղծումը ուսում – սփորի երկու դասարաններու, Փեթանքի դաշնակցութեան մը ստեղծումը։ Իսկ յառաջիկայ գործողութիւնները պիտի ըլլան ղեկի Ղարաբաղ, հաստատելու համար Ստեփանակերտի մէջ Քրիսթոպոլի նոր մարզադաշտ մը։ Այս վերջին ձեռնարկին նեցուկ կը կանգնի ծանօթ երգիչ՝ Փաթրիք Ֆիորի, որ Միութիւնը հովանաւորողներէն մին է։

Փրովանս – Արմէնի 2004 Մարտ 27–ին պիտի նչէ իր հիմնադրութեան հինգերորդ տարեդարձը էքս – Ան – Փրովանսի «Գաղինօ»ի սրահներուն մէջ ներկայութեամբ Փաթրիք Ֆիորի, Հայաստանէն պիտի ժամանէ երգչուհի՝ Նունէ, պիտի մասնակցին սփորի աշխարհի պատկանող բազմաթիւ հին եւ նոր ախոյեաններ եւ անձնաւորութիւններ՝ Միչէլ Իտալճօ, Լօրան Ֆինիոն, Ժան – Գլօտ Պուէիէ, Ալէն Պօղոսեան, Ռընէ Մէճ եւ ուրիչներ։

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԻՓԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

REVUE DES ETUDES ARMENIENNES
TOME 28
2001 - 2002

Association de la Revue des Etudes Arméniennes, Paris

(Շար. Ա. էջէն)

թիւնը կը վերապահուի չինարարական ճիւղին:

ԵԻՐՕՆ կը չարունակէ բարձրանալ եւ մէկ չաբթուան մէջ 2%–ի յաւելում կրած էր, 1,22 տոլարի հասնելով Դեկտեմբեր 8–ին:

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ իշխանութիւնները յայտարարած են որ երեք զբօսաշրջիկներ (մէկ Իրլանտացի եւ երկու Գերմանացի) առեւանգուած են, անցեալ չաբթու, երկրին հարաւ–արեւելեան չրջանը թմբեցուցիչի չահատակողներու կողմէ, որոնք հինգ միլիոն եւրօ փրկագին կը պահանջեն:

ՓԱՓՐԻՒ ՏԻՎԻՃԵԱՆ, պատուիրակ նախարար Տեղական Ազատութեանց, կը չարունակէ պաշտպանել ապակեդրոնացման քաղաքականութիւնը եւ ֆիկարոյին տրուած հարցազրոյցին մէջ (Դեկտ. 9) կը չեչտէ որ Մարթինիքի եւ Կուատըլուպի «ոչ»ը բան չի փոխեր, որովհետեւ նախաձեռնութիւնը կու գար տեղական չըրջանային եւ ընդհանուր Խորհուրդներէն: Վախը այն էր, ըստ իրեն, որ Միակ Հաւաքականութեան մը ստեղծումը հանդիսանայ մը ըլլայ դէպի անկախութիւն:

ՄԻԱՑԵԱԼ–ԱԶԳԵՐՈՒ ընդհանուր ժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց Իսրայէլցիներուն բարձրացուցած պատին հետեւանքներուն մասին: Բանաձեւը քուէարկուած է 8–ի դէմ 90 ձայնով, բայց, 74 երկիրներ, որոնց կարգին Եւրոպական Միութեան պետութիւնները ձեռնպահ մնացած են, ինչ որ մրցանիշ կը նկատուի: Հոկտ. 21–ին ալ ընդհանուր ժողովը բանաձեւ մը քուէարկած էր հրահանգելով որ Իսրայէլ վերջ տայ այդ կառուցման: Կը ճչդուի որ ՄԱԿ–ի ընդհանուր ժողովներու բանաձեւերը, ի տարբերութիւն Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւերուն, օրէնքի ուժ չունին: Մբնաց որ, տասնեակ տարիներէ ի վեր, ոչ Իսրայէլ, ոչ ալ Թուրքիա կարեւորութիւն տուած են Ապահովութեան Խորհուրդի բանաձեւերուն:

ԻՐԱՆ ուժանիւթի սակարկութիւն մը փորձած է Թուրքիոյ հետ ու ձախողած: Առաջարկած է որ Անգարա երկրին համար ամբողջ կազը իրմէ գնէ, նաեւ դէպի Եւրոպա կազատար խողովակաչար մը կառուցուի Թուրքիոյ վրայով: Առաջարկած է նաեւ որ Թուրքիա – Իրան սահմանին վրայ ուժանիւթի կայաններ կառուցուին, այդ բոլորին փոխարէն խոստանալով որպէս ահաբեկչական կազմակերպութիւն ճանչնալ քրտական ՓՔԲ – ՔԱՏԻՔ–ը: Անգարա մերժած է առաջարկները, ըսելով որ ուժանիւթին ու ապահովութիւնը համադրելի բաներ չեն:

ՅԻՇԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Տիրուհի Միսաքեան (Սեպտեմբեր – Հոկտեմբեր – Նոյեմբեր) մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Գեղանոյշ Սթեփանոյեանի, Տէր եւ Տիկին Միսաք Ապուսեֆեանի, Տէր եւ Տիկին Արա Սթեփանոյեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն՝ ընկերուհի Վեհանոյշ Սք-ամպոյճեանի մահուան առթիւ:

Centre Culturel SAINT MESROB

EXPOSITION-VENTE DE TAPIS ARMÉNIENS
CONTEMPORAINS DES ATELIERS HEMAG'S

Du Vendredi 5 au Dimanche 14 Décembre, tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge
RER: Luxembourg

— Entrée libre — Cocktail —

17e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS
Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 17ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՕՎԱՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Bédros Zaroyan
LES MOURANTS

Պետրոս Զարոյեան
ՄԵՌՆՈՂՆԵՐԸ (1928)
Երեք Արար

Dimanche 14 Décembre à 16 heures
Կիրակի, Դեկտեմբեր 14, ժամը 16–ին

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՕՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Մուտքը՝ 5 եւրօ:

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

EXPOSITION

La MCA a le plaisir de vous inviter à l'exposition
« PHOTOGRAPHIES »
de **GREGOIRE PABOUDJIAN**
Photographe de la rue
à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville

du 13 au 20 décembre de 15h à 19h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբը ձեզ կը հրաւիրէ

ՊԱՂԱՆԴԻ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԻՐ ՁԱՇԻՆ

Կիրակի, Դեկտ. 21, ժամը 13–ին պատարագէն ետք առաջնորդարանի Նուբարեան Թրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Հայկական Ամանորեայ մթնոլորտ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն Եկեղեցւոյ Դիւանատունը՝
01 43 59 67 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 47 43 12 66 01 46 62 01 29

Մասնակցութեան նուէր 20 Եւրօ:

Ա. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 13–ին ասր է Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ առաւօտեան ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝ Հոգեւոր հովիւ.
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

*
**

ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 40–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 14, կիրակի, կրօնական եւ աչխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Սուրբ Սեղանին կը սպասարկեն Խաչակ Ա. Քհնյ. Հէքիմեան, Սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան եւ Վազգէն Խաչիճեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաչօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ քարեբարեաններու եւ սատարողներու հոգիներուն համար, նոյն ատեն արեւչատութեան աղօթք եւ մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բարերարներու, սատարողներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Ժամը 12·30–ին, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ Ժողովրդական ճաչ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաչին կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Ճաշկոյթ ժամը 11·15–ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12–ին:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԹԷՁԱՍԵՂԱՆ

Արնուվիլ – Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլլէ լէ Պէլ Աստղիկ մասնաճիւղը սիրով ձեզ կը հրաւիրէ իր աւանդական թէյասեղանին, կիրակի, Դեկտեմբեր 14, ժամը՝ 14·30–էն 18, կառավարենց սրահին մէջ

Espace Charles Aznavour,
avenue Paul Vaillant-Couturier
Arnouville-lès-Gonesse

Սոյն օրը կաղանդ Պապան պիտի ներկայանայ զպրոցի աչակերտներուն եւ բոլոր պզտիկներուն մրգեղէն բաժնելու:

Ճոխ յայտագիր:

*
**

REGION MARSEILLE
organise le
Réveillon de la Saint Sylvestre
31 décembre à 20 heures 30
Soirée exceptionnelle animée par l'**Orchestre MASSIS**
Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons
P.A.F. : 120 Euros
Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)
Renseignements et inscriptions avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

*
**

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընկերուհիները քաջալերած ամէն տարուան ջերմ մթնոլորտին, այս տարի եւս կը կազմակերպեն ընտանեկան ձիւնագնացութիւն մը դէպի Պէլֆոնթէնի (Ժիւռա) կայանը:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22–ԷՆ 29

Եկէք ընտանիքով եւ բարեկամներով:

Արձանագրուիլ. –
Սրաքսի – 01 39 83 71 19
Ալիս – 01 42 93 03 56

*
**

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et Inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

*
**

RECRUTEMENT POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE

Hiver: Du 14 au 21 février
Printemps: Du 10 au 17 avril
Eté: Juillet et Août

> **Directeurs diplômés BAFD**
> **Animateurs diplômés BAFA**
(bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17, rue Bleue, 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr en précisant le ou les séjours souhaités.

Date limite pour le séjour d'hiver : 15 décembre

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 11
JEUDI
11 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·834

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·834

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՀԱՅ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐԸ

Ռուսաստանի երեսփոխանական ընտրութեան առաջին արդիւնքներով միայն երկու Հայեր երեսփոխան ընտրուած են. առաջինը Դումայի փոխ – նախագահ Արթիւր Չիլինկիրեանն է. ընտրուած է մեծամասնութեան կարգով: Ինքը կը պատկանի նախագահ Պուտինի «Միացեալ Ռուսաստան» կուսակցութեան: Երկրորդը կը կոչուի Աշոտ Եղիազարեան. ընտրուած է Վլատիմիր Ժիրինովսկիի կուսակցութեան ցուցակին վրայ:

*
**

ՎՐԱՑԱԿԱՆ ՀԱԿԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Վրաստանի պետական ապահովութեան նախարարութեան արտաքին հետախուզութեան բաժնի պետ Ա. Եոսելիանի հայտեցած կեցուածքի տէր «Ձորմիրըն Թայմըզ» թերթին տուած հարցազրոյցին անդրադարձած է իր երկրին նկատմամբ Հայաստանի դիրքին: Ան պատասխանե – լով հարցումին թէ որքա՞ն հաւաստի է ըսուածը որ Հայաստանէն ուժեր կը փորձեն խոչընդոտել Վրաստանի մէջ ուժանիւթի կարեւոր ծրագիրներու գործադրութիւնը, ըսած է. «Բնական է որ Հայաստան, կամ ուրիշ երկիր մը կը նախընտրէն որ լուրջ ծրագիրներ իրենց տարածքին վրայ գործադրութեան դրուին: Բայց չեմ կարծեր որ մեր հայ եղբայրները իրենք զիրենք նեղութեան կը մատնէին որպէսզի խոչընդոտեն մեր ուժանիւթի ծրագիրները»: Ան աւելցուցած է թէ կը կարծէ որ Հայաստանի մէջ կան ուժեր որոնք Վրաստանի կացութիւնը լարելու ջանք կ'ընեն, բայց ատիկա Հայաստանի պաշտօնական քաղաքականութիւնը չէ:

Իսկ նախագահ Շեվարնաձէի համախոհնե– րէն Իրինա Սարիշվիլի – Ճանտուրիա յայտարարած է թէ Նոյեմբեր 23–ին Վրաստանի յաղթականը ընդդիմադիր ճակատը չէր, այլ Հայկական լոպին...: Եւ դժբախտաբար, այս համոզումով մթնոլորտը պղտորելու տրամադիր դէմքերը քիչ չեն. Շեվարնաձէի ուրիչ համախոհ մըն ալ Հ. Գոգաձա «Հայկական ըսփիւռքին իրագործումը» նկատած է Վրաստանի պետական յեղաշրջումը:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 9 / 10)

ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐ ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԵՏ

Ազգային ժողովի նախագահ Ա. Պաղտասարեանի Կիպրոս պաշտօնական այցին ընթացքին, Դեկտեմբեր 9–ին, Կիպրոսի Ներկայացուցիչներու պալատին նախագահ Տ. Խրիստոֆիասի հետ ստորագրուած է մէյլսորհրդարանական գործակցութեան համաձայնագիր մը: Այդ գործակցութիւնը կ'ընդգրկէ քաղաքական, ընկերային, մտաւորական, գիտական եւ մշակութային մարզերը: Որոշուած է մէյլսեական տեղեկատուական համակարգ ստեղծել:

*
**

ԱՄՆ–ՈՒ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻՆ

ԱՄՆ–ու Ներկայացուցիչներու ժողովը Դեկտեմբեր 9–ին հաստատած է Հայաստանին 75 միլիոն տոլարի օժանդակութիւնը: Ղարաբաղին ալ կը տրուի 5 միլիոն: Հայաստանի կառավարութիւնը նուազ է 2003–ին տրուածէն:

*
**

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐԲ. ԱՇՃԵԱՆԻ ԱՆՈՒՆՈՎ ԳՐԱԴԱՐԱՆ ՈՒ ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Որպէս յարգանք Մեսրոպ Արք. Աշճեանի յիշատակին, որոշուած է Գիտութեան ակադեմիայի մէջ իր անունը կրող գրադարան մը եւ թանգարան մը բանալ: Գրադարանը կը ծրագրուի ընթերցող լայն շրջանակի համար, կ'ունենայ եկեղեցական, ազգագրական եւ պատմագրական հարուստ գրականութիւն: Անոր գրականութիւնը եւ կահ – կարասին հոգեկոչ Մեսրոպ Արք.ի կողմէ նուիրուած են իր կենդանութեան: Իսկ թանգարանին մէջ տեղ կը գտնեն կարգ մը անձնական իրեր ու Արեւմտեան Հայաստանէն անոր բերուած մասունքները, խաչքարի բեկորներ, հող, եւ այլն:

*
**

ԹԻՖԼԻՍԻ ՄԷՋ ՀԱՅ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՄԸ ՄԱՀԱՑԱԾ

Թիֆլիսի դպրոցներէն մէկուն մէջ ռազմական պատրաստութեան դասին ձեռնարուած մը պայթած է, պատճառ ըլլալով տասներորդ դասարանի աշակերտ Եդուարդ Մխիթարեանի մահուան, վեց ուրիշներու ալ վիրաւորուելուն: Ձեռնարուածը փոխանակ ուսումնական ըլլալու, իսկական եղած է, բայց ոչ կրցած է պատճառը բացատրել:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՀԱՅ ԴԱՏԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԱՆՈՒԱՆԱՑԱՆԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Եւրոպայի Հայ Դատի պրասեենեակը Դեկտեմբեր 8–ին հաղորդագրութեամբ մը ահազանգ հնչեցուցած է Թուրքիոյ Ներքին գործերու նախարարութեան հրահանգած փոքրամասնութիւններու անանցանկին մասին: Ինչպէս գրած էինք (Նոյեմբեր 21) նոյն նախարարութիւնը գաղտնի շրջաբերականով մը 81 նահանգներու ղեկավարներէն պահանջած էր փոքրամասնութեան պատկանողներու ցուցակը պատրաստել:

Հայ Դատի յանձնախումբը խոր մտահոգութիւն յայտնած է Թուրք Ներքին գործերու նախարարութեան հրահանգին մասին ու Եւրոպական միութեան նախագահութեան, Յանձնախումբին եւ խորհրդարանին ուղղուած նամակներով յիշեցուցած է նման քայլի անցեալին նշանակութիւնը. ցեղասպանութիւն, տեղահանութիւններ, կոտորածներ, խըտրականութիւն, ունեւորութեան ընտրովի տուրք, կեդրոնացման ճամբարներ, բանակին մէջ եւ այլուր դէշ վերաբերումներ, եւ այլն:

Հայ Դատի Յանձնախումբը կոչ կ'ուղղէ Եւրոպական առեաններուն որ ուշադրութիւն դարձնեն այն վտանգներուն որոնց ենթակայ են փոքրամասնութիւնները այն երկրին որ Եւրոպայի ճնշումով բարենորոգումներու ճեռնարկած ըլլալով հանդերձ, կը շարունակէ իր փոքրամասնութիւնները նկատել պետական ապահովութեան սպառնալիք մը:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Ժ. Փ. Ռաֆարէն, Դեկտեմբեր 9–ին, ընդունած է միջնախարարական կոմիտէն, որու կոչումն է պայքարիլ ցեղապաշտութեան եւ հակահրէութեան դէմ: Ցունուարէն ըսկըսեալ, կառավարութիւնը, նախնական եւ երկրորդական վարժարաններու մէջ, պիտի բաշխէ «Հանրապետական դրքոյկ» մը, ուր կան դրական դրութիւններ Շոայի մասին, որպէսզի դպրոցականները խորհրդածեն: «Հակողութեան դրութիւն» մըն ալ պիտի հաստատուի հեռատեսիլի յայտագրերուն վրայ, ատոր դէմ պայքարելու համար որ հակահրեայ բնոյթ չունենան: Միւս կողմէ «Ֆիկարո»յի տուած իր հարցազրոյցին մէջ (Դեկտեմբեր 10), ռաբունի ժողֆք Սիթբիւք յայտարարած է թէ բոլորովին դէմ է օրէնքի մը ստեղծման, որ արդիլէ կրօնական նշաններ կրել: Ըստ իրեն, աշխարհականութիւնը պէտք չէ կաշկանդէ կրօնքները: Կանոններու պարզաբանութիւնը պէտք է բաւէ:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ կեդրոնը, Դումային (Երեսփոխանական ժողով) մօտ, անձնասպանական ոճրափորձ մը գործուած է Երեքշաբթի, Դեկտ. 9–ին, ժամը 10·40–ին: Անմիջապէս, խուճապ ստեղծուած է, մինչ սեւ Մերսէդէս մը կը պայթէր եւ ջարդուփշուր ապակիներ կը թափէին ձիւնոտ մայթերուն վրայ: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն վեց մեռեալ կար եւ 13 վիրաւորներ (ոմանք ծանր վիճակի մէջ): Մեռեալներու մէջ է կին քամիքազ մը, որ 500 կրամ պայթուցիկ կը կրէր գօտիին մէջ: Գաղտնի սպասարկութեանց մէկ պաշտօնատարին համաձայն, կինը, ծագումով կովկասցի, կը փնտռուէր Ցուլիսէն ի վեր, որովհետեւ կասկած կար որ կը մարզուի այդ նպատակով: Դեկտեմբեր 10–ին, դեռ ոչ ոք ձէր եղած էր ոճրագործին: Մոսկուայի քաղաքապետին՝ Լուժկովի համար թիրախը Խորհրդարանը պէտք է ըլլար, որ չատ մօտ էր: Պուտինի համար, այս արարքները նպատակ ունին վնասելու ժողովրդավարութեան, հոսկայի տնտեսութեան եւ երկրին զարգացման: Ներքին նախարարին համար ալ, «ահաբեկիչներու ոտքերուն տակ հողը պիտի այրի, այդ վայրագ կենդանիները ոչ մէկ տեղ հանգիստ պիտի ըլլան, զիրենք պիտի գտնենք եւ պատժենք»: Կասկածը միշտ Չէչէններուն կը վերաբերի:

ՄՈՒՍՈՒԼԻ մօտ, ամերիկեան թալ Աֆար կայանին առջեւ թակարդ կառքի մը պայթումէն, Դեկտեմբեր 9–ին 58 ամերիկացի զինուորներ վիրաւորուած են: Ըստ բաների մը իրենց կեանքը վտանգուած չէ: Կառքը կայանին մօտեցած է եւ չէ կեցած հսկողութեան վայրը ու Ամերիկացիք կրակ բացած են եւ կառքը պայթած է կայանին չհասած:

ՊՈՒՇ ազդարարած է Թայվանի (Ազգային Չինաստան), որ հրաժարի որեւէ միակողմանի նախաձեռնութենէ, ինչպէս, օրինակ, հանրաքուէ մը որ կըզգլեին անկախութեան յանդի: Ընդունելով Չինաստանի վարչապետը՝ Վէն Ժիապօ, ըսած է որ ԱՄՆ կը պահպանեն «Մէկ Չինաստան»ի մը քաղաքականութիւնը եւ կ'ընդդիմանան Չինաստանի կամ Թայվանի որեւէ միակողմանի որոշումին կարգավիճակը փոխելու համար:

ՊԱՐԱԿԱՍՏԱՆԻ Ներքին նախարարը յայտարարած է Դեկտեմբեր 9–ին, որ ամէն ջանք պիտի թափէ փրկելու համար պատանդ ինկած արեւմտեան 3 զբօսաշրջիկները, բայց, առանց տեղի տալու սպառնալիքին, վճարելով փրկագինը կամ տկարութեան որեւէ նշան ցուցաբերելով:

ՇԱՐՈՆ կը խորհի հրէական դպրոցներէն ոմանք պարպել «միակողմանի

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՑ ՕՐԱԿԱՐԳԻՆ ՎՐԱՑ

Զուիցերիոյ Ազգային Խորհուրդը Դեկտեմբեր 16, Երեքշաբթի օր քուէարկութեան կը դնէ Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումի առաջարկ մը որ 2002–ին ներկայացուած էր ու կը վայելէ 200 երեսփոխաններէ 114–ին նեցուկը: Առաջարկը պատրաստուած է Քրիստոն – եայ դեմոկրատ կուսակցութեան նախորդ շրջանի երեսփոխան Ժան – Գլօտ Վօտրոզի կողմէ:

Նորութիւն կրնայ համարուիլ այն որ այս անգամ առաջարկին օրակցութիւն յայտնած են Զուիցերիոյ երեք եկեղեցիներն ալ որոնք յուշագրով մը պահանջած են որ առաջարկը ընդունուի: Այդ յուշագրին մէջ ըսուած է որ 1915–ին աւելի քան մէկ միլիոն Հայ բնաջնջուած է, ինչ որ ցեղասպանութիւն է, պէտք է պաշտօնապէս որպէս այդ ընդունուի: Ըսուած է տակաւին թէ 1915–ը Թրքական պատմութեան ամէնէն մռայլ էջերը կը կազմէ եւ պատասխանատուն մինչեւ այսօր ոչ պատժուած, ոչ ալ ընդունած է իր յանցանքը:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ – ԱՃԱՐԻԱ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄ

Մոսկուա որոշած է Վրաստանի ինքնավար Հանրապետութեան՝ Աճարիոյ հետ կիրարկել այցագրային պարզ կարգեր: Ատիկա կը նշանակէ թէ Աճարիոյ քաղաքացիները կրնան առանց այցագրի անհրաժեշտութեան Ռուսաստան մուտք գործել եւ փոխադարձաբար: Վրաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը դատապարտած է Մոսկուայի այս միակողմանի որոշումը, քանի որ ան չէր տեղեկացուած Թիֆլիսի:

Աճարիոյ հետ այս կարգադրութիւնը արդէն նախընթացներ ունեցած էր. Մոսկուա 2000–ին այցագրի պարտաւորութիւն դրած էր Վրաստանի համար, կարգադրութենէն ղերծ կացուցանելով Աբխազիան եւ Հարաւային Օսէթիան: Ծանօթ է որ այս երեք հանրապետութիւններն ալ տէր են Թիֆլիսէն անկախանալու չեզոքուած միտումներու:

միջոցներու» շրջագօտիին մէջ, մինչ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Մոֆազ Խոստացած էր ապօրինի կերպով հաստատուած բոլոր դաղթավայրերը պարպել: Տեղւոյն վրայ, հրացան կրող երկու Լիբանանցիներ սպաննուած են իսրայէլեան բանակին կողմէ: Այսօրյորդանանի մէջ ալ, 16 տարեկան Պաղեստինցի մը սպաննուած է:

ՇԻՐԻՆ ԷՊԱՏԻ, խաղաղութեան նոպէլեան դափնեկիրը, Դեկտեմբեր 10–ին Օսլօ գնաց ստանալու համար մրցանակը: 56 տարեկան, պարսիկ փաստաբանուհին, հարցազրոյց մը տուած է «Ֆիկարո»յի (Դեկտեմբեր 10), ուր կ'ըսէ թէ իսլամը խոտոր չէ համեմատիր մարդկային իրաւանց հետ: Կը չեշտէ նաեւ թէ «ազատութիւնն ու ժողովրդավարութիւնը ամերիկեան հրաժայելերով ձեռք չեն ձգուիր»:

ՊԱԻՍԱՐԻՈՑ (Գերմանիա) ՀԷՋանային կառավարութիւնը, զոր կը ղեկավարեն պահպանողականները օրինագիծ մը քննարկած է, որ կ'արգիլէ ուսուցչուհիներուն լաչակ կրել հանրային դպրոցներու մէջ: Կրթական նախարարուհին (Ընկերային – քրիստոնեայ) յայտարարած է թէ լաչակը օրէ օր քաղաքական խորհրդանիշի մը բնոյթ առած է: Օրինագիծը շրջանային Խորհրդարանին քուէարկութեան պիտի դրուի Ցունուարի վերջ:

ՍԵԻԱՆԻ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՄԲ

Հայաստանեան լուրերու մէջ մնայուն տեղ ունեցող մըն է Սեւանի ջուրի մակարդակին առընչուածը: Եթէ ոչ ամէն շաբաթ, ամիսը երկու – երեք անգամ կը հաղորդուի թէ այդ մակարդակը այսքան սանթիմեթը բարձրացած է եւ թէ թիւը անցեալ տարուան նոյն շրջանի տուեալէն երեք, չորս կամ վեց սանթիմեթը աւելի է: Հասկնալի է որ այդ մասին յաճախակի լրատուութիւնը մտահոգութիւնները փարատելու նպատակը կը հետապնդէ. կը միտի լաւատես թուելու ու լաւատեսութիւն ներշնչելու թէ Հայաստանի կեանքի աղբիւր լիճին կացութիւնը կարծուածին, ըսուածին չափ դէշ չէ:

Ճիշդ է որ այդ լուրը առնել – տալու պարտականութիւն ունեցողը լինք ալ կ'ուզէ լաւատեսութեան բաժնեկից ըլլալ ու ատով կը բաժնէ մտահոգութիւնները փարատելու նպատակը: Բայց ատիկա արդեօք չէ որ կասկածի չուք մըն ալ պըտըտի մտքին մէջ: Մանաւանդ, այնքան յաճախ տեսնելով ջուրին բարձրացած ըլլալուն լուրերը, երբ նոյն լրատուն ամենայն հանդստութեամբ կրնայ զանց առնել շատ աւելի այժմէական, կարեւոր անցքեր:

Կայ հետեւեալն ալ. մինչ Հայաստանեան իրականութեան մէջ դրականը տեսնելու արդար սպասումով լուրերը կարդացող մը անմիջապէս դոհ կ'ըլլայ Սեւանի մասին ըսուածէն, անդին կան խնդիրները քիչ մը աւելի մեծ անհիւնով դիտողներ. այս վերջիններուն համար չեն խանդավառուիր լիճին ջուրին բարձրացման լուրերով: Քիչ մը թռուիմաս առաքելին կը նմանին, ուզելով ջուրին բարձրացումին հետ լիճին առողջութեան ապացոյցն ալ ունենալ: Մինչդեռ, ընդհանրապէս, այդ մասին հասած լուրերը ջուրի մակարդակին բարձրութեան քով անմիջապէս վերջակէտը զետեղած կ'ըլլան: Իսկ ամէն անոնք որոնք թռուիմասեան դիրքերէ կը յայտնուին, անմիջապէս կը խարանուին որպէս թերահաւատները, ամէն տեղ սեւը նշմարողները, յոռետեսները, եւ այլն:

Նոյեմբերի վերջին տասնամեակին հայաստանեան լրատուիւնները արձագանգեցին նախագահին, վարչապետին, Ազգային ժողովի նախագահին ղրկուած նամակի մը, Սեւանի նկատմամբ: Անոր հինգ ստորագրողներէն դոնէ առաջին երկուքը իրենց մասնագիտութեամբ որեւէ տեղ չեն ձգեր թերահաւատութեան, յոռետեսութեան վերագրումներուն: Առաջինը՝ Ռաֆայէլ Յովհաննիսեան կենսաբանութեան տոքթոր է, Գիտութեան ակադեմիայի ջրաբնապահութեան եւ ձկնաբանութեան հիմնարկին տնօրէն. երկրորդը՝ Բ. Գաբրիէլեան նոյն հիմնարկին փոխ – տնօրէնն է: Անոնց հետ կան ստորագրութիւնները Ս. Յակոբեանի որ «Բնապահական կենսակայունութիւն» կազմակերպութեան նախագահն է, Յակոբ Սանասարեանի որ Հայաստանի Բնապահներու Միութեան նախագահն է եւ Ռ. Աւագեանի որ Արզատաւորութեան խորհուրդի անդամ է:

Այս անձերը «անհրաժարելի» եւ «անյետաձգելի» համարած են «ահազանգել» Սեւանի սպառնացող վտանգին մասին: Այդ վտանգը չարունակուող եւ 2003–ին սաստկացած ճահճացումի հոլովոյթին ներկայացուցածն է: Առաջին ըսուածը այն է որ 1991–էն սկսեալ լիճէն առնուած ջուրի քանակը խախտած է բնապահական համակարգին հաւասարակշռութիւնը: Ջուրին մակարդակին անկումը զարկ տուած է միաբջիջ ջրիմուռներու բուռն աճին, ինչ որ պատճառ եղած է օրգանական նիւթերու կուտակումին ու ատով՝ ճահճացումին չեչտումին: Ջուրին որակն ալ ինկած է եւ կ'ըսուի թէ եթէ վճռական միջոցներու չձեռնարկուի, ան միջազգային չափանիշերով, նոյնիսկ գիւղատնտեսութեան համար անպիտանելի կ'ըլլայ:

Ճահճացումի չեչտումին երկրորդ կարեւոր պատճառ կը տրուի ձուկի եւ խեցգետինի պաշարներուն մեծ համեմատութեամբ նուազումը: Անոնք ալ կը նուազին, որովհետեւ անոնց որսը տեղի կ'ունենայ ամէն հսկողութենէ զերծ:

Նամակին տէջ կայ ուշագրաւ կէտ մըն ալ. ստորագրողները կ'ըսեն թէ անցած տարիներուն ալ իրենք լուռ մնացած չեն: Լրատուիւներով բազմաթիւ հրապարակումներու նիւթ եղած է հարցը, բայց մնացած՝ առանց արդիւնքի: Կը յիշուին վարչապետին ղրկուած երկու նամակներ. առաջինը 2001 Ապրիլ 18–ին, Գիտութեան ակադեմիային կողմէ, երկրորդը՝ քանի մը օր ետք, ղրուած պլհաւոր դատախազին կողմէ: Երկուքին մէջ ալ ուշադրութեան յանձնուած է լիճին վատթարացող կացութիւնը, «պիչատիչային որսը» սիգ ձուկի եւ խեցգետինի:

Այս ահազանգները ղեր մը ունեցա՞ծ են արդեօք Գեղարքունիքի մարզպետ Ս. Բարսեղեանի մօտ Նոյեմբեր 20–ին տեղի ունեցած խորհրդակցութեան մէջ: Ատոր արձագանգը կայ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին յաջորդ օրուան թիւին առաջին էջը: Այդ տեղեկատուութեան մէջ կ'ըսուի թէ մարզպետին հետ կատարուած խորհրդակցութեան անդրադարձ եղած է Բնապահութեան նախարարին, ոստիկանութեան պետին ու Գեղարքունիքի մարզպետին միասնական հրամանագրին. ան «Սեւանայ լճում արդիւնաբերական ձկնորսութեան դադարեցման մասին» է: Իսկ խորհրդակցութեան մասնակցած են Բնապահութեան փոխ – նախարարը, կենսաբազմութիւններու կառավարման պետը, մարզին իրաւապահ համակարգին ղեկավարներ, Սեւանի շրջակայ բնակավայրերու ղեկավարներ, եւ այլն: Մէկ խօսքով՝ սա, կամ նա առումով այն բոլոր չհաղորդուիռները որոնք անսպասման ընձեռած մը ունին Սեւանի կացութեան դարմանումին մէջ. որոշել, հետեւիլ, հսկել, չափել, եւ այլն:

Արձակուած հրամանին համաձայն, արդիւնաբերական ձկնորսութիւնը դադրած է Նոյեմբեր 25 – Դեկտեմբեր 25: Հսկիչ կէտեր զետեղուած են Սեւանը շրջապատող մայրուղիին եօթը դիրքերուն վրայ, ուր ամբողջ օրուան հսկողութիւն պէտք է կատարուի: Փակուած են շրջանի անտառային ճամբաները: Հանուած են լճափէ որսի դործիքները, ձկնորսութեան համար նախատեսուած առժամեայ կայարանները, տնակները: Արգիլուած են խեցգետինի, սիգի որսերը:

Կարդալէ ետք այս տողերը, մարդ թէ՛ սփոփանքի զգացում մը կ'ունենայ, թէ՛ որոշ վախ մը կ'ապրի: Գոհացնող է, բնականաբար, գիտնալ թէ Սեւանի վիճակը, թէեւ յապաղումով, վերջապէս ուշադրութեան արժանացած, թերեւս մտահոգել ալ սկսած է: Ահազանգներուն պատասխան ըլլալու բնոյթ ունին մեծաքանակ որսը արգիլելու, հսկողութիւն սահմանելու հրամանները: Թէ որքա՞նով կը կիրարկուին անոնք, զատ հարց է: Անպայման պիտի գտնուին անասասող – ներ, իրենց գիտցածը քալեցնել ուզող – ներ: Իսկ վախցնող է մտածումը թէ արդեօք հրամանները, որոշուած միջոցները պիտի բաւե՞ն վնասը զսպմանելու, յառաջիկայ վնասներու արգելք ըլլալու: Հապա՞ եթէ ուշ է արդէն...:

Կրնա՞յ պատահիլ որ Սեւանի ճահճացումը սահմանափակել, լիճին առողջութիւնը վերադարձնել կարելի ըլլայ. ու մենք ալ մեր կարդին դասուինք այն ժողովուրդներուն շարքին որոնց հետքերուն վրայ ճահիճ ու անապատ մնացած է մեայն:

Հեռանկարը սարսափելի է, որքան՝ Սեւանի, նոյնքան եւ աւելի մեզի համար երբ ամէն մէկս քալ պիտի թէ անապատէ ոտնահետքերու մեղադրանքը ի՛նչ թափով ուղղած ենք առ այն որ անկ է...

Պէտք է մաղթել հաւանօրէն որ Հայաստանի լեռներուն եւ ջուրերուն կաղանդ պապան մոզական ցպիկ մը նուէր բերէ Երեւան. անով մարզպետը, ոստիկանապետը, կամ հսկիչը, մէկն ու մէկը վերջապէս, ճամբան փակէ հրամանագրին արգելքները անսասան փորձող մեծին ու պզտիկին: Որպէսզի անապատանալ սկսող ճահիճին նայելով օր մը մէկը չհարբենայ ըսել. «Հայեր անցեր են ասկէ»...

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ԱՆԴՐԾՈՎԵԱՆ ԱԶԳԱՏՈՒՀՄԵՐ (LIGNAGES D'OUTREMER)

1843–ին լոյս տեսած խաչակիր պետութիւններու վերաբերեալ իրաւաբանական գրութիւններու հաւաքածոյի մը մէջ (1), «Անդրծովեան ազգատոհմեր» վերնագրով, յաւելուած մը կայ (էջ 435 – 474), որ Լատինական Արեւելքի (այսինքն՝ Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ հաչակիրներուն կողմէ հիմնուած պետութիւններուն) մեծ տոհմերուն մասին ազգաբանական ուսումնասիրութիւն մըն է: Գործը ժԳ. դարուն գրուած է, ժԴ. դարուն աւարտած: Այս գործին մէջ տեղ կը գտնեն լատինական թագաւորական տոհմերը (Երուսաղէմ եւ Կիպրոս), իշխանական ընտանիքները (Անթաքիա եւ Տրիպոլիս), բազմաթիւ ազնուական ցեղեր (մանաւանդ ամէնէն նշանաւորը, Իպելէնները) եւ կիլիկեան Հայաստանի Ռուբինեան իշխաններն ու հեթումեան թագաւորները: Իպելէն ցեղը Լուսինեաններուն հետ ամէնէն հզօրն էր, ու երկուքը Հայոց իշխանութեան ու թագաւորութեան հետ ամուսնական անթիւ կապեր ունեցան: Իբր «Ազգատոհմեր»ու հեղինակ, հռչակաւոր իրաւաբան եւ եաֆֆայի կոմս Ժան տ'Իպելէն ընդունուած էր. ինքը ամուսնացած իր հեթում Ա. Հայոց թագաւորին քոյրերէն Մարիային հետ եւ 1266–ին մեռաւ:

Մօտ 5 – 6 տարի առաջ, Ժիրայր Տէտէեանի հետ երիտասարդ պատմաբանուհի մը ծանօթացանք, Մարի – Ատէլայիտ Նիլըն անունով, որ այս «Ազգատոհմեր»ուն չուրջ աւարտաճառ մը պաշտպանած էր ու միտք ունէր դիրքի վերածելու: Ժ. Տէտէեան գինքը զգուշացուց որ «Ազգատոհմեր»ու հայկական տարբերակ մըն ալ գոյութիւն ունի, նշանաւոր պատմիչ Հեթում Կոռիկոսի կողմէ պատրաստուած, ԺԳ. դարուն վերջը, կամ ԺԴ. դարուն սկիզբը: Այս գրութիւնը միայն մէկ ձեռագրի մը մէջ կը գտնուի ,որ Երեւանի Մաշտոցեանդարանն է, (թիւ 1898) ու 1956–ին հրատարակուեցաւ (2): Զորս գլուխէ բաղկացած է, «Պատմութիւն ազգին Ռովբինանց, թէ որպէս տիրեցին Կիլիկիո», «Ազգաբանութիւն Թագաւորացն Երուսաղէմի եւ Թագաւորացն Կիպրոսի», «Ազգաբանութիւն Բրինձնոյն Անտիոքա»: Առաջին գլուխը արդէն 1893–ին լոյս տեսած էր, իբր Սամուէլ Անեցիի յաւելուած (3):

1956–ի հրատարակչութեան ֆրանսերէն թարգմանութիւնը արդէն պատուիրած էի ու մօտս կար. թարգմանչուհին, երեւանեան հանդուցեալ պարսկագիտուհի՝ Յասմիկ Մկրտչեանն էր: Ես այդ թարգմանութիւնը Տիկին Նիլընին յանձնեցի ու ինքը նոր լոյս տեսած գրքին մէջ աւելցուց. Այս գիրքը (4) չափազանց կարեւոր է, թէ խաչակրագիտութեան համար, թէ հայագիտութեան: Երկար յառաջաբանին մէջ, ան կ'ապացուցէ որ Ժան տ'Իպելէն գործին ոչ թէ հեղինակը, այլ ստացողն է (էջ 25): Մեզի հասած են 12 ձեռագրեր ֆրանսերէն կամ իտալերէն ու մէկ ձեռագիր հայերէն (էջ 41 – 51): Այս 13 ձեռագրերը երկու խումբ կը կազմեն. անոնց գլխաւոր տարբերակները մէկը վենետիկի Մարչիանա գրադարանը, միւսը աւելի ուշ գրուած, Վատիկանի Առաքելական գրադարանը (5) կը գտնուի (էջ 32):

Հայկական տարբերակը այս երկրորդ խումբին կը պատկանի: Հեղինակը կը դրէ. «Անդրծովեան ազգատոհմեր»ու հայերէն թարգմանութիւնը չատ եզակի նշանակութիւն ունի, մանաւանդ որովհետեւ մեզի կը տեղեկացնէ այն ուժեղ կապերուն մասին, յատկապէս մտաւորական կապեր, որոնք լատինական պետութիւններուն եւ կիլիկեան թագաւորութեան միջեւ գոյութիւն ունէին: Պարզ թարգմանութիւն մը չէ ան, հակառակ վատիկանի ձեռագրէն ներշնչուած ըլլալուն. ինքնատիպ գործ մըն է (...): Շատ հետաքրքական է որ Հեթում արեւմուտք մեկնելէն առաջ գրութիւնը պատրաստած ըլլայ, ուրեմն, 1306–էն աւելի կանուխ, հայ ընթերցողներուն համար՝ (էջ 33 – 34): Նախաբանին մէջ, խաչակիրներուն լաւագոյն մասնագէտը Ժան Ռիչար նոյնպէս կը չեչտէ. «Հեթում պատմիչին երկար տաճն մոռցուած գրութիւնը լոյս բերել այս հատորը կը ճոխացնէ» (էջ 8):

Այս հատորը 13 ձեռագրերէն մեզի հինգ տարբերակներ կ'ընծայէ. Վենետիկի եւ Վատիկանի վերոյիշեալ ֆրանսերէններէն յետոյ, կը գտնենք Հեթումին հայերէն տարբերակին ֆրանսերէն թարգմանութիւնը (էջ 131 – 147), Միւնիխի ֆրանսերէն կարճ ձեռագիր մը եւ Վատիկանի ուրիշ տարբերակ մը, իտալերէն: Այս հինգ գրութիւններէն, միայն երկուքը հայկական տոհմերուն մասին չըլլալով կը պարունակեն, երկրորդը (էջ 91–93) եւ անշուշտ երրորդը (էջ 131–140), սակայն հայ իշխան ու թագաւորներու ուրիշ տեղեր ալ յաճախ նշուած են, իբր լատիններուն կին կամ ամուսին: Իր հարուստ ծանօթագրութիւններով եւ կատարեալ անուանացանկով, այս հատորը անհրաժեշտ գործ մըն է, Հայոց վերջին թագաւորութեան ուսումնասիրութեան համար:

Ուրախ եմ յայտնելու որ Հեթումին գրութիւնը չուտով կրկին լոյս կը տեսնէ, քիչ մը տարբեր չրջանակի մը մէջ: Երեւան, երկու հմուտ պատմաբաններ, Գէորգ Տէր – Վարդանեան ու Ազատ Բոզոյեան, հետեւեալ գործերուն նոր եւ աւելի կատարեալ հրատարակութիւնները կը պատրաստեն, որոնք ֆրանսերէն թարգմանութիւններով ծանօթագրութիւններով ժողովածուի մը մէջ լոյս պիտի տեսնեն:

Ա) «Շարադրութիւն ինքնակալացն Հռոմայեցւոց, որք թարմանեցաւ ի մերս ի թուականութիւնս Հայոց ՈՄԹ» (1210) որուն կը յաջորդէ «Շարադրութիւն հայրապետացն Հռոմա...»: Այս անտիպ գործը Վատիկանի ձեռագրի մը մէջ կը գտնուի (6):

Հեղինակը, Հեթում – Հեղի, Ներսէս Լամբրոնացիին կրտսեր եղբայրն էր ու որոշ յաւելուածներով ԺԲ. դարուն Հիւկօ տը Սէն–Վիքթորի ժամանակագրութիւնը լատիներէնէ հայերէնի թարգմանած է:

Բ) Հեթում Բ. թագաւորին ժամանակագրութեան երկու տարբերակները (7):

Գ) Հեթում Պատմիչին ժամանակագրութիւնը (8):

Դ) Սոյն յօդուածին նիւթ Հեթում Պատմիչի ապաբանական գործն է, սակայն, լրացուած՝ Վ. Յակոբեանին հրատարակութեան բաղդատմամբ:

Ե) Իբր վերջին մաս, Տիկին Նիլընի կողմէն հրատարակուած Վատիկանի ձեռագրին ֆրանսերէն գրութիւնը պիտի ըլլայ (էջ 85 – 129), իր հայերէն նոր պատրաստելիք թարգմանութեամբ:

Ցոյս ունինք որ աշխատանքը գալ տարի կ'աւարտի ու «Հայեւֆրանք ժամանակագրութիւններ» վերնագրով կը հրատարակուի Գալուստ Կիւլպէնկեան հիմնարկութեան մատենաշարէն:

Աւելցնենք որ այս մատենաշարին մէջ նոր լոյս տեսաւ Ժիրայր Տէտէեանի կոթողային գործը (9). երկու հատոր, նուիրուած՝ Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ հայկական ներկայութեան եւ կիլիկեան Հայաստանին առաջին դարուն:

ԱՐՄԷՆ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

---

(1) *Recueil des Historiens des Croisades, Lois*, t. II, Paris, 1843.

(2) «Հեթում Պատմիչի ազգաբանական աշխատութիւնները», Վազգէն Յակոբեան, *Մանր ժամանակագրութիւններ* հատ. 2, Երեւան, 1956, էջ 94 – 114:

(3) Արշակ Տէր–Միքայէլեան, *Սամուէլի Քահանայի Անեցւոյ հաւաքմունք ի գրոց պատմագրաց*, Վաղարշապատ, 1893, էջ 204 – 212:

(4) **Marie-Adélaïde Nielen, *Lignages d'Outremer*, Paris, 2003.**

(5) Այս ձեռագիրը 1999–ին, Վատիկանի ցուցահանդէսին ներկայացուած էր. տե՛ս. ցուցահանդէսին գիրքը, *Roma - Armenia*, Rome, 1999, թիւ 6, 30, էջ 159:

(6) Նոյն, թիւ 6, 8, էջ 143:

(7) Տե՛ս. Վազգէն Յակոբեան, *Մանր ժամանակագրութիւններ*, հատ. 1, Երեւան, 1951, էջ 65 – 101:

(8) Տե՛ս. նոյն գործը, հատ. 2, էջ 37 – 93:

(9) **Gérard Dédéyan, *Les Arméniens entre Grecs, Musulmans et Croisés. Etude sur les pouvoirs arméniens dans le Proche-Orient méditerranéen* (1068-1150), 2 vol., Lisbonne, 2003.**

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿՆԵՐԸ

ՑԻՍՆԱՄԵԱՑ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆԸ

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 14, երեկոյեան Հայ Մշակոյթի Տունը կը տօնէր իր 50-րդ տարեդարձը:

Այս կարեւոր յոբելեանը յիշելու համար Փարիզի Համազգայինը կազմակերպեց երեկոյթ մը հաւաքելով բոլոր անոնք որոնց համար այս Տունը «մասնիկ մըն է Հայաստանի», ինչպէս ընդգծեց Հեռա Թոսունեան, միութեանս առեւնտրատեսուչին, որ առաջինը խօսք առաւ եւ ներկաները ողջունելէ ետք, յիշեցուց մի քանի պատմական թուականները – չէնքին գնումը 1953-ին, անուններ ինչպէս՝ Հըրանդ Սամուէլեան, Շաւարշ Մխիթարեան, Պետրոս Զապուքճեան, Շաւարշ Նարդունի, Հայկ Սէրէնկիւլեան, Կարպիս Ցաղորեան, Հովիկ Եղիազարեան եւ ուրիշներ: Անոնք եղան հիմնադիրները Մշակոյթի Տան: Հեռա Թոսունեան յիշեցուց նաեւ պատճառները որոնք մղեցին Համազգայինի – Փարիզի վարչութիւնը կազմակերպելու այս երեկոն նուիրուած հիմնադիրներու յիշատակին:

Խօսքը տուաւ Տիկին Ալիս Հեքիմեանին, Տան յանձնախումբի պատասխանատուն եւ գործունեայ դոնէ քսան տարիներէ ի վեր: Տիկին Հեքիմեան նշեց թէ ինչպէս պատասխանատուները հաւաքած իրենց շուրջ բոլոր անդամները, գործի անցան եւ չատ մը խնայողութիւններով ու հանգանակութիւններով կրցան գնել այս չէնքը 50 տարիներ առաջ: Արդեօ՞ք այդ օրերուն Տունը ստեղծելու պայմանները աւելի դժուար չէի՞ն, քան թէ այսօր: Տունը պահելու:

Հիմնադիրներուն նպատակն էր վայր մը ունենալ, կեդրոն մը ուր Հայ մշակոյթը, Հայոց պատմութիւնն ու լեզուն պիտի կարենային պահպանուիլ, հարստանալ ու փոխանցուիլ նոր սերունդներուն: Նպատակն էր հոն զետեղել Թանգարան մը նուիրուած հայ պայքարի եւ Հայ դատի: Ցիշատակի վայր մը որուն պատգամն էր զոյատեւել ու պայքարիլ: Հոն ցուցադրուած էին անձնական առարկաներ եւ բազմաթիւ արխիւներ: 1970-ին, տակաւին երախայ, գտնուեցայ առաջին անգամ այս Թանգարանը: Տպաւորուած էի տեսնելով Աւետիս Ահարոնեանի գրիչը զոր օգտագործած էր Սեւրի Դաշնագիրը գրաւորագրելու համար, Արմէն Գարօյի ակնոցները, Փեռայիներու պատմական նամակներ ու գէնքեր, Նանսենեան եւ Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան անձնագրեր:

Թանգարանին կից, հիմնադիրները զետեղեցին նաեւ գրադարան մը ինչպէս նշեց գործակից Տիկին Հեքիմեան: Հայ մշակոյթին, ուր գիրը ու գրականութիւնը միշտ գրաւած է մեծ տեղ, քնականօրէն գրադարանը մաս կը կազմէր այս ծրագրին:

Ապա, Տիկին Հեքիմեան, չեշտեց Տան գործունէութեան հարստութիւնը. մարզական, մշակութային, լեզուի դաս – տարակութեան, մանկավարժական եւ նաեւ քաղաքական: Ան յիշեց թերթերը որ տպուեցան Տան մէջ, Հայաստան, Ազատամարտ, Կամք եւ Ցառաջ-ն ալ մի քանի ամիսներով: Թուարկեց միութիւնները որ կը գործեն չէնքէն ներս եւ կարեւոր թիւով մանուկները որ ամէն շաբաթ իրենց եռանդով ու երգերով կը լեցնեն չէնքը, կապոյտ Աչի միօրեայ դպրոցով: Տունը՝ ինչպէս հայկական մշակութային սովորութիւն, ունեցած է եւ կամ ունի իր երգչախումբը, թատերախումբը, դպրոցը, թերթը: Ան ունի նաեւ իր խոհանոցը, ճաշարանը: Մշակոյթի Տունէ աւելի վառ օճախ մըն է ան:

Ուրբաթ իրիկուն, այս վայրի հայապահպանման կարեւոր խորհրդանշական պատկերը եղաւ Հայաստանի Հանրապետութեան Ֆրանսայի դեսպանի ներկայութիւնը եւ երկու խօսքը:

Մշակոյթի Տունէ աւելի հայ օճախ... որ միշտ վառ կը մնայ հայ երգով: Երեկոն իր յայտագրի երկրորդ մասը նուիրեց հայ երգին: Ընտրուած 17-րդ դարէն մինչեւ 20-րդ, Սայաթ Նովայէն Կոմիտաս եւ Առնօ Բաբաջանեան, զոր մեկնաբանեց Մկրտիչ Մկրտիչեան պարիթոնի իր ձայնով, Գրիգոր Ամարեանի դաշնակի ընկերակցութեամբ:

Գեղարուեստական բաժինը ստեղծեց նաեւ տաղանդաւոր Աւետարանիչ վերջ Հաւատամք-ով չարունակուեցաւ անդրանիկ պատարագը:

Պատարագիչ եւ քարոզիչ Գիւտ Արք. Չէչեց «եկեղեցի չինելու» կարեւորութիւնը, որպէս Աստուծոյ եւ Աղօթքի Տուն եւ դարերու հաւատքի արտայայտութեան միջոց: Մեծապէս գնահատեց եւ հոգաբարձութեան աշխատանքը եւ ի մասնաւորի ժողովուրդի խանդավառութիւնը: Իր մասնաւոր տնօրէնութեան չնորհիւ կարելի եղաւ եւ եկեղեցիի մէջ եւ ալ վրանի տակ հաւաքուած հաւատացեալներուն հաղորդութիւն տալ խըմբային խոստովանութենէ եւ արձակումէ վերջ:

Դժուար է արտայայտել այն ինչ մեր զգացումները: Քանի այդ համեստ ու չատ նուիրուած հաւատացեալը, որ տարիներ չարունակ իր ծննդավայրին Շըրնաքի, Սղերդի, Ղամիշլիի թէ Իրաքի մէջ, տարիներով ենթարկուած ըլլալով բազում զրկանքներու թէ հալածանքներու, որ այսօր ապրեցող է, թրքախօս կամ քրտախօս, հպարտ էր եւ ուրախ քանի վստահ էր որ տարիներու երազ մը իրականութեան վերածեց ու այսօր իր աշխատանքին ու հաւատքին չնորհիւ ունի իր եկեղեցին:

Ցաւարտ պատարագի «Ամէն Հայր» եւ «Այսօր Քահանայապետ» չարականներով պատարագիչ Գիւտ Արք. «Պահպանիչ»ով օրհնեց եկեղեցւոյ մէջ թէ վրանի տակ հաւաքուած Հայ Առաքելական Եկեղեցիի բոլոր զաւակները:

Ապա հաւաքուեցան Եկեղեցւոյ կից Գալուստ Կիւլպէնկեան չքեղ սրահին մէջ ու տրուեցաւ ժողովրդական ճաշ մը:

Ցաջորդաբար խօսք առին հայերէն եւ հոլանտերէն կազմակերպիչ յանձնախումբի, հոգաբարձութեան ատենապետը, Պէնէլիւքսի Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Վիգէն Չիտճեան, Քոյր Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ ու փակման խօսքը արտասանեց Հայրապետական Պատուիրակ Գիւտ Արք. անդամ մը եւս գնահատելով կատարուած աշխատանքն ու հրաւիրելով հաւատաւոր ժողովուրդը չարունակել հաւատարիմ մնալ լոյս իրենց վստահուած առաքելութեան խոր համոզումներով լեցուած նոր ճեռնարկներու լծուիլ: Իր խօսքի աւարտին դաղութին ներկայացուց Հայրապետական Պատուիրակութեան իր նոր փոխանորդը՝ Տաթեւ Վրդ. Ցակոբեանը:

Երկու իրաւարձութիւններ ուշադրութիւնս գրաւեցին ու հիացմունք պատճառեցին.

Ա. – Հակառակ անոր որ կատարուած հսկայական աշխատանքին ու հաւաքուած մեծ գումարներուն, եւ ի տարբերութիւն այլ գաղութներուն, հոս նուիրատուն եւ աշխատանք կատարողը իր անունին համար չէ որ իր լուսան բերած է, այլ՝ Աստուծոյ եւ ազգին համար: Կնքահայրեր չկային, այլ գործ էր կատարուած:

Բ. – Երեք երիտասարդներ եկեղեցիի բակին մէջ ձեռք – ձեռքի տուած չուրջ – պար կ'բնէին: Երբ հարցուցի պատճառը՝ ըսին թէ իրենց մուրազին հասած են, քանի բաւականին մեծ նիւթական օժանդակութիւն բերած են Եկեղեցւոյ պարտքը լրացնելու համար: Ահաւասիկ ոգին որ կը տիրապետէր Ամէնոյն Հայուն մէջ:

ԱՊԱԳԱՆ

Այս ու նման իրագործութիւններ լաւագոյն վկաան են, թէ Հայ Առաքելական Եկեղեցին մխայն փառաւոր անցեալ մը չէ, այլ՝ ներկան է ու ապագան: Թէ Հայոց Եկեղեցին զարերու ընդմէջէն աղօթքի վայր ըլլալէ վերջ, նաեւ Հայու Տունն է, հոն ուր կերտուած է մեր ինքնուրոյն նկարագիրը, մեր հայկականութիւնը:

Վերջապէս այսօր Սփիւռքի մեր պանդխտութեան մէջ, Հայը առաւել քան երբեք պէտք ունի իր եկեղեցիին եւ անկէ բխող բարիքներուն, այնքան ժամանակ որ կ'ուզէ հաւատարիմ մնալ իր լեզուին ու մշակոյթին, հոգեւոր բարոյական ժառանգին:

ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՀՈԼԱՆՏԱՑԻ ԱԼՄԷԼՕ ՔԱՂԱՔԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՕԾՈՒՄԸ

"Ողորմեա զեկեղեցի շինողաց, երախտաւորաց, պտղատուից, սպասաւորաց"...

Շաբաթ օր, Նոյեմբեր 29-ին, երբ մեր եկեղեցին կը պանծացնէ «Տօն Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն մերոց Թադէոսի եւ Բարթուղիմէոսի» յիշատակը, անկասկած անջնջելիօրէն տպաւորուած պիտի մնայ մեր բոլորի յիշողութեան մէջ:

ԱՆՑ ԵԱԼԸ

Հոլանտա աշխարհին ծանօթ է կակաչով (թիւլիփ) հողմաղացով (մուլէն) եւ իր աշխարհագրական դիրքով (Փէյի Պա):

Ամբերատամ Հայերուս համար ծանօթ է Ոսկան Երեւանցի Վարդապետի «Աստուածաչունչ» Սուրբ Գիրքի Առաջին հրատարակութիւնով եւ 1713 թուականէն ի վեր Սուրբ Հոգի Եկեղեցիի Օծումով:

մտերիմ ու հարազատ մթնոլորտ եւ վերահաստատեց այդ Տան արժէքը Փարիզի Հայերուն համար:

Տունը, 50 տարիներով, որ Փարիզի երկարամեայ պատմութեան քով չատ երիտասարդ է, վայր մըն է, ուր պատմութիւնը կը պահպանուի, ան պատմութեան վկան, ինչպէս կ'ուզէին հիմնադիրները, բայց արդէն ան դարձած է պատմութեան մէկ մասը:

Կը մնայ երկու հարց: Ե՞րբ թանգարանը դարձեալ պիտի ընդունի իր հիւրերը եւ գրադարանի գիրքերը նորէն պիտի սկսին կարդացուիլ:

***

Կ. ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Համազգայինի նախաձեռնութեամբ, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 28-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ հանրութեան ներկայացուեցաւ Կ. Ափրիկեանի եւ Սիփան Կոմիտաս երգչախումբի վերջին խտասալիկը:

Երեկոյթին բացումը կատարեց երգչախումբի նախագահ Պր. Ա. Քիլիլեան. ան անդրադարձաւ 80-ամեայ երգչախումբի ընդհանուր աշխատանքներուն: Համերգներ, անտիպ գործերու տպագրութիւն, ձայնագրութիւն. եւ մանաւանդ, հայ երաժշտութիւնը օտար հասարակութեան ծանօթացնելու գործին:

Այս տարի երգչախումբը կը տօնէ իր 80-ամեակը, եւ կարպիս Ափրիկեանի ղեկավարութեան 50-ամեակը: Այսպէս՝ Նոյեմբեր 1953-ին, երիտասարդ ուսանող Ափրիկեան որ մի քանի տարիէ ի վեր հաստատուած էր Փարիզ, վարչութեան առաջարկով ստանձնեց երգչախումբի ղեկավարութիւնը, չարունակելու համար Գ. Ալէմշահի գործը:

Ապա խօսք առաւ Պր. Ափրիկեան, ան ներկայացուց երգչախումբի զարգացումը սեպհական չրջաններէն մինչեւ այսօր. 50-ական տարիներուն երգչախումբը կը ներկայացնէր օտար յօրինողնե – րուն գործերը, ժամանակի ընթացքին ան անդրադարձաւ թէ «Հայը պէտք է լուսաւորէ ոչ թէ օտարին՝ այլ իր մշակոյթի արժէքները»:

Ան ներկայացուց վերջին խտասալիկէն մի քանի կտորներ իր իւրայատուկ մշակումով:

Երեկոյին ընթացքին երաժշտասէր ներկաները բախտը ունեցան ունկնդրելու հայրենադարձ երգչուհի Աննա Մայիլեանի հմայիչ ձայնը որ ներկայացուց «Տնաւիր Տուն», «Գովք» եւ «Ողբ» ժողովրդային գործերը:

Երիտասարդ երգչուհին իր անկեղծ արտայայտութեամբ չնորհաւորեց վարպետին տարած մեծ աշխատանքը, եւ բարձր գնահատեց երգչախումբի անդամներու զոհողութիւնը:

Երեկոյթին աւարտին Կ. Ափրիկեան մակադրեց խտասալիկները եւ ապա ներկաները հաւաքուեցան ջերմ գինեճաշի մը չուրջ:

ՆԵՐԿԱՑ ՄԸ

ՆԵՐԿԱՆ

Ուրբաթ օր, Նոյեմբեր 28-ին Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազլըեանի, Փարիզի Հոգեւոր Հովիւներ՝ Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան եւ Աւետիս Խչկը. Ա. Քհնյ. Պալըգեան, Շաւիլի Հոգեւոր Հովիւ Գրիգոր արդ. Խաչատրեան եւ Իսիի Հոգեւոր Հովիւ Մեսրոն Ռ. Վրդ. Հոլանտայի Ամէնօ քաղաքը մեկնեցան տեղւոյն նորակառոյց եկեղեցիի օծման արարողութիւնը կատարելու համար: Օդանաւի մէկ ժամ եւ ինքնաշարժի երկու ժամուան հանգիստ ճամբորդութենէ վերջ տեղւոյն Հոգեւոր Հովիւ Խաչատուր Քահանայ Ֆրէնկեան ղեմատուրներով բարի գալուստ մաղթեց Հոգեւորական հիւրերուն: Հայրապետական Պատուիրակին առաջին վստահքը եղաւ այցելել նորակառոյց եկեղեցիի չէնքին ծանօթանալու համար, որ խաչաձեւ, ընդարձակ, լուսաւոր ու արդիական կառոյց մըն է, որ կարող է ընդգրկել գրեթէ նստարաններով չուրջ 450 եւ ոտքի՝ 150 հաւատացեալներ:

Ապա մասնաւոր ժողով մը գումարուեցաւ ուր Գիւտ Արք.ի չուրջը համախմբուեցան Շինութեան Մարմնի Ցանձնախումբի եւ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան անդամները, հոգեւորականներ ու հիւրաբար ժամանած Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեան, Գերմանիայէն Արիստակէս Աբեղայ Այվազեանը, Սէն – Քլէթիէն քաղաքի Հոգեւոր հովիւ Տաթեւ Վրդ. Ցակոբեանը, եւ Պոլժոյ Հոգեւոր հովիւ Ցարութիւն Քահանայ Թաչճեանը, իւրաքանչիւրը տեղեկացաւ իր պարտականութեան, որպէսզի «Օծման Կարգի» արարողութիւնը ըլլայ վայելուչ կանոնաւոր ու տպաւորիչ: Գիւտ Արք. ըսաւ.– «Այսօր կառոյցը պարզ չինութիւն մըն է, վաղը Սրբագործուելէ վերջ պիտի կոչուի Եկեղեցի, Աստուծոյ Տուն եւ պիտի վերածուի հաւաքի բերդի»:

Շաբաթ օր, վաղ առաւօտեան բոլորս յուզուած էինք քանի պիտակից էինք թէ բոլորս պիտի ապրինք բացառիկ պահեր, ու մեզի վստահուած է սրբազան պարտականութիւն մը:

Ժամը 11-ին չքեղօրէն զգեստաւորուած հոգեւորականներու թափօրը չարժեցաւ Աւանդատունէն «Հրաշափառ Աստուած» չարականով երբ արդէն բակին մէջ հաւաքուած էին մեծ թիւով հաւատացեալներ ու նաեւ Քոյր Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ: Արարողապետ Եպիսկոպոսը «Ծունկի եւ Եկեղեցիի Բանալի ձեռին» երիցս երգեցին. «Բաց մեզ Տէր, բաց մեզ Տէր, զԴուռն ողորմութեան» եւ ապա «զՈղորմութեան Քո զԴուռն Բաց մեզ Տէր» յաղթական չարականի երգակցութեամբ բացուեցան եկեղեցիի դռները ու հոգեւորականներ ու աշխարհականներ մուտք գործեցին եկեղեցի: Մինչ, երկու վարդապետներ Սաղմոս կը քաղէին, երկու քահանայ հայրեր մին չուրով եւ երկրորդը գինիով լուացին Աւազ Խորանի Սեղանը՝ ինչպէս Օծման Կարգը կը պահանջէ ու զպիրները կ'երգէին «Ուրախ լեր Սուրբ Եկեղեցի»: Գիւտ Արք. բուրվառ ի ձեռին Սուրբ Միւռոնն ու ժողովուրդը խնկարկեց ու Միւռոնաթափ Աղանէին զետեղուեցաւ սեղանին վրայ աղօթքէ վերջ:

Խմբովին երգելով «Առաքելոյ Աղաւնոյ» հոգեպարար չարականը մինչդեռ երգչախումբը կը ձայնակցէր Ամէն, Ալէլուիա – Ալէլուիա, Գիւտ Արք. օծեց սրբագործեաց տուրբ սեղանի «Ալ անկիւնը» եւ «Ահեակ – ձախ անկիւնը» Խորանի զագաթն ու Խորանի ճակատը եւ «Խորան սրբութեան, կանգնեցաւ Սուրբ Եկեղեցի» չարականով. օծուեցաւ Խորանի Աւազ Սեղանը:

Ապա Գիւտ Արք. եւ Տիրայր Արք. մերթ ընդ մերթ ու յաջորդաբար օծեցին ու սրբագործեցին չորս աւետարանիչներու եւ տասն եւ երկու առաքեալներուն անուան եկեղեցւոյ սիւներն ու նաեւ սրբապատկերները ու նաեւ եկեղեցիի «Աւազդուռը» գլխաւոր մուտքը: Եկեղեցիի չորս ծագերը չրջելէ վերջ հասած էր ամենայուզիչ պահը, երբ արարողապետը Եպիսկոպոսական խաչն ու գաւազանը ձեռին, կնքեց արարողութիւնը ըսելով. «Օրհնեցի եւ պահպանեցի եւ նախախնամեալ պահեցին յանուն Սրբոյն Գրիգորի Լուսաւորչին, մկրտելով եկեղեցին մեր հաւատքի Հօր անունով: Եկեղեցին տեառնադրուեցաւ, մկրտութեան աւազանը օծուեցաւ, մինչ Աւազ սեղանի վրայ զետեղուեցաւ Սուրբ Սկիհը, Աւետարանը, Խաչն ու Աչտանակները: Մարգարէական Թղթերու ընթերցումէ եւ Խորանէն կարդացուած Աւետարանէ վերջ Հաւատամք-ով չարունակուեցաւ անդրանիկ պատարագը:

Պատարագիչ եւ քարոզիչ Գիւտ Արք. չէչեց «եկեղեցի չինելու» կարեւորութիւնը, որպէս Աստուծոյ եւ Աղօթքի Տուն եւ դարերու հաւատքի արտայայտութեան միջոց: Մեծապէս գնահատեց եւ հոգաբարձութեան աշխատանքը եւ ի մասնաւորի ժողովուրդի խանդավառութիւնը: Իր մասնաւոր տնօրէնութեան չնորհիւ կարելի եղաւ եւ եկեղեցիի մէջ եւ ալ վրանի տակ հաւաքուած հաւատացեալներուն հաղորդութիւն տալ խըմբային խոստովանութենէ եւ արձակումէ վերջ:

Դժուար է արտայայտել այն ինչ մեր զգացումները: Քանի այդ համեստ ու չատ նուիրուած հաւատացեալը, որ տարիներ չարունակ իր ծննդավայրին Շըրնաքի, Սղերդի, Ղամիշլիի թէ Իրաքի մէջ, տարիներով ենթարկուած ըլլալով բազում զրկանքներու թէ հալածանքներու, որ այսօր ապրեցող է, թրքախօս կամ քրտախօս, հպարտ էր եւ ուրախ քանի վստահ էր որ տարիներու երազ մը իրականութեան վերածեց ու այսօր իր աշխատանքին ու հաւատքին չնորհիւ ունի իր եկեղեցին:

Ցաւարտ պատարագի «Ամէն Հայր» եւ «Այսօր Քահանայապետ» չարականներով պատարագիչ Գիւտ Արք. «Պահպանիչ»ով օրհնեց եկեղեցւոյ մէջ թէ վրանի տակ հաւաքուած Հայ Առաքելական Եկեղեցիի բոլոր զաւակները:

Ապա հաւաքուեցան Եկեղեցւոյ կից Գալուստ Կիւլպէնկեան չքեղ սրահին մէջ ու տրուեցաւ ժողովրդական ճաշ մը:

Ցաջորդաբար խօսք առին հայերէն եւ հոլանտերէն կազմակերպիչ յանձնախումբի, հոգաբարձութեան ատենապետը, Պէնէլիւքսի Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Վիգէն Չիտճեան, Քոյր Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ ու փակման խօսքը արտասանեց Հայրապետական Պատուիրակ Գիւտ Արք. անդամ մը եւս գնահատելով կատարուած աշխատանքն ու հրաւիրելով հաւատաւոր ժողովուրդը չարունակել հաւատարիմ մնալ լոյս իրենց վստահուած առաքելութեան խոր համոզումներով լեցուած նոր ճեռնարկներու լծուիլ: Իր խօսքի աւարտին դաղութին ներկայացուց Հայրապետական Պատուիրակութեան իր նոր փոխանորդը՝ Տաթեւ Վրդ. Ցակոբեանը:

Երկու իրաւարձութիւններ ուշադրութիւնս գրաւեցին ու հիացմունք պատճառեցին.

Ա. – Հակառակ անոր որ կատարուած հսկայական աշխատանքին ու հաւաքուած մեծ գումարներուն, եւ ի տարբերութիւն այլ գաղութներուն, հոս նուիրատուն եւ աշխատանք կատարողը իր անունին համար չէ որ իր լուսան բերած է, այլ՝ Աստուծոյ եւ ազգին համար: Կնքահայրեր չկային, այլ գործ էր կատարուած:

Բ. – Երեք երիտասարդներ եկեղեցիի բակին մէջ ձեռք – ձեռքի տուած չուրջ – պար կ'բնէին: Երբ հարցուցի պատճառը՝ ըսին թէ իրենց մուրազին հասած են, քանի բաւականին մեծ նիւթական օժանդակութիւն բերած են Եկեղեցւոյ պարտքը լրացնելու համար: Ահաւասիկ ոգին որ կը տիրապետէր Ամէնոյն Հայուն մէջ:

ԱՊԱԳԱՆ

Այս ու նման իրագործութիւններ լաւագոյն վկաան են, թէ Հայ Առաքելական Եկեղեցին մխայն փառաւոր անցեալ մը չէ, այլ՝ ներկան է ու ապագան: Թէ Հայոց Եկեղեցին զարերու ընդմէջէն աղօթքի վայր ըլլալէ վերջ, նաեւ Հայու Տունն է, հոն ուր կերտուած է մեր ինքնուրոյն նկարագիրը, մեր հայկականութիւնը:

Վերջապէս այսօր Սփիւռքի մեր պանդխտութեան մէջ, Հայը առաւել քան երբեք պէտք ունի իր եկեղեցիին եւ անկէ բխող բարիքներուն, այնքան ժամանակ որ կ'ուզէ հաւատարիմ մնալ իր լեզուին ու մշակոյթին, հոգեւոր բարոյական ժառանգին:

ՄԻՒՌՈՆ Ծ. ՎԱՐԴԱՊԵՏ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԵՒԱԳԱԼ
Ա. 2003
«Հայ դպրութիւն»
հասարակական կազմակերպութեան
պաշտօնահանդէս
Գլխաւոր խմբագիր՝
ԼԵՒՈՆ ՄԻՐԻՋԱՆԵԱՆ
Երեւան

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

La MCA a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'événement musical de cette fin d'année.

Venez rencontrer

Garbis APRIKIAN

Compositeur

A l'occasion de la parution de ses CD
«OEuvres vocales et instrumentales»
«Six Chants Arméniens» pour piano
à l'intention des Jeunes Pianistes

Intervention de
ARA KRIKORIAN

le Vendredi 19 Décembre à 20h45

Présentation—illustrations sonores—dédicaces

***

EXPOSITION

La MCA a le plaisir de vous inviter à l'exposition

« PHOTOGRAPHIES »
de **GREGOIRE PABOUDJIAN**
Photographe de la rue

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville

du 13 au 20 décembre
de 15h à 19h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

17e CYCLE DE LECTURES MISES EN ESPACES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 17ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Bédros Zaroyan
LES MOURANTS

Պետրոս Զարոյեան
Մ Ե Ռ Ն Ո Ղ Ն Ե Ր Ը (1928)
երեք Արար

Dimanche 14 Décembre à 16 heures
Կիրակի, Դեկտեմբեր 14, ժամը 16–ին

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՈՍՏԱՆ
MAISON DES ETUDIANTS ARMENIENS
57, Boulevard Jourdan, 75014 PARIS
M° Pte d'Orléans / Cité Universitaire

Տուրքը՝ 5 Եւրօ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 13–ին ատեն Ս. Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ առաւօտեան ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝ Հոդեւոր Հովիւ,
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

***

ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԵՒ ՕԾՄԱՆ 40–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 14, կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՋԱՒՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Սուրբ Սեղանին կը սպասարկեն Տեսչական Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ, Սարկաւագ – Ներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան եւ Վազգէն Էսկիճեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յատուկ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ Հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար, նոյն ատեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բարերարներու, սատարողներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Ժամը 12·30–ին, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյ Դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Քարոզ ժամը 11·15–ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12–ին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Տիկնանց Ձանձնախումբը
ձեղ կը հրաւիրէ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԻՐ ՁԱՇԻՆ,

կիրակի, Դեկտ. 21, ժամը 13–ին պատարագէն ետք առաջնորդարանի Նուրհան Փրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Հայկական Ամանորեայ մթնոլորտ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն եկեղեցւոյ դիւանատունը՝
01 43 59 67 03

Տիկնանց Ձանձնախումբ՝
01 47 43 12 66 01 46 62 01 29

Մասնակցութեան նուէրը 20 Եւրօ:

Centre Culturel
SAINT MESROB

EXPOSITION-VENTE DE TAPIS ARMÉNIENS

CONTEMPORAINS
DES ATELIERS HEMAG'S

Du Vendredi 5
au Dimanche 14 Décembre,
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge
RER: Luxembourg

— Entrée libre — Cocktail —

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

► *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*

► *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի Մանուկներու

Մանուկներու Օր

կիրակի, Յունուար 25, ժամը 14–էն 17

Salle Rossini
6, rue Drouot, 75009 Paris

ՀՄԸՄ-ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՍ

մասնակցութեամբ՝
ՑՈՎԱՍԷՓ – Ի (Հալէպէն)
եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 10 – ին

Hôtel SOFITEL
«Forum Rive Gauche»ի սրահներէն մէկը
17 bis, Boulevard Saint-Jacques, 75014 PARIS

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 44 05 17 77 *կամ* 01 43 78 57 67 *թիւերուն:*

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԹԷՑԱՍԵՂԱՆ

Առնուվիլ – Սարսէլ – Կոնէս եւ Վիլիէ լէ Պէլի Աստղիկ մասնաճիւղը սիրով ձեղ կը հրաւիրէ իր աւանդական թէյասեղանին, կիրակի, Դեկտեմբեր 14, ժամը՝ 14·30–էն 18, Կառավարենց սրահին մէջ

Espace Charles Aznavour,
avenue Paul Vaillant-Couturier
Arnouville-lès-Gonesse

Մոյն օրը Կաղանդ Պապան պիտի նեբկայանայ դպրոցի աշակերտներուն եւ բոլոր պզտիկներուն մրգեղէն բաժնելու:

Ձոխ յայտագիր:

***

REGION MARSEILLE
organise le

Réveillon de la Saint Sylvestre

31 décembre à 20 heures 30

Soirée exceptionnelle animée par l'**Orchestre MASSIS**

Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons
P.A.F. : 120 Euros
Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)

Renseignements et inscriptions avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

***

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԶԻՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընկերուհիները քալելեւ ամէն տարուան ջերմ մթնոլորտին, այս տարի եւս կը կազմակերպեն ընտանեկան ձիւնագնացութիւն մը դէպի Պէլֆոնթէնի (Ժիւռա) կայանը:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22–ԷՆ 29

Եկէք ընտանիքով եւ բարեկամներով:

Արձանագրուիլ՝ –
Արաքսի – 01 39 83 71 19
Ալիս – 01 42 93 03 56

***

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et Inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

***

RECRUTEMENT POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE

Hiver: **Du 14 au 21 février**
Printemps: **Du 10 au 17 avril**
Eté: **Juillet et Août**

> **Directeurs diplômés BAFD**
> **Animateurs diplômés BAFA**
(bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17, rue Bleue, 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr en précisant le ou les séjours souhaités.

Date limite pour le séjour d'hiver :
15 décembre

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12
VENDREDI
12 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·835 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·835

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄՆ–ՈՒ Պաշտպանութեան նախարարութիւնը հրահանգ մը հրապարակած է, ըստ որուն Ֆրանսա, Գերմանիա, Ռուսաստան եւ Գանատա չեն կրնար մասնակցիլ Իրաքի վերաշինութեան աշխատանքներուն: Փենթագոնը կը ճշդէ որ՝ «պատիժ» չէ հանդիսպ անոնց, որոնք մերժեցին հետեւիլ ամերիկեան արշաւանքին Իրաքի վրայ, բայց եւ այնպէս այլ բնոյթ չունի: Որոշումը առած է նախարարին կողմէ՝ Փօլ Վոլֆովիից որ, 63 երկիրներու կը վերապահէ Իրաքի վերաշինութեան ձեռնարկները 26 պայմանագրերով (ընդհանուր գումար 18,6 միլիառ տոլար): Մեծ աղմուկ եղած է Եւրոպա եւ Եւրոպական Յանձնախումբը պիտի ուսումնասիրէ այս կարգադրութիւնը, որ կրնայ չհամապատասխանել միջազգային առեւտուրի իրաւական բնոյթին: Նոյնը պիտի ընէ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութիւնը, մինչ Ռուսաստանի Արտաքին նախարարը՝ Իգոր Իվանով ճշդած է որ «այն երկիրները որոնք պատրաստ են մասնակցելու Իրաքի վերաշինութեան, պէտք է կարենան ընել»: Աղմուկ եղած է նաեւ Միացեալ – Նահանգներու մէջ, ուր դեմոկրատներու պարագլուխ՝ ծերակուտական Ճօ Պիտըն թոլորովին անտեղի կը գտնէ այս որոշումը, որ արդելք կը հանդիսանայ ապահովութեան ամերիկեան շահերը պաշտպանելու, թշնամացնելով այն երկիրները որոնց ԱՄՆ պէտք ունի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ Դեկտեմբեր 7–ի երեսփոխանական ընտրութեան հսկող վեց Ֆրանսացի խորհրդարանականները համաձայն չեն Օ–ԷՍ–Սէ–Ը–ի պատուիրակութեան պետին քննադատութիւններուն ինչ կը վերաբերի զործուած անկանոնութիւններուն: Վեց Ֆրանսացիները (հինգ երեսփոխան եւ մէկ ծերակուտական) իրենց զարմանքը արտայայտած են զեկոյցով մը, աւելցնելով որ նման քննադատութիւններու ոչ մէկ ակնարկ եղած էր, ոչ ալ ընդունուած ներկաներու կողմէ: Ռուսաստանի համաձայնաւոր կուսակցութեան զեկավարը՝ Զիւգանով կը բացատրէ, սակայն, ազատականներու պարտութիւնը ծանրանալով զեղծարարութիւններով:

ԻՍՐԱՑԷԼԻ Արտաքին նախարարը՝ Սիլվան Շալոմ ձեռք երկարած է Պաղեստինցիներուն, Դեկտեմբեր 10–ին, յայտնելով թէ տրամադիր են տնտեսական օժանդակութեան մը եւ անկարելի չէ նըկատած Շարոնի մէկ հանդիպումը Քորէյի հետ: Ժընեւի մէջ, տեսնուելէ եռք նախագահ Մուսարաքի հետ, Շալոմ չորս պաղեստինցի նախարարի հետ պիտի խօսակցէր Հռոմի մէջ, երկկողմանի հանդիպումներու շրջագծին մէջ: Տեղւոյն վրայ, Շարոն ակնարկած է կարգ մը միակողմանի միջոցներու, զորս կրնայ առնել, բայց, իր յայտարարութիւնները շատ անորոշ են:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Առողջապահութեան նախկին նախարարը՝ Պերնար Քուշնէր նեղ կացութեան մատնուած է Պիրմանիոյ մէջ իր կատարած քննութեան տեղեկագրին հրապարակման հետեւանքով: Անցեալ Մարտին, Քուշնէր, Թոթալ ընկերութեան դիմումին վրայ, Միանմար զացած էր: Թոթալ ձեռնարկած էր հսկայ կաղուղիի մը շինութեան Եաւանա: Քանի մը տարի է Մարդկային Իրաւանց Պաշտպան կազմակերպութիւնները ամբաստանած էին քարիւղային ընկերութիւնը որ «պարտադիր աշխատանքէ» օգտուած է (Պիրմանիոյ) վարչակարգին սովորութիւնն է) եւ 2002 Օգոստոսէն ի վեր Թոթալ բողոքի ենթակայ է: Պիրմանիոյ զանի մը տանեակ դիւղացիներ բողոք ներկայացուցած են Նանթէռի դատարանին առջեւ «անձերու արգելափակման մեղսակցութեան» մեղադրանքով: Աղմուկը բարձրացաւ Դեկտեմբեր 10–ին, երբ հրապարակուեցաւ Պերնար Քուշնէրի 20 էջնոց տեղեկագիրը, խորագրուած՝ «Ճամբորդութեան մը եւ լուռ ճարտարուեստի մը յայտնաբերման տեղեկագիրը», որու արձագանգեց «Լիպերասիոն» նոյն օրը, չխնայելով Քուշնէրը, որ իր տեղեկագրով կ'արդարացնէ Թոթալը, քանի «Լիպերասիոն» իր խորագրով իսկ «Kouchner fait écran Total sur le travail forcé en Birmanie» կը մեղադրէր նախկին նախարարը: Այս վերջինը պատասխանած է նամակով մը («Լիպերասիոն», Դեկտեմբեր 11), ուր կը բացատրէ իր դիրքը, կը դատապարտէ Պիրմանիոյ զինուորական վարչակարգին մենատիրական բնոյթը եւ Թոթալի յանցանքէ զերծ ըլլալը: Իրեն համար, մխակ յանցաւորը՝ Ռանկունի վարչակարգն է:

ՕՍԼՈՅԻ ՄԷՋ, Դեկտեմբեր 10–ին փաստաբանուհին՝ Շիրին Էպատի ստացաւ խաղաղութեան Նոպէլեան մրցանակը: Ներկայացաւ առանց լաչակի եւ իր ելոյթին մէջ քննադատեց Միացեալ – Նահանգները, չեչոելով. – «Մարդկային իրաւունքները ոտնակոխ կ'ըլլան ոչ միայն անոնց կողմէ, որոնք կ'ընդդիմանան բացայայտօրէն, այլեւ այդ սկզբունքները կը բռնաբարուին արեւմտեան ժողովրդապետութիւններու կողմէ»: Ան, զեռ աւելցուցած է. – «Վերջին երկու տարիներու ընթացքին, կարգ մը Պետութիւնները բռնաբարեցին ընդհանրական սկզբունքները, օգտագործելով Սեպտեմբեր 11–ի դէպքերը եւ միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պատերազմը իբրեւ պատրուակ»:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը արձանագրեց որ հիւլէական քննութիւններ կատարուին, ստորագրելով համապատասխան համաձայնագիրը, որ կ'արձանագրէ քննութիւնները: Թեհրան ընդունած է ստորագրել այդ համաձայնագիրը եւ բաշխուրելու համար ոչ – զինուորական հիւլէական իր զործունէութիւնը:

Ժ. Մ. ԼԸ ՓԷՆ յայտարարած է որ Պրիւնօ Կոլինէ իր «անփեթաց զաւակը» չէ, աւելցնելով որ այն օրը, երբ այլեւս չկարենայ զործել, կ'ուզէ որ ան դինք փոխարինէ: Ա. Ֆ. Փ. (մամուլի Ֆրանսական զործակալութիւն) ըրած իր յայտարարութեան մէջ, Դեկտեմբեր 10–ին, Աղջային ձակատի պարագլուխը ճշդած է որ թուական չի կրնար տալ, այսինքն՝ «երբ այլեւս հոս չըլլամ»: Առաջին անգամն է, որ Ժ. Մ. Լը Փէն այսքան յստակ է, այն օրէն ի վեր, երբ իրեն իրրեւ յաջորդ աղջկան խօսքը եղած է:

ԹՈՒՆՈՒՃԻ ՄԷՋ, Ռատիա Նասրաուի վեր դրաւ, Դեկտեմբեր 10–ին, 57 օրերու հացադուլին, որու ձեռնարկած էր Հոկտեմբեր 15–ին պաշտպանելու համար «Թունուզցի քաղաքացիի եւ փաստաբանի իր արժանաւորութիւնը»: Ընդդիմադիր է վարչակարգին եւ զինուորեալ մարդկային իրաւանց մասին զատաճանութիւն էին: «Մոնտ»ին յայտարարած է որ իր հացադուլը օժանդակած է, քացայայտելու համար Պէն Ալիի վարչակարգին մենատիրական բնոյթը:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 10/11)

ՂԱՐԱԲԱՂԸ ԱՌԱՆՑ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԱԾՔ ՉԷ

ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը յայտարարութիւն մը հրապարակած է Դեկտեմբեր 10–ին, ըսելու համար թէ իշխանութիւնը Հանրապետութեան ենթակայ տարածքներուն կացութեան ամբողջական պատասխանատուութիւնը ստանձնած է եւ անընդունելի են Ադրբեջանի վերջին շրջանին արտայայտութիւնները որոնց մէջ միշտ հսկողութենէ զերծ շրջան կը ներկայացուի Ղարաբաղը: Վերջ տալու համար Բաքուի վտանգաւոր այս ընթացքին, 2001–էն ի վեր ԼՂՀ իշխանութիւնները բազմաթիւ անգամներ դիմած են միջազգային կազմակերպութիւններու, ինչպէս՝ ՄԱԿ–ին, Օ – ԷՍ – Սէ – Ը–ին, նաեւ ԱՄՆ–ու Արտաքին գործերու նախարարութեան որպէսզի դէտերու խումբ դրկուի Ղարաբաղ, իրական վիճակը տեսնելու:

ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը անգամ մը եւս չեչտած է թէ երկրին զեկավարութիւնը պատրաստ է միջազգային անկախ դէտերու խումբ մը ընդունելու եւ ստեղծելու անհրաժեշտ պայմանները, որպէսզի ճշգրիտ իրավիճակը պարզուի եւ վերջ տրուի Ադրբեջանի միջազգային հանրային կարծիքը մոլորեցնելու ընթացքին:

***

ԲԱՆԱԿԸ Կ'ԱՐԴԻԱԿԱՆԱՑԱԾ ԱՄՆ–ՈՒ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒՄՈՎ

Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսի մը Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեան ըսած է թէ բանակը հաղորդակցութեան միջոցները պիտի արդիականացնէ, ԱՄՆ–էն կատարուելիք մատակարարումով: Այդ միջոցներուն համար բացուելիք նուազագին պիտի կրնան մասնակցիլ միայն ամերիկեան հաստատութիւնները:

***

ԼՐՏԵՄՆԵՐՈՒՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆԸ

Դեկտեմբեր 10–ին Երեւանի կեդրոն եւ Նորք – Մարաշ համայնքներու առաջին դատարանին մէջ չարունակուած է լըրտեսներու դատավարութիւնը: Ամբաստանեալներէն Ա. Գասպարեանի փաստաբանը ըսած է որ ան ադրբեջանական յատուկ ծառայութիւններուն հետ դոր–

(Շար·ը Գ· էջ)

ԻՐԱՒԻ ԹԷ ՔՐՏԵՐԷՆԻ ԴԱՍԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՏՕՆՈՒԱԾ Է

Թուրքիա եւրոպացի ըլլալու սիրոյն յանձն առած էր արտօնել քրտերէնի ուսուցումը եւ քրտերէնով դասաւանդութիւնը: Սակայն, որոշումին տրուած օրէն ամէն տեսակ երեւակայելի եւ աներեւակայելի խոչընդոտ կը յարուցուի կիրարկութեան դէմ: Քրտական մամուլը կանոնաւոր կերպով կ'արձագանգէ կատարուածին:

Ասկէ առաջ քրտական շրջան Պաթմանի մէջ ընթացք չէր տրուած քրտերէնի դասաւանդութեան, այն առարկութեամբ որ որպէս դասավայր ընտրուած չէնքին դուռը չէր պատշաճեր կրթական նախարարութեան նման վայրերու յատուկ չափանիշներուն...: Նոր պարագայ մըն ալ արձանագրուած է Առանայի մէջ. հոն ալ քրտերէնի դասարանին պատուհանը 2 մ. նեղ գտնուած է հարկաւոր լայնքէն...: Հետեւանքը այն եղած է որ դասաւանդութեան արտօնութիւնը մերժուած է:

Վանի մէջ ալ չէ արտօնուած քրտերէն թատերախաղի մը ներկայացումը, այն պատճառաբանութեամբ որ «կրնայ վտանգաւոր ըլլալ»:

Քրտական օրաթերթը (Դեկտեմբեր 11) նիւթը խորագրած էր. «Դուռ – պատուհանի ժողովրդավարութիւն»:

Ի ԲԵՐԱՆՈՑ ՔՈՒՄՄԷ...

Թուրքիոյ Գիտութեան ակադեմիային, Պատմութեան վաղքֆին, Մարդկային իրաւունքներու միութեան, Եւրոպայի յանձնախումբին եւ Բաց ընկերութեան հիմնարկին միանական ջանքով, ուսուցիչ, ծնողք եւ աշակերտներէ բաղկացած 287 հոգինոց խումբ մը մադէ անցուցած է թրքական կրթական համակարգին 190 դասագիրքերը, հոն ճշդելու համար Մարդկային իրաւունքներու յայտարարութեան հակասող էջերը:

«Մլլիյէթ» (Դեկտեմբեր 11) կը տեղեկացնէ թէ մէկուկէս տարուան քննութիւններէ եռք, աւելի քան չորս հազար խոցելի կէտ գտնուած է խնդրոյ առարկայ դասագիրքերուն մէջ: Անոնք պիտի խմբուին երեք հատորի մէջ ու տրամադրուին դասագիրքերու հեղինակներուն, որպէսզի այսուհետեւ ուշադիր ըլլան:

Թերթը որպէս ամէնէն աղաղակող օրինակներ, կու տայ սա մէկ քանին. վրէժխնդրութեան թեմայով անընդունելի գտնուած են հետեւեալները. "Նպատակը պարտութեան վրէժը լուծել ու ցրուելն էր բիւզանդական զօրքերը որոնք բաղկացած էին Ցոյներէ, Հայերէ, Վրացիներէ":

"Մուհամմէտ մարգարէն իր պարտութեան վրէժին ոխով կ'ուզէր վախցնել Հիւսիսային Արաբիոյ ցեղախումբերը":

Այս մէկն ալ նկատուած է օտարատեացութեան, օտարներու հանդէպ թշնամութեան արտայայտութիւն. "Կ'ըսուի թէ Ֆէրտիպնանտ այդ անգամուն ալ խուսափած է մեր թագաւորին ներկայանալէ: Պատերազմը ոչ թէ իրեն, այլ՝ կեանքին վախով անգլուխ լճած անոր բրիստոնեայ զոլիրին դէմ մղուած է":

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-34-

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՎԵՐՆԻՍԱԺԻ ՏՂԱՔԸ

«ՏՂԱՔ»ը հասարակ իմաստով չառնէք: Ասոնք տարբեր դասակարգ են կապ չունին գիրք, երկաթ, վորագրութիւններ, լուսանակրի մեքենաներ, օպտիկէնի վզնոցներ, չուն, կատու եւ այլ, Ալի – Պապայի քարայրէն ելած հազար ու մէկ առարկաներ ծախողներու հետ ... իմ ՏՔՒՔՍ Հայաստանի գեղարուեստի, նըկարչութեան երիտասարդ ներկայացուցիչներն են, չուկայի առաջին դասակարգը նկատուած բայց արուեստագէտներու երկրորդ դասակարգին պատկանող ... Առաջինները տուն կը մնան, առանձին ցուցահանդէսներ կ'ընեն, երբեմն Մոսկուա եւ արտասահման կը հրաւիրուին, սիրող գնորդներ ունին, նոր Հայերու մէջ հովանաւորներ ալ յայտնուած են, ունին բաւականին տաղանդ, ճարպիկութիւնն ալ յաճախ իր կարեւոր դերը կ'ունենայ, պիտեն արուեստի մասին խօսիլ, մեծ դիւրութիւն ունին քացատրութիւններ տալու, երբեմն անիմաստ նախադասութիւններու շարքի մը կը նմանի, երբեմն յիշողութեան եւ ընթերցումի արդիւնք, վերջապէս այնքան որ մեր նոր մեծահարուստը տպաւորուի, պահ մը ինքզինք մեկենաս զգայ, Մէտիսիներու նման, եւ իր ըրամական հովանին ապահովէ այդ բախտաւոր արուեստագէտին: Այդ մէկը այլեւս կարիք չի զգար ամէն Շաբաթ – Կիրակի օրերը, ցուրտին, տաքին, անձրեւին, իջնել Վերնիսաժ, ժամերով սպասել որ պատահական անձ մը մօտենայ, սակարկէ, համաձայնի եւ 100 – 150 տոլարը վճարելով նկարը կառքին մէջ տեղաւորէ, ուրախ տուն վերադառնայ: Արժանապատուութեան հարց է: Մեկենասը կրնայ վիրաւորուիլ. կրնայ ժամանակ ալ չունենալ, քանի երբ «մայր» տունի յարդարանքը լրանայ, կայ ամարանոցը, Մոսկուայինը, մտերիմ բարեկամներուինը, երբեմն նաեւ արտասահմանի բնակարանը: Ասոր բախտ կ'ըսեն:

Ձանչցած եմ մի քանի նման մեկենասներ եւ անոնց բախտաւոր արուեստագէտները: Մտած եմ դամբարանի տրխտութիւն ունեցող պալատ մը ուր ամէն ինչ տաղանդաւոր տղու մը պղինձի հետքերը կային: Դռները, բազրիկները, սանդուխները, պատուհանները, բաղնիքը, աւազանը, պարտէզը. կատարեալ վարաւոնեան դերեզման ... ցաւով լսեցի որ այդ «սիրուն» անձնաւորութիւնը վերջերս մահացեր է սրտի տագնապով:

Ուրիշ մը, «սեփականաշնորհած» է մերկութիւններ նկարող մը եւ հիացած անոնց առջեւ ... De gustibus et coloribus non disputandum կ'ըսէին իմ բարեկամ Հռոմէացիները (Գոյներու եւ ճաշակի մասին վիճիլը օգուտ չունի ...):

Երեւանէն Աշտարակ ճամբու ալ կողմը, դեռ Պռոշեան արուարձանը չհասած, վերջնալու վրայ է հոլիվուտեան վիլլա մը, կորնթեան սիւներով, հռոմէական խոյակներով, Մեծն Կոստանդիանոսի յաղթական կամարի քառատրոփ ձիերը տեղաւորած ճակատին, այնքան տպաւորիչ, այլ մոլորակային իր տեսքով այնքան ուշադրութիւն գրաւող որ մարդ ժամանակ չունենար դիմացի մայթի ՎԱՀԱԳՆԻ արդիական թաղամասին աչք մը տալու. ան ալ ամերիկեան տափատրութեամբ միւսին հակոտնեան է ուղիղ:

Ամէն ոք, չգիտես ինչու, կը կարծէ որ անոր տէրը Ղարաբաղցի մեծահարուստ մը ըլլայ: Այս անգամ Երեւանցի «Լաւ Տըղաքներէն» է որ պէտք է չատ հարստացած ըլլայ որ կարենայ չէնքի մը վրայ միլիոններ վատնել...:

Զարդարող նկարիչը ծանօթ մըն է. երիտասարդ, ճարպիկ, տաղանդաւոր: Ցոյց տուաւ, պատերուն եւ առաստաղներուն համար պատրաստած գծանկարները. ծովափ, միջերկրականեան երկինք, երազային «քոռմփ – լ'էօյ»ներ, խարբհական մթնոլորտ մը որ ամէն պատուհան բանալուն կամ պատշգամ ելլելուն, չուրջի չոր – ցամաք ամայութիւնը տեսնելով՝ վրան մելամաղձոտութի՞ւն պայ...:

ՎԵՐՆԻՍԱԺԻ ՏՂԱՔԸ, անոնք որ Սարեանի յուշարձանին չուրջի պարտէզը կը պրաւեն ամէն Շաբաթ եւ Կիրակի օրերը, պործ չունին այդ դասակարգի նկարիչներուն հետ, անոնք «սալոնի տղաք» են, մինչ իրենք եղբայրացած խումբ մըն են, «արմնադիր հղբայրներ», բառին մաքուր իմաստով, «գլոչարական» մթնոլորտ կը սիրէ. ժամը 11–ի առեններէն կամաց – կամաց կը հասնին, նկարները կը տեղաւորեն, իւրաքանչիւրը իր որոշած անկիւնը ունի, չիչեր, լաւաշը եւ եղչիկի, պանիրի տեսակներուն ծրարները կը բացուին, «հափրընինկ» մը կը սկսի եւ որքան չիչերը պարպուին այնքան տրամադրութիւններ կը բարձրանան. նկարները կը մոռցուին, երբեմն յաճախորդներն ալ կ'անտեսուին որ խնդոյքը կիսատ չմնայ...: Իրարու վրայ լիուլի վստահութիւն ունին. եթէ ստիպուին բացակայիլ, ծախելու պարտականութիւնը ընկերոջ կ'ինկայ. իրարու դիներուն ծանօթ են. եթէ յաջողին յաճախորդէն քիչ մը աւելի փրցնել, հաւանաբար իրենց կը մնայ որպէս բարի ձեռք: Իրարմէ ալ համակրելի են. ամուսնացած. ընտանիքի տէր: Մին Դիլիջանէն է. երիտասարդ աղջիկ մը ունի որ գեղարուեստից ակադեմիա կը յաճախէ. տխուր քան մը ունի. բաւական քաշ ջրաներկիչ է, ծառեր, ծաղիկներ երբեմն ալ մարդկային «սիլուէթ» մը անոնց մէջ. սուղ չէ, համեստ գիներ ունի. կը դնեմ, կ'ուրախանայ որ իր «տաղանդաւոր» աղջկան ծախքերը պիտի կարենայ հոգալ:

Մինասը եւ Սերկէյ «ռուսը» հրապարակի թամադաններն են: Առաջինը խաւքարտի վրայ Սեւանայ լիճ եւ հայկական պիւղ կը նկարէ, յաջող են իր դեղին կարմիր գոյներու ներդաշնակութիւնը. պէտք է անպայման պատառ մը հրամցնէ, եթէ չառնեմ կը վշտանայ. համակրելի եւ ցաւերէ է միշտ: Գլիծ չունի, միայն գոյն է: Սերկէյը հիւսիսային իր ծովափներով տարուած է. նաւահանգիստ, նաւեր, դանկական տուներ, ֆինլանտական տեսարաններ. վառվռուն է ճարպիկ, համակրելի:

Ամէնէն նուրբը մէջերնին վստահաբար Գարեգինն է: Գրիչով եւ ջրաներկով իր նաթիւր – մոռթ–երը կարելի է ուղղակի թանդարան ալ տանիլ: Ափսոս որ մեծամիտ է, հակառակ Գիւմրեցի ըլլալուն՝ հիւմուրի պակաս ունի, որուն հետեւանքով սակայն դառնացած վիճակ ունի, այլապէս չատ հաճելի երիտասարդ մըն է, մանկական ժպիտով: Ցարուէրը վաստիկլի վարպետն է չուկային: Ունի չատ ընտիր գործեր համեմատաբար քարճր գիներ: Արմէնն ալ Լոռեցի է, օտարականները հրապուրելու պաղտնիքը գտած է: Մանկական դիրքերու պատկերազարդումի ոճով, նախիճ գործեր ունի, հաճելի, ձգիչ որ անմիջապէս օտարներուն ուշադրութիւնը կը գրաւեն:

Գալուստին որտեղացի ըլլալը չեմ հարցուցած, բայց հաւանական է որ վրացահայ ըլլայ. իր դիմանկարները, սրճադոյն բոլորն ալ, անցեալ դարու Թիֆլիսի ազնուական տիկիններուն կը նմանին. իր թաղաւորներն ալ վրացական նկարադիր մը ունին. մեծ բան չեն. բայց սուղ ալ չեն:

Ամէնէն «Արթիսթը» հրապարակին ԱՐԹՕՆ է: Միշտ գուարթ, որովհետեւ միշտ խմած, դինովի օրօրուող ժպիտը դէմքին, հասարակ դեղին թուղթի կտորներու վրայ, մի քանի վրձինի հարուածով օրիորդի մը դիմագիծը կը նկարէ, սուր աչքերով, մի քանի թէյ մազերով որ լինք կը կոչէ «ԻՄ ՀԱՅՈՒՀԻՍ» եւ լըւացքի ունելիներով զերճանի մը կը կախէ, քաշուած ծառի կոճղի եւ ցիցի մը միջեւ...

Մարդ չկայ որ չճանչնայ Արթօն: Ամէն անգամ գնել տալու առաջարկին դրդապատճառը նոյնն է – Մի քանի հատ վերցրու՝ որ կարենամ թուղթ գնել ... եւ ես ամէն անգամ մի քանի հատ կը վերցընեմ ... բայց լինք օղի կը գնէ ... երբեմն քովը իրեն նման դինով կին մըն ալ կ'ըլլայ. երբ երկուքը քովէ քով ըլլան պէտք է դիմակով մօտենալ իրենց, դըլխու պատյտ չունենալու համար...:

Վերջերս բարեհիւրտ լրագրող մը երկար մեհադրութիւն – հարցազրոյց մը լոյս ընծայած էր կարեւոր մշակութային շաբաթաթերթի մը մէջ, որպէսզի Արթօն մի քիչ զգաստանայ, դադրեցնէ խմելը եւ լուրջ դործեր արտադրէ, որովհետեւ խառնուածքով իսկական արթիսթ է: Այս անակնկալ հռչակէն մեծապէս ուրախացած՝ Արթօն հիմա աւելի կը խմէ, քաշուած ծառի կոճղի եւ ցիցի մը միջեւ...

Մարդ չկայ որ չճանչնայ Արթօն: Ամէն անգամ գնել տալու առաջարկին դրդապատճառը նոյնն է – Մի քանի հատ վերցրու՝ որ կարենամ թուղթ գնել ... եւ ես ամէն անգամ մի քանի հատ կը վերցընեմ ... բայց լինք օղի կը գնէ ... երբեմն քովը իրեն նման դինով կին մըն ալ կ'ըլլայ. երբ երկուքը քովէ քով ըլլան պէտք է դիմակով մօտենալ իրենց, դըլխու պատյտ չունենալու համար...:

Վերջերս բարեհիւրտ լրագրող մը երկար մեհադրութիւն – հարցազրոյց մը լոյս ընծայած էր կարեւոր մշակութային շաբաթաթերթի մը մէջ, որպէսզի Արթօն մի քիչ զգաստանայ, դադրեցնէ խմելը եւ լուրջ դործեր արտադրէ, որովհետեւ խառնուածքով իսկական արթիսթ է: Այս անակնկալ հռչակէն մեծապէս ուրախացած՝ Արթօն հիմա աւելի կը խմէ, քաշուած ծառի կոճղի եւ ցիցի մը միջեւ...

ՀԱՅՐԵՆԻ ՈՉ-ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(ԽՕՍՔԸ ԵՒ ԳՈՐԾԸ)

ՍՈՆԱ ՉԻՉԹԼԵԱՆ

Ա.
ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱՔԱՐԵՐԸ

1980–ական թուականներուն քաղաքացիական ընկերութեան վերափոխիչ դերը խոր հաւատք կը ներշնչէր թէ՛ Արեւելքի եւ թէ Արեւմուտքի: Արեւելեան Եւրոպայի այլախոհներուն համար, համայնավար ամբողջատիրութիւնը սանձելու, հրապարակային քննարկումները քաջալերելու, իրենց իրաւունքներուն եւ պարտականութիւններուն գիտակից եւ պահանջատէր քաղաքացիներ պատրաստելու յատակ ուղեգիծ մը կը ներկայացնէր: Անդին, Արեւմուտքի մէջ քաղաքացիական ընկերութիւնը քաղաքական ու տընտեսական բարեկարգումներով ժողովրդավարական հասարակարգ մը հաստատելու լաւագոյն միջոցը կը նկատուէր:

80–ական թուականներու աւարտին եւ 90–ականներուն սկիզբը Հայաստանի մէջ միրական էին Ղարաբաղեան շարժման եւ անկախութեան վերահաստատման խնդրաւորութիւնը, ինչպէս նաեւ 1988 Դեկտեմբեր 7–ի երկրաշարժին հետեւանքներուն անձկութիւնը: Այս պայմաններուն մէջ, հայրենի ղեկավարութեան համար քաղաքացիական ընկերութեան տեսութիւնը կը դառնար ազդային իտէալ կամ վէմ՝ ազդային նպատակներու իրագործման:

Ի վերջոյ, 90–ական թուականներուն սկիզբը Խորհրդային Միութեան անկումը նոր իրավիճակ ստեղծեց: Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան (ՄԱԿ) եւ Արեւմուտքի միջազգային կառոյցներուն քաջալերանքով եւ նիւթական միջոցներով, Ոչ կառավարական կամ Հասարակական կազմակերպութիւններ (ONG — Organisations - non - gouvernementales) սկսան ձեւաւորուիլ համայնավար լուծէն ազատագրուող երկիրներուն մէջ՝ քաղաքացիական ընկերութիւն առաջացընելու ակզբունքով: Հետեւաբար, հասարակական կազմակերպութիւնները քաղաքացիական ընկերութեան հիմնաքարերը պիտի ըլլային եւ իբրեւ այդպիսին՝ տեղական նախաձեռնութիւնները պիտի քաջալերէին եւ կարիքներուն դոհացում պիտի տային, տեղական ենթակառուցուածքները պիտի վերածէին եւ կառավարութեան ընկերային ծառայութիւններու բացը պիտի գոցէին:

Բ.
ՀԱՅԱՐԱԿԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԹՈՒԱԿԱՆ ԱՃՆ ՈՒ ԲՆՈՒԹԸ

1994–ին, միջազգային նպաստամատոյց հաստատութիւններու, ինչպէս նաեւ ըստիւռքահայ մարդասիրական կազմակերպութիւններու նիւթական միջոցներով, 44 հասարակական կազմակերպութիւններ սկսան գործել Հայաստանի մէջ: Անոնց աշխատանքը. մէկ կողմէ երկրաշարժին, միւս կողմէ ալ Ղարաբաղեան պատերազմին պատճառով պարտադրուած չրջանակումին հետեւանքները դարմանել եւ ժողովուրդին բազում կարիքները հոգալ էր: Իսկ 1994–ին Միացեալ – Նահանգներու Միջազգային Զարգացումի Գործակալութեան օժանդակութեամբ, Ամերիկայի Հայկական Համագումարը Հասարակական Կազմակերպութիւններու կեդրոն մը հաստատեց Երեւանի մէջ՝ մարզելով տեղական ուժերը վարչապետութեան, դիմումնագրերու խմբագրութեան, անդամարշաւի, մարդասիրական աշխատանքի եւ մարզկային իրաւանց պաշտպանութեան մարզերուն մէջ:

1995–ի Փետրուարի կանանց Միջազգային Որհրդաժողովին, ուր կանանց իրաւունքները մարդկային իրաւունքներու չարքին դասուեցան, միջազգային հաստատութիւններուն եւ Արեւմուտքի պետութիւններուն տրամադրած նպաստը դալի յաւելում կրեց, դուռ բանալով կանանց հարցեր հետապնդող հասարակական կազմակերպութիւններու առաջացման: 2001– Օգոստոսին, պաշտօնապէս արձանագրուած կազմակերպութիւններուն թիւը 2·585 էր, իսկ այսօր 2·700–ը կ'անցնի: Անոնց մեծ մասը մարդասիրական օժանդակութիւն, առողջապահական ծառայութիւններ կը հայթայթեն, մարդկային իրաւունքներ կը պաշտպանեն, կանանց, ընտանիքի, մայրութեան, մանուկներու, երիտասարդներու հարցերով եւ տարեցներու խնամքով կը զբաղին, կրթական, մշակութային եւ մամուլի անկախութեան նպատակներ կը հետապնդեն, տնտեսական զարգացման միջոցներ կը տրամադրեն, յուշարձաններու եւ քնութեան պահպանումը կը չեշտեն, գաղթականներու վերաբնակեցման եւ Ղարաբաղ վերադարձին կը ձեռնարկեն, սահմանային չրջաններու մէջ չինարարութիւն կը կատարեն, քաղաքական բանտարկեալներու եւ առեւանգեալներու դատը կը պաշտպանեն:

Սկզբունքով, հասարակական կազմակերպութիւնները անփոխարինելի դեր կը կատարեն, յատկապէս համայնավարութենէ դրամատիրութեան փոխանցման չրջանին: Անոնք ընկերային զարգացումն ու մարդկային իրաւունքները իրարմէ անբաժան կը դարձնեն եւ բարոյական արժէչափերը չեչտելով, դոյութիւն ունեցող բարոյական անտարբերութեան դէմ կը պայքարին: Աւելին, նիւթական դիրքեր նուաճելու եւ այդ դիրքերը քաղաքական ուժով ապահովելու արչաւին փոխարէն՝ սահմանադրութեամբ եւ միջազգային պայմանագրերով երաչխաւորած օրէնքներուն հանդէպ յարգանքը ինչպէս նաեւ իշխանութեան եւ ժողովուրդին փոխադարձ վստահութիւնը կ'ընդգծեն:

Այս առթիւ կ'արժէ մէջբերել Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին նախագահ՝ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի յայտարարութիւնը, 1995–ի ՄԱԿ–ի Ընկերային Զարգացման Գոփընհակընի վեհաժողովին. – «Շուկայական յարաբերութիւնները կրնան զարգանալ եթէ ժողովրդավարական կայուն կարգեր եւ օրինական չափանիշներ հաստատուին: Այսպիսի միջավայրի մէջ կարելի է վերելք արձանագրել եւ ժողովուրդին կենսամակարդակը բարձրացնել: ... Հայաստանի Հանրապետութիւնը յանձն կ'առնէ իր ընկերային պատասխանատուութիւնը եւ

պատրաստ է զործակցելու հատարակական կազմակերպութիւններու, անհատական ձեռնարկի տէրերուն, թէ Հայաստան ներդրում կատարողներուն հետ»:

Այժմ փոքրաթիւ արժեւորել հայրենի հատարակական կազմակերպութիւննե-րուն տասնամեայ վաստակը՝ թաղատեւով չհայտնած խօսքը եւ կատարուած գործը:

Գ.
ԴՐԱԿԱՆ ՏՈՒԵԱԼՆԵՐ

1.
ԿԱՄԱՒՈՐ ԾԱՌԱՅՈՒԹԵԱՆ ՑԱՆԶՆԱՒՈՒԹԻՒՆ

Հասարակական կազմակերպութիւննե-րուն առանցքը՝ կամաւոր ծառայութիւնն է, հետեւեալ պարզ այլ անչեղ սկզբունքին հիման վրայ· ուրիշին օգնէ, որ երկուքով զօրանաք եւ բարիք ստեղծէք:

Ընկերային կենաքին մասնակցութիւնը հասարակական կազմակերպութիւններուն անդամներէն հատարակաց չահերուն գիտակից կը զարթնէ եւ իրարու օգնելու արժէքը կը հասատատէ: Կամաւորներուն եռանդն ու հաւատքական աշխատանքն են, որ հետզհետէ կը յաղթահարեն ընկերային կեանքի դժուարութիւնները եւ հանրութեան վստահութիւն կը ներշնչեն:

2.
ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՑԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՊՊԱՐԻՋ

Ընդհանրապէս կիներու կողմէ ղեկավարուող Հասարակական Կազմակերպութիւնները հայ կնոջ պատասխանատուութիւն ստանձնելու եւ տեղական հարցերուն լուծում փնտռելով ինքզինք արժեւորելու առիթ կը ստեղծեն: Այս գործը լիարժէք կերպով գլուխ հանելու համար, հայ կինը ոչ միայն ուսման եւ աչխատանքի վարժութիւն ունի, այլեւ ազգային բարքերու հետեւողութեամբ, կ'ընդունի մայրութեան կարեւորութիւնը եւ կը հատատայ, որ ընտանիքը առողջ հիմերու վրայ դնել՝ ազգին մակարդակը բարձրացնել կը նշանակէ: Այս պատճառով ալ Հայաստանի Հասարակական կազմակերպութիւններէն չատերուն առանցքը՝ ընտանիքին հիմերը քայքայող ցաւերը դարմանել եւ ընկերային բարօրութիւն առաջացնել է:

Այս գծով օրինակելի ձեռնարկ մըն է սփիւռքեան Հայ Կին Կազմակերպութեան եւ Երեւանի Պետական Համալսարանի կանանց Իմքաւորումին եւ Ընկերաբանութեան Բաժնի զործակցութեան արդիւնք Հայ կանանց Կեդրոնը: «Առողջ ընտանիքը հզօր հայրենիք է» սկզբունքին մեկնելով, Հայ Կին Կազմակերպութիւնը կը հոգայ նիւթական կանանց եւ ընտանիքներու կարիքները հոգացող Կեդրոնին: Տրուած ըլլալով, որ նորաստեղծ Կեդրոնը առ նուազն 40 տոկոսը սովորականէն ցած կ'իյնք ունին եւ ատոնցմէ առ նուազն 28 տոկոսը տարին չբոլորած կը մեռնին, Կեդրոնը առաչնահերթ կը նկատէ յղութեան տեւողութեան ընթացքին առողջութեան եւ անուղին հսկողութիւնը: Միւս կողմէ, նախաձեռնութեան ոգին քաջալերելու եւ առողջ սննդակարգի վարժութիւնը արմատացնելու համար, յղի կիներ իրե՛նք կը պատրաստեն օրուան ճաչը Կեդրոնի խոհանոցին մէջ: Կեդրոնի գործունէութիւնը այնքան բարձր կը գնահատուի, որ կը ծրագրուի մանանճիւղեր հատատել Հայաստանի տարբեր շրջաններուն մէջ:

Ս. Զ.

(Շար. 1)

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻԻՆ ՀԱՑՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

● Դարերու հոլովոյթով, թէ ինչ զաղափարախօսական ու մչակութաբանական, հոգեմտաւոր յենարան ձեւաւորած է Հայոց մեսրոպատառ այբուբենն ազգին համար, ամենեւին դաղտնիք չէ: Այդ կը պարտաւորեցնէ ամէն Հայ անհատին անդամ մը եւս անդրադարձ կատարելու աչտուածային այդ յայտնութեան՝ վերարժեւորելու զայն Հայու ինքնութեան ու կենսակերպի ծիրին մէջ՝ որպէս «վահան ամրութեան» ընդդէմ ներկայ մարտահրաւէրներուն:

Ցար եւ նման խնդիրներու չօչափման եւ քննարկման հրամայականով է, որ Հոկտեմբեր 18-ին, Շաբաթ օրը, Գեր-մանահայոց Ս. Սահակ – Մեսրոպ Առաջնորդանիստ եկեղեցւոյ մէջ Սրբոց Թարգմանչաց տօնի առթիւ կազմակերպուեցաւ մչակութային երեկոն: Հանդիսութիւնը յաղեցած էր Հայկական այբուբենը, ծագումնաբանութիւնը, զարգացումը եւ նչանակութիւնը» խորագրով դասախօսութիւններու չարքով մը՝ անմիջական նախաձեռնութեամբ ու կազմակերպութեամբ Քէօլնի Հայ համայնքի եւ Առաջնորդարանի Մչակութային Յանձնախումբի վարիչ՝ Ձորճիօ Պալայի եւ բանախօսութեամբ Թիւլինկենի եւ Քոխումի համալսարաններու աչխատակցուհի, Հայագէտ Տիկին Պարպել Տիմլէրի:

Գրական – դասախօսական քնաղիրը մերթ ընդ մերթ կը համեմուէր Կոմիտասի, Բ. Կանաչեանի եւ Ռ. Մելիքեանի երգերով արհեստավարժ մենակատարու-թեամբ մեծծօ – սոփրանօ Սաթիկ Մկըրտումեանի եւ լինկերակցութեամբ Արմինէ Գալոյեանի:

Ճորճիօ Պալայի բարի գալստեան խօսքին յետոյ սկսաւ բուն պատախօսութիւնը՝ նիւթին պատչաճ սահիկներու զուգահեռ ցուցադրմամբ: Այս ընթացքին Կորիւնէն արտասանուեցան նաեւ հատուածները՝ «Վարք Մաչտոցի» երկէն եւ Սիլվա Կապուտիկեանի «Լսիր որդիս» բանաստեղծութիւնէն:

Ցաւարտ հանդիսութեան վակման խօսքով հանդէս եկաւ Արխտակէս Աբեղայ Ալվազեանը՝ Առաջնորդին անունով չընորհակալութիւն յայտնելով կազմակերպիչներուն եւ հանդիսականներուն աստուածահաճոյ այս ձեռնարկի համար:

● Հայ մչակոյթի անդաստանը բազմաբեղուն է իր տաղանդաչատ պատկիներով, որոնցմէ չատեր մնայուն արժէքներ կատարած են նոյնիսկ համաչխարհային չափանիչներով: Այդ հոլլի մէջ առանձնապէս կը չողչողայ հանրաճանաչ երգահան Արամ Խաչատուրեանի աստուածատուր հանճարը: Վերջին ժամանակներուն բազմաժանր հանդիսութիւններով յաղեցած Քէօլնի համայնքային առօրեան հարուստացաւ եւս մէկ, թերեւս նախորդներէն ոչ պակաս կարեւոր նախաձեռնութեամբ մը. հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Մեծանուն երգահանի ծննդեան հարիւրամեակը:

Հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Առաջնորդանիստ եկեղեցւոյ մէջ Հոկտեմբեր 26-ին: Ինչպէս միչտ, միջոցառումը համայնքի մչակութային յանձնախումբին էր: Համայնքի առենապետուհիի բացման խօսքէն յետոյ յանձնախումբի անդամներէն Սերովբէ Օտապաչեան պատմական համառօտ ակնարկով մը ներկայացուց մեծատաղանդ արուեստագէտի կեանքի ուղին՝ ստեղծագործական կենսագրութիւնը: Ապա երիտասարդ ու չընորհալի երաժիչտներու բազմազան քառեակը՝ ղեկավարութեամբ հայտնի Սուսաննա Գրիգորեանի, ներկայացուց ինչպէս յոբելեարի, այնպէս ալ Կոմիտասի, Ա. Պապաճանեանի յայտնի ստեղծագործութիւններէն:

● Գերմանիոյ տարածքին վրայ առաջին հայկական կազմակերպութիւնը հիմնադրուած է Պէրլինի մէջ 1923 թուականին: 2003 Նոյեմբեր 1-ին Պէրլինի Հայ համայնքը պաչտօնական ընդունելութեամբ մը նչեց իր հիմնադրութեան 80-ամեակը: Ընդունելութեան, որ տեղի ունեցաւ Պէրլինի Շարլոթընպուրկ թաղամասի քաղաքապետարանին մէջ, ներկայ էին հայ եւ օտար հրաւիրեալներ, ի չարս որոնց, նչեալ թաղամասի քաղաքապետուհի Տիկին Թիմէն, Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Տիկին Կարինէ Ղափինեան եւ ուրիչներ:

Հանդիսութեան Առաջնորդարանը կը ներկայացնէին Պէրլինի հոգեւոր հովիւ Սերովբէ վարդապետ Իսախանեան եւ թեմական Խորհուրդի արտաքին յարաբերութեանց պատասխանատու Պր. Մուրատ Աքչիւլ:

● Նոյեմբեր 2, Ըրէմէնի «Ֆրիտընքիրչէ» եկեղեցւոյ մէջ բացուեցաւ «Հայկական Մչակութային Շաբաթներ»ու, որոնք չարունակուեցան մինչեւ Նոյեմբեր 21: Ձեռնարկը, որ կազմակերպուած է Հայ Ակադեմականներու Միութեան եւ Ըրէմէնի Աւետարանական եւ կաթողիկէ եկեղեցիներու եւ այլ հաստատութիւններու կողմէ, կը հովանաւորուէր Ըրէմէնի Ծերակոյտի նախագահ եւ քաղաքապետ Հանս Քոչնիկի կողմէ, որ ընդարձակ ելոյթ մը ունեցաւ բացման հանդիսութեան ընթացքին:

Մչակութային Շաբաթներու երեք չաբաթ ձգուող տեւողութեան ընթացքին տեղի ունեցան այլ եւ այլ ձեռնարկներ եւ ցուցահանդէսներ:

Առաջնորդարանին կողմէ բացման հանդիսութեան մասնակցեցաւ Շրջանի Հոգեւոր հովիւ Սերովբէ վարդապետ Իսախանեան:

● Նոյեմբեր 3 – 4-ին Գերմանիոյ Մակէպուրկ քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ Միջեկեղեցական խորհրդակցական հանդիպում մը, որու ընթացքին արծարծուեցան քրիստոնեայ հատատացեալներու մէկ եկեղեցիէն մէկ ուրիչ եկեղեցի անցնելու կամ դաւանափոխութեան հետ կապուած հարցեր, ինչպէս նաեւ քննարկուեցան այս խնդիրը միջեկեղեցական դետնի վրայ կանոնաւորելու ճեւեր եւ ճանապարհներ: Այս առընչութեամբ իրենց տեսակէտները պարզեցին Հայ, Ցոյն – Օրթոտոքս, Գերման – Աւետարանական եւ Կաթողիկէ եկեղեցիներու ներկայացուցիչները:

Առաջնորդարանի կողմէ երկօրեայ քննարկումներուն մասնակցեցաւ Շրջանի Հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան:

● Նոյեմբեր 10-ին Նոյվիտ քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ համաքրիստոնէական արտատուութիւն՝ «Աչխարհին խաղաղութիւն» խորագրով, որուն չանուն Առաջնորդանիստ մասնակցեցաւ Հայազատ Քհնյ. Մարտիկեան, ինչպէս նաեւ Նոյվիտ քաղաքի Հայ համայնքի վարչութեան առենապետուհի Տիկին Ժենիկ Չաթաք:

● Հայ ժողովուրդի որպէս պաչտպան ու փրկարար ըլլալով ծանօթ Եհաննէս Լէվհուսի Գերմանիոյ մէջ բնակըչանը կը պտնուէր Փոցտամ: Նոյեմբեր 21-ին այս չէնքի վերատին նորոգման եւ իբրեւ ուսմանց կառատ տ տարբեր մչակոյթներու որպէս հանդիպման կիզակէտ հանրութեան բացման աչխատանքներուն համար, նոյնինքն չէնքին առջեւ տեղի ունեցաւ հատարքոյթ մը, որուն մասնակցեցան Փոցտամ քաղաքի քաղաքապետը, կառավարութեան բարձրատտիճան ներկայացուցիչները, ՀՀ Գերմանիոյ դես-պանուհի Տիկին Կարինէ Ղափինեան, Լէվհուսէ տան յիչեալ նպատակի կոչման համար հիմնուած յանձնախումբի անդամները, ղեկատրութեամբ Աւետարանական եկեղեցւոյ քաղաքի ներկայացուցիչը պատուելի Շուլց, Հալլը քաղաքի համալսարանի Աստուածաբանական Ֆաքիւլթէի ղեկավար փրոֆ. Հէրման Կոլց, Գերմանիոյ Աւետարանական եկեղեցւոյ նախագահ վերապատուելի Հիւպէր, ինչպէս նաեւ Գերմանահայոց Առաջնորդ Գարեգին Սրբ. Պեքճեանի, շրջանի հոգեւոր հովիւ՝ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի ընկերակցութեամբ:

Փրոֆ. Հէրման Կոլցի նախաձեռնութիւնն էր, որ այս տունը պիտի վերածուի Լէվհուսի նուիրուած տեսակ մը տունթանդարանի եւ որուն մէջ պիտի ամփոփուին իր բոլոր արխիւները եւ պիտի բացուին ուսումնասիրութեան:

Գերմանական կառավարութիւնը յատկացուած է չէնքի վերանորոգման ծախքերը, որուն համար նաեւ Գարեգին Ա. Հանդուցեալ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը 1998-ին Գերմանիա կատարած հովուական իր այցելութեան ընթացքին մի-ջամտած էր եւ տան կողքին գտնուող փողոցը Լէվհուսի անուան բացումը կատարած էր:

Առաջնորդը այս առթիւ իր արտասանած խօսքին մէջ նչեց, որ Լէվհուս կը մնայ Հայ ժողովուրդի մտքին մէջ յաւէտ որպէս երախտաւորեալ եւ մաղթեց, որ այս տան մէջ պատրաստուին մարդիկ Լէվհուսի ոգին ունեցող:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՔԷՕԼՆ

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

8

Ա՜հ, ըլլայի՛, ըլլայի՛
Դաչտի ճամբու մը վրան,
Կամ ստորոտը լերան
Ուղեւորին ժամանման
Ըսպասող հիւղն ըլլայի՛···
Ու գրգանիխս կանչէի՛
Ուղեւորներն պարտասուն,
Ու բարեւի մը փոխան,
Հազար բարիք ես տայի···
Հազար բարիք ես տայի
Գոլը կըրակին ճարճատուն,
Կուրծքը բերրի դաչտերուն,
Բոլոր միրգերն աշունի,
Ու մեղր ու կաթ ու գինի···

– Այո՛, – չարունակեց յուզուած, – սիրում եմ ձեր բանաստեղծներին. լուրջ են, դո՛ւք էլ լուրջ էք, դո՛ւ էլ լուրջ ես, երուա՛նդ: Առաջին օրն իսկ քու աչքերում զգացի, որ դուն լուրջ ես ու զգայուն: Երբ մայթին վրայ քո ընկերը անարգում էր ինձ, երբ գլուխս դարձրի եւ տեսայ քո աչքերը, այդ իսկ րոպէին սիրեցի քեզ··· Ա՛ռ ձեռքդ, – ըսաւ յուզուած, – չեմ նայում···

– Որովհետեւ նայիլ չես գիտեր, – ըսի ժպտուն՝ սրտիս ցաւը զսպելով:

– Գի՛տեմ, – բողոքեց, – բոլորը խըղճում են, որ նայեմ: Շատ է պատահում, որ մարդոց բնաւորութիւնը ճիշդ ատեմ···

– Օ՛, ըսի, – այո՛, կը խնդրեն, որ նայիս, որովհետեւ հաճելի է աղտոտ աղջկան մը ձայնը, ժպիտը, աչքերը···

– Տո՛ւր նայեմ, – ըսաւ դրդռուած, – բնաւորութեամբ չար ես, երուանդ. սիրում ես խայթել ուրիշներըն···

– Մեծ բան մը չէ ըսածդ, – ըսի, – գիտեմ···

– Ո՛չ, սա ատում եմ էնպէս՝ առանց գծերի, ա՛յ, լա՛ւ, սպասի՛ր···

Մօտեցանք կրկին պատուհանին: Կը նայէր ուղիղ աչքերուս խորը եւ իր խոզարկու ու գրեթէ չար նայուածքը կ'անհանգստացնէր զիս: Դէմքս դարձուցի անդին:

– Նայի՛ր աչքերիս, – ըսաւ լուրջ, – ա՛յ քեզ բան դու չես ամուսնանայ, երուա՛նդ, հաւատա՛ դու չես ամուսնանայ···

– Այո՛, – ըսի ծաղրածութեամբ, – մանաւանդ զաղափարներ ունիմ ամուսնութեան վրայ, բայց կրնամ կարծիք փոխել, կեանքը՛··· չի գիտցուի՛ր···

– Աեռնք, էս դո՞ւ էլ գիտես, չատ հեշտասէր ես. չա՛տ արդէն կը բաւէ նայիլ աչքերիդ···

– Այո, ըսի, որ գրասեղանին տակէն նայած եմ ուսուցչուհիիս ներքին հագուստներուն, տակէ եղրակացուցիր···

– Օ՛, ի՛նչ թեթեւսաւատ ես, նայի՛ր էս գծին, նայի՛ր իմ ձեռքիս էլ. տեսնո՞ւմ ես ի՛նչ տարբերութիւն կայ իմ եւ քո գծերին մէջ···

– Դատարկ բան, – մրմռացի ղժզժոհ:

– Ենթադրենք, սիրոյ եւ բարեկամութեան եւ առհասարակ սրտի բոլոր կապերի մէջ հաւատարիմ ես, – ըսաւ լուրջ, – այ քե՛զ բան, երանի չնայէի. կոպիտ ես, աւելի քան ես կարծում էի. սպաննելու հակումներ էլ ունես, ասում եմ հակումներ···

– Լո՞ւրջ···

– Կատակի ես տալիս, բայց ես լուրջ եմ ասում, – աւելցուց, – չե՛ս հաւատայ ձեռքդ լայն է··· ո՛չ չահել՝ ո՛չ էլ ծախսել գիտես···

– Օ՛, – ըսի ճիշդ է···

– Տեսնո՞ւմ ես, որ դուշակում եմ:

– Օ՛, – ըսի, – Աւետիսեանը զսած է քեզի···

– Ո՛չ, ո՛չ, – բողոքեց կրքով, – այդ լաւ չէ, ինձ չես հաւատում, երուա՛նդ, երդւում եմ քո «աղտոտ» ու սեւ աչերով ··· Սիրում ես արկածներ ունենալ, խառն յարաչարժ կեանք վարել··· մահից չես վախենում ··· սիրում ես արբել, այո՛, սիրում ես արբել···

Ու ժպտեցաւ:

– Ճի՛շդ ես, – ըսի ճարահատ, – այդ մէկը ճիշդ է, եթէ դիպուածով չբռիր···

Ու ձեռքս քաչեցի ջղայնութեամբ: Ան ժպտեցաւ նորէն, բռնեց երկու ձեռքերէս ու նայեցաւ աչքերուս···

(Շար. 24)

Ս· ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 18
ժամը 20·30–ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԱՆ

Փարիզահայ հգօր ազգային – հասարակական գործիչը

«Դուք ազատ էք ծառայելու, ինչպէս եւ ես ազատ էի, ազատ եմ, եւ պիտի ազատ մնամ չծառայելու»:
ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԱՆ

Բանախօս՝ ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge
RER: Luxembourg

Մուտքը ազատ է:

(Շար. Ա. էջէն)

ծակցելէ այլ ելք չունէր, քանի որ Բաքու դանուած միջոցին իր թուղթերը գըրաւուած էին անոնց կողմէ: Խնդրած է որ մեզմ պատիժ տրուի իրեն:

Մխս ամբաստանեալներուն Ն. Շիլինայի եւ է. Ֆելկովի փաստաբանն ալ ծանրացած է դատին ընթացքին պաշտպանեալներուն իրաւունքներուն յարդուած չըլլալուն վրայ: Ըսած է որ անոնք թարգման չեն ունեցած, եւ այլն: Ն. Շիլինայի համար եւս պնդած է որ սպառնալիքի տակ պարտաւոր մնացած է ըրեսուիթիւն ընելու, քանի որ Ազրբէջանցիները հասկցուցած են թէ կրնան վնաս տալ կիեւ ապրող զաւկին:

Ամբաստանեալները իրենք ելոյթ ունենալու համար երեք – չորս օր պայմանաժամ խնդրած են· որոշուած է դատը շարունակել Դեկտեմբեր 19–ին:

ԼԵԶՈՒԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՐԿԱՅ

Դեկտեմբեր 9–ի խորհրդարանական ունկընդրութեան նիւթ եղած են Լեզուի մասին օրէնքին կիրարկութեան եւ հետեւողի անաղարտութեան հարցերը: Ունկընդրութեան նախաձեռնողը եղած է Ազգային Ժողովի Գիտութեան, Կրթութեան, Մշակոյթի յանձնաժողովը: Մասնակիցները տագնապալի նկատած են պաշտօնական լեզուին վիճակը, դպրոցներու մէջ մայրենիին դասաւանդումի որակը, օտարալեզու, կամ հազիւ հայերէն նկատելի ցուցակներուն մեծ թիւը, լրատուիւներու անհարիւ օտարաբանութիւններով եւ գերհակաբանութիւններով լեցուն «հայերէն»ը:

Լեզուի Պետական Տեսչութեան պետ Լեւոն Գալուստեան իր զեկուցումին մէջ յատկապէս նշած է թէ ծանուցումներու պարագային լեզուական խոտորումներու համար սահմանուած 5000 դրամի (մօտ 9 տոլար) տուգանքը տարհամոզելու դեր չի կատարեր: Առաջարկուած է տուգանքին չափը աւելցնել:

Նախաձեռնարկ յանձնաժողովին նախագահը Հրանոյշ Յակոբեան յայտնած է թէ 2004–ի գարնան չրջանին Խորհրդարանը կը քննարկէ տուգանքը աւելցնելու օրէնսդրական նախաձեռնութիւնները: Երբ հարց տրուած է թէ վախ չկա՞յ արդեօք որ այդ մարզի օրէնքներուն քուէարկութիւնը խոչընդոտուի, քանի որ երեսփոխաններու զգալի մասը լեզուն աղարտող հաստատութիւններու տէրը, կամ հովանաւորն է, Հ· Յակոբեան հաւատք յայտնած է որ կը յաջողին համոզել նոյն գործարարները որոնք այսօր երեսփոխան են, թէ իրենք նախ Հայ են, պետական մարդ, յետոյ միայն՝ գործարար:

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 13–ին տօն է Ս· Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին:

Այս առթիւ առաւօտեան ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝ Հոգեւոր հովիւ·
ԻՍԱՀԱԿ Ա· ԲՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ

*
**

ԼԻՈՆԻ Ս· ՅԱԿՈԲ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ԵՒ ՕԹՄԱՆ 40–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր եկեղեցւոյ աւանդական ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆԸ այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 14, կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՉԱՓԱՐԵԱՆ
Հայր· Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Սուրբ Սեղանին կը սպասարկեն Խաչակ Ա· Քհնյ· Հէքիմեան, Սարկաւագներ՝ Գէորգ Բոխանեան, Սահակ Սուքիասեան եւ Վազգէն Խսկիճեան:

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյ ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէքպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյ վախճանեալ Հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարեբարերու եւ սատարողներու հոգիներուն համար, նոյն առեն արեւշատութեան աղօթք եւ մաղթանք պիտի ըլլան եկեղեցւոյ ի կեանս եղող բարերարներու, սատարողներու եւ անոնց սիրեցեալ հարազատներուն համար:

Ժամը 12·30–ին, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ Եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8·30–ին:
Պատարագ ժամը 10–ին:
Քարոզ ժամը 11·15–ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12–ին:

Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի
Տիկնանց Յանձնախումբը
ձեզ կը հրաւիրէ

ՊԱՂԱՆԴԻ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԻՐ ՁԱՇԻՆ

Կիրակի, Դեկտ· 21, ժամը 13–ին պատարագէն ետք առաջնորդարանի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Հայկական Ամանորեայ մթնոլորտ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն Եկեղեցւոյ դիւանատուն՝
01 43 59 67 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 47 43 12 66 01 46 62 01 29

Մասնակցութեան նուէր 20 Եւրօ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Ենովֆ Լաչինեանի յիշատակին, Ներսէս Տահատեան 200 Եւրօ կը նուիրէ «Ցառաջ»ին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԹԷՑԱՍԵՂԱՆ

Առնուվիլ – Սարսէլ – կօնէս եւ Վիլիէ լէ Պէլի Աստղիկ մասնաճիւղը սիրով ձեղ կը հրաւիրէ իր աւանդական Թէյասեղանին, կիրակի, Դեկտեմբեր 14, ժամը՝ 14·30–էն 18, Կառավարենց սրահին մէջ

Espace Charles Aznavour,
avenue Paul Vaillant-Couturier
Arnouville-lès-Gonesse

Սոյն օրը կաղանդ Պապան պիտի ներկայանայ դպրոցի աշակերտներուն եւ բոլոր պզտիկներուն մրգեղէն բաժնելու:
Ձոխ յայտագիր:

*
**

REGION MARSEILLE
organise le

Réveillon de la Saint Sylvestre

31 décembre à 20 heures 30

Soirée exceptionnelle
animée par l'**Orchestre MASSIS**

Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons
P.A.F. : 120 Euros
Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)
Renseignements et inscriptions
avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

*
**

Section ST-JEROME (Djavo Chant)
Marseille 13e

organise son

LOTO ANNUEL

Samedi 13 Décembre à 20 heures 30

Beaucoup de jolis lots

Centre d'Animation du Quartier
30, avenue de St-Jérôme, Marseille 13e

*
**

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընկերուհիները քաջալերուած ամէն տարուան չերմ մթնոլորտէն, այս տարի եւս կը կազմակերպեն ընտանեկան ձիւնագնացութիւն մը դէպի Պելֆոնթէնի (Ժիւռա) կայանը:
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22–ԷՆ 29
Եկէք ընտանիքով եւ բարեկամներով:
Արձանագրուիլ· –
Արաքսի – 01 39 83 71 19
Ալիս – 01 42 93 03 56

*
**

RECRUTEMENT POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE

Hiver: **Du 14 au 21 février**
Printemps: **Du 10 au 17 avril**
Eté: **Juillet et Août**

> **Directeurs diplômés BAFD**
> **Animateurs diplômés BAFA**
(bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17, rue Bleue, 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr en précisant le ou les séjours souhaités.

Date limite pour le séjour d'hiver : 15 décembre

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association **MACHTOTZ**
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերու
Մանուկներու Օր
Կիրակի, Յունուար 25, ժամը 14–էն 17
Salle Rossini
6, rue Drouot, 75009 Paris

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La MCA a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'événement musical de cette fin d'année.

Venez rencontrer
Garbis APRIKIAN
Compositeur

A l'occasion de la parution de ses CD
«OEuvres vocales et instrumentales»
«Six Chants Arméniens» pour piano
à l'intention des Jeunes Pianistes

Intervention de
ARA KRIKORIAN

le Vendredi 19 Décembre à 20h45

Présentation—illustrations sonores—dédicaces

*
**

EXPOSITION

La MCA a le plaisir de vous inviter à l'exposition
« PHOTOGRAPHIES »
de **GREGOIRE PABOUDJIAN**
Photographe de la rue
à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville
du 13 au 20 décembre
de 15h à 19h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

VOYAGE EN ARMÉNIE

OEUCUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 22 au 29 Avril - prix: 1.100 euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)
Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Programme détaillé sur demande)

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13-14
SAMEDI - DIMANCHE
13-14 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փարիսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·836 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·836

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

«ՍԹԱՋԻ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ» հրապարակեցաւ Դեկտեմբեր 11–ին, ինչպէս նախատեսուած էր: Ան յանձնուեցաւ Հանրապետութեան Նախագահին, որ իր վճիռը պիտի տայ Դեկտեմբեր 17–ին: *Սթազիի* նախապատմած յանձնախումբը պէտք է խորհրդածէր Հանրապետութեան աշխարհականութեան վրայ: Գրքոյկը, 68 էջեր բաղկացած, կը նախատեսէ օրէնք մը որ արգիլէ դպրոցներու մէջ՝ «համազգեստներն եւ նշանները, որոնք բացայայտ կերպով կ'արտայայտեն կրօնական կամ քաղաքական պատկանելութիւն մը»: Բացայայտ են մեծ խաչերը, լաչակը կամ քիփան: Յանձնախումբը, դեռ կ'առաջարկէ որ Քիփուրը եւ Այտ էլ – Քեպիրը տօնական օր ըլլան դպրոցներուն մէջ: Այս կէտը բաւական տարօրինակ կը թուի եւ կապ չունի յանձնախումբին պահանջուածէն: Տարօրինակն հոն է, որ երբ կառավարութիւնը կ'ուզէ ջնջել Հրեզաւստի երկուշաբթի օրուան տօնական ընոյթը, հաստատէ երկու այլ տօնական օրեր, հրէական եւ մահմետական: Շատ յստակ չէ, թէ ինչո՞ւ այդքան աղմուկ եղաւ Ֆրանսայի մէջ քանի մը լաչակի պատճառով: Նոր օրէնքի ալ կարիք չկար, քանի կը բաւէր գործադրել եղած օրէնքը, որ կը վերաբերի երկրին աշխարհական ընոյթին: Այժմ, ամբողջ երկիրը այլ մտահոգութիւն չունի քան քանի մը աղջիկներու լաչակը: Դեկտեմբեր 11–էն ի վեր, աղմուկը աւելի մեծ է տեղեկագրին հրապարակումին հետեւանքով: Հեռատեսիլէն հարցազրոյցներ կ'ըլլան լիսէներու մէջ, մահմետական աղջիկներու հետ, եւ այլն, եւ այլն: Քաղաքական ճակատի վրայ, տեղեկագիրը լաւ արձագանգ գտած է, այ թէ ձախ: Պայրու վերապահ է, կ'ուզէ դիտնալ թէ ի՞նչ բովանդակութիւն պիտի ունենայ նախատեսուած օրինագիծը, եթէ Շիրաք այդ ուղղութեամբ վճիռ տայ: Կրօնական հակազդեցութեանց կարգին, որոշ վերապահութիւններ կան: Քրիստոնեան կ'ընդունի որ դրական կողմ ունի, մահմետականները կ'ուզեն որ օրէնքը «կոպիտ» չըլլայ իր գործադրութեան մէջ, իսկ Հրեաներուն համար, տեղեկագրին եզրակացութիւնները դրական են: Հետաքրքրական կէտ մը կայ լեզուական գետնի վրայ: Նախընտրաբար կը գործածուի օսթանսիպլը ածականը փոխանակ օսթանթաքտուառի, թէեւ խորքին մէջ նոյն իմաստն ունին:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ, Դեկտեմբեր 12–ին կը բացուէր Եւրոպական Միութեան (15+10) վեհաժողովը, որու ձախող ելքը նախատեսուած էր թիվըբէն իսկ: Հաւանական չէր նկատուեր որ Սահմանադրութիւնը ընդունուի, երեք օրերու ժողովէ ետք: Այդ ուղղութեամբ, գլխաւոր խանգարողներն են Սպանիա եւ Լեհաստան, որոնք պէտք է հրաժարէին իրենց յաւակնոտութիւններէն: Երկուքն ալ, կ'ուզեն արժեցընել մեծ Պետութեան իրենց հանգամանքը: Երկու երկիրներն ալ ԱՄՆ–ու զօրակցութիւնը կը վայելեն Իրաքի իրենց մասնակցութեան համար եւ դլուխ կը բռնեն Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ, զոր կ'ամբաստանեն «գերագահութեան իրենց նպատակներուն համար»: Լեհաստանի վարչապետը վէթոյի սպառնալիք ալ կ'ընէր Սահմանադրութեան նկատմամբ: Ժողովին կը նախագահէր Եւրոպական Միութեան հերթական նախագահը՝ Ս. Պէրլուսքոնի:

ՖՐ. ՊԱՅՐՈՒ, ԻՒ–ՏԷ–ԷՖ կուսակցութեան պարագլուխը, Դեկտ· 11–ին, «100 վայրկեան համոզելու համար» հեռատեսիլի «Ֆրանս 2» կայանէն, հաստատեց թէ չըլլանային ընտրութեան համար, իր կուսակցութիւնը «ինքնավար» ցանկով պիտի ներկայանայ, բացի այն չըլլանէրէն ուր Ազգային ճակատի յաղթանակի վտանգ կայ: Իրեն համար Ռաֆարէնի հաշուեկշիռը անբաւարար է, հարկային ծրագիրը յստակ չէ: Զընդունիր որ ընդդիմադիր է, բայց՝ տարբեր է: Կ'անդրադառնայ ձախի որ սխալեցաւ «ապահովութեան եւ 35 ժամերու մասին» եւ այլի մը որ ՄԵՏԵՖի գործիքը կը թուի ըլլալ: Իլ – տը – Ֆրանսի Շըլմանին համար, կը պահէ Անտրէ Սանթինիի թեկնածուութիւնը դլխաւորելու համար իր ցանկը եւ մրցակցելու ԻՒ – ԷՄ – ՓԷ–ի թեկնածուին՝ Ժ· Ֆ· Գոփէի հետ: Անտրէ Սանթինի, Դեկտեմբեր 12–ի «Ֆիկարո»–ին մէջ, կը բացատրէ իր դիրքը եւ կը հաստատէ որ իր վճռակամութիւնը ամբողջական է: Հարցազրոյցի ընթացքին, երբ իրեն դիտել կը տրուի որ «սրամիտ խօսքեր ըսելու» համբաւ ունի, ինչ որ չատ լուրջ չէ, Սանթինի կ'առարկէ· – «Մրցում մը չահելու համար, նախ պէտք է ձեռնհաս ըլլալ: Նիքոլա Սարքոզիին հետ, միակն եմ որ 90%–ի համբաւ մը կը վայելեմ Իլ – տը – Ֆրանսի մէջ: Այդ պատճառով է որ Իսի լէ Մուլինօն ամէն կողմ ծանօթ է: Իմ անձնաւորութիւնս լաւ վաճառող է: Անոնք որոնք կ'ողբան, պէտք է անդրադառնան որ կարելի չէ պահել քաղաքական գործունէութիւնը մեւիթիք ներկայութենէն: Սարքոզիի յաջողութիւնը ատոր փաստն է»:

ՊՈԼՍՈՑ ՄԷՋ, նոր կասկածելի մը եւս ձերբակալուած է, ինչ որ 31–ի կը բարձրացնէ ոճրափորձերուն կապակցութեամբ ձերբակալուածներու թիւը: Այս վերջինին համար, մեղադրանքն այն է որ «ապօրինի կազմակերպութեան» մը կը պատկանի:

ՎԱԼԵՐԻ ԺԻՍՔԱՐ Տ'ԷՍԹԷՆ, Ֆրանսայի նախկին Հանրապետութեան նախագահ, ակադեմական ընտրուեցաւ Դեկտ· 11–ին, Լէոփոլտ Սեդար Սէնկորի աթոռին: Իր թեկնածուութիւնը վոթորիկ ըստեղծած էր, մանաւանդ Մօրիս Տրիւոնի քննադատական խիստ յօդուածէն ետք, բայց եւ այնպէս, Ժիսքար յաջողեցաւ 19 ձայն ստանալ 34–ի վրայ, առաջին չըրջանին իսկ: Իրեն զօրավիգ էին Ժան տ'Օրմէսոն, Ֆրանսուա Ժաքոպ, Հելէն Գրէտ տ'Անքոս, Ալէն Տըքօ, Միչել Տէոն եւ այլն: Սկզբունքով, Հանրապետութեան նախագահ մը, թէկուզ նախկին, չի կրնար ակադեմական ըլլալ, քանի ինք է Ակադեմիայի պաշտպանը: Այս պարագան նախընթաց չունի, քանի Թիէր, Փուէնգարէ եւ Տէչանել ընտրուած են, երբ դեռ նախագահ չէին: Ցիշենք որ Ֆրանսական Ակադեմիան հիմնուած է 1635–ին կարդինալ Ռիշըլիէօյի կողմէ: Այդ թուականէն ի վեր ընդունած է 700 անդամ, կը բաղկանայ 40 անդամէ, որոնք ընտրուած են ցկեանս, այդ պատճառով «անմահ» են: Ընտրութիւնը կը կատարուի պաղտնի քուէարկութեամբ:

ԳԱԶԱՑԻ չըլգաւտին մէջ, Դեկտեմբեր 11–ին, վեց պաղեստինցիներ սպանուած են իսրայէլեան ջոկատի մը կողմէ: Պաղեստինցիներու վարչապետը՝ Քորէյի կամբաստանէ Իսրայէլը որ պատի կառուցմամբ, կ'ուզէ պաղեստինցիները բանտարկել վանդակներու մէջ:

ԱՄՆ–ՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ճորճ Պուշ պատրաստակամութիւն յայտնած է հինգ հազար մեսխեթ թուրքեր որպէս դաղթական ընդունելու: Ան ըսած է թէ պէտք չէ ճըղել որ այդ մարդիկը նոր ցեղասպանութեան մը զոհ ըլլան. աւելցուցած է թէ անոնք ԱՄՆ–ու համար որեւէ վտանգ չեն ներկայացներ. «ահաբեկչութեան հետ կապ չունին, քաղաքակրթութեան բաւարար չափով մօտ են եւ վերջին 60 տարուան ընթացքին թշուառութեան մէջ ապրած են»:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 11 / 12)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Ի. ԱԼԻԵԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահները, ինչպէս կը սպասուէր, Դեկտեմբեր 11–ին առաջին ուղղակի հանդիպում մը ունեցան Ժընեւի մէջ: Երկուքն ալ նոյն քաղաքին մէջ կը մասնակցէին Տեղեկատուական համաշխարհային վեհաժողովին: Հանդիպումին սկիզբի պահերուն մասնակից եղան Մինսկի խումբին երեք նախագահները, յետոյ երկու նախագահները երկխօսութիւնը չարունակեցին առանձին:

Ռ. Քոչարեան – Ի. Ալիեւ զրոյցը տեւեց չուրջ մէկուկէս ժամ· աւարտին երկու նախագահները լրագրողներուն հաղորդեցին, ըսելով որ երկու զրուցակիցները փորձած են վերլուծել բանակցութիւններու հոլովոյթին մէջ ստեղծուած նոր կացութիւնը: Ռ. Քոչարեան գոհունակութեամբ նշեց թէ հանդիպումը տեղի ունեցած է անկեղծ մթնոլորտի մէջ: Ըսաւ թէ հակամարտութեան կարգաւորման չօշափելի նախադիծ քննարկուած չէ, միայն կարծիքներ փոխանակուած են:

Իսկ Ադրբեջանի նախագահը ըսաւ թէ անդրադարձած են նախկին հանդիպումներուն եւ արժեւորած զանոնք: Դրական նկատեց երեւոյթը որ հանդիպումները չարունակերու տրամադրութիւն կայ եւ թէ երկու նախագահներն ալ կը ձգտին յանդիլ խնդրին կարգաւորումին:

Հանապատանի Արտաքին գործերու նախարար Վ· Օսկանեան անդրադառնալով հանդիպումին, ըսաւ թէ կարծիքի փոխանակում մըն էր ան եւ հայկական կողմին համար կարեւոր էր դիտնալ թէ արդեօք Ի· Ալիեւ պատրա՞ստ է բանակցութիւնները ընդհատուած տեղէն վերսկսելու:

*
**

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ· ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ԵԼՈՑԹ ԺԸՆԵՒԻ ՄԷՋ

Նախագահ Ռ· Քոչարեան որ Տեղեկատուական հանրութեան համաշխարհային վեհաժողովին մասնակցելու համար Ժընեւ կը գտնուէր, ելոյթ մը ունեցած է, Դեկտեմբեր 11–ին: Շեշտած է տեղեկատուական թէքնիքներու Հայաստանի մէջ հինէն ի վեր ներկայացուցած մեծ տեղը, անոնց զարգանալու անհրաժեշտութիւնը:

*
**

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԸ

Հոկտեմբեր 27–ի դատին վճիռը տրամադրուած է եօթը ամբաստանեալներուն, անոնց պաշտպան փաստաբաններուն, բոլոր կողմերուն: Տակաւին մեղադրեալներէն վերքննիչ առեանին դիմող չէ եղած· միայն Էդիկ Գրիգորեանի պաշտպանը ըսած է թէ կը պատրաստուի վերքննութեան դիմել Դեկտեմբեր 15–ին: Այդ դիմումին պայմանաժամը Դեկտեմբեր 17–ն է:

*
**

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐՏԱԾՈՒՄ

Բնական մենաշնորհներու կարգաւորման յանձնաժողովը Դեկտեմբեր 8–ին որոշած է «Միջազգային ուժանութի ընկերութեան» տալ Հայաստանէն Վրաստան ելեկտրականութիւն արտածելու արտօնութիւնը մինչեւ 2004 Նոյեմբեր 1: Արտածուելիք հոսանքին քանակն ու հզօրութիւնը ճշդուած են տրուած արտօնութեամբ:

*
**

«ԵԿԷ՛Ք ՀԱՅՐԵՆԻՔ, ՄԻԱՍԻՆ ՏՕՆԵԼՈՒ ՆՈՐ ՏԱՐԻՆ»

Զբօսաշրջութեան զարգացման հայկական գործակալութեան «Հայաստանում մշակութային վերածննդի շաբաթ» ծրագրին կը գործակցին մշակութային 15 հաստատութիւններ. Թատրոն, Թանգարան, գրադարան, եւ այլն: Գործակալութիւնը «եկէ՛ք հայրենիք, միասին տօնելու նոր տարին» կոչով հըրաւէր ուղղած է Սփիւռքի հայութեան, նոր աւանդութիւն հիմնելու փափաքով:

Ամանորի տօնակատարութիւնը կը սկսի Դեկտեմբեր 25–ին, Հանրապետութեան հրապարակին վրայ տօնածառին զետեղումով: Դեկտեմբեր 30–ին Օփերային մէջ դիմակահանդէս տեղի կ'ունենայ, իսկ Դեկտեմբեր 31–ին Հանրապետութեան հրապարակին վրայ տօնական համերգ մը, որ կ'աւարտի հրախաղութեամբ: Յունուար 1–ին մայրաքաղաքի բոլոր համայնքներուն մէջ կը չրջին ձիաւոր ճեմակառքեր Ձմեռ պապիկներով ու Ձիւնանոյշներով:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-35-

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՍՈՎՈՐԱԿԱՆ ՕՐ ՄԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Այսօր այն բացառիկ օրերէն է որ ազատ եմ վերջապէս. ոչ մէկ պարտականութիւն ընդունելու, հանդիպելու, տեսակցելու, դուրս երթալու, ներս մտնելու... տետրակիս մէջ սպիտակ էջ մը մնայ: Ինչ լաւ է. հեռաձայնն ալ կը ձգեմ տունը եւ փողոց կ'ելլեմ:

Ոչ մէկ մտահոգութ նպատակ, պարզ քալել. դիտել. զբալ. չօշափել. բարի աշխոյժով նայիլ նոյնիսկ կիսավայրենի վարորդներուն, մտանողնող երիտասարդ վարորդներուն որ չատ յաճախ մակարդակի են. հոգ չէ. այս առաւօտ ամէնուն պիտի ներեմ. հանդարտ եւ լաւ տրամադրուած եմ. պրկուած չեմ. ծուռ բաներ չեմ ուզեր տեսնել, կ'ուզեմ մոռնալ քաղաքակրթուած, դաստիարակուած ըլլալս, փողոց իջած եմ Հայրենիքիս մէջ հայութիւնս ապրելու. տեսնելու ուրիշ Հայեր, հարուստ, աղքատ, առողջ, հիւանդ, բանուոր, մտաւորական, ճարպիկ, միամիտ, ո՛վ ուզէ ըլլայ միայն Հայ ըլլայ... դիտէ՞ք ինչ հրաշալի երկիր է Հայաստանը, Երեւանը, միակն է ուր ամէնքը հայ են, մարդասպանը, բժիշկը, գողը, քարերարը, մատնը, եկեղեցականը, նոյնիսկ մուրացիկը: Այդ դասակարգէն հայ չունինք. հիմա այդ ալ ունինք, նախագահ ալ ունինք, պատգամաւորներ, գործարարներ, նախարարներ, խաբեբաներ, արդար մարդիկ, հոգին կապուած, երկրին կապուած, լեզուին կապուած, մշակոյթով մնած... Այսօր հրաշալի է պարզապէս Երեւանը:

Ոտքերս անզգալաբար զիս Ամիրեան կ'առաջնորդեն, Հրապարակին անկիւնը. յանկարծ կը մտաբերեմ որ անցեալ գարուս հոն «ԷՐԻՍ» թրքական ճաշարան մը գոյութիւն ունէր, թրքական երգերով, թուրք ոէրերով, հայ սպասարկողներով: Կ'ենթադրեմ որ տարի մը անց, որքան զարդացած պիտի ըլլայ, ճոխացած, «տէքորները» փոխած, ինչպէս մայրաքաղաքի բոլոր միւս ճաշարանները...: Որքան մօտենամ, սրտիս զարկերը կ'արագանան. հեռուէն ականջներս լարած անախորժ երաժշտութեան մը նօթերը կը փորձեմ որսալ. ոչինչ. ոչ մէկ երաժշտութիւն, ոչ մէկ զարգացում. ոչ մի ճոխութիւն «տէքոր»ի մեծ փոփոխութիւն... «ԷՐԻՍԸ» փակուած էր:

Օրս լաւ սկսաւ: Քիչ մը անդին նահապետական դէմքով ծերունի մը փոքր կշիռքի մը առջեւ նստած չաճախորդի կը սպասէ: Այնքան անոյշ ժպիտ ունի որ անմեղութիւն կը ճառագայթէ: Թէեւ 10 դրամ գրուած է որպէս սակ, չեմնեղու կու գամ որ խօսքի բռնուիմ. կարելի չէ փախցնել այս պապուկը. հրաշալի մարդ ըլլալու է: Կը բարձրանամ կշիռքի վրայ. 10 քիլօ աւելի ցոյց կու տայ: Ի՜նչ պիտի ըլլայ 10 դրամնոց կշիռը...

– Պապո՛ւկ, կշիռդ հրաշալի է. ցոյց կու տայ որ ինծի լաւ կը նային Երեւանցիները: Կը խնդայ. կը հասկնայ ակնարկս. չայլայլիր:

– Ի՜հ տղաս. այս օրերուն ինկայ... Ողորմութիւն ուզելու պատուաւոր ձեւ մըն է: Ես ալ մի կերպ պէտք է օգտակար ըլլամ բազմանդամ ընտանիքիս. ձրի հաց ուտել չկայ. վերջացան այն օրերը: Ի՜նչ երազներով ճամբայ ելանք 47-ին Հալէպէն, ինչ դժոխքներէ անցանք. հիմա փառք Աստուծոյ օրէ – օր կը լաւանանք:

Երկրորդ հասարակաց կշիռքի մըն ալ Յանճեանի եւ Ազուլեանի անկիւնը հանդիպած եմ: Փապուղի անցումի մը ընդլայնաւորութեան. ան ալ ծերուկ մըն էր. դէմքին ժպիտը չատոնց մնաս բարով ըսած էր իրեն. միշտ լուռ էր, զլխիկոր. ժամադրուած էի Լեւոնին հետ մեծ նկարիչի մը այցի երթալու. Լեւոն կ'ուշանար. արդարանալի է, Ռեկտոր է, վերջին պահու հեռաձայնները անպակաս են մեծ մարդոց մօտ: Չէի ձանձրացած. ուշադրութեամբ ծերուկը կը դիտէի: Երիտասարդ աղջիկ մը մօտեցաւ, 50 դրամ դետեղեց ափը, կշիռին վրայ ելլել – իջնելը մէկ ըրած հեռացաւ: Մօտեցաւ երկրորդ մը. ամէնքն ալ միեւնոյն չարժուձանները ընելով, 50 դրամ կամ 100 դրամ կը տեղաւորէին ու կը հեռանային. իմ կարգիս մօտեցայ կշիռին... ոչ սլաք ունէր, ոչ թիւեր: Վրայ հատաւ Լեւոն.

– Մեր անկիւնի ծերուկն է. դիմացի բժշկական համալսարանի ուսանողներուն «որդեգրած» պապուկը: Ողորմութիւն չընդունիր. ինք ճակատի քրտինքով կը չահի իր օրապահիկը, իր կշիռքով որ հոգ չէ թէ հայրենական մեծ պատերազմէն ի վեր սլաք եւ թիւ չունի, մեր պապուկը մուրացկան չէ. պատուաւոր աշխատող...: Ինչպէ՞ս չսիրես սա հրաշալի ժողովուրդը... այսքան թշուառութեան մէջ արժանապատուութեան զգացումը չէ մեռած տակաւին:

Ամէն անգամ որ մուրացկան եւ հայ իրարու քով բերեմ, անխուսափելիօրէն անուշիկ մայրս կ'ելլէ դիմացս: Վաթսունական թուականներուն էր երիտասարդ շրջանաւարտ, այցի եկած էի հայրենիս (Պէյրութ): Մեր չորրորդ յարկի դուռին առջեւ յայտնուեցաւ համեմատաբար երիտասարդ մուրացկան մը. մայրս կրակ կորեցաւ:

– Զե՞ս ամչնար այդ հասակիդ ելեր մուրացկանութիւն կ'ընես. Հայը ե՞րբ մուրացեր է. ես զաղթ, որբութիւն տեսած կինս եմ. օր մը ձեռք չեմ երկարած. հայտե՛ղ գնա՛ առջեւէս...

– Մայրիկ, հայ չէ. ինչո՞ւ հայերէն կը խօսիս. բան չի հասկնար...

Երբ անզրադարձաւ որ սխալ կոճակ կոխած է, փոխանակ խօսքը ետ առնելու ի՞նչ ելլէ ըսէ. – Այս չիմարներն ալ 40 տարի է մեր մէջ կ'ապրին, դեռ հայերէն չսորվեցա՜ն...: Ա՜խ ինչ կլին էր Տիկին Անահիտը, էչմիձինէյի Տիրամայրը:

Ամիրեանի վրայ «էնթերնէթի» հեռախօսային ցանցի բազմաթիւ զրասենեակներ բացուած են, նկուղներու մէջ են. հեռաձայնելու պատրուակով կը մտնեմ. մի՛շտ մարդ կայ. մայրեր, քոյրեր, հարսեր երկիր մնացած, «խոպան» զացած իրենց սիրելիներուն հետ խօսելու կուգան, լուրեր կ'ուզեն առնել. «խոպան»ը հիմա Ռուսաստանն է, հարաւայինը, հիւսիսայինը, մայրաքաղաքը, Պետերբուրգը ուր 2 միլիոն ի չափ Հայեր կ'ապրին, կ'աշխատին, չատեր օրինաւոր, մաս մը առանց արտօնութիւններու. ուր դէպքեր անպակաս են. նոյնիսկ սպանութիւններ, անհետացումներ... վերջապէս մնացողներուն տպաղապը մղձաւանջի կը փոխուի երբ կանոնաւոր տեղեկութիւններ չստանան. ամէնօրեայ ապրուստը, զաւակներուն ուսումը անոնց աշխատանքէն կախուած է... կայ ամենամեծ վտանգը հոն տեղաւորուելու... մէջերնին նստած կը լսեմ կիներու խօսակցութիւնները, անոնց տարապոը «կատուի ճապուկ կիներն են» որ իրենց միամիտ ամուսիններուն խելքին հետ կը խաղան. քանիներ ինկած են: Կը լսեմ ներսի խոցիկէն կին մը դրեթէ կը պոռայ. – Ա՛յ մարդ, հերիք է չահածդ տո՛ւն արի...

Պատանի մը նստած է, երիտասարդութեան սեմին, աչքերը սեւեռած զրասենեակի աղջկան. մեղրամոմի պէս արձան մը, նուրբ, բաց աչքեր, հասակաւոր, տարուած իր համակարգիչով. անձանօթներ են. մտածութիւններս կը մտերմացնեն զիս առանց բառ մը արտաբերելու. սա անձանօթ աղջիկը վաղը մայր պիտի ըլլայ, իրեն նման սիրուն Հայեր պիտի ծնանի. մեր մայրենին անոնց բերնին մէջ պիտի չարունակուի, ցեղը պիտի յաւերժանայ. ինչ հրաշալի է: Երիտասարդը յափշտակուած է. մոռցած պիտի ըլլայ հոն գտնուելուն չարժաւորքը. այս փափուկ զգացումներով տղան վաղը բանակ պիտի երթայ, հայրենիքի պինուռը. թերեւս ապագայ հերոս մըն է, զօրավար մը, դիւանական կամ մտաւորական. ո՞վ գիտէ: Այդ փոքր նկուղին մէջ մանր աշխարհ մը կ'եռայ. այսօր միտքս զբաղմունքներ չունի, թռիչքները կ'առնէ:

Զարենց ՏՈՒՆ – ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ առջեւ հասած եմ. չատոնց է ներս չեմ մտած. տնօրէնուհին զիս ներքեւի սրահ կը հրաւիրէ ... Շնորհալի երիտասարդներ հաւաքուած են, պատանիները, կը կարդան, կ'արտասանեն իրենց չարադրած քերթուածները ու արձակ տողերը «ՅՈՂՔԵՐ» անունով երիտասարդներու զրական խմբակցութեան անդամներն են. ունին պատուական, նուիրուած առաջնորդ մը, Տիկին Հռիփսիմէն, որուն կը ծանօթանամ հանդէսէն յետոյ: Անակնկալի եկած եմ. հոգեկան անսպասելի խնդոյք մըն է դիմացս կատարուողը. այս որքան տարտղնաւոր տարրեր մէջերնին. կ'առաջարկեմ որ լսածներս քովէ քով բերած հրատարակուի ալպոմի մը ձեւով. կը խոստանամ հոդալ հարկ եղածը:

Յօսք կ'առնէ Թանգարանի տնօրէնուհին. կիրթ. ազնուական խօսքերով հայ կինն մը կը պատմէ դրուագ մը Զարենցի կեանքէն բոլոր ներկաները յուզելով, ցոյց տալու համար որ ճշմարիտ մտաւորականը հոգեպէս հարուստ անձ կ'ըլլայ:

– Օր մը պատանի մը Զարենցին իր գրած քերթուածը կը ներկայացնէ. Զարենց կը չնորհաւորէ զինք բայց կը նկատէ որ կօշիկները փճացած են. կը կանչէ Իզապէլլան (իր կինը) եւ բերել կու տայ իր գնած կօշիկը ու կը յանձնէ երիտասարդին: Իզապէլլան կը զարմնայ... չէ՞ որ սա քո միակ նոր կօշիկն է... Ոչինչ... կ'ըսէ Զարենց... Մի հատ հին ունեմ կը նորոգեմ ու կը հագնեմ...

Ինչ լաւ է եղեր կաշկանդումներ չունենալ, ամբողջ օրը ազատ ըլլալ ու անպատակ չրջադայիլ Երեւանի մէջ:

Սուրճի ժամ է. թացութեայ սրճարանը քանի մը քայլ անդին է. անկիւնը տագ խօսակցութիւն մը կայ. գործարարի երեսոյթ չունին. կը խօսին քայլերգի եւ ղրօշակի մասին. համալսարանականներ են մի քանի ուսուցիչներով. լինդի ալ աթոռ մը կ'առաջարկեն. կը ներկայանամ. խօսակցութիւնը աւելի հետաքրքրական կը սկսի դառնալ: Մեծամասնութիւնը ներկայ քայլերգին հակառակ կ'արտայայտուի. մէջերնին երաժիշտ մը կայ որ անընդունելի եւ գայթակղեցուցիչ կը գտնէ անոր գրեթէ մեռած ամանակը որ փոխանակ հետզհետէ բարձրանալու, աստիճանաւոր կերպով վար կ'իջնէ, հակառակ աշխարհի բոլոր քայլերգներու սկզբունքին. իրաւունք ունի չէի անդրադարձած: Ես առաջին մէկ օրէն անհանդուրժելի գտած էի այս երգը իտալացի օրիորդին որ իր հայրենիքը ոտնակոխուած կը տեսնէր Աւստրիական լուծին տակ. Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, զայն հայացնելով յարմար գտած էր Օսմանեան լուծին տակ տրորուած հայութեան ոգեբ նական կարգ մը միջոցներ սկսան ձեռք առնուիլ:

Հասարակական կազմակերպութիւններուն հաւաքական ուժը անփոխարինելի դեր կը կատարէ մարզկային տարբական իրաւունքներու հանդէպ հանրային պիտակցութիւնը խորացնելու եւ ընկերաբարոյական անտարբերութիւնը փարատելու տեսակէտէն, մինչեւ որ քաղաքական կեանքի, գործի թէ ընտանիքի մէջ խտրական վերաբերումը զադրի:

4.

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՈՒՄԻ ԱԶԴԱԿ

Արեւմուտքի պետութիւններէն թէ միջազգային հաստատութիւններէն ստացած նպաստին չնորհիւ, Հասարակական Կազմակերպութիւնները տարազրամ կ'ապահովեն, որ, իր կարգին, զրական անդրադարձ կ'ունենայ հայրենի տնտեսութեան վրայ:

Միւս կողմէ, օտար կազմակերպութիւններուն հետ չփումը արհեստագիտական զարգացման առիթ կը ստեղծէ, նոր գիտելիքներու ընդհանրացումն ալ գործի

ՀԱՅՐԵՆԻ ՈՉ-ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(ԽՕՍՔԸ ԵՒ ԳՈՐԾԸ)

ՍՈՆԱ ՉԷՔԹԼԵԱՆ

կերդը ընելու... չէի հասկցած, եւ դեռ չեմ հասկցած. ի՞նչ կապ ունի ներկայ Հայաստանի անկախութեան հետ, երբ կարելի էր Խաչատրեանի անմահ քայլերգը պահել բառերուն մէջ մի քանի աննշան փոփոխութիւններ մտցնելով... տարօրինակ երկիր, տարօրինակ անկախութիւն...:

Հապա գինանշա՞նը... Սարեանի պատրաստած սքանչելի ԱՐԱՐԱՏԸ թողած գայինք պատուական կուսակցութեան մը կենդանիները որդեգրեցինք. այն որ կուսակցութեան համար նշանակութիւն ունէր, պետութեան համար ոչինչ կը ներկայացնէր. տարօրինակ երկիր, տարօրինակ պետութիւն...:

Ես ներկաներուն նորութիւն մըն ալ առաջարկեցի, որ սկիզբը տարօրինակ թուեցաւ բայց կարծեմ ի վերջոյ գրեթէ բոլորը հաւան գտնուեցան:

Այսինքն մեր եռագոյնը այսուհետեւ կոչել ԿԱՐՄԻՐ – ԿԱՊՈՑ – ԾԻՐԱՆԻ... ծիրանը մեր ազգային պտուղն է. անոր պիտական անունը ԲՐՈՒՆԻՈՒՍ ԱՐՄԷՆԻԱԿՈՒՍ է, այսինքն հայկական սալոր. քանի Լուկուլլոս զօրավարը երբ առաջին ծիրանները ներկայացուցած է կայսրին, այդ անծանօթ եւ համեղ պտուղին որ Հայաստանի մէջ չայտնաբերած էր, միայն հայկական անուն կրնար տալ՝ ԲՐՈՒՆԻՈՒՍ ԱՐՄԷՆԻԱԿՈՒՍ... մենք մեր հողին վրայ նարինջ չունինք, մեր ազգային հարստութիւնը ԾԻՐԱՆն է. ուստի ղրօշին մէկ անկիւնը պէտք է ծիրան մըն ալ զետեղել, ինչպէս Պրազիլը սուրճի հատիկ տեղաւորած է. ինչո՞ւ չէ:

Մտաւորական տղաք էին. մտերմացանք. այցետոմսեր փոխանակեցինք. ուշադրութիւնս դրաւեց տիտղոսներուն պարզութիւնը.

– Ինչպէ՞ս կ'ըլլայ – ըսի որ – ձեզմէ ոեւէ մէկը բանի մը ՊՐԷՋԻՏԵՆԹ չէ. ո՞ր այցետոմսը որ ձեռքս անցնի կայ անծանօթ ընկերութեան մը դերադոյն տիտղոսը ՀՊՀ, ՍՊՀՊ պրէզիտեներթ ... ականջ մի կախեր. նոր Հայերի հիւանդութիւն...

– Քանի խօսում ենք, ձեզ մի բան էլ ասեմ. երբեմն մտերմութիւնը մարդս աներես կը դարձնէ. բայց ինչ ընեմ այնքան աչքիս զարկած է որ ալ պէտք է մէկու մը պոռթկայի... Համապատասխան ներուն ատէպ կը պատահի. ձեր գիտնականներդ չատ աղնիւ վերաբերմունք ունին հանդէպ օրուան նախագահին. քաղաքավարօրէն խօսք առնել... ՄԻԱՅՆ ՄԻ ՅՕՍՔ ՈՒՆԵՄ... մի խօսքը կ'ըլլայ 10, վայրկեանները կ'անցնին, նախագահը կը սկսի անհանգստանալ. կը մրմնջէ... սակայն ՄԻ ՅՕՍՔ ՈՒՆԵՑՈՂԸ կը չարունակէ բարձրախօսին առջեւ պոռալ – կանչել մինչեւ որ ներկաները ստիպուին միջամտել... սա մէկը ինչպէ՞ս կը բացատրէք.

– Սա էլ մեր մտաւորականներին հիւանդութիւնն է...:

կարելիութիւնները կը բազմապատկէ։ Արդարեւ, Համաշխարհային Դրամատան կողմէ վերջերս կատարուած ուսումնասիրութիւն մը կը վկայէ, թէ տնտեսական զարգացումին 64 տոկոսը կարելի է ապահովել մարդուժը մարզելով եւ գործակցութեան ցանցեր առաջացնելով։

Հասարակական կազմակերպութիւնները, որոնք փոքր թէ միջակ ձեռնարկութիւններու ուժ կու տան, տեղացիներուն նախաձեռնութեան ոգին կը քաջալերեն եւ պատասխանատուութիւն ստանձնելու կամքը կը զօրացնեն։ Աւելին, ոչ միայն գործ եւ եկամուտ կը հայթայթեն, այլեւ արհեստագիտական զարգացումներու եւ չուկայի պահանջներու վերաբերեալ մարզում կը տրամադրեն, հետզհետէ ինքնավստահութիւն ներշնչելով եւ տեղական ենթակայութեան առաջքը առնելով։ Այս առթիւ կ'արժէ մէջբերել ժողովրդային իմաստութիւնը, թէ օրական ձուկ մը տալով, մէկու մը օրուան ուտելիքը կը հոգաս, բայց ձկնորսութիւն տրվեցնես – լով, անոր ապրուստը կ'ապահովես։

Այս ուղղութեամբ օրինակելի իրագործում մըն է Սեպտեմբեր 2000–ին, ըստ փիւռքեան Հայ Կանանց Միջազգային կազմակերպութեան եւ Երեւանի Ամերիկեան Համալսարանի գործակցութեամբ հիմը դրուած Հայաստանի Կանանց Ձեռնարկութիւններու Ծրագրին Երեւանի եւ Գիւմրիի մէջ։ Հայերէն եւ անգլերէն դասընթացքներ կը տրամադրուին չուկայական պայմաններու, դրամագլուխի ներդրման, հաշուակալութեան եւ համակարգիչներու գործածութեան մասին։ Իսկ դասընթացքներու աւարտին, մասնակիցներէն իւրաքանչիւրը գործի ծրագիր մը կը ներկայացնէ հայ թէ օտար գործակից հաստատութիւններու կողմէ կազմուած դատական մարմնի մը եւ վաւերացման պարագային՝ կը ստանայ համապատասխան փոխատուութիւն՝ ծրագիրը գործադրութեան դնելու համար։

5։
ԱՐՏԵՐԿՐԻ ՀԵՏ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋՈՑ

Հասարակական կազմակերպութիւնները հայրենիքը արտերկրի հետ կապող բնական կամուրջներ են։ Արտերկրի միջազգային հաստատութիւններուն թէ ըստփիւռքահայ միութիւններուն հետ հաղորդակցութիւն հաստատելով, համադրումարներու մասնակցելով եւ գաղափարներ փոխանակելով, հայրենի ներկայացուցիչներ կապեր կը հաստատեն, հասարակայ հարցերու լուծման միջոցառումներ կը բաղդատեն, նոր գաղափարներու բարեկարգիչ բնոյթը կը ստուգեն եւ հանրօգուտ աշխատանքներու համար գործակցութիւն կ'ապահովեն։

Միւս կողմէ, Ղարաբաղեան պատերազմի կողմերուն՝ հայ եւ ազերի Հասարակական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչները պարբերաբար երկխօսութիւն կը հաստատեն՝ պատանդներ փոխանակելու, բանտարկեալներ փոխանակելու, նոյնիսկ փոխադարձ հասկացողութեան եզրեր գտնելու յոյսով։ Ընդհանրապէս կիներու գլխաւորած Հասարակական կազմակերպութիւններուն ազնիւ միջնորդի այս աշխատանքը գնահատելով, 2000 Հոկտ. 31–ին ՄԱԿ–ի Ապահովութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ որոշեց պատերազմի գօտիներու կիներուն մասնակցութիւնը քաջալերել իբրեւ խաղաղութեան բանաձեւացներ։ Այս որոշումը կը վերաբերի ՄԱԿ–ի անդամ բոլոր երկիրներուն։

ՄԱԿ–ի համաշխարհային նախաձեռնութիւններուն մասնակից գտնելու բացառիկ կարելիութիւն մը ստեղծուեցաւ հայրենի Հասարակական կազմակերպութիւններուն, երբ Հայրենիք – Սփիւռք տնտեսական հանդիպումին (Երեւան, 2003, Սեպտեմբեր 22 – 24) առիթով ՄԱԿ–ի Վերականգնումի Ծրագրին չուրջ բոլորուեցան Հասարակական Կազմակերպութիւններն ու Հայաստանի գործարարները։ ՄԱԿ–ի գլխաւորած այս հաւաքական ուժը պիտի ձգտի գոնէ կիսով չափ պակասեցնել աղքատութիւնն ու անօթութիւնը, երաշխաւորել նախնական կրթութիւնն ու այր եւ կնոջ հաւասարութիւնը, նուազեցնել մանուկներու մահուան տոկոսը, բարելաւել մայրերու առողջութիւնը, առաջքը առնել վարակիչ հիւանդութիւններուն, կէսի իջեցնել խմելու ջուրէ զրկուածներուն թիւը եւայլն։

Կը մնայ ժողովուրդին կենսամակարդակը բարձրացնող այս ծրագիրը խօսքէն գործի վերածել։

6։
ՕՐԻՆԱԿԱՆ ԲԱՐԵԿԱՐԳՈՒՄԻ ԽԹԱՆ

Հասարակական կազմակերպութիւնները հաւաքական ուժը օրինական բարեկարգումի խթան է, մանաւանդ եթէ պահանջը միջազգային պայմանագրերով երաշխաւորուած է։ Այսպէս 2001–ին Եւրոպայի Խորհուրդին անդամ դառնալով, Հայաստան պարտաւոր էր Մարդկային Իրաւանց Պաշտպան մը ընտրել՝ Խորհուրդի կանոնագրին հետեւողութեամբ։ Իրենց կարգին, հայրենի Հասարակական կազմակերպութիւնները ուժ կու տային այս ընտրութեան։ Վերջապէս, Հոկտեմբեր 21–ին Հայաստանի խորհրդարանը Մարդկային Իրաւանց Պաշտպան մը ընտրելու փոխարէն՝ վաւերացուց անոր նշանակումը Նախագահին կողմէ։ Յանուն ժողովրդավարական սկզբունքներու, ինչպէս նաեւ Եւրոպայի Խորհուրդին կանոնագրին, Հասարակական կազմակերպութիւնները կրնան իրենց հաւաքական ուժը զգալի դարձնել, մինչեւ որ Մարդկային Իրաւանց Պաշտպանին ընտրութիւնը Հայաստանի սահմանադրութեամբ օրինականացուի։

Հասարակական կազմակերպութիւններուն հաւաքական ուժը անհրաժեշտ է զգալի դարձնել նաեւ խորհրդարանին կողմէ քննարկուող հետեւեալ ընկերային խոցելի մարզերուն մէջ.– կարիքաւոր ընտանիքներու նուազագոյն յատկացումը, կանանց եւ նոյնիսկ անչափահասներու վաճառքին խափանումը եւ համատարած կաշառակերութեան եւ ապականութեան դէմ պայքարը։

Ս. Զ.

(Շար. 2)

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Ցակոբ ՏՏԷ – Մելքոնեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 21–ին, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. վարչութեան եւ Մխիթարեան միաբանութեան երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի, անոր մահուան 100–ամեակին (1901)։ Յանուն Համազգայինի խօսումը կատարած է Սեդա Խոջեան, որ հակիրճ տողերով ներկայացուցած է Ալիշանի կենսագրական զիծերը եւ անդրադարձած անոր գիտական եւ գրական վիթխարի ժառանգին։ Իր խօսքէն ետք, սահիկներու միջոցաւ ներկայացուած է Ալիշանի կեանքն ու գործը։ Օրուան բանախօսը եղած է Մխիթարեան Ուխտէն՝ Հ. Վահան Օհանեան, որ ներկայացուցած է Ալիշան բանաստեղծը, պիտնականը եւ խօսքին աւարտին չեշտած է որ Հայ ազգային զարթօնքին մեծ երախտաւորը չհասաւ տեսնելու իր երազին մարմնաւորումը՝ ազատ եւ անկախ Հայաստանի ստեղծումը։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը։

⁂

ՖՐԻԶՆՈՑԻ նահանգային համալսարանի հայագիտական ճիւղի դասախօս Պարլօ Տէր–Մկրտիչեան հայկական նոր ռատիօժամ մը կազմակերպած է, «Հայկական ամէն բան» խորագրով։ Շաբաթօրեայ մէկ ժամուան ծրագիրը կը սփռուի Նոյեմբեր 1–էն ի վեր։ Առաջին յայտագիրը յատկացուած է Արամ Խաչատրեանի կեանքին ու գործին, կարեւոր մասնակցութեամբ դաշնակահար Շահան Արբունիի։ Երկրորդը յատկացուած է Փ. Պալաքեանի գործին ու եղեռնի նիւթին։ Հեռասփռումին կարելի է հետեւիլ համացանցի www.kfsr.org կայքէջէն։ Նոյն կայանը արդէն հայկական ժամանակակից երաժշտութեան չաբաթական երեք ժամուան ծրագիր մըն ալ ունի. ան կը ղեկավարուի Սեւակ Թադէոսեանի կողմէ։

CD reçus

Chants liturgiques arméniens
SAINTS DE L'EGLISE D'ARMENIE

VIRGINIA KEROVPIAN

AKN (Centre d'études du chant liturgique arménien, direction:Aram Kérovpian)
129, rue du Fbg du Tempe, 75010 Paris

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ
ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՕԾՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

Փետրուար 10–ին, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի ուխտագնացութեան յանձնախումբի դիւանը պաշտօնական նամակով Հայց. Եկեղեցւոյ թեմակալ առաջնորդները իրենց համայնքներու զաւակներով կը հրաւիրէր ուխտի պատարագի երթալ Էջմիածնի Մայր Տաճարի կառուցման 1700–ամեակին առիթով։

Ֆրանսայի եւ յատկապէս Փարիզեան Շրջանի Հայց. Եկեղեցին այդ ծիրին մէջ ինք եւս ուխտագնացութիւն կազմակերպեց Զորեքշաբթի, Հոկտ. 29–էն մինչեւ Նոյ. 6, պատասխանատու ունենալով Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարի երկու հովիւները՝ Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան, Տիրայր Քհնյ. Գըլըճեան եւ հոգաբարձութեանատենապետ Պ. Գեղամ Թորոսեան։ Զորեքշաբթի երեկոյեան Ռուասիի օդակայանէն մեկնելով Հինգշաբթի առաւօտեան առաջին ժամերուն հասան ուխտաւորները Զուարթնոց օդակայանը։ Ամբողջ կեցութեան ընթացքին այցելեցին Երեւանի եւ ընդհանրապէս Հայաստանի սրբատեղիները։ Գոհունակութիւնը մեծ էր, նամանաւանդ որ աբեւը միշտ ներկայ եղաւ, ամէն օր։ Գեղեցիկ է Հայաստանի աշունը, մանաւանդ այս չրջանին, օդը՝ մաքուր, երկինքը՝ չինչ, կապոյտ, արեւը՝ անպակաս, ջերմութիւնը՝ չատ հաճելի եւ միշտ մեղմ։ Պտոյտներուն միշտ ներկայ էին Արարատը եւ Արագածը իրենց ճերմակ գագաթներով, անշուշտ առանց մոռնալու Արայի լեռը, Գեղամայ եւ Զանգեզուրի ձիւնածածկ լեռնաշղթաները։

Գեղեցիկ է Երեւանը երբ տերեւաթափը չէ վերջացած եւ ծառերը տակաւին կը պահեն իրենց դոյնզդոյն հագուստները եւ հմայքը։ Փողոցները մաքուր են ամէն կողմ, նոր չէնքեր կը բարձրանան մինչ տուֆակերտ վերջացած չինութիւնները կը նկատուին իրենց գեղեցկութեամբ եւ ճարտարապետական յատուկ ոճով որ կը համապատասխանէ արդիականացած հայկական ոճին։

Ամբողջ չաբաթը մնացինք մեզի նախատեսուած Եւրոպա պանդոկին մէջ, որ օժտուած է արդիական բոլոր պայմաններով։ Առաջին երկու օրերը յատկացուած էին Երեւանի տեսարժան վայրերուն ծանօթութեան։ Հանրապետութեան հրապարակը միշտ կը մնայ քաղաքին կարեւոր զարդերէն մին, Ալ. Թամանեանի յղացած տուֆակերտ աղդային հարազատ ոճով չինութիւնները միշտ հիացումի առարկայ կ'ըլլան։ Քիչ մը անդին նորակառոյց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարը աչքի կը զարնէ իր հսկայ կառոյցով։ Օփերայի չէնքը նորոգութեան մէջ է, Աբովեան պողոտան միշտ բանուկ, համալսարանական թաղը ուսանողներով լեցուն։ Քաղաքին հարաւ արեւելքին կը գտնուին էրեբունի ուրարտական բերդաքաղաքին աւերակները եւ պեղումներու ժամանակ գտնուած իրերը ներկայացնող թանգարանը։

Բերդաքաղաքը յաջող կերպով վերանորոգուած է եւ յատուկ գաղափար մը կու տայ Երեւանի առաջին բնակավայրին մասին, կառուցուած 2750 տարիներ առաջ։

Ապա այցելութիւն կը տրուի Մատենադարան եւ Միջեռնակաբերդ, մեր մշակոյթի եւ պատմութեան խորհրդանիշ այս զոյգ վայրերը որոնք մեր սրտին կը խօսին։

Կիրակի առաւօտ կանուխ, Երեւանէն կը մեկնինք Էջմիածին, մանակցելու ուխտի պատարագին որ կը մատուցանէ Եւրոպայի կաթողիկոսական պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազդաչեան առընթերակայ իր կողքին ունենալով Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան եւ Տիրայր Քհնյ. Գըլըճեանը։ Բոլորս խմբուած խորանին ալ կողմը, Հայրապետի գահին դիմաց վերացած հոգեկան տարբեր աչխարհի մէջ գտնուելով, կ'աղօթենք Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարի բազմադարեան կամարներուն տակ, քանի յատուկ նչանակութիւն ունի այս պատարագը իւրաքանչիւր ուխտաւորի համար։

Ապա այցելութիւն կը տրուի Մատենադարան եւ Միջեռնակաբերդ, մեր մշակոյթի եւ պատմութեան խորհրդանիշ այս զոյգ վայրերը որոնք մեր սրտին կը խօսին։

Կիրակի առաւօտ կանուխ, Երեւանէն կը մեկնինք Էջմիածին, մանակցելու ուխտի պատարագին որ կը մատուցանէ Եւրոպայի կաթողիկոսական պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նազդաչեան առընթերակայ իր կողքին ունենալով Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան եւ Տիրայր Քհնյ. Գըլըճեանը։ Բոլորս խմբուած խորանին ալ կողմը, Հայրապետի գահին դիմաց վերացած հոգեկան տարբեր աչխարհի մէջ գտնուելով, կ'աղօթենք Ս. Էջմիածնի Մայր Տաճարի բազմադարեան կամարներուն տակ, քանի յատուկ նչանակութիւն ունի այս պատարագը իւրաքանչիւր ուխտաւորի համար։

Կէսօրին, Գարեգին Բ. Հայրապետի ճաշի հիւրը եղան ուխտաւորները, սեղանակից ունենալով բարձրաստիճան եկեղեցական հայրեր ու ժողովականներ։ Ճաշի աւարտին Գիւտ Արք. Նազդաչեան չնորհաւորեց կաթողիկոսին գահակալութեան Դ. տարեդարձը, մաղթելով արեւշատ տարիներ եւ պայծառութիւն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնին եւ Հայց. Եկեղեցիին։ Հուսկ, Նչան Մարկոս Առաջնորդին միջոցաւ Գարեգին Բ.ի նուիրեց Ժէ. դարէն մեզի հասած ձեռագիր մատեան մը, արժեւորելով պատմական այդ պահը։ Վեհարանի մէջ կաթողիկոսը ընդունեցաւ ուխտաւորները փոխանցելով հայրական օրհնութիւնները, հրաւիրեց այցելել Վեհարանին մէջ գտնուող գանձերուն։ Յաջորդաբար այցելութիւն տըրուեցաւ նաեւ Ալեք Մանուկեան թանգարանին։

Անկարելի է հեռանալ Էջմիածնէն, առանց յիշելու Ս. Հռիփսիմէ եւ Ս. Գայեանէ վանքերը, որոնք մեզի հասած են Ե. դարէն։

Ուխտագնացութեան ութ օրերուն կէսը յատկացուած էր Երեւանէն դուրս պտոյտներու, Հայաստանի տեսարժան վայրերուն, եւ վանքերու այցելութիւններուն։ Մեր առաջին ճամբորդութիւնը եղաւ դէպի Հարաւ. նախ այցելեցինք մեր հաւատքի օրրանը՝ Խոր Վիրապի վանքը, նախկին մայրաքաղաք Արտաչատի բլուրներէն մէկուն վրայ, Արարատի ճիշդ դիմացը։ Հոնկէ Զանկեզուրի եւ Արաքսի մայրուղին առնելով դէպի Հարաւ ուղղուեցանք, անցանք Արարատեան դաշտէն մինչեւ Երասխ գիւղը, ուր մեր ուղղութիւնը փոխեցինք դէպի Նախիջեւանի սահմանը. քիչ անդին գիւղին վերը, ապառաժի մը վրայ կը տեսնուի փոքր եկեղեցի մը, Մոմիկ ճարտարապետի կառուցած գոհարներէն մին է, որ կը կոչուի Նորավանք։ Ժդ.–Ժդ. դարերու ճարտարապետական գոհար մը իր հոյակապ քանդակներով, խաչքարերով եւ եկեղեցիներով, որոնց մեծ մասը Մոմիկին գլուխ–գործոցներն են։ Հոս ամէն բան ներդաշնակութիւն եւ գեղեցկութիւն կը բացայայտէ, սքանչելի է գըտնել այս հրաչալիքը Երեւանէն չուրջ 110 քմ. հարաւ Վայոց ձորին մէջ։

Յաջորդ օրը ուղղուեցանք դէպի հիւսիս, Արագածի չրջանը. նախ Օշական գիւղը, խոնարհելու եւ աղօթելու համար Մաշտոցի չիրիմին։ Ապա, այցելեցինք է. դարուն կառուցուած Կարմրաւոր կոչուող փոքրիկ եկեղեցին, գերեզմաններով եւ խաչքարերով չրջապատուած։ Արդէն ժամը ուչ է. ոակայն յաջողեցան

Պ. Մխէել Սիմսարեան եւ զաւակները՝ Գարոլին եւ Միքայէլ,

Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գասէզեան եւ զաւակը՝ Ֆրէտէրիք

ինչպէս նաեւ Պաղտասարեան, Թոմասեան, Սիմսարեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ – մօր եւ ազգականին՝

ԳԱՅԵԱՆԷ ՍԻՄՍԱՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 11–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 16, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին, ժամը 14·30–ին

4, rue Komitas

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չընդունելով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ»· – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գասէզեանի եւ ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն։

Monsieur Michel Simsarian et ses enfants Caroline et Mikaël

Monsieur et Madame Télémaque Khavessian et leur fils Frédéric

Les Familles Baghdassarian, Tomassian et Simsarian

Parents et alliés

ont la douleur de vous faire part du décès de leur mère, grand-mère, parente et alliée

Mme Kayané SIMSARIAN

qui est survenu le Jeudi 11 Décembre 2003.

Les obsèques seront célébrées le Mardi 16 Décembre 2003, à 14 heures 30 en l'église arménienne Saint Paul et Saint Pierre d'Alfortville

4, rue Komitas

suivies de l'inhumation au Cimetière d'Alfortville, dans le caveau de famille.

Le présent avis tient lieu de faire-part.

HARATCH présente ses condoléances à M. et Mme T. Khavessian et à toute la famille.

ՆՈՒԻՐ

Տէր եւ Տիկին Աչոտ Շերվանեան 100 Եւրօ կը նուիրեն ԻՒՄԱՖ–ին (ատանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 60 Եւրօ «Յառաջ»ին։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբը

ձեզ կը հրաւիրէ

ՊԱՂԱՆԴԻ ԱՒԱՆԴԱԿԱՆ ԻՐ ՁԱՇԻՆ

Կիրակի, Դեկտ. 21, ժամը 13–ին պատարագէն ետք առաջնորդարանի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ

15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Հայկական Ամանորեայ մթնոլորտ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն եկեղեցւոյ գրասենեակը՝

01 43 59 67 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝

01 47 43 12 66 01 46 62 01 29

Մասնակցութեան նուէր 20 Եւրօ։

Ս. ՄԵՍՐՈՊ ՄԵՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 18 ժամը 20·30–ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԱՆ

Փարիզահայ հոգը ազգային – հասարակական գործիչը

«Դուք ազատ էք ծառայելու, ինչպէս եւ ես ազատ էի, ազատ եմ, եւ պիտի ազատ մնամ չծառայելու»։

ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԱՆ

Բանախօս՝ ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge
RER: Luxembourg

Մուտքը ազատ է։

ՀՄԼՄ-ՋՐԱՆՄ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

մասնակցութեամբ՝
ՅՈՎՍԷՓ – Ի (Հալէպէն)
եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 10–ին

Hôtel SOFITEL
«Forum Rive Gauche»ի սրահներէն ներս
17 bis, Boulevard Saint-Jacques, 75014 PARIS

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 44 05 17 77 կամ 01 43 78 57 67 թիւերուն։

VIENT DE PARAITRE

Le nouveau CD de SIPAN-KOMITAS

Référence ER 200019

150 participants avec orchestre symphonique

Solistes : **Anna MAILIAN (mezzo) — Armand ARAPIAN (baryton)**

Œuvres inédites de GARBIS APRIKIAN

LAMENTO — PETITE SUITE NUPTIALE
MOUTN ER — NANOR
DIVERTIMENTO
(Livret en trois langues)

Points de vente :

— M.C.A. PARIS : 17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01 48 24 63 89
— M.C.A. ALFORTVILLE : 9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE — Tél. : 01 43 76 55 89
— U.G.A.B. PARIS : 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS — Tél. : 01 42 27 12 26
— EDIPOL : Tél. : 01 45 17 23 22
— M.C.A. DECINES : 15, rue du 24 Avril 1915, 69150 DECINES — Tél. : 04 78 49 42 97
— M.C.A. VILLEURBANNE
— RADIO-ARMENIE DECINES : Tél. : 04 78 49 52 74
— M.A.J.C. MARSEILLE : Tél. : 04 91 50 15 09
— FNAC
— VIRGIN
— Auprès des membres de la Chorale SIPAN-KOMITAS
— Par téléphone : M. René MARTAYAN : Tél. : 06 09 67 58 21

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La MCA a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'événement musical de cette fin d'année.

Venez rencontrer

Garbis APRIKIAN
Compositeur

A l'occasion de la parution de ses CD
«OEuvres vocales et instrumentales»
«Six Chants Arméniens» pour piano
à l'intention des Jeunes Pianistes

Intervention de
ARA KRIKORIAN

le Vendredi 19 Décembre à 20h45

Présentation—illustrations sonores—dédicaces

***

EXPOSITION

La MCA a le plaisir de vous inviter à l'exposition

« PHOTOGRAPHIES »
de **GREGOIRE PABOUDJIAN**
Photographe de la rue

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville

du 13 au 20 décembre
de 15h à 19h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE
organise le

Réveillon de la Saint Sylvestre

31 décembre à 20 heures 30

Soirée exceptionnelle animée par l'**Orchestre MASSIS**

Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons
P.A.F. : 120 Euros
Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)

Renseignements et inscriptions avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

***

Section ST-JEROME (Djavo Chant) Marseille 13e
organise son

LOTO ANNUEL

Samedi 13 Décembre à 20 heures 30

Beaucoup de jolis lots

Centre d'Animation du Quartier
30, avenue de St-Jérôme, Marseille 13e

***

RECRUTEMENT POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE

Hiver: **Du 14 au 21 février**
Printemps: **Du 10 au 17 avril**
Eté: **Juillet et Août**

> **Directeurs diplômés BAFD**
> **Animateurs diplômés BAFA**
(bon niveau de ski pour le séjour d'hiver)

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17, rue Bleue, 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr en précisant le ou les séjours souhaités.

Date limite pour le séjour d'hiver : 15 décembre

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՈՐԲԱԹՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16
MARDI
16 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.837

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20.837

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

«ԱՐՄԱԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 13 / 15)

ԱԽԱԼՔԱԼԱՔԻ ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Դեկտեմբեր 11ին իր դիմումով Ախալքալաքի շրջանի վարչութեան նախագահ Արտուշ Համբարձումեանի պաշտօնին վերջ տրուած է: Իր տեղը նշանակուած է կարմիկամի գիւղական ղեկավարութեան նախագահ Արթիւր Երեմեանը:

*
**

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ԳԻՒՄՐԻ ԱՅՑԸ

Ֆրանսայի Երեւանի դեսպան Հ. Գիւնի Դեկտեմբեր 13, Շաբաթ օր աշխատանքի այց մը կատարած է Գիւմրի: Հանդիպում ունեցած է Մ. Նալպանտեան մանկավարժական հիմնարկին ուսանողնե-րուն հետ, խոստանալով դեսպանատան եւ այդ հաստատութեան գործակցութիւնը ամրապնդել: Ըսած է նաեւ թէ հիմնարկին եւ Ֆրանսական թեքումով թիւ 10 պղտոյին յաջողակ աշակերտներուն համար պատմաններ կը ստեղծուին իրենց ուսումը Ֆրանսայի մէջ կատարելագործելու համար:

ԼՂՀ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ Ա.ՅՑԵԼԱԾ ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆԸ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեան Դեկտ. 12–ին այցելած է Մարտակերտի սահմանամերձ գիւղերը, ծանօթանալու բանակին ծառայողներուն, սպաներուն զօրանոցի եւ բնակարանի պայմաններուն: Այցին ընթացքին Մատաղիս, Տօնաշէն, Թալիշ գիւղերուն մէջ սպաներու համար կառուցուած բնակարաններու յանձնումը կատարուած է:

ՁԱՏՐԱԿ

ԱՄԷՆԷՆ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՎԱՐՊԵՏԸ

Վանաձորցի Սամուէլ Տէր–Սահակեան մինչեւ 10 տարեկան ճատրակի վարպետներուն ամէնէն երիտասարդն է: Ան եւրոպայի ախոյեան է եւ ճատրակի միջազգային դաշնակցութիւնը այդ յաջողութեան համար վարպետի կոչում չնորհած է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀՐԱՒԷՐԸ Ի. ԱԼԻԵՒԻ

Ֆրանսայի կառավարութիւնը Ադրբեջանի նախագահ Ի. Ալիեւը Փարիզ հրաւիրած է, 2004–ի ընթացքին պաշտօնական այց կատարելու: Բաքուի Ֆրանսայի դեսպանը Շ. Փուարէ ըսած է թէ Ֆրանսա մէկ քանի գործօն մասնակից մը եղած է Մինսկի խումբի աշխատանքին եւ թէ վերջին շրջանին երկու երկիրներուն ընտրութիւններուն պատճառով որոշ լճացում մը նկատելի էր, սակայն այս եւս աչքի ժ աշխատանքի ժամանակն է:

ՕՐԱԻԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

Ս. ՀԻՒՍԷՅՆ ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՍՈՒՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

Շաբաթ իրիկուն, Դեկտեմբեր 13, ժամը 18.30–ին է տեղւոյն ժամով, որ ամերիկեան ուժերը ձերբակալեցին Իրաքի երբեմնի մենատէրը՝ Սատամ Հիւսէյն, իր ծննդավայրին՝ Թիքրիթի նկուղի մը մէջ: Առաջին առթիւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 14–ին, Ֆիւրաէրն էին – փէշմերկաները – որոնք լուրը հաղորդեցին, ապա՝ Մեծն – Բրիտանիոյ վարչապետը՝ Թոնի Պլէր եւ երրորդ դիրքի վրայ կը հասնէր Պուշ, որու համար խիստ կարեւոր յաղթանակ մըն է, նաեւ եւ մանաւանդ նախագահական իր ընտրապայքարին համար:

Առաջին նկարներէն կը հաստատուէր թէ Հիւսէյնի դիմադիծը բաւական փոխուած է եւ անհրաժեշտ նկատուած էր Ա–ՏԷ–Ի–ն քննութիւն ալ կատարել, վստահ ըլլալու համար որ ինք է եւ ոչ թէ նմանակ մը: Ըստ տրուած տեղեկութիւններուն, յանձնուած է առանց դիմադրութեան, ինք որ պարծենցած էր տեւնին, որ զինքը ողջ չեն բռներ: Այս հանդարտ եւ համակերպած յանձնումը չարդարացներ Ֆրանսական մեծխաներու «գափթուրէյ» տարազը, որ կը համապատասխանէ բռնի ուժով ձերբակալութեան մը:

Պաղտատի մէջ, ամերիկացի պատասխանատուն էր՝ Փօլ Պրէմէր, որ լուրը հաղորդեց գոհունակութեամբ, յայտարարելով թէ ութ ամիս եւք կարելի եղաւ ձեռք դնել Սատամ Հիւսէյնի վրայ: Իր թաքստոցը կը գտնուէր Թիքրիթէն 15 քիլոմեթր հարաւ, երկրին հիւսիսը, հոն որ իր բերդը եղած էր: Պուշ ալ չէր ծածկած իր գոհունակութիւնը, չեչտելով. – «Այդ մարդը ձեռք անցնելը կեանսական էր ազատ Իրաքի մը կերտման համար: Ան կը նչէ որ իր կտրած ճամբան վերջ կը գտնէ իրեն համար եւ քոլոր անոնց համար, որոնք իր անունով բիրտ ուժ գործածած կամ սպաննած են»: Պուշ լաւատես չէ թէեւ, որ այս ձերբակալութեամբ վերջ կը գտնեն ոճրափորձերը: Փաստն ալ տրուեցաւ անմիջապէս: Կիրակի օր իսկ, ոճրափորձ մը գործուեցաւ Պաղտատէն 60 քիլոմեթր արեւմուտք, Խալիսիահի ոստիկանատան առջեւ, ուր պայթեցաւ թակարդ կառք մը 17 հոգիի մահուան պատճառ ըլլալով: Երկու ոճրափորձեր ալ գործուեցան Երկուշաբթի Դեկտեմբեր 15–ին, ինք մեռեալ կար: Այս արարքները կը բացատրուին անով, որ որքան որ ուրախութիւն պատճառէ բռնատէրի մը ձերբակալութիւնը (որ, ի դէպ, երբեմնի սերտ բարեկամն էր Արեւմուտքի), կան Իրաքցիներ, որոնց համար Ամերիկացիք դրաւող ուժ մը կը ներկայացնեն:

*
**

Ս. Հիւսէյնի գինը 25 միլիոն տոլար գնահատուած էր Ամերիկացիներուն կողմէ եւ ի վերջոյ ձերբակալուեցաւ մեծ դիւրութեամբ, առանց որեւէ դիմադրութեան: 600 հոգիէ բաղկացած զօրաբաժին մըն է, որ ձեռնարկած է գտածողութեան: Հիւսէյնի գլուխ գտնուած են նաեւ 750 հազար տոլար, երկու կալաշնիկով եւ մէկ ատրճանակ: Հիւսէյն նոյնիսկ «գործակցած է» բժշկական քննութեան առեւ: Կը թուի որ համակերպած էր իր ճակատագրին: Կը մնայ իր դատավարութեան հարցը: Անմիջականին համար, փոխադրուած է Պաղտատի օդակայանին արգելափակման կայանը: Հաւանարար, դատուի Պաղտատի մէջ, Իրաքցիներէ բաղկացած դատարանի մը կողմէ: Չի կրնար

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Եւրոպայի արձանագրած ձախողութիւնը, չաբաթավերջին, անակնկալ մը չէր: Անակնկալը կրնար ըլլալ միայն, եթէ յաղթող ելքի մը յանգէին Եւրոպայի 25–երը: Ի՞նչ էր պատճառը, որու կառչած մնացին Լեհաստան եւ Սպանիա արգելք ըլլալով համաձայնութեան: 2000 Դեկտեմբերին Նիսի Ուխտը, որ առժամեայ բնոյթ պիտի ունենար, 27 ձայնի իրաւունք տուած էր Սպանացիներուն և Լեհերուն, ինչ որ կարելիութիւն կու տար իրենց որեւէ որոշումի արգելք ըլլալ, ինչպէս կրնային ընել Գերմանիա, Մեծն – Բրիտանիա, Ֆրանսա, Իտալիա, որոնք 29–ական ձայնով, (321–ի վրայ) իւրաքանչիւրը, այդ կարելիութիւնը ունի: Նոր սահմանադրութիւնը այլ կարգադրութիւն մը կ'առաջարկէր, այսինքն, Արտաքին նախարարներու ժողովին ի զօրու կը դառնայ կրկնակ մեծամասնութեան դրութիւնը, այսինքն՝ 50% պետութիւններուն եւ 60% բնակչութեան, ինչ որ նախապատուութիւն կու տայ ազգապզրական բնոյթին: Այս է, զոր Սպանիա և Լեհաստան կը մերժեն, չուզելով հրաժարիլ Նիսի Ուխտին իրենց չնորհած առաւելութիւններէն: Հակառակ, հերթական նախագահ՝ Ս. Պէրլուսքոնիի թափած ջանքերուն կարելի չեղաւ որեւէ լուծումի յանգիլ: Ժիսքար տ'Էսթէյնի, Սահմանադրութեան հեղինակը, որ Դեկտեմբեր 11–էն ի վեր «անմահ» է ամբողջ յաւիտենականութիւն ունի իր առջեւ, ինչպէս կը դրէր լրագրող մը, որպէսզի «իր» Սահմանադրութիւնը ծնունդ առնէ:

Ընդհանուր ձեւով ծնած տագնապը սուր բնոյթ ունի, թէեւ Շիրաք փորձեց մեղմացնել մթնոլորտը, յայտարարելով թէ «Եւրոպան երկար հանդարտ դէտ մը չէ եւ իր պատմութիւնը դրոշմուած է տագնապները յաղթահարելու իր կարողութիւններով»: Ցունուար մէկէն, հերթական նախագահութիւնը կը ստանձնէ Իռլանտա, ապա՝ Ցուլիս 1–ին՝ Հոլանտա եւ Շիրաք կը խորհի որ կացութիւնը կը բարելաւուի: Դրական կողմն այն է որ, տագնապէն եւք, ընտրուած է երեք լուծումներէն նուազ վատթարագոյնը, այսինքն՝ յետաձգել սահմանադրական բանակցութիւնները, ինչ որ միջին յաջողութիւն մըն է հիմնադիր երկիրներուն համար:

*
**

Եւրոպական Միութեան Պրիւքսէլի վեհաժողովին եզրափակիչ փաստաթուղթը յուսախաբութիւն պատճառած է Անգարայի: Հակառակ տեղւոյն վրայ փութացած վարչապետ Էրտողանի ու Արտաքին գործերու նախարար Կիւլի Ջանքերուն, հոն տեղ գտած են հետեւեալ յօդուածները. Թուրքիա պէտք է լրջօրէն բանակցի երկրին հարաւ–արեւելեան շրջանի կացութիւնը, հոն ապահովելով դատական իշխանութեան անկախութիւնը, կազմակերպուելու, արտայայտութեան եւ կրօնքի նման հիմնական ազատութիւնները, գլխաւոր – քաղաքացի յարաբերութիւններուն մէջ եւրոպական չափանիշներու կիրարկումը:

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՍԵԴԱ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ

Ցաւով տեղեկացանք Սեդա Սուքիասեանի վաղաժամ մահուան: Ան աւելի քան երկու տասնեակ տարիէ ի վեր կը վարէր Լիոնի Ս. Ցակոբ եկեղեցւոյ քարտուղարութիւնը եւ քոյրն էր մեր աշխատակից Սահակ Սուքիասեանի: Ազնուազոյն ու նուիրեալ անձնաւորութիւն մը որուն յետ երկարատեւ ու տառապալից հիւանդութեան մահը կսկիծով համակած է գինքը սիրողներու ընդարձակ շրջանակը:

Կը վշտակցինք իր ծնողքին եւ եղբայրներուն սուգին, մխիթարութիւն մաղթելով այս դառն կորուստին:

Յուղարկաւորութեան մանրամասնութիւնները Դ. էջի մահազդով:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԼԻՎԼԸՆԴ (ԱՄՆ) հիւանդանոցի մը մէջ, ուր փոխադրուած էր Օգոստոս 6–ին, շրջան մը խնամուելէ ետք Անգարա, իր մահկանացուն կնքած է Ադրբեջանի նախկին նախագահը՝ Հայտար Ալիեւ, 80 տարեկան: Սրտի եւ երիկամունքի լուրջ հարցեր ունէր: Իր երկրին մէջ, վարած էր ԿԱ – կէ – Պէ–ն 1967–էն 1969, Համայնավար կուսակցութեան Ա. քարտուղար էր մինչեւ 1982, ապա նախագահական աթոռը կը գրաւէր 1993–ին եւ կը վերընտրուէր 1998–ին: Նախագահ Ռ. Քոչարեան ցաւակցական հեռագիր մը ղրկած է զաւկին, որ Ադրբեջանի ներկայ նախագահն է:

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական բաժնին մէջ, հանրաքուէի բնոյթ ունեցող երեսփոխանական ընտրութիւն տեղի ունեցաւ Կիրակի, Դեկտեմբեր 14–ին: Ցորքին մէջ, բուն հարցը սա էր՝ թէ՞ր կամ դէմ էք ՄԱԿ–ի խաղաղութեան ծրագրին եւ Կիպրոսի անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան: Կղզին այս թրքական մասը ճանչցուած է միայն Անգարայի կողմէ որպէս «անկախ Հանրապետութիւն»: Ցիշենք որ, Կիպրոս բրիտանական նախկին գաղթավայր մըն էր եւ անկախ է 1963–էն ի վեր: 9251 քառ. քմ. տարածութիւն ունեցող կղզին, 1974–ի Թրքական յարձակումէն ի վեր բաժնուած է Արեւելքէն Արեւմուտք, կանաչ գիծով մը, 180 քմ. երկարութեամբ, ՄԱԿ–ի հակակըշռին տակ: Հարաւը, Կիպրոսի Հանրապետութիւնը կղզիին 60%–ը կը գրաւէ, 620 հազար յոյն Կիպրացիներով: Միջազգային գետնի վրայ միակ օրինաւոր իշխանութիւնն է: Հիւսիսը՝ հողամասին 37%–ը կը գրաւեն Թուրքերը, 200 հազար բնակիչով, որու 120.000–ը Անատոլուէն արտագաղթած են: Բրիտանական կայաններ կը գրաւեն կղզիին 3%–ը: Կիրակի, Դեկտեմբեր 14–ի ընտրութիւններու արդիւնքը հաւասար էր երկու կողմերուն համար, այսինքն, իշխանութեան թէ ընդդիմութեան աթոռներու թիւն էր 25–ական, 50 անդամներէ բաղկացած Ժողովրդարանի մը համար:

ԱՊԻՃԱՆի մէջ (Քոթ տ'Իվուառ), բաւական խորհրդաւոր բնոյթ ունեցող միջադէպեր պատահած են ազգային հեռատեսիլի կեդրոնատեղիի չէնքին առջեւ, որոնց հետեւանքով 18 մեռեալ կար: Կը թուի թէ յարձակման փորձ մը եղած է, որ ձախուած է:

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-36-

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ՀԱՑԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎ

Հրաւիրուած էի· գայլ· խօսք տրուած էր· խօսեցայ առաջին օրը, Ակադեմիայի նախագահական սրահին մէջ, մնացած օրերուն ալ հոն մնացի· ընակարանիս ամէնէն մօտն էր· կրնայի քալելով բարձրանալ· զիս հետաքրքրող նիւթերն ալ մեծ մասով հոն էին:

Հսկայական ձեռնարկ մըն էր· մեծ, շատ մեծ· ընդհանուր վերնագիր մը ուներ· ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻ ՎԻՃԱԿԸ ԵՒ ՁԱՐԳԱՑՄԱՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ· երեք կեդրոններու մէջ (Ակադեմիա, Համալարան, Մատենադարան) պէտք էր Սեպտեմբեր 15 – 20–ի ընթացքին լուսաբանէր հայագիտութեան արդի վիճակը: Դժուար առաջադրութիւն· անհնարին գործ: Կազմակերպիչները ամէն ինչ մեծ տեսած էին· սովետական հնգամեայ պլանները յիշեցնող· անոնց նման մերն ալ ժամանակէն առաջ վերջացաւ եւ կրցանք ամբողջ մէկ օր նուիրել քօքթէյլներու (առաւտ), ճաշերու (առաւտ) համերգներու, երգ ու պարի, եւ միջանկեալ զբօսաշրջիկութիւն ալ ընելու:

Բաժնուած էր չորս դլխաւոր ճիւղերու·

Ա. – ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂ – իր կարգին բաժնուած հինգ ենթամասնաճիւղերու:

1· *Սեպագիր քաղաքակրթութիւնների·*
2· *Հնագիտութեան*
3· *Ազգագրութեան եւ սոցիալական հարցերի·*
4· *Ժողովրդագրութեան*
5· *Աղբիւրագիտութեան·*

Բ· – ԲԱՆԱՍԻՐՈՒԹԵԱՆ – բաժնուած երկու ենթամասնաճիւղերու·

1· *Լեզուի*
2· *Գրականութեան*

Գ· – ՄՇԱԿՈՑԹ – նոյնպէս երկու ենթամասնաճիւղերու բաժնուած·

1· *Փիլիսոփայութեան·*
2· *Արուեստագիտութեան·*

Դ· – ՀԱՑՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻ ԵՒ ՀԱՑԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆԸ

Առնցմէ դուրս ծրագրուած էին երեք ԿԼՈՐ ՍԵՂԱՆՆԵՐ:

ա) Հայաստանը տարածաշրջանային համակարգում·

բ) Հայկական ինքնութեան խնդիրը Սփիւռքում եւ Հայաստանում·

գ) Կրթութեան հիմնախնդիրը Սփիւռքում եւ Հայաստանում:

Եւ Սեպտեմբեր 20, ժամը 10–ին, Շաբաթ օր

ԼԻԱԳՈՒՄԱՐ ԵԶՐԱՓԱԿԻՉ ՆԻՍՏ արդիւնքների մասին:

Անձնական տպաւորութիւններս

1· – *Յառաջիկայ թուեցի այս ամէնը որպէսզի տեսնուի թէ որքան ամենակարողութիւն պէտք էր ունենալ այս հայագիտական համագումարը, որպէսզի կարենար մի քանի օրերու մէջ դրուած բոլոր հարցերը ուսումնասիրել ... Իւրաքանչիւր մասնաճիւղ, նոյնիսկ ենթամասնաճիւղ կրնար առանձին համագումարի նիւթ դառնալ: Սովետական ՄԱՍՍԱՑԱԿԱՆ գործելու հիւանդին աւան – դութիւնը տակաւին երկար տարիներ կ'ուզէ բոլորովին արմատախիլ ըլլալու համար:*

2· – *Լուրջ, ծանր, հմուտ գիտնականներու մասնակցութիւնը կարեւոր մըն է· մեծ, շատ մեծ· ընդհանուր վերնագիր մը ունէր

ՇԱԻԼԻԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏԻՆ ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ՕՐԵՐԸ

Մեր ընթերցողները արդէն տեղեակ են որ Սեպտեմբերին, Շաւիլի քաղաքապետ՝ Ժան Լըվէն, խումբ մը գիտնականներու հետ, ճամբորդութիւն մը կատարեց դէպի Հայաստան (իր առաջին տպաւորութիւններու մասին տես՝ «Յառաջ», Հոկտեմբեր 17)։

Շաբաթ, Նոյեմբեր 29–ին, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան հրաւէրով, ան այս անգամ հրապարակաւ կը ներկայանար հանրութեան։ Աւելի քան հարիւր հոգի փութացած էին քաղաքապետարանին մեծ սրահը, լսելու Պ. Լըվէնի տպաւորութիւնները այս ճամբորդութեան շուրջ։ Երեկոյթին բացումը կատարեց եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան առենապետ՝ Հըրայր Հրաչեան որ, չնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ, բեմ հրաւիրեց այս ծրագրին գլխաւոր կազմակերպիչ, հիւլէպէտ Ժագ Փանոսեանը որ պատկերներու լուսարձակումով, այս տասը օրերուն նկարագրականը ըրաւ։ Ամէն մէկ տեսարժան վայրի անոր տուած յստակ բացատրութիւնները ամէնուն գոհացում պատճառեցին։

Ապա, խօսքը տրուեցաւ Պ. Լըվէնին։ Քաղաքապետը, իր ընդհանուր գոհունակութիւնը յայտնելէ վերջ, ամփոփ գիծերով ներկայացուց հայաստանեան իր օրերը, իր ուշադրութիւնը գրաւած յատուկ կէտեր մասնանշելով.

– Ժողովուրդին հիւրասիրութիւնը եւ անոր քրիստոնէական ամուր արմատը,

– Եկեղեցիներու գեղեցկութիւնը, իրենց պարզութեամբ խոկ, եւ անոնց պանծացումը օրհոտոքս կրօնավայրերէն,

– Ռուսերուն մեծ ներդրումները, խորհրդային չըջանին եւ անոնց ձգած ծանր ժառանգութիւնը, աւերակի վերածուած ու կողոպտուած հսկայ գործատուներով,

– Տնտեսութեան վերջերս նշմարելի որոշ ուժականութիւնը,

– Երեւանի ու գաւառի միջեւ գոյութիւն ունեցող մեծ անհաւասարակշռութիւնը. «մայրաքաղաք մը որ երկրի մը քնակչութեան գրեթէ կէսը կ'ամփոփէ պիտանի չի կրնար ըլլալ»,

– Արտագաղթի դժբախտ երեւոյթը որ երկիրը կը պարպէ իր կենսունակ երիտասարդ տարրերէն. օրինակ մը՝ «Երեւանի համալսարաններու ուսանողներու չափազանց մեծամասնութիւնը աղջիկներէ բաղկացած է»,

– Մեծամօրի հիւլէակայանի պարագան, որուն «պահանջուած փակումը 2004–ին անիրականալի է մինչեւ փոխանակելի նոր ուժանիւթի աղբիւրի մը յայտնաբերումը»,

– Մշակութային Երեւանը, իր հարուստ աւանդութիւններով ու խոստմնալից տաղանդներով,

– Իրանի կարեւոր դերը երկրին տնտեսական պոյտեւման մէջ։

Պ. Լըվէն վերյիշեց նաեւ իր ճամբորդութեան քանի մը կարեւոր պահերը որ երկար դրոշմուած պիտի մնան իր յիշողութեան մէջ.

– Գարեգին Բ. Հայրապետին հետ հանդիպումը, Ս. Էջմիածին, եւ սիրալիր ընդունելութիւնը,

– Ժագ Փանոսեանի ի պատիւ ընդունելութիւնը Հայաստանի Ազգային Ակադեմիա, երբ Ֆրանսահայ գիտնականը կը ստանար «Պատուակալ Տոքթոր»ի կոչում,

– Այց Երեւանի Ֆրանսական համալսարանը,

– Բեղմնաւոր հանդիպումները Ազգային ժողովի նախագահ՝ Արթիւր Պաղտասարեանի եւ, Ֆրանսայի դեսպան՝ Հանրի Գիւնիի հետ,

– Ամերիկեան դեսպանատան կառուցումը՝ աշխարհի ամենամեծը 2005–ին եւ անոր թուրք բանուորները...

– Շաւիլի «Ժան Մուլէն» վարժարանի բարեկամ՝ «Մեսրոպ Մաշտոց» դպրոցի աշակերտներուն յուղիչ ընդունելութիւնը։

Վերջապէս, քաղաքապետը անդրադարձաւ «Շէն» կազմակերպութեան գործունէութեան որ որակեց «արագօրէն օգտակար». ան հիացում յայտնեց, իւ մասնաւորի, Աչնակի մօտ 40 հեկտարի վրայ 8·000 ծիրանենիներու այգիին ու անոր կողքին գործող չորանոցներուն։ «Շէն»ի մասին յաւելեալ տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ կազմակերպութեան անդամ եւ քաղաքապետի խորհրդական՝ Կարպիս Մկրտիչեան։

Պ. Լըվէն իր խօսքը աւարտեց մասնաւոր չնորհակալութիւն յայտնելով Ժագ Փանոսեանի՝ «այս ճամբորդութեան կեանդանի ոգին»։ Ան մաղթեց որ Շաւիլը եւ յարակից քոյր քաղաքները (Սեւր, Իսի, Վանվ եւ Վիլ տ'Աւրէյ) աւելի լաւ ճանչնան այս փոքրիկ բայց կարեւորութիւններով լի երկիրը, անոր հետ իրենց դրացակցութիւնը զարգացնելով, ամէն բնագաւառներէն ներս։

Երեկոյթը աւարտեցաւ ընդունելութեամբ մը։

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

ԴԱՂՈՒԹԷ ԴԱՂՈՒԹ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ կաթողիկոսարանի Շնորհալի երգչախումբը, Ազգային Եղիչէ Մանուկեան վարժարանի Սիրան Մանուկեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 19–ին, համերգով մը նշած է իր երեսունամեակը։ Նախագահած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. կաթողիկոսը։ Երգացանկը բաղկացած է հայ եկեղեցական եւ տոհմիկ երգերէ։ Խմբավարը՝ Պարթեւ Վրդ. Կիւլիւմեան ներկայացուցած է հայ հոգեւոր ու աշխարհիկ երաժշտութենէն հատուածներ։ Աւարտին Արամ Ա. իր հայրական օրհնութիւնը տուած է, գնահատելով համերգը եւ երգչախումբին 30 տարիներու վաստակը։

դեմիա, երբ Ֆրանսահայ գիտնականը կը ստանար «Պատուակալ Տոքթոր»ի կոչում,

– Այց Երեւանի Ֆրանսական համալսարանը,

– Բեղմնաւոր հանդիպումները Ազգային ժողովի նախագահ՝ Արթիւր Պաղտասարեանի եւ, Ֆրանսայի դեսպան՝ Հանրի Գիւնիի հետ,

– Ամերիկեան դեսպանատան կառուցումը՝ աշխարհի ամենամեծը 2005–ին եւ անոր թուրք բանուորները...

– Շաւիլի «Ժան Մուլէն» վարժարանի բարեկամ՝ «Մեսրոպ Մաշտոց» դպրոցի աշակերտներուն յուղիչ ընդունելութիւնը։

Վերջապէս, քաղաքապետը անդրադարձաւ «Շէն» կազմակերպութեան գործունէութեան որ որակեց «արագօրէն օգտակար». ան հիացում յայտնեց, իւ մասնաւորի, Աչնակի մօտ 40 հեկտարի վրայ 8·000 ծիրանենիներու այգիին ու անոր կողքին գործող չորանոցներուն։ «Շէն»ի մասին յաւելեալ տեղեկութիւններ հաղորդեց նաեւ կազմակերպութեան անդամ եւ քաղաքապետի խորհրդական՝ Կարպիս Մկրտիչեան։

Պ. Լըվէն իր խօսքը աւարտեց մասնաւոր չնորհակալութիւն յայտնելով Ժագ Փանոսեանի՝ «այս ճամբորդութեան կեանդանի ոգին»։ Ան մաղթեց որ Շաւիլը եւ յարակից քոյր քաղաքները (Սեւր, Իսի, Վանվ եւ Վիլ տ'Աւրէյ) աւելի լաւ ճանչնան այս փոքրիկ բայց կարեւորութիւններով լի երկիրը, անոր հետ իրենց դրացակցութիւնը զարգացնելով, ամէն բնագաւառներէն ներս։

Երեկոյթը աւարտեցաւ ընդունելութեամբ մը։

ՀՐԱՅՐ ՀՐԱՉԵԱՆ

ՀԱՅԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԷՍԻՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Աչխատանքի օրուան աւարտին, Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 4, Տեսինի Հայութիւնը պատեհութիւնը ունեցաւ վայելելու գեղարուեստական անսովոր երեկոյթ մը։

Նախաձեռնողները եղած էին տեղւոյն Ֆրանսացի համայնքն ու անոր Աւետարանական Եկեղեցին, որոնք ընտրած էին կրօնաչունչ յայտագրի մը քանաձեւը՝ Ֆրանսացիներուն ծանօթացնելու հայ մշակոյթն ու պատմութիւնը։

Անկասկած, այս էր նաեւ պատճառը երկու համայնքներու ներկայութեան որ չօչափելի էր քաղաքապետարանի հանդիսասրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 20·30–ին։

Բարի գալուստի ու եղբայրութեան փոխադարձ ուղերձներէն ետք, Լիոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հովիւը պատուելի Յակոբ Զողանճեան պատմեց ու ընդգծեց Հայոց պատմութեան կարեւորագոյն թուականներն ու էջերը, Հայկ Նահապետէն մինչեւ Հայաստանի երկրորդ անկախութիւնը։ Ու եղբայրական իր ներկայացումը ցայտեցնելով «Հայ ժողովուրդի աննկուն նկարագիրը որ թէպէտեւ ընկճուած՝ սակայն բնաւ չէ յաղթահարուած զինք տիրապետող ուժերէն»։

Ապա, երգ ու նուագ բոլորեցին դեղարուեստական բաժինը։

Կազմակերպողները ձեռք բերած էին, այս առիթով, Սպիտակ նուագախումբի մասնակցութիւնը։ Կակաչները, Շուշիկկի, Տրապիզոնցիների պար եւ այլ կտորներ դրաւեցին սրահը ու լեցուցին հայ արուեստով։

Հանդիսականները չմնացին անտարբեր ու պատասխանեցին դնահատական ծափահարութիւններով։ Գեղեցիկ վայրկեաններ վերապահեց նաեւ Տեսինի Աւետարանական Եկեղեցւոյ երգչախումբը։ Երեսունեւհինգ անդամներ՝ որոնք սեղծեցին կրօնաչունչ մթնոլորտ մը, իրենց իւրայատուկ եռանդով։

Հանդիպումի ու եղբայրութեան պահերը երկարեցան մինչեւ ուշ առեն, երբ արդէն ժամն էր մեկնելու, անտարակոյս, նման հանդիպումներ կրկին ապրելու ըսպասումով։

ՎԱՐԴԱՆ

ՍԻՐՈՑ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

8

– Բայց սիրում եմ քեզ, – ըսաւ քաղցրը, – դէ՛հ, համբուրիր զիս, ամբա՛րիշտ, ուզո՞ւմ ես...

– Ո՛չ, – ըսի վայրագ։

Շրթներս կը դողային։ Սէ՛րս ալ։ Ու անոր անուշ ու փափուկ ձեռքերն ալ ձեռքերուս մէջ։

– Վա՛ւ, դա՛տարկապորտ, – ըսաւ տրտնջալով, – ուրեմն քնա՛ր, ... էդուց գնում եմ էլ բնաւ չենք հանդիպի, դիւցազ՛ր բարի, ձե՛ռդ տուր...

Տուի ու սեղմեցինք երկար իրարու հէք ու դողդոջուն ձեռքերը։

– Նայի՛ր, – ըսաւ երկարելով ինձ այգաբարտ մը, – եղբօրս հասցէն է, Պաթումից կը գրես ինձ այս հասցէով, ծրարի անկիւնը կը գնես «Սիրարփի համար»։ Կը գրկես ինչ որ խոստացար, չէ՞...

Լռեցինք։ Երկուքս ալ դողդոջուն ,այսուհանդերձ երջանիկ։

– Ցետոյ, – ըսաւ տրամութեամբ, – ամէն Ապրիլի տասնըչորսին, մեր հանդիպման տարեդարձին, կը գրենք իրար, ուզո՞ւմ ես... Ամէն տարի՝ Ապրիլի տասնըչորսին, մինչեւ կը լինես երեսուն տարու։ Ի հարկէ, ես կ'ամուսնանամ, – աւելցուց տխուր, – դուն՝ ո՛չ, վստահ եմ ձեռքիդ դծերը ինձ չեն խարում, բայց ոչինչ, կը գրե՞ս, չէ՞... Երանա՛նդ, ի՛նչ էլ որ պատահի...

– Այո՛, – ըսի խուլ։

– Դէ՛հ, գիշեր բարի, – ըսաւ կրկին։

– Գիշեր բարի ու մնա՛ս բարով, Արփի՛կ...

Ձեռքը կը դողար, կը դողար, կը դողար իմ ձեռքիս մէջ։

– Որ դու չես համբուրում ինձ, ես կը համբուրեմ քեզ, – ըսաւ քաղցրութեամբ, ու մազերուս վրայ համբուրեց զիս՝ երկար ու մաքուր համբոյրով մը։

Լուսնկան կ'իյնար միշտ մեր մազերուն վրայ։

Ու դնաց։ Ես մնացի մինակ։

*
**

Աչքերս խոնաւցան կրկին։ Արտասուքի խոշոր կաթիլներ կը թրջէին թարթիչներս, բայց զսպեցի ինքզինքս։ Սկսայ արտասուել ամուր ու զօրաւոր ձայնով, բայց յուզումնահար, ինչպէս վայել է տղամարդու մը, որ իր սրտին յաղթել գիտէ, որ կրնայ սիրել, ինչպէս ամէն մարդ չի կրնար, ու կրնայ արիւնել իր սիրտը, դառն, բայց արդար հաճոյքով մը։ Զայնս կը հանդստացնէր զիս, ինչպէս մօր մը ձայնը գիշերուան մէջ՝ երբ տղէ մը վախցող պզտիկը կը քաջալերէ։ Կ'արտասանէի ուժեղ ու լայն կառուցւածքով Սիամանթոյէն քերթուած մը, զոր սորվեցուցած էր ինձ պիս «Ամբարիշտ» անուանող ուսուցչուհիս, չար աչքերով՝ յանդիմանելով ամէն անգամ, եթէ չէի կրնար բառերուն տալ իրենց իւրայատուկ չեշտն ու յուզումը։

Նեղէ՛, եղբա՛յր, որ այսօր ես
Քու սիրտդ ու
Հոգիդ,՝ մահուան գուժով մը
Փլատակի մը վերածեմ...
Մեր մայրը մեռաւ այս իրիկուն...

Բայց յանկարծ մեծ ցաւ մը սեղմեց կոկորդս, արցունքի խոշոր կաթիլներ կըրկին թրջեցին թարթիչներս ու ցաւաբեկ թիկունքներով, ինկած սեղանին վրայ ու դէմքս պահած դողահար ձեռքերուս մէջ։ Լուսնկան կ'իյնար ուսերուս։

9

Ես կը սիրեմ այն գրքերը, որ կը վերջանան տխուր ու եղերական խորքի մը վրայ, ինչպէս գրեթէ բոլոր մեր հաճոյքի օրերը։ Ու երբ Արփիկի մեկնելէն յետոյ, Պայֆարը վերջացուցի, սիրտս ըսկսաւ մեղմօրէն հանգստանալ։ Քնանալը լեցուն ու վշտահար սրտով, չրթներով, որ կը դողդոջեն, ոչ միայն կը հանդստացնէ մարմինս, այլ եւ սիրտս։

Առաւօտը կ'արթննամ առողջ ու պարծառ աչքերով նայելով աշխարհին վրայ, ինչպէս յաղթական զօրավար մը պատերազմի դաշտին կը նայի։ Նայուածքս կը դրկէ առաւօտը լիութեամբ, տիրելու, ուրախանալու, ամէն անկիւն երջանկութիւն մը կամ դանձ մը գտնելու յատկութեամբ։ Կը նայիմ մարդոց հպարտութեամբ ու ամուր, բայց եւ անմեղ լըրութիւն մը կը նստի աչքերուս մէջ...

Երբ ձեռքերս գրպանս՝ հասայ կայարան, առաւօտը հազիւ սկսած էր հաճելի դառնալ քաղաքին վրայ։ Վահրամը արդէն կը սպասէր կայարանին դուռը։ Վազեց վրաս ու կ'ուզէր խօսիլ, բայց յանկարծ լռեց նայելով աչքերուս ու դէմքիս։

– Հիւա՞նդ ես, – ըսաւ լուրջ, – տըժգոյն ես ու աչքերդ փոսը ինկած են, երեա՛նդ, ի՞նչ ունիս...

– Ոչի՛նչ, ոչի՛նչ, անքնութենէս է. երկու գիշեր է կը կարդամ։

– Ո՛չ, – ըսաւ վստահ, – անքնութենէ չէ, վիշտ մը ունիս անպայման, տակաւ չե՞ս զգար ինքզինքդ...

– Չէ՛...

– Ի՛նչ որ է, ահաւասիկ, բարեկամ, տոմսակ չկրցայ առնել. կարգը իմս էր, երբ տոմսակավաճառը դոնակը գոցեց ու «վաղը» ըսաւ։ Քու սիրուն օրիորդդ ու իր եղբայրը քիչ առաջ մեկնեցան... Բախտութիւնը ապտակելի է, կարելի է փախիլ առանց տոմսակի...

– Սրիկայ Վրացիները կը բռնեն ու կը վերադարձնեն ետ. ըրած են։

(Շար. 25)

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՏԷՍԻՆ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Աչխատանքի օրուան աւարտին, Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 4, Տեսինի Հայութիւնը պատեհութիւնը ունեցաւ վայելելու գեղարուեստական անսովոր երեկոյթ մը։

Նախաձեռնողները եղած էին տեղւոյն Ֆրանսացի համայնքն ու անոր Աւետարանական Եկեղեցին, որոնք ընտրած էին կրօնաչունչ յայտագրի մը քանաձեւը՝ Ֆրանսացիներուն ծանօթացնելու հայ մշակոյթն ու պատմութիւնը։

Անկասկած, այս էր նաեւ պատճառը երկու համայնքներու ներկայութեան որ չօչափելի էր քաղաքապետարանի հանդիսասրահին մէջ, երեկոյեան ժամը 20·30–ին։

Բարի գալուստի ու եղբայրութեան փոխադարձ ուղերձներէն ետք, Լիոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հովիւը պատուելի Յակոբ Զողանճեան պատմեց ու ընդգծեց Հայոց պատմութեան կարեւորագոյն թուականներն ու էջերը, Հայկ Նահապետէն մինչեւ Հայաստանի երկրորդ անկախութիւնը։ Ու եղբայրական իր ներկայացումը ցայտեցնելով «Հայ ժողովուրդի աննկուն նկարագիրը որ թէպէտեւ ընկճուած՝ սակայն բնաւ չէ յաղթահարուած զինք տիրապետող ուժերէն»։

Ապա, երգ ու նուագ բոլորեցին դեղարուեստական բաժինը։

Կազմակերպողները ձեռք բերած էին, այս առիթով, Սպիտակ նուագախումբի մասնակցութիւնը։ Կակաչները, Շուշիկկի, Տրապիզոնցիների պար եւ այլ կտորներ դրաւեցին սրահը ու լեցուցին հայ արուեստով։

Հանդիսականները չմնացին անտարբեր ու պատասխանեցին դնահատական ծափահարութիւններով։ Գեղեցիկ վայրկեաններ վերապահեց նաեւ Տեսինի Աւետարանական Եկեղեցւոյ երգչախումբը։ Երեսունեւհինգ անդամներ՝ որոնք սեղծեցին կրօնաչունչ մթնոլորտ մը, իրենց իւրայատուկ եռանդով։

Հանդիպումի ու եղբայրութեան պահերը երկարեցան մինչեւ ուշ առեն, երբ արդէն ժամն էր մեկնելու, անտարակոյս, նման հանդիպումներ կրկին ապրելու ըսպասումով։

ՎԱՐԴԱՆ

ՎԻԵՆ, ԼԻՈՆ, ԺԸՆԱՄ, ՊՈՒՌ ԼԷ ՎԱԼԱՆՍ

Տէր եւ Տիկին Սուքիաս Սուքիասեան, զաւակները ու թոռները,

Տէր եւ Տիկին Բաթգէն Ուզունեան,

Ուզունեան եւ Զօրեան ընտանիքները (Փարիզ եւ Պուք Պէլէօ)

յաւուղ կը ծանուցանեն իրենց զաւկին քրոջ, հօրաքրոջ, քրոջ աղջկան եւ ազգականին՝

ՍԵԴԱ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 13–ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17–ին ժամը 8·45–ին Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր եկեղեցին, ժամը 10·30–ին Վիենի Saint-Maurice Մայր Տաճարը։

Մարմինը կ'ամփոփուի Վիենի «Pipet» գերեզմանատունը։

Հանդուցեալին փափաքին համաձայն, ոչ ծաղիկ, ոչ ալ յուշաքար։

Փոխան ծաղկեպսակի նուէրներ՝ Ֆըրանսայի Հայաստանի Հիմնադրամին, Լիոնի Մարգարեան – Փափազեան վարժարանին։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La MCA a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'événement musical de cette fin d'année.

Venez rencontrer

Garbis APRIKIAN

Compositeur

A l'occasion de la parution de ses CD
«OEuvres vocales et instrumentales»
«Six Chants Arméniens» pour piano à l'intention des Jeunes Pianistes

Intervention de
ARA KRIKORIAN

le Vendredi 19 Décembre à 20h45

Présentation—illustrations sonores—dédicaces

***

EXPOSITION

La MCA a le plaisir de vous inviter à l'exposition
« PHOTOGRAPHIES »
de **GREGOIRE PABOUDJIAN**
Photographe de la rue
à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville

du 13 au 20 décembre de 15h à 19h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Ս· ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 18
ժամը 20·30–ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԱՆ

փարիզահայ հզօր ազգային – հասարակական դործիչը

«Դուք ազատ էք ծառայելու, ինչպէս եւ ես ազատ էի, ազատ եմ, եւ պիտի ազատ մնամ չծառայելու»։
ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԱՆ

Բանախօս՝ ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge
RER: Luxembourg

Մուտքը ազատ է։

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբը ձեզ կը հրաւիրէ

ՊԱՂԱՆԴԻ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԻՐ ՁԱՇԻՆ

Կիրակի, Դեկտ· 21, ժամը 13–ին պատարագէն ետք առաջնորդարանի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Հայկական Ամանորեայ մթնոլորտ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն եկեղեցւոյ գիւանատուն՝
01 43 59 67 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 47 43 12 66 01 46 62 01 29

Մասնակցութեան նուէր 20 Եւրօ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տիկին Ստամպոլցեանի մահուան առիթով, Դպրոցասէր վարժարանը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները·–

Տիկնայք Վ. Աճէմեան եւ Ս. Պեկեան 20 Եւրօ, Գիւնթիւրեան եւ Աճեմեան ընտանիքներ 80 Եւրօ, Տիկին Ե. Ստամպոլցեան եւ Պր. Վ. Մանկասարեան 200 Եւրօ, Տիկին Վ. Սիլվա Սմիթ 200 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Բալուօղլու, Օր. Մ. Զաքարեան, Տիկին Ժ. Զիտեմեան 50–ական Եւրօ։

GROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE
organise le

Réveillon de la Saint Sylvestre

31 décembre à 20 heures 30

Soirée exceptionnelle animée par l'**Orchestre MASSIS**

Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons
P.A.F. : 120 Euros
Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)

Renseignements et inscriptions avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

***

RECRUTEMENT POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE

Printemps: Du 10 au 17 avril
Eté: Juillet et Août
> Directeurs diplômés BAFD
> Animateurs diplômés BAFA

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17, rue Bleue, 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr en précisant le ou les séjours souhaités.

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2004 et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐՁԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւուցդոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Aidez les Arméniens d'Irak

Depuis la fin de la guerre, la guéilla et les attentats persistent en Irak, et visent même le siège du CICR (Comité International de la Croix Rouge), qui malgré tout, poursuit sa mission sur place.

Les besoins spécifiques des 30 000 Arméniens d'Irak ne peuvent être comblés par l'aide internationale. C'est à la diaspora de leur venir en aide.

Les Croix de Secours arméniennes ont lancé une collecte de fonds pour les Arméniens d'Irak: 60 000 dollars ont déja été réunis aux Etats-Unis.

Les Arméniens de France doivent se mobiliser pour :
— RECONSTRUCTION DES ECOLES ARMENIENNES A BAGDAD, MOSSOUL, BASSORA, KIRKOUK ET ZAKHO
— RECONSTRUCTION DE L'HOSPICE ARMENIEN DE BAGDAD,
— RECONSTRUCTION DES STRUCTURES ARMENIENNES...

Envoyez vos dons à

la Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 Paris
Chèques libellés à l'ordre de «CBAF — Collecte Irak»

ՀՄԼՄ-ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Մասնակցութեամբ՝
ԾՈՎՍԷՓ_Ի (Հալէպէն)
եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 10–ին

Hôtel SOFITEL
«Forum Rive Gauche»ի սրահներէն ներս
17 bis, Boulevard Saint-Jacques, 75014 PARIS

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 44 05 17 77 *կամ* 01 43 78 57 67 *թիւերուն։*

ՀԱՅՐԱՆԱԿԱՆ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
MERCREDI
17 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·838 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·838

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԾՈՂՈՎԸ ԵՒ ՑԱՑՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 13–ին Երեւանի մէջ գումարուած է Նախիջեւանի Հայրենակցական միութեան համաժողովը, Նախիջեւանահայերու Ազգային խորհուրդի նախագահ Ռ. Համբարձումեանի ղեկավարութեան տակ: Այդ առթիւ հրապարակուած Ցայտարարութիւնը որ միաձայնութեամբ ընդունուած է, նիւթ կ'ընէ Ղարաբաղի հարցին կարգաւորումի բանակցութիւններուն Մեղրիի չհարկուածը: Բառածը այն է որ առաջարկուած է Մեղրիէն միջանցք մը տրամադրել Ազըրբէջանին, որպէսզի միանայ Նախիջեւանին:

Համաժողովը «իբրեւ ինքնապաշտպանական քայլ», երեք կէտով դիրք մը ճշդէ նման հեռանկարի առջեւ.

Ա) Արցախի առընչութեամբ Մեղրիի միջանցքին նիւթ դառնալը կը վերարծարծէ Նախիջեւանի հարցը. իսկ անոր կարելի չէ անդրադառնալ առանց 1921 Մարտ 16–ի ռուսե-թրքական Մոսկուայի դաշնագիրը վերաքննելու: Ատոր կապուած է նոյն տարին (Հոկտեմբեր 13) Հայաստանի պարտադրուած Կարսի պայմանագիրը որով սահմանները գծուեցան կամայական կերպով: Մոսկուայի դաշնագրով Ազրբէջանի «ինամակալութեան» ձգուած Նախիջեւանը 1921 – 1989–ի ընթացքին ամբողջովին պարպուեցաւ հայ բնակչութենէն:

Բ) Կը պահանջուի Մինսկի խումբէն որ Մեղրիի հարց քննելու պարագային բանակցութեան կողմ ընդունուի իր քնորանէն արտաքսուած մօտ 400 հազար Նախիջեւանցիներուն լիազօր մարմինը՝ Նախիջեւանցիներու Ազգ. Խորհուրդը:

Գ) Համաժողովը նկատի առած վերջին տասնամեակին Նախիջեւանի ինքնավար մարզին հայկական Ջուղայի աւելի քան երեք հազար տապանաքար – խաչքարերու եւ քանի մը եկեղեցիի բարբարոսաբար քանդումին վաստը, կը դիմէ Եւրոպայի Խորհուրդին խորհրդարանական վեհաժողովին որպէսզի միջազգային պաշտպանութեան տակ առնուի մնացածը: Նման դիմում կատարելու թեկնածուն կ'ընտրէ Հայաստանի Ազգային Ժողովին ալ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 15 / 16)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԸ

ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ Ա. ԴԻՄՈՒՄԸ

Հոկտեմբեր 27–ի դատով ցմահ բանտարկութեան դատապարտուածներէն Լիւիկ Գրիգորեանի պաշտպան փաստաբանը Կ. Աղաջանեան յայտնած է թէ դիմած է Դեկտեմբեր 2–ի վճիռին վերաքննութեան: Մեղադրեալները այդ թուականէն ի վեր 15 օր պայմանաժամ ունէին վերաքննիչ առեանին դիմելու համար:

ՎՐԻՊԱԿ.– «Ցառաջ»ի Դեկտեմբեր 16–ի թիւին, Ա. էջի, Բ. սիւնակի վերջին եւ Գ. սիւնակի ա. տողերը պէտք է ըլլան.– "Չի կրնար դատուիլ Լա Հէի միջազգային դատարանին կողմէ բանի..."։

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՈՎ ՊԻՏԻ ԴԱՏԷ Ս. ՀԻՒՍԷՅՆԸ

ՊՈՒՇ ԿՈՂՄՆԱԿԻՑ Է ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻ

Ըստ երեւոյթին, Ս. Հիւսէյնի անմիջական չրջապատէն անձ մը կամ անձեր են, որոնք դաւաճանած են եւ Ամերիկայիներուն յանձնած նախկին մենաշէրը: Ծանօթ է որ ԱՄՆ 25 միլիոն տոլար առաջարկած էին անոր յանձնումին կամ որեւէ տեղեկութեան համար: Թէեւ Ամերիկացիք յայտարարեցին որ Սատամ Հիւսէյն պատերազմական դերի մըն է, առաջին պատկերները չեն արդարացներ նման յայտարարութիւն մը եւ արաբական աշխարհն ալ կը դատապարտէ սըսդոումը նուաստացուցիչ տեսարաններու, մանաւանդ բժշկական քննութեան առեն: Ժընեւի պայմանագրին համաձայն (1949), պատերազմական գերիները պէտք է վայելեն մարդասիրական վերաբերում: Պէտք է պաշտպանուին բիրտ արարքներու դէմ, նախատինքներու եւ հանրային հետաքրքրութեան: Կը մնայ ճշդել նաեւ թէ ո՞վ պիտի դատէ Հիւսէյնը: Իրաքի կառավարական Առժամեայ Խորհուրդին համար, միայն Իրաքցիները կրնան դատել, բայց կը թուի որ Ամերիկացիք կ'ուզեն որ դատական կազմը օտարներ ալ ընդգրկէ: Պուշ, Դեկտ. 15–ին ճառ մը եւս արտասանած է, որմէ կը պարզուի որ մահապատիժի ալ կողմնակից է: Մըննաց որ, արդար դատի մը պարագային, այնքան ալ դիւրին չէ բոլորովին ջնջել Ս. Հիւսէյնի հին բարեկամներն ու զինակիցները, այսինքն Արեւմուտքը, այսինքն Ամերիկացիները:

Ուաշինկթընի այս ձերբակալութենէն եռք ձեռք կ'երկարէ Փարիզի եւ Պէրլինի: Պուշ կը յիշէ որ տարակարծութիւններ եղած են Ս. Հիւսէյնի եւ անոր ներկայացուցած սպառնալիքին չուրջ, բայց հիմա կ'ուզեն աշխատիլ անոնց հետ բազմաթիւ հարցերու համար:

Մամուլի ասուլիսին ընթացքին, Պուշ կրկնած է որ հարկ է հրապարակային դատավարութիւն մը ունենալ և վստահ է որ ան պիտի իրագործուի արդարօրէն: Բանական անորոշ մնացած է մահապատիժի չուրջ, ըսելով.– «Անձնական կարծիքս ունիմ թէ ի՞նչ ձեւով պէտք է վարուիլ իրեն հետ, բայց իրաքցի քաղաքացի չեմ, Իրաքցիներն են, որոնք պարտին որոշել»: Կը յիշուի այս առթիւ, որ Պուշ մահապատիժի կողմնակից եղած էր որպէս կառավարիչ:

*
**

Տեղւոյն վրայ ոճրափորձերը չեն դադրած, կան նաեւ ի նպաստ Հիւսէյնի ցոյցեր: Թիքրիթի մէջ, որ իր բերդն էր, 300 ուսանողներ, որոնցմէ ոմանք կ'արտասուէին, ցոյց մը ըրած են, բացատրելով.– «Մեր արիւնով, մեր հոգիով քեզ պիտի պաշտպանենք Սատամ Հիւսէյն»:

Ներկայիս Ս. Հիւսէյնի ո՞ր ըլլալն ալ յայտնի չէ: Ըստ ոմանց միշտ Իրաք է, բայց ամերիկեան կարգ մը աղբիւրներու համաձայն Քաթար փոխադրուած է: Հարցաքննութեան առեն, Ս. Հիւսէյն կրկնած է որ զանգուածային բնաջնջման զէնք չկայ Իրաք, ինչ որ փաստուեցաւ ուժ ամիսէ ի վեր:

*
**

Ջուգադիպութիւնը այնպէս անօրինած էր, որ Դեկտեմբեր 15–ին Փարիզ կը գտնուէր Իրաքի Կառավարական Խորհուրդին պատուիրակութիւնը, գլխաւորութեամբ նախագահ Ապտէլ Ազիզ Հաքիմի, ինչ որ առիթ տուաւ միացեալ մամուլի ասուլիսի մը Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարին հետ: Կողմերը չատ չերմ մթնոլորտի մը մէջ գործակցած են եւ փոխադարձ գովեստները չեն պակսած: Այս առթիւ, այն տպաւորութիւնը ծագած է, որ Ֆրանսա կրնայ ջնջել Իրաքի պարտքին մէկ կարեւոր մասը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԿԻՊՐՈՍԻ Թրքական բաժնի երեսփոխանական ընտրութեան արդիւնքը՝ 25 աթոռ իշխանութեան, 25 ալ ընդդիմութեան չատ բարդ կացութիւն մը ստեղծած է եւ դրեթէ անկարելի կը դարձընէ կառավարութիւն մը կազմելու անմիջական հաւանականութիւնը: Տէնք – Թաչի ընդդիմադիր կուսակցութիւնները ձայներու 50,29%–ով մեծ բան չեն կրնար ընել գոյութիւն ունեցող սթաթու քուոյին վրայ: Այսինքն՝ վերսկսիլ բանակցութիւնները յոյն կիպրացիներուն հետ եւ կողմնակից ըլլալ Եւրոպայի անդամակցութեան: Այս պայմաններուն մէջ, յաղթական կը թուի Տէնքթաչ, գոնէ առժամապէս: Ինք, արդէն յայտարարած է.– «Դեռ երկու տարուան համար հոս եմ»: Կողմնակից է դաշնակցայինէն աւելի համադաշնակցային դրութեան մը: Տրամադիր է բանակցելու, բայց, Ք. Ադնանի ծրագրին համաձայն չէ, իրեն համար յոյն կիպրացիները պէտք է ընդունին երկու գօտիներու ակզբունքը եւ բնակչութիւններու փոխանակումը:

Զէզէին ապստամբներ Տաղստան խուժած են Դեկտեմբեր 15–ին եւ ապաննած են ինը սահմանապահներ, պատանդ բռնելով ալ չորս բնակիչներ: Նման դործողութիւններ եղած են անցեալին ալ, Շամիլ Բասայեւի ղեկավարութեան ներքեւ եւ 1999–ին ալ, նախագան ծառայած են ռուս–չէչէն Բ. պատերազմին: Դեկտ. 15–ի գործողութիւնը նոյն տարողութիւնը չէ ունեցած եւ տեղի ունեցած է Ցունտի լեռնային չրջանը: Ցայտնի չէր թէ այդ ըմբոստները ուրկէ՞ կու գային եւ Թիֆլիս բոլորովին կը հերքէր թէ վրաստանէն դացած ըլլան:

Վենեսուէլի համբաւաւոր Ֆէնիչէն, որ հրոյ ճարակ դարձած էր 1996ին, ոճրային հրդեհի մը հետեւանքով, կրկին բացաւ իր դուռները Դեկտեմբեր 14–ին, ամբողջովին վերանորոգուած եւ 176 յաւելեալ աթոռներով: Բացումը կատարուեցաւ Պէթհովընի, Սթրավինսքիի, Գալտարայի

(Շար.ը Դ. էջ)

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔԻ ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ Ի. ԱԼԻԵՒԻՆ

Ազրբէջանի նախորդ նախագահ Հ. Ալիեւի մահուան առթիւ արտասահմանի բարձրաթիւ ղեկավարներու կարգին ցաւակցութիւն յայտնած է նաեւ Նախագահ Ժ. Շիրաք: Ան երկրին ներկայի նախագահ Ի. Ալիեւին ուղղուած հեռագրին մէջ ըսած է թէ մահուան լուրը ցնցած է զինք ու վիշտ պատճառած: Ըսած է նաեւ թէ մահացած նախագահին խիզախութիւնը, վճռատութիւնն ու վճռակամութիւնը բարձր գնահատած է, յատկապէս Ղարաբաղի հակամարտութեան խաղաղ կարգադրման բանակցութիւններուն ընթացքին: Ժ. Շիրաք չեչտած է թէ Ազրբէջան կրնայ միշտ ակնկալել Ֆրանսայի աջակցութիւնը, նոյն հակամարտութեան լուծումի չանքերուն մէջ:

ԱԶԳԱՑԻՆ ԺՈՂՈՎ

ԺԱՆ ԳԼԵՄԱՆԻ ԱՆՏԵՂԻ ԽՕՍՔԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻԻ

Ծանօթ է որ, Նոյեմբեր 26–ի նիստին ընթացքին, վիճարկումներու առեն, Սէնթ Էթիէնի երեսփոխան եւ Օրէնքներու յանձնախումբի նախագահը՝ Ժան Գլեման բոլորովին անտեղի խօսքեր արտասանած էր, մերժելու համար այն երեք բարեփոխումները զոր առաջարկած էին ԻԻ – ՏԷ – ԷՄ եւ ընկերվարական խմբակցութիւնները (տե՛ս «Ցառաջ», Նոյեմբեր 29/30):

Ցիշենք որ առաջարկները երկու ձեւով ներկայացուած էին: Երկուքը կը ձգտէին բարեփոխել 1881 Ցուլիս 29–ի օրէնքը մամուլի ազատութեան վերաբերեալ, աւելցնելով յիշեցումը 2001 Ցունուար 29–ի Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումին եւ երրորդ մը, որ կը վայելէր Հայ Դատի յանձնախումբին եւ Ֆրանսայի Հայկական կազմակերպութիւններու Խորհուրդին նախընտրութիւնը: Պիտի բաւէր 2001 Ցունուար 29, 2001 – 70 օրէնքին կցել նոյն պայմանները: Այս առընչութեամբ է որ Ժան Գլեման անտեղի ելոյթ մը ունեցած է, աւելորդ բաղդատութիւն մըն ալ ընելով Շոայէն հետ, առարկելով որ Շոան միակն է եւ որեւէ բաղդատութիւն հրեայ ժողովուրդին կողմէ նախատինք մը կը նկատուի:

Առաջին հակազդեցութիւն մը ունեցած էր Հայ Դատի յանձնախումբի Ազգային Գրասենեակը (Նոյեմբեր 27) ուր, ան «ամօթալի եւ անընդունելի» կը նկատէր երեսփոխանին խօսքերը:

Պարզ է որ, այդ թուականէն ի վեր բողոքները բազմացան, թէ՛ կազմակերպութիւններու եւ թէ անհատներու կողմէ:

Մարսէյլ – Փրովանս Հայ Դատի Ցանձնախումբը, Դեկտեմբեր 15 թուակիր հաղորդագրութեամբ մը կը տեղեկացնէ հետեւեալը. – Մարսէյլ քաղաքի Թաղական Խորհուրդի նիստին առթիւ, տեղւոյն 13 եւ 14–րդ Թաղամասերու քաղաքապետը՝ Կարօ Ցովսէփեան Ծերակուտական – քաղաքապետ՝ Ժան – Գլօտ Կօտէնի փոխանացած է յուզումը, որ ցնցած է հայ գաղութը:

Կարօ Ցովսէփեան դիտել տուած է «յիշողութեան պարտականութեան քայլայլ թերացումը», որ յաւ պատճառած է Ֆրանսահայ գաղութին, ճշդելով որ «վնասաբեր խօսքեր են 1915–ի հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման 2001 Ցունուար 29–ի օրէնքին նկատմամբ», զօրավիզ ունենալով Թաղապետական խորհրդական Ժան – Փիէր Պէրպէրեանը:

Ժ. – Գ. Կօտէն յայտնած է որ եթէ Ժ. Գլեման նման խօսքեր ըսած է, սխալ ըրած է, աւելցնելով թէ անոր խօսքերը Պուշ – տիւ – Ռոնի ԻԻ – ԷՄ – Փէ խորհրդարանականներու դիրքը չեն արտայայտեր: Անձնական գետնի վրայ ալ, դատապարտած է Ժան Գլեմանի խօսքերը:

*
**

Ինչպէս ըսինք, բողոքները բազմաթիւ եղած են: ՌԱԿ–ի Ֆրանսայի Շրջանի նախագահ Ժան Սիրաբեանի նամակին պատասխանած է Ժան Գլեման (Դեկտ. 10), ուր կ'ըսէ. «Մեղաւոր են անոնք որոնք «կազմակերպուած ոճիր»ի օրէնքին վրայ յաւելուածները ձեւակերպելու հոլովոյթը չհարկեցին, փորձելով բանաձեւին մէջ ընդգրկել պարագաները, որոնք տեղ չէին կրնար ունենալ հոն»: Ան, նամակին սկիզբը կը ճշդէ որ երբեք չէ ուզած նեղացընել Հայոց ցեղասպանութիւնը, ոչ ալ հայ գաղութին վէրքերը արծարծել ու կը մերձաւոր երկար արդարացումներու շարքի մը մէջ, որոնք չատ բան չեն փոխեր ըսուած խօսքերէն:

ՓՈԹՈՐԻԿ ԱԴԱՄԱՆԴՆԵՐՈՒ ԱԾԽԱՐՀԷՆ ՆԵՐՍ

Ադամանդին համբաւը հինաւուրց է: Բազմաթիւ են պատմական դէպքերը ո-րոնք դրոշմած են անոր անցեալը: Ջայն կը գտնենք թէ՛ ուրախ եւ թէ տխուր դէպքերու առիթով:

Ադամանդը յաջողութիւնը կը պարտի բացառիկ գեղեցկութեանը որուն չնորհիւ կրցած է ազդել մարդուն ամենախոր ըզգացումներուն վրայ, որուն քաղաքակըրթուներու անոր մէջ դտած խորհըրդաւորութեան, ինչպէս նաեւ ընդհանրացած այն կարծիքին թէ բոլոր ադամանդները հաղուագիւտ են, ինչ որ մարդկութեան ծանօթ ամենաստիպեստական պատրանքն է:

Հրապարակին վրայ գտնուղ ադամանդները ընդհանրապէս «վաճառականական» տրակին կը պատկանին: Բազդատաբար հաղուագիւտ ադամանդները չրջաբերութեան մէջ դրուած ադամանդներուն հազիւ 2,5%-ը կը կազմեն: Անոնք գեղեցկութիւն բարելաւող որեւէ արուեստական միջոցի ենթարկուած չըլլալէ զատ, ունին նշանակելի կշիռ մը. կատարելապէս անգոյն են ու մաքուր, նոյն ատեն, չնորհիւ իրենց անթերի տաչուածքին, կ'արձարծեն գերազանց փայլ: Կան նաեւ ադամանդներ որոնց թիւը չափազանց փոքր է: Ասոնք երփներանգ ադամանդներն են:

Ադամանդները Հարաւային Ափրիկէի մէջ յայտնաբերուելէ առաջ, կը գտնուէին միայն աճառուտ կուտակումներու մէջ (dépôts alluvionnaires): Այդ ժամանակաշրջանին աշխարհի ամբողջ արտադրութիւնը կը գառնար քանի մը տասնեակ քիլօկրամի չուրջ որուն 90%-ը կու գար Պրազիլիայէն իսկ մնացեալը՝ Հնդկաստանէն, Պօռնէօէն եւ Աւստրալիայէն:

Ադամանդներու արդի պատմութիւնը կը սկսի 1867-ին, երբ առաջին անգամ ըլլալով քարերը գտնուեցան Հարաւային Ափրիկէի մէջ Վասլ եւ Օրանժ գետերը բաժնող աճառուտ տարածքին մէջ: 1871ին վերջերն է որ անոնք գտնուեցան նաեւ հրաբխային ժայռերու յատուկ տեսակի մը մէջ պիտի կոչուէր Քիմպըրլիդ ի յիշատակ հարաւ ափրիկեան Քիմպըրլէյ քաղաքին: Քիմպըրլիդը իր բնութեամբ պիտի պարզէր ադամանդին հրաբխային ծագումի ունենալը:

Երկրագունդի չատ խորերը, երբ Քիմպըրլիդը տակաւին լաւայի վիճակի մէջ է, մեծ ջերմութեան ու ճնշումի ազդեցութեան տակ, քնածուխի հիւլէները բիւրեղային կառոյց ստանալով կազմած են ադամանդները: Հրաբուխներու բորբոքումներու առիթով չարժման մէջ եղող լաւան ադամանդները փոխադրած է մինչեւ խառնարան: Հոն, լաւան պղնձալով տուած է Քիմպըրլիդը: Միլիոնաւոր տարիներու ընթացքին, մթնոլորտային այլ եւ այլ երեւոյթներու ազդեցութեան տակ, ժայռերու քայքայման հետեւանքով, կազմուած են փոքր, կոտորտուք մասնիկներ որոնք հովը, ջուրի ու գնացող հոսանքներու ազդեցութեան տակ փոխադրուած են այլ եւ այլ վայրեր ու խմբուելով կազմած են աճառուտ կուտակումները: Ասոնք, հետերնին տանելով ադամանդները, տեղ գտած են գետերու յատակը, հասած են ծովափ եւ ովկիանոս: Այսպէս է որ ադամանդները կը գտնուին Օրանժմունտ (Նամիպիա) քաղաքին ծովափը, 300 քիլոմեթր երկայնքի վրայ ու անկէ 20 – 30 քիլոմեթր հեռաւորութեամբ ովկիանոսին բացերը:

Հարաւային Ափրիկէի ադամանդ արտադրող երկրի համբաւը եւ անոր ցուցաբերած քաջալերիչ հեռանկարները ա-ռիթ տուին քարերու փնտռտուքի արշաւին: Շարունակաբար մեծ թիւով նոր հանքերու յայտնաբերման եւ անոնց մեքենացման չնորհիւ, քարերու արտադրութիւնը 1879-ին հասաւ 125 քիլօկրամի, ինչ որ կը ներկայացնէ այն ատենուան աշխարհի արտադրութեան 93%-ը:

Զդիմանալով Հարաւային Ափրիկէի ադամանդներուն ստեղծած խելայեղ մրցակցութեան, 1871-ին Քիմպըրլէյ կը հաստնի բացառիկ անձնաւորութիւն մը, Սէսիլ Ռոտս: Ան Բրիտանական Հարաւային Ափրիկէի կայսրութեան կառուցման բերած նպաստին համար 1895-ին անունը պիտի տար Ջամպէզի գնդարձակ աւազանին որ պիտի կոչուէր Ռոտեզի: Մեծապանծ դործարարէ զատ, ըլլալով նաեւ հեռատես ու փառասէր անձ մը, չարք մը դըրամատէրներու օժանդակութեամբ, սակարանային բուռն պայքարներէ հետք, ան ձեռք կը ձգէ ադամանդի գլխաւոր հանքերը, ներառեալ Տը Պիրզ եղբայրներուն պատկանող հողամասը որուն ներքին խաւերուն մէջ յետագային պիտի յայտնաբերուէին ադամանդի հարուստ պաչարներ:

Ի. դարու վերջերը, Սէսիլ Ռոտ գործած ըլլալով անտաչ ադամանդ հայթայթողներուն գլխաւորը, կրնար այլեւս իր հսկողութեանը տակ առնել քարերու գինը, արտադրութեան քանակը յարմարցընելով չուկային պահանջներուն:

Ս. Ռոտ կը մահանայ 1902-ին ու նոյն տարին Քիմպըրլէյ կը հասնի Էրնեստ Օփընհայմըր անունով երիտասարդ մը: Ան եկած է, այն ատենուան չատ ծանօթ լոնտոնեան հաստատութեան մը համար ադամանդ գնելու:

Ամերիկեան եւ անգլիական դրամատուներու աջակցութեամբ, Օփընհայմըր մը կը յաջողի նախ ոսկեհանքեր, յետոյ ալ ադամանդի հանքեր գնել ու չնորհիւ այս մարդին մէկ գործ տուած հմտութեան, 1929-ին ան կը հասնի Տը Պիրզի նախագահութեան:

Ս. Ռոտի մահէն ետք Քիմպըրլէյի առեւտրականներու կազմակերպութիւնը կը յաջողի որոշ չափով պահել չուկային անդորրութիւնը, վարելով միատիպ քաղաքականութիւն մը: Սակայն, 1909-էն ետք, Ափրիկէի տարբեր երկիրներու մէջ նորանոր հանքերու գոյութիւնը կու գայ մերթ ընդ մերթ խանգարելու այս վիճակը:

1929-ի աշխարհածաւալ տնտեսական տագնապը ճակատագրական կ'ըլլայ ադամանդի ճարտարարուեստին որ արդէն երկու ծանր տարիներ անցուցած էր 1873-ին եւ 1886-ին: Տը Պիրզ ստիպողաբար կը փակէ Քիմպըրլէյի չրջանին մէջ գտնուող իր բոլոր հանքերը: Քաղաքը, ըստ ճամբորդի մը վկայութեան, մեռեալ վիճակ մը կ'առնէ ու կը նկատուի այդ ժամանակուան աշխարհի ամենատըխուր վայրը:

Այսպիսի հակայածաւալ տագնապ մը եղաք, Օփընհայմըրի համար դժուար չէր բոլոր ադամանդ արտադրողները համոզել թէ ճարտարարուեստը փրկելու միակ միջոցը քարերը միայն մէկ ու նոյն ուղիով չուկայ հանելն էր, անոնց գիները ելեւէջներէ զերծ պահելու համար: Օփընհայմըրի երեւակայած ճարտար դըրութիւնը ի գործ կը դրուի 1930-ին: Ադամանդները դուրս բերուելով ազատ չուկայի մը յատուկ պարտ – պահանջի դրութիւնէն, անոնց բարձր գիները կը ստանային այսուհետեւ արուեստական նկարադիր մը որ բացարձակապէս կախեալ էր Տը Պիրզի քաղաքականութենէն: Հակառակ որ այս տեսակ գիներու ձեւակերպումը խստօրէն կը դատապարտուի ամերիկեան օրէնսդրութեան կողմէ, Տը Պիրզ կը յաջողի վարպետութեամբ չըրջանցել Միացեալ – Նահանգներու օրէնքները ու ներկայ ըլլալ այդ չուկային վրայ եթէ նոյն իսկ անոր դեկավարներէն ոչ մէկը մինչեւ այսօր կը համարձակի ոտք դնել այդ հողամասէն ներս, զգուշանալով դատարան քաչուելու սպառնալիքէն:

Ի. դարու տեւողութեան մեծ մասը, Տը Պիրզ կը յաջողի դերիչխանութիւնը տարածել ադամանդի չուկային վրայ, վաճառելով աշխարհի արտադրութեան 85 – 90%-ը: Անոր աղբիւրներն են իր սեփական հանքերը, այն հանքերը որոնց բաժնեհարէր է (Պոցուանա, Նամիպիա), ադամանդ արտադրողները որոնց հետ համաձայնութիւն կնքած է եւ կամ ազատ չուկային վրայ չծախուած քարերը:

Եթէ մինչեւ 1954 կը կարծուէր թէ Քիմպըրլիդները միայն ափրիկեան երկիրներու արտադրութիւն էին, այդ թըւականէն ետք նման ադամանդ պարունակող ժայռեր գտնուեցան նաեւ տարբեր ցամաքամասերու վրայ ու առաջին անգամ ըլլալով Սիպիրիոյ մէջ, ինչ որ կը յիշուի Ի. դարու ադամանդներու պատմութեան իբր ամենէն նշանակալի դէպքը:

Տը Պիրզ իր ստեղծած գործելակերպը կիրարկութեան դնելու նպատակաւ, հինդ. չաբաթը մէյ մը վաճառքի կը հրաւիրէ 120 – 150 մեծահամբաւ ադամանդավաճառներ: Անոնք կու գան Միացեալ – Նահանգներէն, Անվերսէն, Թել – Ավիվէն եւ Նիու Տելհիէն. չորս վայրեր որոնց կողմէ չրջաբերութեան կը դրուի աչխարհի անտաչ ադամանդներու արտադրութեան 80%-ը: Ներկաները պիտեն թէ իրենց առջեւ դրուած ծրարներուն պարունակած ադամանդներուն ո՛չ որակը քննադատութեան ենթակայ է եւ ո՛չ ալ գինը՝ սակարկութեան: Այսպիսի վըճռական պայմաններով ծնունդ առած ու բարգաւաճած է կայուն ու չատ չահաբեր ճարտարարուեստ մը որուն օրինակը կը եղակի կը մնայ տնտեսութեան ողջ պատմութեան մէջ: Այս դրութեան մէջոցաւ է որ ադամանդի գիները միչտ բարձրանալու հակում ցոյց տուած են: 1970-ական թուականներուն, անոնք ոտնք չեն նկելով այս երեւոյթին վրայ, հանանական տնտեսական տագնապէ մը խուսափելու յոյսով իրենց դրամատուները ադամանդի պաոկեցուցին, անտարակոյս կրեցին նկատելի չատ մեծ վնասներ: Մինչ ճոյլ ոսկին եւ ոսկեդրամները միջազդային չուկային վրայ որոչ գին մը ունին, նոյնը չէ ադամանդներու պարագան: Ադամանդներու չուկան մասնագէտներու յատուկ չուկայ մըն է ուր վաճառականները քարերը կը գնեն մչակողներէն եւ կամ մեծաքանակ վաճառորդներէն ու կը ծախեն նշանակելի չահով մը: Փոքրաքանակ վաճառականները իրարու կը հանդիպին իրենց յատուկ առկումբներուն եւ կամ թաղամասերուն մէջ, ուր գաղտնապահութեան ու վստահութեան մթնոլորտի իր մէջ տեղի կ'ունենայ առուտուրը: Այս վայրերուն մէջ ձեռքէ ձեռք կ'անցնին միլիոնաւոր տոլար արժէք ունեցող ադամանդներ: Վերջիններս քննուելէ ու գիները սակարկութեան ենթարկուելէ ետք, երբ երկու խօսակից – ներըը համաձայնութեան մը կը յանգին, «մաքել» (հր. բախտ) մաղթելէ ետք ձեռք թօթվելը անհրաժեչտ ձեւակերպութիւն մըն է որ աւելի արժէք ունի քան մուրհակ մը:

Տը Պիրզ միչտ յաջողած է պահպանել ադամանդներու թանկարժէք ու հազուագիւտ ըլլալու նկարագիրը, ի հեճուկս տնտեսական տագնապներու ու անոնց տարեկան արտադրութեան քանակին չափունակական աճին: Արդարեւ, վերջին քանի տարիներու ընթացքին այդ քանակը կրկնապատկուած է ու այսօր հասած 20 թոնի: Նման երեւոյթի մը առջեւ, ճարտարարուեստին դոյատեւման համար անհրաժեչտ էր որ չուկան եւս իր կարգին զուգահեռաբար աճէր: Տը Պիրզ, հնարած «Ադամանդը յաւերժական է» բանաձեւով կրցաւ ազդել հասարակութեան հաւաքական վարուելակերպին վրայ, անոր մօտ անուղղակի կերպով ստեղծելով ադամանդ մը ունենալու ու անկէ քնաւ չբաժնուելու ցանկութիւնը: Ադամանդը դարձաւ անձի մը հանդէպ ամենաազնիւ զդացումներ արտայայտելու վեհ միջոց: Այսպէս է որ Տը Պիրզ յաջողեցաւ ադամանդները ծախելու իր առաքելութեան մէջ ու այսպէս է որ ծնունդ առած է ադամանդին առասպելը որ կը չարունակէ դոյատեւել տրամաբանութեան ու տնտեսութեան օրէնքներէն զուրկ ուրոյն աչխարհի մը մէջ:

Ադամանդը դովաբանելու Տը Պիրզի ստեղծած եղանակը նչանակելի արձագանգ տուաւ յատկապէս Միացեալ – Նահանգներու եւ Ճափոնի մէջ քանի որ անոնք զարձան առաջին և երկրորդ սպառողական չուկաները, ներածելով աչխարհի տարեկան արտադրութեան 50% եւ 25%-ը:

Տը Պիրզ կրցաւ դիմանալ երկու համաչխարհային պատերազմներուն, եղբայրասպան պատերազմներուն որոնք տեղի ունեցան որոչ ափրիկեան երկիրներու մէջ ուր իր չահերը հսկայածաւալ են ու հասաւ միջազդային մակարդակի վրայ անզուգական դիրքի մը: Տը Պիրզի յաջողութիւնը այն աստիճան մեծ եղաւ որ Խորհրդային Միութիւնը ճարահատ, հակառակ ափարդիայտի նկատմամբ ունեցած բոլորովին դէմ դիրքորոչման, ստիպողաբար իրեն դիմեց, Սիպիրիոյ ադամանդները չուկայ հանելու կարի – քով: Խորհրդային Միութեան փլուզումէն ետքն ալ, միչտ վաճառականական համաձայնութիւններ գոյութիւն պիտի ունենային Տը Պիրզի եւ ռուսական Ալրոսա պետական կազմակերպութեան միջեւ:

Ծանօթ է թէ գործերու աչխարհին մէջ ոչ մէկ կացութիւն վերջնական է: Խորհրդատութեամբ ղեկավարուած Տը Պիրզը որուն մենաչնորհեալ քաղաքականութիւնը իր երկար տեւողութեամբը ամբողջ տնտեսութեան պատմութեան մէջ նմանը չունի, 1990-ական թուականներուն սկսաւ տկարութեան նչաններ ցոյց տալ կարդ մը պատճառներով:

Հետեւանքը այն եղաւ որ Տը Պիրզի պատկանող հսկայական չուկան հետզհետէ նօսրացաւ, իր վերջոյ հասնելով 55%-ի սահմանները:

Այսպիսի կացութեան մը հետեւանքով է որ 2000 Յուլիս 12-ին Տը Պիրզ առաջնորդուեցաւ պաչտօնապէս տեղեկացնելու իր նոր գործելակերպը, ինչ որ կատարեալ չափով ստեղծեց ամբողջ ադամանդի աչխարհին մէջ:

Տը Պիրզ կը դադրի այլեւս չուկային պահապանը ըլլալէ ու կ'որոչէ, ըստ իրեն, ադամանդի չուկային զարկ տալու նպատակաւ, քաջալերել մեծ համբաւ ունեցող դտհարավաճառներու միջեւ ադատ մրցակցութիւնը որուն ինքը եւս կը մասնակցի իր ճոխ ստեղծադործութիւններով ու ներկայ կ'ըլլայ աչխարհի մեծադոյն մայրաքաղաքներուն մէջ: Այսպէսով Տը Պիրզ չարունակելով ծախել իր հանքերուն արտադրութիւնը 8 միլիատոլարի առեւտուրի տարողութեամբ չուկայի մը, նոյն ատեն ոտք կը դնէ 55 միլիատ տոլարնոց սպառողական չուկայի մը մէջ:

Մինչ Տը Պիրզ յաջորդաբար անյաջողութիւններ կ'արձանագրէ, նոյն ատեն հետզհետէ աւելի քարգաւաճ ձեռնարկներով ադամանդի աչխարհին ուշադրութիւնը կը գրաւէ Լեւ Լեւիեւ. ան ծնած է Տաչքէնտ (Ուզբեկիստան) ու 15 տարեկանին ծնողաց հետ Իսրայէլ ներգաղթած 1971-ին: Այսօր 47 տարեկանին, գարձած է ան աչխարհի առաջնահերթ ձեռնարկատէրներէն մին: Ադամանդի բնագատառէն ներս Լեւ Լեւիեւ տէրն է աչխարհի չորս դին գտնուղ մեծաթիւ ադամանդ մչակող գործարաններու որոնց կարգին կը հանդիպինք Հայաստանի Շողակնին: Նոյն ատեն, ան անտաչ եւ տաչուած ադամանդներու մեծաքանակ վաճառական ըլլալէ զատ, իր դրամական ներդրումներով, քաժանորդ է ադամանդի հանքերը վարող ընկերութիւններու:

Հրէական որոչ հոսանքի մը, աւելի ճիշդը, Լուպավիչ չարժման հետեւորդներուն համար Լեւ Լեւիեւ է նաեւ մեծ բարերար մը: Արդարեւ, ան հրէական դասանաքով աւելի քան 60 դպրոց բացած է նախկին Խորհրդային Միութեան պատկանող երկիրներէն ներս ու իր հօր յիչատակին ստեղծած է հիմնարկութիւն մը որուն 15 միլիոն տոլար յատկացում մը կ'ընէ ամէն տարի: Այսպէսով Լեւ Լեւիեւ կատարած կ'ըլլայ 1990-ին օր մը բանտնապետի մը իր խոստացած «միցւա»ն (հր. բարի արքքներու չարք մը):

Տը Պիրզի որդեգրած նոր քաղաքականութենէն ետք, ադամանդի ճարտարարուեստը կ'անցընէ մոայլ ու անորոչ ըրջան մը: Ջայն կազմող բոլոր հաստուածները ստիպուած են համակերպիլ ստեղծուած վիճակին տէր Ափրիկէի, Աւստրալիոյ, Գանատայի ու Ռուսաստանի հանքատէրերը կը ձգտին ձեռք առնել իրենց ճակատագիրը:

Անխուսափելի փոփոխութիւնները որոնք պիտի ձեւաւորեն ադամանդի ճարտարարուեստը, պէտք չէ որ կատարուին չուկային անդորրութեան հաչուին որպէսզի միչտ պահուի ադամանդին խորհրդաւորութիւնը: Հաւասարակշռուած մրցակցութիւն մը կը նպաստէ ճարտարարուեստին ամրապնդման ու բարգաւաճման: Բուռն մրցակցութիւն մը սակայն պատճառ կ'ըլլայ որ ադամանդի գիները անկման ենթարկուին: Եթէ նըման երեւոյթ մը ներկայանայ ու հասարակութիւնը խուճապահար չուկայ իջնէ իր քով գտնուղ մօտ 100 թոն ադամանդները, կը ստեղծուի քաոսային վիճակ մը: Այդ ատեն կանդ կ'առնէ ադամանդի պատմութիւնը:

ԳՐԻԳՈՐ ԹՈՒՂԼՈՒԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՆԴԷՍ
ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ
– ՓԻՒ 6 –
(Սեպտեմբեր 2003)

Թեհրան

ՀԱՅՐԵՆԻ ՈՉ-ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(ԽՕՍՔԸ ԵՒ ԳՈՐԾԸ)

ՍՈՆԱ ԶԱՔԱԹԼԵԱՆ

5.

ՄԻՋ – ՄԻՈՒԹԵՆԱԿԱՆ ԹՂ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱԿԱՍ

Հասարակական կազմակերպութիւնները աշխատանքը լիովին կ'արդիւնաւորուի, եթէ գործակցութիւն ըլլայ պետական կառոյցներուն հետ, որոնք կոչուած են ժողովուրդին ընկերային բարօրութեան ծառայելու:

Կառավարութեան հետ գործակցութիւնը հրամայական պահանջ կը դառնայ, օրինակ, զոհերու կեցութեան եւ վերաբնակեցման հարցերով զբաղող Հասարակական կազմակերպութիւններուն համար: 1988 – 1990-ին Հայաստան ապաստանած մօտ 300,000 զոհերէն 3·000-ը դեռեւս ո՛չ տարրական պահանջներ բաւարարող բնակութիւն, ոչ ալ եկամուտի աղբիւր ունի, նոյնիսկ անպատսպար մնալու վտանգին ենթակայ է: Իսկ վերաբնակեցման հարցը սուր բնոյթ ստացած է, որովհետեւ երբ քանի մը ամիսէն Ղորղզային անցագիրները անգործածելի դառնան, Ռուսաստան – տան ապաստանած մեծ թիւով զաղթականներուն կեցութեան հարցը ճգնաժամային բնոյթ պիտի ստանայ: Այս կացութիւնը դիմագրաւելու համար, Հայաստանի պետութեան, Հասարակական կազմակերպութիւններուն թէ նիւթական միջոցներու տէր անձերուն գործակցութիւնը տիպողութիւն դարձած է:

Գործակցութեան պակաս կայ հայրենի Հասարակական կազմակերպութիւններուն միջեւ, ինչպէս նաեւ Արեւմուտքի հաստատութիւններուն եւ սփիւռքահայ միութիւններուն հետ: Հետեւաբար, համագրուած աշխատանքի փոխարէն՝ անտեղի մրցակցութիւն մը կը տիրէ, աշխատանքի կրկնութիւն, եւ թանկ միջոցներու մսխում: Հայաստանի մէջ խորհրդարանական վերջին ընտրութիւններէն առաջ Հասարակական կազմակերպութիւններու ցանցեր ստեղծելու խօսքը կար, բայց ընտրութենէն ետք, գործի անցնող չեղաւ:

Այս առթիւ կ'արժէ յիշել, թէ հանրային ծառայութեան արդիւնաւոր աշխատանք կը կատարէ Կամաւորներու Ընդհանուր Միութիւնը: Հայաստանի Օգնութեան Ֆոնտին կողմէ 2001-ին կազմուած Ընդհանուր Միութիւնը հայրենի Հասարակական կազմակերպութիւններուն հետ գործակցելով մատչելի բնակարաններու շինութեան կը ձեռնարկէ, որբերու գործնական դիտելիքներ կը փոխանցէ, վոքր գործարքները կը զարգացնէ, հանրային թէ անձնական առողջապահութեան կը նպաստէ: Մէկ կողմէ, Ընդհանուր Միութեան ներուն զանազան կարողութիւնները հայրենիքին համար կ'օգտագործուին, միւս կողմէ ալ անոնց ազգային ինքնութիւնը կ'արմատանայ եւ հայախօսութեան վարժութիւն ձեռք կը բերուի:

Սեպտեմբերի սկիզբը հաւաքական աշխատանքի յուսադրիչ երեւոյթ մը յայտնուեցաւ Հայաստանի մարզերէն Լոռիի մէջ: Շրջանային Ընդհուրդը երիտասարդական հարցերով զբաղող իր շրջանի Հասարակական կազմակերպութիւններուն հետ միասին ստեղծեց Երիտասարդաց Ընդհուրդ մը, որպէսզի հրապարակային քննարկման ճամբով, տիրող անյագաստ կացութիւնը բարելաւեն եւ երիտասարդութեան արտագաղթը կասեցնեն:

Նկատի ունենալով, որ Հայաստանի մէջ 2·700-է աւելի Հասարակական կազմակերպութիւններ կը գործեն, անյետաձգելի պահանջ է իրաքանչիւրին մատուցած ծառայութիւններն ու գործունէութեան չրջանները յանկարգել եւ օրինակ մը տրամադրել պետութեան, օրինակ մըն ալ մամուլին, որուն գործակցութիւնը անհրաժեշտ է ընկերային ծառայութեան, մարդկային իրաւունքներու եւ քաղաքացիական ընկերութեան մասին հետաքրքրութիւն առաջացնելու համար:

6.

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊԱԿԱՆ ԹԵՐԻՆԵՐ

Նպաստամատոյց հաստատութիւններու տրամադրած դրամարներուն փոքր մասը միայն տեղական Հասարակական կազմակերպութիւններուն կը փոխանցուի: Մնացեալը՝ Արեւմուտքի ընկերութիւններուն տեղական գրասենեակներու վարձքին, պաշտօնէութեան, խորհրդատու – ներու ամսականին եւ ճամբորդական ծախքերուն կը յատկացուի:

Իր կարգին, Հասարակական կազմակերպութիւնն ալ ունի գրասենեակի եւ անձնակազմի ծախք: Այդ պատճառով ալ կարգ մը կազմակերպութիւններ զործ հայթայթող փոքր ձեռնարկներու կը նմանին, որոնց գոյութիւնն ու գործու – նէութիւնը միայն ստացուած նպաստներով կ'երաշխաւորուի:

Ընդհանրապէս ո՛չ հաշուակալութիւն կը կատարուի, ոչ ալ անդամական կամ հրապարակային հաշուետուութիւն: Իսկ հակակշռի դրութեան գոյութեան հետեւանքով, նպաստի մը բաշխումը կամ նպատակադրուած օգտագործումը կրնայի չըլլալ ստուգել: Հետեւաբար, ո՛չ թերին կը սրբագրուի, ոչ ալ օրինակելի գործը կը մասնաւորուի: Այս պայմաններուն մէջ, անվստահութեան մթնոլորտ կը տիրէ կազմակերպութեան անդամներուն եւ վերնախաւին միջեւ, ինչպէս նաեւ կասկածը, թէ հասարակական դիրքերը կը չարաչահուին՝ անձնական բարիքի համար:

7.

ՀԱՍԱՐԱԿԱԿԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՕՐԻՆԱԳԾԻՆ ԹԵՐԻՆԵՐԸ

Հայաստանի խորհրդարանը Հասարակական կազմակերպութիւններու օրինագիծը վաւերացուց 2001 Դեկտեմբեր 4-ին: Օրէնքը թոյլ կ'երաբերում ունի Արդարութեան նախարարութեան կողմէ Հասարակական կազմակերպութեան մը արձանագրութեան պարագային, յատկապէս քիմնադիրներու նուազագոյն թիւի (2 հոգի), նպատակներու բազմազանութեան եւ հակակշռի պակասին տեսակէտէն: Թէեւ օրէնքին 14-րդ եւ 15-րդ յօդուածները հրապարակային հաշուետուութիւն կը պահանջեն, սակայն այնքան աւելն, որ հակակշիռ բանեցնող համակարգ գոյութիւն չունի, օրէնքին գործադրութիւնը կարելի չէ երաշխաւորել:

Միւս կողմէ, օրէնքը թոյլ չի տար, որ Հասարակական կազմակերպութիւնը գործարքի մը նախաձեռնէ, նոյնիսկ գործ հայթայթելու ստիպողութեան տակ: Այս արգելքին համար բուռն բողոք կը բարձրանայ, մանաւանդ որ Համաշխարհային Դրամատան տուեալներուն համաձայն, կանանց գործազրկութեան տոկոսը 77 է, այրերունը՝ 47, բնակչութեան 55 տոկոսը աղքատութեան, 13,5 տոկոսն ալ յետին թշուառութեան մատնուած է: Աւելին, գործազրկութեան հետեւանքով, 1·5 – 2 միլիոն Հայեր նախկին Ղորղզային Միութեան երկիրները՝ յատկապէս Ռուսաստան եւ Բելառուս մեկնած են: Դէպի Արեւմուտք դաղար չունեցող արտագաղթին տուն տուող պատճառներէն մէկն ալ տնտեսական մտահոգութիւնն է:

Հասարակական կազմակերպութիւններու Օրէնքին հիմնական թերին՝ տուրքի պարտադրանքն է: Ուրիշ խօսքով, հայրենի նուիրատու մը իր սրտաբուխ նպաստին համար տուրք պիտի վճարէ: Մինչդեռ տեղական նուիրատուութիւնը քաջալերելու համար, անհրաժեշտ է Հասարակական կազմակերպութիւնները տուրքէ զերծ կացուցանել, որովհետեւ Արեւմուտքի նպաստատմատոյց հաստատութիւնները որքան ալ հոդածու եւ ստուգաճեռն ըլլան, ժամանակաւոր ներկայութիւն են: Եթէ քաղաքացիական ընկերութիւն կերտելու համար Հասարակական կազմակերպութիւնները հայրենի կառավարութեան ընական գործակիցները պիտի ըլլան, անհրաժեշտ է տեղական նուիրատուութեան համար նպաստաւոր պայմաններ ստեղծել:

Ե. – ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ

Քաղաքացիական ընկերութիւն կերտելու երկար ճանապարհին, խօսքի եւ գործի միութիւնը հետեւեալները կը թելադրէ.–

Ա) Մէկ կողմէ, հայրենի Ընկերային Ապահովութեան նախարարութեան եւ Հասարակական կազմակերպութիւններուն, միւս կողմէ Հայաստան Հիմնադրամի եւ սփիւռքահայ միութիւններու գործակցութիւն, ինչպէս նաեւ հայ թէ օտար նպաստատմատոյց հաստատութիւններու աշխատանքի համադրութիւն: Այս ձեւով ստեղծուած հաւաքական ուժը Հասարակական կազմակերպութիւններուն դիմքը կ'ամրապնդէ, խօսքին կշիռ կու տայ եւ քաղաքացիական ընկերութեան ճամբան կը հարթէ:

Բ) Մէկ կողմէ համապատասխանաբերութենէ դրամատիրական համակարգին փոխանցման անորոշութիւնները, միւս կողմէ ալ ընկերային բեւեռացումը, ուր բնակչութեան մեծամասնութիւնը աղքատ, անզործ եւ իրաւազուրկ է, ստիպողական վիճակ կը ստեղծեն: Այս պայմաններուն մէջ Հասարակական կազմակերպութիւնները կրնան զօրակցիլ ազգային կեանքի խարիսխը կազմող հիմնական կառոյցներուն՝ Ընտանիքին, Եկեղեցիին եւ Դպրոցին: Այս զօրակցութիւնը անկասկած կարեւոր ներդրում կ'ունենայ թէ՛ ընկերա – տնտեսական հարցերու տրամաբանական եւ թէ՛ պիտակից քաղաքացի – ներու պատրաստութեան մէջ:

Գ) Հասարակական կազմակերպութիւններուն անչահախնդիր ծառայութեան արժէչափը՝ լուսանցքի վրայ մնացածներուն հոգատարութիւնն է: Այս տեսակէտէն անմիջական ուշադրութեան կը կարօտի հայութեան ապագան ներկայացնող մանուկներուն խնամքը, վերջ դնելով խորհրդային չրջանէն մնացած մեկուսարաններու դրութեան եւ փողոցի կեանքի նուաստացումին:

Դ) Երիտասարդական Հարցերու նախարարութեան գործակցութեամբ երիտասարդութեան ընկերա – տնտեսական վիճակին բարելաւումը՝ առաջքը առնելով արտագաղթին, որուն 30 տոկոսը կը կազմեն համալսարանէ վկայեալները:

Այս տարուան Նոպէլեան խաղաղութեան մրցանակակիր՝ իրանաղուլկներու պաշտպան իրանցի փաստաբանուհի Շիրին Էպատի իր պարգեւատրութեան առիթով կ'ըսէր.– «Մեր գոյութիւնը կ'արդարանայ ծանր կացութիւններու դէմ մեր մղած պայքարով»: Հայրենի Հասարակական կազմակերպութիւններն ալ երկարաչունչ պայքար պիտի մղեն երկրին ընկերա – տնտեսական վիճակը բարելաւելու եւ քաղաքացիական ընկերութիւն կերտելու համար, մշտական չափանիշ ունենալով խօսքին եւ գործին միութիւնը:

(Շար. 4 եւ վերջ)

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Շաւիլի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Նոյեմբեր 23-ի յետմիջօրէին, եկեղեցւոյ Ս. Պալասանեան սրահին մէջ:

142 անդամներէն մեծամասնութիւն կազմող ներկաները լսեցին Ընկերակցութեան բարոյական ու նիւթական մէկ տարուան տեղեկագիրը:

Ցաւով դրական տեղեկութիւններ հաղորդուեցան նաեւ «Լեւոն Շանթ» միօրեայ դպրոցին մասին, որուն աշակերտութեան թիւը այսօր հասած է 24-ի: Եկեղեցին ներս իր տարած օգտաչատ աշխատանքներուն ի գնահատում, Մերուժան Փանոսեանը միաձայնութեամբ ընտրուեցաւ Ընկերակցութեանս «պատուակալ անդամ»:

Ապա տեղի ունեցաւ նոր վարչութեան ընտրութիւնը, հետեւեալ կազմով.–

– Հոգեւոր հովիւ՝ Գրիգոր Աբեղայ Յակոբեան
– Ատենապետ՝ Հրայր Հրաչեան
– Փոխ-ատենապետներ՝ Նատիա Տէր-Միրճեան եւ Սարգիս Սէյիսեան
– Ատենադպիր՝ Հերման Գասպար
– Փոխ-ատենադպիրներ՝ Իրէն Գարամեան եւ Յովհաննէս Քիւլէեան
– Գանձապահ՝ Յարութիւն Տէր-Միրճեան
– Փոխ-գանձապահ՝ Դանիէլ Տէր-Յարութիւնեան
– Հաշուապահ՝ Եդուարդ Թօփալեան
– Դիւանապետ՝ Հրանդ Նորչէն
– Խորհրդականներ՝ Մինաս Մելքոնեան, Աննիկ Էքսէրեան եւ Նորպէր Պըտըչեան:

Յիշեցնենք որ «Լեւոն Շանթ» դպրոցը կը գործէ Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 10-էն 21, մանկապարտէզէն մինչեւ Պաքալօրէայի պատրաստութիւն:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԴԱՂՈՒՏԻՔ ԴԱՂՈՒԹ

ՊԱՂՏԱՏԻ Հ. Մ. Ը. Միութեան կազմակերպական կառոյցը, 35 տարի մաս չկազմելէ ետք Հ. Մ. Ը. Միութեան ընտրութիւն, քաղաքական պայմաններու բերմամբ, վերամիացած է Միութեան, դառնալով Հ. Մ. Ը. Միութեան 91-րդ մասնաճիւղը: Վերամիացման յայտարարութիւնը հրապարակուած է Նոյեմբեր 27ին, Հ. Մ. Ը. Միութեան Պուրճ – Համուտի կեդրոնատեղիին մէջ, պաշտօնական արարողութեան մը ընթացքին, որու ներկայ եղած են Հ. Մ. Ը. Միութեան ներկայ եւ նախկին կեդրոնական վար – չութիւններու անդամներ, Շրջ. Վարչութեան անդամներ եւ այդ օրերուն Լիբանան այցելող 18 հոգինոց Հ. Մ. Ը. Միութեան պատուիրակութիւն մը: Տասը օր Հ. Մ. Ը. Մ-ի կեդրոնական վարչութեան հիւրը ըլլալէ ետք, Իրաքէն ժամանած պատուիրակութիւնը Պաղտատ վերադարձած է:

***

ՊԼԵՅՌՈՅԻ Սուրբ Նիկողայոս Եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 23-ին, տօնուած է Եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութիւնը: Ցետ արարողութեան, վարչական փոքրիկ սենեակին մէջ, սարքուած է մտերմիկ սեղան մը: Ցօսք առնելով կարօ Սարկաւագ Թէրզեան արտայայտուած է Սուրբ Նիկողայոս երկու եկեղեցիներուն մասին եւ տուած է Պէյքոզի եկեղեցւոյ պատմականը, նշելով թէ ան հիմնուած էր 1776-ին Քաբարիա պատրիարք Կաղանցիի օրով: Իրեն յաջորդած է Լեւոն Շառոյեան, որ պատմած է թէ ինչե՛ր կը յիշէր, երբ կը տրուէր Պէյքոզի անունը, ուղեկցելով նաեւ երջանկայիշատակ Շընորհք պատրիարքը, որ «Համաքրիստոնէական Սուրբերու» իր հատորին մէջ հանգամանօրէն խօսած է Սուրբ Նիկողայոսի մասին: Ցօսք առած են Ամրէն Զրաքեան, յետոյ Ռոպէր Հատտէճեան: Այս վերջինը չեչուած է որ ամէն չաբաթ, կարելի է որեւէ եկեղեցի երթալ, ատիկա պարզապէս եկեղեցի երթալ մըն է, բայց, երբ հայութենէ պարպուած թաղի մը եկեղեցին այցելութիւն տրուի, կը դառնայ ուխտագնացութիւն: Հաւաքոյթը փակուած է Սրամ Եպիսկոպոսի «Հուսկ Բանք»ով:

***

ԼԸՐԻՖԻՒԻի (Լիբանան) «Տիրան Պալիկեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 30-ին, կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. ԼԵՄ-ի «Հրայր Դժոխք» մասնաճիւղին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է թեմա ունենալով «Հայ Դատի դիմագրաւած մարտահրաւէրները»: Բացման խօսքը արտասանած է Նանոր Գալակէօզեան, որ անդրադարձած է Հայ Դատի հետապնդման աշխատանքներուն: Օրուան բանախօսը եղած է Յակոբ Բազրատունի, որ մանրամասնօրէն ներկայացուցած է հայութեան եւ յատկապէս հայ երիտասարդութեան դիմաց այսօր ծառացող մարտահրաւէրները եւ զանոնք դիմագրաւելու միջոցներն ու ձեւերը: Ցուցադրուած է տեսերիզ մը, որ կը ներկայացնէր հայկական ցեղասպանութենէն մինչեւ օրս Հայ Դատի հետապընդման աշխատանքները, արձանագրուած փրադործումները: Գործադրուած է պեղարուեստական յայտագիր մը:

***

ՊԼԵՅՐՈՒԹԻ ՍԷՆ – Ժողկի եկեղեցւոյ մէջ, Հինգշաբթի Նոյ. 20-ին, Լիբանանի պետական սենփոնիք նուագախումբը նշած է Սրամ Ներսէսեանի 100-ամեակը: Երեկոյթը հովանաւորած է Տիկին Անարէտ Լահուտ, նախաձեռնարկը եղած է Հայաստանի դեսպանատունը: Իր մասնակցութիւնը բերած է Հայաստանէն ջութահար՝ Գէորգ Ղարաբէկեան: Ցայտնի դերը կազմուած էր Սրամ Ներսէսեանի Մասքարատ պալէով, ջութակի քոնչերթոյով, Գայեանէ եւ Սպարտակ պալէներով:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՈՒՏ

— • —

Սպիտակ չապիկով մէկը մտնում է հիւանդասենեակ.

– Դո՞ւք էք Պետրոսեանը որը երէկ արեան քննութիւններ է յանձնել:

– Ես եմ:

– Ձեր հասակն ի՞նչքան է:

– Իսկ ինչի՞դ է պէտք իմ հասակը, բժիշկ:

– Ես բժիշկ չեմ, ես դազաղագործ եմ:

Madame Rosa Derderian,
son épouse,

Monsieur et Madame Agop Derderian,
Madame Yvette Akopoff,
Monsieur et Madame Jacques Akopoff,
ses frères, belles-sœurs et beau-frère,

Monsieur Thomas Akopoff,
son neveu,

Medemoiselles Suzanne, Nadia et Sonia Djenderedjian,
ses cousines,

Monsieur et Madame André Der Krikorian,

Les Familles :
Kiremitjian, Macariet, Manoukian, Gallos, Calvet, Babikian

ont la douleur et la tristesse de vous faire part du décès de

Monsieur Mihran DERDERIAN

survenu le 12 décembre 2003 dans sa 80e année.

La cérémonie religieuse sera célébrée le mercredi 17 décembre à 10h30 en l'église arménienne St Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris.

L'inhumation aura lieu au Cimetière «Nouveau» d'Asnières-sur-Seine (92).

36, *rue Descartes*, 92230 *Gennevilliers*

(Շար. Ա. էջէն)

եւ վահների գործերով։ Տեղերը ծախւած էին 700–էն 2500 Եւրոյի եւ 50 ձրի տոմսեր կը տրուէին վենեւկացիներուն, բացման շաբթուան ամէն իրիկուան համար։ Ներկայ եղած են նախագահ Սիամփի, վենետիկի կարդինալը։ Քաղաքապետը կարճ ելոյթ մը կ'ունենար։ Ֆէնիչէն իր բացումը կատարած էր 1792–ին։

«ԾԵՐ ՇԱՆԱԶՈՒԿ ՄԸ ՄԷԿ ՄԻԼԻԱՌ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՏԷՄԼԷՐ – ՔՐԱՅՏԼԵՐԷՆ» խորագրած էր «Լիբերասիոն» (Դեկտեմբեր 13) Գըրգ Գրիգորեանին նուիրած յօդուածը։ Կը բացատրէ որ ամերիկացի գործարարը (86 տարեկան) կ'ամբաստանէ ընկերութիւնը որ պաղտնի պահած էր 1998–ի ձուլման պայմանները։ Դատավարութիւնը սկսած է արդէն Տէլէուէրի փոքրիկ դատարանի մը առջեւ եւ 10 օր է վկաները կը ողջանցեն։ Ներկայացած է նաեւ Եուրկըն Շրէմփ, գերման սեփականատէրը, ձուլումէն ի վեր։ Գրիգորեան կ'առարկէ որ, Տէմլէր, գերմանացին կ'ուզէր ձեռք առնել Ամերիկացին՝ Քրայսլէր եւ եթէ Շրէմփ, հաւասարէ հաւասար «ձուլման» մասին խոսած է, պարզապէս Քրայսլէրի քաժնեթուղթերը աժան դնելու համար է, խաբելով քաժնետէրերը։ Ուրեմն Գրըգ Գրիգորեան մէկ միլիառ տոլար կը պահանջէ, որպէս հատուցում եւ տոկոս։ Շրէմփ, չուրջ 13 ժամ ինքզինք պաշտպանած է, պնդելով որ «հաւասարէ հաւասար» ձուլում մըն էր։ Բայց, 2000–ին, նոյն Շրէմփը անխոհեմ յայտարարութիւն մը ըրած էր «Ֆայնաշիըլ Թայմզ»ի, բացատրելով լրագրողին որ մինչ այդ գործածած էր «ձուլում հաւասարէ հաւասար» տարբերը, հոգեբանական պատճառներով», բայց, իրականին մէջ, Քրայսլէր «Տէմլէրի մէկ քաժանումն էր»։ Այդ կը բաւէր, որպէսզի, Գըրգ Գրիգորեան յարձակման անցնի։ Ծովածագիրը կը յիշէ որ ենթական հայ գաղթականի մը զաւակն է, որ իր ասպարէզը սկսած է որպէս օդաչու, նախքան գործի անցնիլը եւ կտոր մը հող գնելը Լաս Վեկաս, ուր պիտի կառուցէր ԷՄ – ԺԷ – ԷՄ–ը։ Ապա, 80–ական թուականներու սկիզբը, կը դնէ ֆիլմի ընկերութիւնը (ԷՄ – ԺԷ – ԷՄ) եւ կը շրջունակէ իր վերելքը։ Ինք ալ փորձած է գնել Քրայսլէրը 1995–ին եւ ցաւով նկատած է Գերմանացիներուն ժամանումը, զոր «զաւեշտալի» նկատած է»։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ Խորհրդարանը վաւերացուցած է, Դեկտեմբեր 12–ին, կառուցման ծրագիրը յուշարձանի մը, նուիրուած այն քանի մը տասնեակ միասեռականներուն որոնք սպանուած կամ հալածուած են նացիական Գերմանիոյ կողմէ։ Ծուշարձանը պիտի բարձրանայ Պէռլինի կեդրոնը։

Ս· ՄԵՍՐՈՊ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՑԻՆ ԿԵԴՐՈՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 18
ժամը 20·30–ին

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԱՆ

Փարիզահայ հոգի ազգային – հասարակական գործիչը

«Դուք ազատ էք ծառայելու, ինչպէս եւ ես ազատ էի, ազատ եմ, եւ պիտի ազատ մնամ չծառայելու»։
ՍՏԵՓԱՆ ՈՍԿԱՆ

Բանախօս՝ ԿԱՐԻՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

10 bis, rue Thouin, Paris 5e
Métro: Cardinal Lemoine - Monge
RER: Luxembourg

Մուտքը ազատ է։

ԾԱՆՐԱՀԱՒԱՔՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի հոգաբարձութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է ի.Ի.Ղ.Ա.Դ.Ի.Ն.ի հետեւեալ նուէրները. –

Արուսեակ եւ Պայծառ Սարգիսեան քոյրեր՝ իրենց եղբօր՝ Պետրոսի, մօր՝ Ռոզայի եւ հօր՝ Գրիգորի յիշատակին 160 Եւրօ, Պր. Արա Լոչխաճեան 500, Տիկին Ս. Մաղազանճեան 30, Տէր եւ Տիկին Անտոնեան 100, Տիկին Շաքէ Եաւրուեան 50, Տէր եւ Տիկին Ժադ Այվազեան 50, Օր. Լիւսէթ Ալթունեան 75, Տիկին Թեմիրեան 5, Պր. Կրկլուար Տիրեան 45, Տէր եւ Տիկին Խոկար Շահվէրտիլեան 80, Պր. Մարսէլ Աչըգեան 80, Օր. Ալիս Տէր – Գալուստեան 20, Տէր եւ Տիկին Արա Սահակեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Քէշիշեան 150, Տէր եւ Տիկին Ժորժ Աւագեանց 230, Տիկին Լուիզ Հէթիէ – Ժորժէսքու 50 Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 200, Պր. Միշէլ Գասապեան 100, Տիկին Եւա Կուրպէթեան 30, Տիկին Սոնիա Մասէն – Տաֆիլճեան 100, Տիկին Ալիս Պէրպէրեան 50, Տէր եւ Տիկին Մ. Հաճմանեան 80, Տէր եւ Տիկին Տահապի (Միացեալ – Նահանգներ)՝ Հերմինէ Սահակեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղիկի 100 տոլար, Տիկին Ազնիւ Տաճիլճեան 80 Եւրօ։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La MCA a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'événement musical de cette fin d'année.

Venez rencontrer

Garbis APRIKIAN

Compositeur

A l'occasion de la parution de ses CD
«OEuvres vocales et instrumentales»
«Six Chants Arméniens» pour piano à l'intention des Jeunes Pianistes

Intervention de
ARA KRIKORIAN

le Vendredi 19 Décembre à 20h45

Présentation—illustrations sonores—dédicaces

***

EXPOSITION

La MCA a le plaisir de vous inviter à l'exposition

« PHOTOGRAPHIES »
de **GREGOIRE PABOUDJIAN**
Photographe de la rue

à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville

du 13 au 20 décembre
de 15h à 19h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Ձանձնախումբը ձեզ կը հրաւիրէ

ՊԱՂԱՆԴԻ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԻՐ ՁԱՇԻՆ

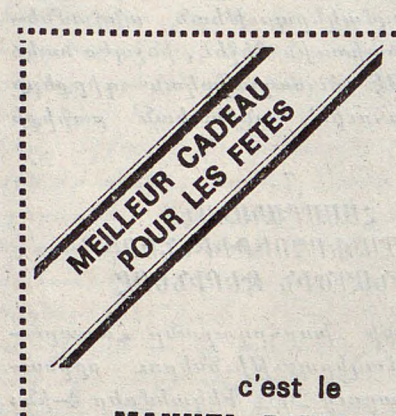
Կիրակի, Դեկտ. 21, ժամը 13–ին պատարագէն ետք առաջնորդարանի Նուրհան Փրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Հայկական Ամանորեայ մթնոլորտ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն եկեղեցւոյ գիւանատունն՝
01 43 59 67 03

Տիկնանց Ձանձնախումբ՝
01 47 43 12 66 01 46 62 01 29

Մասնակցութեան նուէրը 20 Եւրօ։

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association **MACHTOTZ**
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻՋ

կազմակերպութեամբ
Մանուկներու Օրը
Կիրակի, Յունուար 25, ժամը 14–էն 17
Salle Rossini
6, rue Drouot, 75009 Paris

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE
organise le

Réveillon de la Saint Sylvestre

31 décembre à 20 heures 30

Soirée exceptionnelle animée par l'**Orchestre MASSIS**

Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons
P.A.F. : 120 Euros
Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)

Renseignements et inscriptions
avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

***

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընկերուհիները քալելեւաց ամէն տարուան Ջերմ մթնոլորտին, այս տարի եւս կը կազմակերպեն ընտանեկան ձիւնագնացութիւն մը դէպի Պելֆոնթէնի (Ժիւռա) կայանը։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22–ԷՆ 29

Եկէք ընտանիքով եւ բարեկամներով։
Արձանագրուիլ. –
Սրաքի – 01 39 83 71 19
Ալիս – 01 42 93 03 56

***

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et Inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

***

RECRUTEMENT POUR LES SEJOURS DE BELLEFONTAINE

Printemps: Du 10 au 17 avril
Eté: Juillet et Août
> **Directeurs diplômés BAFD**
> **Animateurs diplômés BAFA**

Candidatures à adresser à :
CBAF — 17, rue Bleue, 75009 Paris
ou par e-mail: cbaf@wanadoo.fr en précisant le ou les séjours souhaités.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

VOYAGE EN ARMÉNIE

OEUCUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 22 au 29 Avril - prix: 1.100 euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)
Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Programme détaillé sur demande)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 18
JEUDI
18 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ԾՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Ամերիկա եւ Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում) 247 եւրօ (Շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·839 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 79e ANNEE — N° 20·839

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՑ

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՆԱԽԱԳԱՀ Ա. ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆԻ ԿՈՉԸ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

Համաշխարհային հայկական համագումարի նախագահ Սրա Աբրահամեան Ամերիկայի ուղերձով մը շնորհաւորած է ըմիւռքի հայութիւնը եւ բարգաւաճում, երջանկութիւն մաղթած։ Ուղերձին մէջ ան չեշտած է միաւորուելու կենսական հմասը, որպէս Հայաստանի եւ Սփիւռքի առջեւ այսօր ծառացած հարցերը լուծելու ազդակ։

Ուղերձը կ'աւարտի հետեւեալ տողերով. «Մեր նշանաբանն է բազմազանութեան մէջ մնալ միասնական, քանի որ միասնութիւնը ուժի եւ հզօրութեան աղբիւր է։ Դա է մեր յաջողութեան գրաւականը»։

«ԱՐԱՐԻՉՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 16 / 17)

ԷԶԻ

ՈՒՂՏԱՍԱՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԲՆԱԿԵՑՈՒԻ

Պատերազմին աւերուած Ակերանի Ուղտասար դիւղը սկսած է վերակենդանանալ։ Հոն բնակիլ փափաքող առաջին ընտանիքներուն արդէն վերաբնակիչի կարգավիճակ տրուած է, խմելու ջուրի համակարգին աշխատանքները կը տարւին։ Վերաբնակեցնելու ջանք կայ նաեւ Ամենակաւան դիւղին մէջ։ Սառնաղբիւրի, Խանաբադի մէջ տուներ կը վերանորոգուին։ Աւարտին մօտ է Սղնախ – Աւետարանոց – Ակնաղբիւրի խճուղին աշխատանքը։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴՐԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՐՑԱԽՈՅԶԻ ՄԸ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Թուրքիոյ զանազան համալսարաններէն խումբ մը դիտնականներ «Թրքական արտաքին քաղաքականութիւնը» նիւթով հետազօտութեան մը ձեռնարկած են։ Այսօր մէջ գլուխ մը յատկացուած է «Երկիրներու մասին համոզումներ»ու։ Այդ բաժնին մէջ ժխտական հակազդեցութիւններու թիրախ եղած են ԱՄՆ–ը Իրանը, Ռուսաստանը, Սուրիան, Յունաստանը, Իսրայէլը եւ Հայաստանը։ Ցանկը 71% ժխտականով գլխաւորած է Հայաստանը։ Յունաստան եւ Իսրայէլ 63%–ով քիչ մը աւելի լաւ դիրքի վրայ են։

Պատասխանողներու 35 – 45%–ը Իսրայէլը, Հայաստանը, Ռուսաստանը, Սուրիան ու Իրանը զինուորական սպառնալիքի աղբիւր նկատած են. իսկ Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները զարգացնելու մասին 44·7%–ը թէր արտայայտուած է, 43·5%–ը դէմ։

Ամէնէն ուշագրաւ արդիւնքը կը նկատուի այն որ մասնակիցներու 61%–ը կը խորհի թէ հայկական ցեղասպանութեան պնդումները ազատօրէն վիճարկումի նիւթ կրնան ըլլալ Թուրքիոյ մէջ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՐԱՔ

ՑՈՅՑԵՐ ԵՒ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ

ՀԻՒՍԷՅՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆ ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐԸ

Կը թուի որ Ամերիկացիք սխալ հաշիւ մը ըրած էին, կարծելով որ Հիւսէյնի ձերբակալութեամբ վերջ կը դնեն ահաբեկչական արարքները։ Ընդհանուր ձեւով, կը հաղորդուի որ 17 Իրաքցիներ սպաննուած են հոս ու հոն։ Ամերիկացիք կ'ըսեն թէ նախկին վարչակարգի կարեւոր մէկ պատասխանատու ձերբակալած են, որ կեռիլլային նիւթականը կ'ապահովէր։

«Սիննի եռանկիւն»ին պատկանող քաղաքներու մէջ, Պաղտատի հիւսիսը եւ արեւելքը բուռն բախումներ տեղի ունեցած են Ամերիկացիներուն եւ Ս. Հիւսէյնի կողմնակիցներու միջեւ։ Գլխաւորաբար Ֆալուժայի մէջ է որ ծանր միջադէպեր պատահած են եւ ամերիկեան բանակը դիրք բռնած է Նահանգապետարանին շուրջ, որ նախորդ օրը (Դեկտեմբեր 15) թալանի տրուած էր բնակիչներու կողմէ, որոնք չէին ուզեր հաւատալ Ս. Հիւսէյնի ձերբակալութեան։ Երկու Իրաքցիներ սպաննուած են եւ ամբողջ օրը կրակոցները չեն դադրած։ Թամաաիի մէջ ալ, երկու տուիչ Իրաքցիներ սպաննուած են Ամերիկացիներու կողմէ։ Նման միջադէպեր պատահած են նաեւ Թիքրիթ, ուր երեք ամերիկացի զինուորներ վիրաւորուած են պայթումի մը հետեւանքով, երբ կառքով կ'անցնէին։ Սամարայի մէջ է, սակայն, որ Ամերիկացիք ծուղակ մը լինկած են։ Ըստ ամերիկեան սպայակոյտին, որ վաստ չէ կրցած տալ, իրաքցի 11 յարձակողներ սպաննուած են, մինչ որ հիւանդանոցի սպասարկութիւնը հերքած է։ Մուսուլի մէջ ալ, իրաքցի ոստիկան մը սպաննուած է, ուրիշ մըն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած Սատտամ Հիւսէյնի լուսապատ յոյցէ մը ետք։ Այլ վայրերու մէջ, չինները ուրախութեան ցոյցեր կ'ընէին, պահանջելով Հիւսէյնի մահը։

*
**

Շատ կը խօսուի անշուշտ, Ս. Հիւսէյնի դատավարութեան մասին։ Ո՛ւր, ե՛րբ, ի՞նչ պատիժ։ Թէեւ չէր համարձակած բացէ ի բաց ըսել, բայց, յայտնի է որ Պուշ կողմնակից է մահապատիժի, երբ կ'ակնարկէ՝ «Դերագոյն արդարութեան»։ Բայց, կան նաեւ բաւական փաստաբաններ, որոնք պատրաստ են պաշտպանելու Հիւսէյնը։ Իմիրի մէջ, Թուրք փաստաբան մը պաշտօնական դիմում մը ըրած է այդ ուղղութեամբ, զոր յանձնած է Իրաքի դեսպանատան։ Յորդանանի մէջ, փաստաբաններու միութեան նախագահը կոչ ըրած է արաբ փաստաբաններու, որ խումբ մը կազմեն։ Փարիզի մէջ, Ժակ Վերժէս պատրաստ է պաշտպանելու նախկին բռնատէրը։ Ֆրանսացի փաստաբանին համար՝ եթէ պատերազմական դերի է, այցելութեան իրաւունք ունի։ Եթէ, վաղը, պիտի հետապնդուի, պէտք է օգտուի անմեղութեան ենթադրութենէն, եթէ պէտք է դատուի եւ իրեն հետ պիտի վարուին որպէս փարիա մը, իր պաշտպանը պիտի ստիպուի ըսել՝ «Բայց, ատ փարիան բարեկամն էր արեւմտեան բոլոր ղեկավարներուն։ Ոչ միայն բարեկամն էր այլեւ՝ իրենց գինակիցը»։

Միւս կողմէ, Ս. Հիւսէյնի աղջիկներէն Ժլընեւէն կը տեղեկացնեն, որ երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 16–ին, Զուիցերիոյ Խորհրդարանը (որու բուն անունն է Ազգային Խորհուրդ եւ կը համապատասխանէ Ֆրանսայի Ազգային Ժողովին) ճանչցած է Հայոց ցեղասպանութիւնը 107 թեր, 67 դէմ եւ 11 ձեռնպահ քուէներով։

Բանաձեւը ներկայացուած էր 2002 Մարտին եւ օրակարգի էին 200–ի վրայ 114 երեսփոխան։ Ներկայացնողն էր Տոմինիք Ժը Պիւման, Ֆրիպուրգի քաղաքապետ, դէմ էր Դաշնակցային Խորհուրդը, խոնարհելու նպատակով Թուրքիան։

Այս պատեհադիպ որոշումին առթիւ, յայտարարութիւններ ըրած են Հայաստանի դեսպանը եւ Զուիցերիա – Հայաստան Միութեան վարչութեան նախագահը։ Առաջինը՝ Զօհրապ Մնացականեան յայտնած է թէ այս յաջողութիւնը հետեւանքն է Զուիցերիա – Հայաստանի եւ տեղւոյ զաղութին աշխատանքներուն։ Նոյն ձեւով արտայայտուած է Զուիցերիա – Հայաստան Միութեան վարչութեան նախագահ՝ Սարգիս Շահինեան։

Դեկտեմբեր 17–ի մեր տեսած թերթերէն՝ «Մերքր»ն էր միայն, որ «Անգարա կրկին կ'ուրանայ Հայոց ցեղասպանութիւնը» խորագրին տակ, կ'ակնարկէր Զուիցերիոյ ճանաչման, աւելցնելով թէ Զուիցերիա պիտի կրէ այդ որոշումին բացասական հետեւանքները։

ԹՐՔԱԿԱՆ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անգարա որ արդէն Զուիցերիոյ վճռանդին ճանաչումին առթիւ բուռն կերպով հակազդած ու արդելք եղած էր Արտաքին գործերու նախարարուհի Մ. Գալմի – Ռէյի Անգարա այցին, մեծ դժգոհութիւն կ'արտայայտէ։ Կը կրկնուի թէ նման որոշումներ քաղաքական բնոյթ կը կրեն եւ թէ հարցը պէտք է ձգել պատմաբաններու քննութեան։

Թուրք մամուլը լուրը տալով համոզում կը յայտնէ թէ ճանաչումը փոխադարձութիւն մը եղած է զուիցերիացի նախարարուհիին այցը մերժելու Անգարայի որոշումին։ Ուշագրաւ է որ Դեկտեմբեր 17–ը օրաթերթերը ճանաչումի լուրը տուած էին ներքին էջերու մէջ, առանց զգայացունց խորագիրներու, սպառնալիքներու։ Բաղդատած Ֆրանսայի ճանաչումին արթընցուցած հակազդեցութեան հետ, պէտք է մատնել որ Անգարայի համար անակնկալ չեն այլեւս այս կարգի որոշումներ ու ընտրած է աւելի հանդարտ հակազդելու ձեւը։

Հայրենասիրական Միութեան) ճամբայ Թալատեանի, որ Փարիզ կը գտնուէր քանի մը օր է, հարցազրոյց մը ունեցած է «Լիբերասիոն»ի հետ (Դեկտեմբեր 17)։ Ինչ էր, որ առաջին առթիւ Ս. Հիւսէյնի ձերբակալման լուրը հաղորդած էր, թէեւ կը ճշդէ որ Փէչմերկանները չեն մասնակցած գործողութեան։ Ինչ կը խորհի որ այդ ձերբակալութեամբ վերջ պիտի գտնեն ահաբեկչական արարքները։ Դժգոհ չէ Շիրաքի հետ իր տեսակցութենէն, ցարդ Էլիզէ չէր ընդունուած։ Բնական կը գտնէ որ ԱՄՆ որոշեն թէ ո՞վ պէտք է օգտուի վերաշինութեան պայմանագրութիւններէն։

*
**

Իրաքի պարտքը Ֆրանսայի 120 միլիառ տոլար է (դրամագլուխ եւ տոկոս), որու մէկ երրորդը հայթայթած է Փարիզի Ակումբը։ Այս վերջինը կ'ընդգրկէ 19 երկիր՝ Գերմանիա, Աւստրալիա, Աւստրիա, Պելժիա, Գանատա, Դանիա, Սպանիա, ԱՄՆ, Ֆինլանտա, Ֆրանսա, Իրլանտա, Իտալիա, Ճափոն, Նորվեկիա, Հոլանտա, Մեծն Բրիտանիա, Ռուսաստան, Շուէտ եւ Զուիցերիա։ Այս հարցին կապակցութեամբ է որ ճէյմս Պէքըր (Ճորճ Պուշի – Հայր – Արտաքին նախարարը 1989–էն 1992) չրջապտոյտի ձեռնարկած է որդի Պուշի կողմէ, իրաքեան պարտքերը ջնջել կամ նուազեցնելու նպատակով։

ՃՇԴՈՒԽՄ· – «Յառաջ»ի Դեկտ· 17–ի թիւին Ա· էջի չորրորդ սիւնակի խորագիրը պէտք է ըլլայ ՓԱՍԿԱԼ Գլեման, ինչպէս մեր ընթերցողները պէտք է ճշդած ըլլան։

«ՀԱՅԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ»

Այս խորագիրը կը կրէ պոլսեցի բանասէր Գէորգ Բամպուքճեանի չորրորդ հատորը որ լոյս տեսաւ «Արաս» հրատարակչութենէն, անցեալ Օգոստոսին: Այդ չորս հատորներուն մէջ խմբուած են հեղինակին թրքերէն յօդուածներն ու համայնապիտարանային էջերը: Առաջին եւ երեքին մասին զրախօսած էր Սեւան Տէր-յիմիճնճեան (Ապրիլ 30):

«Պատմագրութիւնը հայկական աղնիւ-ներու լոյսին տակ» ընդհանուր խորագիրով լոյս տեսած չարքը այս հատորով կը փակուի: Իսկ չարքին այս վերջինը յատկացուած է հայ անճնաւորութիւններու կենսագրութիւններուն (առաջինը՝ «Գըրթութիւններ Սամսունլի մասին», երկրորդը՝ «Հայատառ թրքերէն գրականութիւն», երրորդը՝ «Ժամանակներ, տեղեր, մարդիկ»):

Այդ կենսագրութիւնները մեծ մասով Գ. Բամպուքճեանի ստորագրութեամբ տեղ գտած են համայնապիտարաններու մէջ: Այս կարդի գրութիւններուն թիւը 350–ի չուրջ է, բայց հատորին մէջ առնոց հետ գետեղուած են հեղինակին զանազան գրութիւններէն քաղուած չուրջ 2500 կենսագրական նոթերը: Ինչպէս նշուած է հատորին եռեւի կողքին վրայ, ան կերպով մը պատասխան է, «Ով ով է Թրքահայերու պատմութեան մէջ» հարցումին: Գործը հրատարակութեան պատրաստած է Օսման Քէօքլէր որ իր նախարանին մէջ կը նշէ կարօ Աբրահամեանի երախտաշատ օժանդակութիւնը:

Հատորին պարզ մէկ թերթատումն իսկ կը բաւէ մատնելու հետաքրքրական բնոյթը երբ կը հանդիպին արեւ չտեսած անուններ ու մանաւանդ թուականներ որոնք երբեմն կ'երկարին մինչեւ Պոլսոյ գրաւումի չրջանը, նաեւ անկէ ալ անդին: Գ. Բամպուքճեանի աշխատասիրութեան աղբիւր ծառայած են չիրմաքարերու արձանագրութիւններ, ամուսնութեան, մկրտութեան, մահուան վկայագիրներ, նուիրատուներու ցանկեր:

Հատորին մէջ ընդգրկուած անճնաւորութիւնները կը պատկանին չատ բազմազան բնագաւառներու. կան արուեստագէտներ, գրողներ, կրօնաւորներ, լեզուաբաններ, ուսուցիչներ, տպագրիչներ, լուսանկարիչներ, պատմաբաններ, լրագրողներ, առեւտրականներ, պալատականներ, ամիրաներ, գիւտութեան մարդիկ, ժամագործներ, եւ այլն, եւ այլն: 350–ի չուրջ հիմնական դէմքերուն չարքին դասուած են հետեւեալ երկու խումբի պատկանողներն ալ. Ա) Ծագումով հայ, բայց յետոյ իսլամացած, կամ աւելի ճիշդը՝ իսլամացուած անճնաւորութիւններ, որոնց դէմքաւոր անունը Սիննան է: Բ) Ոչ Հայեր որոնք ամուսնութեամբ, կամ իրենց յետագայ գործունէութեամբ «հայացած» են: Առանց մէկ օրինակն է թատրոնի մարզի ծանօթ անուն Աբչակ Պէնլեանի կինը՝ Ռոզալի Պէնլեան որ ընդգրկուած է Հայերու կենսագրութիւններու այս հատորին մէջ:

Այս երկու խումբին քով, զանազանութիւն որոշակի դժուարութիւն պատճառած է հայատառ թրքերէն գրած բանաստեղծներու դասերը: Ինչպէս կ'ըսէ խմբագիր Օ. Քէօքլէր, այդ բանաստեղծութիւնները կրնան գրուած ըլլալ թրքերէն գիտցող Հայերու կողմէ, կրնան նաեւ թուրք բանաստեղծէ մը հայատառ ընդօրինակուած, կամ հրատարակուած ըլլալ Հայու մը կողմէ: Մեծ դժուարութիւն յարուցած է որոշել թէ բանաստեղծներէն ո՛ր մէկը Հայ է, ո՛րը Թուրք: Օրինակներ ալ կը տրուին. Նիհատի անուն քերթողը որուն անունէն դատելով պէտք է Թուրքերու կարգին դասուի, իրականութեան մէջ Նալեան պատրիարքն է: Անդին կան նոյն անունով _ Գալաճաօղլան _ երկու աշուղները, որոնցմէ մէկը Հայ է, միւսը Թուրք:

Նշուած դժուարութիւնը երբեմն անկարելի դրած է անճնաւորութեան ծագումը որոշելու գործը. այդպէս են, օրինակ՝ Ֆէնոեի, Զիւլալիի, Զիւլալօղլուի պատրաղանները: Այս անուններուն դէմ գրուած է թէ քերթողները են. հայատառ Թրքերէն քերթուածներու հեղինակ են, ոչ մէկ տեղեկութիւն կայ անոնց հայկական ծագում ունեցած ըլլալուն մասին:

Գիրքին խմբած անճնաւորութիւններու ամէնէն հիներէն են Այվատ Պապաօղլուն, Ուլիցան, Ադամը, Դաւիթը: Առաջինին համար ըսուած է թէ անոր մասին նշում կայ Էնկիւրիւճի Աբրահամի մօտ. ներկայացուած է որպէս մէկը այն չորս Հայերէն, որոնք Պոլսոյ գրաւման վաղորդայնին Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտի կողմէ Պոլիս տարուած են:

Ուլիցան կը ներկայացուի որպէս Սիննանի մէկ աշդականը որ Կիպրոս աքսորուած ու 1588–ին մահացած է: Ադամը (մահացած 1718–ին) Ղորիի վաճառական է: Տիպրանակերտցի: Ան է որ համայնքին նուիրած է Սկիւտարի Պաղարպաշըճի հայկական գերեզմանատան հողամասը: Իսկ Դաւիթը ապրած է ժե. դարուն. խարբերդցի է: Ժամանակակիցի մըն է Պոլսոյ գրաւման եւ այդ մասին գործի մը հեղինակը:

Պատկեր մը ունենալու համար թէ որքան լայն ընդգրկում ունի հատորը, այս անուններուն քով կ'արժէ գետեղել Նորադոյն, մեզի այնքան մօտիկ անճնաւորութիւններ. էջ 312–ին վրայ երկու տողով տեղ գրաւած է Շաւարշ Միսաքեան. իր մասին նշուած է. «Լրագրող. 1910–ական տարիներուն վարած է ''Ազդակ'' թերթին խմբագրութիւնը»: Իսկ էջ 273–ին անունները կ'երկարին մինչեւ Պոլսոյ գրաւման վաղորդայնին Ֆաթիհ Սուլթան Մէհմէտի կողմէ Պոլիս տարուած են:

Ուլիցան կը ներկայացուի որպէս Սիննանի մէկ աշդականը որ Կիպրոս աքսորուած ու 1588–ին մահացած է: Ադամը (մահացած 1718–ին) Ղորիի վաճառական է: Տիպրանակերտցի: Ան է որ համայնքին նուիրած է Սկիւտարի Պաղարպաշըճի հայկական գերեզմանատան հողամասը: Իսկ Դաւիթը ապրած է ժե. դարուն. խարբերդցի է: Ժամանակակիցի մըն է Պոլսոյ գրաւման եւ այդ մասին գործի մը հեղինակը:

Վերջապէս կայ փոքր խումբ մըն ալ որուն անդամները չատ յստակ չէ թէ ինչ հանգամանքով տեղ գտած են նման աշխատասիրութեան մը մէջ: Գայեանէ Կոյսը (էջ 268), Ս. Սահակը (էջ 342), Լէօն (էջ 333) եւ ան Հովհաննէս (էջ 242) ասոնցմէ մէկ քանին են: Վերջինին համար նշուած է թէ մահացած է 1719ին, Պոլսոյ մէջ գործունէութիւն ունեցած կեսարացի ճարտարապետ Առաքել Գալֆայինն է:

450 էջնոց հատորը վերջին մասին մէջ ցանկը կու տայ կողքին նկարին հայ մտաւորականներուն. նկարը Տիմիթրի Նալպանտեանին «Հայ մտաւորականներու նուիրուած վերնատուն» գործն է: կը յայտնէ Գ. Բամպուքճեանի հայերէն աշխատասիրութիւններուն, աշխատակցած թերթերուն, պարբերականներուն եւ անոնց մէջ լոյս տեսած գրութիւններուն ցանկերը: Տրուած է անոր բիւրագիտութիւնը որ թերթերու, տարեգիրքերու, յօդուածներու, գիրքերու ստուար չարքերէ կը բաղկանայ: Կայ անունները այբբենական ցանկ մըն ալ:

Գէորգ Բամպուքճեան կեսարացի ծնողքի մը զաւակն է, ծնած է 1923–ին: Քահանայոր չարքին առաջինին մէջ գետեղուած ինքնակենսագրականին մէջ կ'ըսուի թէ Սկիւտարի Ներսէսեան _ Երմոնեան նախակրթարանէն ետք յաճախած է Փերանեան Ս. Ժողէֆ վարժարանը: 1967–էն սկսած է Պոլսոյ պատրիարքարանին քարտուղարութեան պաշտօնը վարել. նաեւ խմբագրած է «Շողակաթ» ամսաթերթը: Հայերէն լոյս տեսած անոր աշխատասիրութիւններն են «Ակնցի հին գերդաստաններ ու դէմքեր», «Մատենադիտութիւն հանրապետական յիսնամեայ շրջանի խոթանպուլահայ գրքի», «Ց. Նալեան պատրիարք», եւ այլն: Ունի անտիպ մնացած աշխատասիրութիւնները ալ, հայերէն թէ թրքերէն: Մահացած է 1996–ին:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՄՈՒՇԵՂ ԳԱԼՇՈՅԵԱՆ՝ 70

Դեկտեմբեր 13–ին Մուշեղ Գալշոյեանը կը դառնայ 70 տարեկան, եթէ արկածային մահը նրան չտանէր հայ ժողովըրդից...

Արկածային մահեր... որքա՜ն չատ են մի բուռ Հայաստանում:

Այդ ի՞նչպէս եղաւ կաթնաղբիւր գիւղում, որ իր ծննդավայրն էր, յանկարծ սրսոըղական հրացանի զնդակից գոհ գարձաւ մի տաղանդաւոր գրող, որը հաչիւ էր պահանջում իր ժողովրդի ճակատագիրը տնօրինողներից:

Ինչպէ՞ս հասկանալ, Զանախչի գիւղից _ Երեւան, որը Պարոյր Սեւակի ամէնօրեայ ճանապարհն էր, յանկարծ մի հարթ տարածութեան վրայ քախտմը մի բեռնատարի:

Ինչպէ՞ս բացատրել Երեւանի կենտրոնում Մինաս Աւետիսեանի վրայ կատարած վրաերթը, նոյնպէս մահացու:

Ասում են՝ ճակատագրից հնարաւոր չէ խուսափել, դիպուածները, անյայտութիւնները, հիւանդութիւն, ծանր վնասուածքներ, սրանք իրօք մարդու համար են, բայց մարդիկ օրհասական մահից անդամ փրկւում են...

Սակայն, այն, ինչը որ արդէն ճակատագրի հետ ոչ մի կապ չունի եւ սպանութիւնը դիտաւորեալ է քանիցս համոզուեցինք, որ վրկութիւն չկայ...

Ինչո՞ւ թուարկեցի միայն այս փաստերը, որովհետեւ երեքն էլ սպանուել են 47 տարեկանը նոր _ նոր բոլորած:

1980 թուականի Հոկտեմբերի 15–ին Մուշեղ Գալշոյեանի սպանութիւնը դուժեց Հայաստան աշխարհը...

Երեւանից Թալին տանող ճանապարհը խճողուած էր, իւրաքանչիւր Հայ իրեն պարտքն էր համարել վերջին հրաժեշտը տալու սիրելի գրողին, արցունքի հեղեղ իր կաթնաղբիւր գիւղում եւ...

Եւ ինչպէս միշտ, ժողովուրդը հաշտուում է ամէն ինչին...

Կը նշանակի վարժուե՞լ ենք...

Այսպէս էր նաեւ 1971 թուականի Յունիսի 17–ին, Պարոյր Սեւակի մահուան օրը...

Յաւը դարձաւ ցասում, այնուհետեւ յիշողութիւն. որքա՜ն դաժան է իրողութիւնը...

Այսպիսին են մեծերը, այսպիսին է նրանց քաժին հասած ճակատագիրը, ծրնուում են ժամանակին, ապրում ժամանակից դուրս եւ հեռանում կեանքից անժամանակ, յաւիտեան յաւի հետք թողնելով յետնորդների սրտերում...

Ամբողջովին անանձնական կեանքով ապրեց Մուշեղ Գալշոյեանը. սասունցի Հովհի որդին, տառապած Հայը:

Զատուեց փառքով, տարբերուեց չատ չատերից, առանց խղճի հետ հաշուի նստելու չգրեց ոչ մի տող:

Չհաշտուեց ժամանակի հետ ու չլռեց:

«Սխալների համար, եղածի համար, մենք կարող ենք միմիանցից հաչիւ չպահանջել, _ ասում էր նա, _ նայել միմիանց աչքերի մէջ, որպէս թէ իրար հասկանանք ,եւ լռել. իսկ գալիք սերունդների հարցապնդումից խուսափել չենք կարող»:

«Մեր գաղափարախօսութեան սկիզբն է սխալ, մեր ղեկավարները չհասկացան, թէ ինչ է հարկաւոր անել ժողովրդին վրկելու համար: Ամէնից կարեւորը՝ ժողովրդին ոգի է հարկաւոր, իր երգը տալն է հարկաւոր, իր պատմութիւնը տալն է հարկաւոր, իր հերոսականութիւնն է հարկաւոր»:

«Արարչութիւն է անանձնական կեանքը, այդպիսի կեանքով կարող է ապրել նա, ով իր ազատութիւնը չի գատում հայրենիքի փառքից, ով իր երջանկութիւնը, իր սէրը չի գատում հայրենիքի սիրուց...»:

Ազատութիւն, ազատութիւն, հերոսութիւն, փառք ու երջանկութիւն է անանձնական կեանքի սահմանը»:

«Մենք դեռ պէտք է համբուրենք հայ ֆիդայիների ըմբոստ ճակատները, նրանց ոգու ժառանգները մենք ենք»:

Այն ժամանակ դժուարութեամբ ընկալեցին Մ. Գալշոյեանի այս հանճարեղ մտքերը եւ նա դնաց բրաբիոն ծաղիկ որոնելու, դնաց եւ մեր բոլոր մեծերի նման յաւերժացաւ իր «Բովտուն», «Ազատաւաքար», «Մարութայ սարի ամպերը», «Զորի Միրոն» անկրկնելի ստեղծագործութիւններով:

ԱՆԺԵԼԱ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ՓՐՈՎԱՆՍ–ԱԼՓ–ՔՈՓ ՏԱԶԻՒՒԻ ՇՐՋԱՆԱԳԻՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ («Ցառաջ»). –

Հարաւային Ֆրանսայէն Հայաստան մեկնող պատուիրակութիւնները իրարու կը յաջորդեն:

Պուչ–Տու–Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդէն յետոյ, Դեկտեմբեր 8–էն 11, Փրովանս _ Ալփ _ Քոթ – տ'Ազիւրի Շրջանային Խորհուրդն է որ պաշտօնական այց մը կատարեց:

Վերջին օրերու հեղեղային անձրեւները որ մեծ վնասներ հասցուցին Ֆրանսայի հարաւին մէջ Մարսէյլէն Աւլ քաղաքը, Ռոն գետի ափերուն, արդելք եղան որ նախագահ Միշել Վոզէլ հեռանայ չրջանէն: Պահ մը որոշուեցաւ ճամբորդութիւնը չնչել, սակայն նախագահը ուզեց յարգել իր յանձնառութիւնը եւ իր տեղը դրաւ, պատուիրակութեան գլուխը իր առաջին փոխ _ նախագահը՝ Փաթրիք Ալլըման:

Պատուիրակութիւնը կը բաղկանար քսանեւրկու հոգիէ որոնց մէջ ութ անձեր, ներկայացուցիչներ հայկական գաղութէն՝ Գասպար Գայանճեանց (Նիս Քոթ–տ'Ազիւրի համայնք), Յակոբիկ Խաչատուրեան (Փրովանս–Ալփէնի Մխիթարեան), Քրիսթին Սեմերճեան (Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչ), Ֆրանք Յովհաննէսեան (Հայաստան Հիմնադրամ), Էրիք Սեմերճեան (Հայ. Ֆրանս. Առեւտուրի Սենեակ), Զարեհ Մինասեան (Հ. Ց. Դ.), Փասքալ Շամանեան (ԺԱԽ) եւ կարօ Յովսէփեան (Հայ Մշակոյթի Տուն):

Երկօրեայ կեցութիւնը սկսաւ Դեկտեմբեր 9–ին, Երեւանի Ֆրանսական համալսարանի այցելութեամբ:

Ֆրանսական համալսարանը քանի մը օրէ ի վեր, Երեւանի կեդրոնը գտնուող Այգեստան փողոցէն տեղափոխուած է Զէյթունի թաղամասը, Երեւանի քարձունքներուն վրայ, Կովկասի եւրոպական տարածաշրջանային Ակադեմիայի կառոյցին մէջ, գրաւելով վեց յարկանի չէնք մը, աւելի քան վեց հազար քառակուսի մեթր տարածութեամբ եւ սեփականութիւնը ըլլալով նորաստեղծ կազմակերպութեան մը՝ «Հայաստանի Ֆրանսական Համալսարանի Հիմնարկութիւն»:

Պատուիրակութիւնը ընդունեցան համալսարանի նոր ռէքթէօրը՝ Փօլ Ռուէ, ընդհանուր քարտուղարը՝ Տիկին Հիւշո եւ արտաքին յարաբերութիւններու փոխնախագահը՝ Արայիկ Նաւոյեան: Ռէքթէօրը ներկայացուց հաստատութիւնը: Ստեղծուած է 2000 – 2001 համալսարանական տարեշրջանին: Ուսումները կը տեւեն հինգ տարի: Առաջին չրջանաւարտները իրենց վկայականները պիտի ստանան 2005–ին: Աշակերտներու թիւն է այսօր վեց հարիւր չիսուն: Հինգ տարուան չրջանի աւարտին պիտի հասնի եօթհարիւր չիսունի: Մրճանագրութեան ծախքերը եւ տարեկան թոշակը կը բարձրանան հազար չորս հարիւր տոլարի: Համալսարանը կը պատրաստէ երեք մասնագիտութիւններ՝ մատակարարում, լրացուցիչ առողջապահութիւն եւ տնտեսութիւն: Զորրորդ տարին ուսանողները «սթաժ»ներ կը կատարեն: Հայաստանի Ֆրանսայի դեսպանը Հանրի Գիւնի, որ ներկայ էր հանդիպումին, բերաւ յաւելեալ տարրեր մանաւանդ ուսումներու որակին, ուսանողներու Ֆրանսերէնին լեզուն սորվելու, լաւագոյն պայմաններուն մէջ, կարելիութիւններուն եւ վկայականներու արժէքի եւ ճանաչման մասին, հարց մը որ լուրջ ուսումնասիրութեան մէջ է: Փրովանս – Ալփ _ Քոթ – տ'Ազիւրի Շրջանային Խորհուրդի փոխ _ նախագահը՝ Փաթրիք Ալլըման պատրաստակամութիւն յայտնեց ընդունիլ չորրորդ տարուան ուսանողները իրենց «ստաժի» չրջանին համար, յատկապէս «Սոֆիա _ Անթիփոլիս» ուր բազմաթիւ եւ բազմազան են ձեռնարկութիւնները մանաւանդ հաղորդակցութեան նոր թեքնոլոժիներուն մէջ: Նոյնպէս խոստացաւ մօտէն հետեւիլ համալսարանի կարիքներուն, եւ օժանդակել յատկապէս մասնագիտական տարբաւորում – ներուն համար: Պատուիրակութիւնը ճաշի հիւրը եղաւ համալսարանին:

Այցելելէ յետոյ «Բարձունք 5165» կառավարչութեան դեղարանը որ վերա-

ԱՆԻՐԱՒՈՒԱԾ ԲԱՒՇԿԸ՝ ՌԷՅՄՈՆ ՏԱՄԱՏԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Ամերիկեան «Նէյչըր» ամսաթերթը տեղեկացուցած է թէ Նոպէլեան մրցանակի կոմիտէին կողմէ անիրաւուած հայ բժիշկը Ռ. Տամատեան պարգեւատրուած է չուէտական այլ գիտական ընկերութեան մը կողմէ։

Ռանօթ է որ Նոպէլեան մրցանակին արժանի նկատուած էին որպէս Ի–ԷՒ–Էմ գործիքին հնարիչ երկու գիտնականներ. Փ. Լաուբաուըի եւ Փ. Մէնսֆիլտ որոնց գիւտը հիմնուած էր Տամատեանի հնարած գործիքին վրայ։ Անոնք Դեկտեմբեր 10–ին ստացան իրենց պարգեւները։

Նոյն օրը չուէտական փոքրիկ քաղաքի մը, Օրնսքոլդսուիքի մէկ ընկերութեան ներկայացուցիչները զարած են Նիւ–Եորք, տակաւ չգտնելու մը յանձնելու բժիշկ Տամատեանին, իր արձանագրած նուաճումներուն գնահատումով։ Այս վերջինը յայտարարած է թէ այդ մէկը Նոպէլեան մրցանակ չէ, սակայն գնահատելի է որ մարդիկ մինչեւ Նիւ–Եորք զարած են գինքը գնահատելու։

Հայազգի բժիշկին վաստակին անտեսումին դէմ միջազգային հեղինակութիւններէ զատ, Լիբանանի հայ բժիշկներու մխիթարեան ալ բողոքի նամակ մը ղրկած էր Նոպէլեան մրցանակներու յանձնախումբին, պահանջելով որ գործած սխալը սրբագրէ։

առաւելագոյն անտեսական ոլորտը, զարգացնելով, օրինակի համար, զբօսաշրջիկութիւնը եւ փոքր ու միջին ձեռնարկութիւնները։ Այս ուղղութեամբ ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարուին եւ հանդիպումներ պիտի կազմակերպուին գործարար մարդոց, ընկերութիւններու միջեւ, ե՛ւ Փրովանսի մէջ, ե՛ւ Լոռիի մէջ։

Երջանային Խորհուրդը համաձայն «Փրոթոքոլ»ին ճաշով մը աւարտեց իր երկօրեայ այցելութիւնը։ Ճաշին ներկայ եղան Լոռիի մարզի ներկայացուցիչները, Մշակոյթի նախարարը, Հայաստանի Ֆրանսայի դեսպանը եւ իր կինը, երգչուհի Նունէ (Նունէ Եսայեան) եւ այլ անձնաւորութիւններ, Ֆրանսացիներ։

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 11–ին, պատիրակութիւնը հայկական միջազգային օդային դիծերու օդանաւով մը վերադարձաւ Ֆրանսա։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

նորոգման եւ վերադասաւորման մէջ է, ղեղատուն որ ղեղօրայքները կը ստանայ Ֆրանսայէն, յատկապէս Մարսէյլէն, եւ կ'օդնէ կարիքաւորներուն. պատուի – րակութեան ղեկավարը՝ Փաթրիք Ալլեման ընդունուեցաւ վարչապետ Ա. Մարգարեանի դրասենեակի մնօրէն՝ Մանուկ Թօփուզեանի կողմէ։ Ներկայ եղաւ հանդիպումին Հայաստանի Ֆրանսայի դեսպանը՝ Հանրի Գիւնի։ Ընթացիկ հանդիպում մը հոգեշահ խօսքերով։ Մանուկ Թօփուզեան սկսաւ Վ. Հիւկոյով, գնաց Պասթիյը, անցաւ Մուսա Լեռէն, չատոդուվեց Ֆրանսայի ժողովուրդին ազատասէն ոգին, բարձր մշակոյթը, «լուսաւորիչ» մը եւ այլ խօսքեր, ինչպէս «մեր նպատակը արմատացնել է անկախութիւնը, զարգացնել անտեսութիւնը եւ մեր երկու երկիրներու միջեւ նոր ուղիներ փնտռել համագործակցութեան»։ Փրովանս – Ալփ Քոթ ս'Ազիւրի Շրջանային Խորհուրդի փոխ – նախագահը Փաթրիկ Ալլեման ընդգծելէ յետոյ իր շրջանի Հայերու ներդրումը տեղական կեանքին մէջ, ներկայացուց իր այցելութեան նպատակը՝ համագործակցութիւնը աշխուժացնել, զարգացնել Լոռիի մարզին հետ նոր գործողութիւններով, նոր ոլորտներու փնտռտուքներով ինչպէս զբօսաշրջիկութիւնը եւ չարունակել նեցուկ կանգնիլ Ֆրանսական համալսարանին։

Ճեռոյ, պատուիրակութիւնը լրիւ կազմով քարձրացաւ Միջեռնականբերդ։ Երջանային Խորհուրդի փոխ – նախագահը դեռեղեց ծաղկեպսակ մը յանուն Փրովանս – Ալփ Քոթ ս'Ազիւրի Շրջ. Խորհուրդի նախագահ Միշէլ Վօզէլի։ Ապա, բոլոր ներկաները խոնարհեցան անմար բոցին առջեւ, ունկնդրելով «Կոռնիկ»ը, «Տըլէ Եաման»ը եւ «Տէր Ողորմեա»ն։ Միշտ յուզիչ, տպաւորիչ եւ հոգեկան վերացումի պահեր են։ Ցիշողութեան թանգարանի այցը առաւել չեչտեց ծանր մթնոլորտը, մինչ մանր եւ ցուրտ անձրեւ մը կը չարունակէր իջնել Երեւանի այդ քարձունքին վրայ որ կը տիրապետէ ամբողջ քաղաքին, ամպերու եւ մշուշի մէջ կորսուած Սրարատի վեհադղեակ հսկողութեան տակ։

Առաջին օրը վերջացաւ Ֆրանսական դեսպանատունը, ուր պատուիրակութիւնը հրաւիրուած էր ընթրիքի։

Երկրորդ օրը, Դեկտեմբեր 10, պատուիրակութիւնը մեկնեցաւ Վանաձոր, տրամհետեւ Փրովանս Ալփ – Քոթ ս'Ազիւրի շրջանին եւ Լոռիի մարզին մէջեւ բարեկամութեան պայմանագիր ստորագրուած է, Մարտ 1997 Դեկտ. 15–ին որ կ'արտայայտէ երկկողմանի ցանկութիւնը՝ հաստատելու երկարատեւ գործընկերութիւն եւ համագործակցութեան կապեր։

Վանաձոր որ գլխաւոր քաղաքն է Լոռիի մարզին կը գտնուի Երեւանէն 140 քիլոմեթր հեռաւորութեան վրայ դէպի հիւսիս – արեւելք։ Ճամբան կ'անցնի Աւտարակ քաղաքէն ու կը մտնէ Ապարանի դաշտը եւ Արագածի շուրջով, արեւելեան կողմը, կը բարձրանայ դէպի հիւսիս։ Ամէն կողմ համատարած ձիւն եւ սառ։ Դիւղերը եւ դաշտերն ու լեռները կորսուած էին սպիտակ ոսկիին տակ։ Երբեք եղիտի դիւղ իրարու կը յաջորդեն՝ Ռիսթափա, Ապզեղ եւ Ջամլու։ Հայաստանի մէջ կ'ապրին շուրջ յիսուն հազար եզիտիներ։ Ցետոյ, ճամբան կ'իջնէ դէպի Սպիտակ։ Նոր քաղաքը կառուցած է երկրաշարժի աւերակներէն երկու քիլոմեթր հեռու։ Կարգ մը երկիրներ ունին իրենց թաղերը՝ իտալական, գերմանական, ռուսական, ֆրանսական, ուկրանական, նորվեկեան... թաղ։ Շինած է նոր եկեղեցի, նոր հրապարակ խանութներով, քաղաքապետարանով եւ դպրոցով։ Եւ մեր անցքին տեսանք եռուզեռ, կեանք եւ կենդանութիւն։ Սպիտակէն քանի քիլոմեթր անդին Վանաձոր, այլ քաղաք մը որ ծանրօրէն տուժեց երկրաշարժին։ Այժմ, կը հաշուէ 130 հազար բնակչութիւն։ Քաղաքը ձեւաւորուած է գործարաններու շուրջ։ Գործարաններ վերածուած այսօր աւերակներու։ Վանաձորը տակաւին չըրջանին ունէր քիմիական գործարաններ, ծանր սարքաւորումներու արտադրութիւն, ելեկտական սարքաւորումներու գործարաններ եւ այլն...։ Հիմա կը փնտռէ առեւտուրի չուկաներ բոլորովին յեղաշրջելով երկկուան դիմագիծը։

Քաղաքի մուտքին պատուիրակութիւնը դիմաւորուեցաւ տեղական իշխանութիւններու կողմէ՝ մարզպետ Հէնրիկ Քոչինեան, քաղաքապետ՝ Սամուէլ Դարբինեան, Գուգարաց թեմի առաջնորդ՝ Սեպուհ Եպիսկ. Զուլչեան եւ այլ բազմաթիւ անձնաւորութիւններէ։ Դիմաւորուեցաւ հայկական աւանդութեան համաձայն աղով եւ հացով, նուագով եւ պարողներու խումբով։ Ապա, ուղղակի առաջնորդուեցաւ քաղաքին հին եկեղեցւոյ (1830) բակը ուր Փաթրիք Ալլեման յանուն նախագահ՝ Միշէլ Վօզէլի զետեղեց ծաղկեպսակ մը 1988 Դեկտեմբեր 7–ի երկրաշարժի զոհերուն յիշատակին նուիրուած յուշարձանին առջեւ։ Քահանայ – նաներ եւ եպիսկոպոսը արտասանեցին «Հոգւոյց»ը եւ «Հայր Մեր»ը։ Ապա, առաջնորդ Սեպուհ Եպիսկ. Զուլչեան մաղթեց բարի գալուստ պատուիրակութեան։

Վանաձորի մէջ, առաջին այցը եղաւ Թումանեանի դպրոցը, հարիւր յիսուն տարուան դպրոց, 400 աշակերտներով։ Տնօրէնուհին եւ աշակերտները մէկական մեխակ բռնած դիմաւորեցին պատուիրակութիւնը ծափահարութիւններով։ Փրովանս Ալփ – Քոթ ս'Ազիւրի Շրջանային Խորհուրդը «Ցոյս եւ իրականացում» միութեան միջոցով, 63·000 Եւրոյի արժեւորութեան, հաստատեց Ֆրանսերէնի լեզուի «Լապորթաթուար» մը 16 «քապին ֆոնիք»ներով։ Փոխ – նախագահ՝ Փաթրիք Ալլեման բացատրեց այդ ծրագիրը։ Աշակերտները որպէս չնորհակալութեան արտայայտութիւն ֆրանսերէնով բարի գալուստ մաղթեցին, արտասանեցին եւ երգեցին «Քեզի Հայաստան» եւ «Ալուէթ, ժանթի ալուէթը» երգերը, խանդավառելով պատուիրակութեան անդամները։

Երկրորդ այցելութիւնը եղաւ Վանաձորի ծննդատան։ Փրովանս Ալփ–Քոթ ս'Ազիւրի Շրջանային Խորհուրդը սարքաւորումներով օժանդակած է հաստատութեան եւ մանաւանդ ծննդարաններով (քուվէօզ), եւ երկու չատ կառքերով (ամպիւլանս) բոլորովին սարքաւորուած։

Ապա, Լոռիի մարզպետը Հէնրիկ Քոչինեան եւ Փրովանս Ալփ – Քոթ ս'Ազիւրի Շրջանային Խորհուրդի փոխ – նախագահը՝ Փաթրիք Ալլեման առանձին տեսակցութիւն մը ունեցան։ Երկուստեք ըրոչուեցաւ յարաբերութիւնները սեր – տացնել, համագործակցութիւնը աշխուժացնել։ Մարզպետը ներկայացուց կարգ մը ծրագիրներ ձեռնարկութիւններու ուղղուած մէջ, փոքր ձեռնարկութիւններ, որոնք գործ կրնան հայթայթել, եւ արտադրութիւն եւ հարստութիւն ստեղծել։ Վանաձորը եւ ընդհանրապէս Մարզը կարիքն ունին նման օժանդակութիւններու եւ ոչ միայն մարդասիրական օգնութիւններու, ըսաւ Հէնրիկ Քոչինեան։

Համակրելի սեղանի մը չուրջ պատուիրակութիւնը հիւրասիրուեցաւ Մարզպետին կողմէ։ Շատ հաճելի պահ մը եւ սեղանի ճոխութեամբ, եւ մթնոլորտով։

Ճաշը առանց աւարտելու Փաթրիք Ալլեման մեկնեցաւ դէպի Երեւան, էջմիածին առանձին հանդիպում մը ունենալու համար կաթողիկոսին հետ։ Հանդիպումը տեւեց 45 վայրկեան։ Գարեգին Բ. բարի գալուստ խօսքերէ յետոյ, հակիրճ պատմականը ըրաւ հայ եկեղեցւոյ, չեչտեց անոր տեղը եւ դերը հայ իրականութեան մէջ, անդրադարձաւ աղանդներու դէմ տարուած պայքարին եւ այլն...։ Ընդունելու հարցը հետաքրքրեց խօսակիցները որոնք զարմանք յայտնեցին եւ հարցումներով ընդլայնեցաւ զրոյցը, երբեմն դառնալով բանավէճի։

Էջմիածնի արագ այցէն յետոյ, Փաթրիք Ալլեման գնաց մէնակաց պատուիրակութեան Փերնօ – Ռիքարի գործատունը։ Հաճելի ընդունելութիւնը առիթ տուաւ համեմել 5, 10, 15 տարուան կոնեակներ եւ ներշնչուած գտնել մամլոյ ասուլիսին համար որ տեղի ունեցաւ անմիջապէս յետոյ Արմէնիա պանդոկը։ Փրովանս – Ալփ – Նոթ ս'Ազիւրի Շրջ. Խորհուրդի փոխ – նախագահը բացատրեց այցելութեան նպատակները, չեչտեց կատարուած աշխատանքը, նոր ծրագիրը ներկայացուց որոնք պէտք է բաւ ընդգրկեն

ՍԽՐՈՑ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

9

– Գիտե՞մ, բայց անգամ մը եթէ այստեղէն կարենաս փախչիլ, մինչեւ Քութայիս չեն նայիր. այնտեղ կ'իջնես տոմսակ կ'առնես կամ ուրիշ պզտիկ կայարան մը, ուր բազմութիւն չըլլար։ Բրնկամուհիդ եղբայրը բաւ։ Մնաց որ ես այլեւս հերթի չեմ սպասեր...

– Ե՛ս ալ։

– Չէ՞, – բաւ չար, – մանաւանդ որ միշտ սիրուն օրիորդներ չեն ըլլար...

Իր ակնարկութիւնը զայրացուց պիս։ Շրթունքը խածի ու լռեցի։

– Ցիմա՛ր ես, – բաւ ժպտուն, չարժեղով պիս ուսերէս, – քալէ՛ երթանք քա – զաք։ Դուն պայուսակդ կ'առնես, մնաք բարով կ'ըսենք ծանօթներու (ու երկվայրկեան մը կրկին չարաճճիօրէն կանգ առաւ), Թիֆլիսի սիրուն աղջիկներուն, եւ կը վերադառնանք կայարան։ Մինչեւ կէս պիչեր չոգեկառք կայ Պաթում գացող. անպայման կրնանք մէկին ու մէկը առնել...

***

Ուղղուեցանք քաղաք։ Միասին գացինք մեր ուսուցչին։ Նոր ելած էր ու սենեակին մէջ կը պտըտէր ձեռքերը կըռնակը, մրմնջելով նոյն երգը՝ ինչ որ երկու օր առաջ՝

Մի լար, բլբո՛ւլ, էեզ մի տանջիր,
Որ փոթորիկն անիրաւ...

– Բարի առաւօտ ձեզ, – ըսինք երկուքս միասին։

– Բարեւ, Վա՛հրամ, բարե՛ւ պարո՛ն սիրահար, – բաւ զալով վրաս, – ծօ՛, ո՞ւր էիր այս երկու օրս, կորսուեցար...

– Այսօր պիտի երթանք, – ըսինք երկուքս միասին։

Միատեղ դուրս եկանք։ Անցանք Ցովնանեան վարժարանին առջեւէն։ Ես վերցուցի պայուսակս ու դրպցած մէկ քանի կտոր դիրք ճամբան կարդալու համար։ Լաւ կը յիշեմ, Լ. Շանթի «Կինը» ու անգլացի հեղինակի մը յուշիչ մէկ վէպը «Զաննինգների ընտանիք»ը։ Աչակերտուհիները դադարի էին։ Կը դիտէին մեզ։

– Օր. Շահամիրեանին չնորհակալութիւն չե՞ս յայտներ, – բաւ ուսուցիչս, – կանչե՞մ...

– Ո՛չ, ո՛չ, – ըսի դրեթէ չղայնութեամբ ու արագօրէն դուրս եկայ։

– Բարեկիրթ չես, – բաւ խորամանկ ու ժպտեցաւ։

Կը քալէինք երեքով, կողք կողքի։ Վայրկեան մը վահրամը եւ մենք։ Կը կարդար պատի թերթ մը։

– Մնալու էիր, Երուա՛նդ, – բաւ ուսուցիչս լուրջ, – այդ աղջիկը քեզ կը սիրէր։ Ազատ ու անկեղծ աղջիկ է, ինչ ինծի բաւ, որ քեզ կը սիրէ, հայրը հա – րուստ է, չա՛տ... գուցէ կարենար հօրը միջոցաւ օգնել, որ կարենաս ուսումդ չարունակել։ Դէչ օրեր են. եթէ տարի մը առաջ ճանչցած ըլլայիր պինքը, կեանքդ անպայման բոլորովին տարբեր ընթացք կ'առնէր. քեզի չբսա՞ւ որ մըննաս...

– Բսաւ, – ըսի սրտնեղ։

– Պնդե՞ց։

– Այո՛։

– Մնալու էիր – կրկնեց վաստահութեամբ, – երիտասարդ ես, անշուշտ լաւ չմտածեցիր. տակաւին ուշ չէ, եթէ ուզես մնալ՝ կրնաս։

– Ո՛չ, ո՛չ, – ըսի վճռական։

– Լա՛ւ, չխօսինք, թէեւ չեմ հասկնար քեզ։ Եթէ ուզես ուսումդ չարունակել, անպայման ստիպուած պիտի ըլլաս հարստներու դիմել... եղեր է ուրիշ մը թէ անոր հայրը, մէ՛կ է։

Լռեցինք։ Հասած էինք Երեւանեան հրապարակը, ձեռք տուինք ու բաժնուեցանք։

Ապրիլի օրը կը յատկանար քաղցրութեամբ՝ փողոցներն ի վար։

***

Սպրատփելի ազմուկ եւ մեծ քաղմութիւն կար կայարանը, երբ ես ու ընկերս յաջողեցանք առանց տոմսակի փախչիլ ներս ու բարձրանալ երկաթուղագառքի մը մէջ։ Պաչտօնեայ մը վազեց մեր ետեւէն, բայց յանկարծ հասակներուս վրայ լինքզինքնիս ձգեցինք գետին ու ոսղոս – կեցանք կառաչարին տակէն՝ միւս կողմը։ Վազեցինք ու վերջապէս կրցանք սեղմուիլ տեղ մը։ Կը հրէինք առանց քաղաքավարութեան։ Շունչերնիս բռնած կը սպասէինք, որ չոգեկառքը, որ չոգիի վրայ էր, ճամբայ ելլէր։

Առաջին զանգը զարկին։ Ընկերս տըժգոյն էր ու կը ժպտէր երկչոտութեամբ։ Կծկուած էինք պատուհանին առջեւ։ Մեր առջեւը կային երեք հայ երիտասարդներ։ Առաջին վայրկեանէն իսկ հասկըցանք, որ կը համակրին մեզի։

– Տոմսակ չունի՞ք, – բաւ մէկը ցած։

– Ո՛չ։

ժպտեցան։

– Հոգի մի ընէք, – բաւ ամէնէն փոքրը։

Ցանկարծ տոմսակները քննող պաչտօնեան երեւցաւ միւս կողմը։ Բազմութիւնը այնքան չատ էր, որ ճամբան անցանելի էր։ Վայրկեան մը յուսացինք, թէ պիտի չկրնայ մեզի հասնիլ։ Երիտասարդները ըսին, որ ծունք ու նստինք դետինը։ Իրենց հասակներովը ծածկեցին մեզ կոթնելով պատուհանին։ Պաչտօնեան հասաւ մեր կողմը։ Հեռուէն երկարեցին իրենց տոմսակները։ Հնչեց երկրորդ զանգը։ Վերջապէս, երրորդը։ Կառաչարը չարժեցաւ։ Ելանք ոտքի։ Ընկերս զըլտորեց խոշոր ու աղուոր հայհոյութիւն մը Վրացիներու հասցէին։ Բոլորս խնդացինք ու այդ պատճառ եղաւ, որ ծանօթանաք իրարու։

(Շար. 26)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԱԽԱԳ ՍՈՒՐԲԵՐ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 23
Տօն է Սրբոցն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն։
Առաւօտեան ժամը 9–ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25
Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին։
Առաւօտեան ժամը 9–ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Գայեանէ Սիմսարեանի մահուան տարիս Անահիտ Գաւէդեան 50 եւրօ կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՈՒԻ

Տիկին Լիւսի Տէմիրճի աշխատանք կը փնտռէ տարեց անձ կամ մանուկ խնամելու համար։

Հեռաձայնել։ – 01 34 07 80 55

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
ՎԱՐԺԱՐԱՆ

COLLEGE ARMENIEN
SAMUEL-MOORAT

LA DIRECTION
L'ASSOCIATION DES PARENTS D'ELEVES
L'UNION DES ANCIENS ELEVES
vous invitent

à l'Inauguration des nouvelles classes
de l'école hebdomadaire
et à l'Arbre de Noël des enfants

LE SAMEDI 20 DECEMBRE A 15 HEURES
26, rue Troyon, 92310 SEVRES

Sont dispensés Cours de langue, d'Eveil à la culture et à l'identité arméniennes
de la Maternelle au Lycée;
tous les mercredis et samedis de 9h30 à 16h.
Contact : 01 45 34 94 04 — 01 45 38 35 96 ou sur place.

L'UNION DES ANCIENS ELEVES MOORAT-RAPHAEL
tiendra son **ASSEMBLEE GENERALE ANNUELLE**
le Samedi 20 Décembre 2003 à 11 heures
dans le Grand Salon

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE
organise le

Réveillon de la Saint Sylvestre

31 décembre à 20 heures 30
Soirée exceptionnelle
animée par l'**Orchestre MASSIS**
Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons
P.A.F. : 120 Euros
Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)
Renseignements et inscriptions
avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

⁂

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ծովի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մանուճիւղի ընկերուհիները քաջալերած ամէն տարուան ջերմ մթնոլորտէն, այս տարի եւս կը կազմակերպեն ընտանեկան ձիւնագնացութիւն մը դէպի Պել-ֆոնթէնի (Ժիւռա) կայանը։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22–ԷՆ 29

Եկէք ընտանիքով եւ բարեկամներով։
Աւրճանագրուիլ։ –
Արաքսի – 01 39 83 71 19
Ալիս – 01 42 93 03 56

⁂

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.
Nombre de places limité.
Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Ձանձնախումբը ձեզ կը հրաւիրէ

ՊԱՂԱՆԴԻ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԻՐ ՁԱՇԻՆ

Կիրակի, Դեկտ. 21, ժամը 13–ին պատարագէն ետք առաջնորդարանի Նուրհան Փրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Հայկական Ամանորեայ մթնոլորտ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն եկեղեցւոյ դիւանատունը՝
01 43 59 67 03

Տիկնանց Ձանձնախումբ՝
01 47 43 12 66 01 46 62 01 29

Մասնակցութեան նուէրը 20 եւրօ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԵՐԵՔՈՒԱՑԻ ԱԶԴԱՐԱՐ ԱՍԱՂԱԳԻՆԸ

	€	
Մահազդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Հարսնիք–Նշանտուք	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)

Բոլոր ազդարարութիւնները վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդարարութիւնին, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնայեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

La MCA a le plaisir de vous inviter à la présentation de l'événement musical de cette fin d'année.

Venez rencontrer
Garbis APRIKIAN
Compositeur

A l'occasion de la parution de ses CD
«OEuvres vocales et instrumentales»
«Six Chants Arméniens» pour piano
à l'intention des Jeunes Pianistes

Intervention de
ARA KRIKORIAN

le Vendredi 19 Décembre à 20h45

Présentation—illustrations sonores—dédicaces

⁂

EXPOSITION

La MCA a le plaisir de vous inviter à l'exposition
« PHOTOGRAPHIES »
de **GREGOIRE PABOUDJIAN**
Photographe de la rue
à l'Espace Culturel «LE 148»
148, rue Paul-Vaillant Couturier
94140 Alfortville
du 13 au 20 décembre
de 15h à 19h30

9, rue de Madrid — 94140 Alfortville
tél: 01.43.76.55.89 - fax: 01.43.78.66.64
e-mail: mca.alfo@wanadoo.fr

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

VOYAGE EN ARMÉNIE
OEUCUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 22 au 29 Avril - prix: 1.100 euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)
Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Programme détaillé sur demande)

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
VENDREDI
19 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

33, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վիցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20.840

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20.840

ՊՈԼԻՍ

ՄԵՍՐՈՊ ՊԱՏՐԻԱՐՔԸ ՎԱԳՐՖՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻՆ

Թուրքիոյ Հանրապետութեան 80-ամեակին առթիւ Անգարայի մէջ Դեկտեմբեր 15-ին բացուած է Վագրֆներու միջազգային համաժողով մը: Մասնակցած է նաեւ Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքը:

Եւրոյի ունեցողներ անդրադարձած են Օսմանեան շրջանի վագրֆներու դասական դրութեան, անոնց իրաւական կարգավիճակին, ընկերաբանական եւ քաղաքական նշանակութեան: Երկրորդ օրն ալ չարունակուած են եւրոյինները. ինչպէս կը տեղեկացնէր «Մարմարա» (Դեկտեմբեր 17) որոշ ճառախօսներ սխալն ու ճիշդը իրար խառնած, անընդունելի պնդումներ թէ ի՛նչ կը նշանակէ «համայնքային վանութիւններ ունեցած է եւ կրցած է մասը դնել վերջին վրայ:

Պոլսոյ Կալաթասարայ համալսարանի իրաւագիտական ֆաքիւլթէի դասախօս փրոֆէսէօր Ա.Թա Սաքմար բացատրած է թէ ի՛նչ կը նշանակէ «համայնքային վագրֆ» կոչուածը, ապա քննած է 1936-ի յայտարարութիւններուն հարցը: Նեչտած է թէ այդ մարդին կիրարկումները հիմնովին սխալ են: Ան ընդգծած է թէ Թուրքիա եթէ կ'ուզէ ժողովրդավար կարգերու տիրանալ, կը կարօտի ներքին հաշտութեան, որպէսզի ապրի ինքն իր հետ հաշտ հոգեվիճակով: «Վերջ տանք մեր ոչ – իսլամ հայրենակիցները որպէս թշնամի տեսնելու սովորամոլութեան, ընդունինք որ անոնք ալ թրքական դոյակցութեան մաս կը կազմեն» ըսած է ան:

Իրաւագէտ Քէզպան Հաթիմի եւս որոշ քննադատութիւններ ուղղած է վագրֆներու նոր կարգադրութիւններուն եւ ըսած թէ նոր օրէնքը անտես կ'առնէ փոքրամասնութիւններու իրաւունքները եւ վնաս կը հասցնէ միջազգային համաձայնութիւններով ընդունուած հաւասարութեան սկզբունքներուն:

Իսկ «Մարմարա» խմբակի Ռազմավարական հետազօտութիւններու վագրֆին նախագահը Ա. Սուվէր բոլորովին անհիմն տուեալներով պնդած է թէ ճիշդ չէ միւսներուն ունեցածէն աւելի իրաւունքներ ճանչնալ փոքրամասնութիւններու վագրֆներուն:

Ատոր վրայ հրաւիրուած է Մեսրոպ պատրիարք, որպէսզի արտայայտէ իր մտածումները: Ան ըսած է.

«Տոքթոր Ա. Սուվէր քիչ առաջ եւրոյի մը ունեցաւ այն տպաւորութիւնը ձգելով, որ կարծես թէ փոքրամասնական համայնքները ոեւէ թուրք հայրենակիցէ աւելի լայն իրաւունքներ կը պահանջեն: Սուվէր աւելցուց որ այսպիսի կարգադրութիւն մը նոր բախումներ պիտի ըստեղծէ երկրին մէջ: Սուվէրի խօսքերը ներկաներուն մեծամասնութեան կողմէ ծափահարուեցան: Աչքաթող պէյէֆէնտին տակաւին պնդեց թէ փոքրամասնութեան վագրֆները միւս վագրֆներուն հետ նոյն կարգավիճակին մէջ կը գտնուին»:

*«Բացէ ի բաց ըսեմ, որ ճշմարտութիւնը երբեք այսպէս չէ: Կիրարկումները բացարձակապէս տարբեր են: Եւ ահա այս պատճառաւ է որ մեր համայնքը կը պահանջէ որ վագրֆներու համակարգը նոր կարգավիճակի ենթարկուի, վագրֆներու միջեւ հաւասարութիւն ապահովուի: 1970-ական թուականներէն ի վեր անընդունելի կիրարկումներու հետեւանքով համայնքը կալուածական մեծ կորուստներ ունեցած է եւ հիմա կը սպասէ որ այդ սխալները սրբագրուին: Բոլորս ալ Թուրքիոյ Հանրապետութեան անձնադիրը կը կրենք: Հայ հայրենակիցներն ալ Սահմանադրութեան եւ օրէնքներու բոլոր տրամադրութիւններէն հաւասարապէս օգտուիլ կը ցանկան: Համայնքային մեր վագրֆները հիմնովին տարբեր են երկրին միւս վագրֆներէն: Ատենօք համայնքը այդպիսի հաստատութիւններու կարիքը զգացեր է եւ դիմում կատարեր է, սուլթանական ֆէրմաններով այ իրաւունքներ ստացեր է: Այդ բոլորը 1920-ին եւ 1930-ին Հանրապետութեան օրէնքներով եւս ապահովութեան տակ առնուեր են: Մէ՛ղք սակայն որ այս վագրֆներըզ ունին հարցեր, որոնք 80 տարիէ ի վեր չեն լուծուած: Ատոնք, ինչպէս անունէն ալ յայտնի է, «համայնքային» վագրֆներ են: Ատոնց վարիչները ընտրութիւններով պաշտօնի գլուխ կու գան: Բայց այդ ալ դժուարութիւններ կը ստեղծէ: Կը գործադրուին թաղային կամ շրջանային սահմանափակումներ: Օրինակ, կեսարիոյ մէջ, որ Քրիստոնէութեան ծննդավայրն է, հայ ընտանիք չէ մնացած եւ կը դժուարանանք եկեղեցիին համար հոնկէ թաղային վարիչներ դնելու: Նոյնը մեր միւս եկեղեցիներուն համար: Մինչդեռ, բոլոր այս եկեղեցիները միայն այդ քաղաքներուն մէջ բնակող Հայերուն ապրանքը չեն, կը պատկանին ամբողջ հայ համայնքին: Այս հարցը վագրֆներու օրէնքի՞ն պիտի կապուի, թէ ոչ տարբեր օրէնքի մը, դիս չի հետաքրքրեր: Հարցը տ՛ուր որ անելի մառնուած է, հո՛ն է որ պէտք է լուծուի: Ես ճիշդ չեմ գտներ նաեւ կարգ մը փոխադարձութիւններ ընել ուրիշ երկիրներու մէջ գործուած անիրաւութիւններու որպէս հակադրեցութիւն: Դուրսիններուն սխալ կարգադրութիւնները կրնան մեզի ցաւ պատճառել. բայց անոնք պէտք չէ ներգործութիւն ունենան մեր վրայ: Դուրսիններուն հարցերը անշուշտ որ մեզ կը յուզեն, սակայն մենք ամէն բանէ առաջ, մեր հայրենակիցներուն հարցերը պէտք է լուծենք եւ պէտք է ապահովենք բոլոր հայրենակիցներուն միջեւ հաւասարութեան սկզբունքը»:

Անգարա գտնուելու այդ առիթով Մեսրոպ պատրիարք այցելած է Սպայակոյտի նախագահին եւ Կրթութեան նախարարին:

«ՇԱՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 18)

ՁՈՒԻՑԵՐիՈՑ ՁԱՆԱՁՈՒՄԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ձուիցերիոյ Ազգային խորհուրդին կողմէ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին առթիւ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը բանբեր Հ. Գասպարեանի բերնով ըրած յայտարարութեան մէջ ըսած է թէ ճանաչումը արդիւնք է զուիցերացի քաղաքական եւ հանրային ուժերու, պատմաբաններու, իրաւաբաններու, մտաւորականութեան ներկայացուցիչներու եւ զուիցերահայ կազմակերպութիւններուն երկարամեայ ջանքերուն: Այս ճանաչումով Ձուիցերիա յարգանքի տուրք մատուցանելով Օսմանեան կայսրութեան մէջ Եղեռնի զոհ միլիոնաւոր Հայերու յիշատակին, կը յիշեցնէ թէ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրները անժամանցելի են եւ ատով իր նպաստը կը բերէ ժխտողականութեան դէմ պայքարին: Նախարարութիւնը նըշած է նաեւ. «Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման ընթացքն առանձին ու իւրայատուկ գործընթաց է որ ունի իր տրամաբանութիւնը եւ մենք չէինք ցանկանայ որ այն կապուէր Հայ-Եւրոպական առկայ երկխօսութեան հետ»:

Ձուիցերիոյ Ազգային խորհուրդին կողմէ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին առթիւ Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը բանբեր Հ. Գասպարեանի բերնով ըրած յայտարարութեան մէջ ըսած է թէ ճանաչումը արդիւնք է զուիցերացի քաղաքական եւ հանրային ուժերու, պատմաբաններու, իրաւաբաններու, մտաւորականութեան ներկայացուցիչներու եւ զուիցերահայ կազմակերպութիւններուն երկարամեայ ջանքերուն: Այս ճանաչումով Ձուիցերիա յարգանքի տուրք մատուցանելով Օսմանեան կայսրութեան մէջ Եղեռնի զոհ միլիոնաւոր Հայերու յիշատակին, կը յիշեցնէ թէ մարդկութեան դէմ գործուած ոճիրները անժամանցելի են եւ ատով իր նպաստը կը բերէ ժխտողականութեան դէմ պայքարին: Նախարարութիւնը նըշած է նաեւ. «Հայոց ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման ընթացքն առանձին ու իւրայատուկ գործընթաց է որ ունի իր տրամաբանութիւնը եւ մենք չէինք ցանկանայ որ այն կապուէր Հայ-Եւրոպական առկայ երկխօսութեան հետ»:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՇԻՐԱՔԻ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԵԼՈՅԹԸ

ՕՐԻՆՔԸ ՊԱՏՐԱՍՏ Կ'ԸԼԼԱՑ 2004-Ի ՎԵՐԱՄՈՒՏԻՆ

Ուրբաթ երեկոյ, Դեկտեմբեր 17, ժամը 16.30-ին, նախագահ Շիրաք մօտ 400 հրաւիրեալներու առջեւ, Էլիզէի հանդիսասրահին մէջ արտասանեց այնքան ըսպասուած եւրոյը աշխարհականութեան մասին, հիմնուելով Սթազիի նախագահ յանձնախումբին տեղեկագրին:

Մասնաւոր նորութիւն մը չբսաւ, քանի օրերէ ի վեր ծանօթ էր իր տեսակէտը, որ մանաւանդ, ինչպէս Սարքոզի, որոնք դէմ էին օրէնքի մը ստեղծման, կարծիք փոխած էին եւ անհրաժեշտ կը նկատուէր որ բոլոր կողմերը իրենց հաւանութիւնը տան: Շիրաք չերեւեց ի մէջ այլոց. – «Աշխարհականութիւնը արձանագրուած է մեր աւանդութիւններուն մէջ: Ան կը գտնուի հանրապետական մեր ինքնութեան ծոցը: Այսօր, ոչ հարկ է զայն կրկին ստեղծել, ոչ ալ բարեփոխել անոր սահմանները: Աշխարհականութեան սկզբունքին հաւատարմութեամբ է, որ կոչ կ'ընեմ Ֆրանսացիներուն, որպէսզի համախմբուին»:

Եւրոյին գլխաւոր յատկանիշը կը կայանար նախագահին ոճին մէջ, որ բացառիկ հանդիսաւորութիւն մը ունէր: Ան, արտայայտուեցաւ հանրային վայրերու մէջ կիրարկուելիք արգելքներուն մասին:

Այսպէս, արգիլուած են դպրոցներու, վարժարաններու եւ լիսէներու մէջ համազգեստներն ու նշանները, որոնք ցուցական կերպով կ'արտայայտեն կրօնական պատկանելութիւնը: Ոչ ցուցական նշանները, ինչպէս փոքրիկ խաչեր, Դաւիթի աստղ մը, կամ Ֆաթիմայի ձեռք մը արտօնուած են: Բայց, բոլորովին արգիլուած կը մնայ ցուցական որեւէ նըշան, այսինքն անոնք որոնք կը մղեն նկատելու կրօնական պատկանելութիւնը: Ասոր կողքին, Շիրաք բոլորովին դէմ կը մնայ Յանձնախումբին մէկ այլ առաջարկին, որ երկու տօնական օրեր հաստատելու առաջարկն էր: «Ձեմ կարծեր, ըսաւ Շիրաք, որ հարկ է նոր տօնական օրեր աւելցնել դպրոցական ժամանակացոյցին վրայ, որ արդէն բաւական թիւով ունի: Կը փափաքիմ, որ ոեւէ աշակերտ պարտաւորութիւն չունենայ արդարացնելու իր բացակայութիւնը, կրօնական մեծ տօնի մը համար, ինչպէս Քիփուրը կամ Այտ-էլ-Քէպիրը: Պարզ է որ կարեւոր քննութիւններ պէտք չէ կազմակերպուին այդ օրերը»: Նախագահը անդրադարձաւ նաեւ հաստատութեանց եւ հիւանդանոցներու մէջ կիրարկուելիք սկըզբունքներուն: Այսպէս, հիւանդանոցներու մէջ ոչինչ կ'արդարացնէ որ հիւանդ մը մերժէ քննութիւն մը միւս սեռին պատկանող անձի մը կողմէ: Հարկ է որ օրէնք մը նուիրագործէ այս կանոնը բոլոր հիւանդներուն համար: Հաստատութեանց մէջ ալ, Աչխատանքի նախարարը պարտի անհրաժեշտ խորհրդակցութիւններու դիմել եւ ի պահանջել հարկին Խորհրդարանին ներկայացնել տրամադրութիւն մը, որ թոյլ կու տայ գործատիրոջ կարգադրականոն դնել կրօնական նըշաններու համար: «Ընդհանուր ձեւով, կը չեշտէ Շիրաք, փափաքելի կը դանեմ, որ աշխարհականութեան կանոնագիր մը համախմբէ աշխարհականութեան վերաբերող սկզբունքներն ու կանոնները: Այդ օրէնքը պիտի յանձնուի, ի մասնաւորի, բոլոր պաշտօնատարներուն եւ հանրային պաշտօնեաներուն իրենց գործի անցած օրը»: Նախագահը դեռ ըսաւ որ նախարարապետը, իր կողքին աշխարհականութեան դիտարան մը պիտի հաստատէ, որու պարտականութիւնը պիտի ըլլայ զգաստարել Ֆրանսացիները եւ հանրային իշխանութիւնները, չեղումի վտանգին նկատմամբ: Շիրաք չմոռցաւ նաեւ կիները, պաշտպանելով անոնց իրաւունքները եւ իսկական հաւասարութիւնը՝ այրերուն հետ:

Ընդհանուր ձեւով, Շիրաքի եւրոյը գոհունակութիւն պատճառեց. աջը եւ ընկերվարականները համաձայն են, Փիլիփ տը Վիլիէ եւ Մարին Լը Փէն լուրջ վերապահութիւններ ունին: Ազգ. Ճակատին համար, պարզ չըշաբերական մը կը բաւէր, իսկ համայնավար եւ կանաչ կը քննադատեն:

Կրօնական գետնի վրայ գոհ են կաթողիկէները, հրեաները, բողոքականները, իսկ մահմետականները կասկածամիտ են եւ կը խորհին որ, օրէնքին առաջին զոհերը իրենք են: Օրէնքը ի գործու պէտք է դառնայ 2004-ի վերամուտին:

Կը մնայ հարց տալ թէ ի՞նչ պիտի լուծէ նման օրէնք մը, եթէ աւելի բարդ պիտի չդարձնէ ամէն ինչ: Չէ՞ր բաւեր դործադրել հանրապետական Ֆրանսայի գոյութիւն ունեցող օրէնքները: Այն տպաւորութիւնը ծնունդ առած է, որ քանի մը լաչակի պատճառով ամբողջ Ֆրանսան իրար անցաւ եւ օրակարգի գլխաւոր հարց դարձուց հարց մը որ այդքան առաջնահերթ բնոյթ պէտք չէ ունենար: Մընաց որ, նոր բարդութիւններ պիտի ըստեղծուին ցուցականի եւ ոչ ցուցականի չափերը ճշդելու համար...:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, Դեկտեմբեր 17-ին, քարիւղատար կառք մը պայթած է եւ 10 հոգի մեռած են, բանուկ հրապարակի մը վրայ: Հաստատուած չէր թէ արկա՞ծ է, թէ ոճրափորձ, թէեւ ըստ Ամերիկացիներուն, արկածը աւելի հաւանական էր: Ամէն պարագայի մէջ, Ամերիկացիք չատ մտահոգ են, ահաբեկչական արարքները կը բազմանան եւ իրենց ձեռք առած խիստ միջոցներն ալ տարհամոզիչ չեն: Միւս կողմէ, Մոհամէտի չառաւիղի ցանկէն հանուած է Ս. Հիւսէյնը, յայտարարած է Աչրաֆներու («յարդարժան») Միութիւնը, որու պարտականութիւնն է հսկել Իսլամի մարգարէին չառաւիղին տոհմածառին վրայ:

ԻՏԱԼԻՈՑ վարչապետը՝ Սիլվիօ Պէրլուսքոնի գոհ չէ նախագահ Սիամփիէն, որ օգտուելով Սահմանադրութեան չնորհած իրաւասութենէն, մերժեց հռչակել յաջորդական օրէնքը, զոր Վերակոյսը քուէարկած էր Դեկտեմբեր 2-ին եւ նոր քննութիւն մը պահանջեց Խորհրդարանէն: Օրէնքը, հեռատեսիլի կայաններու լրատուութիւնը կը դնէր Պէրլուսքոնիի սիրապետութեան տակ: Ինք յայտարարած է թէ ոչ կարդացած է, ոչ ալ կը կարդայ նախագահին առարկութիւնները:

Ռ. ՏԻՒՄԱ, Սահմանադրական Խորհուրդի նախկին նախագահ եւ Արտաքին նախկին նախարար, կրկին դատարան պիտի ներկայանայ, այս անգամ Ճիաքոմեթթիի որպէս կտակակատար: Կը թուի, որ ար-

(Շար.ը Գ. Էջ)

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-37-

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

«ԻՄ ԴՊՐՈՑՍ»

Դպրոցներու մասին երբ խօսուի, ընդհանրապէս վերացական մօտեցումով է. քանի՞ հատ են, ի՞նչ վիճակ կը ներկայացնեն, ուսուցիչներուն տնտեսական վիճակը բաւարա՞ր է, հայերէնի եւ հայերէնագիտութեան ուսումը ի՞նչ մակարդակի մէջ կը գտնուի... եւ նման հարցեր:

Դպրոց մը ուսումնասիրել եւ ներս մտնելու համար, բաւարար առիւել կը պակսի լինի. ոչ ծնողք եմ, ոչ ուսուցիչ. միակ բանը որ ոչ միայն չի պակսիր այլ առատօրէն կը յորդի... հետաքրքրութիւնն է, հայրենական հետաքրքրութիւն մը պրպտելու, իմանալու Հայրենիքի մէջ Նոր Սերունդին մտաւորական պատրաստութեան մակարդակը:

Այդ տեսակէտով բախտաւոր եմ. ունիմ «անտեսանելի գամէրա» մը, Վիկտորիան, որ ամբողջ չաբաթ մը հրահանգուելէ վերջ, մաքուր տետրակի մը մէջ ինծի յանձնեց յանձնարարուած չարադրութիւնը ԻՄ ԴՊՐՈՑՍ որ իր բնակատեղութեան եւ պարզութեան մէջ շատ աւելի բան կ'ըսէ քան կազմակերպուած այցելութիւն մը:

– «Ես սովորում եմ Երեւանի Թիւ 8... Միջնակարգ, անգլիական խմբագրումով դպրոցում, որ գտնւում է քաղաքի կեդրոնական մասում:

– Փորձեմ մի փոքր պատմել իմ դպրոցի ուսուցիչների մասին: Մեզ դասանդուած նիւթերն են հետեւեալները:

Իրաւունք...1, Ռազմագիտութիւն...1, Մարզանք...1, Գրականութիւն...2, Ռուսերէն...2, Քիմիա...2, Ֆիզիքա...2, Հայոց Պատմութիւն...2, Նոր պատմութիւն...2, Հայոց Աշխարհագրութիւն...1, Շրջանի Աշխարհագրութիւն...1, Մարզակազմութիւն...2, Հայոց Լեզու...3 Երկրաչափութիւն...2, Հանրահաշիւ...3, Անգլերէն...5:

– Իրաւունք: Իմ ուսուցիչն է Պ. Ռաֆայէլը, 30 – 35 տարեկան. նա ամենասիրելիներից մէկն է: Նա աշխատում է նաեւ որպէս վարսավիրայ մեր փողոցում:

– Հայոց եւ նոր պատմութիւն: Պարոն Աչոտը 43 տարեկան է. նրա աղջիկը սովորում է մեր դպրոցում: Նրան նմանեցընում ենք նախամարդու քանի որ դէմքի ոսկորները մի փոքր տարօրինակ են...:

– Հայոց եւ Նոր. աշխարհագրութիւն: Պ. Գասպարը աշխարհագրութեան շատ լաւ մասնագէտ է: Նա ամէն հարցի պատասխանին ամենաքիչը յատկացնում է 10 – 15 րոպէ. մինչդեռ դասը տեւում է 45 րոպէ:

– Ռազմագիտութիւն: Պ. Կապիտան. նա 50 – 55 տարեկան է: Մի օր մօտենալով նրան ասացի. – Պ. Կապիտան, ես դնահատական չունեմ. ինչ է փակուելու կիսամեակիս էջը: Ասաց կարեւորը դա չէ. կարեւորը նախազահական ընտրութիւններն են. ծնողներիդ ասա թող փոշարեանին ընտրեն...

– Մարզանք: Պ. Դաւիթը 27 տարեկան է: Նա իմ դասարան է: Մեր դպրոցում երեխաներին պարտադրում են որ տոմսեր դնեն. եւ ինչ մեր փոխարէն գնում է տոմսերը:

– Անգլերէն: Միս Մեհրապեան. նա 30–35 տարեկան է. նա անգլերէնի շատ լաւ մասնագէտ է: Նա բացի դպրոցից դասանդում է նաեւ այլ տեղ:

– Հայոց Լեզու: Տիկին Պ. 30 տարեկան է: Շատ բարի ուսուցչուհի է: Աշակերտները նրան անուանում են Յիպօ: Իր աղջիկը մեզ մօտ է սովորում:

– Հայոց Գրականութիւն: Տիկին Կարախանեան, շատ բարի, շատ մեծահոգի անձնաւորութիւն է: Նա դասի ժամանակ մատեան լրացնելիս երգում է, այդ պատճառով նրան ասում ենք Զենով Օհան:

– Մարդակազմութիւն եւ Քիմիա: Տիկին Ժենիան մօտ 55 տարեկան է: Դասերի ժամանակ օգտագործում է անդլերէնն սխալ առոգանութեամբ բառեր. օրինակ փլիզ բառը արտասանում է Փը–Լիզ. Սքէնտ–ըի: Մի հատ ստենդ ապ արա...:

– Հանրահաշիւ – Երկրաչափութիւն: Տիկին Նարինէն. նա մաթեմատիկայի շատ լաւ մասնագէտ է:

ԻՄ ԴԱՍԱՐԱՆԸ: Իմ դասարանում վիկան աչքի է զարնում իր մեծ քիթով: Դասարանցիները նրան ասում են Քիթ, Պուրաթինօ, Փինոքիօ:

Արտօրի հասակը կարճ է եւ ունի սուր երկար աչքեր. նրան ասում ենք ճափոն, ճապիկ – պարիկ, չինացի, Մունիկուլի...

Արմենուհին ստացել է միշտ բարձր գնահատական, իսկ Սուրէնը աչքի է զարնում նրանով որ տնից դուրս է գալիս եւ դպրոց չի գալի. ցաւօք այդ չարքին մեր դասարանից պատկանում են շատ երեխաներ որոնց հաշուի մէջ մտնում են նաեւ աղջիկները:

Դիանան շատ լաւ դեղեցիկ աղջիկ է. ունի հիանալի վարսեր, Հայի մեծ աչեր, նա ունի շատ երկար ոտքեր, նման է «ԹՕՓ ՄՕՏԼԻ». նրան բոլորը, բացառութեամբ երկու հոգու, շատ են սիրում:

Վարդանը կարելի է ասել մեր դասարանի ամենաաչքի զարնող աշակերտն է: Նա ցանկանում է նմանուել աղջկայ. երբ նրան ասում ենք Վարդան, պատասխանում է որ իր անունը Նաթաչա է. նա ասում է ինք Թօփ – Մօտէլ է. ցանկանում է նմանուել Փամէլա Անդերսընի, Շաքիրային: Երբ ուսուցիչը ասում է որ տղաները դուրս գան, նա չի գալիս, ասում է որ ինքը տղայ չի, այլ աղջիկ... քայլում աղջիկների նման, միայն աղջիկների հետ է ընկերութիւն անում եւ մենք նրան ասում ենք Նաչա Նատաչա...:

Գուրգէնը չափից ասել մանկամիտ է: Դասի ժամանակ սկսում է երգել, բարձրանում աթոռների վրան...: Մենք նրան անուանում ենք Մեր Գուգուշն ա էլի:

Մի օր մենք դասարանով որոշեցինք չարադրութիւն գրել եւ յանձնել մեր դպրոցի Տնօրէնին...

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ՅԱՆԿԱՆԱՑԻՆՔ ՈՐ ԼԻՆԷՐ ԵՐԵՒԱՆԸ

– Մենք կը ցանկանայինք որ Երեւանը լինէր շատ մաքուր եւ զեղեցիկ. այսինքն թղթերը, ծխախոտի մնացորդները եւ տուփերը, արեւածաղիկի կճեպը չնետեն փողոցներում:

Երեւանում մեր ամենասիրած փողոցը Աբովեանն է: Ուրախ ենք որ գոնէ Աբովեանը ինչ որ չափով մաքուր է: Ցաւօք սրտի Երեւանի որոշ փողոցներով անցնելիս տեսնում ենք աղբամաններ, բայց մի եւնոյնն է. մենք աղբը աղբաման նետելու փոխարէն, նետում ենք աղբամանի կողքը: Ուրախ ենք որ նորոգւում են շատ մշակոյթի օճախներ. այդ պատճառով մենք կարծում ենք որ երիտասարդութիւնը այժմ «Տիսդոթէք» գնալու փոխարէն, կը գնայ թատրոն, կինօ եւ այլն:

Կը ցանկանայինք որ երիտասարդութիւնը յորդէր մեծահասակներին, օգնէր փողոցները անցկացնելու, վերցնէր նրանց ծանր բեռները:

Մենք շատ ենք սիրում ձմեռն ու ձիւնը, բայց այդ ամէնը տհաճ է դառնում երբ տեսնում ենք սառոյցի պատճառով եղած աւտովթարները. երբ տեսնում ենք թէ ինչպէս են մարդիկ ընկնում եւ վնասում ոտքերին եւ ձեռքերին... այդ ամէնը առաջանում է նրանից որ փողոցների ձիւնն եւ սառոյցը չեն մաքրում: Մենք լսել ենք որ մի քանի տարի առաջ փողոցները մաքրում էին:

Մենք կը ցանկանայինք որ ասֆալտապատուէին Երեւանի փողոցները, կանամշապատուէին այգիները ու պուրակները. կը ցանկանայինք որ այլեւս ծառահատումներ չլինէին. որ նախանձ հասկացողութիւնը չլինի մարդկանց միջեւ եւ հետագայցով ցուցադրեն աւելի մակարդակով հաղորդումներ, որ մի քան սովրենք կեանքից:

ԿԱՐԵԼԻ՞ Է ՀՕՍԻԼ ՄԻԱԲԵՒԵՌ ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԸ ՄԱՍԻՆ

— • —

Սորհրդային Միութեան քայքայումէն ի վեր համատարած էր համոզումը թէ աշխարհին ուժերու հաւասարակշռութիւնը լրջօրէն խախտած է. ու այս պարագան անմիջապէս որոշ վախ մը կ'արթընցընէր, մանաւանդ ուժի մը տիրապետութեան տակ մնացած աշխարհին մասին: Միեւեւ աշխարհ մը անհակակշիռ մնացած զօրութիւն կը նշանակէր, բնականաբար, որուն կարեւոր մէկ փաստը տրուեցաւ Իրաքի պատերազմով: ԱՄՆ – Անգլիա համաձայնած ու իրենց միացած երրորդներով, փաստաւորապէս արհամարհեցին ընդդիմադիրներու ճակատը ու կիրար – կութեան դրին իրենց ծրագիրը:

Այսուհանդերձ, այսօր կարելի՞ է անվարան միաբեւեռ նկատել աշխարհը: Ռուսաստանի վերջին ընտրութեան արդիւնքները լուրջ տուեալ են ժխտական պատասխանելու նման հարցականի: Կայ նաեւ Չինաստանի պարագան: Անժխտելի է որ արեւելեան կողմն աշխարհի անով նոր բեւեռ մը կազմաւորուելու վրայ է: Հանդարտօրէն, կամացուկ, օրէ օր մարքս – լենինական սկզբունքները մէկդի ձգելու տրամադիր, այդ երկիրը 1976–ին ձեռնարկուած արդիականացումին շնորհիւ, նաեւ խեղճուկրակ աշխատավարձերու, ստեղծագործական մեծ թափին, չմեղնող բարգաւաճում արձանագրած է: Չինաստան այսօր արդէն աշխարհի վեցերորդ տնտեսական ուժն է եւ կ'ըսուի թէ դարուն մինչեւ կէսը առաջին դիրքի պիտի հասնի: Աշխարհի ժամացոյցի արտադրութեան 75%–ը, խաղալիկներու 70%–ը, հեծանիւներու 60%–ը, առաճեռն հեռաձայններու 50%–ը այդ երկրէն կուգայ:

Ողիմպիական խաղերը որոնք Շանկհայի մէջ տեղի պիտի ունենան, առիթ պիտի ստեղծեն մեծ տիրութեան պատկերը ցոլացնելու: Չինաստան կապերը բարելաւած է ճափոնի հետ ու երկուքը առեւտրական գործընկերներ դարձած են: Նոյնն է պարագան Հնդկաստանի համար ալ: Երեք երկիրները գլխաւոր դերակատարներն են ասիական հասարակաց չուկային:

Չինաստան ունի հսկայական քանակ մը, որ տէր է տպաւորիչ ռազմամթերքի. անոր մաս կը կազմեն հիւլէական հրթիռները որոնցմով կրնայ ԱՄՆ–ու տարածքը թիրախ դարձնել: Ինչ որ թերեւս աւելի կարեւորն է, այն է որ Չինաստան 150 միլիառ տոլար արժէքով ամերիկեան դանձատան քաժնեթուղթ ունի: Ատով կը բացատրուի հաւանօրէն Ճ. Պուշի կրաւորական կեցուածքը այդ երկրին նկատմամբ, մինչ Իրաքը ժողովրդավարացնելու եռանոր ձգտումը ծանօթ է:

Եւրոպական Միութենէն տարբեր լլալով, ասիական հասարակաց չուկան քաղաքական կազմաւորումներ չունի, ինչ որ իրեն կը խնայէ սահմանադրական երկարատեւ վէճեր:

Ինչ կը վերաբերի Ռուսաստանի, աշխարհի ամէնէն ընդարձակ երկիրն է. մէկ տունեցած է եւ ունի հիւլէական տպաւորիչ զինամթերք մը, յաճախ կատարելապէս կ'անդիտանայ մարդկային իրաւունքները եւ հետզհետէ աւելի չէշտուած հակում ցոյց կու տայ նախկին խորհրդային հանրապետութիւններուն ներքին գործերուն միջամտելու լլալու: Այսօր, այդ երկիրը նուազ քան երբեք տրամադիր կը թուի ԱՄՆ–ու արբանեակի դերով մը գոհանալու:

Ուշադրաւ զարգացումներու բեմ է լատինական Ամերիկան ալ որ դիմաւորուելիք Պրազիլի, Ափրիկէին մերձենալու քաղաքականութիւն մը կը տանի: Այդ մերձեցումին մէջ հիմնական տեղ ունի համոզումը թէ երկրագունտին հարաւային գօտին զոհը եղած է Հիւսիսին հարստացումին: Այլ համաշխարհայնացումի մը չարժումն ալ ներկայի զարգացումը պիտի չարձանագրէր, եթէ երկրագունտի բնակիչներու ամէն օր մեծ – ցող զանգուածներ Ամերիկան պատասխանատու չնկատէին իրենց ամէնօրեայ հսկայական դժուարութիւններուն:

Որոշ է որ մեր մոլորակը շատ ընդարձակ, շատ բազմամարդ, տարբերակումներով շատ հարուստ է, ենթարկուելու համար միակ տիրութեան մը: Այդ միակն ալ, որքան հզօր ալ ըլլայ, չի կրնար յաւակնիլ ամբողջին ճակատագիրը առանձին վռռելու արարքին: Մանաւանդ, երբ կան ուժանիւթի, բնապահութեան, զինամթերքի, աննդեղէնի, առողջական այնքան բազմաթիւ ու բազմապիսի հարցեր եւ որոնք համաչխարհային լուծումներու կը կարօտին: Արդէն, նշմարելի է որ Ուաշինկթընի բազէները իրենց մարտաչունչ թռնդյուցած են: Գ. Փաուըլ հակառակ Ա. Շարոնի կարծիքին Իսրայէլ–պաղեստինեան համաձայնութեան քանակցութիւններուն նեցուկ կը կանգնի, իսկ Ջ. Պուշ յետքայլ ըրած է պղպատի ներածումին համար պարտադրած տուրքէն, իմաստունին ըսածին պէս, պէտք չէ յուսահատիլ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀՈՂՎԱՐՏԻՔ

ՍԵԴԱ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 13–ին, Լիոնի Սէն Ժան Գլինիքին մէջ, իր հոգին աւանդեց Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Դիւանապետուհին՝ Սեդա Սուքիասեան:

Հանգուցեալը ծնած էր 1960 Օգոստոս 21–ին, Իզեր Նահանգի Վիէն քաղաքի մէջ: Եկեղեցասէր եւ հայախօս ընտանիքի զաւակ, հայեցի դաստիարակութիւնը ստացած է տունին մէջ: Բնական չէ անշուշտ, որ ծնողք մը փափաքի իր զաւակներուն վերախանգել կամ կատակել ազգային աւանդոյթ մը, ժառանգորդները նոյնքան սէր եւ փափաք ունենալու են, տէր դառնալու համար ժառանգին: Սեդա Սուքիասեան, իր սերնդակիցներուն մէջ եղաւ այն քիչերէն որ սիրով ժառանգեց իր ծնողքէն հայկական աւանդութիւնը:

Կանուխէն ինքզինք նուիրած էր հայ համայնքին ծառայելու գործին: Լիոնի մերձակայ արուարձաններէն՝ Ռիէօ – Լա – Փափէ մէջ, Եկեղեցւոյ հովանաւորած ամառնային ամէնօրեայ վարժարանին մէջ ան բերած է իր լայն բաժինը մանկավարժական մարզին ներս: Ապա՝ ստանձնած է դիւանապետութեան պաշտօն Լիոնի Սուրբ Ցակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ, պաշտօն՝ որ մինչեւ օրս ձեռնհասօրէն կը վարէր:

Սեդա Սուքիասեան գործօն դեր ունեցած է նաեւ Լիոնի Մարզարեան – Փափազեան վարժարանէն ներս: Վերջին շրջանին ընտրուած էր գանձապահուհի խնամակալական մարմնին մէջ:

Դիւանապետութեան պաշտօնը առիթ տուած է, որպէսզի կապի մէջ մտնէ գաղութի լայն զանգուածին հետ եւ ծանօթութիւն հաստատէ գանազան կազմակերպութիւններու հետ: Ցրտնասյի «Հայաստան» Հիմնադրամի Ռոն – Ալփեան Շրջանի գրասենեակին աշխատանքներուն մեծ մասը, անշահախնդրօրէն եւ սիրով կը կատարէր, որովհետեւ համոզուած էր Հիմնադրամի առաքելութեան:

Իր երազներէն մէկն էր, օր մը այցելել Հայաստան, բայց դժբախտաբար վաղ

մէկ տունեցած է եւ ունի հիւլէական տպաւորիչ զինամթերք մը, յաճախ կատարելապէս կ'անդիտանայ մարդկային իրաւունքները եւ հետզհետէ աւելի չէշտուած հակում ցոյց կու տայ նախկին խորհրդային հանրապետութիւններուն ներքին գործերուն միջամտելու լլալու: Այսօր, այդ երկիրը նուազ քան երբեք տրամադիր կը թուի ԱՄՆ–ու արբանեակի դերով մը գոհանալու:

Ուշադրաւ զարգացումներու բեմ է լատինական Ամերիկան ալ որ դիմաւորուելիք Պրազիլի, Ափրիկէին մերձենալու քաղաքականութիւն մը կը տանի: Այդ մերձեցումին մէջ հիմնական տեղ ունի համոզումը թէ երկրագունտին հարաւային գօտին զոհը եղած է Հիւսիսին հարստացումին: Այլ համաշխարհայնացումի մը չարժումն ալ ներկայի զարգացումը պիտի չարձանագրէր, եթէ երկրագունտի բնակիչներու ամէն օր մեծ – ցող զանգուածներ Ամերիկան պատասխանատու չնկատէին իրենց ամէնօրեայ հսկայական դժուարութիւններուն:

Որոշ է որ մեր մոլորակը շատ ընդարձակ, շատ բազմամարդ, տարբերակումներով շատ հարուստ է, ենթարկուելու համար միակ տիրութեան մը: Այդ միակն ալ, որքան հզօր ալ ըլլայ, չի կրնար յաւակնիլ ամբողջին ճակատագիրը առանձին վռռելու արարքին: Մանաւանդ, երբ կան ուժանիւթի, բնապահութեան, զինամթերքի, աննդեղէնի, առողջական այնքան բազմաթիւ ու բազմապիսի հարցեր եւ որոնք համաչխարհային լուծումներու կը կարօտին: Արդէն, նշմարելի է որ Ուաշինկթընի բազէները իրենց մարտաչունչ թռնդյուցած են: Գ. Փաուըլ հակառակ Ա. Շարոնի կարծիքին Իսրայէլ–պաղեստինեան համաձայնութեան քանակցութիւններուն նեցուկ կը կանգնի, իսկ Ջ. Պուշ յետքայլ ըրած է պղպատի ներածումին համար պարտադրած տուրքէն, իմաստունին ըսածին պէս, պէտք չէ յուսահատիլ:

ՔԱՂՀԱՆ

«ՇԷՆ»ի տօնավաճառը

Դեկտեմբերի առաջին շաբաթավերջը «Շէն» կազմակերպութեան աւանդական տօնավաճառի թուականն է: Այս տարի ան տեղի ունեցաւ Դեկտեմբերի 6 – 7–ին, Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին մէջ, ուր փութացած էր ստուար բազմութիւն մը, իր տօնական գնումները կատարելու ու... քիչ մը հայկականու – թիւն շնչելու համար: Տեղւոյն վրայ ապրուստները կարելիութիւնը ունեցան ծանօթանալու զանազան տաղաւարներու ցուցադրանքներուն, ի մասնաւորի.

– Ուսեստեղէնի անկիւնը, ուր կարելի էր գտնել մասնաւորաբար «Շէն»ի զանազան արտադրանքները՝ չոր միրգերէն (ծիրան, լոլիկ) մինչեւ մեղր եւ ... թութի օղի:

– Հայկական դիրքերու բաժինը ուր ներկայացուած էր Հայաստանի ու Հայերու մասին ֆրանսերէն դիրքերու լայն ընտրանի մը:

Վերջերս լոյս տեսած հրատարակութիւններու կողքին հոս կային նաեւ բառարաններ, շնորհաւորական քացիկներ, քարտէսներ եւ քանի մը հայատառ դիրքեր որոնց ընթերցողներուն թիւը, դժբախտաբար, տարիէ տարի կը նօսրանայ... Տեղւոյն վրայ, ներկայ էին նաեւ նոր տպագրուած դիրքերու հեղինակներ՝ ճօնապրութեան համար (Շաուլի Խուլեսէրեան, Վարդենի Պետոնեան, Ռիչըն Զուլհաճեան, Հովիւ, Ալեքսի Կէօվճեան, Տընի Տօնիկեան...): Անակնկալ մը եղաւ ծանօթ եւ սիրուած դէրասան Շաուլ Ժերարի ներկայութիւնը այդ սեղանին:

– Խոտասալիկներու տաղաւարն ալ հարուստ էր նորութիւններով. հոն էր մանուկ Կարպիս Ափրիկեանի ստեղծագործութիւններուն նոր ամփոփումը, նաեւ հայկական ֆիլմերու տեսերիզներ, համակարգիչի վրայ գործող ՍԷ – ՏԷ – ՌՈՄ–եր՝ հայերէն սորվելու, «Քաջ Նազար»ը դիտելու կամ հայկական թանգարաններ ու «Անի»ն «այցելելու» համար.

Վարժարանի մայր չէնքի երկու տրահներուն մէջ է որ կը ցուցադրուէին ինչ որ կարելի է անուանել «Հայկական ժամանակակից ճեռարուեստի ցուցահանդէս». խոկափէս աչքերուն բաւարարութիւն տալով, հրճուանքի վայր մը ուր կարելի էր գտնել արուեստի իսկական գլուխգործոցներ. մանրամասն խաչքարեր, նրբաճաշակ ժանեակներ ու գործուած սփռոցներ, փայտի վրայ փորագրութիւններ ու նաեւ բազմաթիւ ուրիշ զեղեցիկ արտադրանքներ՝ լաւագոյն նուէրը մօտեցող տօնական այս օրերուն: Այս տաղաւարին պատրաստութիւնը տարիներէ ի վեր մեծ հմտութեամբ ու ճաշակով կ՚վարէ Զարմուհի Թորոսեանը որ այս տարի հրաւիրած էր նաեւ այս արուեստագէտներէն երկուքը:

– Վերջին հետաքրքրաշարժ վայրն էր «Շէն»ի տեղեկատուական կէտը. հոն է որ ամէն մէկ այցելու կրնար մանրամասնօրէն ծանօթանալ կազմակերպութեան տարած աշխատանքներուն, սկսած ծիրանի այդիներէն ու չորանոցներէն, անցնելով Զաւախքի մէջ վերանորոգուած հիւանդանոցէն մինչեւ Շուշիի մզկիթի կրօնքներու համերաշխութեան կեդրոնի վերածման ծրագիրը: Ըսենք նաեւ որ այս տօնավաճառին առիթով տպագրուած էր ու կը բաժնուէր «Շէն – էն Ֆօ» չորս էջնոց թերթիկը ուր մանրամասն կը ներկայացուէր «Շէն»ի 14 տարուան աշխատանքներու պատկերը, «վիթխարի արդիւնքներ... բայց դեռ ամէն ինչ ընելիք է» ընդհանուր վերնագրով: Այս երկու օրերու ընթացքին, քովընտի սենեակի մը մէջ զուգահեռաբար, կը ցուցադրուէին Հայաստանի, Արցախի ու Զաւախքի մէջ «Շէն»ի ծաւալած աշխատանքները ներկայացնող տարբեր տեսերիզներ:

Նշենք նաեւ որ այս տօնավաճառին առիթով, յատկապէս հրաւիրուած էին «Շէն»ի երկու անդամներ. Ռուբէն Կարապետեան՝ «Վերադարձ դէպի քնութիւն» ծրագրի ղեկավար եւ »Շէն – Վրաստան»ի նախագահ՝ Թիֆլիսցի Միքայէլ Ասպետեան: Մէկ օրով ներկայ եղաւ նաեւ «ՊԻՕ» ուսեստեղէնի ծրագրի պատասխանատու՝ Արմինէ Թուխիկեանը:

Շնորհիւ Շաբաթ դիշերուան ճաշին, երկու թոմպալաներուն, բոլորին տրքնալան աշխատանքին ու ժողովուրդի դրական պատասխանին, այս 12–րդ տօնավաճառը աւարտեցաւ յաջողութեամբ չօշափելի հասոյթ մը ապահովելով: «Շէն»ի ապագայ ծրագիրներուն իրականացմանը: Շէն մնան այս արդիւնքները – բոլոր – մասնակիցները:

ՀՐԱՉՔ ՀՐԱՉԵԱՆ

«ԿԱՐՊԻՍ ՓԱՓԱԶԵԱՆ» ՄՐՑԱՆԱԿԻ ՏՈՒՉՈՒԹԻԻՆ

(ՅԱՊԱՒՈՒՄՆԵՐՈՎ)

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 14–ին, երեկոյեան ժամը 19–ին, Փարիզի Ինթէրքոնթինենթալ պանդոկի ընդունելութեան սրահում, ի ներկայութեամբ Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան նախագահ Պր. Պերճ Սեդրակեանի, Եւրոպայի երկրների տեղական ինչպէս նաեւ Լիբանանի, Սուրիոյ եւ Եգիպտոսի մասնաճիւղերի պատասխանատուների եւ Պր. Կարպիս Փափազեանի լիազօր ներկայացուցիչ՝ ճարտարապետ Ռազմիկ Թամրազեանց – Յարութիւնեանին, նախ ներկաներին ծանօթացրեց փրոֆ. – տոքթոր Հերման Կոլցին, ապա հակիրճ կերպով անդրադարձաւ նրա տարած գիտական եւ հայագիտական աշխատանքներին:

Նախագահ Պերճ Սեդրակեանը, շնորհակալութիւն յայտնելով Հ. Բ. Ը. Միութեան «Կարպիս Փափազեան» Մրցանակի 2003 թուականի վկայականը, խօսքը փոխանցեց՝ Պր. Կարպիս Փափազեանի լիազօր ներկայացուցիչ ճարտարապետ Ռազմիկ Թամրազեանց – Յարութիւնեանին:

Պր. Ռազմիկ Թամրազեանց – Յարութիւնեան ողջունելով նախագահին, Հ. Կոլցին եւ ներկաներին, յարգելի փրոֆէսէօրին փոխանցեց Պարոն Կարպիս Փափազեանի ողջոյններն ու շնորհակալութիւնը: Ան իր ելոյթին մէջ շեշտեց ի մէջ այլոց. – «Պր. Կարպիս Փափազեան՝ Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան կենտրոնական վարչութեան հովանաւորութեան ներքոյ հիմնած «Կարպիս Փափազեան» Հիմնադրամի ամենամեայ մրցանակը, որ լուռ բարերարի յանկութեան՝ ի նշան հայ ժողովրդի սրտագին շնորհակալութեան եւ անկեղծ գնահատանքի, տրուում է ոչ – հայ մտաւորականներին, որոնք զբաղւում են հայ ժողովրդի պատմութեան, մշակոյթի, Հայ Դատի եւ այլ բնագաւառների հարցերով»: Ապա, ան նշեց, 1988–ից տրուած մրցանակների ցանկը: Ու եզրափակեց. – «2003 թուական: Եւ ահա այսօր պատիւն ունեմ որպէս Կարպիս Փափազեանի լիազօր ներկայացուցիչ, Հայ մշակոյթի եւ պատմութեան, ի մասնաւորի Հայ ցեղասպանութեան արդար ներկայացման բնագաւառում տարած յոյժ գնահատելի եւ արժէքաւոր գիտական աշխատանքների համար, Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան 2003 թուականի «Կարպիս Փափազեան» մրցանակը յանձնելու գերմանացի մտաւորական Եոհաննէս Լեփսիուսի Տուն – Թանգարանի եւ Գերմանիոյ Լուտէրբեթատ Վիտընպուրկի ՄԵՍՐՈՊ Հայկական Ուսումնասիրութիւնների կենտրոնի անօրէնն՝ Հայ ժողովրդի անկեղծ բարեկամ Փրոֆ. – տոքթոր Հերման Կոլցին:

Փրոֆ. Հերման Կոլց շնորհակալութիւն յայտնելով շնորհուած մրցանակի համար, տուեց մանրամասն տեղեկութիւն իր տարած աշխատանքների, յատկապէս Լեփսիուսի արխիւներուն մեծ եղեռնի կապակցութեամբ պոյութիւն ունեցող փաստաթղթերի ուսումնասիրութիւնների մասին եւ աւելացրեց, որ ինքը նախանձամտութեան երջանիկ համակարծում է նկատում, Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան «Կարպիս Փափազեան» մրցանակը երեն, որպէս «Եոհաննէս Լեփսիուս»ի Տուն – Թանգարանի տնօրէն, շնորհելու համար, քանզի ըստ իր ունեցած փաստաթղթերի, համարեա մէկ դար առաջ եւրոպական անապատ – ներում իրար են հանդիպել եւ համագործակցութեան որոշում են տուել Հայ ժողովրդի անկեղծ բարեկամ Եոհաննէս Լեփսիուսի հայրը եւ Հայ Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան հիմնադիր՝ Պօղոս Նուպար Փաշայի հայր՝ Նուպար Փաշան: Ցարդելի փրոֆէսէօրը բոլոր ներկաներին սիրով հրաւիրեց ներկայ գտնուելու սոյն թուին Նոյեմբեր 29–ին Պէրլինի Հումպոլտ համալսարանում, Հայաստանի Հանրապետութեան դեսպան Տիկին Կարինէ Ղազինեանի բարձր հովանաւորութեամբ, Մրցանակի շնորհման առթիւ, համալսարանի ակադ փըրոֆէսէօր Հայնց Օհմ–ի կողմից կազմակերպուած հանդիսաւոր երեկոյին:

Հանդիսութեան աւարտին տեղի ունեցաւ պաշտօնական եւ ճոխ հիւրասիրութիւն:

ԲԱԳԻՆ
ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ,
ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻԻՆ,
ՌԱԶՄԻԿ

Վիէննա

ԳԱՂՈՒԹԻ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹՆԻ մէջ, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 13–ին, տեղի ունեցած է Ենովք Լաչինեանի յուշարկաւորութեան Եկեղեցական կարգը Ս. Խաչ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյ մէջ: Եկեղեցւոյ կարգը կատարած է Հայր Ռափայէլ Անտոնեան, Ս. Խաչի Հովիւը, ներկայութեամբ Գրիգոր Ծ. Վրդ. Մազսուտեանի, եւ Ուաթրթաունի Ս. Սահակեանոս եկեղեցւոյ ներկայ եւ նախկին հովիւներ՝ Տ. Անդրանիկ Պալճեանի եւ Թորգոմ Ա. Քհնյ. Ցակոբեանի: Իր դամբանական խօսքէն առաջ, Հ. Ռափայէլ կարդացած է Աբբահայր Եղիա Վրդ. Քիլաղպեանի ցաւակցական գիրը, ապա իր խօսքին մէջ ան վեր առած է Ենովք Լաչինեանի արժանիքները եւ իւրայատկութիւնները, որոնք նախ «վու գալին անոր ստացած մխիթարեանական դաստիարակութենէն», եւ կը յատկանշուէին «համեստութեան մէջ մեծութեամբ»: Ծօսք առած է նաեւ հանդուցեալին որդին՝ կարօն, որ անդրկերէնով պատմած է զուարթախոհ մանրավէպեր իր սրամիտ հօրմէն, ընդգծելու համար նաեւ որպէս հայր անոր տիրական դէմքը: Գերեզմանատան թաղման կարգէն ետք, տեղի ունեցած հոգեճաշի ընթացքին խօսք առած են փրոֆ. Յակիկ Թէօլէօլեան, մէթր Սրամ Գալուստեան (անդրկերէն) եւ Զաւէն Թորիկեան (Հ. Ց. Դ.), որոնք արտայայտուած են «Ենովք»ին ջերմ խառնուածքին համակրելի եւ ընկերային դիծերուն շուրջ:

*
**

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ալեք Մանուկեան կեդրոնին մէջ, Հ. Բ. Ը. Միութեան տեղւոյն վարչութիւնը, առենապետութեամբ Պօղոս Քիշեանի, հաստատած է հայագիտական դասընթացք: Դասընթացքին ամբողջ ծախքերը կը հոգայ Պր. Ժիրայր Տէրվիշեան: Դասընթացքին դասախօսն ու վարիչն է՝ դրող Մանուէլ Քէօսէեան: Դասընթացքին կրնան հետեւիլ գոլեժական եւ համալսարանական հայ ուսանողներ եւ այլ անհատներ: Դասաւանդութեան լեզուն արեւմտահայերէնն է, ուր հայ եւ նոր գրականութիւններու կողքին կը ներկայացուին հայ գրականութեան կողքին, հայ մշակոյթի տարբեր բնագաւառները՝ երաժշտութիւն, ճարտարապետութիւն, մանրանկարչութիւն, դեղանկարչութիւն, պարարուեստ, ֆիլմարուեստ, թատրոն, հայկական խոհանոց եւ այլն: Տեւողութիւնը ութ ամիս է: Բացառաբար, այս տարի դասընթացքը կը սկսի 2004 Յունուար 14–ին: Դասընթացքին հետեւող ուսանողութիւնը թէեւ նիւթական պարտաւորութիւն չունի, սակայն կ՚ակնկալուի 100 դառնատան կան տոլար, որպէս արձանագրութեան սակ:

Livres reçus

LA DUALITE D'UN GEMAUX

Intégration et passions d'un Arménien

BADRIG SERABIAN

Ed. L'Harmattan, Paris 2003

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ ԹՊԻՑ

Ուսուցչուհին հարցնում է.

– Յակոբիկ, որ մեծանաս՝ ի՞նչ ես դառնալու:

– Բժիշկ:

– Ապրե՛ս: Իսկ դո՞ւ, Աբրամիկ:

– Իրաւաբան:

– Կեցցե՛ս: Բա դո՞ւ, Վարդանիկ:

– Իսկ ես ուզում եմ դառնալ տեսիլ:

– Ինչո՞ւ:

– Որովհետեւ, երբ հայրիկիս հետ գնում ենք պրօսնելու, նա միշտ ասում է. «Ի՛նչ չքեղ տուն ունի էս տեսիլը»: Կամ. «Ի՛նչ լաւն է էն տեսիլի մեքենան»:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌՔԻԻ

ՓԱՐԻԶ. – Մարի – Լուիզ Պօղոսեան 200 Եւրօ:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՁՈՐԵԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24, Ճրագալոյց Մննդեան: Ժամը 17–ին Ընթերցում, ժամը 18–ին պատարագ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25, Մնունդ: Ժամը 11–ին պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ցունուար 1
Ժամը 11–ին պատարագ:

(Շար. Ա. եջէն)

վեստպէհին կնոջ ժառանգութեան պատասխանատու Ռ. Տիմայի դէմ մեղադրանքն է. – «վստահութեան ծանրակշիռ չահագործում»: 1994–ին, Տիմա աճուրդի պատասխանատուին յանձնած էր ժառանգութեան վաճառքը եւ ելմտական վերահսկիչ մարմինը նկատած էր որ վաճառողը երեք միլիոն Եւրօ պահած է նոտարին եւ կտակակատարին հաւանութեամբ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Առիէժի նահանգին մէջ, Դեկտ. 17–ին, զինուորական օդանաւ մը չախչախուած է, Թուլուզէն Թռիչք առնելէ ետք: Հինգ դիակներ գտնուած են, բայց երկու անհետացած կայ, որոնց մարմինները չեն գտնուած:

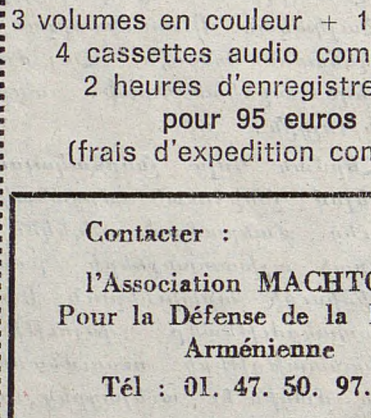
Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՋ ՓԱՐԻԶ

ԱԽԱԳ ՍՈՒՐԲԵՐ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 23
Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն:
Առաւօտեան ժամը 9–ին Հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25
Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին:
Առաւօտեան ժամը 9–ին Հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle,
novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire**
l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de
4 cassettes audio comprenant
2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Ա. ՅԱԿՈԲ – ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25–ին տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախատարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:
Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE
organise le

Réveillon de la Saint Sylvestre

31 décembre à 20 heures 30
Soirée exceptionnelle
animée par l'**Orchestre MASSIS**
Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons
P.A.F. : 120 Euros
Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)
Renseignements et inscriptions
avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

⁂

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՁԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընկերուհիները քաջալերած ամէն տարուան պէս մթնոլորտին, այս տարի եւս կը կազմակերպեն ընտանեկան ձիւնագնացութիւն մը դէպի Պելֆոնթէյնի (Ժիւռա) կայանը:
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22–ԷՆ 29
Եկէք ընտանիքով եւ բարեկամներով:
Աւթոպաղրուիլ. –
Արթաքի – 01 39 83 71 19
Ալիս – 01 42 93 03 56

⁂

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.
Nombre de places limité.
Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբը ձեզ կը հրաւիրէ

ՊԱՂԱՆԴԻ ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ԻՐ ՁԱՇԻՆ

Կիրակի, Դեկտ. 21, ժամը 13–ին պատարագէն ետք առաջնորդարանի Նուրհան Ֆրէնկեան սրահին մէջ
15, rue Jean-Goujon — Paris 8e

Հայկական Ամանորեայ մթնոլորտ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն Եկեղեցւոյ գրասենեակն՝
01 43 59 67 03

Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 47 43 12 66 01 46 62 01 29

Մասնակցութեան նուէր 20 Եւրօ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մարհուրդը Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները:

Տիկին Ալիս Մումճեան՝ ամուսնոյն՝ Համազասպ Մումճեանի յիշատակին 450 Եւրօ, Տէր եւ Տիկին Անտոնեան 100, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Քարալէր 60, Պր. Արթիւր Մելքումեան 50, Տէր եւ Տիկին Կարապետ Առաքելեան 22·87, Տիկին Անի Ճէնապեան 20, Տէր եւ Տիկին Ալէն Տամլամեան 150, Հուրի եւ Կարօ Սաքաճեան Պեռնռ Գիլէճեանի յիշատակին, 20, Տէր և Տիկին Լազար Կոփիկեան 30, Տէր եւ Տիկին Ալէքսի Կէօվճեան 300, Տէր եւ Տիկին Խոմոն Ղազէրեան 100, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զրբաչեան 100, Տիկին Սաթենիկ Ֆիրճինկիւլեան 300, Օր. Ժաղլին Գանարեան՝ Լեւոն եւ Պերճուհի Գանարեանի յիշատակին 30, Տիկին Սիլվա Սերոբեան՝ Արա Սերոբեանի յիշատակին 100, Պր. Ռոպէր Գափամաճեան 120, Պր. Յակոբ Բալայեան 30, Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Ալթունեան 70, Տիկին Անահիտ Ր 60, Տիկին Պրիժիթ Պօնօ 100, Տիկին Մոնիք Տէրտէրեան 1000, Տէր եւ Տիկին Կրկուսար Մրմրեան 500, Տէր եւ Տիկին Գեղամ Թորոսեան 1000, Փարիզի «Գ. Կիւլպէնկեան» Հիմնարկութիւն 230, Տիկին Էվէլինա Վալէթ – Ջամալեան՝ մօր՝ Էռնա Ջամալեանի յիշատակին 200, Տէր եւ Տիկին Արմենակ Պաղտասարեան 90, Պր. Հրայր Աատուրեան 30, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Փաշապէզեան՝ Իտա Սրմաճէզեանի յիշատակին 80, Տիկին Արեգնազ Պուրճ 150:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերու
Մանուկներու Օր
Կիրակի, Ցունուար 25, ժամը 14–էն 17
Salle Rossini
6, rue Drouot, 75009 Paris

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2004
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐՉԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

VOYAGE EN ARMÉNIE

OEUCUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 22 au 29 Avril - prix: 1.100 euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)
Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Programme détaillé sur demande)

ՀՄԼՄ-ԾՐԱՆՄ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՍ

մասնակցութեամբ՝
ՅՈՎՍԷՓ – ի (Հալէպէն)
եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Նուագախումբին

Շաբաթ, Ցունուար 10–ին

Hôtel SOFITEL
«Forum Rive Gauche»ի սրահներէն ներս
17 bis, Boulevard Saint-Jacques, 75014 PARIS

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 44 05 17 77 *կամ* 01 43 78 57 67 *Թիւերուն:*

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20-21
SAMEDI - DIMANCHE
20-21 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅԿԱԶ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·841

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·841

Օրուան հարցեր

Ս. Հիւսէյնի ձերբակալութենէն ետք

Ս. Հիւսէյնի ամերիկեան ուժերու կողմէ ձերբակալութիւնը տարեվերջի ամէնէն ցնցիչ պատահարն էր անկասկած. ոչ «ի՞նչպէս»ները, ոչ ալ «ինչո՞ւ»ները չատ համոզիչ էին այդ ձերբակալութեան, բայց սխալ չէ հաւանաբար ըսել թէ ան ծառայեց նախադրուած նպատակին: Իրաքի ներխուժումին իսկական պատճառներուն մասին բաւական յապաղումով հարցադրումի դիմած ժողովուրդին համակրանքը օրէ օր կորնչցնող նախագահը Ս. Հիւսէյնի ձերբակալման լուրին վաղորդայնին իսկ սկսաւ վերստին ժողովրդականութիւն չահիլ:

Իրաքի բռնատէր նախագահին ձերբակալութիւնը, այն ձեւով որ տեղի ունեցաւ եւ յատկապէս ցոյց տուեցաւ, արժանապատուութիւնը վիրաւորած է արաբական աշխարհին: Լոնտոնի Էլ Քուտս ալ – Արապի թերթը կը գրէ թէ ոչ ոք կ'ակնկալէր որ ան ողջ – առողջ ձեռք անցնի, առանց ընդդիմութիւն ցոյց տալու, այդ աղտոտ ու նեղ ծակին մէջէ: Հաւանական կը նկատուի որ հարցը ապատեղեկատուութեան մը կը վերաբերի, անթերի բեմադրութեամբ մը եւ մեծ ճշդրտութեամբ պատրաստուած: Ճիշդ է նաեւ ըսուածը թէ միջազգային լրատուփուներուն հասած եւ անոնց կողմէ ցրուած լուրերը միայն ամերիկեան աղբիւրներէ արուածներն են:

Լրագրողը կրկնելէ ետք թէ հեռատեսիլէն այդ վիճակին մէջ տեսնել Իրաքի նախագահը, գզգզուած մազերով, շլմորած, թափթփած, յետոյ տեսնել տակաւին նուաստացնող բժշկական քննութիւնը որուն կ'ենթարկէին զինք Ամերիկացիները, միլիոնաւոր Արաբներու համար վարկաբեկող ըլլալուն հետ մարտահրաւէրի մը իմաստն ալ կը կրէր: Անոնք պիտի նախընտրէին որ Ս. Հիւսէյն կռուէր մինչեւ յետին պահը ու իր պայքարը աւարտէր որպէս նահատակ. ինչպէս եղաւ իր զաւակներուն պարագան. կամ, նախընտրէր Հիթլէրին նման փամփուշտ մը արձակել իր գանկին, կամ թոյն խմէր: Կը չեշտուի ըսուածը թէ այսուհանդերձ, այսօրուան դիտցուածքը ամերիկեան տարբերակն է միայն: Զի բացառուիր որ անոնք իրենց յարձակումին ընթացքին անդամալուծող կազ դործածած ըլլան: Տեղին է տրամաբանութիւնը թէ եթէ այս հանդրուանին պիտի յանդէր, անճնաուր ըլլար, երկար ժամանակ առաջ ընդունած կ'ըլլար իշխանութիւնը ձգելու եւ արտասահմանի մէջ աթոռեալի արժանաւոր կեանք մը ապրելու բազմաթիւ առաջարկները: Մինչդեռ, ան միշտ ըսաւ թէ կը նախընտրէր մինչեւ վերջին պահը պատերազմիլ: Լրագրողը վստահ է թէ ժամանակի ընթացքին Ս. Հիւսէյնի ձերբակալութեան մասին ամերիկեանէն տարբեր պրկիւռներ ալ պիտի յայտնուին ու այն առեն միայն կարելի պիտի ըլլայ վերջնական հաւատք ունենալ ըսուածին ու գրուածին:

Ս. Հիւսէյնի ձերբակալութիւնը Իրաքի պատմութեան մէջ վճռական փուլ մը կը նկատուի առհասարակ: Երկիրը ժողովրդավարացնելու, բարգաւաճումի ճամբուն վրայ դնելու ուաչինկթընեան յանկերգը բնական է որ մեծ թիւով հաւատացող չունի. այլ, խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ երկրին յետագայ ընթացքը:

Ամերիկացի լրագրողուհի մը «Նիւ–Եորք Թայմզ»ի մէջ լոյս տեսած գրութեամբ մը ուշադրութեան կը յանձնէ Իրաքի մէջ ցեղային ու կրօնական համայնքներու պոյութիւնը. կան Քիւրտերը, շիիներն ու սիւննիները: Այդ պատճառով ալ, կ'ըսէ թէ թերեւս յարմարագոյն եւ մնայուն կարգադրութիւնը պիտի ըլլայ Իրաքը վերածել երեք պետութեան. առաջինը Քիւրտերը պիտի համախմբէ Հիւսիսկ մէջ, երկրորդը սիւննիները կեդրոնական մասին մէջ, իսկ երրորդը շիիներուն պետութիւնը պիտի ըլլայ հարաւային գոտիին մէջ: Նման կարգադրութիւն առիթ պիտի տայ որ Ամերիկացիները իրենց նիւթականը եւ զինուորական ուժը դործածեն հոն ուր աւելի արդիւնաւոր կ'ըլլան. այսինքն, շիիներու եւ Քիւրտերու շրջանին մէջ: Ատով Ուաչինկթընը կրնայ եռ քաշել Պաղտատի հիւսիսի եւ արեւմուտեան սիւննի զօտիներուն իր ուժերը, վերջ տալով մեծ միջոցներ պահանջող պատերազմի մը որուն դրական արդիւնքն ալ ոչ մէկ վստահութիւն կը ներշնչէ: Ամէն եռք կարելի կ'ըլլայ սպասել որ սիւննիները որոնք այսօր տիրապետող տարր մըն են, քարիւղի եկամուտէն զըրկուած, չափաւորին իրենց ցանկութիւնները:

Լրագրողուհին կ'ըսէ նաեւ թէ մինչեւ այսօր որոշողները բնաւ չմօտեցան նման լուծումի: 1979–ի իրանեան յեղափոխութեան շրջանին, միացեալ Իրաքի գոյութիւնը անհրաժարելի էր հակամերիկեան դիրքով Իրանին դէմ: Իսկ 1991–ի պատերազմէն եռք, Իրաքի ամբողջականութիւնը կրկին պահպանուեցաւ, հակառակ Թուրքիոյ, Սուրիոյ եւ Իրանի ախորժակներուն: Սակայն, այսօր կացութիւնը փոխուած է. Քիւրտերը տարիներէ ի վեր դրեթէ ինքնավար են եւ Անգարա վարժուած է այլեւս հանդուրժել ատոր: Այնքան ատեն որ անոնք անկախութիւն չեն պահանջեր, Թուրքիոյ մէջ ապստամբութեան մը կոչ չեն ըներ, իրենց ինքնավարութիւնը ընդունելի կը նկատուի:

Իրաքի մառնատումին համար կը տրուի Եուկոսլավիոյ օրինակն ալ. Թիթօ 1946–ին յաջողած էր իրարմէ ծայր ատիճան տարբեր ցեղային խումբերով միացեալ Եուկոսլավիա մը հիմնել. ատկայն, իր մահէն եռք, չատ մը շրջաններ անկախութիւն հռչակեցին:

Եուկոսլավիոյ հետ նմանութեան պարագան մերժողներն ալ քիչ չեն: Անոնք կը պնդեն թէ Իրաք ի. դարուն թատերաբեմ եղաւ իսկական ազգ – պետութեան ծնդումին: Ս. Հիւսէյնի բռնատիրութեան եւ դէշ մատակարարումին հետեւանքն էր որ զայն անանկութեան չեմին հասցուց:

Զուիցերիոյ ձանձրոյթին թրքական հակազդեցութիւնները

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը Զուիցերիոյ Անդարայի դեսպանը կանչած ու դժգոհութիւն յայտնած է հայկական ցեղասպանութեան ճանաչումին առթիւ: Զուիցերացի դիւանագէտ Ք. Ուիսի ըսուած է թէ Անգարա իր երկրին ճանաչումը կը դատապարտէ եւ թէ կը զգուշացնէ ժխտական հետեւանքներու դէմ: Նշեցուած է նաեւ թէ Ս. աշխարհամարտին արձանագրուած հայկ. կորուստները կարելի չէ ցեղասպանութիւն որակել:

***

Թուրք մամուլն ալ որ աննախադէպ կերպով լուռ կը մնայ նոյն ճանաչումին առթիւ, փոքր նշմարներու, ակնարկութիւններու տեղ կու տայ միայն: Դեկտեմբեր 19–ի «Հիւրրիյէթ»ը օրինակ, ուշնէր հետեւեալ նշումը. «Զուիցերիոյ կողմէ նման որոշում մը նկատելի ոչ մէկ արժանիք կրնայ ունենալ: Ամբողջ աշխարհ գիտէ թէ Զուիցերիա նացիներու Հրեաներուն կիրարկած ցեղասպանութենէն չահ ապահոված երկիր է: Երկիր մը որ իւրացուցած է նացիներու զոհ հրեայ հարուստներու ստացուածքը, ընդունելի չէ որ ցեղասպանութեան դաս տայ ուրիշներու»...

Օրուան դէպքերը

Քանի մը տողով

ՇԱՐՈՆ, բոլորովին առանձնացած կը թուի «բաժանման իր ծրագրով», որ միակողմանի բնոյթ ունի եւ Ուաչինկթընի կամ զօրավիդ չէ: Իսրայէլի վարչապետը կը նախատեսէ որ իր երկիրը տէ ֆաքթօ պիտի կցէ գրաւեալ հողամասերու մէկ մասը: Իր արտասանած ճառը վերջնագրի բնոյթ ունի Պաղեստինցիներուն նկատմամբ: Շարոնի համար, կա՛մ գալիք ամիսներուն Պաղեստինցիք ձեռք կ'առնեն այն միջոցները, զորս յանձն առած էին ընդունելով խաղաղութեան ծրագիրը, այսինքն մաքրագործումը ահաբեկչական խմբակներու, կա՛մ Իսրայէլ ինքն իրեն իրաւունք կու տայ ուզածին պէս վարուելու եւ հրապարակ հանելու «բաժանումի ծրագիրը»: Շարոն յայտարարած է նաեւ որ պիտի արագացնէ պատին շինութիւնը: Ուաչինկթընն ազդարարութիւն մը ըրած է, դիտել տալով որ ԱՄՆ կը խորհին որ որեւէ կարգադրութիւն բանակցութեամբ կ'ըլլայ եւ թէ կ'ընդդիմանան որեւէ միակողմանի նախաձեռնութեան: Պաղեստինցիք ալ «անգործադրելի» որակած են Շարոնի ծրագիրը եւ վարչապետը չեշտած է որ յուսախաբ է Իսրայէլի սպառնալիքներէն:

ՍԱՄԱՐԱՑԻ մէջ (Իրաք) երկու հոգի սպանուած են եւ 86 հոգի ալ ձերբակալուած է այն պահէն, երբ ամերիկեան բանակը գործողութեան անցած է քաղաքին մէջ, որ 125 քմ. հիւսիսը կը գտնուի Պաղտատի: Ամերիկացիք զինամթերք ալ գտած են եւ վճռած՝ մաքրագործել նախկին վարչակարգին բոլոր տարրերը: Միւս կողմէ, Պէրլինի մէջ, կառավարական առժամեայ խորհուրդի նախագահը՝ Ադոլֆ Ազիզ Հաքիմ պնդած է որ Իրաքի վերաշինութեան համար կ'ուզեն որ բոլորը մասնակցին, բացառութիւն չկայ:

ԻՐԱՆ 100 միլիառ տոլար կը պահանջէ Իրաքէն, որպէս հատուցում պատերազմական վնասներուն: Պատերազմը որ 15 տարի է լրացած է առանց յաղթողի կամ պարտուողի: Իրան կ'ապաւինի քուէյթեան նախընթացին, արդարացնելու համար իր դիմումը: Կը յիշէ որ Ծոցի միապետութիւնը արդէն միլիառաւոր տոլար գանձած է որպէս հատուցում իր հողամասին յարձակման պատճառով: Առժամեայ կառավարութեան նախագահը՝ Ազիզ բոլորովին դէմ չէ եւ տրամադիր է խօսելու այդ մասին: Ան ըսած է, թէ Միացեալ Ազգերու համաձայնութեամբ Իրան հատուցում կ'ուզէ, պէտք է դոհացում ստանայ: Իրաք – Իրան պատերազմը ութ տարի տեւած է (1980 – 88) եւ մէկ ու կէս միլիոն մեռեալ պատճառած է: Իրաք օգտուած է, դիտել կու տայ Թեհրան, արեւմտեաններու մեղսակցութենէն: Ծանօթ է որ Իրաքի ամբողջ զինամթերքը Արեւմուտքը հայթայթած է, նաեւ Խորհ. Միութիւնը: Արեւմուտքի համար, Ս. Հիւսէյն, հակառակ իր մենատիրական վարչակարգին, պատնէշ մըն էր Խոմէյնիի իսլամապաշտ քաղաքականութեան դէմ: Իրաքի դէնք ծախողներու մէջ, կարեւոր դիրք ունէր նաեւ Ֆրանսա, որ թնդանօթ ծախած է, օդաչու մարզած հաւանիչ օդանաւերու համար:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ աճը աւելի արագ եւ աւելի բարձր պիտի ըլլայ քան ինչ որ կ'ակնկալուէր: Վիճակագրութեան Ազգային Մարմնին (ԻՆՍԷ) համաձայն, ան պիտի հասնի 1,7%–ի, 2004–ի ամառը: Ֆ.–Ֆ. Ռաֆարէն ողջունեց այս լուրը, բայց որեւէ արձագանգ չունի գործազրկութեան վրայ: Վարչապետը կը խորհի որ հարկ է նուազեցնել ընկերային եւ հարկային բեռը, որպէսզի ձեռնարկութիւնները աշխատանք հայթայթեն:

ՊՈՒՏԻՆ Դեկտ. 18–ին յայտնեց, որ թեկնածու է իր յաջորդութեան: Ժողովուրդին հետ հարցազրոյցի մը ընթացքին է, հեռատեսիլէն, որ իր թեկնածութեան մասին եղած հարցումին, Պուտին պատասխանած է. – «Կը նախատեսէի այդ յայտարարութիւնը ընել այս օրերուն: Այո, պիտի ներկայանամ ընտրութեան եւ ի մտօդ պաշտօնական յայտարարութիւն մը պիտի ընեմ այդ մասին»: Նախագա-

(Շար.ը Դ. էջ)

Հայկական ձակատ

«Արմէնփրէս»

(Դեկտեմբեր 18 / 19)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27–Ի ԴԱՏԻՆ ՎԵՐԱԲՆՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ԴԻՄՈՒՄՆԵՐ

Հոկտեմբեր 27–ի դատին վճիռը վերաքննելու առաջին պահանջ մը ներկայացուցած էր ցկեանս ազատազրկութեան դատապարտուածներէն Էդիկ Գրիգորեանի պաշտպան փաստաբանը: Անոր յաջորդած են նոյն պատիժը կրած Աչոտ Կնեազեան եւ 14 տարուան դատապարտուած Համլէթ Սահակեան: Ցկեանս դատապարտեալներ՝ Նայիրի եւ Կարէն Ցունանեան եղբայրները, անոնց քեռին՝ Վռամ Գալուստեան, Դերենիկ Բեչանեան վերաքննիչ բողոք չեն ներկայացուցած: Այդ դիմումին համար օրինաւոր պայմանաժամը աւարտած է Դեկտեմբեր 17–ին:

***

ԽՕՍՔԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՊԻՏՔ Է ԲԱՐԵԼԱՒՈՒԻ

Ո – ԷՍ – Սէ – Ը–ի Երեւանի գրասենեակին ղեկավարը Վլադիմիր Պրյախին Դեկտեմբեր 18–ին մամուլի ասուլիսի մը նիւթ ըրած է Հայաստանի մէջ խօսքի ազատութիւնը. ըսած է թէ կատարուած հետազօտութիւնները ցոյց կու տան որ Հայաստան այդ տեսանկիւնէն կը գտնուի աշխարհի եօթներորդ տասնեակին մէջ: Իր համոզումով, երկրին մէջ կարծիք արտայայտելու ճամբուն վրայ դժուարութիւն չկայ: Իսկ ատիկա ղրական ցուցանիշ է ղերիչխան ժողովրդավարութեան տասնամեայ պատմութեան ատեր երկրին համար որ տակաւին շրջափակման մէջ է: Այսուհանդերձ, իրենք հանդիպումներ ունեցած են իշխանութեան ներկայացուցիչներու, հեռատեսիլի եւ ձայնասփիւռի ազգային յանձնաժողովի նախագահին հետ, ըսելու համար որ ձայնասփռելու, հեռասփռելու պայմաններն պէտք է բարելաւուին, աւելի թափանցիկ ըլլան, աւելի ժողովրդավարական:

***

ԵՐԵՒԱՆԻ ՆՈՐԱԾԻՆՆԵՐՈՒ ԹԻՒԸ ԱՒԵԼՑԱԾ

Այս տարի աւելցած է Երեւանի նորածիններու թիւը: Տարուան 11 ամիսներուն հոն ծնած է 11·341 երախայ: Անցեալ տարուան նոյն շրջանին այդ թիւը 10·489 եղած էր:

ՆԱՐԵԿԵԱՆ ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 12 – 13–ին Փարիզի Արեւելեան Լեզուներու հիմնարկին (ԻՆԱԼԿՕ) փոքր մկ սրահին մէջ տեղի ունեցաւ Գրիգոր Նարեկացիին «Մատեան ողբերգութեան» հազարամեակին առթիւ կազմակերպուած պիտաժողով մը: Կազմակերպիչներն էին Կովկասեան բաղդատական ուսումնասիրութեան Ժ. Տիւմէզիլ կեդրոնը, Փարիզի Հայկական Ուսումնասիրութիւններու Ընկերակցութիւնը որ այս ձեռնարկով կը նշէր իր հիմնումին տասնամեակն ալ: Գիտաժողովը նաեւ հովանաւորուած էր Հայաստանի Մշակոյթի նախարարէն, Փարիզի Բարձրագոյն ուսումներու կիրառական վարժարանէն:

Դեկտեմբեր 12, Ուրբաթ առաւօտ ԻՆԱԼԿՕ-ի նախագահ Ժիլ Տըլուչի եւ Հայաստանի դեսպան Լ. Նալպանտեանի ողջոյնի խօսքերով բացուած ձեռնարկը խմբած էր Փարիզէն, Երեւանէն եւ Լէյտէն 16 մասնակիցներ: Անոնց երեքը Փարիզէն էին. Ժան. – Փիէր Մահէ, Գրիգոր Պըլտեան, Արամ Մարտիրոսեան, տասնմէկը Երեւանէն – Հրաչեայ Թամրազեան, Գառնիկ Անանեան, Ադատ Ըղիազարեան, Վարագ Ներսիսեան, Սերգէյ Սարինեան, Լիլիթ Զաքարեան, Աէլիտա Դոլուխանեան, Ծովինար Զալոյեան, Աննա Արեւշատեան, Մհեր Նաւոյեան, Արաքսի Սարեան–, երկուքն ալ Լէյտէն – Ձօ Ուայթընպէրկ, Հրաչ Մարտիրոսեան: Անուանացանկին մէջ կար նաեւ Աւիկ Իսահակեան, որ չէր մասնակցեր:

Ձեռնարկը փակուեցաւ Դեկտեմբեր 13 Շաբաթ երեկոյ Փարիզի Ս. Խաչ կաթողիկէ եկեղեցիին մէջ «Ակն» համոյթին երգերով: Վիրժինիա Քերովբեան մեկնարանեց Ս. Կոյսին ու Սուրբերու ձօնուած երգեր:

Երկօրեայ պիտաժողովին զեկուցումները, երբեմն բաւական չռայլութեամբ, որպէս այդ որակելի, կը չօշափէին բազմատեսակ մարզեր. վիպասիրութիւն, բառացանկ, բանահիւսութիւն, հերոսներու տիպաբանութիւն, մանրանկարչութիւն, հայկական վերածնունդը, երաժշտական դիտանկիւնը, եւ այլն:

Ա.յպէպա, Ժան – Փիէռ Մահէ նիւթը ըրաւ Նարեկացիի գործին մէջ ինքնութեան ճանաչումի, ներկայացումի հարցը: Մատեանին հեղինակին մօտ իր անձնմասին որոշ տուեալներ գտնուելով հանդերձ, ան ինքնակենսագրական մը ըրած չէր: Այդ սեռը օտար էր միջնադարեան հայկական դրականութեան: Անոր «ես»ը կ'ընդդրկէր Մատեանին կարդացող բոլոր ընթերցողները, ամբողջ աշխարհի քրիստոնեաները, ամբողջ մարդկութիւնը: «Ես»ը Նարեկացիի մօտ կը նոյնանար Աստուածային նախատիպ կոչածին հետ, քանի որ մարդը ստեղծուած էր Աստուծոյ պատկերին համաձայն:

Հ. Թամրազեան նոր պղատոնական փիլիսոփայութիւնը ծաղկման նոր շրջափուլով մը ներկայ կը դանէր միջնադարեան հայ մշակոյթին մէջ, քանի որ դիմաւորաբար Նարեկեան դպրոցին համբողջ համակարգը անով ընդդրկուած էր: Ցիշեց Գրիգոր Նարեկացիի նոյն ուղիին հետեւորդ նախնիները. Խորսով Անձեւացին, Անանիա Նարեկացին:

Գրիգոր Պըլտեան Նարեկացիին ու անոր գործին նուիրուած երկու ուսումնասիրութեան հատորներու հեղինակի հմտութեամբ խօսեցաւ Նարեկացիի մօտ հոգեորական արուեստին ներկայութեան, իմաստին մասին. բացատրեց թէ ան կատարեալ սիրապետութիւնը ունէր լեզուն գործածելու արուեստին եւ որպէս այդ հոգեորականին: Այս վերջինը անոր մօտ կը ներկայանար որպէս դիտութիւնն ու կիրարկումը սեռերու, բանաստեղծական նուիրեալ մը չրջանակին մէջ հոգեորական վայրերու եւ բանաստեղծական էջերու արտադրութեան մը որուն վախճանական ձգտումը նուիրականն է:

Ճ. Ուայթընպէրկ Նարեկացիի գործին մէջ վերլուծեց յունարան դպրոցին ժառանգութիւնը, իսկ Հ. Մարտիրոսեան անոր բառացանկը, ծանրանալով բարդ բառերու կազմութեան, գործածութեան վրայ:

Գ. Անանեան եւ Ա. Եղիազարեան նիւթ ընտրին Հայկական բանահիւսութեան ու Նարեկացիի առընչութիւնը: Առաջինը սերտ ազերս կը նշմարէր ժողովրդական բանահիւսութեան ու Նարեկացիի տաղերուն եւ Մատեանին միջեւ. իսկ երկրորդը այդ աղերսը կը կեդրոնացնէր Մատեանին եւ Սասունցի Դաւիթին կապին վրայ: Միջնադարեան հայկական մշակոյթի ծնունդ կը նկատէր իրարմէ հմտնովին տարբեր երկու գործերը որոնց ընդհանրութիւնը կը նկատէր մարդու բարոյական կատարելագործումին չեզտումը:

Վ. Ներսիսեան Նարեկացիի Մատեանին քնարական հերոսը որոշադրելու միտող զեկուցումին մէջ դիտել տուաւ թէ հերոսը. ան կը յայտնուէր ամբողջ մարդկութեան ժխտականները մարմնաւորողի դերով, յանցաւորի դիտակցութեամբ: Այդ տիպարին հակադիրն է Աստուած: Բայց մարդը կը ձգտի խոնարհութեամբ, ապաշխարանքով ջնջել հակադրութիւնը:

Ս. Սարինեան Նարեկացիի երեւոյթը ըմբռնելու արարքին մէջ էական նշանակութիւն վերագրեց աղանդաւորական շարժումներուն, քրիստոնէական ըմբռնումներուն, արդի աշխարհին կրօնական տեղաշարժներուն, աստուածաբանական յեղաշրջումներուն, էքիւմէնիզմին, եւայլն:

Լ. Զաքարեան խօսեցաւ Մատենադարանի «Մատեան ողբերգութեան Գրիգորի Նարեկացւոյ» (1173) նկարազարդ ձեռագրին մասին. անոր պատուիրատուն եղած է Ներսէս Լամբրոնացի: Ձեռագրին մէջ տեղ գտած են Նարեկացիի չորս դիմանկարները:

Ա. Մարտիրոսեան առանձնացուց Մատեանին մէջ Թոնդրակեան աղանդին ուղղուած մասերը: Այդ մասերը կը պարունակէին աղանդին հասցէին քննադատութիւններ. միւս կողմէ կար եկեղեցիին դովքը որ կը հակադրուէր աղանդին: Զեկուցողը Նարեկացին կը նկատէր Թոնդրակեաններու պատմութիւնն ու վարդապետութիւնը ճանչնալու ամէնէն հաւատի աղբիւրը, ոչ դիմաւորաբար Մատեան Ողբերգութեան գործով, այլ՝ Թոնդրակեցիները թիրախ առած Նամակով:

«Մատեան Ողբերգութեան» փիլիսոփայական դիծերով մօտեցող զեկուցում մըն էր Ա. Դոլուխանեանի ներկայացուցածն ալ: Կ'ըսէր թէ Նարեկացիի էջերուն մէջ կան քրիստոնէական փիլիսոփայութեան, աստուածաբանութեան նախորդ դարերու տեսութիւններուն, երկերուն հետքերը:

Ծ. Զալոյեան Նարեկացիի ապրած ժ. դարը Հայաստանի մէջ վերածնունդի շրջան կը նկատէր. նախորդող բազմադարեան մշակութային աւանդութիւնը եւ անոր ժառանգութիւնը հիմ հանդիսացած էին այդ վերածնունդին: Այս տեսակէտներուն որպէս աղբիւր, ան օգտագործած էր Վագդէն Զալոյեանի «Հայկական Renaissance» մենագրութիւնը (Երեւան, 1964):

Աննա Արեւշատեան եւս հետաքրքրուած էր Նարեկացիի գործին երաժշտական մասով. յատկապէս խօսեցաւ անոր բարոզներուն մասին: Դիմախոսութիւն էր որ անոնց երաժշտական նշումները որոնք կային ձեռագիր բազմաթիւ գանձարաններու մէջ, անվերծանելի էին: Կարելի էր ենթադրել միայն թէ գանձերը երաժշտականօրէն հիմնապէս կը պահպանէին վանկային կառոյցը եւ հին բարոզներու արտասանական նկարագիրը: Ամէն պարագայի Նարեկացիի նորարար մը կը նկատուէր երաժշտաբանաստեղծութեան մարդին, ունենալով իր հետեւորդները:

Մ. Նաւոյեան եւ Ա. Սարեան եւս Նարեկացիի գործին մօտեցան երաժշտական տեսանկիւնէն: Առաջինը ծանրացաւ անոր երաժշտաբանաստեղծական սեռի արեւմտագէտի յատկանիշին վրայ. երկրորդը դիտական աղբիւրներու վկայութեամբ խօսեցաւ քանի մը տաղերու երաժիշտի հանդամանքին մասին:

2003–ը երկու հայ մեծերու՝ Նարեկացի ու Արամ Խաչատրեանի նուիրուած տարի էր: Հայաստանի մէջ ու Սփիւռքի բազմաթիւ վայրերուն մէջ անոնց գործերուն յատկացուած զանազան ձեռնարկներ կազմակերպուեցան: Փարիզը հազիւ պարմանալի բացառութիւն մը կազմեց երաժիշտին պարագային, լռութեան մատնելով անոր ծննդեան հարիւրամեակը: Այդ տուեալին գով, պէտք է գոհ ըլլալ Նարեկացիին երկօրեայ մեծարանքին. նոյնիսկ եթէ յատկապէս մասնակիցներու ընտրութեան, անտեսուածներու, ելոյթներու անհաւասար մակարդակին, կամ կազմակերպչական մանրամասնութիւններու վերաբերեալ կաղապցող կողմեր ունեցաւ ան:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՍԱՆՃԱՓԷՆ ԱՑՆՃԱՐ

ՍԱՐԳԻՍ ՓԱՆՈՍԵԱՆ

Երբ դեռ մեր պապերուն ճակատէն չորցած չէին քրտինքի կաթիլները, երբ դեռ սպիացած չէին Մուսա լերան վրայ ստացած վէրքերը եւ մեր կրտսիկները լի էին փոր Սայիտի աւազներով, կրկին կը հնչէ զաղթականութեան խռովիչ լուրը, չփրթի եւ սարսափի մատնելով Մուսա տաղի վեց գիւղերու բնակչութիւնը:

1939 Յուլիս 23–ը պատմական եւ անմոռանալի թուական մը պիտի մնայ Ալեքսանտրէթ Սանճաքի 35 հազար հայու – թեան սրտերուն մէջ, որովհետեւ այդ թուականին Սուրիոյ հողային տարածքին մաս կազմող Ալեքսանտրէթ Սանճաքը Թուրքիոյ կը միացուի եւ մաս կը կազմէ ան Թրքական իշխանութեան, եւ 35 հազար հայութիւնը զաղթի ճամբան բռնելով, կ'ապաստանի Սուրիա եւ Լիբանան:

Ալեքսանտրէթ Սանճաքը, որ Սուրիոյ կը պատկանէր, 1938–ին ինքնավար կը հռչակուի Հաթայ անունով, սակայն Ֆրանսայի փոխ – կառավարիչ՝ գնդապետ Տիլէ, քաղաքական ճարպիկ խաղով, եւ ըստ իրենց քաղաքական մարմին մը կը յառաջացնէ, մեծամասնութեամբ Թուրքեր եւ անոնց քուէարկել կու տայ բանաձեւ մը, որ Հաթայի երեսփոխանական ժողովի որոշումով եւ ժողովուրդին յօժար կամքով Հաթայի ինքնավար պետութիւնը կը միացուի Թուրքիոյ, որովհետեւ Ֆրանսան վճռած էր Թուրքերուն տալ Ալեքսանտրէթ Սանճաքը, հակառակ տեղի ունեցող ցոյցերուն եւ ժողովուրդին բողոքներուն:

Երբ Միջերկրականեան Կոմիտէի լիազօր ներկայացուցիչներ՝ Կիւսթաւ Կոթիրոն եւ Մարքիզ Փօլ Տիւ Վէռնն Մուսա տաղ կ'այցելեն եւ անոնք լաւ ընդունե – լութեան կ'արժանանան, անոնց հետեւեալը կ'ըսուի, թէ՝ «Ձենք ուզեր Թրքական դրօշին տակ ապրիլ եւ Թուրքին ենթարկուիլ, եթէ անոնք Սանճաք պիտի մնան, մենք դուրս պիտի ելլենք»:

Եւ Ալեքսանտրէթ Սանճաքի 35 հազար հայութիւնը ձգած տուն ու տեղ, գաղթի ճամբան բռնելով, Սուրիա եւ Լիբանան կ'ապաստանի: Մուսա տաղի վեց գիւղերու ղեկավար մարմիններուն խընդրանքին ընդառաջելով, Ֆրանսական կառավարութիւնը յանձն կ'առնէ Մուսալեռցիները միանգամայն վոխադրել եւ զանոնք տեղաւորել մէկ հողաշերտի վրայ, Լիբանան կամ Սուրիա, որպէսզի անոնք չարունակեն ապրիլ ու գործել միասնաբար:

Մուսա լերան վեց գիւղերու չուրջ հինգ հազար բնակչութեան փոխադրական աշխատանքները կը սկսին 1939 Յուլիս 17ին: Փոխադրութիւնը կը կատարուի յատուկ բեռնակառք ինքնաշարժներով: Բեռնաւորուած ինքնաշարժները ոստիկաններու եւ պինուորներու հսկողութեամբ կ'անցնէին Անտիոք քաղաքի փողոցներէն ու չուկաներէն եւ կ'ուղղուին դէպի Քեսապ, սուրիական սահմանը, ապա Պասիթ, Յովհաննէս Չրջանը, որ ժամանակաւոր բնակավայր պիտի ծառայէր զաղթական ժողովուրդին, մինչեւ որ վերջնական կարգադրութիւն մը կատարուէր անոնց: Ժողովուրդին ծանր առարկաները առաջնահերթութեամբ Պասիթ կը բերուին, իսկ կենդանիները, կասիոս լերան լանջերէն քալելով Քեսապ կը բերուին եւ անկէ՝ Պասիթ: Մուսա տաղ կը մնան 65 ընտանիք, 350 հոգի, 40 ընտանիքը Վագըֆ պիւղէն, իսկ 25–ը՝ միւս պիւղերէն, որոնք կը նախընտրեն ապրիլ Թուրքին լուծին տակ:

Մուսալեռցի զաղթական ժողովուրդը 40 օրեր կը մնայ այդ անհրապոյր Պասիթ կոչուած վայրը, ենթարկուելով հիւանդութիւններու, զրկանքներու եւ բնութեան արհաւիրքներու, անոնց ձգած վատ տպաւորութիւնները ապագային նիւթ պիտի ծառայէին հայրենակից զրագէտներուն: Գրագէտ Պօղոս Սնապեան զեղեցիկ կերպով կը նկարագրէ, թէ ինչպէս տեղատարափ անձրեւին տակ 5 հազար մարդոց բազմութիւն մը ամբողջ գիշեր, մինչեւ արեւածագ, մեծով պղտիկով կը պարէ, տաուլ – զուռնայի անհաւասար կշռոյթներով, բայց դաշտին մէջ, ամբողջութեամբ թրջուած: Մեր պապերը Պասիթէն տխուր պատմութիւններ կը պատմէին մեզի, երբ մենք դպրոցական աշակերտներ էինք եւ թերանբաց կ'ունկընդրէինք զանոնք:

Դէպի Ա.յնճար

Պասիթի մէջ, երբ մեր պապերն ու հայրերը անտանելի զրկանքներ կը դիմագրաւէին, անդին Ֆրանսական կառավարութիւնը նոր բնակավայրի կարգադրութիւններ կը կատարէր:

Նոր բնակավայրը Ա.յնճար անունով ընդարձակ, փչոտ հողաշերտ մըն էր, Պէքքայի դաշտին մէջ, սուրիական սահմանապլուխին մօտ, 900 մեթր բարձրութեան վրայ, դիմացը ընդարձակ հողամաս մը, որ յետագային ժողովուրդին պիտի տրամադրուէր:

Ֆրանսական կառավարութիւնը, որպէսզի դիմաւորէ մը վճարելով հողատէր Թուչտի պէկին, կը գնէ զայն եւ ժողովուրդին բնակութեան կը տրամադրէ եւ երբ գնման աշխատանքները կը վերջանան, Պասիթի ժողովուրդը նաւերով Լիբանանի Թրիփոլի քաղաքը կը փոխադրուի, ապա չոգեկառքով՝ Պէքա դաշտին մէջ Թայաք գիւղաքաղաքը եւ անկէ ինքնաշարժներով Ա.յնճար աւանը:

Ժողովուրդին առաջին տպաւորութիւնը շատ յուսալքում կը ստեղծէ, ամէնուրեք փուշ եւ խոպան տափաստաններ: Մուսալեռցին, որուն աչքերը վարժուած էին կանաչապատ արտերու եւ պտուղներով բեռնաւորուած ծառերու, պահ մը չզմռուած ու լքուած, կը փոթորկի ի տես այս ամայութեան, սակայն սրտին մէջ միշտ վառ կը պահէ ապագայի զեղեցիկ հեռանկարներու մտապատկերը:

Ժողովուրդը կը տեղաւորուի Խալքի կոչուած հռոմէական բերդին աւերակներուն մէջ, Հ. Բ. Ը. Մ.–ի տրամադրած կուսէ վրաններուն տակ, ապա կը սկսին շինարարական աշխատանքները եւ իւրաքանչիւր ընտանիք իր մասնակցութիւնը կը բերէ, ստանալով համապատասխան նիւթական վարձատրութիւն: Վաղահաս ահաւոր ձմեռը կը դանդաղեցնէ աշխատանքներուն ընթացքը եւ մեծ թիւով ընտանիքներ կ'ապաստանին մօտակայ գիւղաքաղաքները իրենց զաւակներով, իսկ տղամարդիկ կը շարունակեն շինարարական աշխատանքները: Գաղթական ժողովուրդին երկու անգամ նիւթական վարձատրութիւն կը կատարուի 25 տոկոսի ընտանիք գլուխ, առաջինը կը կատարուի Պասիթի մէջ, իսկ երկրորդը՝ Ա.յնճար հասնելէն անմիջապէս ետք:

Շինարարական աշխատանքներուն առընթեր կը կազմուի կեդրոնական յանձնախումբ մը, նախագահութեամբ Գէորգ Գալուստեանի, կը յառաջացուին նաեւ ենթայանձնախումբեր, որոնց պարտականութիւնը կ'ըլլայ հսկել կատարուած աշխատանքներուն եւ կարգապահութեան:

Տուներու շինութեան աշխատանքները 1940 թուականին կը վերջանան, կը կառուցուին 1068 տուներ, իւրաքանչիւրը մէկ սենեակէ եւ մէկ պէտքարանէ բաղկացած եւ ժողովուրդին կը բաժնուին:

Մուսա լերան վեց գիւղերու բնակչութիւնը կը բաժնուի կեդրոնական հրամանատարի

ԳԱՂՈՒԹԻՔ ԳՂՈՒԹԻՔ

ՆԷՄ ԶՄԻՒՆԻի էմթիա սրահին մէջ, Նոյեմբեր 23–ին, տօնուած է Համազգայինի 75–ամեակը: Նախագահած է Քերովբէ Էքիզեան, բանախօսած է Համազգայինի Կեդրոնական վարչութեան առենապետ՝ Մկրտիչ Մկրտիչեան: Տեսերի – զով ներկայացուած է Համազգայինի պատմութիւնը 100 լուսանկարներով, զոր գրած էր Մխիթար Քիւրտօղլեան եւ կարդացին Համբիկ Յովսէփեան եւ Եղիս Ղեւոնդեան, երաժշտական բաժինին հեղինակն է Միքայէլ Տիւմիւճեան: Գեղարուեստական բաժինը ապահոված էին Համազգայինի «Յակոբ Փափազեան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Մկրտիչ Գրիգորեանի եւ «Նայիրի» պարախումբը: Հանդիսութեան աւարտին տեղի ունեցած է յուշատախտակներու յանձնում վաստակաւոր Համազգայնականներու: Յունաստանի Մշակոյթի նախարարութեան խօսքը փոխանցած է Տիկին Մէրի Միխայիլիտի:

հողերը, ընտանիքի անդամներուն թիւին համաձայն կը բաժնուին:

1941–ին «Յառաջ» վարժարանը իր դուռները կը բանայ Նորահաս սերունդին վեցամեայ ծրագրով, բարեսիրութեամբ հրապարակագիր Շաւարշ Միսաքեանին, որ իր նախաձեռնութեամբ հանգանակութեան կը ձեռնարկէ: Դպրոցի առաջին անօրէնի պաշտօնը կը վստահուի Պր. Գրիգոր Գուտուլեանին:

Երբ այսպէս Այնճար աւանը տարուէ տարի կը բարգաւաճէր եւ սիրելի վայր մը կը դառնար, յանկարծ վերելքի այս թափը կանգ կ'առնէ 1946–ին սկսած ներդաղթի պատճառով: 650 ընտանիքներ Այնճար աւանէն եւ 50 ուրիշներ Սուրիոյ եւ Լիբանանի քաղաքներէն Հայաստան կը ներգաղթեն, դատարկելով դիւղը եւ սուգի մատնելով ամբողջ աւանի ժողովուրդը:

Տարիներու ընթացքին կը բացուին երկրորդական վարժարաններ, կը սկսին գործել միութիւններ, Նարեկ Քահանայ Շրիգեանի ջանքերով կը կառուցուի Ս. Պօղոս Եկեղեցին, ինչպէս նաեւ յարանուէեանց միւս եկեղեցիներն ու ղբօսրոցները:

Ս. Փ.

Ֆրեզնօ, (Ասպարէզ)

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՔԻՍԻՆՃԸՐ ԿԸ ՋՕՐԱԿՑԷՐ ԱՐԾԱՆԹԻՆԻ ԼՈՒՆԹԱՅԻՆ

ԱՄՆ–ու Արտաքին գործերու նախարարութեան փակ արխիւէն վերջերս դուրս ձգուած փաստաթուղթերու շարքին գըտնուած է հատ մը որ կը փաստէ թէ ատենին Հ. Քիսինճըը զօրակցած է արժանթինցի զինուորականներուն, որպէսզի ամրացնեն իրենց բռնատիրութիւնը եւ ճնշեն ընդդիմութիւնը:

Արժանթինի զինուորական խունթային եւ ձախակողմեան ընդդիմադիրներու միջեւ մղուած արիւնալի պայքարին կիզակէտն էր, վստահաբար, այն պահը երբ ԱՄՆ–ու Արտաքին գործերու նախկին նախարար Հ. Քիսինճըը կը յայտնէր արժանթինցի իր պաշտօնակիցին. «կը մաղթենք որ յաղթիք»: Անոնց հանդիպումը տեղի ունեցած էր 1976 Հոկտեմբեր 7–ին Նիւ – Եորքի մէջ: Այդ հանդիպումին կը բաւար արձանագրութիւնը առաջին փաստը կը նկատուի թէ ամերիկեան իշխանութիւնը կը վաւերացնէր արժանթինեան խունթային բիրտ մեթոտները որոնք 1975 – 1983 չուրջ երեսուն հազար հոգիի մահուան, կամ անհետացումին պատճառ եղան:

Այդ փաստաթուղթերով Հ. Քիսինճըրի վարած քաղաքականութիւնն ալ օրէ օր աւելի վիճարկելի կ'ըլլայ, քանի որ կը բացայանան մարդկային իրաւունքները ոտնակոխ ընող վարչակարգերու հետ անոր կապերը. Շիլիի, Ինտոնէզիոյ, Պանկլատէշի պարագաները անոնց մէկ քանին են: Ինչը, ինչպէս ամերիկայի այլ պաշտօնատարներ միշտ ուրացած են պնդումները թէ իրենք աչք փակած են Արժանթինի մարդկային իրաւունքները արհամարհող ղեկավարութեան: Մինչդեռ, վակի տակէն հանուած ամերիկեան փաստաթուղթերուն մէջ կան դիւանագիտական կարեւոր թղթակցութիւններ ուր յստակ կը տեսնուի թէ արժանթինցի զինուորականները ապահով էին Քիսինճըրի հաւանութիւնը ունենալու մասին:

Գաղտնազերծուած փաստաթուղթը որ եօթը էջ է, կը պարունակէ Քիսինճըրի հետեւեալ արտայայտութիւնը, ուղղուած արժանթինցի զօրավարին. «Ես աւանդութեան յարգանք ունիմ. պէտք է նեցուկ կանգնիլ բարեկամներու: Միացեալ–Նահանգներու մէջ չեն հասկնար թէ դուք քաղաքական պատերազմի մէջ էք: Մենք չատ բան կը կարդանք մարդկային իրաւունքներու հարցերուն մասին, բայց ոչ անոնց միջուկին: Որքան չուտ յաղթանակէք, այնքան լաւ կ'ըլլայ»:

Արժանթինի Ազգային ապահովութեան նէ թադոյեանի, Թամար – Մխսի Ազթինեանի, Տիանա Անտրընեանի, Մարիա Սիմպուլեանի եւ Ռիթա Անտրընեանի կողմէ: Անմիջապէս ետք, նոյն խումբը ներկայացուց «Մախմուր Աղջիկ» պարը, մենակատարութեամբ՝ Օր. Վեհանոյշ Դաւթեանի:

Այս պեղեցիկ պարերուն յաջորդեց Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի հայ գիրերու գիւտի փառքին նուիրուած խմբային արտասանութիւն մը, կատարողներ՝ ընկերուհի Մայտա Մովսիսեան, Տիկին Արշալոյս Պէքմէզեան, Օր. Շողիկ Պայրամեան, Տիկին Լենա Մինքայէլեան եւ Օր. Յասմիկ Յակոբեան, իսկ Ս. Մեսրոպի դերով՝ Շանթ Աթաչեան, որոնք վերապրեցուցին դիւտարարին խոկումները ու արարչական ստեղծագործութեան միտքը:

Յայտագրի առաջին մասը իր աւարտին հասաւ վերոյիշեալ պարախումբի երիտասարդուհիներու եւ երիտասարդներու՝ Յարութ Արզուեանի, Դրօ Քէօչկէրեանի, Մուսթուր Սիմպուլեանի եւ Նազօ Քէօչկէրեանի «Աչիոյժ Պար»ի կատարմամբ:

Յայտագրի երկրորդ մասը աւելի տպաւորիչ դարձաւ Սայաթ Նովայի «Մէջլիս»ով եւ հայկական տոհմիկ աւանդութիւններով, երբ դողալներ՝ Տիկին Անահիտ Նազարեան եւ Օր. Վեհանոյշ Դաւթեան եւ աշուղներ՝ Պրն. Քեոի Սարգիսեան, Պետրոս Պիտանեան եւ Գէորգ Չաճեան, երգերով եւ արտասանութիւններով գովքը հիւսեցին աշուղական երգերու արքային՝ Սայաթ Նովային, հմայելով ներկաները:

Ձեռնարկի աւարտին, ըեմ բարձրացաւ պաղտիքի հոգեւոր հովիւ Քահանայ Հայրը, որ իր կարգին նախ բարձր գնահատեց Հ.Օ.Մ.–ի կազմակերպած սոյն ձեռնարկն ու անոր սատարողներն ու դերակատարողները, մաղթելով որ նման ձեռնարկներ անպակաս ըլլան մեր դաղութին մէջ, յաճախ կրկնուին մշակութային երեկոներ նոյնինքն մեր հօտի պահպանիչ» աղօթքով վերջ դտաւ ձեռնարկը:

Հանդիսատեսները բարձր տրամադրութեամբ մեկնեցան սրահէն:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅՑ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԵՐԵԿՈՅԹ ԿՈՒԼՏՈՒՐԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հայ Օգնութեան Միութեան Քուէյթի Մեկուսի մասնաճիւղի վարչութեան, հովանաւորութեամբ թեմիս Կաթողիկոսական Փոխանորդ Կոմիտաս Արք. Պապեանի, նախագահութեամբ քուէյթահայ դաղութի հոգեւոր հովիւ՝ Աւետակ Քհնյ. Քէհեաեանի, ներկայութեամբ ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներու եւ արուեստասէր ժողովրդի հոծ բազմութեան, Ուրբաթ, Նոյեմբեր 21–ին, երեկոյեան ժամը 18–ին, Ալ Պայան անգլիական դպրոցի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ գնահատելի ձեռնարկ մը, նուիրուած Հայ Մշակոյթին:

Օրուան հանդիսութեան բացման խօսքը հանդամանօրէն կատարեց Հ.Օ.Մ. վարչութեան առենապետուհի՝ ընկերուհի Շաքէ Զարիկեան, վեր առնելով Հայ մշակոյթի արժէքները ու զանոնք անբասիր պահպանելու կոչուած Հ.Օ.Մ.–ի առաքելութիւնը:

Ապա, օրուան հանդիսավար՝ ընկերուհի Ծովինար Զաքարեան, ընդհանուր պիծերու մէջ ներկայացուց հանդիսականներուն յայտապրի դործադրութեան ընթացքը, սկսելով Գրիգոր Նարեկացիէն, Արամ Խաչատրեանէն, Մեսրոպ Մաշտոցէն հասնելով Սայաթ Նովա:

Այնուհետեւ, հայ մտքի մեծադոյն հանճարներէն՝ Գրիգոր Նարեկացիի մահուան 1000–ամեակին առիթով, վայելուչ եւ խորհրդաւոր ձեւով «Մատեան Ողբերգութիւն»էն հատուած մը ընթերցեց Յակոբ Թադոյեան: Ապա, ամեակներու նշման չարքին, համաչխարհային ճանաչում ստացած եւ հայ երաժշտական արուեստի գագաթնակէտ՝ Արամ Խաչատրեանի ծնընդեան 100–ամեակի առիթով, ընկերուհի Գոհար Գալայճեան համառօտ ձեւով ներկայացուց երաժիշտին կենսագրական պիծերը, որուն յաջորդեց Օրիորդ Վեհանոյշ Դաւթեանի պարուսուցմամբ՝ Արամ Խաչատրեանի «Գայեանէ» պալէէն առնուած պարի կատարումը, որ ներկայացուեցաւ խումբ մը երիտասարդուհի – ներու՝ Սեւանա Սուազճեանի, Քրիստի Թադոյեանի, Թամար – Մխսի Ազթինեանի, Տիանա Անտրընեանի, Մարիա Սիմպուլեանի եւ Ռիթա Անտրընեանի կողմէ: Անմիջապէս ետք, նոյն խումբը ներկայացուց «Մախմուր Աղջիկ» պարը, մենակատարութեամբ՝ Օր. Վեհանոյշ Դաւթեանի:

Այս պեղեցիկ պարերուն յաջորդեց Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի հայ գիրերու գիւտի փառքին նուիրուած խմբային արտասանութիւն մը, կատարողներ՝ ընկերուհի Մայտա Մովսիսեան, Տիկին Արշալոյս Պէքմէզեան, Օր. Շողիկ Պայրամեան, Տիկին Լենա Մինքայէլեան եւ Օր. Յասմիկ Յակոբեան, իսկ Ս. Մեսրոպի դերով՝ Շանթ Աթաչեան, որոնք վերապրեցուցին դիւտարարին խոկումները ու արարչական ստեղծագործութեան միտքը:

Յայտագրի առաջին մասը իր աւարտին հասաւ վերոյիշեալ պարախումբի երիտասարդուհիներու եւ երիտասարդներու՝ Յարութ Արզուեանի, Դրօ Քէօչկէրեանի, Մուսթուր Սիմպուլեանի եւ Նազօ Քէօչկէրեանի «Աչիոյժ Պար»ի կատարմամբ:

Յայտագրի երկրորդ մասը աւելի տպաւորիչ դարձաւ Սայաթ Նովայի «Մէջլիս»ով եւ հայկական տոհմիկ աւանդութիւններով, երբ դողալներ՝ Տիկին Անահիտ Նազարեան եւ Օր. Վեհանոյշ Դաւթեան եւ աշուղներ՝ Պրն. Քեոի Սարգիսեան, Պետրոս Պիտանեան եւ Գէորգ Չաճեան, երգերով եւ արտասանութիւններով գովքը հիւսեցին աշուղական երգերու արքային՝ Սայաթ Նովային, հմայելով ներկաները:

Ձեռնարկի աւարտին, ըեմ բարձրացաւ պաղտիքի հոգեւոր հովիւ Քահանայ Հայրը, որ իր կարգին նախ բարձր գնահատեց Հ.Օ.Մ.–ի կազմակերպած սոյն ձեռնարկն ու անոր սատարողներն ու դերակատարողները, մաղթելով որ նման ձեռնարկներ անպակաս ըլլան մեր դաղութին մէջ, յաճախ կրկնուին մշակութային երեկոներ նոյնինքն մեր հօտի պահպանիչ» աղօթքով վերջ դտաւ ձեռնարկը:

Հանդիսատեսները բարձր տրամադրութեամբ մեկնեցան սրահէն:

ԼՐԱՏՈՒ

հանդիսականներու մէջ չեն հասկնար թէ դուք քաղաքական պատերազմի մէջ էք: Մենք չատ բան կը կարդանք մարդկային իրաւունքներու հարցերուն մասին, բայց ոչ անոնց միջուկին: Որքան չուտ յաղթանակէք, այնքան լաւ կ'ըլլայ»:

Արժանթինի Ազգային ապահովութեան դիւանները անօթի գիւղացիներուն կը բաժնէին: Ու կը սկսէինք երդել: Երդել բարձր ու ամուր ձայնով: Լիահատակ: Արդար էր, որ մեր տարիքին չվախնայինք ոչ մէկ բանէ: Համայնավարները մեր վրայ կը նայէին այդ օրերուն զըսպուած ատելութեամբ: Ու չ'ար էինք: Հարիւր հոգի: Մեր երիտասարդ ու անօթութենէ իսկ չընկճուող հասակներով կը լեցնէինք փողոցները եւ կը նայէինք լրբօրէն ու յանդգնութեամբ ռուս կարմիր – բանակայիններուն, որ կ'անցնէին միշտ գինուորական քալուածքով ու նըւազով, ահաբեկելու համար միակ գիւղաքաղաքի հասարակութիւնը, որ դեռ դերի կը մնար իրենց կրունկներուն տակ: Կ'անցնէինք հպարտ, մենք մեր հայրենիքին մէջ իսկ պանդուխտ տղաք, հայրենի ձիւնածածկ փողոցներէն, մեր բարձր ու առոդջ ձայնով լեցնելով չրջապատը: Կ'երգէինք կայսրան դիտելու խուճապն ու տաղնապը, որ օր ըստ օրէ կը մեծնար, ու կը հնծէինք:

– Պի՛տի դան, պի՛տի դան:

Ու ի՛նչ դժնդակ, ի՛նչ ցուրտ, ի՛նչ ահաւոր էր դիշերը անօթի գիւղաքաղաքին վրայ: Անկիւններէն կը բարձրանային տառապանքի ու հոգեվարքի ձայներ: Կին մը ջարդուած կողերով կը կաղկանձէր մեր կացարանէն քիչ մը հեռու: Պզտիկ ու տարաբախտ մուրացիկ մը ամէն դիշեր կու գար ու կը սողոսկէր մեր դռնէն ներս: Մեր հանապազօր հացէն իւրաքանչիւրս պզտիկ պատառ մը բաժին կը հանէինք այդ չարչարուած անասունին, այդ հէք աներդիք տղուն, որ կը կշտանար ու կը ժպտէր: Տեսակ մը դերեզմանի ծաղիկ իր այլանդակուած դէմքին վրայ: Երբեմն չէինք կրնար զսպել մեր սրտերէն բարձրացող յուզումը ու կը սկսէինք երդել բարձրաձայն՝ հայրենական երգեր:

Անծանօթ ու արի դինուորի մը անունը կը հասնէր ականջներուս: Կ'ըսէին ան է, որ կը վարէ կռիւը, այնտե՛ղ, Համամլուէն անդին: Մեղմէ մէկը, որ չէր կրնար հանդստօրէն նայիլ ռուսական ու թրքական բանակները մեր հողերուն վրայ քչող Հայերուն երեսին կ'ըսէր:

– Սուրերնիդ կտրուկ, մեր տղա՛քը... կտրո՛ւկ...

Ու իր աչքերը կը չողային: Ու պզտիկ, պզտիկ էինք բոլորս: Իննէն ու չար սըրտի՝ սիրոյ ու երջանկութեան ծարաւ, որ կը տառապին իրենց տարիքէն մեծ դաւով մը: Ու մեր ձայնը կը լեցնէր ծուխէն խեղդուած կացարանը:

Հուրրաօ, հուրրա՛, հուրրա՛...
Քաջ կուռօին սուրը թո՛ղ շողայ:

Անկիւնէ մը խոհեմ ընկեր մը կը փըսփսար, ամէն դիշեր, նոյն յամառութեամբ «կամաց, տղա՛ք, կամաց» ամէն դիշեր հայհոյութիւններու նոյն տարափը ընդունելով իր խոհական դլխուն: Ու կը քնանայինք վաստաբեկ, դժբախտ, բայց հաւատալով, որ պիտի դան, անոնք, որ չեկան, անոնք, որ մնացին կէս ճամբան՝ թեւաթափ ձգելով մեր թռչուն յոյսը...

***

Կառաչարը կը սուրար հիմա ճեպընթաց արագութեամբ: Կ'անցնէինք մշակուած արտերու մէջէն: Ծլարձակ ակօսնե՛ր... Մեր աչքերէն ներս կը մտնէին ադուր ու ծլարձակ ծառեր իրենց հասակներով Ապրիլը կը տաքնար հեղհեղ դուրսը՝ յղի անդաստաններուն վրայ:

(Շար. 27)

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

9

Երեքն ալ Վանեցի էին ու կ'երթային Պաթում, մէկը անկէ Պոլիս անցնելու համար, իսկ միւս երկուքը առեւտուրով կը զբաղէին: Անոնցմէ մէկը նոր աւարտած էր Ներսիսեան վարժարանը, անցեալ տարի: Պզտիկ ու անառակ աչքերով երիտասարդ մըն էր, չարժուն դիմագծերով: Երբ ընկերս Վրացիներուն հայհոյեց, ժպտեցաւ ու ըսաւ – Նրանցից են:

Երկրորդը տարիքով աւելի փոքր էր: Համակրելի ու սիրուն դէմք ունէր: Հագած էր վայելչութեամբ: Պիտի երթար Պոլիս, եթէ կարենար: Երրորդը՝ չէկ էր, ունէր բարձր հասակ ու կապոյտ աչքեր: Կը ծխէր անդադար: Կառաչարը կը յառաջանար դանդաղութեամբ, բեռնաւոր անասունի մը պէս, մէջքը չակելով: Ընկերս բռնուած էր խօսակցութեան, ես արտմութեամբ կը նայէի դուրսը՝ արդէն ծլարձակ ծառերուն ու, չեմ գիտեր ինչո՞ւ, միտքս դնաց մեր հայրենիքին, որ տակաւին ծածկուած էր ձիւնի տակ:

Դիշերով էր, որ ես ու Վահրամը լքեցինք Մեծ – Ղարաքիլիսէն: Երկուքս ալ կողմնակի ճամբաներով անցագիր ունէինք, բայց կը վախնայինք, որ վերջին պահուն կը վերադարձնեն մեզ: «Ճեղափոխական Կոմիտէի» նախագահը, թոքախտաւոր ու տրտում աչքերով մարդ մը, մատը բարձրացուցած, ըսած էր, որ մեզի պէս տղաքները իրենց պէտք են, թէ թոյլ պիտի չտար, որ մեկնէինք: Մեզ կը խոստանար ղրկել Մոսկուա՝ Լազարեան ճեմարան, բայց անգամ մը լեցուած էր մեր սիրտը ատելութեամբ: Կ'ըսէինք՝ ընկեր, բայց դողդոջ ու ատելավառ չըրթներով:

Ուշ դիշերներուն՝ երբ ձիւնը դադրէն կը նստէր քաղաքին վրայ, անօթութիւնը կը դալարէր մեզ ու կը մըսէինք: Մեր յոգնած ու հիւանդ մարմինները կը կարօտէին տաք եւ հանդիստ անկողիններու: Փետրուարին, դիշերները ի՛նչ երկար էին, հեռուէ՛ն, կը լսուէր դնդացիրներուն ձայնը... Ամէն անգամ, կը չտկուէինք մեր աղքատ խշտիկներուն վրայ ու մտիկ կ'ընէինք անձկութեամբ հրացանաձգութեան որոտը, որ կարծես ամէն օր աւելի կը մօտենար:

Դուրսը անօթի չուներ կը կաղկանձէին: Պատերուն տակ՝ աւերակուած դիւղերու բնակիչները, որ ինկած էին այդ լուռ ու զարհուրելի դիւղաքաղաքը, կը հռնդացին հոգեվարք: Կատու մը, նիհար ու չին հոգեվարք: Կատու մը, նիհար ու հէք, զոր որդեդրած էինք, կը մլաւէր: Հովը կ'ոռնար մեր խեղճ ու աղքատ հանրակացարանին առջեւ: Ցանկարծ կը լըսուէր, հեռուէն, իրա՛ւ, տակաւին շատ հեռուէն, հրացանաձգութեան ձայն, որ մեզի մօտ կը թուէր: Կը զգայինք յըստակօրէն կռիւը՝ հեռո՛ւն: Մեր սրտերը կ'ուռէին: Մեղմէ մէկը կ'ըսէր՝ խուլ, բայց լի ձայնով, սրտին խորէն, սիրոյ աղաղակի մը պէս՝

– Պի՛տի դան, պի՛տի դան...

Այո՛, վստահ էինք, որ պիտի դային անոնք: Ու կը սկսէինք երդել: Երդել բարձր ու ամուր ձայնով: Լիահատակ: Արդար էր, որ մեր տարիքին չվախնայինք ոչ մէկ բանէ: Համայնավարները մեր վրայ կը նայէին այդ օրերուն զըսպուած ատելութեամբ: Ու չ'ար էինք: Հարիւր հոգի: Մեր երիտասարդ ու անօթութենէ իսկ չընկճուող հասակներով կը լեցնէինք փողոցները եւ կը նայէինք լրբօրէն ու յանդգնութեամբ ռուս կարմիր – բանակայիններուն, որ կ'անցնէին միշտ գինուորական քալուածքով ու նըւազով, ահաբեկելու համար միակ դիւղաքաղաքի հասարակութիւնը, որ դեռ դերի կը մնար իրենց կրունկներուն տակ: Կ'անցնէինք հպարտ, մենք մեր հայրենիքին մէջ իսկ պանդուխտ տղաք, հայրենի ձիւնածածկ փողոցներէն, մեր բարձր ու առոդջ ձայնով լեցնելով չրջապատը: Կ'երգէինք կայսրան դիտելու խուճապն ու տաղնապը, որ օր ըստ օրէ կը մեծնար, ու կը հնծէինք:

– Պի՛տի դան, պի՛տի դան:

Ու ի՛նչ դժնդակ, ի՛նչ ցուրտ, ի՛նչ ահաւոր էր դիշերը անօթի գիւղաքաղաքին վրայ: Անկիւններէն կը բարձրանային տառապանքի ու հոգեվարքի ձայներ: Կին մը ջարդուած կողերով կը կաղկանձէր մեր կացարանէն քիչ մը հեռու: Պզտիկ ու տարաբախտ մուրացիկ մը ամէն դիշեր կու գար ու կը սողոսկէր մեր դռնէն ներս: Մեր հանապազօր հացէն իւրաքանչիւրս պզտիկ պատառ մը բաժին կը հանէինք այդ չարչարուած անասունին, այդ հէք աներդիք տղուն, որ կը կշտանար ու կը ժպտէր: Տեսակ մը դերեզմանի ծաղիկ իր այլանդակուած դէմքին վրայ: Երբեմն չէինք կրնար զսպել մեր սրտերէն բարձրացող յուզումը ու կը սկսէինք երդել բարձրաձայն՝ հայրենական երգեր:

Անծանօթ ու արի դինուորի մը անունը կը հասնէր ականջներուս: Կ'ըսէին ան է, որ կը վարէ կռիւը, այնտե՛ղ, Համամլուէն անդին: Մեղմէ մէկը, որ չէր կրնար հանդստօրէն նայիլ ռուսական ու թրքական բանակները մեր հողերուն վրայ քչող Հայերուն երեսին կ'ըսէր:

– Սուրերնիդ կտրուկ, մեր տղա՛քը... կտրո՛ւկ...

Ու իր աչքերը կը չողային: Ու պզտիկ, պզտիկ էինք բոլորս: Իննէն ու չար սըրտի՝ սիրոյ ու երջանկութեան ծարաւ, որ կը տառապին իրենց տարիքէն մեծ դաւով մը: Ու մեր ձայնը կը լեցնէր ծուխէն խեղդուած կացարանը:

Հուրրաօ, հուրրա՛, հուրրա՛...
Քաջ կուռօին սուրը թո՛ղ շողայ:

Անկիւնէ մը խոհեմ ընկեր մը կը փըսփսար, ամէն դիշեր, նոյն յամառութեամբ «կամաց, տղա՛ք, կամաց» ամէն դիշեր հայհոյութիւններու նոյն տարափը ընդունելով իր խոհական դլխուն: Ու կը քնանայինք վաստաբեկ, դժբախտ, բայց հաւատալով, որ պիտի դան, անոնք, որ չեկան, անոնք, որ մնացին կէս ճամբան՝ թեւաթափ ձգելով մեր թռչուն յոյսը...

***

Կառաչարը կը սուրար հիմա ճեպընթաց արագութեամբ: Կ'անցնէինք մշակուած արտերու մէջէն: Ծլարձակ ակօսնե՛ր... Մեր աչքերէն ներս կը մտնէին ադուր ու ծլարձակ ծառեր իրենց հասակներով Ապրիլը կը տաքնար հեղհեղ դուրսը՝ յղի անդաստաններուն վրայ:

(Շար. 27)

ՄԱՐՍԻԼԻ. –

Էլիան – Ռոզ, Շանթալ – Սոնիա, Փաթրիք – Նոէլ – Տօնապետ, Փօլ – Զաբեհ Գալանճեան ընտանիքները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ԵՐԱՆՈՒՀԻ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ

(Ծնեալ՝ Աստուրեան)

մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Դեկտ. 14–ին, յետ անողոք հիւանդութեան 82 տարեկանին:

Ողբացեալը ծնած էր Աքչեհիր, 1921–ին, ապաստանած էր Հալէպ եւ յաճախած Կիւլպէնկեան վարժարանը, հուսկ 1955ին հաստատուած էր Մարսէյլ: Իր մանակատարութիւնը բերած էր Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին եւ ընդհանրապէս ազգային կեանքին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուած է, Շաբաթ, Դեկտեմբեր 17–ին, Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցին:

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24, Ճրագալոյց Ծննդեան: Ժամը 17–ին Ընթերցում, ժամը 18–ին պատարագ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25, Ծնունդ:
Ժամը 11–ին պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 1
Ժամը 11–ին պատարագ:

(Շար. Ա. էջէն)

հական ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ 2004, Մարտ 4–ին:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Արտաքին նախարարութեան անձնակազմերը, այսինքն՝ դիւանագէտները, երկրորդ գործադուլի մը դիմեցին Դեկտ. 18–ին, ինչ որ աննախընթաց երեւոյթ մըն է: Սենտիքաները իրենց դժգոհութիւնը կը յայտնեն միջոցներու չգոյութեան պատճառով:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ 2–րդ կայանը որոշեց յետաձգել (կամ ջնջել) Յունուար 9–ի ոստիկանական իր յայտագրին մէկ հատուածը, խորագրուած՝ կրօնք, որու նիւթն է ոճրային հրդեհ մը հրէական դպրոցի մը մէջ եւ որու հեղինակը հրեայ մըն է: Սկիզբը մահմետականները կը մեղադրուին, երբ կը պարզուի որ հեղինակը հրեայ է: Կայանին տնօրէնը յայտարարած է որ ներկայ մթնոլորտին մէջ, որ յատկանշուած է հակահրեայ արարքներով, անյարմար դտած է սրփռումը:

ԱՄՆ–ու Արտաքին նախարարութիւնը կը դատապարտէ Ֆրանսայի դիրքը, ինչ կը վերաբերի լաչակին եւ մանաւանդ այդ ուղղութեամբ հրապարակուելիք օրէնքին: Կրօնական ազատութեան թղթածրարին պատասխանատուն՝ Ճոն Հանֆորտ ըսած է որ ԱՄՆ մօտէն պիտի հետեւին ձեռք առնուելիք միջոցներուն: Ինք կը յիշեցնէ որ ԱՄՆ կողմնակից են կրօնական նշաններու ցուցադրութեան, երբ դրդուութեան բնոյթ չունին:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Զուլալ Գալանճեան 150 Եւրօ կը նուիրէ «Ծառաչ»ին Յարութիւն Շերպէրեանի (Լոս – Անճըլըս) մահուան առթիւ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE
organise le

Réveillon de la Saint Sylvestre

31 décembre à 20 heures 30

Soirée exceptionnelle
animée par l'**Orchestre MASSIS**

Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons

P.A.F. : 120 Euros

Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)

Renseignements et inscriptions
avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

⁂

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ, ՋԻՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մանաճիւղի ընկերուհիները քաջալերած ամէն տարուան ջերմ մթնոլորտէն, այս տարի եւս կը կազմակերպեն ընտանեկան ձիւնադնացութիւն մը դէպի Պելֆոնթէնի (Ժիւռա) կայանը:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22–ԷՆ 29

Եկէք ընտանիքով եւ բարեկամներով:

Արձանագրուիլ. –
Արաքսի – 01 39 83 71 19
Ալիս – 01 42 93 03 56

⁂

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et Inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

ԱԽԱԳ ՍՈՒՐԲԵՐ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 23
Տօն է Սրբոցն Դաւիթ մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն:
Առաւօտեան ժամը 9–ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25
Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին:
Առաւօտեան ժամը 9–ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

⁂

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԼԱՃՈՐՎԻԼ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 27
Տօն Սրբոց Առաքելոցն ՊԵՏՐՈՍԻ եւ ՊՕՂՈՍԻ
Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, անոր անուանակոչութեան տօնին առիթով:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 29
Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին:
Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

⁂

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25–ին տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:
Այս առիթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Խաչի մանաճիւղերու
Մանուկներու Օրը
Կիրակի, Յունուար 25, ժամը 14–էն 17
Salle Rossini
6, rue Drouot, 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ Է

աշակերտներու, ուսանողներու, թատերասէրներու եւ մանկապէտներու համար

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԿԱՇԱՐ–Ի
Ա. Բ. եւ Գ. Հատորները
Հրատարակութիւն՝
Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան / Փարիզ
Խմբագրեց՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Մասնակցութեամբ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՁՈՂԱՔԵԱՆԻ

Առաջին անգամ ըլլալով է մէկ են բերուած՝ Ա. Աբովեանց, Գ. Սունդուկեանց, Յ. Պարոնեան, Թլկատինցի, Վ. Թէքէեան, Յ. Օշական, Կ. Զարեան, Գ. Մահարի, Զ. Մ. Որբունի եւ չատ ուրիշ ժամանակակից հեղինակներու

40 ՄԷԿ ԱՐԱՐ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐԸ

Ամբողջական հարքի արժէքը (3 հատոր)՝ 45 Եւրօ:

Ստանալու համար դիմել՝
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris
Tél. : 01 43 26 88 65

VOYAGE
EN ARMÉNIE
OECUCUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE

Du 22 au 29 Avril - prix: 1.100 euros

Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN

Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)
Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Programme détaillé sur demande)

72e ANNIVERSAIRE DE LA CONSECRATION
DE LA CATHEDRALE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE MARSEILLE

Du 12 au 21 Décembre
EXPOSITION d'objets d'art en porcelaine
par **Hagop ANTREASSIAN** (Jérusalem)
«Salle V. Bozadjian» du Centre Culturel Sahak-Mesrop
Entrée libre

ARMÉNIE
PROMOTION SPÉCIALE
AVION* +7 NUITS HOTEL**** +TRANSFERTS
500 €*
EN COLLABORATION AVEC LA NOUVELLE COMPAGNIE AÉRIENNE
ARMENIAN
*Départ Paris
*A partir de
PARIS • SABERATOURS
19, RUE ST. ROCH 75001 PARIS TEL 01 42 96 10 10 • FAX 01 42 96 18 77
LYON • SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ 69003 LYON TEL 04 78 60 13 66 • FAX 04 78 60 92 26
MARSEILLE • WASTEELS VOYAGES
67, LA CANNEBIÈRE 13001 MARSEILLE TEL 04 95 09 30 60 • FAX 04 95 09 30 61
EREVAN
10, RUE VARDANANTS 375010 EREVAN TEL 52 54 48 - 52 85 48 • FAX 56 40 30
Sabera@wanadoo.fr
www.saberatours.fr

ՈՐԲԱԹՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23
MARDI
23 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթաւան առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 20·842

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·842

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԱՄՆ–ՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆ՝ «1915–Ը ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆ ԷՐ»

ԱՄՆ–ու նախագահութեան Դեմոկրատ կուսակցութեան թեկնածուն Ուիսլի Քլարկ ԱՄՆ–ու հայութեան ուղղուած բաց նամակով (Դեկտ. 15) *անդրադարձած է իր երկրին եւ ՕԹԱՆ–ի անոր դաշնակիցներուն Պալքանեան չրջանին մէջ 1999–ի վայրագութիւններուն վերջ տալու ջանքին, ապա ըսած. «1915–ին Օսմանեան կայսրութեան Հայերը նման օգնութիւն չստացան»: Ան չէշտած է թէ 1915–ին տեղի ունեցածը ցեղասպանութիւն էր:*

Ուաշինկթընի Հայ Դատի գրասենեակին անօրէն Արամ Համբարեան ողջունած է ամերիկացի թեկնածուին կեցուածքը, երեւով թէ նախագահական ընտրապայքարին իրենք ԱՄՆ–ու հայ ընտրողներուն կը ներկայացնեն Ու. Գլարկի հայտարարները:

Աւելորդ չէ, վստահաբար, այս առիթով յիշել ու նաեւ յիշեցնել թէ Ու. Գլարկի 1915–ին տուած որակումը անհամընթաց չէ նախագահութեան թեկնածուի մը կողմէ. դատելով թարմատոյն օրինակէն որ ներկայի նախագահինը եղաւ, հետաքրքրականը դիտել է թէ 1915–ին տրուած ցեղասպանութեան այս սահմանումը պիտի զօրէ՞ ընտրուելու պարագային ալ, թէ ընդամէնը անգամ մը եւս պիտի յայտնուի ընտրարշաւի ղրամագլուխի մանրուքներու հաշիւին էջէն...:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 19 / 22)

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՄԷՋ ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՌԱԶՄԱԿԱՅԻՆ ՉԻ ՀԱՍՏԱՏՈՒԻՐ Ի ՀԱՇԻՒ ՂԱՐԱԲԱՂԻ

Վերջին չրջանին լուրեր տարածուած էին թէ Ռուսաստան մտադիր է այցագրի պարտաւորութիւն դնելու Ադրբեջանին, այն պատճառաւ որ երկիրը կը պատրաստուի ԱՄՆ–ու ռազմակայաններու տեղ տալու իր տարածքին վրայ: Այդ մասին յայտարարութիւն մը ընելով Ռուսաստանի Բաքուի դեսպանը ըսած էր թէ արտաքին գործոց նախարարութեան ոչ մէկ ռազմակայան կրնայ օդնել լուծելու Ղարաբաղի հարցը, կրնայ բարելաւել Ադրբեջանի դրացիներուն՝ Ռուսաստանի եւ Իրանի հետ յարաբերութիւնները: Որպէս պատասխան այս լուրերուն, Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարը վ. Գուլիեւ պաշտօնապէս յայտարարած է թէ օտար ոչ մէկ երկրի ռազմակայան կը հաստատուի իր երկրին մէջ:

Հարցին առընչուած են ադրբեջանական «Էխօ» թերթին հետ հարցազրոյցի մը երկրին պաշտպանութեան նախարարութենէն պաշտօնատարի մը ըսածները. ըստ այդ պաշտօնատարին, յաջորդ տարուան առաջին կէսին Ղարաբաղի հակամարտութեան լուծումի ընթացքը որոշ յառաջդիմութիւն կ'արձանագրէ. այդ նախատեսութիւնը կը հիմնուի ՕԹԱՆ–ի ռազմակայաններուն Մոսկուայի պատճառած վրդովմունքին վրայ: Ադրբեջանցի պաշտօնատարը ըսած է թէ Մոսկուա Բաքուի առաջարկած է հրաժարիլ ՕԹԱ–Նի կայաններէն, փոխարէն խոստանալով խաղաղ ճամբով վերադարձնել երկու – երեք գրաւեալ չրջան, ինչպէս Ֆիզուլին ու Կուբաթլին: Նոյն պաշտօնատարը հաւանական նկատած է Ցունաստանի Պուտին – Ալիեւ հանդիպում մը որմէ ետք Ղարաբաղի խնդիրին մէջ լուրջ փոփոխութիւն տեղի կ'ունենայ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Լիբիա, այլեւս մուտք կը գործէ միջազգային հանաքականութեան ծոցը, յայտարարելէ ետք, Դեկտեմբեր 19–ին, որ կը հրաժարի զանգուածային բնաջնջման զէնքերու չինուածէն: Լուրը հաղորդուած է, նոյն օրը, միաժամանակ Ուաչինկթընի ու Լոնտոնի, ինչ որ ամիսներու գաղտնի բանակցութիւններէ ետք, երեք պետութիւններու միջեւ: Այս մէկն ալ նոր յաջողութիւն մը կը նկատուի Պուշի համար, Ս. Հիւսէյնի ձերբակալութենէն ետք: Ցրտնաս ալ ողջունած է լուրը, որ յաջողութիւն մը կը նկատուի միջազգային հանաքականութեան համար: Այս «յաջողութեան» մէջ, բոլորովին կ'անտեսուին Լիբիոյ ահաբեկչական արարքներու զոհերը, ամէն պարագայի մէջ, Ճ. Պուշ մեծ վստահութիւն կը ցուցաբերէ քառաֆիի խօսքին նկատմամբ եւ չի ծածկեր իր ուրախութիւնը, նախագահական ընտրութենէն քանի ամիս առաջ: Ցրտնաս չէ մասնակցած, անշուշտ, բանակցութիւններուն:

Ս. Հիւսէյնի ձերբակալութեան չուրջ բանավէճ մը ծագած է, ինչ կը վերաբերի պայմաններուն: Նոր տեղեկութեանց համաձայն, որոնց կ'արձագանգէ կիրակնօրեայ «Սընտէյ Թայմզ»ը, Հիւսէյն Քիւրտերու կողմէ ձերբակալուած է, որոնք թմրեցուցիչ կիրարկած են, յետագային միայն յանձնած են Ամերիկացիներուն: Սատամ քիւրտ Հայրենասիրական ճակատի տարբերուն ձեռքն անցած է դաւի մը հետեւանքով, զոր գործած է Ալ Ժապուր ցեղախումբի մէկ անդամը: Այս վերջնոյն աղջիկը բռնաբարուած կ'ըլլայ Հիւսէյնի մէկ տղուն կողմէ: Ըստ բրիտանական թերթին, դէպքերու ամբողջական նկարագրութիւնը ցոյց կուտայ որ «Ամերիկացի խորհրդականներու տարբերակը անկատար է»: Միշտ նոյն աղբիւրին համաձայն, Իրաքեան դաշտնի ոստիկանութեանց մէկ պատասխանատուն, որուն անունը չի տրուիր, պատմած է որ Սատամ Հիւսէյն ձերբակալուած է Քրտական ճակատի մէկ ղեկավարին կողմէ, որ անցեալին կռուած էր Ամերիկացիներուն դէմ, նախքան անոնց հետ համաձայնելը: Զօրավար Մայրըս ալ յայտարարած է, որ Հիւսէյնի ձերբակալութիւնը թոյլ տուած է որ հարիւրաւոր Իրաքցիներ ձերբակալուին: Ներկայիս, Ամերիկացիներուն ահազանգի ազդանշանը բարձրացած է, այսինքն դադրինէն (մեծ վտանգ), անցած է նարնջագոյնի (շատ մեծ վտանգ): Այս կարգադրութիւնը հետեւանք է հաւանական ոճրափորձերու չուրջ հասած նոր տեղեկութիւններու:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆ խոչընդոտած է «Իթէր» ծրագրով նախատեսուած հիւլէական փորձառական բարդին Ցրտնասի մէջ կառուցումը: Հետազօտական հսկայական այդ աշխատանքին մասնակից են Եւրոպական Միութիւնը, Չինաստանը, ԱՄՆ–ը, Հարաւային Գորէան, Ռուսաստանը եւ Ճափոնը, որոնք պէտք է համաձայնէին կառուցման վայրին ընտրութեան վրայ: Մրցակցութեան մէջ էին որպէս այդ, Ցրտնասն (Գատարաչ) եւ Ճափոնը (Ռոքքաչօ – մուրա). առաջինին կողմնակից են Եւրոպական Միութիւնը, Ռուսաստանը, Չինաստանը. իսկ Հարաւային Գարէա եւ ԱՄՆ պաշտպանած են հիւլէական բարդը Ճափոնի մէջ կառուցելու տարբերակը: Եւ որովհետեւ Թրքաթածրարին մէջ խօսքի գլխաւոր տէրն են ԱՄՆ–ը, Գատարաչի ընտրութիւնը ձախողած է: Քաղաքական դէտեր Ուաշինկթընի կեցուածքին մէջ կը նշմարեն Ասիոյ մէջ յանձնառութիւններ ստանձնելու ամերիկեան միտումը եւ Իրաքի պատերազմին զօրակցութիւն չտալու Ցրանսայի ընթացքին անդրադարձը: Որոշուած է հարցը ամիսէ մը վերաքննութեան դնել ու նոր քուէարկութիւն կատարել:

ՍԹՐԱՋՊՈՒՐԿԷՆ ԵԻ ԷՎՐԻԷՆ եռք, կիրակի, Դեկտեմբեր 21–ին, կարգը ե–

(Շար.ը Գ. եջ)

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒԱԾ ՁԱԿԱՏԱԳԻՐԸ ԱՆԱՐԴԱՐ Է ԵՂԵՐ...

Հարցը կրկին կը սկսի լաչակով: Այս անգամ Քոթ-Տիէվուարի Մեծ Բէյ Էն (Դեկտեմբեր 16) *որ յօդուած մը հրատարակած է լաչակի մասին, բայց աւելի կը ծանրանայ քիփայի վրայ ու յանկարծ կը հասնի Թուրքիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան: Ուրկէ՞ ուր:*

Արդարեւ, յօդուածին նիւթին հետ ոչ մէկ կապ կայ սա նախադասութեան մէջ.– «Le sort réservé à la Turquie est inique : si elle a commis un génocide, ce n'est pas une raison pour lui interdire l'entrée dans l'Union, dès lors que l'Allemagne en a commis un autre, infiniment plus vaste et cruel, et qu'elle est le premier pilier de l'UE».

Յօդուածագիրը, Ռիչար Լիչիա, դեռ կը չարունակէ գովքը հիւսել մահմետական Թուրքիոյ մը, որու «չափաւոր իսլամականութիւնը» քաղաքերիլը եզակի բախտ մը կը նկատէ: Ի՞նչ բան մղած է այս գրութեան հեղինակը, որ մեկնելով Սթրազպուրի նախագահած յանձնախումբէն կը հասնի Հայոց ցեղասպանութեան, որու մասին նախատական եւ խորհրդարանական յայտարարութիւններ ալ ունի: Կը թուի որ պիտակցաբար կ'անտեսէ Գերմանիոյ ճանաչումը նացիական վարչակարգին դործած սպանդին եւ Թուրքիոյ չամառ ուրացումը: Բայց, հարցը միայն հոդ չէ: Ո՞ւր է արդեօք Թուրքիան ընդունելու այդ «բախտը» այս երանելի յօդուածագրին համար, անկախ այլ արդելքներէ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(21/22 Décembre)

LA SAGA PETROSSIAN

Նախ առաջին էջը, փոքր նկարով մը, Արմէն Պետրոսեանի ակնարկ մը կայ թերթին բովանդակութեան, ապա, 15–րդ էջը ամբողջովին նուիրուած է Պետրոսեան դերդաստանին, հսկայ նկարով մըն ալ այս անդամ: Արմէն Պետրոսեան կը ներկայանայ ձկնկիթի տուփերու առջեւ: Յօդուածը, զոր ստորագրած է Ռոպէր Պելըրէ ամբողջ պատմականը կ'ընէ ընտանիքին, կենսագրական մանրամասնութիւններով, Մուշեղ եւ Մելքոն Պետրոսեանի դաղթին յիշատակութիւններով: Ապա, նաեւ ձկնկիթի պատմականը եւ ներկայ վիճակը:

*
**

«LE FIGARO — ECONOMIE»

(20/21 Décembre)

TERZIAN PRESIDENT DES CESARS

Թերթը հաղորդելէ ետք, որ Ալէն Թէրզեան վերընտրուած է Ֆիլմեր Արտադրողներու Միութեան նախագահ, կ'աւելցնէ որ Սեզարներու ակադեմիան իրեն դիմած է, որ նախագահ է այդ միութեան ալ: Նշանակում մը, կը դրէ թերթը, որ կըզայ դիւրացնել Ժորժ Գրաւէնի հիմնած ընկերութեան վաճառքը:

«ՈՐՈՆՈՒՄ»Ի ՄԵՆՔԸ

Յատկապէս վերջին հարիւր տարուան ընթացքին հայկական մամուլէն անպակաս անկիւն մը կայ որ իւրովի զուգահեռ մը կը դնէ մեր պատմութեան հոլովոյթին: Որոնումներու, կամ արեւմտահայ ընկալուած պիտակով՝ «կը փնտռուի»ներու անկիւնն է ան, այնքան նման՝ չիշով մը ծովուն խնամատարութեան յանձնուած նամակներու: «Կը փնտռուի»ները որեւէ յստակ հասցէի, որոշ անձի մը չեն ուղղուիր. կ'ուղղուին բոլորին, այն ակընկալութեամբ որ անանուն այդ ընդհանրութիւնը յայտնուի փնտռուածը, կամ այն մէկը որ տուեալներ ունի փնտռուղը ճիշդ հետքերու վրայ դնելու:

Ամէն մարդ դիտէ թէ փնտռտուքի այդ փոքր, հազիւ 3 – 4 տողնոց յայտարարութիւններուն ետին ընտանիքի մը, ընտանեկան մը ժխտանութիւնը պահուած է. ճիշդ սառնակոյտի մը պէս որուն տեսանելի մասը փոքր մէկ համեմատութիւնը կը կազմէ ամբողջ զանգուածին: Ծանօթ է նաեւ որ այդ յայտարարութիւնները խիտ ներկայութիւն ունեցած են 1915-ին յաջորդող տասնամեակներուն եւ ապահովաբար ցանցառելով հանդերձ, իրենց գոյութիւնը պահած են մինչեւ մեր օրերը: Կարելի է տակաւին պարբերաբար հանդիպիլ Սփիւռքի թերթի մը մէջ զետեղուած «կը փնտռուի»ներու որոնք կը յիշեցնեն յանկարծ թէ կորսուածներու տոմարը տակաւին կարելի չէ եղած փակել: Ժամանակն ալ չէ զօրած վերջ դնելու գոնելու, ամբողջացնելու հայկական ճգտումին: Եթէ անցած տասնամեակները չատ, կամ բնաւ յոյս չեն ձգեր բուն կորսուածին յայտնաբերումին, քանի որ մարդկային կեանքը ի վերջոյ սահման ունի, կը փնտռուին անյայտացածին զաւակները, թոռները, կամ վերջապէս անոր մասին տեղեկութիւն ունեցողներ: Նոյնիսկ գոնելու անկարելիութեան ստոյգ պարագաներուն, փնտռտուքը կ'ըլլայ, փակելու համար բաց մնացած էջը: «Կը փնտռուի»ներուն առաջին նպատակը գոնելը, վերագտնելն է բնականաբար. իսկ երկրորդը՝ անորոշութիւնը մերժելը:

Այսօր, երբ 1915-ի մեկնակէտով այդ յայտարարութիւնները մեծապէս ցանցառած են մեր թերթերուն մէջ, կրնար կարծուիլ որ ոչ փնտռտուղ, ոչ ալ փընտռուղ մնացած է այլեւս. փակուած է դար մը տեւած այդ փակագիծը ու ազգային հաստատութիւններու նուիրատուութիւններուն, պարահանդէսի, դասախօսութեան, թատրոնի, ղպրոցական հանդէսի, մրցումի, լոթոյի ծանուցումները կրնան անվրդով դոյակցիլ իրենց յատկացուած էջին վրայ, տխուր բաներու յուշարար դրացիներէ ձերբազատ:

Սակայն, ականերեւոյթն, առիկա չէ իրականութիւնը: «Կը փնտռուի»ները վայր ու բնոյթ փոխած, այսօր ալ կը շարունակեն հետեւիլ մեր քայլերուն: Եթէ անոնց բնակութեան հասցէն Սփիւռքէն Հայաստան փոխադրուած է, քիչ մըն ալ միջուկը փոխուած, խորքին մէջ նոյնն է հիմնականը. կորսուածներ ունինք, որոնք փնտռտողներ կան:

Այս հաստատումին մղողը երկու երեսով թերթ մըն է, «Հանդիպման վայր» վերտառութեամբ: Մէկ երեսը հայերէն է, միւսը՝ ռուսերէն: Լոյս կը տեսնէ ամէն ամսուան վերջին Զորեքշաբթին, որպէս «Հայաստանի Հանրապետութիւն» թերթին հայերէն եւ ռուսերէն տարբերակներուն յաւելուած: Իրականութեան մէջ, համացանցի նոյնանուն կայքէջի (1) մը տպագիրն է. կը ճգտի արձագանգել հարազատ ու բարեկամ փնտռտուղներու, դիւրացնել անոնց փնտռտուքը:

Այս անգամ դլխաւորաբար վերջին տասնամեակին արձանագրուած արտադաղթն է այդ թերթիկին ու կայքէջին ծնունդ տուողը: Ինչպէս կ'ըսուի ծանօթացման տողերով, ամէն տարի Ներքին գործերու նախարարութեան տուեալներով, միայն Հայաստանի մէջ կը կորսընկան քանի մը տասնեակ մարդիկ: Հայկական բազմաթիւ ազդանուններ ալ կան Ռուսաստանի եւ ՀԱՊ-ի այլ երկիրներու անյայտ կորսուածներու ցուցակներուն մէջ: Խնդրոյ առարկայ խումբին թիւը բաւական կարեւոր ըլլալու է որ Մաշտոց պողոտային վրայ հանրային լսընդունարան մըն ալ բացուած է ուր մասնագէտներ կ'օգնեն մէկը փնտռողներուն, անոնց յայտարարութիւնը զետեղելով համացանցին վրայ, եւ այլն:

«Հանդիպման վայր»ը երկու խումբի փնտռտուղ ունի. առաջինը կազմած են ընտանիքներէ, հարազատներէ հեռու ինկած, անյայտ դարձածներ. ընտանիքէն անդամ մըն է պիրենք փնտռողը: Երկրորդ խումբինները որոնց թիւը աւելի փոքր է, գոնէ թիւ 2-ի պարագային, կը փնտռտուին Ներքին գործերու նախարարութեան սա կամ նա վարչութեան կողմէ:

Հետաքրքրական է տեսնել թէ միայն վերջին տասնամեակին անհետացածներու չի վերաբերիր որոնումը: Ճիշդ է որ անոնք մեծամասնութիւն կը կազմեն: Անոնց օրինակ մըն է Սամուէլ Առուստամեանի համար տրուած յայտարարութիւնը: Ան ծնած է 1948-ին Սիսիան, 1995 – 1996-ին մեկնած է Մուրմանսկ: Անկէ ի վեր իրմէ տեղեկութիւն չկայ: Ունի զաւակ մը որ կարելի է կը բնակի Լենինգրադ: Ձինքը փնտռողն է Վահէ Բապէեանը: Այս կարդի ծանուցումներուն, զարմանալի է տեսնել որ նիւթի կ'ըլլան անյայտացած հայրեր, քոյրեր ալ: Օրինակ, Գայեանէ Պետրոսեանը 1976-ին Երեւան ծնած քոյրը կը փնտռէ. կ'ըսէ թէ հաւանաբար Լոս – Անճըլըս կ'ապրի ներկայիս: Իսկ Միշա Մուրատեան 1957-ին Գորիս ծնած հայրը կը փնտռէ. տրուած տեղեկութիւնը այն է որ վերջին անդամ զինքը 1986-ին Մոսկուա տեսած են:

Անոնց հետ տեղ գտած են 1919-ին, 1912-ին, նոյնիսկ մինչեւ 1887-ին ծնածներու առընչուած յայտարարութիւնները: Այս խումբին մեղաւորը արտագաղթը չէ, պատերազմն է: Մեծը, կամ փոքրը: Ազատ Պօղոսեանը 1943-ին Պեսարապիա կորսուած է, անկէ ի վեր լուր չէ ստացուած. Պօղոս Պետրոսեանը 1941-ին կորսուած է, պատերազմին մէջ: 1960-ին տեղեկութիւն հասած է թէ Պրազիլիա կ'ապրի, յաջողած գործի մարդ է, 1990-ական տարիներու վերջաւորութեան մահացած է. զաւակները կ'ապրին Գորիս: Ցայտնապէս Պրազիլիոյ մէջ եւս ընտանիք կազմած է, քանի որ յայտարարութիւն տուողը տեղեակ է թէ անոր որդին պիրենք կը փնտռէ, բայց չեն կրնար գիրար գտնել:

Գոհար Սարգիսեան հօրը հետքը փընտռողն է. հայրը՝ Արմենակ ծնած է 1887-ին Արեւմտեան Հայաստան, Վան: Եղեռնին փախած, փրկուած է, կռուած է Դրօշի ջոկատին մէջ: 1921-ին ամուսնացած, 1925-ին ձերբակալուած ու աքսորուած է կարելի միակ հասցէին՝ Սիպիրիա: 1939-ին զաւակը հօրմէն նամակ ստացած է որով զինքը իր քովը կանչած է, կրասնոդար: Անկէ ի վեր ոչ մէկ տեղեկութիւն:

Ժամանակով ու վայրով ցրումներու, անհետացածներու այս օրինակներուն մէջ, յատկանշական է Վարդգէս Վարդանեանը գտնելու համար տրուած յայտարարութիւնը. անով աշխարհագրական մեր ընդարձակումէն ծայրակէտ մը կը տրուի: Փնտռտուղը Անահիտ Վարդանեանն է. ազգականական կապը նշուած չէ, կրնայ կինը ըլլալ: Հայրական անուններ տարբեր են: Բայց կարեւորը ատիկա չէ. այլ՝ ըսուածը, թէ մօտ 50 տարեկան այդ անձը մեկնած է Երեւանէն 1992-ին եւ մինչեւ 1997 հեռաձայնած... Թողինք էն:

Պաշտօնական կազմակերպումներու կողմէ փնտռտուածներուն համար տրուած են մարմնական մանրամասն նկարագրական-ներ. աչքի, մազի գոյն, հասակ, քիթը այսպէս, կզակը այնպէս, եւ այլն: Տըրուած է նաեւ անոնց անհետացման վայրն ու թուականն ալ:

Նոյն էջը կը տեղեկացնէ տակաւին որ յատուկ կայքէջ (2) մըն ալ կը պործէ, Բ. աշխարհամարտին Հայերու մասնակցութեան նիւթով. անոր վրայ զետեղուած են կենսագրականներ, փաստաթուղթերու լուսանկարներ, հայ զինուորներու մասին տեղեկութիւններ, յուշեր, եւ այլն:

Ով դիտէ, քանի՛ վէպի նիւթ կայ քանի մը տողնոց այդ ծանուցումներուն մէջ որոնք երեւութապէս այնքան նման են իրարու ու այնքան սակաւախօս: Եւ տ՛ուի դիտէ, հետաքրքիր ոսպնեակ մը ի՛նչ ցաւեր, դաւեր, դառնութիւններ, թերեւս նաեւ ուրախութիւններ դուրս պիտի բերէր «Որոնում»ի այդ փոքրիկ պատուհանիներէն: Անոնց բոլորին զետեղումը

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳԶԱԽՈՒՄԲԻ 25-ԱՄԵԱԿԻ ՅՈՒԲԵԼԵՆԱԿԱՆ ՀԱՄԵՐԳԸ

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 6, երեկոյեան հակառակ ցուրտին, Մարսէյլի Սէն – Մէրիէ հսկայ տաճարը ծայրէ ծայր լեցուած էր երաժշտասէր հասարակութեամբ՝ եկած ունկնդրելու Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբի յոբելենական համերգը, իր հիմնադրութեան 25-ամեակի առթիւ: Պատուոյ հիւրերու կարգին էին Գերմանահայոց առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեճճեան, որու մտայղացումին արգասիքն է երգչախումբը: Արդարեւ՝ Գարեգին Արք., այն ատեն վարդապետ եւ հոգեւոր հովիւ Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ, որ դռնէ – դուռ, տունէ – տուն չըջելով, մի առ մի հաւաքած էր նորակազմ խումբի երգիչները, թիւով հարիւրէ աւելի: Եւ այդ օրը եկած էր արդար հպարտութեամբ վայելելու իր ալ աշխատանքին պտուղը եղող երգչախումբին ելոյթը: Փարիզի Սիպան – կոմիտաս երգչախումբի յիսնամեայ ղեկավար եւ յօրինող – երաժշտադէտ Պ. Կարապիս Սէրիկեան եւ իր յարգելի կինը, Պուչ – տիւ – Ռոնի նահանգային խորհուրդի նախագահ Նոէլ Կերինի, չըլլապատուած մի քանի նահանգային խորհրդականներով, տոքթոր Պէրպէրեան խորհրդական որ կը ներկայացնէ նաեւ քաղաքապետ – ծերակուտական Ժան – Քլօտ Կօտենը, եւ 13–14-րդ թաղամասերու թաղապետ Կարօ Յովսէփեան: Նաեւ Մարսէյլի Հայ եկեղեցական դասը

Է. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

Լիոնի հայ հասարակութեան մէջ, Էտուար Մարտիրոսեանի անունը յաճախ կապուած է այն մարզական յայտագիրներուն՝ զոր վարած է Էտկար Պոյաճեանի եւ յատկապէս հանդուցեալ Վաղինակ Մխոքճեանի հետ, Հայաստան ճայնասփիւռի ալիքներուն վրայ:

Տասնեակ տարիներու ատաղձով ճոխացած, սոյն հաղորդումները առիթը ընծայեցին իրագործելու այն ինչ որ ունկընդիրները կ'ակնկալէին երկար ատենէ ի վեր: Եւ այսպէս չորս տարի առաջ, Էտ. Մարտիրոսեան կը ծրագրէր մշակումը մարզական ասպարէզին նուիրուած բառարանի մը:

«Հայ Մարզիկներ» խորագիրով այդ երկը լոյս պիտի տեսնէր 2003-ի վերջումուն, պարունակելով իր էջերուն մէջ զարմը ամբողջ հայ փառքերու անուններուը:

«Ունեցած ենք եւ ունինք բացառիկ ախոյեաններ որոնք միջազգային արժէք – ներ կը ներկայացնեն: Որով, այս գիրքը մէկ նպատակակէտ կը հետապնդէ. ոչ միայն պատմել անոնց կեանքը՝ այլ նաեւ ընթերցողին մէջ արծարծել արդար հպարտութեան զգացումներ», կը բացատրէ հեղինակը:

Խօսելով բառարանի պատրաստութեան աշխատանքին, Է. Մարտիրոսեան յուզումով է որ կ'անդրադառնայ Վաղինակ Մխոքճեանի մասին: «Անչրջելի դէմք մըն է ինծի համար. իսկական համախոհ – ատարան մը որ վստահօրէն պիտի սատարէր այս երկասիրութեան: Ան, միակ անձն է որու դիտողութիւնները կ'ընդունէի անվրդով», կը խոստովանի Էտուար Մարտիրոսեան:

Երկրորդ տպագրութեան մը հաւանական – կանութեան անդրադառնալով, հեղինակը նախ կը ժպտի ու կը պատասխանէ. «Ընթերցողներէն կախում ունի: Անշուշտ, կարելի է միշտ կատարելագործել ու ճոխացնել ներկայ աշխատանքը. մանաւանդ, Թուրքիոյ ու Միջին – Արեւելքի երկիրներուն մէջ գործող մարզիկներու անուններով: Յատուկ բաժին մը նաեւ կը նախատեսեմ յատկացնել Արարատ խումբի մարզիկներուն, որոնք եօթա – նասունական թուականներուն հայ ոտնագնդակի փառքը կազմեցին»:

«Թերթատելով այս էջերը կարելի է միայն զմայլիլ», գրած է Լիոնի Ազգային Միութեան պատուոյ նախագահը՝ Սեպուհ Սարեան, բառարանի կողքին վրայ: Գնահատանքի լաւագոյն երաչխիքն է Էտ. Մարտիրոսեանի համար որ կու գայ պահպելու սոյն հայանպաստ աշխատանքը:

ՎԱՐԴԱՆ

ԴԱՂՈՒԹՔ ԴԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹի Թէքէեան կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 11-ին, ՌԱԿ-ի Լիբանանի Շրջ. Վարչութիւնը ճաշ մը կազմակերպած է ի պատիւ վարչապետ Ռաֆիք Հարիրիի: Ներկայ եղած են հայ եւ օտար 14 երեսփոխանները, նախկին եւ ներկայ նախարարները, բազմաթիւ պաշտօնական անձնաւորութիւններ, Հայաստանի դեսպանը՝ Արեգ Յովհաննիսեան, ՌԱԿ-ի, ԹՄՄ-ի, ՀԲԸՄ-ի, ՍԴՀԿ-ի, ՀԵՐ-ի պատասխանատուներ: Երեկոյթին բացումը կատարած է Պօղոս Ասատուրեան, ապա, խօսելու հրաւիրուած է երեսփոխան եւ ՌԱԿի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ՝ Յակոբ Գասարճեան: Ան չեչտած է, որ վարչապետը առաջին անգամ ըլլալով կ'ընդառաջէր հրաւէրի մը լիբանանեան կուսակցութեան կեդրոնատեղիին մէջ ընթրիքի մը: Ջերմ ելոյթ մը ունեցած է վարչապետ Ռ. Հարիրի, դրուատած է ՌԱԿ-ի հետ գործակցութիւնը, անդրադարձած՝ Իսրայէլի այժմու կառավարութեան, որ խաղաղութեան կառավարութիւն չէ, ապա պատասխանած է ներկաներու կարգ մը հարցումներուն, որոնք կը վերաբերէին լիբանանեան իրականութեան:

***

ԳՈՒՆԻՆԻՈՑ (Ցուիցերիա) «Նետայտա» հրապարակին վրայ, Դեկտ. 7-ին, ժամը 11-ին, բացումը կատարուած է Կոմիտաս Վարդապետի կիսանդրիին, հովանաւորութեամբ Փիրէյայի քաղաքապետ՝ Խրիսթոս Աղրաիիտիսի եւ կազմակերպութեամբ Գոքինիոյ Հ.Ց.Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի: Նախագահած է Պօղոս Զոլաքեան, բանախօսած է Շահան Ֆարաճեան: Կիսանդրին գործն էր Գագիկ Գալստեանի: Ներկայ եղած են պաշտօնական բազմաթիւ անձնաւորութիւններ եւ հոծ բազմութիւն մը: Խօսք առած է նաեւ Փիրէյայի փոխ-քաղաքապետը՝ Իոանիս Սգիւրաքիս, որ նշած է թէ հայկական հարցը համաշխարհային պատմութեան կարեւորագոյն գլուխներէն մէկն է: Իր խօսքի աւարտին կատարուած է բացման արարողութիւնը:

***

ՎԱՆԳՈՒՎԸՐԻ (Գանատա) Ագատեմի օֆ Միուզիք թատերասրահին մէջ, Նոյեմբեր 23-ին, կազմակերպութեամբ Պրիթիշ Գոլոմպիայի Հայ Մշակութային Միութեան, ոգեկոչուած է Արամ Խաչատրեանի 100-ամեակը տեղւոյն հայ համայնքին մաս կազմող արուեստագէտներու մասնակցութեամբ: Բեմ բարձրացած են Ռիթա Մովսէսեան (դաշնակ), Անի Քերոբեան (դաշնակ), Ճաամիկ Քերոբեան (դաշնակ), Ժիրայր Սաթամեան, նոյնպէս դաշնակ, որ ներկայացուցած է իր յօրինումներէն երկու կտոր: Երգով հանդէս եկած են Անի Քերոբեան և Արամ Մնացականեան:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՑԻ Հայ կեդրոնին մէջ, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Գըլաձոր մասնաճիւղի գրական յանձնախումբին, տեղի ունեցած են երկու երեկոյթներ, նուիրուած հայկական բանահիւսութեան եւ «ազգային ինքնութեան տագնապը՝ գրականութեան մէջ գտած արտացոլքերով» թեմաներուն: Առաջին ձեռնարկը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 20-ին: Բացումը կատարած է Ճաամիկ Պապեան, ապա, Մեղեդի էթիւմէզեան ներկայացուցած է հայկական բանահիւսութեան առանձնայատկութիւններուն մասին խօսող դասախօսուհին՝ Արուսեակ Սահակեանը, որ դիտել տուած է թէ հայկական բանահիւսութիւնը սկսած է գրի առնուիլ «Խազմավէպ»ի էջերուն մէջ, Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի օրով: Ան հայ մարդուն առօրեային մաս կազմած է դարերու ընթացքին: Հայ գիւղացին երգով հաց թխած է, եղը լծած, հարսանիք եւ թաղում ըրած: Երկրորդ ձեռնարկը տեղի ունեցած է Նոյեմբեր 23-ին, հիւր ուենալով փրոֆ. Ռուբինա Փիրումեանը: Սոնա Յովհաննիսեան ներկայացուցած է դասախօսուհին, որ անդրադարձած է հայկական ինքնութեան տագնապին, որ լայնօրէն արտայայտութիւն գտած է եւ կը գտնէ մեր գրականութեան մէջ: Հայոց ինքնութեան հարցը, ըստ է ան, արմատացած է եղեռնի 50-ամեակէն եւ Հայաստանի անկախացումէն ետք: Ըստ փիւռքեան սերունդին պարագային, ինքնութեան դրսեւորման գործընթացը անցած է հանդրուաններէ:

ՍԱՀԱԿ ԱՐՔ. ԱՅՎԱԶԵԱՆԻ ՎԱԽՃԱՆՈՒՄՆ ՈՒ ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, առաջին տեղեկութիւններու վրայ հիմնուելով (Դեկտեմբեր 2), Ցունահայոց թեմի առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան վախճանած էր, Սելանիկի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 100-ամեակին առթիւ, ոչ թէ Կիրակի, Նոյեմբեր 30-ին, այլ նախորդ իրիկունը, Նոյեմբեր 29-ին «Մակեդոնիա փալաս» պանդոկին մէջ տրուած ճաշին, արտասանած ելոյթին աւարտին:

Սահակ Արքեպիսկ. Այվազեան ծնած էր 1929-ին Ամոխոսթօ (Կիպրոս): Նախնական կրթութիւնը ստացած էր տեղւոյն յունական վարժարանի մը մէջ, յետոյ յաճախած Նիկոսիոյ Մելիքեան – Ուզունեան վարժարանը, քանի մը տարի ալ Մելքոնեան երկրորդական վարժարանը: 1947-ին, մուտք գործած է Անթիլիասի Դպրեվանքը եւ 1953-ին աւարտած է Ժառանգաւորացի եւ Ընծայարանի բաժինները: Նոյն տարին կը դառնայ Դպրեվանքի տեսուչ, ձեռնադրուելէ ետք Դերենիկ Եպիսկոպոս Փոլատեանի կողմէ եւ կը կոչուի Սահակ Աբեղայ: Այդ շրջանին, հետեւած է նաեւ Պէյրութի պետական Երաժշտանոցին դասընկի եւ ձայնամարզութեան ճիւղերուն: Կրօնի դասեր աւանդած է Վահան Թէքէեան եւ Ս. Նշան վարժարաններուն մէջ: Որպէս կաթողիկոսութեան դպրապետ իրեն կը յանձնուի 100 հոգինոց երկսեռ երգչախումբ մը յառաջացնելու պարտականութիւնը: 1958-ին, կ'ընտրուի Ցունահայոց թեմի առաջնորդ, տեղւոյն ժողովրդային ընտրութիւններէն յառաջացած թեմական պատգամաւորական պերպետոյն ժողովին կողմէ: Այդ տարին եպիսկոպոս կը ձեռնադրուի Երջանկայիշատակ Զարեհ Ա. Կաթողիկոսին կողմէ: 1964-ին ալ, Տէրէն Ա. կաթողիկոսէն ստացած է արքեպիսկոպոսի պատիւ եւ տիտղոս: 2002-ին, Սահակ Արք.ի երաժշտական յօրինումները հրատարակուած են յատուկ խտացեալ սալիկի վրայ:

Սահակ Արք.ի վերջին օծումը տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 5-ին, Աթէնքի Սուրբ Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ եւ մարմինը ամփոփուած է տեղւոյն Առաջին դերեզմանատունը: Պատարագած է Վենեզուելայի Հայոց առաջնորդը՝ Կոմիտաս Արք. Օհանեան: Ներկայ եղած են պետական, պաշտօնական բազմաթիւ անձնաւորութիւններ եւ հոծ բազմութիւն մը: Դամբանական խօսած են Կիպրոսի կաթողիկոսական տեղապահը՝ Վարուժան Արք. Հերկելեան, յանուն Հ.Ց.Դ. Դաշնակցութեան Գրիգոր Էրջէնեան, Փիրէյայի երեսփոխան Անաստասիոս Նեբրանճիս:

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

9

Կամաց կամաց բազմութիւնը կը պարպուէր: Կ'իջնէին մօտիկ կայարանները, խումբ մը չաղակրատելով: Ճարահուն անհանգստութիւն մը կը մեծնար մէջս, ու, չեմ գիտեր ինչո՞ւ յամաւօրէն, մինչ կ'երթար Դիլիջանի անտառներուն, զոր անցած էինք ձմեռով, Սեւանայ լճին, որ սառած էր, լճի իրիկնամուտին ու ապա տխուր ու քնքուշ վերջալոյսին, հեռաւոր կղզիին վրայ:

Օր մը՝ ես ու Վահրամը կեցած էինք Ելենովկա, նաւակի մը եղերքը: Ցուրտ ու ժխնէ ձմեռ էր: Դիշերը կ'իջնէր հեռաւոր լեռներէն: Դէմը՝ Սեւանայ լիճը կը լողար ձմրան արեգակի արիւնին մէջ, ես պահը լ'ինչ քաղցր էր այսուհանդերձ: Ձիչեցինք «Հին Աստուածներ»ու մրգանուշ – ները, որոնք անչուշտ բնաւ դուրս պիտի չելլէին այս արիւնոյ դարուն՝ Սեւանի կապոյտ ջրերէն:

Միտքս կ'երթար մեր վերադարձին: Նորէն ձիւն էր, խիստ ձմեռ: Ձար ու բրդոտ փաթիլներովը ձիւնը կը նստէր գիւղերուն վրայ՝ հաւասարեցնելով կորութիւնները: կ'անցնէինք խոմբով էօրտէկլուի եզերքէն: Մերուկ գիւղացի մը, որ մեզ՝ երեք ընկեր՝ հիւրասիրած էր, ընկերացաւ մեզի մինչեւ գիւղէն դուրս:

Ճանկարծ մխիթ ինկաւ, որ այդ գիւղին եզերքը Սեւանայ լճի ափէն քիչ մը հեռու Ուրարտական թագաւորի մը արձանագրութիւնը պիտի ըլլար: Այդ հինաւուրց իշխանին աւանդը դալոց դարերուն՝ հպարտ ու յանդուգն՝ կը յամենար մտքիս մէջ «Ե՛ս Մենուա Բ. թագաւոր Ուրարտուի, Խալդի»...

Հարցուցի տարիներու բեռան տակ կքած ծերուկին, թէ ո՞ւր է քարը, նախ չհասկցաւ, ապա՝

– Ուզում ես դի՞րի քարը. Նիկոլայի ժամանակ, ամէն տարի գալիս էին: Այ, էնտե՛ղ, բա՛լամ, – աւելցուց մօրուքով ցոյց տալով ձիւնակոյտեր, լճին եզերքը, հեռո՛ւն...

Երեքով տեղզտեցանք նշանակուած վայրը: Ձիւնը կը տեղար ուսերնուս: կը խրէինք մինչեւ մեր ծունկերը: Մի քամիտ ու անփորձ չէինք մտածեր, թէ քարը ծածկուած կ'ըլլար անչուշտ ձիւնի տակ: Սափորով աղջիկ մը անցաւ: Հարցուցինք «դիրի քարը»:

– Այ, էնտե՛ղ, – ըսաւ ամչնալով ու դնաց:

Փնտռեցինք ու չգտանք «էնտեղ»ը: Ծունկերնիս սկսան դողդողալ ձիւնին մէջ: Մեր կարաւանը կ'երթար յառաջ դէպի Ելենովկա: Հրաժարեցանք ու մաղլցեցանք ճամբան:

***

... Ու կառաչարը կ'երթար, կ'երթար միշտ, մերթ շտապ, մերթ դանդաղ, դալարուելով, սողոսկելով, ինչպէս վրայինները իրենք, Վրաստանի արգաւառու ուրախ դաշտերէն, կ'երթար երջանիկ, բեռնաւոր, աղմկայարոյց ու կեանքով բարախուն: Միայն ես էի տխուր, սիրտս կը սեղմուէր եւ կուուելու ուժգին ցանկութիւն մը մարմինս կը շարժէր: Ընկերս կը վիճէր հիմա բարձրաձայն՝ վայրի, համոզելու ու յաղթելու քնական ու բարբարոս ցանկութեամբ Ներսիսեան – ցիին հետ, որ կը յարձակէր վանեցի վաչխատուն մը յատուկ ըրբութեամբ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վրայ՝ չմոռնալով միշտ ստորնանալ, կծկուիլ չէզոքութեան առերեւոյթ պատուարի մը ետին:

– Քանութը ընթերցասրահներ էինք – կ'ըսէր ժպտելով իր պղտիկ ու չարաճճի աչքերուն մէջէն, – մէջերնիս մէկ հատ Դաշնակցական կար, մէկ ալ ես էի՝ անկուսակցական, միւսները բոլորը՝ համայնավար էին...:

– Բոլորին ալ քոյրերը... – ըսաւ Վահրամը վայրագ:

Շէկ ու բարձրահասակ տղան կը խնդար ուրախ ու կայտառ, բարեկամաբար կը զարնէր ընկերոջ ուսին. իսկ միւս վանեցին աւելցուց ժպտուն ու յայտնապէս անկեղծ՝

– Ե՛ս ալ միասին...

– Ե՛ս ալ, ըսի խեղկատակ:

Ներսիսեանցին կը նայէր նեղուած, բայց միշտ ժպտուն:

– Ես, – ըսաւ փոքր վանեցին, որ Պոլիս պիտի երթար, – կը պատկանիմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան (ու այս վերջին բառերը արտասանեց մասնաւոր հպարտութեամբ մը, չեչտելով, ուրախանալով, որ կըրնայ, իրաւունք ունի զանոնք արտասանելու, կ'ըսէր Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան) ու ցոյց տուաւ բաճկոնակին ներսի կողմը գինանչան մը...

– Ե՛ս ալ, – ըսաւ չէկը ու աւելցուց Ներսիսեանցին ցոյց տալով, – համայնավար չէ, բայց հակադաշնակցական է:

– Ո՛չ, – բողոքեց Ներսիսեանցին, – հայ եմ պարզապէս, առանց ածականի, էլի՛, ու բոլորի թերութիւնները էլ ասում եմ...

– Այո՛, այո՛, – հեգնեց ընկերս, որ յայտնապէս կուուելու տրամադրութիւն ունէր, – ըսէք որ վանեցի վաչխատու է, – ու օճիքը թօթուեց. – այն վանեցին, որ դաշնակցական չէ, վախցիր...

Երեքն ալ խնդացին: Ճաղթանակը ընկերոջս կողմն էր:

***

Կառաչարը կանգ առաւ փոքրիկ կայարանի մը առջեւ: Պիտի մնար տասը վայրկեան: Ներսիսեանցին, որ վար իջած էր, կանչեց գիս ու տարաւ կայարանի պաշտօնեային մօտ: Երկու տոմսակ առինք ու բարձրացանք, – մէկը՝ ընկերոջս, միւսը՝ ինծի համար:

– Ճամբան կրնայ ըլլալ, որ հարցնեն չուն վրացիները, – կ'ըսէր ցած ու հաճոյակատար ձայնով, – կը ծխե՞ս, – հարցուց ընտանեբար, հանելով գլանիկներու տուփ մը:

(Շար. 28)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սեդա Սուբխասեանի *մահուան առթիւ Ալբէի Թոթոյեան 50 Եւրօ կը նուիրէ «Հայաստան» հիմնադրամին (առանձ՝ «Ծառայ»էն)։ Նոյն տխուր առթիւ, եւ ըստ ողբացեալին փափաքին, Տիկին Զմրուխտ Օպոզեան 22 Եւրօ կը նուիրէ «Ծառայ»ին։*

(Շար. Ա. Էջէն)

կած էր Փարիզի, ուր հազարաւոր մահմեական աշակերտուհիներ (Սէն – Սէն – Տընիի լիսէներէն) տողանցեցին Ռեֆիւժիքէն Պասթիյ պաշտպանելու համար լաչակ կրելու իրաւունքը։ Ըստ ոստիկանութեան, երեք հազար էին տողանցողները, որոնց մէջ կային նաեւ մեծեր եւ այրեր։ Ցոյցին գլուխն էր Վուասիլա, 17 տարեկան որ կը յայտարարէր թէ ինք եւ 10 ուրիշներ կազմակերպած են ցոյցը, պաշտպանելու համար լաչակ կրելու իրաւունքը։ Ըստ իրենց ցուցարարներու թիւը 10 հազար էր։ Պահանջն ալ կը ներկայացնեն որպէս Ֆրանսացիներ, ազատ, հաւասար եւ եղբայրական երկրի մը մէջ։ Նոր ցոյց մըն ալ նախատեսուած է Յունուար 17–ին։

ՖՐԱՆՔԵՒԺԵԼԻԱԿԱՆ ահմանագլուխին վրայ ծանր արկած մը պատահած է Շաբաթ, Դեկտեմբեր 20, վաղ առաւօտեան եւ որու հետեւանքով 11 մեռեալ եւ 37 վիրաւորներ կային։ Հանրակառքը երիտասարդ զբօսաշրջիկներ կը փոխադրէր, գլխաւորաբար Գերմանիայէն եւ արեւելեան Եւրոպայէն։ Զոհ գացած է նաեւ երկու վարորդներէն մէկը եւ քըննուելին կը կատարուի պատճառները յայտնաբերելու համար։ Հանրակառքը համրայ ելած էր Միւնիխէն դէպի Փարիզ եւ կը փոխադրէր 49 համբորդ։

ԺԱԳ ՇԻՐԱՔ, Դեկտ. 21–ին Պորտոյի մէջ, բացումը կատարեց նոր թրամուէյի մը, որ կը քանի գիծերու վրայ, ինչ որ ուրիշ նորութիւն մըն է։ Նոյն օրը, այդ նոր թրամուէյը թէքնիք քանի մը ընդհատումներ ունեցած էր, բայց, տեղացիներուն ուրախութիւնը մեծ էր։ Առիթ էր նաեւ որ, Հանրապետութեան նախագահը իր զօրակցութիւնը արտայայտէ քաղաքապետին, այսինքն Ալէն Ժիւփէի, որ դեռ դատական հետապնդումի տակ է։

ՄԱՐՄԱՐԻՍ կղզիի բացը ընկղմած է նաեւ մը որ 60 զաղանի ճամբորդներ կը փոխադրէր։ Կը կարծուի որ արկածը պատահած է Դեկտեմբեր 20–ի իրիկունը կամ գիշերը։ Մէկ հոգի միայն, Իրաքցի մը, ողջ դառնուած է։

ԱՆՏՐԷ ՍԱՆԹԻՆԻ հալոցագրոյց մը տրուած է Մեթրոյի, ուր կը հաստատէ իր թեկնածութիւնը Իլ – տը – Ֆրանս չըրջանի նախագահութեան։ Կը գտնէ որ լաւ բան է որ այլընտրանք մը ըլլայ չըրջանին մէջ, ի տես կառավարական խառնաշփոթութիւններուն ծխախոտ վաճառողներուն, ճաշարանապետներուն հետ, հակառակ պարագային 50% ձեռնպահութիւն կ'ըլլայ կամ Ազգային ձակատի ի նպաստ կը քուէարկուի։ Իլ – տը – Ֆրանսի համար, երեք հարցեր իր գլխաւոր ծրագրերն են.– ա) փոխադրամիջոցները, բ) լիսէները, վեց տարի է մէկ հատ նոր լիսէ չէ բացուած, գ) բնակութեան հարցը։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ազատական Եաբլոկօ կուսակցութիւնը յայտարարեց թէ կը հրաժարի թեկնածու ներկայացնել Մարտ 14–ի նախագահական ընտրութեան, բողոքովին յուսալքուած ըլլալով իր վերջին պարտութենէն երեսփոխանական ընտրութեան։ Պարագլուխը՝ Իաւլինսկի ըսած է այս առթիւ.– «Ռուսաստանի քաղաքական ներկայ կացութիւնը այնպէս է, որ ազատ, արդար ընտրութիւններ այլեւս կարելի չեն»։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԱՒԱԳ ՍՈՒՐԲԵՐ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին։

Առաւօտեան ժամը 9–ին հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

***

Ս· ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԼԱՃՈՐՎԻ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 27

Տօն Սրբոց Առաքելոցն ՊԵՏՐՈՍԻ եւ ՊՕՂՈՍԻ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Ալֆորվիլի Ս· Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, անոր անուանակոչութեան տօնին առիթով։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 29

Տօն է Սրբոյ Որդւոյն Որոտման՝ Ծաղկաբեր առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին։

Փարիզի Ս· Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

***

Ա. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25–ին տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle,
novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire**
l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de
4 cassettes audio comprenant
2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՀՄԼՄ-ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԳԷՍ

մասնակցութեամբ՝
ԾՈՎ ՍԷՓ – Ի (Հալէպէն)
եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Նուագախումբին

Շաբաթ, Յունուար 10–ին

Hôtel SOFITEL
«Forum Rive Gauche»ի սրահներէն ներս
17 bis, Boulevard Saint-Jacques, 75014 PARIS

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 44 05 17 77 *կամ* 01 43 78 57 67 *թիւերուն։*

VIENT DE PARAITRE

Le nouveau CD de SIPAN-KOMITAS

Référence ER 200019

150 participants avec orchestre symphonique

Solistes : **Anna MAILIAN (mezzo) — Armand ARAPIAN (baryton)**

Œuvres inédites de GARBIS APRIKIAN

LAMENTO — PETITE SUITE NUPTIALE
MOUTN ER — NANOR
DIVERTIMENTO
(Livret en trois langues)

Points de vente :

— M.C.A. PARIS : 17, rue Bleue, 75009 PARIS — Tél. : 01 48 24 63 89
— M.C.A. ALFORTVILLE : 9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE — Tél. : 01 43 76 55 89
— U.G.A.B. PARIS : 118, rue de Courcelles, 75017 PARIS — Tél. : 01 42 27 12 26
— EDIPOL : Tél. : 01 45 17 23 22
— M.C.A. DECINES : 15, rue du 24 Avril 1915, 69150 DECINES —
— M.C.A. VILLEURBANNE Tél. : 04 78 49 42 97
— RADIO-ARMENIE DECINES : Tél. : 04 78 49 52 74
— M.A.J.C. MARSEILLE : Tél. : 04 91 50 15 09
— FNAC
— VIRGIN
— Auprès des membres de la Chorale SIPAN-KOMITAS
— Par téléphone : M. René MARTAYAN : Tél. : 06 09 67 58 21

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՁՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24, Ճրագալոյց Ծննդեան։ Ժամը 17–ին Ընթերցում, ժամը 18–ին պատարագ։

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25, Ծնունդ։ Ժամը 11–ին պատարագ։
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 1
Ժամը 11–ին պատարագ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE
organise le

Réveillon de la Saint Sylvestre

31 décembre à 20 heures 30
Soirée exceptionnelle
animée par l'**Orchestre MASSIS**

Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons

P.A.F. : 120 Euros

Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)

Renseignements et inscriptions
avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

ԸՆԾԱՆԵԿԱՆ ՋԻՒՆԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընկերուհիները քալելուած ամէն տարուան Ջերմ Մթնոլորտին, այս տարի եւս կը կազմակերպեն ընտանեկան ձիւնագնացութիւն մը դէպի Պել-Ֆոնթէնի (Ժիւռա) կայանը։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 22–ԷՆ 29

եկէք ընտանիքով եւ բարեկամներով։
Արձանագրուիլ՝ –
Արաքսի – 01 39 83 71 19
Ալիս – 01 42 93 03 56

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

***

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶ

կապոյտ Խաչի մասնաճիւղերու
Մանուկներու Օր
կիրակի, Յունուար 25, ժամը 14–էն 17
Salle Rossini
6, rue Drouot, 75009 Paris

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 24
MERCREDI
24 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ԳԱՒԱՌԸՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 20·843

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·843

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Աւելորդ Չէր Ասս Օրէնքը

Ինչ բան մղեց Ֆրանսայի իշխանութիւնները, որ այսքան մեծ համեմատութիւններու հասցնեն լաչակի հարցը:

Աշխարհս, ըստ վկայութիւններու, ամբողջ երկրին մէջ, հազիւ 150–ի չուրջ էր խումբը անոնց, որոնք կը յամառէին տեղի չտալ երկրին աշխարհական սկզբունքներուն:

Զօրակոչի ենթարկուեցան եւ ենթարկուած ալ կը մնան մեծխառները, զրաւոր մամուլին ձայնատփուռ եւ հեռատեսիլ: Օրուան հերոսուհիները զարձան Օպէր–վիլիէ արուարձանի երկու քոյրեր, որոնք կը մերժէին առանց լաչակի դպրոց երթալ: Հարցազրոյցներ տուին հեռատեսիլէն իսկ, ինչ որ ըսել տուաւ «Գանար – Ալչէնկ»–ի, թէ համբաւ չհեղու լաւագոյն միջոցն է այլեւս: Քրիստոնեայ, հրեայ, մահմեդական բեմերը գրաւեցին, օրէ օր աւելի զարկ տալով հարցի մը, որ այդքան քարոզչութեան ենթակ չունէր:

Հուսկ, անհրաժեշտ նկատուեցաւ յանձնախումբ մը նշանակել, նախագահութիւնը յանձնելով Սթազիի, որպէսզի հոն համախմբուած բոլոր տարրերը քննեն, ուսումնասիրեն հարցը եւ յանդին եզրակացութեան մը: Ցանկեցան: Ու դիտել տուին թէ հարկ է օրէնքի դիմել: Աեծլորդ առաջարկ մըն ալ ըրին, երբ իրենց ոչ մէկ հարցում եղած էր այդ ուղղութեամբ, որ երկու տօնական օրեր ալ աւելնան երկրին տօներուն վրայ՝ Քիփուրը եւ Այտ – էլ – Քէպիրը:

Վճիռը կը մնար Հանրապետութեան նախագահին: Ան ալ արտայայտուեցաւ Դեկտեմբեր 17–ին: Համամիտ էր օրէնքի մը հաստատման, որ ի զօրու պիտի դառնար 2004–ի վերամուտին: Կրօնական որեւէ յուզական նշան կ'արգիլուէր:

Ու փոթորիկը պայթեցաւ: Փողոց իջան, քաղաքէ քաղաք, բոլոր անոնք, դպրոցական, ուսանող, կին, այր, նաեւ անոնք որոնք լաչակի մասին ցարդ չէին խօսած:

Իրար անցաւ նաեւ արտասահմանը, Միացեալ – Նահանգներէն մինչեւ արաբական աշխարհ: Միաճայնութեամբ կը քննադատուի Ֆրանսայի նախագահը: Բոլորը կը խօսին յանուն արտայայտութեան ազատութեան ու կը ձաղկեն այն երկիրը, որ բերդաքաղաքը կը նկատուի ազատութեան եւ հանդուրժողութեան:

Այս օրէնքին հեռանկարն իսկ բաւեց զրգռելու նաեւ մահմեդական այն տարրերը, որոնք ցարդ լաչակով զբաղած իսկ չէին: Նոր տարրեր ալ աւելցան մոլեռանդներուն վրայ, ձայն բարձրացնելով հանրապետական Ֆրանսայի դէմ: Համայնքի մտայնութիւն մը ստեղծուեցաւ, երբ պայքար կը տարուէր նման մտայնութեան մը դոյութեան դէմ: Եւ ծագեցաւ այն տպաւորութիւնը, որ Ֆրանսա այլեւս ուրիշ հոդ չունի եւ իր մխակ ու կենսական մտասեւեռումը լաչակն է:

Բայց, Ֆրանսա ուրիշ բազմաթիւ մտահոգութիւններ ունի, որոնց թեւումն իսկ աւելորդ է:

Եւ, հիմա, երկիրը տակնուվրայ է լաչակի մը հարցով: Չէր բաւէր զրծադրել երկրին հանրապետական եւ աշխարհական օրէնքները, ինչպէս կ'ընեն այն երկիրները, որոնք ազատութենէն չեն ճառեր, բայց, ըստ երկրին օրէնքներուն կը պարտադրեն լաչակը նաեւ դպրոց յաճախող քրիստոնեայ աղջիկներուն:

2004–ի վերամուտին, եթէ ծնունդ առնէ այդ աւելորդ օրէնքը, հարցը աւելի կըրնայ բարդանալ, երբ ոմանք սկսին չափել յուզական եւ ոչ – յուզական կրօնական նշանները...:

Աւելորդ չէ՞ր այս օրէնքը:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 23)

ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ ՀԱՅԵԻԱԴՐԵԶԱՆԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հարաւային Կովկասի խորհրդարանական նախագահութեան կազմակերպութեամբ Սկովոիոյ մէջ հանդիպում ունեցած են Հայաստանի եւ Ադրբեջանի խորհրդարանական պատուիրակութիւնները, քննելու համար Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման կարելիութիւնները: Կողմերը իրենց զեկուցումներուն մէջ անդրադարձած են նախապէս որոշուած վեց կէտերու. Լեռնային Ղարաբաղի, անոր յարող տարածքներուն կարգավիճակը, Երեւան – Ստեփանակերտ – Բաքու – Նախիջեւանի հաղորդակցութեան կարելիութիւնը, զաղթականներու եւ տեղահանուածներու վերադարձը, զինադադարի եւ անտեսական յարաբերութիւններու հաստատումները: Երկու պատուիրակութիւններն ալ չեշտած են որ անցեալ մնացած հարցը մարդկային տառապանքի տղբիւր է եւ կը խոչընդոտէ չրջանին յառաջդիմութեան ու զարգացումը: Անհրաժեշտ նկատուած է որ լուծումը կարելի չափուչ չուտ ըլլայ եւ կողմերը բաւարարող ձեւով, խաղաղութեամբ:

***

ԼՂՀ

ՇՐՋԱՆՆԵՐԸ ԹԻՒԵՐՈՎ

Դեկտեմբերի վերջացքին Ազգային վիճակագրական ծառայութիւնը հրապարակած է չրջաններու 2000 – 2002 վիճակագրական տուեալները: Ասոր համաձայն, հանրապետութիւնը բաժնուած է եօթը չրջանի եւ չրջանի կարգավիճակով Ստեփանակերտ քաղաքին: Կան տասը քաղաքներ, 290 գիւղեր որոնց 13–ը քաղաքային համայնքներու մաս կը կազմեն, մնացեալը գիւղական: Տեղեկատուն կու տայ վիճակագրական եւ տնտեսական մանրամասն տուեալներ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՔՅԻ ՔԻՒՐՏԵՐԸ սկսած են բարձրացնել իրենց ձայնը եւ Դեկտ. 22–ին, ցոյց մը ըրած են Քէրքիւք պահանջելով անոր կցումը Քիւրտիստանի: Յուցարարները բացագանչած են.– «Քէրքիւք, Քէրքիւք, Քիւրտիստանի սիրտը» եւ «Քիւրտիստանի համար համաղաչնակցութիւն կը պահանջենք»: 10 հազար կը նկատուի յուցարարներու թիւը, որոնք քրտակատն դատ, ամերիկեան դրօշ ալ կը պարզէին: Թուրկիմէնը ալ բաժնած են, ուր Ս. Հիւսէյնի հրապարակային դատավարութիւնը կը պահանջէին: Յուցարարներն մէկը յայտարարած է.– «Ութ ամիս լռեա մնացինք, ժամանակն է որ մեր պահանջները հռչակենք»: Ս. Հիւսէյնի անկումէն ի վեր, ամենակարեւոր ցոյցն է որ տեղի ունեցած է: Կը բաղկանար երկու մասէ, մէկը կը ղեկավարէր Թալապանիի Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութիւնը, միւսն ալ Պարզանիի Քիւրտիստանի ժողովրդավար կուսակցութիւնը: Պարզանիի տեսակէտով, Քիւրտերը Քէրքիւքը կը պահանջեն իրենց «պատմական իրաւունքներուն համար եւ ոչ թէ քարիւղային հարստութեան»:

ԻՄՐԱՀԻԼի վարչապետ Ա. Շարոն նամակով մը զօրավիզ կանգնած է Իրաքի հիւսիսային չրջանին մէջ քրտական պետութեան մը հիմնումին: Ան քրտական ինքնավար գօտիի մը ստեղծումին խոստացած է Իսրայէլի նեցուկը եւ բարեկամական յարաբերութիւններու պահպանումը: Անգարա մտահոգութիւն յայտնած է, չհշտելով որ դաչնակցային կառոյց մը կ'առաջնորդէ Իրաքի մասնատումին, իսկ քրտական պետութեան մը նախաքայլերը կրնան երկու քիւրտ պարտզուխներու՝ Պարզանիի ու Թալապանիի մէջեւ բախումներ հրահրել. նման հեռանկար ընդ ցանկալի չէ Անգարայի համար որ կը վախնայ ատոր իր հարաւ – արեւելեան չրջաններուն մէջ ունենալիք անդրադարձէն: Այդ գօտիին մէջ ծայր առնելիք ահաբեկչական ալիք մը կարողանութիւնը ունի Թուրքիան մինչեւ մասնատումի առաջնորդելու: Թուրքիոյ մտահոգութիւնը տեղին կը նկատուի երբ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի նման թերթ մըն ալ գրած է թէ Հիւսիսային Իրաքի մէջ Քիւրտերը կը պատրաստուին իրենց կառավարութիւնը կազմելու: Թերթը պնդած է տակաւին թէ ճնշումը պիտի աւելնայ, որպէսզի Իրաք դաչնակցային կառոյցով մը օժտուի:

ՀՈԼԱՆԴԱՑԻ Արտաքին գործերու նախարար Պէն Պոթ պատասխանելով լրագրողներու, յայտարարած է թէ 2004–ի Դեկտեմբերին կարելի չէ Թուրքիոյ Եւրոպական միութեան անդամակցութեան մասին թուական որոշել: Պատճառը այն է որ այդ երկիրը պատրաստ չէ անդամակցելու: Հոլանտա 2004–ի Բ. կէսին կը ստանձնէ Եւրոպական միութեան նախագահութիւնը:

ՓԱՐԻԶի 16–րդ թաղամասի քաղաքապետարանը հաւաքուած էին, Դեկտեմբեր 21–ին, քանի մը հարիւր հոգի, լսելու համար Իլ – տը – Ֆրանս չրջանի նախագահութեան աթի երկու թեկնածուները՝ Անտրէ Սանթինի եւ Ժ. Ֆ. Գոպէ: Թագամասին երեսփոխանը՝ Գլօտ Կոսակէն ուզած է որ երկուքն ալ երդում ընեն որ միայն պիտի չհարուածեն վարնոց կեր–պով, այլ վարուին որպէս ճենթըլմէն – ներ: Սանթինի նկատել կու տայ որ քաղաքական ոչինչ ունի ըսելիք Գոպէի մասին, որ քաջ եւ խելացի մէկն է, կը յիշեցնէ միայն որ ընտրութիւնը երկու չրջան ունի եւ երկրորդ չրջանին մէկ ցանկ կը մնայ: «Աւելցնէ նաեւ Սարքոզիի մէկ խօսքը՝ «Միութիւնը չէ որ յաղթանակը կ'ապահովէ այլ՝ ոգին»: Ելոյթ կ'ունենայ Փաթրիք Տէվէճեան, որ գոհ է երկու ցանկի պրոյեքթէն, պիտի յաղթենք, կ'ըսէ, որովհետեւ երկոն թեկնածու ունինք:

«ՏԱՐԻՈՑՆ ՄԱՐԴԸ», ամերիկեան «Թայմ» չաբաթաթերթին համար ամերիկացի գինուորն է, այսինքն ձի–աց–ը, ինչպէս գեկոյցով մը կը հաղորդէ թերթին խմբագրութիւնը: Այս ընտրութիւնը եղած է սա պատճառներով.– «Սովորականէն գուրս իր կարողութիւններուն համար եւ իր ծառայութեան: Նաեւ պաշտպանած ըլլալուն համար ոչ միայն մեր ազատութիւնները, այլեւ անոնք որոնք հազիւ կը յայտնուին աչխարհի միւս կողմը: Ամերիկացի գինուորը տարօրինակ մարդն է»: Շաբաթաթերթին այս բացառիկ թիւը յօդուած մըն ալ ունի Պաշտպանութեան նախարարին կոչորդին՝ Փօլ Վոլֆովիցի մասին, զոր կ'անուանէ «Պատերազմին մտաւորական կնքահայրը»:

ՊԼԻՏՐՈՒԹի գինուորական դատարանը 27 հոգի քանտարկութեան դատապարտած է, մէկը, նոյնիսկ, ցկեանս: Ամբաստանուած էին իրենց բերած մասնակցութեան համար հակամերիկեան ոճրագործներու (արագ սպասարկութեան ճաշարանները եւ այլն) 2002–ի վերջաւորութենէն 2003–ի սկիզբը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Գաչտպանութեան նախարարը՝ Տիկին Մ. Ալիօ – Մարի յայտարարած էր, որ Ֆրանսա տեղեակ պահած էր անգլեամերիկեան բանակցութիւններէն Լիբիոյ հետ, բայց, Դեկտ. 22–ին, Արտաքին նախարարը ըսաւ որ Ֆրանսա երբեք տեղեակ պահուած չէր եւ քիչ եառ, կառավարութեան բանբերը՝ Ժ. Ֆ. Գոպէ հաստատեց Տոմինիք տը Վիլլըփէնի խօսքերը: Նոյն յայտարարութիւնը ըրաւ Էլիզէի բանբերը Գաթրին Գոլոնա:

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՑ կեդրոն եւ հարաւը, Լոս – Անճելըսի եւ Սան – Ֆրանսիսքոյի միջեւ գօրաւոր երկրաշարժ մը պատահած է Դեկտեմբեր 22–ին, ժամը 20–ին, 6,5 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի քաշ աստիճաններուն վրայ: Ըստ առաջին տեղեկութեանց, երկու կիներ մեռած են, տուներ իրենց վրայ փլած ըլլալով եւ կային նաեւ վիրաւորներ, բայց, համեմատաբար ցնցումին տարողութեամբ, նկատները մեծ չէին:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ Արտաքին նախարարը՝ Ահմետ Մահէր բուռն յարձակման ենթարկուած է, Դեկտեմբեր 22ին, երբ կ'այցելէր Երուսաղէմի մզկիթներու հարթավայրը: Ըստ ականատեսներու, յարձակողները մահմեդական հաւատացեալներու խումբ մըն էին, որոնք կօշիկներով յարձակած են նախարարին վրայ, բողոքելով Իսրայէլ կատարած իր այցելութեան դէմ: Նախարարը, որ սրտի անհանգստութիւն ալ ունի, հիւանդանոց փոխադրուած է, ուր մնացած է երեք ժամ, նախքան Եգիպտոս վերադառնալը: 68 տարեկան է եւ ըստ տրուած լուրերուն կեանքը վտանգուած չէ: Պաղեստինեան իշխանութիւնը դատապարտած է արարքը, մինչ, իսրայէլեան հեռատեսիլը կը սփռէր նկարներ, ուր եգիպտացի նախարարը, անզիտակից, պատուիրակութեան անդամներու ուսերուն վրայ կոթնելով, կը փորձէր հեռանալ:

«ՔՈՒԻՆ ՄԷՐի 2», աչխարհի մեծա–

(Շար.ը Գ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ ՔՐՈՆԻԿ

-38-

ՔՐՈՆԻԿԱԳԻՐ ԵՒՍԵԲԻՈՍ

ԲԺՇԿՈՒՀԻ ՇՈՒՇԱՆԻ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԸ

Ձմեռը տղոցմէ մէկուն ընթացքին, Զիւրիխի օդակայանին մէջ, ծանօթուհին հաստատած էի հայ երիտասարդ բժշկուհիի մը հետ, որ ծանօթ չըլլալով էլեկտրոնիկ յուցատախտակներու ընթերցումին, այլայլած վիճակ մը ունէր, քանի պէտք էր քան վայրկեանի ընթացքին տարբեր ուղղութեամբ թռիչք առնել: Այդ եղաւ մեր առաջին, բոլորովին պատահական հանդիպումը:

Հայաստան վերադարձին, ուղեց անպայման զիս ամուսնոյն եւ զաւակներուն ներկայացնել. չնորհակալութեան եւ հիւրասիրութեան ձեւ մըն էր, վոխան կատարած աննշան ծառայութեանս:

Հիմա բարեկամներ դարձած ենք. ամէն գալուս առիթ չեմ փախցներ հանդիպելու. հանդիպում մը որ կը սկսի ճոխ սեղանի մը չուրջ ընտանեկան հաւաքոյթով, եւ բժշկուհենէն աւելի մեր խօսակցութիւնը կը գառնայ հայագիտութեան եւ հայերէն լեզուի ողբալի վիճակի մասին, քանի Արման բանասիրութեան տոքթոր է եւ խանդավառ կողմնակից ուղղագրութեան վերադարձին դէպի դասականը, որոշ սրբագրութիւններով:

Այս անգամ օրուան գլխաւոր խօսնակը Շուշանն էր, բժշկուհին, որ արտակարգօրէն ջղային կը թուէր եւ մտահոգ երկրին եւ զաւակներուն ապագայով:

– Մանաւոր բան մը պատահա՞ծ է այս օրերուս որ առիթ տայ ջղայնութեան:

– Սրանիկ աւել ի՞նչ կարող է պատահել: Օրիկ օր վատանում ենք, դնում ենք անդունդ. գառնալու ենք չորրորդ կարգի պետութիւն... չէր հերիքի ընտրու – թիւնների գայթակղութիւնները հիմի էլ փճացնում են մեր սոցիալական կարգը: Հանրապետական հիւանդանոցում երեք տարուայ աշխատավարձ չեն տուել... երկու տարին ընդհանրապէս ջնջեցին, այն էլ երեւի սեփականաշնորհման փաստաթղթերի համար էր պէտք:

– Պարզ բժիշկները հարկեր են վճարում, ամիսը 30·000 դրամ եւ դեռ երկու ամիսը մէկ անգամ դա բարձրանում է. եթէ չես կարող վճարել աշխատանքիդ դուռը կը գաս, կամ հրաժարուողին իրենք են հեռացնում:

– Ճայտարարուել է որ 60–ից բարձր տարիք ունեցողները կրճատուելու են... եւ այն երիտասարդները որոնք իրենց պահանջները չեն բաւարարում ... նոյնպէս հեռացուում են: Հեռացողների տեղերը մեծ դումարներով ընդունւում են նորերը:

– Հիւանդը հիւանդանոց ընդունելիս պէտք է մուծի բաւականին պատկառելի դումար. դրամով ամէնքան չի վերջանում. դրանից յետոյ վճարում է նաեւ բժշկին, բոյժ քոյրերին, հաւաքարարներին, գըլնում է դեղօրայք... Դրա համար «ստացիոնար» բուժման դիմում են միայն ծայրայեղ վիճակում:

... Եւ դառնացած Շուշանիկ չարեց օրինակներ, տուաւ անուններ, մատնանշեց անխիղճ «չէֆերու» գործելակերպը:

Արման, հանդարտ բանասէրը, որ միշտ քաղցրութեամբ մտիկ կ'ընէ, աւելի կրակոտ կողակցին իրաւունք տալով, բայց պարմանալիօրէն կ'արտայայտէ անխռով լաւատեսութիւն մը... Շուշանիկը հանդարտեցնելո՞ւ համար է թէ իսկական համոզում... – Ով որ ծանօթ է Հայ ազգի պատմութեան, գիտէ թէ նման դարաշրջաններ ունեցած է մեր բազմադարեան պատմութիւնը. խռովելու բան չկայ. պէտք է միայն համբերել .... այս վատ օրերը կ'անցնեն եւ կու գայ լաւագոյն շրջան:

Բժշկուհին համոզուած չէր. ես չփոթած վիճակ մը ունէի. չէի գիտեր ո՛ր կողմ դառնալ... երկուքին ալ լիուլի համաձայն էի թէ իսկապէս դէշ վիճակ մը պոյութիւն ունի, որ բարելաւուելու նշաններ ցոյց չի տար, հակառակ չափազանց լաւատես մարդոց եւ մամուլի մըն ալ դոյութեան: Ճիշդ է որ կարգ մը մարզերու մէջ դէպի լաւը փոփոխութիւն կը նկատուի, Ջուրերու մատակարարում է, էլեկտրական մշտատեւ հոսանք, կազի բաշխում տուներու մէջ, ճամբաներու նորոգութիւն ... բոլորն ալ նպաստական ճիւղեր են եւ եկամուտի աղբիւր ալ են պետութեան: Անդին բարոյական մարզը լմացած է, թաղուած ճահիճի մը մէջ. կ'ըսուի եւ կը դրուի թէ ելլել կը փորձէ ... սակայն ժողովուրդը տակաւին արդիւնքը չի տեսներ եւ օրէ օր կը յուսալրքուի: Իշխանութիւնները մոռցած են որ Հայը բարոյական արժէքներու կարեւորութիւն տուող եւ հաւատացող ժողովուրդ է ... թող փորձէ քիչ մը զարկ տալ մշակոյթին, կրթութեան, դիտութեան, պիտի տեսնէ թէ ինչպէս տրամադրութիւնները պիտի փոխուին ի նպաստ իրեն: Ցարդ պետութիւնը տնտեսական անունին տակ, բարդաւաճում անունին տակ, եկամուտի աճ անունին տակ, ինքնաբերաբար ստեղծեց կապուտ-կողոպուտի մաֆիական մթնոլորտ մը, որմէ օգտուեցան միայն իշխանաւորներ եւ մէտ տարրերը եւ վնասուեցաւ մի միայն պարզ քաղաքացին որ չէ հասկցած եւ չի ալ կրնար հասկնալ թէ ինչպէ՞ս կարելի է հասարակաց այդիները, քաղաքին հըրապարակները, բարձրագոյն պետական հաստատութիւնները, համալսարանները եւ այլն ... ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀԵԼ ... է վնաս քաղաքացիին եւ ի չահ միայն ու միայն իշխանաւորներու եւ անոնց մանկլաւիկներուն ...:

Միւս կողմէն ծանօթ եմ որ Մեծն Տիգրանի մակարդակի բռնապետ – միապետ տուող ժողովուրդը, ծնած է նաեւ իր ծոցէն Վռամշապուհներ, Հեթումներ, Լեւոններ, որոնք փայլած են իրենց իմաստութեամբ, խոհեմութեամբ, հեռատեսութեամբ: Եւ համոզուած եմ որ ուշ կամ կանուխ անիւը պիտի դառնայ... "միայն չհատնէր խեղճուկին յոյսը"... ինչպէս կ'ըսէ բանաստեղծը:

Շուշան, կարծես, իր ներշնչումը չկորսընցնելու համար, խօսքը չարունակեց.

– Դպրոցների ուսուցումը դիտաւորեալ վատ է տրուում, որպէսզի երեխան այդ դասերը վճարով պարապի, հէնց այդ ուսուցիչների մօտ ... եթէ ուրիշի մօտ պարապէն, դպրոցի ուսուցիչը գնահատականը իջեցնում է...

– Ի հարկ է. ուսուցիչներն էլ այլ ելք չունեն. նրանց վարձքը չատ չնչին է. չի հերիքում անգամ լոյսի, ջրի, բնակարանի վարձերին... այդ նոյն պատճառով էլ ամէն առիթով երեխաներից փող է հաւաքւում. հէնց միայն դպրոցն ասելիս խնջոյքի ծախսերը այնքան շատ են, երբեմն ծնողները ստիպուած են լինում ողջ տարին հաւաքել:

– Արտաշատում մի երեխայ 8րդ դասարանից կախուել էր, որովհետեւ ծնողները 10–րդ դասարանցի տղային հազիւ էին կարողացել խնջոյքի գումարը տալ ... եւ արդէն իր տարեվերջեան խնջոյքի համար պահանջուած գումարը 3·000 դրամ չէին կարող:

– Մեր ծանօթներից մէկը, առաւօտ վաղ, Սովետաշէնով անցնելիս, տեսել էր թէ ինչպէս է մարդկանց մի մեծ բազմութիւն յարձակւում այդտեղ թափուող աղբի վրայ: Անգամ աղբի մեքենաները իրար մէջ բաժանուած են... այդ մարդկանց ապրելու աղբիւրը մնացել է այդ...:

– Շատ են նաեւ աղքատութեան պատճառով սպանութիւնները ու ինքնասպանութիւնները ... Օրինակ անցեալները, 16–րդ թաղամասում, տոկոսով պարտքը չտնեցնելու պատճառով, մի երիտասարդ, պարտատէրին կացնով սպանել եւ սպառնացել է որ կպզը բաց թողնելով կը պայթացնի ողջ շէնքը...:

– Ինձ ընկերը մի բժիշկ, ստիպուած լրանուելում էր աշխատում մի քանի տարիէ ... վերջերս ինքնասպանութիւն է գործել:

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՄԱՓՐՈՒԹԻՒՆ

Աւետարանը յաճախ օգնութեան կը հասնի մեզի որ վհատութեան «վիրուսը» տեղ չգրաւէ, բոյն չդնէ հոգիներէն ներս: Զորս Աւետարանիչներն ալ անդադար կը յիշեցնեն Յիսուսի քաջալերական խօսքերը – Խնդրեցէք եւ տացի ձեզ, հայցեցէք եւ գտչիք, բախեցէք եւ բացցի ձեզ ... խնդրեցէք եւ պիտի տրուի ձեզի, փնտռեցէք եւ պիտի գտնէք, բախեցէք ու պիտի բացուի ձեզի, (Մատթ. է., 7) քաջալերուած մեծ Վարդապետէն, մենք ալ սկսած ենք յարատեւ յիշեցումներով խնդրել Հայաստանի իշխանութիւններէն որ խնամք տանին Մայրենիին, չխեղդեն օտարաբանութիւններով, չաղաւաղեն ազգի քաղցր հնչիւնարանութիւնը, վերադառնան ՈՒՂԻՂ գրութեան ... – Վասնզի, կը չարունակէ Յիսուս, ով որ խնդրէ կ'ընդունուի, ով որ փնտռէ կը գտնէ, ով որ բախէ կը բացուի անոր... (Մատթ. է., 7) ո՛վ հրաչք. կարծէք թէ բան մը սկսած է չարժիլ:

Մաշտոց պողոտայի վրայ եմ. խանութի մը առջեւ խլրտում կայ. երկու պաշտօնական դէմքեր, թուղթ գրիչ ձեռքերնին կը տուգանեն խանութպանը որ դառնացած կը գոռայ. – «Ձեզ ղ էլ, ձեր հայերէնին էլ...» Չարցը լուրջ կը թուի. կանգ կ'առնեմ. դրացիին կը հարցնեմ ի՞նչ է պատահեր. – տուգանում են որ խանութի անունը միայն օտար լեզուով արձանագրել է: Հիմի օրէնք կայ. ամէնքը նախ պետական լեզուով են արձանագրելու ապա ինչերէնով որ ուզում են ... այս ինչ հրա՞չք ... վերջապէս: Ուրախ չունէ մը կը քաշեմ եւ անխուսափելիօրէն Քրիստոսի խօսքերը կը գաղթրանան հոգիիս մէջ ... խնդրեցէք եւ պիտի տրուի ձեզի:

Ակէ վերջ թող Մանհաթանի, Փէփփինոյի, Օր – լէաներու, Լուլուի, Սոլիթէրի, Պրիզի, Ֆիլէաթաներու, Ճուլիանայի եւ այլոց տէրերը մտածեն թէ ինչպէս պիտի հայացնեն իրենց անճոռնի անունները, անուններ որ գլուխին առած գացեր էին եւ յաճախ մոռցնել կու տային ուր գտնուիլը:

ՆԱԽԻՋԵՒԱՆ *պարբերաթերթի ազգասէր խմբագիրը ամբողջութեամբ բաժնեկցուի Սփիւռքահայերու մտահոգութիւն – ները հայերէնի վերաբերեալ, ինծի ներկարեց իր հրատարակած թերթի 24–րդ թիւը, պատուիրելով որ կարդամ 10–րդ էջի յօդուածը Ց. Մովսիսեանի ստորագրութեամբ: «ՈՎՔԵՐ ԵՆ ՀԱՑՀՈՑՈՒՄ ԻՐԵՆՑ ՄՕՐԸ»:*

Հոն գրուած է – Հայերի մեծամասնութիւնը մեռնելու աստիճան տառապում է օտարամոլութեան ախտով... Հայաստանի եթերը ողողուած է արեւմտեան էժանագին ու գռեհիկ երաժշտութեամբ, այսպէս ասած եւրոպական, ամերիկեան ու յատկապէս այնպիսի մի զազրելի ազգով, ինչպիսին ռուսալեզու «երգն» է... Հայ մարդը կարօտո՞ւմ է ռուսերէնին... ոչ Հայաստանի եթերում 24 ժամ չարունակ ընտիր ռուսերէնով հաղորդումներ են տալիս մոսկովեան մի քանի հեռուս – տառատիւլիքներ... ի՞նչ են փնտռում հայանուն օտարախօսները որոնք հէնց մեր երկրի ծոցում ծնւում, մեծանում ու մեռնում են ռուսերէն խօսելով, դեռ իրենց տապանաքարի վրայ էլ ռուսերէն են դրել տալիս... Ռուսականը քիչ էր, հիմա էլ ամերիկեան «չովանիզմն» է սկսել Հայաստանցիներին ախտահարել... Լուրջ հետեւանքները 5/10 տարուց կ'երեւան. իսկ այժմ ծիծեռնակներն են երեւում. միայն անգլերէն ցուցանակներ ու գովազդներ, անգլերէն պիտակներ, ապրանքներ եւ ձեռնարկութիւնների անուններ, անգլերէն գնացուցակներ եւ այլն ... Հայ գործարարներից չատերը Հայաստանում ամէն օր, ամէն ժամ ապանում են հայերէնը իրենց ցուցակների վրայ, իրենց արտադրանքի վրայ, իրենց գովազդնե – րում, իրենց եթերում, իրենց տպագիր եւ ինտէրնէտային էջերում եւ այլուր...:

Այդ գործարարներէն մէկուն հարցըրոյցին ներկայ դտնուեցայ, ակամայ, զիս ցնցեց իր մէկ նախադասութիւնը սա հարցումին. – Ձեզ չի՞ խանգարում թուրքական ապրանքով փող չահելը...

– Ինձ մի բան է միայն հետաքրքիր. ՓՈՂ ՇԱՀԵԼ ... ո՛րտեղից ուզում է թող լինի...

Վերոյիշեալ յօդուածագիրը նման գործարարներու դէմ այնքան դառնացած է

ՇԹԱՀԱՄԱՐ

ՄԵՐ ԱՆԿՈՂՈՊՏԵԼԻ ԳԱՆՁԱՏՈՒՆԸ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՊԼԵԱՆ

Ամէն կիրակի կամ հանդիսաւոր օրերու երբ եկեղեցի կ'երթամ, կը չանամ անպայման հոն գտնուիլ Պատարագի սկիզբէն առաջ, մեծ եւ անպատում վերացումով ունկնդրելու համար «Հորհուրդ Խորինն»ը, «Նորաստեղծեալ»ը, «Բարեխօսութեամբ»ը եւ միւս չարականները, զորս դրի առեր ու յօրիներ են մեր խաստուն ու հանճարեղ մեծերը, հոն չլիթ առ չլիթ դնելով մեր թանկագին լեզուին կենսածոր գանձերը՝ կեանքի փիլիսոփայութիւնը միախառնելով արարչագործութեան հրաշալի երախտագիտութեան ու գոհաբանական արտայայտութիւններուն հետ: Եւ իրօք՝ որքա՜ն յարմար ու տեղին մէկտեղում մը Հայրենիք եւ Մայրենիք նուիրական բառերու խառնուրդման մէջ մինչեւ նոյնացման հասնող՝ գոյութեան հետ կապուած:

Իսկական սրբապղծութիւն մըն է մեր Մայրենիքին նուիրականութիւններուն աղաւաղումը կամ խաթարումը քմահաճ մերձեցումներով ու տնավարի կարգադրութիւններով, երբ անցեալին ան եղած է այնքան գեղեցիկ ու հարուստ, որ օրէան իւրաքանչիւր ժամը ունէր իրեն յատուկ անունը, ինչպէս հարուստ եղած էր տարբեր նրբութիւններով՝ խմաստասիրական ու գեղագիտական, մինչեւ իսկ իւրաքանչիւրին հնչեաբանական արժէքը նկատի առած:

Բոլոր այս իրողութիւնները սակայն մեր առջեւ կը դնեն կարգ մը լուրջ պատասխանատուութիւններ ու պարտաւորութիւններ ալ, որոնց դիտակցութիւնը պէտք է ունենանք: Ուղղակի խղճի խընդիր մըն է այս պարագան ալ, օրինակ, երբ մեր առօրեայ ընթացիկ խօսակցութեան մէջ ընտանեկան պարագաներուն համար անգամ կը գործածենք սխալ անուններ ու սխալ բացատրութիւններ: Այսօր, առանց չափազանցութեան՝ մեզմէ չատեր ընտանեկան սեղմ չրջանակէն դուրս չատ քիչ բան գիտեն նոյնիսկ մօտաւոր ազգականներուն մասին: Համեստ գաւառացին անգամ յաճախ քաղաքաբնակ Հայէն աւելի լաւ գիտէ այդ ազգականներուն դիրքն ու տեղը եւ անոնց իւրաքանչիւրին կարգը այդ դասաւորման մէջ: Այդ ուղղութեամբ հետաքրքրական է, օրինակ, «Ղափամա» ժողովրդական երգին մէջ նշուած հեռաւոր ու մօտաւոր ազգականներուն եւ ազգականուհիներուն չարայարումը, ինչ որ ցոյց կու տայ, մեր լեզուի հարստութեան կողքին՝ Հայ ժողովուրդի միասնականութիւնը եւ փրոմը՝ բոլոր ազգականներով:

Ճիշդ է որ ներկայ հաւաքական կեանքին մէջ կարգ մը կանոններ ու դրութիւններ կորսնցուցած են իրենց երբեմնի արժէքն ու նշանակութիւնը, բայց նորէն ալ անոնցմէ չատերը կը պահեն իրենց տեղը մեր ժողովուրդին մէջ, ուր

որ չի վարանիր աւելցնելու.

– «Այսօր էլ, մեր որոշ հայ գործարարներ, մեր ազգային արժէքների նկատմամբ թուրքից աւելի վատ են վարւում: Գոնէ հասկանո՞ւմ են նրանք թէ ինչ են անում: Ուր էր թէ հասկանային: Դրանից յետոյ կամ խիղճերը կը տանջէր եւ կը խելօքնային, կամ էլ աւելութեամբ կը լցուէին իրենց հայութեան նկատմամբ, թուրքաշաւան կամ ռուսադաւան կը դառնային ու կը հեռանային մեր երկրից. ու մեր ազգը մի քիչ արիւն կորցնելով, կը մաքրուէր ու կ'առողջանար...:

Այս բոլոր յօդուածները, հանդիպումներու առիթներով արտայայտած կարծիքները, կազմաւորուող խմբաւորումները ցոյց կու տան որ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ մեքենան սկսած է քունէն արթննալ, եղած ուղղակի եւ անուղղակի դիտողութիւնները տեղ հասնիլ, մտայնութիւնները բարեփոխութիւննե – րու ենթարկուիլ, կշիռը ժխտականէն դրեթէ հաւասար ուժերու հասնիլ սպասելով որ ի վերջոյ ողջմտութիւնը յաղթէ ... Առ այժմ սկսինք խանութներուն վրայ ՀԱՅԵՐԷՆը պարտադրելով, կամաց – կամաց – անցնելու համար պետական բոլոր հաստատութիւններուն հիւանդոնոյներուն, համալսարաններուն ... ուր տակաւին տիրողը ռուսերէնն է:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐ

ՊԵՏՐՈՍ ԶԱՐՈՑԵԱՆԻ «ՄԵՌՆՈՂՆԵՐԸ»

Հայ թատրոնի ընկերակցութեան ամենայն յարատեւութեամբ ներկայացուցած թատերական ընթերցումները ինչպէս չատ չատերու համար անծանօթ թատերգութիւնները լոյսին կը բերեն, երբեմն նոյն ձեւով պատճառ կ'ըլլան մոռցուած, կամ անգիտացուած անուններու ալ յուշելուն: Գրիգոր Զօհրապ, Օշական, Վ. Թոթովենց, Պետրոս Դուրեան որոնց թատերկները ընթերցումի նիւթ եղած են Հոմբին 17 ծրագիրներու շարքին մէջ, ունին յիշուելու, կարդացուելու ուրիշ առիթներ. պարագան նոյնը չէ սակայն օրինակ՝ Վալադ Վալադեանի մը, Եղիա Գասպարեանի մը: Այս կարգի անուն մըն ալ Պետրոս Զարոյեանն է (1903 – 1986). ան Պոլիսէն սկսած հրապարակագրական գործունէութիւնը Ֆրանսա (Մարսէյլ եւ Փարիզ) շարունակելով հանդերձ, մեր լայն բազմութիւններուն ծանօթ անուն մը չէ: Հրատարակած է ամսաթերթ, պարբերական, մէկոց մը խմբագրած «Ապագայ» օրաթերթը, երկու տարի Մելգոնեանի մէջ դասաւանդած է ապա վերադարձած Մարսէյլ:

Գրական իր վաստակին մէջ կան երեք թատերախաղեր: Առաջինը «Մեռնողները»ն է (1928), երկրորդը՝ «Ոստայն»ը (1929), երրորդը՝ «Մենք ալ հայրենիք մը ունինք» (1955):

Դեկտեմբեր 14, Կիրակի օրուան ընթերցումը տեղի ունեցաւ Փարիզի Ուսանողական ոստանի Հայ տան սրահին մէջ ուր ինչպէս միշտ, գետեղուած էր թէ՛ լսարանը, թէ՛ երկմաս բեմը: Ողջոյնի խօսքին մէջ Արբի Ճովհաննիսեան որ ղեկավարն է խումբին, չեշտեց Զարոյեանի թատերկին ինքնատիպ եւ ուշագրաւ հանգամանքը. ըսաւ թէ 1920-ական թուականներուն Ֆրանսա հաստատուած մեր բազմութիւններուն իւրայատուկ բարքեր, հոգեվիճակներ բեմ կը հանէ, բախումներու եւ հակադրութիւններու չեշտուած մթնոլորտի մը մէջ:

Իրաւ ալ թատերական նիւթը պահպանողական ծնողքի մը ու անհատական ազատութիւններու կողմնակից զաւակներու քաշքշուկին վրայ հիմնուած էր: Մի-

Չավայրերու տարբերութիւնը տեսնելէ խուսափող ծնողք մը որ իր զաւկին համար բարիին ձգտումով պատճառ կ'ըլլայ անոր ղժբախտութեան, հակառակ միւս զաւակներուն զգացումին, սպառնալիքներուն: Խաղը որ հրատարակուած է Մարսէյլ, 1928-ին, երբեք չէ բեմադրուած: Երեք արար է:

Որոշ հետաքրքրութիւն մը կ'արթնցնէ գործածուած լեզուն որ սկիզբը Պոլսոյ քիչ մը Թրքախառն առտնին հայերէնն է ու երգիծական որոշ չեշտ մը կու տայ խաղին ընթացքին, բայց յետոյ տեղը կը ձգէ արդուկուած սթանտարտ արեւմտահայերէնի մը:

Թատերախաղը երբեմն անհարկի երկարած բաժիններով, մէօրինակ ընթացքով, սկիզբէն դուշակելի վախճանով մեծ հետաքրքրութիւն արթնցնող գործ չէ, եթէ նոյնիսկ գրուած տարիներուն համար իրապաշտ արտադրութիւն է: Թատերական ընթերցումներու այս 17-րդ չարքին առաջին ներկայացումին Պետրոս Դուրեանի ««Թատրոն կամ Թչուառներ»ուն (1871) ներկայ դանուողները երկու գործին համեմատութեան կը մղուէին, կրկին ու կրկին անդրադառնալով յիսուն տարի առաջ գրի առնուած թատերգութեան մակարդակին, կառոյցին, այսօր եւս ներկայացուցած հետաքրքրութեան:

Ինչ որ ընտրուած գործէն, հեղինակէն անկախ, կարեւորագոյն դրականը սկսած է կազմել թատերական ընթերցումներուն, երիտասարդ, պատանի նորերու չարունակուող ընդդրկումն է: Այդ առումով «Մկնիկ» աշխատանոցը ուժի իսկական պահեստ կը հանդիսանայ, քանի որ հոնկէ կու գան նորերը. Մարալ Քերովբեան, Վահան Քերովբեան, Անահիտ Փիլիպոսեան, ու այս անգամ անոնց միացած Սեւակ Քէօրօղլեանը: Դերակատարները խումբին միւս անդամներն էին Վահրամ Աժտէրեանը, Աստղիկ Շինկիթեանը, Թիրայր Զոլաքեանը, Նազարէթ Գուլումճեանը, Նոյեմի Իւսկֆին: Նոր անուն էր նաեւ Վետա Պայվէրտեան որ ընթերցումը ըրաւ բեմական գործողութիւններուն: Պայմանագրական երեք փորձերը վարած էին Արբի Ճովհաննիսեան եւ Թիրայր Զոլաքեան:

Մեռնելու, մահուան թեմայով թատերկներու այս չարքը կ'աւարտի Ճունուար 25-ի ընթերցումով որուն նիւթ կ'ըլլայ Վ. Օշականի «Մեռնողները» (1953):

ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՒՃԵԱՆ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ մէջ, Դեկտեմբեր 8-ին, կատարուած է Մեսրոպ Արք. Աշճեանի Թաղման կարգը: Վերջին օծումը տըրուած էր Նիւ Եորքի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտ. 7-ին, նախագահութեամբ Թեմին առաջնորդ՝ Օշական Արք. Զոլոյեանի, մասնակցութեամբ առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեանի, ինչպէս նաեւ Գանատայի Թեմի կաթողիկոսական փոխանորդ Խաժակ Արք. Ճակոբեանի: Անթիլիասի մէջ, արարողութեան նախագահած է Արամ Ա. Կաթողիկոս, որ նաեւ խօսած է դամբանականը, ուր անդրադարձած է նաեւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան կրած զոյգ յաղորդական կորուստներուն, ապա ծանրացած է Մեսրոպ Արք.ի բազմաճիւղ առաքելութեան եւ անոր նուիրումի պիտակութեան վրայ: Հուսկ, Մեսրոպ Արք.ի դագաղը ուսամբարձ տարուած է Զարեհեան յուշարձան-դամբարանը, ուր կատարուած է թաղման կարգը, նախադահութեամբ Կաթողիկոսին:

ԴԱՂԱՓԱՐ ԴԱՂԱՓԱՐ

Ան պիտի կոչուի Ռուբէն Զուլաճեան կը ձօնադրէր իր վերջին հայկական հէքեաթներու հատորը, Ֆրանսերէնի թարգմանուած:

ԺԻՐԱՅՐ ՇԱՀՃԵՆԱՆ

Livres reçus

24 AVRIL
Témoignage
sur la reconnaissance par la France du génocide arménien de 1915

Préface de Patrick DEVEDJIAN
Ministre délégué aux Libertés locales

ALEXIS GOVCIYAN

Le Cherche Midi, Paris 2003

Ի՞ՆՉՈՒ ԿԸ ՀԱՄԱՐԻ ՀԱՅԱՀՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Դասախօսութիւն փրոֆ. Անահիտ Տօնապետեանի կողմէ, Նոյեմբեր 29, երեկոյեան, Իսիի Հայ Աւետարանական եկեղեցւոյ մէջ:

Հարցումը չատ լայնածաւալ է եւ նոյնքան էին մտահոգութիւնները: Իսկ հանդիպման եւ նաեւ դասախօսութեան նպատակն էր հասկնալ պատճառները եւ առոյգին քայլ մը առնել դէպի առաջարկներն ու լուծումները: «Ի՞նչ կրնանք ընել այսօր եւ կամ ի՞նչպէս համադրել մեր կարողութիւնները ... նոր ուղղութիւն մը որդեգրելու ... հայերէն խօսիլը յաջողցնելու համար այս գաղութին մէջ»: Այս հարցերով հանդիպման նպատակը ներկայացուց Տիկին Նորա Պարութճեան – Պանիքեան, խնդրելով փրոֆէսէօր Ա. Տօնապետեանէն ըլսաբանութիւններ եւ մանաւանդ առաջարկներ:

Դասախօսը հարցը նախ եւ առաջ դրաւ պատճառներու վրայ «Ինչո՞ւ հայերէնը վտանգուած լեզու մըն է եւ ի՞նչ են պատճառները»: Ան բաղդատութեան դրաւ հայ գաղութները Միջին – Արեւելքի – որուն ներկայացուցիչ առաւ լիբանանահայ գաղութը – եւ Ֆրանսայի: Ընդգծեց Միջին – Արեւելքի պատմական եւ երկրային ժառանգութիւնը Օսմանեան կայսրութենէն եւ միլլէթ-ի միտքին յարատեւումը Լիբանանի մէջ: Երկիր մը, իր բազմադէմ ժողովուրդով, ուր ընդունուած է գաղութի, լեզուի տարբերութեան միտքը, որ արդէն մաս կը կազմէ ամէնօրեայ կեանքին: Բայց, որքանո՞վ Լիբանանի պիտի ներկայացնէր Միջին – Արեւելեան միւս գաղութները եւ որքանո՞վ Լիբանանի այժմեան վիճակը կը համապատասխանէ այս քիչ մը իւթոփիք նկարագրութեան: Իսկ Օսմանեան կայսրութեան վիճակին չարունակութենէն զատ, ինչո՞ւ մոռնաք Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան ապրեցութիւնը, որուն ժառանգութիւնը եղան որոշ գաղութներ, ինչպէս Լիբանանինը:

Իսկ Ֆրանսայի մէջ «գաղութ» հասկացողութիւնը ունի միայն իրաւական արժէք, եւ պատկանելիութիւնները կ'ուղղուին միայն դէպի պետութիւն: Ամէն Ֆրանսացի, իբրեւ քաղաքացի ուրիշ պատկանելիութիւն պիտի չունենայ օրէնքի եւ պետութեան առջեւ: Այսինքն, հանրապետական եւ աչխարհաւար (լաիք) մտայնութեան մէջ ի՞նչ տեղ պէտք է գըտնէ գաղութը եւ փոքրամասնութեան մշակոյթի պատկերները: Երկու կէտ – ւածք որոնք իրար չեն հանչնար եւ կամ առաջինը իր ինքնութեան մէջ տեղ չի տար երկրորդին: Պետական կամ հանրային դպրոցը, որ կը կերտէ քաղաքացիութեան այս կեցուածքը, այսօր տապնակի մէջ է:

Ընդգծելէ ետք արտաքին հարցը որ երկրին սահմանադրութեան հետ կապ – ւած է, Ա. Տօնապետեան անցաւ ներքին հարցին: «Ի՞նչ են այսօրուան ձեւերը հայերէն լեզուն (եւ մշակո՞յթը թէ միայն լեզուն) փոխանցելու»: Կայ երկու վայր՝ ընտանիքն ու դպրոցը:

Ֆրանսահայ ընտանիքը այս հարցով արդէն անկարող դարձած է, եւ փոխանցման ամբողջ աչխատանքը կը ծանրանայ դպրոցին վրայ: Այստեղ հարցը դրուե – ցաւ աւելի ուղղակի ձեւով, դպրոցին մանրավարժական հեռանկարներուն վըրայ: Ի՞նչ է հայ դպրոցին պատգամը: Հոս արդէն ակնկալութիւններու տար – բերութիւնները չատ են: Գաղութային եւ կամ ազգային դպրոց մը պէ՞տք է նաեւ ըլլայ ազգային արժէքները փոխանցելու վայրը: Արդեօք, որքանո՞վ լեզուն պատկանելիութեան յենակէտն է:

«Հայերէն լեզուն, պատկանելիութեան խորհրդանիշը ընելով, մենք չատ բարձր կը դնենք մեր պահանջքները», ընդգծեց Ա. Տօնապետեան եւ առաջարկեց լեզուն նկատել իբրեւ հաղորդակցութեան միջոց: Որով մանուկները պէտք ունին հայերէն խօսելու ինքնեկ ձեւով, առանց ճիզ թափելու: Մեր կապը լեզուի հետ եղած է նաեւ դիրն ու դրականութիւնը եւ ըստ դասախօսին պատկանելիութեան նշանը մենք դրած ենք դիրերուն վրայ, Այբուբենը դարձնելով հայկականութեան խորհրդանիշը:

Մէկ լեզու, մէկ այբուբեն, արդեօ՞ք կարելի էր բաղդատել ուրիշ լեզուներու հետ որոնք ինքնուրոյն այբուբեն չունին եւ կը գործածեն լատինական, արաբական եւ այլ դիրեր:

Լեզուն իբրեւ հաղորդակցութեան միջոց եւ հայերէն լեզուն իբրեւ «օտար եւ ապրող» լեզու մը, պէտք է բանաւոր հայերէնի զարկ տրուի, ըսաւ Ա. Տօնապետեան: Ընդգծեց բանաւոր հայերէնի կարեւորութիւնը որ պէտք է դրուի կանոնաւորաբար դասարաններէն ներս: Եւ, հոգ չէ թէ աչակերտը սխալ խօսի, ան պէտք է հաճոյք զգայ հայերէն խօսելով ընկերոջը հետ:

Դասախօսութենէ ետք հարցումներն, նկատողութիւնները ու առաջարկները չատ էին: Ցիշենք միայն լեզուի ուսուցման չուրջ եղածները: Ո՞վ է ուսուցիչը եւ ի՞նչ պատրաստութիւն ունի ան: Ի՞նչ ընել եւ կամ ինչպէ՞ս պատրաստել ուսուցչական կազմ, խորհուրդ, մանկավարժական ծրագիրը եւ նպատակ: Այս հարցով Ա. Տօնապետեան յայտնեց թէ ԻՆԱԼԿՕ-էն ներս կարելի է կազմակերպել ուսուցիչներու վերապատրաստման հանդիպումներ:

Վերջացնելու համար լատատես նկատողութեամբ մը, յիշենք պատուելիին խօսքը. ան ըսաւ թէ պէտք է մեծ բախտ նըկատել մեր դպրոցին համար պետական դպրոցի ներկայի տապնակը ու յետքայլը: Իսկ ներկայ մը կ'առաջարկէր դասարանները կապել Հայաստանի դպրոցներուն, որպէսզի աչակերտները յարաբերութիւն հաստատեն իրարու հետ:

ԱՆՆԱ ՃՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ – ՇԱՐՓԻՆ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ ՀԵՏ, ՄԱՐՍԷՅԼ

— • —

Դեկտեմբեր 6-ին Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ափրիկեան հիւրերն էին Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբին եւ ներկայ եղան 25-ամեակի համերգին:

Երկուչաբթի, Դեկտեմբեր 8-ին, առիթէն օգտուելով, Մարսէյլի Մշակոյթի տան յանձնախումբը երեկոյթ մը կազմակերպած էր ի պատիւ իրենց, եւ իր վերջին խտասալիկէն ձայնագրութեան առիթով:

1953-ին, Ադեքսանդրիայէն փարիզ անցնելով, իրեն կը յանձնուի Սիփան – կոմիտաս երգչախումբի ղեկավարութիւնը, նախորդ ղեկավարին՝ Գուրգէն Ա-լէմշահի ողբերգական վախճանէն ետք: Այդ ղեկավարութիւնը կը տանձնէ մինչեւ այսօր, այսինքն չիսուն տարիներէ ի վեր – եւ դիտենք ի՛նչ բծախնդրութեամբ, տաղանդով եւ յարատեւութեամբ:

Կարպիս Ափրիկեան, իր հաղորդական եւ մտերմիկ ոճով, ներկայացուց խտասալիկին բովանդակութիւնը, քաղուածքներու միջանկեալ ունկնդրութիւններով, եւ դաչնակի ընկերակցութեամբ ծաղկեցընելով իր ըսածները:

Եւ ճամբայ ելանք դէպի Սուրբ Կարապետ, Նանօրի մէկբերումներով, ոլոր մոլոր ճամբաններով, խմելով նոան հաց, դինին, աղօթելով եւ ուխտաւորներուն հետ խնջոյքին մասնակցելով:

Բարեկեղ Կանաչեանի այս յատկանչական գործերէն մէկը, չատ յաջող կերպով վերամչակուած է Կարպիս Ափրիկեանի կողմէ:

Իսկական վայելք են նաեւ յաջորդ երկերը. Ափրիկեանի յօրինումներ՝ Ողբ նուիրուած Կոմիտասի, Փոքր չարք հարսանեկան, իր երկու տարբերակներով, Լճակ՝ Պետրոս Դուրեանի քերթուած, եւ Զըլլար ջըլլար, որ երգիծական եւ զուարճալի երկխօսութիւն մըն էր մենեջիչներուն՝ Այննա Մայիլեանի եւ Արման Ազապեանի միջեւ:

Խտասալիկի ընկերացող գրքոյկը մատնանչելի է մանրամասն քացատրութիւն – ներով եւ երեք լեզուով՝ հայերէն, ֆրանսերէն եւ անգլերէն:

Այս տօնական օրերուն, պարզեւի եւ կաղանդչէքի ժամուն, ահաւասիկ տարմաքանական եւ օգտակար նուէրի գաղափար մը, որպէսզի հայ վաւերական երաժչտութիւնը միչտ վառ մնայ:

*
**

Նոյն օրը, Ռէն Զուլաճեան կը ձօնադրէր իր վերջին հայկական հէքեաթներու հատորը, Ֆրանսերէնի թարգմանուած:

ԺԻՐԱՅՐ ՇԱՀՃԵՆԱՆ

(Շար. Ա. Էջէն)

գոյն գրօսանաւը հեռացաւ Սէն – Նալէրէն Դեկտեմբեր 22–ին եւ Ուրբաթ օր պէտք է հասնի իր նաւահանգիստը՝ ՍաուԹէմթըն: Երկու տարի է, որ նաւը կը վինւէր Ֆրանսական նաւահանգիստին մէջ: Ան, 2600 ճամբորդ կրնայ փոխադրել, բայց, որքան ալ ուրախ ելքի մը յանգի ամբողջ պատմուԹիւնը, չի մոռցուիր, որ Նոյեմբեր 15–ին, աղէտալի արկած մը պատահեցաւ, որու հետեւանքով 15 մեռեալ կար եւ եօԹը վիրաւորներ դեռ կը մնան ազգու խնամքներու բաժանմունքը: Ներկայիս, Սէն – Նալէր նոր ապրպարանք չունի, մինչ, երկու տարի – ներու երկայնքին 20 հազար աշխատաւորներ փրարու յայտրդած էին: Նաւուն երկայնքն է 345 մեթր, 41 լայնք և 74 մեթր բարձրուԹիւն, ինչ որ կը բաղդատուի 23 յարկանոց չէնքի մը հետ: Նաւուն թոլոր տոմսերը, չատ սուղ, անչուչտ, արդէն իսկ ծախուած են իր առաջին ճամբորդուԹեան համար:

2003–ին, ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԷՋ 83 լրագրողներ սպաննուած են, այսինքն նախորդ տարուան բաղդատմամբ 13 մեռեալ աւելի, յայտարարեց Լրագրողներու Միջազգային դաշնակցուԹիւնը: Այս Թիւին մէջ, 18 լրագրողներ իրաք սպաննուած են:

ՊԵՐՆԱՐ ՍԹԱՋԻ հարցազրոյց մը տուած է «20 վայրկեան» ձրի օրաԹերԹին (Դեկտ. 23) ուր կը պաչտպանէ իր տեզեկագրին եզրակացուԹիւնը եւ օրէնքի մը անհրաժեչտուԹիւնը: Կը պնդէ որ օրէնքը հակամահմեատական չէ (հակառակ ձգած տպաւորուԹեան) եւ տեղի ունեցած ցոյցերն ալ ինքնաբուխ չէ նկատեր: Յարդ, նկատել կը տրուի իրեն, լաչակի հարցերը կը լուծուէին միջնորդուԹեամբ եւ օրէնքը կրնայ խնդրոյ առարկայ ընել այդ երկխօսուԹիւնը, Սթազի կը խորհի որ մէկը միւսին արդելք չէ:

ԾՈՑԻ արքաները (Սաուտի Արապիա, ՔուէյԹ, Արապական Միացեալ ԻչխանապետուԹիւնները, Քաթար, Պահրէյն եւ Օման) ՔուէյԹ գումարուած վեհաժողովի մը եզք, վաւերացուցած են ուխտ մը, որ կը համակարգէ հակահաթեկչական իրենց գործունէուԹիւնը:

Ա.ԻԱԳ ՍՈՒՐԲԵՐ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին:

Առաւօտեան ժամը 9–ին հանդիսաւոր ժամերգուԹիւն կը կատարուի:

***

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱՒԱԾՈՐԿԻՒ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 27

Տօն Սրբոց Առաքելոցն ՊԵՏՐՈՍԻ եւ ՊՕՂՈՍԻ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, անոր անուանակոչուԹեան տօնին առԹիւ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 29

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգուԹիւն կը կատարուի:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ - ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25–ին տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առԹիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LE PERE NOEL
Vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le dimanche 11 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry-le-Luron»
9, Boulevard du Midi, 93340 Le Raincy
Après midi animée par
RAFFI
Spectacle des enfants — Chorale de l'Ecole — Spectacle surprise
Buffet — Tombola
Distribution des cadeaux par le PERE NOEL
Renseignements à l'ECOLE TEBROTZASSERE : 01 43 81 01 72
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres
Entrée gratuite

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES
c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL
POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN
Une méthode audiovisuelle,
novatrice et radicale
pour apprendre à parler, lire et écrire
l'arménien chez soi, en 50 heures!
► faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;
► faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.
3 volumes en couleur + 1 coffret de
4 cassettes audio comprenant
2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).
Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue
Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris
ԶՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 24, ձրագալոյց Ծննդեան: Ժամը 17–ին Ընթերցում, ժամը 18–ին պատարագ:
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 25, Ծնունդ:
Ժամը 11–ին պատարագ:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԿԱՊՐՈՑԵԱՆ
ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Յունուար 1
Ժամը 11–ին պատարագ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
REGION MARSEILLE
organise le
Réveillon de la Saint Sylvestre
31 décembre à 20 heures 30
Soirée exceptionnelle
animée par l'Orchestre MASSIS
Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons
P.A..F : 100 Euros
Moins de 15 ans : 80 Euros
Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)
Renseignements et inscriptions
avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71
***
Séjour d'hiver
La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.
Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.
Nombre de places limité.
Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

CABINET
TERZIYAN
Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION
13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +
présente ses meilleurs vœux pour l'année 2004
et souhaite une bonne Fête de Noël
ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ՀՄԼՄ-ՓՐԱՆՍ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
մասնակցութեամբ՝
ՅՈՎՍԷՓ_Ի (Հալէպէն)
եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Նուագախումբին
Շաբաթ, Յունուար 10–ին
Hôtel SOFITEL
«Forum Rive Gauche»ի սրահներէն ներս
17 bis, Boulevard Saint-Jacques, 75014 PARIS
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 44 05 17 77 կամ 01 43 78 57 67 թիւերուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԳՂԵՐՈՒ
ԱՍԼՈՒԱԿԻՆ
	€	
Մահագդ	140	(167,44)
Հոգեհանգիստ	125	(149,50)
Շնորհակալիք	125	(149,50)
Յարսնիք–Նշանուխ	125	(149,50)
Ծնունդ	125	(149,50)
Բոլոր ագդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 19,60% Թէ.Վի.Ա. (տե՛ս. վաճառքի մէջ ընդհ. գումարը):
Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ագդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահագդներու պարագային եւ 1/8–րդ (12–13 տող) մնացեալին:
Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել ԹերԹին վարչուԹեան:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 25
JEUDI
25 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՀԱՅՐԱՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար· 230 Եւրօ — Վեցամսեայ : 122 Եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 Եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 Եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 Եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·844

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·844

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

(Դեկտեմբեր 23 / 24)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Վ.Վ. ՊՈՒՏԻՆ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ԶՐՈՅՑԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ նախագահ Վլադիմիր Պուտին Դեկտեմբեր 23-ին հեռաձայնի ընդյայով մը քննարկած են փոխադարձ յարաբերութիւններուն առընչուած հրատապ հարցեր. անոնցմէ են վառելանիւթի, ուժանիւթի մարզի գործակցութիւնը: Կարծիքներ փոխանակուած են նաեւ չէչնայական խնդիրներու մասին:

*
**

ԲԱՔՈՒ ԵԻՍ ԴԱՏԱՊԱՐՏԱԾ ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՑ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ

Ազրբեջանի խորհրդարանը Դեկտեմբեր 23-ի նիստին յայտարարութիւն մը քննարկած է. անով կը դատապարտուի հայկական ցեղասպանութեան Զուիցերիոյ կողմէ ճանաչումը: Ան կը նկատուի այլ երկրի մը ներքին գործերուն միջամտութիւն:

*
**

ԱԴՐԲԵՋԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ՎԵՐՋՆԱԳԻՐԸ

Ազրբեջանի «Ղարաբաղի ազատագրութեան կազմակերպութիւն»ը վերջնագիր ներկայացուցած է երկրին ղեկավարութեան ու միջազգային կազմակերպութիւններու, հինգ ամիս պայմանաժամ տալով, որպէսզի ղրկան արդիւնքներու հասնին ազրբեջանական «գրաւեալ» տարածքները ազատագրելու գործին մէջ: Կազմակերպութիւնը պահանջած է նաեւ որ հայեւազրբեջանական սահմանագիծին վրայ միջազգային խաղաղարար ուժեր տեղեցին, միջազգային հանրութիւնը «նախայարձակ երկիր» ճանչնայ Հայաստանը, Ազրբեջան հրաժարի Մինսկի խումբին միջնորդութենէն եւ խզեն Հայաստանի հետ թէ՛ պաշտօնական, թէ՛ անպաշտօն բոլոր մակարդակի կապերը: Իսկ Ղարաբաղի հարցին խաղաղ կարգաւորումի ջանքերուն անյաջողութեան պարագային պէտք է վճռորոշ ուժային տարբերակը, կամ կառավարութիւնը պէտք է հրաժարի:

Կազմակերպութեան նախագահը Ա. Նաղու ըսած է թէ եթէ մինչեւ Մայիս այդ պահանջները չկատարուին, իրենք կը դիմեն չօշափելի միջոցներու, որոնց առաջինը կ'ըլլայ Շուշիի «գրաւման» տարեդարձին, Մայիս 8-ին, համապրբեջանական երթ մը դէպի Ղարաբաղ: Ան աւելցուցած է թէ երթին մասնակիցները չեն մտահոգուիր հայկ. զօրքերու հետ բախումի հեռանկարէն: «Եթէ մեր իշխանութիւնները գործի չանցնին, մենք Ղարաբաղ կ'երթանք, թող Հայերը մեզ ոչնչացնեն» ըսած է Ա. Նաղու:

*
**

ԴԱՏԱՐԱՆԻՆ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՊԱՏԻԺՆԵՐԸ

Երեւանի առաջին ատեանի տարբեր դատարաններու կողմէ բաւարարուած են Լեզուի պետական տեսչութեան դիմումները եւ 12 վաճառատան 165 հազար դրամի տուգանքներ դրուած, հայերէնէն տարբեր լեզուով ցուցանակներ ունենալու պատճառով: Անոնք պարտաւոր են նաեւ սահմանուած ժամանակին փոխելու իրենց ցուցանակները:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՆՈՐ ԱՌԱՋԱՐԿՆԵՐ ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Ծանօթ է որ Թուրքիոյ օրակարգին նիւթերէն է փոքրամասնութիւններու կալուածները, հաստատութիւնները. Եւրոպային ընդունելի կարգաւորումի մը ենթարկելու գործը: Զանազան առաջարկներ եղան, որոշումներ տրուեցան, բայց ոչ ոք գոհ մնաց, ինչպէս հասկնալի կ'ըլլայ Միաբոյ պատրիարքին յաջորդականներէն, խնդրանքներէն:

«Մարմարա» (Դեկտեմբեր 23) կը տեղեկացնէր նոյն օրուան «Ռատիքալ»էն քաղելով որ այդ մասին նոր օրինագիծի պատրաստութիւնը յանձնուած էր Պոլսոյ համալսարանի իրաւաբանական Ֆաքիւլթէի դասախօս վերոֆէսէօր Հիւսէյին Հաթէմիի: Ան պատրաստած է 20 յօդուածէ բաղկացած նոր օրինագիծ մը որ Արտաքին գործերու նախարարութեան, Եւրոպական Միութեան ընդհանուր քարտուղարութեան եւ վաքըֆներու տնօրէն – նութեան կողմէ պիտի քննարկուի:

Այդ օրինագիծով կ'առաջարկուի փոքրամասնութեան հաստատութիւնները փոխանակ վաքըֆներու տնօրէնութեան, ենթարկել կրօնական գործերու նոր նախարարութեան մը: Եթէ առաջարկը ընդունուի, Յոյներու պատրիարքարանը եւ միւս եկեղեցիները պիտի նկատուին բարոյական անձնաւորութիւն. հաւանաբար նոյնը կ'ըլլայ պարագան հայկական պատրիարքարանին ալ: Պիտի վերցուին քրիստոնեաներու եւ Հրեաներու համար կրօնատուներու պատրաստութեան արգելքները, պիտի հիմնուին պատրիարքարաններուն, կամ եկեղեցիներուն կապուած վարժարանները:

Նախատեսուած կարեւոր նորութիւն մըն ալ այն է որ փոքրամասնութեան հաստատութիւնները նոր կարգադրի տիրանալու, կամ իրենց ունեցածները իրենց անունին արձանագրել տալու համար պէտք պիտի չունենան Վաքըֆներու ընդհանուր տնօրէնութեան արտօնութեան:

«Մարմարա» տակաւին անորոշ կը նկատէ նշուած յօդուածները, դրելով թէ վաւերացուելու պարագային յայտնի կ'ըլլայ թէ օգուտ պիտի ունենա՞ն փոքրամասնութեան հաստատութիւններուն որոնք մինչեւ այսօր տակաւին նկատելի որեւէ իրաւունքի չեն կրցած տիրանալ Եւրոպական միութեան չափանիշներուն յարմարելու համար տարուած աշխատանքին:

ՄԱՄՈՒԼ

ՊԱՂՏԱՏԻ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԾՆՈՒՆԴԸ

«Մոնտ»ի (Դեկտեմբեր 24) Պաղտատի թղթակիցը Գաթրին Սիմոն Ծնունդի նախօրեակին այցելած է քրիստոնեաներուն եւ անոնց կարգին կ'անդրադառնայ հայ կաթողիկէներու պատրաստութեան: Քաղաքին կեդրոնէն ոչ շատ հեռու հայկական եկեղեցիին մէջ երգեցիկ խումբը վարժ կը կատարէ, առանց ծածկելու ահաբեկչական արարքներէ վախը: Խումբին անդամները վերապրողներու գ. սերունդի երիտասարդներ են. անոնց պապերը կոտորածներէն խոյս տուած ու Իրաք ապաստանած են 1914-ին: Երիտասարդները պատասխանելով իրենց ինքնութեան մասին հարցումներու, կ'ըսեն թէ «նախ Հայ» են: Ցաճախած են եկեղեցիին կից հայկական վարժարանը եւ

ՓԱՍՔԱԼ ԳԼԵՄԱՆԻ ԱՐԴԱՐԱՑՈՒՄԸ

Կը հաստատուի որ Փասքալ Գլեման, Ազգային ժողովի օրէնքներու յանձնախումբի նախագահ եւ Սէն Թ'Էթիէնի եպեսխոսն, բաւական ազդուած է հայ գաղութի կազմակերպութիւններէն եւ ներկայացուցչական դէմքերէն ստացած բողոքի նամակներէն, Նոյեմբեր 26-ի իր առնուազն անտեսի եղյիմին առթիւ:

Դեկտեմբեր 17-ի մեր թիւով, արձագանգած էինք արդէն, նաեւ ՌԱԿ-ի Ֆերանանայի նախագահին ստացած պատասխանին:

Ձիշդ նոյն բնոյթը կրող պատասխան մըն ալ ստացած է Ազգաժողովնական պատուոյ նախագահը՝ Ռաուլ Գազանճեան: Հոս ալ, Փասքալ Գլեման արդարացումները կը փնտռէ, չի վարանիր նոյնիսկ իր ուղղախոհութիւնը յայտնելէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումին առթիւ եւ կը կրկնէ որ երբեք չէ խորհած նսեմացնել այդ ցեղասպանութիւնը:

*
**

Ինչ կը վերաբերի մեղի, յաւուր նկատեցինք, այս առթիւ, որ Փասքալ Գլեման չըլլաբերական նամակներով կը զոհանայ, յոգնութիւնն իսկ չհրելով գոնէ այլ ձեւով արտայայտուելու:

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԱՆԱՉՈՒՄԻ ՆԻԻԹԸ ՀՈԼԱՆԴԱՑԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 17-ին Հոլանտայի խորհրդարանին Քրիստոնէական միութիւն խմբակցութեան երեսփոխանուհի Հուիզինկա հարց տուած է նոր նշանակուած Արտաքին Գործերու նախարարին թէ պատրաստ է ճանչնալու 1915-ի Հայոց ցեղասպանութիւնը: Ան յիշեցուցած է Զուիցերիոյ օրինակը եւ պատրաստակամութիւն յայտնած օրէնքի ճամբով նախաձեռնելու այդ ճանաչումին:

Նախարարը կրկնած է իր նախորդին քանի մը տարի առաջուան պատասխանը, թէ Հոլանտայի կառավարութիւնը կը ցաւի 1915-ի պատահարներուն համար որոնց մէջ մեծ դեր ունեցած է Օսմանեան կառավարութիւնը: Սակայն, նախարարը խուսափած է որեւէ դատում արտայայտելէ: Բաւականացած է ըսելով թէ իր կառավարութիւնը Թուրքիոյ փոքրամասնութիւններուն խնդիրը կը քննէ Եւրոպայի խորհուրդի եւ Օ-ԷՍԿԷ-ի չրջանակներուն մէջ:

Նոյն նիստին ընկերվարական երեսփոխան Վան Պոմէլ առաջարկած է որ Հոլանտայի կառավարութիւնը կոչ ուղղէ Անգարայի որ թոյլ տայ գիտական անկախ հետազօտութիւն կատարելու 1915-ի պատահարներուն մասին: Այդ նախաձեռնութեան նեցուկ կանգնած են այլ կուսակցութիւններէ երեսփոխաններ ալ:

Երեսփոխանուհի Հուիզկա հրաժարած է ճանաչումի օրէնսդրական նախաձեռնութեան մտադրութենէն, քանի որ տեսած է թէ Հոլանտայի խորհրդարանէն նման նախաձեռնութիւն տակաւին բաւարար աջակցութիւն չի կրնար ստանալ:

ԾՆՈՒՆԴԻ առթիւ, «Ցառաջ» լոյս չի տեսներ Հինգշաբթի, Դեկտ· 25-ին (Դեկտեմբեր 26-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Շաբաթ/Կիրակի, Դեկտեմբեր 27/28:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑՐԱՆՍԱՑԻ ԵՐԿՈՒ ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ՝ *Մարք Էվլթայն եւ Ժան – Փօլ Կիյոթօ, «Էքսփրէս» շաբաթաթերթի թղթակիցները Փաքիստան ձերբակալուած են, որովհետեւ ապրան սահմանագլուխին մօտ գտնի մը գացած են: Փաքիստանցի իրենց գործակիցն ալ՝ Ռիզվի, ամբաստանութեան տակ է, այն յանցանքով, որ վարկաբեկած է իր երկիրը եւ մեկուսացուած է: Ձերբակալութիւնը տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 16-ին, Քարաչի: Կը վերադառնային Քեթա գիւղէն, ուր կը հետաքրքրուէին թալիպաններով եւ վարչակարգին ընդդիմադիրներով: Կրնային մինչեւ 3 տարուան բանտարկութեան դատապարտուիլ: Ֆրանսական իշխանութեանց փորձերը ի դերեւ ելած էին: Պաշտպան փաստաբանը համոզած է դիրենք, որ վերջ տան հայցադիմին: Արտաքին նախարարը՝ Տ· Տը Վիլըփէն դիմած է Փաքիստանի իր պաշտօնակիցին, դեսպանատունը եւ հիւպատոսարանն ալ մօտէն կը հետեւին կացութեան: Դեկտ· 23-ի լուրերուն համաձայն ազատ պիտի արձակուէին:*

ԻՐԱՔի կառավարական առժամեայ խորհուրդի դործօն նախագահը՝ Ասատէլ Ազիզ ալ – Հաքիմ յայտարարած է, Մոսկուայի մէջ, որ Ռուսաստան որոշած էր ամբողջովին կամ մասամբ ջնջել իրաքեան պարտքը: Այս «ազնիւ» խոստումին փո-

(Շար·ը Դ· էջ)

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«Զարմանալին ի՞նչ է, դիտես· զարմանալին այն է, որ Դեկտեմբեր 5–ին դիբեքին ներկայացումը տեղի պիտի ունենար, իսկ անոր փոխարէնը՝ զաղաղը եկաւ», այսօր հեռաձայնով կ'ըսէր զինքը երկար տարիներ մօտիկէն ճանչցած ալեզարդ տիկին մը։

Տասը օր անցեր է, եւ Մեսրոպ Արք· Աշճեանի անակնկալ մահուան ցնցումը կը չարունակէ իր արձագանգները տարածել ամէն տեղ, բայց մանաւանդ հոս, Նիւ–Եորք – Նիւ Ճըրզի, ուր քահանայ իր առաջնորդութեան չրջանին յաչողած էր տեղծել մտերիմ բարեկամներու ամուր ու լայնածիր չրջանակ մը։

Դեկտեմբեր 2–ի դիւերն էր, երբ աւագ բարեկամս հեռաձայնեց, անհաւատալի լուրը փոխանցելով։ Նոյն օրը, քանի մը ժամ առաջ, Մեսրոպ Սրբազանը յանկարծամահ եղած էր։

Կը պատրաստուէինք, երեք օր ետք, մխալին երթալու Նիւ–Եորք, Սրբազանին կոթողական վերջին աչխատասիրութեան՝ հազարէջեան «The Echmiadzin Chronicles»ի չնորհահանդէսին։ Ու անոր փոխարէն, տեղի ունեցան տան կարգ մը եւ օծում մը։

Ջմեռնամուտի առաջին ձիւնամրրիկը, սակայն, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերուն արգելք եղաւ, որ հարիւրաւոր մարդիկ Նիւ – Եորքի Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին երթային իրենց յարդանքի վերջին տուրքը մատուցանելու նորոգ հանդուցեալ հոգեւորականին։ Երեսուն տարիմեր ձիւն, ճամբաները անանցանելի։ Զգացողներուն չարքին ես ալ գտնուե – ցայ։ Այսուհանդերձ, յուղարկաւորները չպակսեցան։ Վստահ եմ, որ բոլոր բակականերս, մեր տուներուն մէջ չրջափակուած, վայրկեան մը զտանք յիշատակի։

***

Պիտի չըսեմ, որ մօտիկ բարեկամներ էինք, քանի որ նորեկ մըն եմ այստեղ, իսկ ան չատոնց ձգած էր առաջնորդական պաշտօնը, Հայաստանի մէջ առաքելութեան անձայրածիր նոր հողմ մը գտնելով։ Բայց ծանօթ էինք, եւ տարիներու երկայնքին, պատահական հանդիպումները տեղծած էին համակրանքի անհրաժեշտ հոսանքը։ Ընթերցողը թող ներէ, որ այս հազճեպ ու անկապ նչումները հաւանաբար արժէք մը չունենան, բացի արժանաւոր անհատականութեան մը ոգեկոչումի համեստ փորձ մը ըլլալէ։

Եկած էր Արժանթին 1984ին եւ 1991ին (թուականները մօտաւոր են, յիչողութեամբ կը փորձեմ որոշ բաներ վերահանդնել)։ Կը յիշեմ, որ առաջին այցելութեան, երբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ օրհան Կաթողիկոս Գարեգին Բ·ը ներկայացնելու առաջադրութեամբ եկած էր չբանչանով պատուելու համայնքի ծանօթ երգահան ու խմբավար Ժան Ալմուխեանը, բաւական աղմուկ յառաջացած էր՝ Ս.Ջ.Մ.Ի–Անթիլիաս հանրածանօթ վէճի ծիրին մէջ, քանի որ Անթիլիասի պատկանող եկեղեցականի մը ներկայութիւնը սրբապղծութեան պէս բան մը կը համարուէր։ (Այդ օրերուն էր, որ լսեցի, որ Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը, դեռ աթոռակից, տարիներ առաջ Պուէնոս – Այրէս այցելած էր անպաչտօն կերպով ու նոյնիսկ, կարծեմ, պատարագելու առիթ մը ունեցած էր)։ Երկրորդ այցելութիւնը արդէն այդ ուղղութեամբ (թէեւ ոչ այլ ուղղութիւններով) քիչ թէ չատ հանդարտած զալութի մըն էր, չարժառիթ չեմ յիշեր, ու մանաւանդ հարցեր չէին ծագած։ Ինծի կը թուի, որ այդ երկրորդ այցելութեան հարեւանցիօրէն ծանօթացանք իրարու, բայց վստահ իսկ չեմ։

Երրորդ անգամ եկաւ Մայիս 1993–ին։ Այդ տարի, «Պօղոս Արզումանեան» Հիմնարկութիւնը իր չինած ու հովանաւորած «Արմենիօ – Արիեներինա» վարժարանին 25–ամեակին առիթով անոր աւելցուցած էր «Լեւոն Տէր – Պետրոսեան» կոչուած մարզարան մը, որ չինուած էր մէկ տարուան մէջ (հիմնարկէքը կատարուած էր Յունիս 1992–ին, Հայաստանի Հանրապետութեան առաջին նախագահին Ս.Ջ.Մ.Ի.ին կատարած պաչտօնական այցելութեան ընթացքին)։ Բացումի հանդիսութեան, հայ թէ արժանթինցի պաչտօնական հիւրերու եւ խուռներամ բազմութեան մը առջեւ, Մեսրոպ Սրբազանը դարձեալ կը ներկայացնէր Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը։ Կը յիշեմ, որ իր դրաւոր ճառը··· սպաներէն անթերի առոգանութեամբ կարդաց։

Զարմացայ մեկնեցայ։ Ուրկէ՞ ուր պատաներէն պիտէր։

Բայց զաղանիքը պարզեցի երբ անձամբ հանդիպեցանք։ Թարգմանել տուած էր իր հայերէն խօսքը եւ յետոյ ··· բծախընդրօրէն ընթերցումը սորված։

Իր կեցութեան ընթացքին, զանազան զործունէութիւններ տարաւ։ Անոնց չարքին եղաւ փորձ մը՝ Պուէնոս – Այրէսի մէջ «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան մասնաճիւղ մը յառաջացնելու։ Քանի մը տղաք մտանք այդ զործին մէջ, որմէ ի վերջոյ քան մը չելաւ, թէեւ եղան ովքեր յաջորդող տարիներուն, այս կամ այն դրդապատճառով մասնակցեցան կազմակերպութեան հայաստանեան ամառնային զործունէութիւններուն։

Քանի մը անգամ հաւաքաբար հանդիպեցանք Սրբազանին հետ։ Առիթով մըն ալ, տեսնուեցանք առանձինն, դլուխ – դլուխի։ Ամէն վայրկեան չէր, որ ըսուփուռքն կամ Հայաստանէն մտաւորականն պատրաստութեամբ օժտուած մարդիկ կ'այցելէին հարաւային կողմն աչխարհ, եւ ես հինէն ի վեր փորձած էի նման մարդոց հետ առանձնաբար հանդիպիլ մչտական փորձով՝ հարթել «ամպ–ք»ի առթած կղզիացումը խզելու, զիս հետաքրքրող հարցեր արծարծելու, իմացական վայելք մը ապրելու։ Երբեմն յաջողած էի, երբեմն ոչ։ Այցելուները յաճախ խճողուած օրակարգեր կ'ունենային կամ զիրենք հրաւիրող կազմակերպութիւններուն «դերինները» կը զառնան։

Հանդիպեցանք նախաճաչի մը ժամանակ, իր բնակած հիւրանոցին մէջ։ Քիչ թէ չատ պիտէր որ «քաներ մը» կը մրոտէի թերթերուն մէջ, ես ալ, ի հարկէ, ծանօթ էի իրեն, իր աչխատանքին, իր գիրքերէն մէկ քանիին։ Զիս տպաւորեց իր հանդարտ խօսելաձեւը, ուժական անհատականութիւնը, ամէն նիւթի իրազեկ ըլլալու հանգամանքը, ամէնէն աւելի՝ իրմէ բուրող համեստութիւն մը։ Խօսակցութեան ընթացքին, որմէ մասնաւոր բան մը չեմ յիչեր (զրոյցներ վերականգնելու չընդունակութիւնս աչտ տկար է), սակայն պահ մը եղաւ, երբ զիս անակնկալի բերաւ, ըսելով·

– Քեզ պէտք է Նիւ – Եորք հրաւիրելու միջոց մը գտնել։

– · · · · · · · · · ·

– Նոյեմբերին պիտի կազմակերպեմ Լեւոն Ե· Թագաւորի մահուան 600–ամեակին նուիրուած Կիլիկիոյ Թագաւորութեան պիտաժողովը։ Կրնա՞ս պատրաստել Թադաւորին եւ Սպանիոյ միջեւ յարաբերութիւններուն նուիրուած զեկուցում մը։

– Անկարելի չէ, Սրբազան, նկատի ունենալով, որ ուրիշ տուեալներ ալ ունիմ հայ – սպանական յարաբերութիւններուն մասին։

– Ուրեմն, վերջացած հարց է։

Եւ վերջացած հարց եղաւ։ Նոյեմբերին առաջին անգամ ըլլալով ոտք կը դնէի Ամերիկա։ Տպաւորիչ պիտաժողով մըն էր, որու մանրամասնութիւնները ժամանակին ընդարձակ թղթակցութեան մը նիւթ ըրած եմ («Կիլիկիան Նոր Աչխարհի մէջ», «Յառաջ», 1993, Նոյեմբեր 15 – 16)։ Միայն պէտք է աւելցնել, որ դուրսէն մէկը, ինչպէս որ ես էի, անոր ընդմէջէն կրնար լիովին գնահատել Մեսրոպ Սրբազանի կազմակերպական բացառիկ տաղանդը։

Ու պէտք է ափսոսալ, որ տասը տարի ետք, այն անձը, որու մտքի ու սրտի արգասիքը եղաւ այդ պիտաժողովը, դեռ հրատարակութեան ընթացքի մէջ գտնուող ու անոր զեկուցումները ամփոփող հատորը պիտի չկարենայ տեսնել։

Որովհետեւ այն անձը, որ առիթը ունեցած է կարդալու կամ լսելու Մեսրոպ Սրբազանը, կրնայ անվարան հաստատել, որ անոր գիրն ու խօսքը կու գային թէ՛ մտքէն եւ թէ սրտէն։ Անոնք ունէին համակող, գրաւող բան մը, ըլլային ճամբորդական նօթեր, քարող մը, պարապողական դասի մը կամ գիտական յօդուած մը։

Ան ինքզինքը պատմաբան կամ գիտնական չէ նկատած, եւ այսօր իր հեղինակութեամբ լոյս տեսած չուրջ երեք տասնեակ հատորները արժեւորելու կարելիութիւնը չունիմ, ոչ ալ տեղին է այստեղ նման արժեւորում։ Սակայն, հպանցիկ տպաւորութեամբ, Մեսրոպ Թաղիադեանցի օրագրութեան հրատարակութիւնը, Սանթիակօ տէ Գոմփոստելայի հայ ուղեւորներու պատմութիւնը, Սուրբ Սարգիսի պաչտամունքին վերադանդնումը եւ այլ նիւթեր կը բաւեն իրեն տեղ մը ապահովելու, նոյնիսկ եթէ հաճեստ ըլլայ, մեր քանասիրութեան պատմութեան մէջ։

***

Նիւ – Եորքէն ետք, ուր քանի մը անդամ անուշ զրոյցի նստելու առիթներ եղան, յաջորդ անգամ տեսայ զինքը Փարիզ, ուր Յունուար 1995–ին արձակուրդի գացեր էի։ «Երկիր եւ Մշակոյթ»ի ընդհանուր համաժողով մը տեղի կ'ունենար, ու երեք – չորս օրով վիճննայի Մխիթարեան վանքը երթ ու դարձի ճամբորդութեան մը նախօրեակին, գացի մինչեւ Ժողովին վայրը ու զինքը տեսայ։ Երկու տարի առաջուան նոյն ուժական մարդը կը մնար, ժպիտը դէմքին։

Ինչպէ՞ս մտածել, որ չորս օր ետք, Փարիզ վերադառնալով, պիտի իմանայի, թէ սրտի տագնապի մը հետեւանքով հիւանդանոց կը գտնուէր։ Ընկերս՝ այժմ հանդուցեալ Պատրիկ Թադէոսեանը, լուրը հաղորդելով, կ'առաջարկէր, որ երթայինք զինքը տեսնելու։ Չէինք գիտեր, որ ան մահուան դէմ կը պայքարէր եւ միայն կրցանք զինքը տեսնել միջանցքի մը ապակիէն՝ անդիտակից վիճակի մէջ։

Բայց ազատեցաւ։ Աստուած տուած էր իրեն ութ տարուան երկրորդ կեանք մը, որպէսզի իր մատուցած տուրքերը բազմապատկէր ու, 1997–ին Միլուոքի – Նահանդներու Կիլիկեան Առեւելեան Թեմի իր «Հանգստուէտ» պաչտօնը ձգելով, հաստատուէր Հայաստան, ազգային – եկեղեցական, կազմակերպական, հրատարակչական բուռն գործունէութեան նոր հանգրուան մը թողորելու։ «Յառաջ»ի մէջ, Եւսեբիոսի անցեալ Նոյեմբեր 15 – 16–ի քրոնիկը արդէն բաւականին քան կ'ըսէր վերջին տասնամեակին Հայաստանի մէջ իր ծաւալած ընդարձակ գործունէութեան մասին։ Ես միայն պիտի աւելցնէի, սոսկ յիշեցումի կարգով, որ իր նախաձեռնութեամբ, իր կամ ուրիշներու նիւթական հովանաւորութեամբ դէթ երկհարիւրեակ մը գիրք լոյս տեսան այնտեղ։ Իսկ որեւէ իրազեկ ընթերցող պիտէ, որ Հայաստանի մէջ հետզհետէ ծաւալող հրատարակչական գործունէութեան կարեւորագոյն համեմատութիւն մը այսօր կարելի պիտի չըլլար, եթէ Մեսրոպ Սրբազանի նման ափիւռքահայ քանի մը հոգի կամ հաստատութիւն իրենց անգնահատելի ներդրումը բերած չըլլային։ Բայց պէտք չէ մոռնալ, որ ան նոյն տեսակի արդիւնաւէտ գործունէութիւն մը ծաւալած էր ուր որ զացած էր, Սուրիայէն ու Լիբանանէն մինչեւ Իրան ու Միացեալ – Նահանգներ։

Անապատելիօրէն, գոնէ ինծի համար, կայացուցած էիմ Սահակ – Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնի մէջ։ Միտքերը թարմացնելու մտօք, խնդրեմ, տուէք ձեր կենսագրութեան կարեւոր գիծերը։

Պ· – Ծնած եմ Երուսաղէմ, 1944–ին։ Նախնական կրթութիւնս առած եմ Թարգմանչաց վարժարանը։ Աւարտելէ ետք, յաճախած եմ Երեւանի պետարուեստա – թատերական կրթարանը։ Սպա յաճախապակիի արուեստի բնագաւառէն ներս մուտք գործեցի, Առաքելական եկեղեցւոյ սպասներուն, ձեռագիրներուն գոյներէն, զարդերէն ներչնչուելով։ 30 տարիներէ ի վեր այս արուեստին մէջն եմ։ Բոլոր գոյները գործածելով հանդերձ, որպէս տիրապետող գոյն, յաճախ կը տեսնէք կապոյտը որ կը դրսեւորէ անչափ եւ անտահման երկինքը, կանանչը որ կը խորհրդանչէ կեանքը։

Հ· – Ինչո՞ւ յախճապակիի զարդարանքը։

Պ· – Ինծի համար, 1998–ի ամրան կարճ կերպով հանդիպեցանք Նոր Վիրապի մէջ։ Կը չարունակէր պահել իր նկարագրին բոլոր պիծերը, բայց իր ձայնը փոխուած էր, զարձած էր չատ աւելի ցած, զրեթէ չչուկի մը պէս։ Իր առողջական տագնապը յայտնապէս բաժին մը խլած էր իրմէ։

2000–ին ետք, Նիւ – Եորք, Նիւ Ճըրզի կատարած իր այցելութիւններուն մէկ – երկու անգամ տեսայ զինքը։ Վերջին անգամ, Փետրուար 2003–ին, Շաբաթ օր մը, աւագ բարեկամիս դասաւորումով, երեքով ճաչի զացինք Նիւ – Եորքի մէջ։ Ժամադրուեր էինք Հանրային Գրադարանին առջեւ, ուրկէ ան ելած էր իր թուային (տիժիթալ) լուսանկարչական մեքենան ձեռքը։ Առաւօտեան ժամը 10էն ի վեր զբաղած էր հնատիպ պիրքերու էջեր լուսանկարելով, էջմիածնին նուիրուած հրատարակելի հատորին համար։ Ճաչէն ու հոգեչահ զրոյցէն ետք, անշուշտ, վերադարձաւ իր զործին լծուելու···։

Ու այս մանրիկ փաստը կը բաւէ ցոյց տալու համար, թէ որքա՜ն սեւեռումով ու արագութեամբ կ'աչխատէր։ Ութ ամիս ետք, հազար էջնոց հատորը հրապարակ լոյս էր։ Ինչպէս զտան լրակազմութիւնը ցոյց կու տայ, իր կարապի երգն էր։

Մահուան վաղորդայնին, իմ անմիջական չրջապատէս զինքը մօտէն ճանչցած մարդիկ իրենց հիմնաւորուած մտահոգութիւնը կը յայտնէին այն մասին, թէ՞նչ պիտի ըլլար Հայաստանի մէջ իր սկսած ծրագիրներուն չարունակութիւնը։ Արդեօք պիտի գտնուի՞ն անձը կամ անձերը, որոնք տէր կանգնին անոնց, գործնապէս ու, մանաւանդ նիւթապէս։ Տխրող կարծիքները, պէտք է խոստովանիմ, յոռետես են։ Դեռ յոյս ունիմ, որ ժամանակը պիտի հերքէ զանոնք։

Նոյեմբերի սկիզբը ժամանած էր Նիւ – Եորք։ Քանի մը օր ետք, հեռաձայնած էի իրեն, խնդրելով ինծի անհրաժեշտ որոշ մանրամասնութիւններ վենեզուելայի հայ զաղութին մասին։ Ինք չէր մոռցած հարց տալու, թէ արդեօք կա՞ր էջմիածին այցելած որեւէ սպանացի, ճամբորդի ուղեգրութիւն, որ իր աչքին վրիպած ըլլար։ (Պատասխանը, որքան ինծի յայտնի է, ժխտական է)։

Աւագ բարեկամս մահէն օր մը առաջ հեռաձայնով խօսած էր իրեն հետ ու կըսէր ինծի, թէ զինքը լաւ զտած էր, առանց որեւէ նչանի, որ անհանգստացուցիչ բնոյթ մը կը կրէր։ Նոյնիսկ Սրբազանը իր խոր զոհունակութիւնը յայտնած էր իրեն, որ բարեհաճած էր ղրկել «Յառաջ»ի իր անճնական օրինակները, քանի որ մինչեւ Երեւան իր զարձին, թերթին աւելի քան մէկ ամսուան թիւերը դիզուած պիտի ըլլային···։

Ճակատագիրը նախատեսած էր, որ այդպէս ալ պիտի մնային։

«Յառաջ»ը հաւատարիմ ընթերցող մը կորնդուց, Հայաստանեայց Եկեղեցին՝ իր անսակարկ մէկ ծառան, իսկ հայ մշակոյթը՝ նուիրեալ սպասարկու մը։ Բոլորս տուժի մէջ ենք այսօր։

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹՈՍԵԱՆ

Նիւ Ճըրզի

ՏԵՍԱԿՈՒԹԻՒՆ ՅԱԿՈԲ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Հրատարակվում է շաբաթական 3 անգամ

Հիմնադիր՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարություն

Գլխավոր խմբագիր՝ Ռուբեն Մելիքյան

Հասցե՝ 375010, Երևան, Մաշտոցի պող., 42

Հեռախոսներ՝ 52-40-40, 52-40-41

Էլ. փոստ՝ zaravan@mail.ru

Ինտերնետային կայք՝ www.zaravan.am

Գրանցման վկայական՝ 01Ա0001

Տպագրված է «Հայաստանի Հանրապետություն» ՓԲԸ-ում

Պատվեր՝ 1-1-1-

(Շար. Ա. եջէն)

խաբէն, Հաքիմ յայտարարած է որ իրաք թաց է ռուսական բոլոր ընկերութիւններուն առջեւ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՊՈՒՇԻ ժողովրդականութիւնը զգալի կերպով քարձրացած է; «Ուաշինկթըն փոսթ»ի հարցախոյզը, կատարուած Դեկտ. 18–ին, 1001 հոգիի մօտ, ցոյց կու տայ որ Ամերիկացիներու 59%–ը կողմնակից է անոր գործունէութեան: Պուշ Սատտամ Հիւսէյնի ձերբակալութեան կը պարտի այս յաջողութիւնը: Տնտեսական քաղաքականութիւնն ալ 51%–ի կողմնակիցներ ունի:

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՄԱՂԲԻՒԻ վերաժողովը, երկրորդ անգամ ըլլալով երկու տարուան մէջ, ցնոր տնօրինութիւն յետադիմած է, ինչ որ նոր ճոխողութիւն մը կը նշանակէ: Բացումը նախատեսուած էր Ալժէ, Դեկտեմբեր 23–ին:

ՎԻՎԷՆՏԻ ԻՒՆԻՎԷՐՍԷԼԻ նախկին նախագահը Ժ. Մ. Մէսիէ պիտի չստանայ 25 միլիոն տոլարի չաո խնդրայարոյց իր հատուցումը: Զեռնարկութեան ղեկավարութիւնը տասը փոխարէն որոշած է 50 միլիոն տոլարով հատուցանել ամերիկացի եւ ֆրանսացի իր բաժնետէրերուն: Թարկուած վնասը որ հետեւանք եղած է Մէսիէի սխալ մատակարարութեան:

ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ գինեալ ուժերու յարձակում մը Ռաֆահի վրայ, պատճառ եղած է ութ Պաղեստինցիներու մահուան: Գաղտնի գծին հարաւային ծայրագոյն կէտին վրայ ձեռնարկուած յարձակումին պատճառ ցոյց տրուած է պաղեստինեան զեռնափոր անցքերու քանդումը, այն պատրուակով որ անոնք գինամթերք ներածելու գաղտնի ճամբաներ են, իսկ այդ գինամթերքը կարելի կ'ընէ Իսրայէլացիներու դէմ ոճրափորձեր գործել:

ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ իշխանութիւնները որոշ մեղմացում մը բերած էին երուսաղէմի մուտքին հաստատուած անցարգելներուն առիթ տալու համար որ ուխտաւորներ այցելեն սրբազան վայրերը: Այսուհանդերձ, աշխարհի հակողութիւնը ամէն տեղ կը շարունակուէր, արգելք ըլլալու համար քամիքազներու ներթափանցումին:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ հիւանդանոցներու հակառողջապահական միջավայրին պատճառած վարակումները արդարութեան հետապնդումին նիւթ ըլլալ սկսած են: Հանրային օդնութեան վեց աշխատողներու դէմ քննութիւն բացուած է, 1999–ին երկու հիւանդի նման վարակումով մահէն եառք: Անոնք ամբաստանուած են առանց ուզելու մահուան պատճառ ըլլալու յանցանքով:

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆի Հայրենասիրական միութեան նախագահ ու Իրաքի առժամեայ դեկավարութեան խորհուրդի անդամ Ճ. Թալապանի Թրքական իշխանութիւններուն վերադարձուցած է 11 տարի առաջ Անղարայէն իրեն տրուած դիւանագիտական անցագիրը: Ուշադրութիւն դրաւած է որ այլեւս ան կը ճամբորդէ իրաքեան դիւանագիտական անցագիրով մը: Թրքական նոյն տեսակի անցագիրը տրուած է քիւրտ միւս դեկավարին՝ Մ. Պարզանիի:

ԱԽԱԳ ՍՈՒՐԲԵՐ

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱՆԴՐԿՎԻ

ՇԱԲԱԹ, Դեկտեմբեր 27

Տօն Սրբոց Առաքելոցն
ՊԵՏՐՈՍԻ եւ ՊՕՂՈՍԻ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ, անոր անուանակոչութեան տօնին առիթով:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Դեկտեմբեր 29

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբոս առաքելոյն եւ Յովհաննու Աւետարանչին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՅՈՑՑ
ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ՊԱՇՏՄԱՆՑ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1
Գ. Օր Ծննդեան պահոց
Կաղանդ է: Տարեմուտ

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:
(Շար.)

Մարսէյլի
«ԹԱՂԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Հայկական Միջոցայ Վարժարան

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
Ծ Ն Ո Ւ Ն Դ

Տօն է համայնքի մանուկներուն համար: Այս առիթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 16–ին, Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ կը կատարէ երեկոյեան ժամերգութիւնը:

Աշխատասէր Աբովեան միջոցայ դպրոցի Հոգաբարձութիւնը եւ Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Խորհուրդը այդ նոյն առիթով կը կազմակերպեն՝

ՏՕՆԱՎԱՃԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Ժամերգութեան աւարտին, Մշակոյթի կեդրոնի Ա. Զոբաշեան սրահին մէջ կը ժամանէ կաղանդ Պապան՝ բաշխելու համար նուէրներ համայնքի բոլոր մանուկներուն:

Կը խնդրուի յայտնել թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն, ծնողներու հետ միասնաբար, դիմաւորել Հայ Կաղանդ Պապան:

Ծնողնե՛ր, մանուկնե՛ր, եկէք քաղմութեամբ միասին տօնելու Ծնունդը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Արամ Ալեքսիսեանի *մահուան 28–րդ տարելիցին ի յիշատակ Մատլէն Փափազեան 150 եւրօ 45 եւ Ժոսըլին Փափազեան 91 եւրօ 47 կը նուիրեն «Ծառաչ»ին:*

ՀԱՑ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ա. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *Յունուար* 1
Ժամը 11–ին պատարագ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համազգային – Փարիզի մասնաճիւղը իր խոր ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Տիկին Ֆլորա Մանուկեանի եւ Տօքթ. Մկրտիչ Մանուկեանի իրենց մօր եւ զոքանչին՝ եղիսաբէթ Գալուստեանի մահուան առթիւ:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle, novatrice et radicale pour apprendre à **parler, lire et écrire** l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio comprenant 2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE
organise le
Réveillon de la Saint Sylvestre
31 décembre à 20 heures 30
Soirée exceptionnelle
animée par l'**Orchestre MASSIS**
Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons
P.A..F : 100 Euros
Moins de 15 ans : 80 Euros
Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)
Renseignements et inscriptions
avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

*
**

La Section **«SEVAN»** de Vienne
présente
le Spectacle de Noël
de l'ECOLE ARMENIENNE
Le dimanche 11 janvier
à 15 heures précises
au Théâtre Municipal de Vienne

Au programme:
- Chants, danses
- Poésies, Sketches
- Théâtre sous la direction de Nareg DOURIAN en collaboration avec la Maison de la Culture Arménienne de Vienne.

Comme chaque année, le Père Noël sera au rendez-vous pour distribuer cadeaux et friandises aux enfants.

Venez nombreux les encourager...

*
**

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՓԱՐԻԶ

Կապոյտ Ծաչի Մասնաճիւղերու
Մանուկներու Օրը
Կիրակի, Յունուար 25, ժամը 14–էն 17
Salle Rossini
6, rue Drouot, 75009 Paris

Aidez les Arméniens d'Irak

Depuis la fin de la guerre, la guéilla et les attentats persistent en Irak, et visent même le siège du CICR (Comité International de la Croix Rouge), qui malgré tout, poursuit sa mission sur place.

Les besoins spécifiques des 30 000 Arméniens d'Irak ne peuvent être comblés par l'aide internationale. C'est à la diaspora de leur venir en aide.

Les Croix de Secours arméniennes ont lancé une collecte de fonds pour les Arméniens d'Irak: 60 000 dollars ont déja été réunis aux Etats-Unis.

Les Arméniens de France doivent se mobiliser pour :
— RECONSTRUCTION DES ECOLES ARMENIENNES A BAGDAD, MOSSOUL, BASSORA, KIRKOUK ET ZAKHO
— RECONSTRUCTION DE L'HOSPICE ARMENIEN DE BAGDAD,
— RECONSTRUCTION DES STRUCTURES ARMENIENNES...

Envoyez vos dons à
la Croix Bleue des Arméniens de France
17, rue Bleue — 75009 Paris
Chèques libellés à l'ordre de «CBAF — Collecte Irak»

LE PERE NOEL
Vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL DE L'ECOLE TEBROTZASSERE
Le dimanche 11 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry-le-Luron»
9, Boulevard du Midi, 93340 **Le Raincy**
Après midi animée par
RAFFI
Spectacle des enfants — Chorale de l'Ecole — Spectacle surprise
Buffet — Tombola
Distribution des cadeaux par le PERE NOEL
Renseignements à l'ECOLE TEBROTZASSERE : **01 43 81 01 72**
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres
Entrée gratuite

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27-28
SAMEDI - DIMANCHE
27-28 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար· 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար· 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·845

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·845

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՑԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՀԱԲԵԿԶԱԿԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔՆԵՐՈՒ չուրջ հատած լուրերը, պատճառ եղան որ Դեկտեմբեր 24–ին եւ 25–ին, Փարիզ – Լոս – Անճըլըս եւ Լոս – Անճըլըս – Փարիզ 6 թռիչքները չկրնային եւ հարիւրաւոր ճամբորդներ պանդոկ փոխադրուին: Այս առընչութեամբ, ԱՄՆ–ու Արտաքին Նախարարը հեռաձայնած էր Ֆրանսայի իր պաշտօնակիցին եւ դիմում ներկայացուցած այդ ուղղութեամբ: Տ· ոը Վիլըփէն դիմած էր Մաթիւնեոնի եւ որոշումը տըրուած էր: Ծանօթ է որ ԱՄՆ սարսափի մէջ կ'ապրի եւ վախ կայ որ Ալ – Քաիտա ահաբեկչական արարքի մը դիմէ Ծնունդին: Վտանգը կեդրոնացած էր ռեւտրական օդանաւերու նկատմամբ ամերիկեան դիծերու վրայ: Ահազանգի մէջ էին նաեւ եւրոպական այլ երկիրները: Կասկած կար թունաւոր ճամբորդի մը կապակցութեամբ, բայց, քննութենէ ետք, հաստատուեցաւ թէ նման ճամբորդ չկար: Դեկտեմբեր 26–ին դէպի Լոս – Անճըլըս թռիչքները վերսկան:

ԻՐԱՔի ՄԷՋ, Ծնունդի օրերուն ալ հանդարտութիւն չտիրեց եւ զանազան միլիզէկներու հետեւանքով ամերիկացի չորս պինուորներ սպաննուած են: Ճարճատումները կը կեդրոնանան Պաղտատի կեդրոնին վրայ, ընդհանրապէս: Դեկտ· 25–ին, կրակոցները թիւրալից ունէին Շերթոն պանդոկը եւ Պարսկաստանի եւ Թուրքիոյ դեսպանատուները: Քրտական էրպիլ քաղաքին մէջ ալ, անճնասպանական ռճրափորձ մը գործուած է պատճառ դառնալով հինգ Իրաքցիներու մահուան եւ աւելի քան հարիւր վիրաւորներու: Այս մթնոլորտին մէջ է, որ քրիստոնեաները փորձած են Ծնունդը տօնել: Ամերիկացի պինուորները կրցած են հեռաձայնել իրենց ընտանիքներուն: Ոմանք նուէրներ ալ ստացած են: Ծնունդի կէս գիշերուան պատարագը ընդունած է ապահովութեան համար եւ վոխարինուած ժամերգութեամբ մը կէսօրէ յետոյ:

ԻՍՐԱՑԷԼ – ՊԱղԵՍՏԻՆ ճակատին վրայ ալ, Ծնունդը արիւնալի բնոյթ ունեցած է: Իսրայէլեան բանակը խուժում մը կատարած է Գազա, սպաննելով հինգ Պաղեստինցիներ: Իսրայէլի համար, արարքին թիւրախը ճշդուած էր: Քիչ ետք, Թել – Աւիվի հանրակառքի կայանի մը առջեւ է, որ 18–ամեայ պաղեստինցի քամիքազ մը կը պայթեցնէր կրած ռումբը: Չորս մեռեալ կար: Ինչ կը վերաբերի Իսրայէլեան յարձակումին, թռանիմը է որ Իսրայելացիք կրակ բացած են, ստացուած տեղեկութեանց հիման վրայ, կառքի մը վրայ, որ կը փոխադրէր իսլամական ճիհատի մէկ պինուորական ղեկավարը՝ Մոքսէէլ Համիտ եւ կառքին մէջ գտնուող չորս ուրիշ Պաղեստինցիներ ալ մեռած են, ներառեալ 15–ամեայ պատանի մը: Թել – Աւիվի ռճրափորձին ոէր եղած էր Պաղեստինեան Ազատագրական ճակատը: Պաղեստինեան իշխանութեան վարչապետը դատապարտած է երկու արարքները:

ՊՍՊԸ, հակառակ բացայայտ յոգնութեան, պատրաստ կէս – դիչերուան պատարագին եւ յաջորդ առաւօտն ալ իր օրհնութիւնը տուաւ աւելի քան 50 լեզուներով: Անգամ մը եւս խաղաղութեան կոչ ըրաւ, ցաւ յայտնելով որ դեռ չատ արիւն կը հոսի աշխարհի մէջ: Բեթղեհէմի մէջ, Ծնունդը կրկին մռայլ էր եւ Արաֆաթ արտօնութիւն չունէր ներկայ ըլլալու համար պատարագին: Օտար ուխտաւորներու թիւն ալ նուազ էր:

ՓԱՓԻՍՏԱՆի նախագահը՝ Մուշարաֆ, երկրորդ անգամ ըլլալով, մահափորձէ մը փրկուած է Դեկտեմբեր 25–ին եւ քիչ ետք, ողջ առողջ երեւցած է հեռատես – սիլէն: Նախորդ արարքը պատահած էր Դեկտեմբեր 14–ին եւ միայն նիւթական վնասներ պատճառած: Այս անգամ, անճնասպանական կառքով է, որ մահափորձը գործուած է, յարձակողները երկու կառքերու մէջ տեղ գտած էին եւ փորձած են մտնել նախագահական կառաշարէն ներս: Առաջին կառքը պայթած է, ապա, երկրորդ մը նոյն փորձը ըրած է, վնաս պատճառելով միայն երեք կառքերու, ներառեալ ան որու մէջ էր նախագահը: Նախագահը կ'ամբաստանէ ահաբեկիչները: Իրեն դէմ եղած մեղադրանքն այն է որ ամերիկամէտ քաղաքականութիւն կը տանի: Նախագահը, վերջին տարիներուն, բազմաթիւ նշանակումներ ըրած է պինուորական բարձրագոյն խաւին մէջ, բայց, բոլորովին չի կրնար ապաւինիլ բանակին վրայ, որ խլամապաշտ ախորժակներ յոյց կու տայ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆի հարաւ – արեւմտեան շրջանը, բնական կազի պաշարի մը պայթումը պատճառ եղած է 191 հոգիի մահուան եւ քանի մը հարիւր վիրաւորներու: Արկածը պատահած է Դեկտեմբեր 23–ին, ժամը 22–ի չուրջ: Պայմանները ծանօթ չեն: Հաշուեկշիռը առժամեայ բնոյթ ունի, աղէտը բաւական մեծ է:

ԱԴՐԲԵՋԱՆի ՄԷՋ մարդու պաշտամունքի դրեթէ ստալինեան բոլոր ձեւերը յայտնութիւն առած են: «Ենի Ազրբէյջան» կուսակցութիւնը առաջարկած է բաքուն վերամկրտել Հայտար Ալիեւի անունով, իսկ Բաքուի քաղաքապետը առաջարկած է երկրին անունը փոխել ու վերջերս մահացած նախագահին անունը տալ անոր: Այսպէս, եթէ առաջարկը ընդունուի, երկիրը պիտի կոչուի Հայտարիստան, քնարկիչներն ալ Հայտարցիներ...

ԳՈԹՈՆՈՒԻ (ՊԷՆԷՆ) օդակայանէն թռիչք առած պահուն խակ է, Դեկտեմբեր 25–ին, որ լիբանանեան ԻԻԹԱ ընկերութեան պատկանող օդանաւ մը ջախջախուած է: Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, 90 մեռեալ կար, 20 հոգի փրկուած էին: Օդանաւը Պէյրութ կ'երթար եւ զոհացած ճամբորդները գլխաւորաբար Լիբանանցի են: Կան նաեւ անհետացած անձեր: Օդանաւը 141 հոգի կը փոխադրէր:

ՊԱՐԱԿԱՍՏԱՆի հարաւ – արեւելեան շրջանը, Թեհրանէն 1000 քիլոմեթր հեռու, գօրաւոր երկրաշարժ մը պատահած է Դեկտեմբեր 26–ի վաղ առաւօտեան, 6,6 ուժգնութեամբ Ռիխթէրի բաց աստիճանաչափին վրայ: Առաջին տեղեկութիւն, զոհերու թիւը յայտնի չէր, չատեր մնացած էին աւերակներու տակ: Քարուքանդ էր պատմական Պամ քաղաքը: Վախ կար որ հաշուեկշիռը ծանր ըլլայ:

ՓԱՓԻԻՔ ՏԻՎԻԶԵՆԱՆ, Տեղական Ազատութեանց Պատուիրակ նախարարը, նամակով մը Նոժան–սիւր–Մարնի քաղաքապետին, կը դատապարտէ անոր ընթացքը, ինչ կը վերաբերի ապագայ ամուսնացողներու դրուած պայմաններուն: Քաղաքապետը՝ ժագ Մարթէն (ԻԻ–ԻՄ–ՓԷ) բոլորովին արժելած էր կրօնական, փիլիսոփայական, սեռուիքալ կամ քաղաքական որեւէ յուսական նշան: Տէվիզեանն կը յիշեցնէ որ քաղաքային պահակը, յաճախ, միակ արարողութիւնն է, որ կը նուիրագործէ միութիւն մը եւ բնական է որ արտայայտուի իրենց աւանդութիւնները:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՅԻՍՈՒՍ – ԿԱՂԱՆԴ – ՀԱՐԻ ՓՈԹԵՐ

Ֆրանսական մամուլը արձագանգեց հոլանտական մամուլի գործակալութեան մը կատարած հարցախոյզին արդիւնքնե – րուն. անոնք չհմեցնող էին ու դրեթէ անհաւատալի: Նախաձեռնարկ գործակալութիւնը փորձած էր չափել Ծնունդի մասին ժողովուրդին գիտցածը ու յայտնուած էր թէ պատասխանող 750 անձերու 26%–ը ամբողջովին կ'անգիտանայ անոր բնոյթը: Վեց տարուս մը աստուածաչնչական դրուագ մը նշած էր որ ոչ մէկ կապ ունէր Յիսուսի ծնունդին հետ: Աւելի'ն. հարցապնդուած ոչ քրիստոնեաներու 65%–ը դիտէր թէ ի'նչ է Ծնունդը, մինչ բողոքականներու 29%–ը, կաթոլիկներու 26%–ը ոչ մէկ գաղափար ունէր այդ մասին:

Նոյն հետաքրքրութենէն մղուած հարցախոյզ մը տարբեր արդիւնք կու տա՞ր Ֆրանսայի, կամ եւրոպական այլ երկրի մը մէջ: Հաւանաբար ոչ: Ճաշակները, դիտելիքները, մօտեցումները հարթեցը – նող, իւրայատկութիւնները ջնջող գլոբալիզմի ազդեցութեամբ կը դառնայ որ ո'չ սահմաններ, ո'չ հեղինակութիւններ կը զօրեն պատասխան կանգնելու անոր:

Պէտք է ուսել ինչ որ կը թելադրուի, կը ծանուցուի. պէտք է հաղորդիլ նորոյթին հրահանգածը, մտածել... ատոր հարկ իսկ չկայ, քանի որ կան այդ գործը ամբողջ ընկերութեան համար ստանձնածներ: Անոնք կ'ըսեն թէ ի'նչ դիրք պէտք է ունենալ ապրիլին հարցին մէջ: Ու աւելորդ է անդրադառնալն իսկ թէ ամէնուն վրայ կը ծածանի դիւրհզօր Շուկայատանի դրօշը: Կատարեալ հօտի ու հօտապետ յարաբերութիւն մը ուր առաջինը քաղկացողներս հրու – հնազանդի պատկերին պահ ու երջանիկի գոյներն ալ աւելցուցած ենք:

Այդպէս է որ կը կորսուին աւանդութիւններ, ժողովուրդներու ինքնութեան հիմնաքարէն մասնիկներ, դարաւոր փորձառութիւններու կուտակածը. ու անոնց տեղ մնացած մերկութիւնները կը թելադրուի ծածկել չուկային փայլուն, դունատուր, հոտաւէտ ու քաղցրահամ ապրանքներով. որքան սուղ ըլլան անոնք, այնքա՛ն լաւ: Ալ այդ մթնոլորտին մէջ ինչո՛ւ զարմանալ որ Ծնունդը արդէն բազմութիւններու մէկ քառորդին համար ամավերջի նուէր դնելու տօնն է: Կամ տօներէն մէկը: Ցիսո՞ւս: Բայց ան միւս անունը չէ՞ սպիտակ պեխ ու մօրուքով կարմրագեստ սա ծերուկին որ նուէ՛ր, նուէ՛ր կը բերէ մեծին ու պզտիկին: Կը բօնքի դա՞ս, ըսիք... չէ՛, ի՛նչ կ'ըսէք, մամիկական բառերը մենք չատոնց մէկդի դրած ենք. հիմա Հարի Փոթէր կը կարդանք, Հարի Փոթէր կը դիտենք, Հարի Փոթէր կ'ուտենք, Հարի Փոթէր կը խըմենք, Հարի Փոթէր կ'ներարկենք:

Զարմանա՞լ հարցախոյզին արդիւնքները...

Թ. ԱՐՓԻ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 24 / 26)

ԱԲԽԱԶԻՈՑ ՄԷՋ ՀԱԿԱՀԱՅ ԱՐԱՐՔ

Վրացական մամուլին համաձայն, Աբխազիոյ Գալիի շրջանին մէջ հայկական դպրոցի եւ եկեղեցիի մէջ պայթում տեղի ունեցած է եւ երեք Հայ սպաննուած են: Աբխազիոյ մէջ շատ վատթարացած է Հայերու հանդէպ վերաբերումը եւ Սուխումիի մէջ հակահայ մակագրութիւններու կարելի է միշտ հանդիպիլ, ինչ – պէս տեղեկացուցած է «Ռեզոնանս» թերթը: Հոն ըսուած է նաեւ թէ Հայաստանէն պատուիրակութիւն մը գացած է տեղւոյն վրայ, հաշտութեան եղր փնտռելու: Հայաստանի Արտաքին գործերու նախարարութիւնը ոչ հերքած է լուրը, ոչ ալ հաստատած:

***

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ ՉԻ ԼՈՒԾԵՐ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԸ

Ռուսաստանի Դիտութեան ակադեմիայի Եւրոպայի հիմնարկին տնօրէն ու նոյն հիմնարկին «ՀԱՊ–ի կեդրոն» բաժնին վարկավարը Դ. Ֆուրման Բաքուի մէջ դիմաժողովի մը եւք պատասխանելով լրագրողներու Ղարաբաղի մասին հարցումին, ըսած է թէ Ռուսաստան չի պատրաստուիր այդ հակամարտութիւնը լուծել եւ պիտի չլուծէ: Ան ոչ մէկ ծրագիրը ունի այդ ուղղութեամբ, ոչ իսկ որեւէ գաղափար, թէ պէտք է լուծել այդ խնդիրը: «Կարելի չէ ըսել թէ Ռուսաստան հետաքրքրուած չէ Ղարաբաղի կայունութեամբ, սակայն, ռուսական իշխանութիւնները չափազանցուած ցանկութիւններ չունին Ադրբեջանի մէջ ներդրումներ փնտռելու եւ ան խորհրդարանական հանրապետութիւն ալ չէ որ հոն Ադրբեջանի շահերը պաշտպանող խմբակցութիւն պտնուի: Ռուսաստանի նախագահական ընտրութիւնը իր հետաքրքրութիւնները ունի եւ «պահածոյ» դարձած հակամարտութիւն մը չահաւէտ է անոր համար» ըսած է Ֆուրման:

***

ՆԱՂԴԱԼԵԱՆի ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Դեկտեմբեր 24–ին չարունակուած է հեռատեսիլի ու ձայնասփիւռի վարչութեան նախագահ Տ. Նաղդալեանի դատին վերջնաւորութիւնը: Ամբաստանեալներէն Գ. Շահսուազեան ըսած է թէ ոճիրին դամբը պիտի տար Սարգսեաններու զարմիկը Յովհաննէս Ցարուքիւնեան որ ծանօթ է «Ալէր» մականիւղով: Ամբաստանեալ Գ. Պետրոսեան մերժած է վկայել ու պատասխանել հարցումներուն: Գ. Շահպազեան բացատրած է թէ լրագրողին ոճիրին փոխարէն 100 հազար տոլար պահանջուած է. եւ երբ Զ. Ցարուքիւնեան սպանութենէն ետք իրեն զրած է թէ «գործը կատարուած է», ինք գացած է Աբարատ, Արմէն Սարգսեանի տունը ու վերադարձին յանձնած է 25 հազար տոլար. աւելի ետք իրեն 20 հազար տոլար ալ տրուած է: Դատը կը չարունակուի:

***

Ս. ՍԱՐԳՍԵԱՆի ԴԻՄ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ԴԱՏԸ

Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ Պաշտպանութեան նախարար Ս. Սարգսեանի դէմ մահափորձ պատրաստելով ամբաստանուած նախկին սպայ Լեւոն Աբրահամեանի դատը: Իրեն մեղադրեալ նկատուած Ա. Նարիմանեանի մասին ան ըսած է թէ ինք 500 տոլար տուած չէ իրեն, պարզապէս գործիք գնելու համար, քանի որ լուրջ մտադրութիւն ունեցած չէ Ս. Սարգսեանի դէմ մահափորձ կազմակերպելու: Խնդիրը յայտնուած էր երբ Ա. Նարիմանեան Օգոստոսին աղջկայ ապահովութեան դրաւոր տեղեկատուութիւն կատարած էր պատրաստուող մահափորձին մասին:

ՀԻՆԳ ՀԱԶԱՐ ԴՐԱՄԻ ՏԽՈՒՐ ՆԻԹ

Պատշաճութեան չատ յարիր չէ, անշուշտ, տօնական օրերու չողշողուն ու ազմկալի մթնոլորտին մէջ գրել, յիշեցնել տխուր բաներու մասին. բայց, երբ անմիջական իրականութեան մաս կը կազմեն անոնք եւ երբ պոռոտ փայլերն ու բազմութիւններու անհասկնալի խուճապը չեն կրնար մէկդի դնել տալ որոշ տեղ, անբաղձալի, նաեւ դրեթէ անհատաւորի այդ վակռիծները, անխուսափելի կ'ըլլայ զանոնք ալ դետեղել կաղանդ կոչուած չուկային մէկ անկիւնը: Դոնէ շլացում – ները սահմանափակելու, «միւս էջ»ի մը դոյութիւնն ալ չմոռցնելու մղումով:

Ճիշդ է որ Ֆրանսական, յատկապէս փարիզեան միջավայրը, ինչպէս աշխարհի բոլոր մեծ ու չքեղ ոստանները, ամէնէն բնական ձեւով ունին այդ յիշեցումին գործը կատարողները: Մուրթը իջնելէ ետք, կարելի չէ անցնիլ մեծ պողոտայէ մը, հրապարակէ մը, առանց նչմարելու մայթին մէկ անկիւնը, մերթոյ օդի անցքի մը երկաթէ ճաղին վրայ փռուած խշտեակին մէջ, քայլ մը անդին եկեղեցիին, կամ վաճառատան զարդալոյսերուն դուռնաւոր չողերուն տակ քնացող անտունը:

«Մարդկային պատմութեան ո՞ր շրջանին է որ թշուառութիւնը քայլ չէ պահած ճոխութեան, շռայլութեան, շուայտութեան հետ» պիտի ըսեն չբացայայտուած փիլիսոփաները: Արդարացի մատնանշում է այդ մէկը, սակայն, հակադրութեան տարուէ տարի աւելի անբաղդ երեւոյթները եւ մանաւանդ անոնց հանդէպ ցոյց տրուած փառատոր անփութութիւնը, միշտ կ'արժէն քանի մը տողի, կամ խօսքի անդրադարձ մը:

Հայաստանէն տրուած թշուառութեան պատկերը հիմնովին տարբեր է այլեւս ընթացիկ դարձածներէն – մուրացկան, անտէր երախաներ, փողոցը արեւածագէն կուտ ծախող մամիկներ, մարմնավաճառ երիտասարդուհիներ, եւ այլն... պարանոց – խաղատուն – դիւերարբոյն երրորդութեան հետ անոնց ստեղծած հակադրութիւնն ալ այլեւս նչելի պարագայ իսկ չի նկատուիր: Ի՛հ, Երեւանը այլեւս մեծ քաղաք է, բոլոր միւսներուն պէս ու հան ալ սերճանքն ու թշուառութիւնը կը դոյակցին ամէնէն բնական բանին պէս; Ինչի՞ կը ծառայեն քարտուներն ու ամօթանքը. կամ նոյնիսկ զարմանքը, արժանապատուութեան աւելորդ հարցադրումները:

Այս մօտեցումին ամէնէն անկեղծ ջատագովն ալ, վստահաբար, դոնէ պահ մը պիտի կարկամի, կարդալով 13 տարեկան Քրիստինէին պատահածը: Ան որը չէ, ունի հայր, մայր որոնք իր դժբախտութեան աղբիւրը եղած են, գինքը հինգ հազար դրամի (ոչ իսկ 10 տոլար) վաճառելով իրենց դրացիին: Կատարուածին անդրադարձած է Կարինէ Դանիէլեան («Ազգ», Դեկտեմբեր 4) երեք տարի ետք, վստահաբար նոր տեղեկանալով: Թերթին խմբագիրն ալ վերջին էջին վրայ տեղ տուած է նիւթին, «Ցատակում» վերտառութեամբ սիւնակներու մէջ:

Հարկ կա՞յ բացատրելու որ երբ 2000 թուականին Ցարութիւն Ցարութիւնեան կոչուած հայրը 13 տարեկան աղջիկը վաճառած է, կ'ըսուի, պէտք է հասկնալ. «համաձայնել դրամի դիմաց աղջկան յանձնել անթոյլատրելի յարաբերութիւններ»: Առաջինին կը յաջորդէ երկրորդը, երրորդը եւ աղջկան վաճառքը «արդէն փող աշխատելու մէջոց» կը դառնայ ծնողքին համար: Անոնք ոստիկաններուն ճնշումին տակ խոստովանած ալ են թէ աղջնակը «սկիզբ յարաբերութիւններէ յետոյ միշտապէս վատ է ղգացել եւ ամէն անգամ փորձել է հրաժարուել»: Բայց մայր ու հայր դործի անթերի բաժանումով յաջողեր են եկամուտի այդ աղբիւրը բաց պահել: Ամէն անգամ որ նոր «գործ» ներկայացեր է, հայրը կինը ղրկեր է աղջիկը համոզելու եւ «չի եղել այնպէս որ մայրը չկարողանար «համոզել» աղջկան»...

Բան մը կը փոխէ՞ կատարուածին լեզուէն, կարդալ թէ այդ ընտանիքը քնակութեան որոշ վայր չունի, թափառական է, չուրջը միշտ դինով ու կասկածելի տիպարներ կը խմբէ, վերջին անգամ Պուէրկինի փողոցի իրենց կացարանէն դրացի – ները վռնտած են դիրենք:

Քրիստինէին պարագան լոյսին եկած է, երբ ոստիկանները դինքը տեսած են փողոցը թափառումի ընթացքին ու տարած են Հայ օգնութեան Ֆոնտին անչափահասներու կեդրոնը: Բժշկական ու հոգեբանական քննութիւններով պարզուած է թէ աղջնակը սեռային բռնութեան ենթարկուած է: Ոստիկանները գտած են դինքը երբ աղբանոցին մէջ ուտելիք կը փնտռէր: Ան, ստուգուած է որ տասը – ճանաչ չէ, տեւականօրէն կը խօսի կրած հոգեկան ցնցումին մասին եւ բառերը դժուարութեամբ կ'արտասանէ:

Ներկայիս փոխադրուած է կապանի մէջ գործող յատուկ կրթական հաստատութիւն մը ուր պիտի ուսանի, մասնագիտութեան մը տէր ըլլայ ու ամէնէն կարեւոր՝ տանիք մը ունենայ գլխուն վերեւ:

«Շատ կեանքը մարդկանց կարող է հասցնել ահա այսպիսի պատմութիւնների» կը դրէ լրագրողուհին, յատնի ափսոսանքով աւելցնելով ալ թէ նման թափառական արարածներու համար տակաւին կարելի չէ եղած դիւերային օթեւաններ կառուցել ու գոնէ օրը ժամ մը տաք ճաշ տալու մասին մտածել:

Կարելի՞ է հինգ հազար դրամի սիրոյն ցեխը նետուած, ոտքի կոխան եղած մանկութիւնը հատուցանել այսօր 16 տարեկան Քրիստինէին: Անոր որ տառերը չի ճանչնար, կցկտուր բառերով կը խօսի, բայց դարու մը դառնութիւն կը կրէ հոգիին մէջ: Նոյնիսկ եթէ կարելի ըլլար, ո՞վ պէտք է հատուցանէր. հայր կոչուա՞ծը, անոր մեղսակից մա՞յրը, ժամանա՞կը, ընկերութի՞ւնը, բոլորը միասի՞ն:

Տօնական օրերու ապուշ լոյսերը պահ մը մոռցող այս դրուագը եւս պատառ մը մեր կեանքն է ու այդ հանգամանքով ալ իրաւունք ունի վրդովելու, զզուանք, կամ դառնութիւն պատճառելու: Պէտք է հաւանօրէն կեդրոնանալ Քրիստինէին «տոնական»ին վրայ որ կապանի կրթական յատուկ համալիրէն տրամադրուած անկիւնն է:

Հոգ չէ թէ ան վառն հեգնանք մը կը պարտցնէ ուրախի, տխուրի մեր ընկալեալ կաղապարներուն վրայ, քանի որ մինչեւ այսօր նման օրերու մէջ գորշ վիրապի մը կը բանար մտածումը թէ որքանոց, դիւերօթիկի մէջ ծնողքէ, տունէ հեռու երախաներ կը մնային իրենց կարօտներուն հետ միա – մինակ:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆ ..
ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ – ՏԱՐԵԳԻՐՔ

Գլխաւոր խմբագիր՝ ՍԷՆ ԱՐԵՒՇԱՏԵԱՆ

«Մատենադարանի բարեկամներ»
Բարեգործական Հիմնադրամ – 2004

Գլխաւոր հովանաւորող «Գալուստ Կիւլպէնկեան» Հաստատութեան Հայկական համարնքների բաժին:

Սուրիահայ Համայնքի

ՎԱՐԴԳԷՍ ՏՕՆԱՊԵՏԵԱՆԻ «ՄԱՐՈՒԹԱՇՈՒՆՋ» ՀԱՏՈՐԻՆ ԳԻՆԵՋՕՆԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

ՀԱԼԷՊ («Ցառաջ»). –

Պոսթընի մերձակայ Լօուըլ քաղաքի բնակիչ՝ 80-ամեայ Վարդգէս Տօնապետեան, 2000 թուականի վերջերը Միացեալ – Նահանգներու մէջ լոյսին բերած էր աննախընթաց ու եզակի հրատարակութիւն մը, «Մարուքաշունչ» խորագրեալ, որ ունէր երկբարբառ բովանդակութիւն (Սասնոյ բարբառով եւ արեւմտահայերէն աշխարհաբարով) եւ ուր մէկտեղուած էին իր գրչին պատկանող տասնեակ մը պատմուածքներ եւ յուշագրութիւններ:

Օգտուելով «Մարուքաշունչ»ի ծերունազարդ հեղինակին Հալէպ այցելութենէն, Տարօն – Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութիւնը մեծարանքի հանդէս մը սարքեց իր այս երէց հայրենակիցին ու երբեմնի դործօն վարչականին ի պատիւ եւ դինեձօնով մը գրասէր հանրութեան սեփականութիւնը դարձուց անոր հեղինակած հատորները:

Այս տոհմիկ գրական ձեռնարկը կայացաւ Հինդշաբթի, Դեկտեմբեր 18-ի երեկոյեան, Հալէպի Արամ Մանուկեան Ժողովրդական Տան «Լեւոն Շանթ» սրահին մէջ, ներկայութեամբ հալէպաբնակ Տարօնցի մեծաթիւ հայրենակիցներու: Երեկոյթը կը հովանաւորէր Բերիոյ Թեմի Հայոց առաջնորդ Սուրէն Արք. Գալթաքոյեան, որ նմանապէս ներկայ գտնուեցաւ հանդէսին, իր կողքին ունենալով Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ քահանայից դասէն՝ Տարօնցիներու ծխատէր հովիւ Յուսիկ Ա. Քհնյ. Սեդրակեանը:

Վարդգէս Տօնապետեան, որ Հալէպ կ'այցելէր չուրջ քսան տարիներու բացակայութենէ մը ետք, այդ գիշեր ապրեցաւ իր կեանքին անմոռանալի պահերէն մէկը՝ իր երբեմնի բարեկամներն ու հայրենակիցները վերագտած ըլլալու անսահման ուրախութեամբ:

Երեկոյթին բացման խօսքը արտասանեց Հայրենակցական Միութեան վարչականերէն եւ այս ձեռնարկին դլխաւոր դարբիններէն Մակար Մակարեան, որ մասնաւորաբար կանդ առաւ Վ. Տօնապետեանի Սասունցիի դիմագծութեան վրայ, ընդդծեց անոր մտաւորական չեշտուած յատկութիւնները, յետոյ կենսագրական հակիրճ տեղեկութիւններ փոխանցեց հիւրին մասին: Կը պարզուէր, որ մեծարեալ հեղինակը պարզապէս չրջանաւարտ էր Հալէպի Հայկազեան նախակրթարանէն եւ հայերէնի իր համուելութիւնը կը պարտէր իր կեանքի առաջին՝ դրաշարութեան: Ան վերջին ներկայացուցիչն էր ինքնուս սերունդի մը, որ թախտն ուներ մտքին ճանչնալու տիւրքահայ ճակատի երբեմնի համբաւաւոր խմբագիրները. – Շաւարշ Միսաքեան, Մինաս Թէօլէօլեան, Մանուկ Աբեղեան, Կարօ Սասունի, Եղուարդ Տարօնեան, Անդրանիկ Ծառուկեան, Սիմոն Սիմոնեան, Պօղոս Սնապեան եւ այլն:

Մեծարանքի այս ձեռնարկին միակ բանախօսն էր հայ մամուլի սիրուած աշխատակիցներէն Լեւոն Շառոյեան (ինք ալ իր կարգին՝ Սասունցի ընտանիքի մը շառաւիղը), որ ունեցաւ չուրջ մէկ ժամ տեւող չատ տպաւորիչ ելոյթ մը, ներկաներուն ճանչցնելով մեծարեալ հեղինակն ու անոր գիրքը:

Շառոյեան բացատրեց, թէ ինք 17 տարի շարունակ նամակագրական սերտ կապեր պահած էր մեծարեալին հետ, առանց պայն անձամբ ճանչնալու: Տօնապետեանէն ստացուած բազմաթիւ նամակները, ըսաւ ան, անթերի նամակագրութեան ուշագրաւ նմոյշներ էին, եւ ուր հայերէն լեզուն կ'ապրէր իր ամենագեղեցիկ մակարդակին վրայ: Այս տեսակէտով ալ, Վ. Տօնապետեան հայերէն նամակագրութեան ախոյեան մը կը հանդիսանար՝ ամէն քանէ առաջ:

Այնուհետեւ մանգալով «Մարուքաշունչ» գիրքի էջերուն մէջ, բանախօսը լայն բացատրութիւններ տուաւ հատորին բովանդակութիւնը կազմող պատմուածքներուն մասին, մասնաւորաբար կանգ առնելով "Զօհրապին յիշատակը ուխտագնացութիւնը դէպի Սասուն եւ Մարուքայ սար" խորագրեալ վիպակին վրայ, որուն հոգեգրաւ մանրամասնութիւնները ունկնդրուեցան լարուած ուշադրութեամբ եւ կարօտալից ապրումներով: Հաղորդական եւ դիւրըմբռնելի ոճով մատուցուած այս բացատրութիւնները այն տպաւորութիւնն ստեղծեցին՝ թէ ներկաները իրե՛նք ալ, մտովի, ուխտագնացութիւն մը կատարեր էին դէպի Սասնոյ վեհաշուք եւ նուիրական լեռը...:

Իր բանախօսութեան վերջին բաժնով՝ Լ. Շառոյեան ընդդծեց առանձնայատկութիւնները նորատիպ այս գիրքին, զոր նկատելով հայ բարբառագիտութեան ընծայուած կարեւոր ներդրում մը: Առաջին (եւ հաւանաբար վերջին) անդամ է որ արտասահմանի մէջ Սասնոյ բարբառով դրի առնուած հատոր մը լոյս կը տեսնէր, եւ ատիկա՝ մէկու մը կողմէ, որ հակառակ Հալէպ ծնած ըլլալուն՝ կատարելապէս տիրապետած էր այդ բարբառին եւ զայն դարձուցած դրական ստեղծագործութեան մը հիմնական առարկայ: Վարդգէս Տօնապետեանի անունէն եւ մականունէն թելադրուած բառախաղային սրատեսութիւնները՝ Շառոյեան աւարտին բերաւ իր բանախօսութիւնը եւ թելադրեց որ «Մարուքաշունչ»ը անպայման արժանի տեղ գտնէ Տարօնցի ընտանիքներու դրադարանին մէջ:

Ցայտագիրը չարունակուեցաւ դեղարւեստական կոկիկ բաժնով մը, ուր դէր ստանձներ էին Ցակոբ Շառոյեան (երգ), Հայկուհի Կիրակոսեան (դաշնամուրային նուագ), Հուրի Տօնոյեան (արտասանութիւն) եւ Մատլէն Մակարեան (ընթերցում):

Ի վերջոյ՝ իր սրտի խօսքն արտասանելու հրաւիրուեցաւ Վ. Տօնապետեան, որ հակառակ իր տեսողական դժուարութիւններուն՝ տիրական ոճով կարդաց բոցաշունչ եւ մերթ յուզիչ պատգամ մը, համեմատած՝ Սասնոյ բարբառով ճոխացած ուշագրաւ հատուածներով: Նշեց, որ իր գիրքին պատրաստութեան դլխաւոր նպատակն եղած է «Հայաստան ապրող մեր էրկրացոց ու վրդ աշխըրհի չորս թեւերուն չոլթփող Սասունցի ու Տարօնցի ճըռիել խորդերուն» հասցնել Մարուքայ սարին ներզոր չունչը...: Ցետոյ նկատել տուաւ, որ այս գրքին խոնարհ հերոսները չփման մէջ եղած էին իր հետ տասնամեակներ շարունակ. ու երբ կնքեր էին իրենց անցաւոր կեանքը, ինք զանոնք պահեր էր իր ներաչխարհին մէջ, շարունակեր էր հոգեպէս կենակցիլ անոնց հետ, օր մըն ալ ահա այսպէ՛ս դուրս բերելու համար այդ մեռելները իր հոգիին պահարանէն...:

Հնչած էր ժամը դիւնեձօնին:

Հանդիսավարին հրաւէրով՝ քեմ հրաւիրուեցան Առաջնորդ Սուրէն Արք., Ցուսիկ Քահանայ, Տարօն – Տուրուբերանի Հայրենակցական Միութեան երիցագոյն անդամներէն Տիգրան Մակարեան եւ Հայկ Աւետիսեան, միութեան այժմու առենապետ Տարօն Մակարեան, ինչպէս նաեւ օրուան բանախօսը՝ Լեւոն Շառոյեան, որոնք չրջապատեցին մեծարեալը եւ հուսկ կարդալ՝ կարմիր դինի հեղուցին «Մարուքաշունչ»ի մէկ օրինակին վրայ, յաւերժութիւն մաղթելով հայասատ Գիրին ու Գիրքին: Պատկերը առինքնող էր ու ներկաներուն խանդավառութիւնը հասած էր իր գագաթնակէտին:

Գինեձօնին «Հուսկ Բանք»ը արտասանեց Սուրէն Արք. Գալթաքոյեան, որ ունեցաւ նոյնքան խանդավառ ելոյթ մը, ներբողելով մասնաւորաբար այն հայրենասէրը՝ որ գիրքի եւ մշակոյթի պաշտամունքը ուղենիշ ընտրած էր իրեն տեսարար: Կտակ մը ու անկորնչելի ժառանգ մը նկատեց Սասնոյ բարբառով գրուած նորատիպ հատորը եւ բարեմաղթութիւններ յղեց հեղինակին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

Օրուան հարցեր

ԱՂՔԱՏԸ ՀՈՆ ՁԵՆ ՍԻՐԵՐ

Հակառակ իշխանութեան դէմքերու ճառերը զարդարող եղբայրութեան, հաւասարութեան արտայայտութիւններու, ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ «տարբեր»ին հանդէպ դրականէն աւելի են ժխտական հակազդեցութիւնները: «Տարբեր»ը կրնայ սահմանուիլ դրպանի զօրութեամբ, քաղաքացիութեամբ, ծագում, եւ այլն, չատ բան չի փոխուիր: Ամէն դեկավարութիւն օրէ օր աւելի արմատական միջոցներ կը փորձէ կիրարկել, անթաղճալի տարրերու թափանցումին դէմ: Երեւոյթը համատարած է Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներուն մէջ որոնք արեւելքէն, հարաւէն գաղթողնե – րով չեն դիտեր ինչպէս վարուիլ:

Հոլանտայի Ռոթերտամ քաղաքին քաղաքապետական խորհուրդը աղքատ երկիրներէ գաղթողներու դէմ որոշած չարք մը խիստ միջոցներով ուշադրութիւն դրաւած է արդէն:

Հոն պատրաստուած է ծրագիր մը որով 48 միջոց կը նախատեսուի անթաղճալի նկատուածներու դէմ: Պիտի դրաւուին այն բնակարանները որոնք պիտի հատատուի թէ տրպէս օթեւան կը ծառայեն գաղտնի ներգաղթողներուն. հոլանտական Անթիլ կղզիներէն հասնող ամուրհները պէտք է բնակին ապաստանեալներու կեդրոններու մէջ: Աղքատ ներգաղթողները լուրջ հարց են քաղաքապետութեան համար որ կը պնդէ թէ այդ մարդիկը լուրջ հարցեր կը ստեղծեն կրթական, առողջական, ընկերային սպասարկութեան մարզերուն մէջ, նաեւ աղքատութեան, գործազրկութեան, նեղութիւններու կեդրոնացումին պատճառ կ'ըլլան քաղաքին որոշ թաղերուն մէջ:

Քաղաքը նաեւ պետութենէն ուզած է որ որոշ կանոններ, օրէնքներ սահմանէ աղքատներու հաստատութեան արգելք ըլլալու համար: Քաղաքապետական խորհուրդը կ'ուզէ աղքատներու ներկայութիւնը ապօրինի եւ պատժելի հրահրել, պարտադրել որ արտատահմանեալի մը հետ ամուսնութեան թեկնածուները յարմար պայմաններով բնակարան մը ունենան, իրենց ուսումը թերաւարտ ձգողները պարտադիր ուսուցումի ենթարկուին. նոյնիսկ կը մտածուի այնպէս մը կարգադրել որ քաղաքին խնդրայոյց չըլլաններու ժամն բնակարանները նախընտրաբար յատկացուին անոնց որոնք նուազագոյն աշխատավարձքէն քիչ մը բարձր եկամուտ ունին:

Ծրագիրը ներկայացնողները ուշադրութիւն հրաւիրած են քաղաքին պատերուն վրայ վերջերս կատարուած արձանագրութիւններուն ուր կ'ըսուի օրինակ. «Ո՛չ աղքատ օտարականներու», «Ո՛չ մինարէներուն», եւ այլն:

Հակառակ կուսակցական հաշիւներով յոյժ տրուած ընդդիմութիւններու, քաղաքապետական խորհուրդին առաջարկները ընդհանրապէս լաւ ընդունելութեան արժանացած են ընդհանուրէն:

ՔԱՂՀԱՆ

Գազաթէ գազաթ

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ «Կիլիկիա» սրահին մէջ, Դեկտ. 5–ին, բացումը կատարուած է ողբացեալ Վարուժան Սեթեանի լուսանկարներուն, որոնք կը ներկայացնէին 20–րդ դարու հայ մտաւորականներու դիմանկարները ընտրանի մը: Կազմակերպիչն էր Համազգայինի Լիբանանի Շրջանային վարչութիւնը, որ կը նշէր նաեւ իր 75–ամեակը: Կազմակերպութեան անունով բարի գալուստ մաղթած է Կարօ Թազեորեան, ապա, խօսք առած է Արամ Ա. Կաթողիկոս, հայերէն եւ ֆրանսերէն եւ չէշտած որ Վ. Սէթեան ըլլալով հանդերձ հպարտ էպէս հայ արուեստագէտ, եղած է նաեւ ամբողջութեամբ Լիբանանցի, նոյնացած է երկրին հետ եւ ստեղծած «Վարուժանի մայրի»ն:

*
**

ՊԻՑՐԱՒԻԹի «Ճուհաննէս Պօղոսեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 7–ին, տեղի ունեցած է «Ազդակ» օրաթերթի «Պզտիկ – Մզտիկ» մանկապատանեկան յաւելուածին կազմակերպած «Անտեսանելի դրկնք» մրցումը: 21 վարժարաններէն 400 աշակերտներ, երեք հանդրուաններով ներկայացած են մրցումին:

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՊԻՏ

— • —

Հիւրերը հրաւիրուած են ճաշի՝ վաներս ընտանիքում: Նստած են սեղանի չուրջ, իսկ կինը գոռում է խոհանոցից.

– Ճակոբ, հաւը բերե՞մ:

– Սպասի՛ր, հիւրերը դեռ հայ են ուտում:

Հինգ րոպէ անց նորից է գոռում.

– Հը, բերե՞մ հաւը:

– Չէ, սպասի՛ր: Հիւրերը հայ են ուտում:

Քիչ անց արդէն ամուսինն է գոռում.

– Մանուչ, հիւրերն արդէն հացը կերան: Կարող ես բերել հաւը:

Տանտիրուհին ներս է բերում մի կենդանի հաւ, դնում սեղանին, ու հաւը սկսում է կոտել փշրանքները:

*
**

– Գիտե՞ս, Սողոմոն թագաւորն ունեցել է 700 կին եւ 300 հարճ: Հետաքրքիր է, ինչո՞վ է նրանց կերակրել:

– Ինձ աւելի չատ հետաքրքրում է, թէ ինչո՞վ է ինքը սնուել:

ԵՐԵՔ ԴԱՐՈՒ ԱԻՍՏՐԻԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԸ ՀԱՄԱՑԱՆՑԻ ՎՐԱՑ

Աւստրիոյ Ազգային մատենադարանը մեծ ծրագրի մը իրագործումին ձեռնարկած է. մամուլի իր հաւաքածոն ամբողջութեամբ կարելի պիտի ըլլայ դնել համացանցի վրայ: Ամբողջ ախարհ պիտի կրնայ անցեալի լրագրութեան սա կամ նա էջը կարդալ, առանց տեղէն շարժելու:

Օրինակ, 1916 Նոյ. 22–ի «Ռայխսփոսթ» թերթը բացող մը պիտի տեսնէ Ֆրանսուա – Ժոզէֆ կայսրին դիմանկարը եւ երկրորդ էջին վրայ սեւ երիզով մահաիսօսական մը. «Լացէ՛ք, Աւստրիոյ ժողովուրդներ, լացէք: Ձեր կայսրը մեռաւ: Մահազդով հնչեցուցէ՛ք, սեւ դրօշներ պարզեցէք, հագուեցէք այն հագուստները որ կրտնցնէք: Ձեր հայրն ու կայսրը ոչ եւս է»:

Ծրագրին գործադրութիւնը սկսած է անցեալ դարնան: Էջ առ էջ ամբողջ պատհեստը հանրութեան տրամադրութեան տակ կը դրուի. արդէն տրամադրելի է 350 հազար էջ ու ամէն չաբաթ նոր 50 հազար էջ կ'աւելնայ առը վրայ: Մինչեւ 2004–ի վերջը, 300 տարուան աղբատրիական մամուլին մեծ մասը ամենայն դիւրութեամբ կարդալ կարելի պիտի ըլլայ, ինչպէս՝ կայսրին հրաժեշտը, 1927 Յուլիս 15–ին Աղքատութեան պատլատին հրկիզումը, Սարայեւոյի մահափորձը, կամ չատ աւելի հին անցքեր, ինչպէս՝ 1789–ի Պաստիլի գրաւումը:

Այդ մամուլին հետ գործ ունեցողը, կամ պարզ սիրող ընթերցողը մինչեւ հիմա պարտաւոր էր իջնելու Մատենադարանին սառուցեալ գետնայարկերը, ան ալ երկար – բարակ դիմումնագիրներ լեցնելէ ետք: Հոն անոր կը տրուէր փափաքելի էջին մէկ մանրանկարը ուրկէ պէտք ի որոշէր ընդօրինակութիւնը մասը: Այսօր, համացանցով տրուած դիւրութեան չնորհիւ, մարդ տեղէն չարժելու պէտք չունի, ընթերցումի նիւթին որակն ալ չատ աւելի լաւ է:

Հին թերթերու ընթերցողները հետաքրքրողը միայն պատմութեան կարեւորագոյն դէպքերը չեն: Կան ծանուցումներ փնտռողներ ալ: Օրինակ, 1916 Նոյեմբեր 22–ի թիւին մէջ կայ ելեկտրական լամբեր արտադրողին ծանուցումը:

Տակաւին կարելի չէ հրատարակութեան անունով, կամ թուականէ մը մեկնած, դանել փափաքելի էջը: Բայց կայ ծրագիրը, եթէ անհրաժեշտ նիւթական միջոցները գտնուին: Մատենադարանը ներկայիս միայն 160 հազար եւրոյի պիւտճէ մը ունի որ մեծ բան չէ ձեռնարկած հսկայական աշխատանքին համար:

Ասկէ անկէ

ՆՈՐԱԶԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ

Միացեալ Նահանգներու մէջ, անուններու վերջին նորաձեւութիւնը կը կայանայ մականիշներու անուններուն մէջ: Այսպէս նոր անուններն են՝ Շանէլ, Փորշ, Ֆերարի, Վիւիթոն, Իքէա, Տոմ Փերիննեան եւ այլն:

Ֆրանսայի մէջ ալ ինքնատիպ ընտրութիւնները կան: Կին մը որ զաւակ պիտի բերէր Փորթ Շամփերէյի եւ Փորթ մ'Անիէսի մէջեւ ուզած էր զաւակը կոչել՝ Փերիֆէրիք Նոռ, բայց քաղաքապետարանի պաշտօնեային պնդումին վրայ, հրաժարած է Նոռէն, դոհանալով՝ Փերիֆէրիքով:

ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

9

Վահրամը՝ Ներսիսեանցին նեղ դրութեան մէջ դնելու համար առաջարկեց, որ խմենք Հ. Ց. Դաշնակցութեան կեանցը. բացագանչութիւնով (հինգ հոգիով՝ չորչ հոգինոց մանուարանի մը մէջ էինք) Ներսիսեանցին մերժեց: Վահրամը, որ հետզհետէ կը դրգռուէր, թոյլ չէր տար, որ բաժակը վերցնէր՝ իբր թէ կատակի տալով: Ներսիսեանցին կը ժպտէր, իր կէս – խարդախ ու կէս – հաճոյակատար ժպիտով՝ բիբերուն խորէն: Ես բռնեցի Վահրամին ձեռքէն՝

– Թո՛ղ, պիտի խմէ, – ըսի, նայելով աչքերուն:

Տխուր՝ համակերպեցաւ: Ներսիսեանցին բաժակը բարձրացուց ու ըսաւ:

– Հա՛յ ժողովուրդին կենացը...

– Լա՛ւ, լաւ, – ըսինք բոլորս:

Գոհացաւ նոյնիսկ Վահրամը ու սկսաւ երգել: Կ'երգէր բարձր՝ ատողջ ու քաղցր ձայնովը, օգտուելով չոգեկառքին աղմուկէն: Կ'երգէր՝ սրտանց ու յուզումով, վարակիչ ու ծաւալուն ջերմութեամբ: Իր աչքերը կը չողային, եւ տասնվեց տարեկան տղու սիրուն ու արտայայտիչ դէմքը կը դողար: Կ'երգէր հովիւ տղուն վիշտը, որ սրտին ցաւէն ինկած է սարերը ու կաթսրը կուլայ՝ հեզ ու անուշ բառերով:

Ոչսարներս անտէր,
Ընկել եմ հանդեր...

Ու յետոյ կը վերսկսէր, աւելի՛ ջերմ, աւելի՛ յուզիչ, աւելի՛ անուշ: Մտիկ կ'ընէր ինք զլխահակ, տրտում, երջանիկ ու յուզումը հետզհետէ կը թափանցէր մեր մարմիններէն ներս: Իր ձայնը կը դողար...

Ոտրս կապեցիր
Թել – թել մազերով...

Թարթիչներս թրջուեցան ու ծանրացան: Սիրտս լեցուն էր: Ձեռքերս կը դողային հրկիղ:

– Արփի՛կ, Արփի՛կ, – կը հծծէի, – դուն ալ ոտքերս կապեցիր թել – թել մազերով, քու թել – թել, ատատ, անուշ մազերովդ...

*
**

Քիչ յետոյ, երբ ես ու Վահրամը կը խօսակցէինք, դուրսը, երկաթուղագործարանին անդաստակին վրայ, Ներսիսեանցին մօտեցաւ մեզ. «Կարելի՞ է» հարցուց ժպտուն: «Այո՛, այո՛», ըսի արագ: Ձեռքը դրաւ Վահրամին ուսին ու ըսաւ ժրպտադէմ ու քաղցր:

– Երիտասա՛րդ քիչ առաջ կողոպտել ես պայուսակս, անուշնե՛ր լինի: Աստմ եմ, հնախ՛ս, որպէսզի մի օր չպարծենաս, թէ խաղ արեցիր մի վանեցի վաշխառուի ... կարող ես օգտուել ունեցած պարէնիս, երբ որ կամենաս...

Վահրամը կը նայէր վայրի ու անզուսպ, աչքերը՝ վայրկենացայտ, բայց կրցաւ զսպել ինքզինքը, ուսերը թօթուեց արհամարհանքով ու դնաց ներս:

Խնդացինք:

*
**

Քուէտայիսը անցնելէ յետոյ, գտանք նոյնիսկ պատկելու տեղ: «Վաչխառու» Ներսիսեանցին ամէնէն ճարպիկը վերթաւ ու ապահովեց երկու մահճակալ: Կամաց մը ժպտեցաւ ինձ ու կանչեց: Կողքի բաժինը պարապ էր: Բարձրացանք վեր ու դէմ դէմի երկնցանք մահճակալներու մէջ: Իսկ տակը դրաւեցին միւս երկուքը:

Վահրամը, որ այդ վայրկեանին դուրսն էր, մնաց բացը: Վերադարձին վայրադութեամբ կը նայէր Ներսիսեանցիին, որ ինծի դլանիկ կ'առաջարկէր, բայց իրեն ալ հրամցուց, սիրտը եղաւ: Կեցած էր մէջտեղը, դլանիկը շրթունքին, ձեռքերը դրպաններուը ու կը խօսէր: Հինդ վայրկեան յետոյ յուղեցաւ: Փոքր վանեցին իր տեղը տուաւ անոր: Երջանիկ՝ սկսաւ երդել Աբսլանպէկկիեն սորված եղանակը: Նոր երդի մը համբերը իւնչ մեծ է:

Մազերդ առատ՝ սիրոյ ծով,
աշխարհը
մեզ չի մընար,
Աչքերդ խոր ու խրտով՝ աշխարհը
մեզ չի մնար...

Գիշերը դանդաղօրէն կ'իջնէր դուրսը հեռանկարին վրայ՝ ծածկելով ծառերն ու արտերը իր սեւ դեղեցկութեամբ: Շոդեկառքը արագացուց իր ընթացքը: Հինդերնիս ալ կը ծխէինք ու մտիկ կ'ընէինք անոր տրամանոյշ երդին, որ գիշերամիջամի այդ պահուն՝ կը թաւալէր քաղցրօրէն, հեռաւոր բոժոժներու ձայնին պէս:

Բերանդ կակաչ մի վայրի՝
հարդ համբուրէ՞ր,
գինովնա՞ր...
Ծիծերդդ զոյգ մը լորի,
աշխարհը մեզ
չի մընար...

Բառերուն ջերմութիւնը կը թափանցէր մարմիններս, դլանիկիս ծուխին մէջէն կը տեսնէի Արփիկին հասակը: Աչքերս կը խոշորնային կարծես, կը հծծէի «Արփի՛կ, Արփի՛կ» ու կը թուէր, թէ կը պատասխաներ ինծի: Կը խօսէր ափսոս ի վար, իր քաղցր ու նուագաւոր ձայնովը, եւ իր ժպիտը կը փաթթէր դիս դուրգուրալի նայուածքի մը պէս, ջերմութեան աղուոր ալիքի մը նման: Արփիկին լայն ու աղուոր ժպիտը:

10

Երբ առաւօտեան Պաթում հասանք, արեւը արդէն տաքցած էր քաղաքին վրայ:

Առաջին վայրկեանին իսկ բաժնուեցանք մեւս երկու վանեցիներէն, ձեռք տուինք ու հեռացանք դէպի քաղաքամէջ: Ներսիսեանցին, որ բարեկամացած էր մեզի, կ'ուզէր մեզ տանիլ պանդոկ իր ծախքով. պիտէր, որ դրամ չունէինք: Համաձայնեցանք մէկ դիշերուան համար:

(Շար. 30)

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՑ
ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ՊԱՇՏՄԱՆՑ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՑՈՒՆՈՒԱՐ 1
Գ. Օր Ծննդեան պահուց
կպաղնդ է: Տարեմուտ

ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

(Շար.)

ԵՇՄԱՐՇԱԿԱԼԻՔ

Փօլին Թէրզեանի յիշատակին Հ. Ա. Ընկերակցութիւնը չնորհակալութեամբ ըստացած է հետեւեալ նուէրները:

Պր. Անդրէ Եսիպեարտաչեան, Տէր եւ Տիկին Ժ. _ Ժ. Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Սիմոնեան 100–ական եւրօ, Տէր եւ Տիկին Հայկ Աբրահամեան 250 եւրօ, Տէր եւ Տիկին Բիւզանդ Աբրահամեան 100 եւրօ:

Մարսէյլի
«ԹԱՋԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Հայկական Մխիթեայ Վարժարան

ԿԻՐԱԿԻ, ՑՈՒՆՈՒԱՐ 4
Ծ Ն Ո Ւ Ն Դ

Տօն է համայնքի մանուկներուն համար:
Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 16–ին,
Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ
ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
կը կատարէ երեկոյեան ժամերգութիւնը:
Ներկայութեան Աբովեան միջնակարգ դպրոցի հոգաբարձութիւնը եւ Մայր Եկեղեցւոյ վարչական խորհուրդը այդ նոյն առիթով կը կազմակերպեն՝
ՏՕՆԱՅԱՒԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ
ժամերգութեան աւարտին, Մշակոյթի կեդրոնի Ա. Զրբաչեան սրահին մէջ կը ժամանէ կաղնդ Պապան՝ բաշխելու համար նուէրներ համայնքի բոլոր մանուկներուն:
Կը խնդրուի յայտնել թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն, ծնողներու հետ միասնաբար, դիմաւորել Հայ կաղնդ Պապան:
Ծնողնե՛ր, մանուկնե՛ր, եկէք քաղմութեամբ միասին տօնելու Ծնունդը:

LE PERE NOEL
Vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le dimanche 11 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry-le-Luron»
9, Boulevard du Midi, 93340 **Le Raincy**

Après midi animée par
RAFFI
Spectacle des enfants — Chorale de l'Ecole — Spectacle surprise
Buffet — Tombola
Distribution des cadeaux par le PERE NOEL

Renseignements à l'ECOLE TEBROTZASSERE : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

Entrée gratuite

les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10

Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93

65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

REGION MARSEILLE
organise le
Réveillon de la Saint Sylvestre
31 décembre à 20 heures 30
Soirée exceptionnelle
animée par l'**Orchestre MASSIS**
Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons
P.A..F : 100 Euros
Moins de 15 ans : 80 Euros
Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)
Renseignements et inscriptions
avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

***

La Section «**SEVAN**» de Vienne
présente
le Spectacle de Noël
de l'ECOLE ARMENIENNE
Le dimanche 11 janvier
à 15 heures précises
au Théâtre Municipal de Vienne
Au programme:
- Chants, danses
- Poésies, Sketches
- Théâtre sous la direction de Nareg DOURIAN en collaboration avec la Maison de la Culture Arménienne de Vienne.

Comme chaque année, le Père Noël sera au rendez-vous pour distribuer cadeaux et friandises aux enfants.

Venez nombreux les encourager...

***

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 14 au 21 février pour les enfants nés entre le 1er janvier 1989 et le 31 décembre 1995.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 53 34 18 18.

Nombre de places limité.

Date limite d'inscription :
15 janvier (à respecter impérativement).

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ
Ս. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, Ցունուար 1
ժամը 11–ին պատարագ:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

c'est le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

Une méthode audiovisuelle,
novatrice et radicale
pour apprendre à **parler, lire et écrire**
l'arménien chez soi, **en 50 heures!**

- *faites-en cadeau à vos enfants et petits-enfants qui vont présenter l'arménien au BAC;*
- *faites-en cadeau à vos amis francophones qui veulent apprendre l'arménien.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de
4 cassettes audio comprenant
2 heures d'enregistrement
pour 95 euros
(frais d'expedition compris).

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue
Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ Է

աշակերտներու, ուսանողներու, թատրասէրներու եւ մանաւանդ ներու համար

ՄԷԿ ԱՐԱՐ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՏԵՐԿԱՇԱՐ–Ի
Ա. Բ. եւ Գ. Հատորները
Հրատարակութիւն՝
Հայ Թատրոնի Ընկերակցութեան / Փարիզ
Խմբագրեց՝
ԱՐԲԻ ՑՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ
Մասնակցութեամբ՝
ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆԻ

Առաջին անգամ ըլլալով է մէկ են բերուած՝ Խ. Աբովեանց, Գ. Սունդուկեանց, Յ. Պարոնեան, Թլկատինցի, Վ. Թէքէեան, Յ. Օշական, Կ. Զարեան, Գ. Մահարի, Զ. Մ. Որբունի եւ շատ ուրիշ ժամանակակից հեղինակներու

40 ՄԷԿ ԱՐԱՐ ԹԱՏԵՐԿՆԵՐԸ

Ամբողջական շարքի արժէքը (3 հատոր)՝ 45 եւրօ:

Ստանալու համար դիմել՝
LIBRAIRIE ORIENTALE H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur le Prince, 75006 Paris
Tél. : 01 43 26 88 65

ՀՄԼՄ-ՖՐԱՆՍ

ՃԱՇ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

մասնակցութեամբ՝
ՑՈՎՍԷՓ_Ի (Հալէպէն)
եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Նուագախումբին

Շաբաթ, Ցունուար 10–ին

Hôtel **SOFITEL**
«Forum Rive Gauche»ի սրահներէն մեկ
17 bis, Boulevard Saint-Jacques, 75014 PARIS

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 44 05 17 77 կամ 01 43 78 57 67 թիւերուն:

ՈՐԲԱԹՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30
MARDI
30 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·846

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20·846

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ԱՂԷՏԸ

30.000 ՄԵՌԵԱԼ, ՆՈՅՆԿԱՆ ԿԱՄ ԱՒԵԼԻ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Պամ, պատմական քաղաքը, դրեթէ սըրբուած է Պարսկաստանի քարտէսէն: 200 հազար իր բնակիչներուն մէջ, Դեկտեմբեր 29–ին, արդէն աւելի քան 30 հազար մեռեալ կար, նոյնքան եւ աւելի վիրաւորներ եւ 100 հազար անօթեւան մնացած եւ հազիւ փրկուած ողջեր: Արդէն 22 հազար դիակներ թաղուած էին, առաջքն առնելու համար համաճարակներու, ամէն կողմ դիակ կը հոտի եւ ով որ ողջ մնացած է ահաւոր կացութեան մը մատնուած է: Ոչ ապաստան կայ, ոչ անուշդ, ոչ ջուր եւ մինչդեռ հասնող օժան – դակութիւնն ալ թալանի կը տրուի, կըռիւներ կ'ըլլան եւ ընդհանուր ձեւով անկազմակերպ վիճակ մը պարզուած է, քաոսային պատկեր մը ըստ հասնող օժանդակներու: Իրան ընդունած է շուրջ 30 երկիրներու օգնութիւնը, ներառեալ Միացեալ – Նահանգներու, մերժած է միայն Իսրայէլի օգնութեան առաջարկը: Ֆրանսա ալ մարզուած չուներ եւ երկրաշարժի մասնագէտներ ղրկած է, բայց, Դեկտեմբեր 28–ին ալ արդէն վերջ կը տրուէր ողջեր փրկելու գործողութեան աւերակներուն տակ: Մինչդեռ օգնութիւնն ալ մեծ օգուտ մը չէր ունեցած անմիջականին մէջ, ինչպէս կը հաստատէին օտար թղթակիցները: Ով որ փրկուած է խելագար վիճակ մը կը պարզէ, հոս – հոն ընտանիքի անդամներ փնտռելով: Դեկտեմբեր 28–ին, աւերակներու տակէն կարելի եղած էր մօտ 1000 հոգի փրկել եւ վերջին փորձն էր այդ ուղղութեամբ: Ինչպէս հաղորդած էինք մեր նախորդ թիւով, երկրաշարժը պատահած էր Դեկտ. 26–ի վաղ առաւօտեան եւ ցնցումին ուժգնութիւնը հասած էր 6·3–ի Ռիխթէրի բացատրական սանդղակին վրայ:

Պարսկաստանի Ներքին նախարարին հաղորդմամբ մեռելներու թիւն ալ ժամէ ժամ կրնայ աւելնալ, քաղաքը 70%–ով քարուքանդ է եւ ողջերն ալ վերապրելու կարելիութիւններէ զերծ են: Նախագահ Խաթամի տեղւոյն վրայ կը փութար Դեկտեմբեր 29–ին:

Կարմիր Խաչի միջազգային կոմիտէն Յորդանանէն կը ղրկէ իր օգնութիւնը, Ծոցի երկիրներն ալ «մարդասիրական օգնութեան կամուրջներ» հաստատած են, ամերիկեան առաջին օգնականներ հասած են (Իրան 25 տարի է դիւանագիտական կապ չունի ԱՄՆ–ու հետ), Թեհրանի մէջ ալ, Պարսիկները խորապէս ցնցուած են եւ զօրահոլի ենթարկուած: Վիրաւորներու փոխադրութիւնն ալ կը տուժէ անկազմակերպ վիճակէն եւ սակայն ամէնէն սիւրողական հարցը կը վերաբերի ողջերը փրկելու: Ցուրտը վերոյէն վար է պիչերը եւ վրանները չեն բաւեր: Ոչ հարկ եղածին չափ վերմակ կայ, ոչ դեղ, ոչ ջուր:

Այս առընչութեամբ, կը յիշուին վերջին տարիներու երկրաշարժները, ինչպէս 1988 Դեկտեմբեր 7–ին Հայաստան եւ «Լիպերասիոն» կը գրէ թէ Սպիտակ ամբողջովին քանդուած էր եւ մեռելներու պաշտօնական թիւը 25 հազար էր, բայց, ըստ այլ դնահատումներու, աւելի քան կրկինը: 1990–ին Իրան, 1999–ին Թուրքիա, 2001–ին Հնդկաստան յաջորդական երկրաշարժներ աղէտալի եղած էին:

***

Օժանդակութիւն բերած թռան մը նախնախաւած է վերադարձի ճամբուն վրայ, 3 մեռեալ կար:

ԻՐԱՔ

ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐՈՒ ՏԵՈՒՐ ԾՆՈՒՆԴԸ

Այս խորագրին տակ, «Ժուռնալ տիւ Տիմանչ» (Դեկտեմբեր 28) կը նկարագրէ Պաղտատի քրիստոնեաններու տխուր վիճակը: Կ'անդրադառնայ Հայ կաթողիկէ Եկեղեցւոյ կից մանկապարտէզին, ուր 35 մանուկներ կաղանդ Պապային կը սպասեն: Մարլէն Էսքէնեան, 29–ամեայ տնօրէնուհին, իր մանչուկը կը սեղմէ կուրծքին վրայ, Շահէն, ու կ'ըսէ.– «Կարծեցի որ Ծնունդ պիտի չունենք – նանք, բազմաթիւ ծնողներ մեկնեցան առժամեայ կամ վերջնական: Անցեալ տարի 3–էն 6 տարեկան մօտ 100 երախայ ունէի: Ամերիկացիներու ժամանումը յոյս մըն էր, բայց, կացութիւնը աւելի դէշ է քան առաջ: Անցեալ չաբթու, պինուորներ տեսած էին որ մանչուկս վրասթիքէ հին ատրճանակի մը հետ կը խաղար պարտէզին մէջ, խուժեցին ծնողքիս տունը, սպառնացին: Հայ եմ, կը սիրեմ Իրաքը, երկիրս է, ընտանիքիս երկիրը 90 տարիէ ի վեր, բայց, կը վախնամ, թէեւ մեկնելու փափաք չունիմ ապուսինիս պէս»:

Ու յօդուածագիրը կը նկարագրէ նման այլ պարագաները, առեւանգումի դէպքեր կան եւ կ'աւելցնէ որ Մարլէնի վախերը կ'արտայայտուին: Ս. Յովսէփ Մայր Տաճարը հսկողութեան տակ է եւ Ծնունդի պատարագին, հազիւ մէկ երրորդով լեցուած է ժամը 17–ին կէս գիշերուան տեղ: Պատարագը Քրիստոսի լեզուով է՝ արամայերէն: Նախորդ տարին, եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուած էր:

Վախը համատարած է: Քրիստոնեանները չեն համարձակիր դուրս ելլել, մանաւանդ իրիկունը: Պատարագները աւելի յուզիչ են, ժողովրդական, աղջատ թաղամասներու մէջ, ուր ամէնէն չքաւոր քրիստոնեաները կրօնքին կառչած են, հաւատալ, կ'ըսէ անոնցմէ մէկը, կը փրկէ մեզ սպառնալիքներէն:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՔԵՐՊԱԼԱ ԵՒ ՊԱՂՏԱՏ գործուած ոճրափորձերուն հետեւանքով, 24 ժամուան մէջ, Դեկտեմբեր 27–էն 28, 26 հոգի

(Շար.ը Գ. Էջ)

ՊՈԼՍՈՅ ՀԱՅԵՐԸ ԻՐԵՆՑ ԶԱՅՆԱՍՓԻՒՐԸ Կ'ՈՒԶԵՆ

Դեկտեմբեր 29–ի «Փիկառո»յի տնտեսական յատկուածը կը հաղորդէ որ Թուրքիոյ հայ փոքրամասնութիւնը կը փափաքի ձայնատիւռի իր առաջին կայանին բացումը դալ տարի, նպատակ ունենալով այդ ձեւով օժանդակել Թուրքիա – Եւրոպական Միութեան մերձեցման: Ծրագրին պատասխանատուներէն է, կը դրէ թերթը, «Ակօս» չարթաթերթի խմբագրապետը՝ Հրանդ Տինք:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 27 / 29)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԱՆԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ԱՌԹԻՒ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Դեկտեմբեր 26–ին Իրանի հարաւային չրջանին մէջ տեղի ունեցած երկրաշարժին առթիւ ցաւակցական դիր մը ղրկած է Ա. Փոխ – նախագահ Մոհամմատ Ռ. Արէֆին: Ըսած է թէ Հայաստանի կառավարութիւնը եւ անձամբ ինք կը բաժնեն Իրանցիներու ցաւը, արիւթիւն ու համբերութիւն կը մաղթեն:

***

ՀԱՑ ՓՐԿԱՐԱՐՆԵՐ ԻՐԱՆ ՄԵԿՆԱԾ

Հայաստանէն եւս փրկարարներու խումբ մը Դեկտեմբեր 27–ին մեկնած է Իրան, օգնելու երկրաշարժին աղէտեալ – ներուն: Խումբը բաղկացած է 30 վիրաբոյժ, հինգ բժիշկ, հինգ երկրաշարժի մասնագէտ: Անոնք տարած են նաեւ 15 արկղ դեղօրայք:

***

ՎՐԱՑԻ ՆԱԽԿԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԻՐԱՆՅՈՒՑԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 2 ՄԻԼԻՈՆ ՏՈԼԱՐԸ

Վրաստանի Ուժանիւթի նախկին նախարար Դ. Միրցխուլաւա կը մեղադրուի Հայաստանէն ստացուած ուժանիւթը կողմնակի նպատակներով գործածելու եւ հարաչահութեան յանցանքով: Դատա – խազութիւնը հարցաքննութիւն լսած է այդ մարզին մէջ, մօտ երկու միլիոն տոլար իւրացումի ամբաստանութեամբ: Այդ դումարը Հայաստանէն ստացուած էլեկտրականութեան փոխարժէքն էր ու պէտք է վճարուէր Հայաստանի Հարց – ցաքննութեան ընթացքին ամբաստանեալը սրտի տագնապ անցուցած է:

***

Տ. ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻ ԴԱՏԻՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Տ. Նաղդալեանի սպանութեան դատին Դեկտեմբեր 26–ի նիստին ամբաստանեալ Գ. Շահպազեան չարտօնակած է պատասխանել հարցումներու: Ան սպանութեան դրդապատճառ նկատած է Վ. Սարգսեանի դարմիկին Ցովհաննէս Ցարութիւնեանի վրէժխնդրութիւնը: Սպանութեան համար խոստացուած դումարին մասին ան նախորդ նիստերուն վկայած ամբաստանեալ Գ. Պետրոսեանի լսածներուն հակասող բաներ ըսած է, պնդելով որ այդ դումարը ոչ թէ 100, այլ 50 հազար տոլար եղած է: Դատը կը շարունակուի Արմէն Սարգսեանի հարցաքննութեամբ:

***

ԴՊՐՈՑՆԵՐՐ 12 ԴԱՍԱՐԱՆԻ Կ'ԲԱՐՁՐԱՆԱՆ

Տարեկան հաշուետուութեան ընթացքին Կրթութեան եւ Գիտութեան նախարար Ս. Երիցեան յայտնած է թէ յառաջիկայ կարելի պիտի ըլլայ հանրակրթարանները բարձրացնել 12 դասարանի: Ներկայիս երկրին մէջ կը գործեն 1357 հանրակրթական վարժարաններ, 54·276 աշակերտով: Կան նաեւ 41 ոչ – պետական դպրոցներ 4379 աշակերտով, 52 մասնաւոր, 2 երեկոյեան, 26 արհեստագործական դպրոցներ:

«ԱՐԱՐԱՏ»Ը ԿԸ ՅՈՒՑԱԴՐՈՒԻ ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄԷՋ

«Մարմարա» (Դեկտեմբեր 27) կը տեղեկացնէ թէ Ա. Եղոյեանի «Արարատ»ը վերջապէս որոշուած է ցուցադրել Թուրքիոյ մէջ: Երկրին Մշակոյթի ու զբօսաշրջութեան նախարարը ըսած է թէ Թուրքիա հզօր երկիր է եւ նման ժապաւէնն արգիլելու հարկը չի գար: Հոնկէ մարդ հանուած են մէկ – երկու հատուածներ որոնք նախատական նկատուած են եւ որոնց մկրատումը չի վնասեր գործին ամբողջութեան: Նոյն նախարարը աւելցուցած է թէ Թուրքիա «Արարատ»ի առիթով ալ պիտի չհրկնէ «կէս դիշերային ճեպընթաց»ին պարագային գործած սխալը, հրահրելով դրդռուածիւնները:

Ծանօթ չէ թէ Ա. Եղոյեան ինչպէս հակազդած է ժապաւէնէն դրուագներ մկրատելու որոշումին, քանի որ առաջին վէճերուն ընթացքին յստակօրէն ըսած էր թէ պիտի չհամաձայնի դրաքննուած տարբերակի մը ցուցադրութեան:

ԴԱՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄ ՆԱԵԻ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ «ՎԻԿՏՈՐԻԱ» ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Ամերիկահայ փաստաբան Վարդգէս Եղիայեան եւ գործակիցները որոնք ծանօթ է որ նախաձեռնած են արեւմտեան ապահովագրական ընկերութիւններէ ցեղասպանութեան զոհերու ժառանգորդներուն մինչեւ այսօր չվճարուած գումարները դանձելու գործին, դատի դրած են նաեւ «Վիկտորիա» ընկերութեան դէմ: «Նիւ Եորք Լայֆ»էն, «Աքսա»յէն եւ միւսներէն եաք, այս մէկը տասներորդ ընկերութիւնն է որ որոշեն դէմ դատական հետապնդումի կը ձեռնարկուի նոյն թղթածրարով:

Ինչպէս ըսած է Վ. Եղիայեան, մօտ 90 տարի այս ընկերութիւնը իր հաշիւներուն մէջ միլիոնաւոր տոլարներ պահած է որոնք պէտք է հատուցուէին ցեղասպանութեան զոհերու ժառանգորդներուն: Եւ ընկերութիւնը ոչ մէկ քայլ առած է առնոց օրինական բաժինը իրենց վերադարձընելու ուղղութեամբ: Նոր բացուած դատն ալ նպատակ ունի արդարութիւնը վերահաստատելու:

ԱՆԳԱՐԱ ԱՆԸՆԴՈՒՆԵԼԻ Կը ՆԿԱՏԷ «ՔՐՏԱԿԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ»

Իրաքի Էրպիլի չրջանի Քրտական Խորհրդարանը «Դաշնակցային Իրաքի եւ Քիւրտիստանի սահմանադրութեան նախագիծ մը պատրաստած է: Հոն երկիրը պաշտօնապէս կը կոչուի Իրաքի Դաշնակցային Հանրապետութիւն»: Կ'ըսուի թէ ան կը բաղկանայ ազգական եւ քրտական չրջաններէ: Գլխաւոր բնակիչներն են Քիւրտերը եւ Արաբները:

Անդարա անմիջապէս հակազդած է. ըսելու համար որ անընդունելի կը նկատէ նման սահմանադրութիւն: Ստոր պատճառները անոնք են որ նախագիծը ամբողջութեամբ կը ցոլացնէ քիւրտ ղեկավար Մ. Պարզանիի ըսածը թէ դաշնակցային կառոյցը Քիւրտերու նուազագոյն պահանջն է, թէ երկրին գլխաւոր տարբերը Արաբներն ու Քիւրտերն են, անտես առնելով Թիւրքմէնները, ղեկավարութիւնը բաժնուած է Քիւրտերու եւ Արաբներու մէջեւ եւ ինչ որ ամէնէն կարեւորն է, հոն կ'ըսուի թէ սահմանադրութեան փոփոխութեան պարագային հարկաւոր է բնակչութեան երկու խումբին ալ վաւերացումը ունենալ, հակառակ պարագային «Քիւրտիստանի ժողովուրդը ինք կ'որոշէ իր ճակատագիրը»: Այս վերջին նշումով Անգարայի համար կը նշանակէ պետական կառոյցի մը ձգտումը:

1915-Ի ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԻՆ ԵՐԿԱՐ ՃԱՄԲԱՆ

Մօտ տասնէն երեք տարի անցած պիտի ըլլայ այն օրէն (2001, Յունուար 18) երբ Ֆրանսայի ժամանակագրութեան մէջ պաշտօնապէս արձանագրուեցաւ 1915–ին որպէս ցեղասպանութիւն ճանաչումը։ Պայքարի, յոյսերու, յուսախաբութիւններու, երբեմն խանդավառութիւններու, յաճախ տրամութեան, երբեմն նաեւ զայրոյթի երկարատեւ ճամբու մը վերջակէտը եղաւ այդ ճանաչումը որուն տրուած է օրէնքի ուժ։ Ֆրանսայի քաղաքակա՞մ ոչ, հոս ապրող ամէն մէկ Հայ իր գործունէութեամբ, բերած աջակցութեամբ, եւ գոնէ մեծ կամ փոքր ապրումի վակապիծերով ժամանակակիցը եւ ուղեկիցն է այդ ճամբուն։ Եւ որքա՞ն կը զարմացնէ անդրադառնալ որ անհամբերութեամբ, սիրտհատնումով ապրուած հանգրուաններու մանրամասնութիւնները՝ մեծ, կամ փոքր դէմքեր, անուններ, թուականներ, յայողութիւններ ու թերացումներ արդէն ջնջուած են, կամ սկսած են մշուշով պատուիլ մեր յիշողութեան մէջ։ Կը մնայ անշուշտ տիրականը որ վերջապէս արձանագրուած ճանաչումը եղաւ, բայց մնացածը օրէ օր կեր կը դառնայ մոռացումին տիրակալութեան։

Այդ տիրակալութեան ճամբան փակելու անհրաժեշտ աշխատանքը կատարուած է ու Ֆրանսայի ճանաչումին երկար ճամբան ամփոփուած է վկայութեան 228 էջնոց ֆրանսերէն հատորի մը մէջ։ Ան խմբագրուած է «Ապրիլ 24» (*)։ «Վկայութիւն» արձանագրութիւնը տասնեակ մասնակը կը գոնէ հոս, նաեւ արդար տարողութիւնը, քանի որ հատորին հեղինակն է ճանաչումի ամբողջ հոլովոյթը ամենայն յամառութեամբ, համոզումով ու մարտավարական մօտեցումով գլխաւորած անձը՝ Ալէքսի Կէօվճեան։ Անուն մը, որ որպէս այդ պայքարը գլխաւորող, հասկնալի զարմանք պատճառած էր շատերու, քանի որ «ներածուած» ֆըրանսահայ մըն էր, ան ալ Պոլիսէն ու յատկապէս այդ աշխատանքին լծուած ծանօթ կազմակերպութիւններուն մաս չէր կազմեր։ Մինչդեռ, ինչպէս կ'ըսուէր ու կը կրկնուէր, Ֆրանսայի մէջ տասնամեակներէ ի վեր գոյութիւն կը պահէր այդ գործունէութեան նուիրուած ներու ցանց մը։ Ա. Կէօվճեան 1998 Հոկտեմբերին նախագահ ընտրուեցաւ Ապրիլ 24–ի կոմիտէին որ կը խմբէր Ֆրանսահայ կազմակերպութիւններու մեծամասնութիւնը։ Այդ պաշտօնին վրայ մնաց մինչեւ 2001 Հոկտեմբեր 21։ Շրջան մը որ իրեն առիթ տուաւ ըլլալէ գատ գլխաւոր դերակատարը, ըլլալու նաեւ ճանաչումի հոլովոյթին ամէն մէկ փուլին անմիջական ու առանձնաչնորհեալ վկան։

Ան «Շէհռ միտի» հրատարակչականէն լոյս տեսած այս հատորով կը ներկայնայ ստանձնած պարտաւորութեան ամբողջական պատասխանատուութեան տէր դէմքը. ան որ ճանաչումի պայքարը յաջողութեան հասցնող չանքով չէ բաւարարուած եւ թղթածրարը արժանաւոր կերպով փակելու համար գրաւոր վկայութեան աշխատանքն ալ կատարած է։

Հատորը որուն կողքին վրայ գետեղուած է Կոմիտասի արձանին դունաւոր մէկ լուսանկարը, կը բացուի Տեղական ազատութիւններու նախարար Փաթրիք Տէվէճեանի յառաջաբանով։ Ան պատմական համառօտ ակնարկով մը անդրադարձած է Ա. աշխարհամարտի Օսմանեան կայսրութեան անցքերուն, կատարուածին Ֆրանսայի հետ առընչութիւններուն։ Որպէս Ֆրանսայի, հպարտ քաղաքացիի ապրումով է որ ան կ'արձանագրէ, թէ «դաշնակից կառավարութիւններ»ու շարքին մէջ Ֆրանսա միակն է որ ճանչցած է հայկական ցեղասպանութիւնը։

Գիրքը բաղկացնող 26 գլուխները բաժնուած են երեք մասի. առաջինին որպէս բնաբան առնուած է ակադեմական Ժ. Քէսէլի ցեղասպանութեան 60–ամեակին 1975 Ապրիլ 24–ին «Ծառայ»ի խմբագրը – րութեան դիմումին որպէս պատասխան գրի առած հետեւեալ արտայայտութիւնը («Ծառայ», 1975, Ապրիլ 24)։

«Շատ լաւ կը յիշեմ որ նոյնիսկ Ա. Աշխարհամարտի ամրագրին մէջ, 1915–ի հայկական ողբերգութիւնը գաղտնի խոր ցնցում պատճառած էր ինծի։ Ցեղասպանութիւն բառը այդ չրջանին տակաւին գործածական բան չէր, բայց զգացի ամբողջութեամբ այն, ինչ որ ան նշանակեց յետագային»։

Առաջին գլուխին մէջ կը նկարագրուի Ներակոյտի 2000 Նոյեմբեր 8–ի նիստը որ աւարտած էր առտուան ժամը 5–ը անցած. այդ նիստին էր որ հնչած էր վրճռականն տարաղը. «Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915–ի հայկական ցեղասպանութիւնը»։ Այդ միակ նախադասութենէն բաղկացած օրէնքի բանաձեւը ընդունուած էր 204 քուէարկողներու 164–ին թեր քուէներով, երբ բացարձակ մեծամասնութեան համար բաւարար էր 103 քուէ։

Դահլիճին մէջ կուտակուած սկիզբի անձկութիւնները, լարուած սպասումները, մտահոգութիւնը, վախը այդ արդիւնքով կը վերածուին վերջակէտ զըտնուած բաւարարութեան, ցնծութեան պոռթկումի մը։ Շնորհաւորութիւններու, ափսոսանքներու, յուշերու խաչաձեւումներուն մէջ կը հնչէ Մարսէյեզը։ Ու այդ պահուն փրթած՝ չրջապատի աղմուկէն, ղգացումներու պոռթկումէն, Ա. Կէօվճեան կը փոխադրուի իր պատանեկու – թեան տարիներու (1971) Պոլսոյ Մխիթարեան լիսէն, Հայր Գաբրիէլ Այանեանի հայ դրականութեան դասաժամը։

Պատմութեան այդ դրուագը կը բացատրէ «պոլսեցի»ի մը ա՛յդ վճռակամութեամն ճանաչումի պժուար գործին լծուիլը։ Գրականութեան այդ դասին ուսուցիչին ժթ. դարու բանաստեղծներուն մասին ըսածներէն պատանիին մտքին կը կառչի հարցումը թէ ինչո՞ւ բոլորն ալ մահացած են 1915–ին։ Նախ ուսուցիչին բացատրութիւնները, ապա տունը պատմուածը եւ Շիշլիի Հայոց գերեզմանատան ծերուկ պարտիզպան վերապրող Արամին վկայութիւնը մեկնակէտը կ'ըլլան այն ճամբուն որ պիտի առաջնորդէ երեք տասնամեակ ետք, Ֆրանսայի ճանաչումին առթիւ արձանագրելու. «Այսօր, համաչխարհային տարողութեամբ քաղաքակրթական այս կառոյցին վերնութեան քար մը եւս գետեղուեցաւ. ես եւս մաս կը կազմեմ անոր բանուորներուն»։

Ցաղորդող գլուխներուն մէջ տրուած են այդ կառոյցին ամբողջացումին տանող պանապան հանգրուանները. յուշարձանի թղթածրարը, ճանաչումին նախագիծերը, հայկական կազմակերպութիւններու միութիւնը, քաղմազան ու քազմարնոյթ ձեռնարկները, հանրահաւաքները, չփումներ, զօրակցութիւններ, խոչընդոտներ, ժողովներ, երկու չափ – երկու կչիռի դրուագներ, Ծերակոյտին առջեւ հաստատուած տաղաւարը, թերահաւատութիւններ, հաւատաւորներ, ու ամբողջ մնացեալը։ Ամէն դէմք, դրուագ, մանակցութիւն, արարք տրուած է ժամանակագրական հետեւողութեամբ, ու պարզ, յստակ չարադրանքով, ամենայն մանրամասնութեամբ։ Բարին իսկական առումով՝ մէկ չունչով կարդալիք հատոր մը որ կարդալէ ետք պիտք է պահելի դրադարաններու մէջ, որպէսզի վաղան սերունդներն ալ գիտնան թէ ինչ եղած է պատմութիւնը ցեղասպանութեան 85 տարի ետք տրուած ճանաչումին, Ֆրանսայի նման պետութեան մը կողմէ։

Հատորը տնի յաւելուածներու բաժին մը ուր ցանկերը կան ցեղասպանութիւնը ճանչցած միջազգային կազմակերպութիւններու (7), պետութիւններու (16), նահանգներու (16), արդարութեանատեաններու (4), կառավարութիւններու եւ նախագահներու յայտարարութիւններ – րուն (19)։ Կայ քազմանուն ցանկ մըն ալ Ֆրանսայի չրջաններու որոնք իրերայաչորդ կերպով քաղաքանք յայտնեցին Ֆրանսայի կողմէ պաշտօնական ճանաչումին։

Ինչպէս կ'ըսէ հատորին վերջին գլուխին խորագիրը. «ԻԱ. դարը կրնայ սկսիլ» այլեւս. իսկ նոյն գլուխին համար բնաբան առնուած Նաղըմ Հիքմէթի հետեւեալ տողը յստակ թելադրութիւն մը ունի ետագայ ընթացքին համար. «Ոգի ի բուն խլուած յաղթանակը այլեւս ոչինչ ներել կ'արտօնէ»։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

(*) **24 Avril**
Témoignage sur la reconnaissance par la France du génocide arménien de 1915

Alexis GOVCIYAN

Le Cherche Midi - Collection Documents

ԱԻԵՐՈՒՈՂ ԱՆՑԵԱԼ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄՈՌՅՈՒԱԾ ՊԱԼԱՏՆԵՐԸ

ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԼՐԱԳՐՈՂ ՃԱՆԱՓԸՆ ՔՈՒՔ «ԻՆԹԸՐՆԷՇընԼ ՀԵՐԼԼՏ ԹՐԻՊԻՒՆ» ԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ ԿԸ ԳՐԷ ԻՍՐԱՑԷԼԻ ՀԱԿԱԿՇԻՌԻՆ ՏԱԿ ԳՏՆՈՒՈՂ ԱՐԱԲԱԿԱՆ ՀԻՆ ԿԱՌՈՑՑՆԵՐՈՒՆ ՄՈՒԹ ՃԱԿԱՏԱԳՐԻՆ ՄԱՍԻՆ

Պէյթ Ֆաուղին, ուր կը բնակիմ երկու տարիէ ի վեր, Պաղեստինի «թաքուն պալատներէն» մէկն է, ինչպէս կ'ըսէ պահպանութեան իսրայէլացի մասնագէտ Շարլիփ Շարիփ։ 19–րդ դարու վերջերուն կառուցուած արաբական պալատները արդի Իսրայէլի ստեղծումէն առաջ Պաղեստինի ընկերային կեանքին վրայ բացուող հազուագիւտ պատուհաններէն են։

Այս ապրող թանգարանները տակաւին կարելի է տեսնել Աքրի եւ Նազարէթի մէջ (Գալիլիա), Եաֆայի արաբական թաղամասերուն մէջ եւ Լոտի մէջ (Արեւելեան Երուսաղէմ)։ Ամէնէն հռչակաւորը Երուսաղէմի մէջ Արեւելքի Տունն է, որ Պաղեստինի Ազատագրութեան կազմակերպութեան կեդրոնն էր։ Անիկա փակուեցաւ Իսրայէլի իշխանութիւններուն կողմէ, ինքնիփատայի չրջանին։

Իմ բնակած պալատս, որ կը կրէ անոր նախկին սեփականատիրոջ՝ արաբ քրիստոնեայ հարուստ մշակի մը անունը, կը պատուի Նազարէթի հին չուկային կեդրոնը։ Վեց մեթր բարձրութեամբ կամարակապ պատուհաններ կը դիտեն ժեզրիլի հովիտը, ուր ժամանակին Ֆաուղի սեփականատէրն էր Պաղեստինի ամէնէն թանկարժէք երկրագործական տարածքներուն։ Պալատին գլխաւոր ընդունարանին պատերը մարմարէ սալիկներով ծածկուած են։

Սակայն այս բոլոր պալատներուն ամբողջական վառքը կը յայտնուի միայն առեն, երբ վեր կը նայինք։ Իւրաքանչիւր առաստաղի վրայ որմնանկարներ գծուած են այդ օրերու ամէնէն վարպետ արուեստագէտներուն կողմէ։

Որմնանկարներուն մէջ ժողովրդական նուիրիւն կը վայելեն բնանկարները, ինչպէս՝ Հայֆայի, Աքրի եւ Եաֆայի նման նաւահանգիստ քաղաքներուն ծովանկարները։ Հռոմէական սափորներ կը յորդին ծաղիկներով, պատկերուած են նաեւ տրտորդական տեսարաններ, նոյնիսկ՝ Աստուածաշունչէն դրուագներ։ Որմնանկարներուն ոճը կ'արտացոլէ եւրոպական ազդեցութիւններու տիրապետութիւն ու Օսմանեան կայսրութեան այդ ժամանակներու նորաձեւութիւնները։ Սակայն արուեստագէտները նաեւ կ'անհատականացնեն իւրաքանչիւր բնակարան՝ օգտագործելով զարդապատկերներ, որոնք կ'արտացոլեն պալատի մը սեփականատիրոջ ընկերային դիրքը, հետաքրքրութիւնները եւ հաւատքը։

Պաուղի Ազարի բնակարանին մէջ գեղխաւոր երեք առաստաղները գծուած են պէյրութցի արուեստագէտի մը կողմէ, որ կ'ակնարկէ ընտանիքին հարստութեան՝ պատկերելով գեղուհիներ, որոնք ցորենի հասկեր բռնած են մէկ ձեռքով եւ մանգաղներ՝ միւս ձեռքով։

Պալատները կ'ապացուցեն, թէ նախքան 1948–ի պատերազմը, որմէ ետք հիմնուեցաւ Իսրայէլը, Պաղեստին տնէր արդ քաղքենիներու բարգաւաճ խաւ մը եւ հողատէր հաւաքականութիւն մը։

Շարիփ, որ հին կոթողներու պահպանութեան ուսած է Հռոմի եւ Վենետիկի մէջ, առանձինն կ'արձանագրէ եւ կը պահպանէ պաղեստինեան ժառանգութեան այս անտեսուած մասը։ Դժուարին պայքար մը կը մղէ ան։ Գրաւեալ հողերուն, Նազլուսի եւ Բեթղեհէմի հնադարեան քաղաքները իսրայէլեան զինուորական յարձակումներուն ենթակայ են, նոյնպէս՝ անոնց պալատները։

Սակայն նոյնիսկ զինուորական գօտիներէ դուրս, Իսրայէլի արաբական հին քաղաքներուն մէջ, պալատները աւերի վտանգին ենթակայ են արդէ բնակչութեան չքաւորութեան եւ Իսրայէլի իշխանութիւններուն երկարամեայ թշնամութեան, պատճառով։ Շարիփի համաձայն, գլխաւոր հարցերէն մէկը իսրայէլեան օրէնք մըն է, որ ապահովութիւն կ'ընձեռնէ միայն այն չէնքերուն, որոնք կառուցուած են 1700–էն առաջ։ Աւելի ուշ չրջանի որեւէ կառոյց կարելի է հիմնովին փոխել, կարկատան ձեւով վերանորոգել կամ քանդել։ Ասիկա կը նշանակէ, թէ պալատներուն գոյատեւումը կախեալ է անոնց նոր սեփականատէրերուն բարի կամեցողութենէն։

Աւելին. արաբական քաղաքներուն հին թաղամասերուն աղքատութիւնը պատճառ դարձած է, որ անոնք կորսնցնեն բնակիչներ ներգրաւելու իրենց կարողութիւնը։ «Հարուստ ընտանիքներ դուրս փոխադրուած են եւ իրենց նախկին բնակարանները վարձու տուած են աւելի աղքատ ընտանիքներու», կ'ըսէ Շարիփ։

Վարձակալները սովորաբար չատ աժան միջոցներով կը վերանորոգեն այս կառոյցները։ Դրացիներս իրենց պալատը «արդիականացուցած են» փակելով կամարակապ պատուհանները եւ ցած իջեցնելով առաստաղները, որպէսզի աւելի դիւրին տաքցնեն սենեակները։

Շարիփ կը հաւատայ, թէ լուծումը նման կառոյցներու մէջ բնակող ընտանիքներուն համոզել է, թէ գանոնք պահպանելը կրնայ նիւթական չահ ապահովել։ «Եթէ գբօսաշրջիկները գրամ վճարեն պալատներուն առաստաղի որմնանկարները տեսնելու համար, ապա ընտանիքներ կը սկսին հասկնալ, թէ կ'արժէ հոգ տանիլ անոնց»։

Սակայն պաղեստինեան ինքնիփատան եւ անկէ ետք գբօսաշրջիկներու քացակայութիւնը կը խորտակէ յոյսերը։ Ֆաուղի Ազարի բնակարանը թանգարան մըն էր ինքնիփատայէն առաջ. այժմ անոր սեփականատիրոջ միակ եկամուտը իմ վարձքս է։

Այսուհանդերձ Շարիփ կը հաւատայ, թէ տակաւին կարելի է պահպանել այս պալատները։ «Տասնամեակներ չարունակ Իսրայէլացիք անհանգիստ կը զգային նման կառոյցներու ի տես։ Այժմ անոնք կ'ուզեն աւելին գիտնալ երկրին մշակութային ժառանգութեան եւ ոչ հրէական անցեալին վերաբերեալ։ Տեղացի հրեայ գբօսաշրջիկներ կրնան փրկել այս պալատները», կ'ըսէ ան։

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ

ԺԱՆՍԷՄ
ի պատուի

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 18–ին, Փարիզի Մաթինեոն ցուցասրահին մէջ է, որ տեղի կ'ունենար պատուոյ լեգէոնի ասպետի շքանշանին յանձնումը նկարիչ Ժանսէմի: Ներկայ էին բազմաթիւ անձնաւորութիւններ, բարեկամները, արուեստի աշխարհին պատկանող դէմքեր:

Փաթրիք Տէվէճեանի կ'ի մնար յանձնումի պարտականութիւնը եւ հոս ալ, Տեղական Ազատութեանց պատուիրակ – նախարարը ցոյց տուաւ, որ նախարարական իր ծանր բեռին կողքին, ծանօթ է նաեւ արուեստին, նկարչութեան եւ իր դիպուկ ելոյթով պրաւեց ներկաներու ուշադրութիւնը: Սկիզբին, ճշդեց որ նը– կարչութիւնը, ինչպէս երաժշտութիւնը կ'արտայայտեն բաներ, զոր բառեր չեն կրնար արտայայտել: Եւ այս ըսելով, չարունակեց նախարարը, կ'անդրադառնայ որ ժանսէմի գործերուն առջեւ, նախընտրելի է լռել եւ թէ իր չատախօսութիւնը տափակ կը դառնար: Բայց, այդ նկարչութիւնը կը խօսի եւ պատասխանի հրաւէր կը կարդայ, նոյնիսկ խեղճ բառերով: Ու փ. Տէվէճեան, լաւագոյնս կը նկարագրէ ժանսէմի նկարչական աշխարհը, մանրամասնօրէն ու կը յանդիմանէ եզրակացութեան. – «Նման փուսէնի ժանսէմ մահուան մղձաւանջով ապրող բնաղանցական նկարիչ մըն է: Դուք ըսիք՝ ջարդերն են որ զիս նկարիչ դարձուցին: Նման կոյակ, դաժան նկարիչ մըն է, որ անհանգիստ է աչխարհի տը – դեղութենէն: Նման Պուէճի, կը սիրէ կեանքը եւ կինները: Նման Թիէփոլոյի, որու, յաճախ դէղինները ունի, ժանսէմ երեւակայութիւն ունեցող նկարիչ մըն է, որ ամէն բան կը յուսայ կեանքէն, որու մասին կ'ըսէ՝ «չատ դեղեցիկ է, աւելի լաւը կարելի չէ: Կը յիշենք Մանուչեանի վերջին խօսքերը, գնդակահարուելէ առաջ՝ դուն, որ կը մնաս իրերու դեղեցկութեան մէջ»: Իր խօսքի վերջաւորութեան, յանուն Հանրապետութեան նախագահին, Փաթրիք Տէվէճեան պատուոյ լեգէոնի տապետի շքանշանով կը մեծարէ Ժան – Յովհաննէս Սէմէրճեանը, ծանօթ ժանսէմ անունով:

Որ յուզումով կ'արտայայտուի ժանսէմ, որ չնորհակալութիւն կը յայտնէ նախարարին: Շնորհակալ է Ֆրանսայի, որ այնքան տուած էր իրեն, արմատա – խիլին, անհայրենիքին: Կը պատմէ իր կեանքին զանազան դրուագները, Մարսէյլ իր ժամանումէն սկսեալ, ապա, իր ուսումը, յաճախած դեղարուեստից վարժարանը: Կ'ողջունէ Հայաստանի անկա– խութիւնը, նախագահին պետական այցելութիւնը, Եռադոյնը՝ Շան զ'Էլիզէի երկայնքին: Շնորհակալութիւն կը յայտնէ նաեւ դեսպան Լ. Նալպանտեանի:

Հաւաքոյթը վերջ կը գտնէր ճոխ հիւրասիրութեամբ: Այս առթիւ, բոլոր ներկաները առիթ ունեցան նաեւ դիտելու այս մեծ արուեստագէտին պատկառելի ստեղծագործութիւնները:

ԹՂԹԱԿԻՑ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ԳԱՀԻՐԷի Թէքէեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 2–ին, կազմակերպութեամբ Հայ Դեղարուեստասիրաց Միութեան վար – չութեան եւ գործակցութեամբ Վահան Թէքէեան երիտասարդաց յանձնախումբին, մշակութային երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Վահան Թէքէեանի ծննդեան 125–ամեակին: Բեմին վրայ իշ– խած է Զօրեանի վրձինով նկարուած Թէ– քէեանի դիմանկարը: Բացման խօսքին մէջ, Միութեան առենապետը Գրիգոր Մարգարեան, նշած է որ Միութեան պարտաւորութիւնը, բազմաթիւ յոբելեանական թուականներու կողքին յիշել Թէ– քէեանի յոբելեանը: Օրուան բանախօ– սութին՝ Մարալ Քէհայեան (Ազգ. Ղրիմեան) ներկայացուցած է Թէքէեան մարդը, նաեւ բանաստեղծը, խմբագի – րը, թարգմանիչը եւ հարուստ վաստակով պրական գործիչը: Ցաջորդած է Թէքէ– եանի գործերէն (բանաստեղծութիւն, թարգմանութիւն եւ խմբագրական) ընտրեցումներ: Նկատի առնելով նաեւ որ տարին կը զուգադիպէր Արամ Խաչատրեանի հարիւրամեակին, օրուան համերգին երկրորդ բաժինը նուիրուած էր Խաչատրեանի յօրինումներուն, յատկապէս Գայեանէ պալէի երաժշտական հատուածներուն: Հաւաքոյթը չարունակուած է հիւրասիրութեամբ:

***

ՊՈԼՍՈՑ Գարակէօզեան վարժարանին երդիքին տակ, Դեկտեմբեր 6–ին, մեծարանքի հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է ի պատիւ ուսուցիչներու, կազմակերպութեամբ Գարակէօզեան Սանուց Միութեան: Հանդիսավարը եղած է նախկին ուսուցչուհի Ալիս Թիւթիւնճեան, որ բարի գալուստ մաղթած է, ապա, խօսքը փոխանցած է Ուսուցչաց Միութեան վարչութեան առենապետուհի՝ Տիկին Արշալոյս Ղուկասեանի: Ան յիշեցուցած է որ ուսուցչական մասպարէզը սուրբ պարէզ մըն է, որ պէտք է գործադրել խութիւնը, նախագահին պետական այցելութիւնը, Եռադոյնը՝ Շան զ'Էլիզէի երկայնքին: Շնորհակալութիւն կը յայտնէ նաեւ դեսպան Լ. Նալպանտեանի:

Հաւաքոյթը վերջ կը գտնէր ճոխ հիւրասիրութեամբ: Այս առթիւ, բոլոր ներկաները առիթ ունեցան նաեւ դիտելու այս մեծ արուեստագէտին պատկառելի ստեղծագործութիւնները:

ԹՂԹԱԿԻՑ

պիտակցութեամբ եւ խղճմտօրէն: Դեղարուեստական բաժնի մը գործադրութենէն ետք, փակման խօսքը արտասանած է Շահան Արքեպիսկոպոս:

***

ԹՕՓԳԱԲՈՒԻ Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութիւնը տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 7–ին եւ եկեղեցական արարողութենէն ետք, Լեւոն Վարդուհան սրահին մէջ, տեղի ունեցած է Սիրոյ սեղան մը, բացումը կատարած է Թաղային Խորհուրդի առենապետ՝ Մկրտիչ Աւետիքօղլու, որուն յաջորդած է Թաղային Խորհուրդէն՝ Ցակոբ Սէօղիւեր: Ան տեղեկութիւններ տուած է վարժարանին պիւտճէին մասին եւ մատնանչուած թեամբ յայտնած որ, կը նախատեսուէր մօտաւորապէս 170 միլիոն թրքական ոսկիի բաց մը: Խօսք առած է վարժարանի բազմամեայ տնօրէնուհին՝ Տիկին Անի Ապէյհիրլի: Ան յայտնեց որ վարժարանը ներկայիս ունի 130 աշակերտ: Ելոյթ ունեցած է նաեւ Մատաղօրհնու թեան կազմակերպիչ յանձնախումբի առենապետ Հրանդ Մոսկոֆեան: Պ. Նալպանտ հանդանակութեան ձեռնարկած է, առանց յայտնելու նուիրատուներու անունները: Վերջաւորութեան Պատրիարքը յայտնած է որ պիւտճէին բացը մօտաւորապէս փակուած է եւ գնահատական խօսքերով փակած է հաւաքոյթը:

***

ՍԱՄԱԹԻՈՑ Անարատ Յղութեան վարժարանի չրջանաւարտներու առաջին մկկտեղումը տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 7–ին, վարժարանի 135–ամեակին առթիւ: Օրուան հանդիսավարը եղած է վարժարանի չրջանաւարտուհիներէն՝ Ժաքլին – Հռիփսիմէ Քէօսէ: Ապա, բեմ հրաւիրուած է վարժարանին տնօրէնը՝ Սինայիր Եղլտըզ, որ ոգեկոչած է հանգուցեալ մայրապետները: Ներկայիս, վարժարանը ունի չուրջ 100 աշակերտ: Արտայայտուած է Թաղային Խորհուրդի փոխ – առենապետ Արուսեակ Սարեան: Հանդիսավարը մէջընդմէջ մատնանչումներ ըրած է, հակիրճ կերպով ներկայացուցած է թէ վարժարանը ի՞նչ փուլերէ անցած էր հիմնադիր Պօղոս պէյ Մսըրլեանէն ետք: Խօսք առած է նաեւ վարժարանի հիմնադիր՝ Աւետիս Արզուման: Իրմէ ետք, խօսելու հրաւիրուած է վարժարանի նախկին չրջանաւարտուհինե – րէն՝ Ժաքլին Էրմէն: Բեմ հրաւիրուած է նաեւ նախկին ուսուցչուհիներէն՝ Օրիորդ Եւփիմէ Մուշեան:

ՇԱԲԱԹԱՓԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԷԼԷՍԻ ՄԷՋ

— ¢ —

«ՆԱՐԵԿ»Ի 1000–ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Կլէնտէյլի Սուրբ Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ, Դեկտեմբեր 10–ին, տեղի ունեցած է «Նարեկ»ի 1000–ամեակի հանդիսութիւնը, կազմակերպութեամբ Ազգային Առաջնորդարանի եւ Համազգայինի Շրջանային վարչութեան: Ներկայ եղած են 500 հոգի: Բացումը կատարած է Արտակ Քհնյ. Տէմիրճեան: Ցայտնութիւնը վարած է Ցովհաննէս Եպս. Յարութիւնեան: Ներկայացնելով Գրիգոր Նարեկացիի դերը ընդհանրապէս հոգեւոր գրականութեան եւ յատկապէս հայկական գրականութեան մշակոյթին մէջ: Գեղարուեստական բաժինին հանդէս եկած է Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբը, դեկավարութեամբ Արա Մանաշի, երգչուհի Ռիմա Կարապետեան, բանաստեղծ Ժաք Ս. Ցակոբեան, Գէորգ Պետիկեան: Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Արքեպիսկոպոս Մարտիրոսեան:

***

ՏՈՔԹՈՐ ՄԻՀՐԱՆ ԱՂՊԱՊԵԱՆԻ Ի ՊԱՏԻԻ

Լոս – Անճելըսի «Պէվըրլի Հիլզ» պանդոկին մէջ, Դեկտեմբեր 7–ին, տեղի ունեցած է Հայ Կրթական Հիմնարկութեան տարեկան ճաշը, որուն ընթացքին մեծարուած է տոքթոր Մ իհրան Աղապապեան: Բացումը կատարած է Սալի Թիւֆէնքեան: Հանդիսութիւնը վարած է Նորա Սահակեան: Խօսք առնելով փրոֆէսէօրներ Արմէն Տէր – Կիւրեղեան, Ռուբէրտ Ցովհաննէսեան եւ Հրայր Տէքմէճեան, դրուատած են մեծարեալին վաստակը իբրեւ դասախօս, Հայաստանի Ամերիկեան Համալսարանի հիմնադիր, Հ. Ը. Ը. Մ.–ի կեդր. վարչութեան անդամ, Հայաստանի Ակադեմիայի անդամ եւ հեղինակ: Հայաստանի աւագ հիւպատոս Գագիկ Կիրակոսեան արտասանած է ողջոյնի խօսք, անդրադառնալով նաեւ Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութեանց:

ԼՐԱՏՈՒ

ՍԽՐՈՑ ԵՒ ԱՐԿԱԾԻ ՏՂԱՔԸ

ՎԱՉԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

10

Կը քալէինք երեքով մայթին մէկ եզերքէն: Գիշերը անձրեւ եկած էր ու սալայատակները լուացած: Ծառերը, որ ծաղկած էին, կ'արտաչնչէին, եւ առաւօտեան օդը մաքուր էր ու առողջաբեր. կը չնչէինք լիութեամբ առտուան ուրախութիւնը՝ ես ու Վահրամը, մոռցած որ աղքատ ենք ու պանդուխտ ու կը գտնուինք օտար քաղաքի մը մէջ: Ի՜նչ փոյթ: Երիտասարդ էինք ու առողջ ու սիրող՝ սիրկ, երբ ընդունակ է աշխատելու եւ կրնայ դիմագրաւել կեանքի չարն ու քարին...

Աղջիկ մը անցաւ մեր քովէն, նայելով վրանիս մանուածոր ու քիչ մը ծուռ նայուածքով մը: Ներսիսեանցին ժպտեցաւ իր աչքերուն մէջէն: Վահրամը կը նայէր իր խոշոր ու անուշ աչքերով:

– Գինով է, – ըսաւ սուր քրքիջով մը, – ո՛վ գիտէ, ո՛ր կապելային մէջ անցուցած է գիշերը, տուն կ'երթայ.. չէ՞, աղաւնեակ, – ըսաւ ռուսերէն:

Եւ լրաւ, աղջկան աչքերը յոգնած էին ու հագուստները կարծես թէ անկարգ: Մազերը խառնիխուռն, բայց քարի ու անուշ ժպիտ մը կը ծաղկէր դէմքին վրայ ու բիբերուն մէջ:

– Սի՛րոյ ժպիտը, – չարունակեց Վահրամը տխուր, – ի՞նչ գառն է հասարակացաղկան մը աչքերուն մէջ...

– Օ՛, – ըսաւ Ներսիսեանցին, – կեղծ ժպիտ է, վարժուհեան հարց է, նրանք միչտ ժպտում են:

Ցանկարծ փողոցին անկիւնը հանդիպեցանք երկու զպրոցական ընկերներու, որոնցմէ բաժնուած էինք ամիսներէ ի վեր: Եկան վրանիս: Վահրամին աչքերը կը չողային ուրախութենէն: Պայուսակս առին ձեռքէս ու ըսին.

– Երթա՛նք մեզի:

Ներսիսեանցին կեցած էր մէկ կողմ՝ յայտնապէս վշտացած, որ չկրցաւ մեզի օգտակար ըլլալ: Խոստացանք, որ երեկոյեան պիտի երթանք գտնենք զինքը միասին ընթրելու համար, եւ բաժնուեցանք: Երբ անոր ստուերը կորուսեցաւ փողոցին մէջ, Վահրամը մօտեցաւ ինծի ու ըսաւ.

– Երանա՛նդ, ի՞նչ դժուար է մարդիկ գտնելը, լա՛ւ տղայ է...

– Օ՛, – ըսի, – այնքան չուտ կը խանդավառուիս, որքան չուտ որ կ'ատես, բոլոր վանեցիները պրեթէ միչտ ընկերակից են. այսօր իր տանը մէջ փառաւոր կերպով կը հիւրասիրէ քեզ, բայց եթէ վաղը պատահի, որ չուկան իր հեռը գործ ունենայ, կը խեղդէ առանց խղճահարութեան:

– Ա՛խ՛, – ըսաւ, – իրաւունք ունիս, ինչպէս Երեւան, այն վանեցին քեզ խաբեց. ախտահանդերձ այս տղան լաւ տղայ է...

– Կը թուի թէ, – ըսի ժպտուն:

Ցայտնի էր, որ ինք ալ կը կասկածէր ու պատասխանս չզոհացուց զայն: Կ'ուզէր, որ ես ալ համաձայնէի: Իր մաքուր ու բուռն սիրտը՝ անընդունակ էր ոեւէ մեկուն հանդէպ անտարբեր դիրք բռնելու: Միչին, գաղջ զգացում չունէր: Կամ պիտիատէր իր երիտասարդ հոգիին ամբողջ ուժովը եւ կամ պիտի սիրէր:

Կ'անցնէինք քարխուլի մեծապետ հսկայ չեմարաններու քովէն, որ ծովեզերքէն դէպի արուարձանները տանող ճամբուն երկու կողմերը կը գրաւեն: Մեր ընկերները մեր վրան հարցումներ կը տեղացընէին: Կը քալէինք պանդոգօրէն ու մէկ չարքի վրայ, ձեռքերնիս նետած իրարու ուսի: Վահրամը սկսաւ երգել: Կ'անցնէինք ծառախիտ ճամբէ մը:

Կաղամախիները սկսած էին ծլարձակիլ: Փախուստ ու բաց – կանաչութեամբ տեբեւները կը չոյէին մեր տեսողութիւնը: Փչէ մը վերը տեսանք չարք մը հասարակաւոր ու գեղեցիկ նշտարիներ: Արթնցող ու զարդացող բուսականութիւնը կը լայնար մեր աչքերէն ներս: Թռչուններ կը ճռուողէին:

Անձրեւէն վերջ՝ օրը թարմ էր, առողջ ու քաղցրաբոյր: Վահրամի ձայնը հնչտլզհետէ կը մեծնար:

Աչքերդ սիրոյ ծովակ,
Հոգիս լողացող նաւակ...
Նախով, շուխով իմ եարըս,
Պօյով պօսով իմ եարըս...

Սկսանք բոլորս մէկ, չորսով, բնութենէն մեր զգացած ու զուարթ բերկրանքին կը խառնուէր նաեւ իրար գտած ընկերու մեր հաճոյքը: Ու կը ցատկէինք: Դաշտային ճամբու երերքէն կը վազէր թարախ ջուր մը: Գորտեր կը կրկռային, ծղրիթներ կ'երգէին ճամբու եզերքներէն՝

Կաղրայ սարը փըլնել ա՛,
Եարըս տակը բընել ա՛,
Նախով, շուխով իմ եարս,
Պօյով, պօսով իմ եարըս...

***

Կը յիշեմ միչտ պիւղի մեր այդ համեստ ու բարի սենեակը: Փոքր էր՝ հինգ կամ կերներու համար, ինչպէս նեղ է ծիծեռնակի մը բոյնը՝ իր տիրոջ, ամոր անուշ էգին եւ իր ճագուկներուն համար: Կը բացուէր պիւղին ճամբուն վրայ՝ լայն ու հիւրընկալ պատուհանով մը, որ այնքան ցած էր որ սրունքդ բանալով կրնայիր ցատկել վար՝ ճամբան, որ կը կորսուէր հեռուն, ծառախիտ բան – ջարանոցներ ու պարտէզներու միջեւ:

(Շար. 31)

ԾՆՆԴԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՅՑ

Ա. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1
Գ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ ՊԱՀՈՑ ԿԱՂԱՆԴ Է՝ ՏԱՐԵՄՈՒՏ
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
ՁՐԱԳԱԼՈՑՑ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ
Ժամը 15–ին՝ սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան։
Ժամը 16–ին՝ ձրագալոյցի պատարագ։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի։

Կարեւորութեամբ կը նշենք որ Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնա՛ն բացակայիլ իրենց գրաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար։

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 17·30–ին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Պատարագէն ետք Ջրօրհնէք։

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Պատարագէն ետք՝ Հոգեհանգիստ։

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1
ԿԱՂԱՆԴ – ՏԱՐԵՄՈՒՏ
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 17·30–ին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն յատուկ պատարագի։

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10·30–ին։
Յատուկ պատարագի Հոգեհանգստեան արարողութիւն «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»։

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30–ին։
Պատարագ եւ նախաօճակ ժամը 17·15–ին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 11–ին։
Յատուկ պատարագի Ջրօրհնէք կը կատարուի։

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱԼՒՎ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30–ին։
Պատարագ եւ նախաօճակ ժամը 17·30–ին։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12–ին։

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16–ին։
Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 17–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին։
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՓՓԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն–Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ընթերցուածք՝ ժամը 16–ին։
Պատարագ՝ ժամը 17–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30–ին։
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 9·45–ին։
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ
Պատարագը կ'երգէ «Սահակ–Մեսրոպ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եղլմազեանի։

ՀՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ

Ի ՅԻՇՈՂՈՒԹԻՒՆ

Գայեանէ եւ Ոսկիան Սիմսարեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Կարպիս Զրբաշեան 200 Եւրօ կը նուիրեն «Ծառայ»ին։

*
**

Սեդա Սուխիասեանի մահուան առթիւ Տիկին Վերժին Ուզունեան 50 Եւրօ կը նուիրէ «Ծառայ»ին։

REMERCIEMENTS

L'**Association CHENE-France** tient à remercier tous ceux, journaux, radio, associations et particuliers qui par leur soutien ont permis que la Braderie de Noël soit de nouveau un réél succès tant moral que financier.

Le bénéfice s'élève à 28.000 Euros.

Chers Amis,

Sachez que nous sommes, **CHENE-Arménie, CHENE-Géorgie et CHENE-France,** sensibles à vos marques de générosité et apprécions vos gestes de générosité qui sont à la fois une marque de confiance et un encouragement plus fort pour perséverer dans nos actions.

Recevez nos meilleurs vœux pour l'année 2004.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿ
Ա. ԽԱՉ
ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ
13, rue du Perche — 75003 Paris

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, *Յունուար 1*
ժամը 11–ին պատարագ։

Մարսէյլի
«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Հայկական Մխիթարեան Վարժարան

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
ԾՆՈՒՆԴ

Տօն է համայնքի մանուկներուն համար։ Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 16–ին, Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱԽԵՏԻՔԵԱՆ կը կատարէ երեկոյեան ժամերգութիւնը։

Նաչատուր Աբովեան մխիթարեան դպրոցի Հոգաբարձութիւնը եւ Մայր Եկեղեցւոյ վարչական Խորհուրդը այդ նոյն առիթով կը կազմակերպեն՝

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Ժամերգութեան աւարտին, Մշակոյթի կեդրոնի Ա. Զրբաչեան սրահին մէջ կը ժամանէ Կաղանդ Պապան՝ բաշխելու համար նուէրներ համայնքի բոլոր մանուկներուն։

Կը խնդրուի յայտնել թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն, ծնողներու հետ միասնաբար, դիմաւորել Հայ Կաղանդ Պապան։

Ծնողնե՛ր, մանուկնե՛ր, եկէք քաղմութեամբ միասին տօնելու Ծնունդը։

LE PERE NOEL
Vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le dimanche 11 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry-le-Luron»
9, Boulevard du Midi, 93340 **Le Raincy**
Après midi animée par
RAFFI
Spectacle des enfants — Chorale de l'Ecole — Spectacle surprise
Buffet — Tombola
Distribution des cadeaux par le PERE NOEL
Renseignements à l'ECOLE TEBROTZASSERE : **01 43 81 01 72**
Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres
Entrée gratuite

Vente exceptionnelle
de CHENE
— • —
Pour répondre à de nombreuses demandes l'**Association CHENE** organise pour le Noël Arménien, une vente exceptionnelle de produits artisanaux d'Arménie;
le Samedi 3 janvier de 12h à 18h
au Collège SAMUEL-MOORAT
26, rue Troyon, 92310 Sèvres
— Salon de thé —
Pour tous renseignements :
Tél. : 01. 30. 70. 08. 02

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE
REGION MARSEILLE
organise le
Réveillon
de la
Saint Sylvestre
31 décembre à 20 heures 30
Soirée exceptionnelle
animée par l'**Orchestre MASSIS**
Repas gastronomique
(vin et champagne compris)
Ambiance arménienne — Cotillons
P.A..F : 100 Euros
Moins de 15 ans : 80 Euros
Dans les Salons de la Boiseraie
2, rue Gaston de Flotte — Marseille 12e
(parking surveillé)
Renseignements et inscriptions
avec règlement au nom de la C.B.A.F.:
☎ 04 91 93 53 59 / 04 91 87 49 54
06 24 34 53 71

(Շար. Ա. էջէն)

մեռած է եւ 200 ուրիշներ ալ վիրաւորուած են։ Մեռելներուն մէջ են 5 պուլկար զինուորներ, երկու Թայլանտացի, 12 Իրաքցի։ Պաղտատի մէջ, պայթումի մը հետեւանքով ամերիկացի զինուորական մը սպաննուած է եւ երկու երախաներ։ Ընդհանուր ճեւով, Դեկտ. 28–ին, երեք Ամերիկացի սպաննուած է։

ՊՈԼՍՈՑ ՄԻՋ, ոստիկանութիւնը 500 քիլօ պայթուցիկ յայտնաբերած է, ռմբահարձակներու առթիւ բացած քննութեան առթիւ։ Կը կարծուի որ պիտի գործած – ւէին Ալ – Քաիտայի կապուած Թրքական խմբակի մը կողմէ։ Միւս կողմէ, քաղաքին կառավարիչը յայտարարած է որ «Իսլամապաշտ կազմակերպութիւնը, պատասխանատու Պոլսոյ ռճբակոծներուն այլեւս չի կրնար որեւէ վնաս պատճառել»։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ նախագահը՝ Ռոմանօ Փրոտի, քանի մը օրւան մէջ, երկրորդ անգամ ընդվզով ռճբակոծի մը զոհ կրնար երթալ։ Դեկտ. 27–ին է որ բացած ծրարէն որ ան Այնունցիոյի մէկ գիւղը կը կրէր, մուխ մը բարձրացած է եւ կրակ առած են կարասի մը եւ գորգ մը, երբ Փրոտի նետած է ծրարը։ Քանի մը օր առաջ ալ, միշտ Պոլոնեի իր բնակարանին մօտ, ռումբ մը պայթած էր։ Կը կարծուի որ անիշխանականներու գործն է։

ՍԵՐԲԻՈՑ երեսփոխանական ընտրութեան արմատական կուսակցութեան ծայրայեղ ազգայնականները զգալի յառաջդիմութիւն մը արձանագրած են եւ ընտրուած երեսփոխաններուն մէջ է Սլոբոտան Միլոսեւիչ, որ չի կրնար երեսփոխանական իր աթոռը գրաւել, քանի կը դատուի Միջազգային Ատեանին առջեւ։

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31
MERCREDI
31 DECEMBRE
2003

LE NUMERO: 1 €

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925

DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 — FAX : 01 48 00 06 70
COURRIEL (E-MAIL) : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Փրանսա : Տար. 230 եւրօ — Վեցամսեայ : 122 եւրօ
Արտասահման : Տար. 270 եւրօ (Ամէնօրեայ առաքում)
247 եւրօ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 1 եւրօ
C.C.P. PARIS 15069-82 E

79ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.847

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

79e ANNEE — N° 20.847

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՁԱԿԱՏ

ԼՂՀ

ԲԱՆԱԿԸ ԲԱԽԱՐՒՐ ԶԱՓՈՎ ՄԱՐՏՈՒՆԱԿ Է

ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարար, զօրավար Ս. Օհանեան Դեկտեմբեր 29–ին մամուլի ասուլիսի մը հանդամանօրէն ներկայացուցած է բանակին ներկայ վիճակը: 2003–ի ընթացքին մեծ աշխատանք կատարուած է զինուորներու առողջապահական պիտեղքները ամրացնելու, մարտական պատրաստութիւնը բարձրացնելու, բանակի կազմութեան եւ արդիականացման յառաջընթացը ապահովելու: Կարեւոր հարցեր լուծուած են նաեւ ընկերային մարզին մէջ: Իրականացուած է մեծ ծաւալով շինարարութիւն, լուծուած են սպաներու կազմի, նաեւ զինուորներու ու հաշմանդամ ծառայողներու ընտանիքներուն բնակարանի հարցերը: Սերտացած է բանակ – հանրութիւն կապը: Նախարարը հաստատած է թէ բանակին մարտունակութեան աստիճանը բաւարար է: «Լեռնային Ղարաբաղի հանրապետութեան անդորրը ոչ մի ուժ չի կարող խախտել, հակառակ պարագային յարձակուողը ուժեղ հակահարուած կը առնայ» ըսած է ան:

***

«ՍԲՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 29 / 30)

Տ. ՆԱՂԴԱԼԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԴԱՏԸ

Տ. Նաղդալեանի սպանութեան դատավարութեան Դեկտեմբեր 29–ի նիստին ամբաստանեալ Ամմէն Սարգսեան որուն կը վերագրուի ոճիրը պատուիրելու մեղքը, վկայութիւնները չարունակած է: Ըսած է թէ ինք իր անձը մեղաւոր կը զգայ մէկին իր ապրականին Ց. Յարութիւնեանին դրամ տուած ըլլալով: Ապա աւելցուցած է թէ ինք իր անձը ոչ թէ մեղաւոր, այլ տուժող կը նկատէ:

Անդրադառնալով անցեալ Մարտ 12–ին դատախազութեան կողմէ հրաւիրուե – լուն, Ա. Սարգսեան ըսած է թէ առիթ եղաք կրնար երկրէն մեկնիլ, բայց չէ ըրած, որպէսզի կասկածներու տեղի չտայ թէ կապ ունի ոճիրին կազմակերպութեան մէջ:

Նիստին վերջին մասին առեանը անցած է ապացոյցներու հետազօտումին, փաստաթուղթերը հրապարակելու դործին:

***

Զ. ԺՎԱՆԻԱ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մէկ օրուան աշխատանքի այցով, Դեկտեմբեր 29–ին Երեւան այցելած է Վրաստանի Պետական նախարար Ջուրաբ Ժվանիա: Ան հանդիպում ունեցած է Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեանի հետ, քննարկելու համար երկու երկիրներու փոխ – յարաբերութիւնները որոնք երկու կողմէն նկատուած են կովկասի փխրուն կայունութեան դրաւական: Հիւր դիւանագէտը կարեւոր համարած է գործակցութեան մէջ տնտեսական ազդակը: Ջրոյցին նիւթ եղած են Ղարաբաղի հարցը, հայ–թուրք յարաբերութիւնները, վրացական – ռուսական յարաբերութիւններու հեռանկարները:

Նոյն օրը վրացի նախարարը ընդունած է նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեանի կողմէ:

***

ՉԵԽԻՈՑ ՄԷՋ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Չեխիոյ մէջ ձերբակալուած է հայ ազգեցիկ գործարար մը, Նորայր Հէքիմեան. ան մեղադրուած է իր եկամուտին մէկ մասը հարկային վարչութենէն պահելով: Եթէ մեղադրանքը հաստատուի, ան կրնայ մինչեւ 12 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ:

1915-Ի ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՆՇԱՆՆԵՐԸ

Թրքական «Ժողովրդական պատմութիւն» ամսաթերթին Դեկտեմբերի թիւին մէջ Քանսու Շարման 1896–ի հայկական եւ քրտական պատահարներուն մասին Ս. Լօնալի «Սասունէթթին վաչային յուշերը» հատորէն մէջբերումներ կատարելով յօդուած մը հրատարակած է: Հոն ուշադրութեան կը յանձնէ հայկական ողբերգութեան մէջ Համիտիէ զոհատներուն կատարած դերը:

«Ակօս» չաբաթաթերթը (Դեկտ. 12) անդրադառնալով հրապարակումին, մէջբերումներ ըրած է այդ յօդուածէն: Կ'ըսուի թէ Սասունէթթին փաշա կը պատմէ որ յատկապէս Վանի չրջանին մէջ այդ զոհատներուն սպանդէն ոմանք իրենց պարտականութիւնը չարաչար դործածած են: Անոնք մահմետական ու հայկական դիւղերու վրայ յարձակումներ դործած, դրաւած են ժողովուրդին ուտելիքի պաշարներն ու անասունները:

Ցուցերուն հեղինակ փաշան որ հրամանատար կարգուած է Տրապիզոնէն մինչեւ Վան երկարող դօտիին պինուորական ուժերուն, համոզուած է թէ չըրջանի Հայերը միշտ իրենք զիրենք հարըստահարուած, կեղեքուած ցոյց տուած ու չանացած են օտար երկիրներու դուռերին արժանանալ. այդ նպատակին սիրոյն, նոյնիսկ կը պատահի որ գրդռեն ֆիւրաեները:

Տեղւոյն վրայ ան հանդիպում կ'ունենայ հայ երեւելիներու հետ ու կը յորդորէ որ թաղաւորին հրամաններուն անհնազանդ գտնուելով սխալ չգործեն ու չղջան: Անոնց կ'ըսէ. «Ձեր փափաքներն ու յոյսերը յարիր չեն Եւրոպայի քաղաքական հաւասարակշռութեան. հետեւաբար իրականանալու ոչ մէկ հաւանակա – նութիւն ունին: Ձեր աղգակիցներուն մեծ մասը Իրանի ու Ռուսաստանի մէջ են, մի՛ մոռնաք այս կէտը: Սխալ կացութիւններու մէջ մի՛ մտնէք, եթէ մտնէք, առանձին կը մնաք ֆիւրաերուն դէմ: Մի՛ մոռնաք որ այս նահանգին մէջ երեք ֆիւրաի փոխարէն մէկ Հայ կայ եւ ֆիւրաերը զինուարժ մարդիկ են, իսկ Հայերը՝ ի ծնէ վախկոտներ: Ակռէ զատ, Հայերու զէնքի հետ կապ չունենալու պարագան պէտք է ենթադրել տայ թէ հետեւանքը ի՛նչ կ'ըլլայ: Կը յուսամ որ այս ողբերգական դէպքերը հրահրած ձեր մտային կարողութեամբ կ'ըմբռնէք հարցին այս երեսակն ալ»:

րած է գործակցութեան մէջ տնտեսական ազդակը: Ջրոյցին նիւթ եղած են Ղարաբաղի հարցը, հայ–թուրք յարաբերութիւնները, վրացական – ռուսական յարաբերութիւններու հեռանկարները:

Նոյն օրը վրացի նախարարը ընդունած է նաեւ նախագահ Ռ. Քոչարեանի եւ վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեանի կողմէ:

***

ՁԵԽԻՈՑ ՄԷՋ ՀԱՅ ԳՈՐԾԱՐԱՐ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Չեխիոյ մէջ ձերբակալուած է հայ ազգեցիկ գործարար մը, Նորայր Հէքիմեան. ան մեղադրուած է իր եկամուտին մէկ մասը հարկային վարչութենէն պահելով: Եթէ մեղադրանքը հաստատուի, ան կրնայ մինչեւ 12 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԻՐԱՆ

ՀԱՐԿ Է ՓՐԿԵԼ ՈՂՋԵՐԸ

Պարսկաստանի Պամ քաղաքի աննկարագրելի աղէտը օրէ օր աւելի ողբերգական պատկեր մը կը պարզէ եւ կենսական հարց դարձած է ողջերը փրկել: Դեկտեմբեր 29–ին, յայտարարուեցաւ Պամ ժամանեցին Խաթամի եւ Ալի Խամէնէյ, որոնց կ'ընկերակցէին քանի մը նախարարներ: Նախագահ Խաթամի յայտարարած է.– «Աղէտին ծաւալը այնպիսին է որ ինչ որ ըրինք անբաւարար է»: Նախագահը այս այցելութիւնը կատարած է վերջ տալու համար քննադատութիւններուն: Շատեր, արդարեւ, երկրաշարժին վնասները վերագրած են չէնքերու շինութեան անվստահելի կառոյցներուն: Իր կարգին, Ասլանթոլա Խամէնէյ խոստացած է վերաշինել քաղաքը: «Կը բաժնենք ձեր վիշտը, ցաւած է, զոհերը նաեւ մեր զաւակներն են: Պիտի վերաշինենք Պամը, որ աւելի գոնաւոր պիտի ըլլայ քան անցեալին»:

Ներքին նախարարութեան բանբերին համաձայն, վնասներու ծաւալը այնքան մեծ է, որ գալիք ժամերուն զոհերու թիւը պիտի մեծնայ: Ներկայիս արդէն մեռելներու թիւը 30 հազարէ աւելի է եւ 28 հազար դիակներ թաղուած են: Վիրաւորներու թիւն ալ 30 հազար կը գնահատուի, մինչ 100 հազար է անօթեւան բնակիչներու մասին տրուած թիւը: Հարկ է սակայն այս վերապրողներու կեանքը վերկել, մինչ վախ կայ որ դիակները համաճարակի պատճառ ըլլան: 21 երկիրներ օգնութեան կը հասնին, բայց, պայմանները շատ ծանր են: Պրանսա 3 օդանաւ եւս ղրկած էր Դեկտեմբեր 29–ին:

Այս աղէտին կողքին, ինչ որ բոլորովին անհանդուրժելի է, թալանի տեսարաններ են: Պարսկական կարգ ու կանոնի ուժերը իրենց հակակչռին տակ առած են քաղաքը կացութիւնը բարելաւելու համար: Հազարաւոր զինուած պահակներ կը ջանան վերջ տալ կողոպուտին: Կը կարծուի որ դրացի դիւղերէն եկած են օգտուելու համար կացութենէն եւ գողնալու ինչ որ կրնան: Անհատներու մուտքը այլեւս արդիլուած է, միայն լրագրողները կրնան չրջապատիլ: Դեկտեմբեր 28–ին, Կիրակի օր, օժանդակ տարբերուն աշխատանքը դժուարացած էր մարդասիրական օգնութիւնը թալանի տրուած ըլլալով: Գիւղացիներէն մէկը կ'արդարացնէ այդ թալանը ըսելով՝ շատեր կան աւերակներու տակ, քիչեր փըրկուած են, ուրեմն բնական է որ այդ վերապրողները, որոնք ոչ ուտելիք ունին, ոչ ալ տաքնալիք բան մը, յարձակին բեռնակառքերուն վրայ: Հակառակը կըրնար զարմացնել:

Քեմանէն Պամ երթեւեկն ալ այլեւս կանոնաւոր է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻԱՅԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ կը պարտադրեն Պրանսայի, Մեծն – Բրիտանիոյ եւ կարգ մը այլ օդանաւային ընկերու – թիւններու որ այլեւս գինուած անձեր տանուին դէպի ԱՄՆ թռիչքներուն մէջ: ԱՄՆ–ու Ներքին Ապահովութեան հաղորդագրութեան մէջ, չեչտուած է.– «Միջազգային ընկերութիւններու կը դիմենք որ, այս որոշումը տան օդանաւային փոխադրութիւնը աւելի ապահով դարձնելու մեր ճիգին նպաստելով, թէ Ամերիկացիներուն եւ թէ այցելուներուն համար»: Այս կարգադրութիւնը ի դոյն դրուած է արդէն Դեկտեմբեր 23–էն ի վեր էմ – Պրանսի կողմէ: Միւս կողմէ, էա – Պրանս չատ չուզեր խօսիլ Փրէթորի ընկերութեան մասին, որու յանձնած էր օդանաւերու ապահովութիւնը (դէպի ԱՄՆ, 2001, Սեպտեմբեր 11–էն ի վեր քանի ընկերութիւնը մահամերձ է եւ Դեկտեմբեր 30–ին, կը ներկայանայ Փարիզի Առեւտրական դատարանին առջեւ, որ անանկութիւնը պիտի յայտարարէր:

ԻՍՐԱՑԼԻ կառավարութիւնը յայտարարած է Դեկտեմբեր 29–ին, որ գալիք օրերուն, պարպել պիտի տայ «ապօրինի բնակութիւններու» չորս վայրեր Այոըյորդանի մէջ: Ծրագրին մէջ չէ թէեւ Միկրոնի պարպումը, ուր չուրջ 50 ընտանիքներ տեղաւորուած են: Կը գըտնուի Ռամալլայի մօտ եւ խորհրդանիշը դարձած է ծայրայեղ ազգայնականներու պայքարին, հակառակ Շարոնի խոստումին: Ըստ «Խաղաղութիւն հիմա» կազմակերպութեան, որ դէմ է հրէական գաղթավայրերու ստեղծման, նման չուրջ հարիւր վայրեր կան եւ ճախ վնդիմութեան երեսփոխաններէն մէկը՝ Եոսի Սարիտ կ'ըսէ՝ «այս ամբողջը խեղկատակութեան մը ծնունդն է Շարոնի, համաչարհային մասնագէտ մը ձորձ Պուշի համար»: Մնաց որ քննադատութիւնները կան նաեւ կառավարութեան մէջ: Լիքուտ մէկ նախադարը կը ցաւի որ «Իսրայէլ կը քաշքշէ պարպումը, մինչ հարկ է պարպել ապօրինի գաղթավայրերը, ոչ թէ պաղեստինցիներուն հաճոյք պատճառելու համար, այլ որովհետեւ փրաւարար երկիր մըն ենք»:

ԳԱՊՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, անձնասպանական գոմանոռ մը իր կրած ռումբերով պայթած է սպաններով աֆղան Տեղեկութեանց Սպասարկութեանց մէկ պատասխանատուն եւ իր չորս թիկնապահները: Ենթական որ ձերբակալուած էր օգակայանին մօտ, իր վրայ պահած էր պայթուցիկ – ներ, զոր պայթեցուցած է Տեղեկութեանց պատասխանատուին կառքին մէջ գտնուած ատեն: Այս արարքը չորրորդն է աֆղան մայրաքաղաքին մէջ եւ ամէնէն ծանրը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՄԷՋ, չուրջ 180 հազար գործազուրկներ այլեւս նպաստ պիտի չստանան եւ այդ պատճառաւ ալ ցոյց մը տեղի ունեցաւ Դեկտեմբեր 30–ին: Այս ընթացքով, մինչեւ 2005 տարւոյ թիւը կըրնայ հասնիլ 613 հազարի: Ցունուար մէկէն, այս կարգադրութիւնը հետեւանք է գործազրկութեան նուազին բացին, որ 2002–ի վերջ 3.7 միլիառի հասած էր: Համաձայնութիւն գոյացած էր կարգ մը սենտիքաներու հետ նման կարգադրութեան մը համար, էէին ընդունած Սէ – ժէ – Թէ–էն եւ Էֆ – Օ–ն: Երեք տարւան վրայ վերականգնումի այս ծրագիրը կացութիւնը կրնայ բարելաւել, բայց՝ ոչ փրկել:

ԹԵՀՐԱՆի Ֆրանսական դեսպանատան առջեւ, Դեկտեմբեր 29–ին, մօտ 150 ուսանողներ, մեծ մասամբ կիներ, ցոյց մը կատարած են բողոքելով լաչակ կրելու արգելքին դէմ Ֆրանսայի մէջ:

ՍԵՐԲԻՈՑ ՄԷՋ, Միլոսեւիչի ընտրութիւնը բաւական ծանր հարուած է Եւրոպայի համար: Ընտրական Յանձնախումբը հաստատած է Սրմատական սերպ կուսակցութեան յաղթանակը, զոր կը վարէ Վոժիսլաւ Սեսելժ (ինք ալ պատերազմի որպէս ոճրագործ ամբաստանութեան տակ է եւ բանսն է): Կուսակցութիւնը ձայներու 27,3%–ը ստացած է, այսինքն 81 աթոռ 250–ի վրայ: Միլոսեւիչի ընկերվարական կուսակցութիւնն ալ ձայներու 7,6%–ով 22 աթոռ չահած է: Պարտութիւն կրած է Քոսթունիքայի ժողովրդ –

(Շար.ը Գ. Էջ)

ՊՁԵՂ ՄԸ ՀԷՔԵԱԹԱՅԻՆ ԼԱԻԱՏՆՈՒԹԻԻՆ

Կա՛ր ու չկար, իշո՛ւկս կար·
Ե՛ս ալ կայի···

Տարիներ առաջ, իշուկիս հետ միասին ճամբայ ելանք· Ե՛ս երգելով, պատմութիւննե՛ր հաւաքելով, ի՛նք՝ իշուկս, պոչը չարժելով, ճանճերը քշելով···

Հալէպէն Պէյրութ, Պէյրութէն Երեւան, Երեւանէն Գահիրէ, եւ վերջապէ՛ս, Գահիրէէն ելանք հասանք հո՛ս՝ ուր բոլորը ֆրանսերէն կը խօսին եւ զարմացած մեզի կը նային։

Հասեր ենք արեւելքի արեւներով, համեմներով, փոչիներով, սփիւռքի ոտ՛ք մոլոր բաւիղներէն, երբեմն քրքիջով, շատ յաճախ արցունքով, յիշատակ դարձած հարազատներով, անցեալ անկատարով, երազանքներով···

Ինքզինքս հռչակած եմ իշխանուհի՛, որ սակայն բերդ չունի՛, այլ՝ ամբողջ հարըստութիւնը ծրարած, իշուկով անվե՛րջ կը թափառի։ Հակա՛յ ծրար մը գլխուս վրայ, իսկ մնացած քառասունը իշուկիս վրայ, ընդամէնը քառասուն եւ մէկ, մէկը թիամած ի՛նչ որ միտքերնէդ կ'անցընէք, եւ ինչ որ միտքերնէդ չէ՛ք անցըներ···

Երկինքէն ինկած
բի՛ւր կարմիր խնձոր,
սո՛խ սխտոր,
բուրդ ու բամպակ, ճախարակ,
անկրակ թոնիրը ինկած
ծա՛կ մուճակ՝
Ե՛ւ
դերճակ Սեդրակին սո՛ւր ասեղը,
Պարոն Սմբատին լա՛յն տափատը,
Ապու Հասանին մաչիկները,
մուկի ծակն ու երկա՛ր պոչը,
ճի՛ւղը, չի՛ւղը, ծիծեռնակին բո՛յնը,
ագռաւիկն ու մատնոցիկը,
խրծիկը օրօրը օրօրո՛ցը···
Ե՛ւ
բժիշկ մեծ հօրս
պատուական պեխին տակ պահուըտած ժպիտը,
մեծ մօրս խմաստութիւնը,
ջուլհակ տէտէիս զո՛յն զո՛յն թելերը,
նէնէիս կարկտան գրպանէն ծորող
օրհնութիննե՛րը,
խո՛ւնկը բո՛յրը հաւատքը,
աւանդապատո՛մը···

Իշուկս քաշկռտելով, համոզելով, քառասուն եւ մէկ ծրարներով, կ'երթամ հոս ու հոն, երբեմն մինչե՛ւ հորիզոն, հասնելու բոլո՛ր փոքրիկներուն ճիւղերուն եւ չիւղերուն, որ մէկի՛կ մէկիկ քակուին ծրարները, զո՛ւրս գան յիշատակ դարձած հարազատները, երգե՛ն ու պատմեն արմատներէն···

Բեռս ծա՛նր է, ճամբաս ոտ՛ր մոլոր, իսկ ժամանակս կա՛րճ։ Աչքդ գոցէ՛, աչքդ բա՛ց, կրկին Նոր տարուայ սեմին ես կեցած։ Կը դիտեմ չուրջս, չուրջիններս, ժխո՛ւրը։ Բոլորը խի՛տ զրաղած, երկու ոտքերնին մէկ մուճակի մէջ մոցուցած, փայլուն թուղթերով նուէրներ կը վաճառեն իրար անցած։ Իսկ ե՛ս, ծրարներուս եւ իշուկիս հետ, մի՛շտ հէքեաթիս մէջ, կը փափաքիմ հասնիլ հո՛ն, ուր բոլորը հայերէն կը խօսին եւ փայլուն թուղթերով նուէրներ չունի՛ն։ Կ'ուզեմ բարձրանալ հո՛ն, ուր միշտ կանգնած է մո՛րս, մա՛յր արձանը, ձեռքը հսկա՛յ, ծա՛նր թուրը։ Ե՛ս՝ հէքեաթիս մէջ մի ոմն իշխանուհի, ակնածանքով խնդրեմ մո՛րս տիկինէն, որ միա՛յն, միմիա՛յն ան Նոր Տարուան գիշերը, լինի գիշի իր պատուական պատուանդանը։ Ինք թող երթայ, քիչ մը հանգստանա՛յ··· Իսկ ե՛ս, հասնեմ փէշերս, բարձրանամ իր տեղը, ձեռքս երկա՛ր կոթով աւելը։

Աւե՛լ մ···

Աւե՛լ ու թափեմ չարի՛քը,
չքաւորութի՛ւնը···

Աւե՛լ մ, թափե՛մ ու մաքրե՛մ։

Ցեռո՛յ···

Ցեռոյ ծո՛ւռ զարձնեմ աւելս, որ անվերադարձ երթայ անկոչ հիւրը՝ անարդարութի՛ւնը··· Իսկ եթէ չհասկնայ ա-

ԲՐԻՏԱՆԻԱ ԻՆՉՊԷՍ ԿՈՐՍՆՑՈՒՑ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՆ

ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՈՒՄ, ՄԵԾԱՄՏՈՒԹԻՒՆ, ՏՈՒՐՔԵՐ ԿՐՃԱՏԵԼԷ ԽՈՒՄԱՓՈՒՄ, ԹԷ ՀԱՑԱՏԵԱՑՈՒԹԻԻՆ։ Ա. ԱՔՊԱՐ ԵՒ Լ. ԹՈՒՒԶԻՆ «ՏԻ ԻՆՏԻՓԵՆՏԸՆԹ» ԹԵՐԹԻՆ ՄԷՋ ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԾ ԾՕԴՈՒԱԾՈՎ ՄԸ ԿԸ ԲԱՑԱՏՐԵՆ ԹԷ ԲՐԻՏԱՆԻՈՑ ԱԶԳԱՅԻՆ ՊԱՏԿԵՐԱՄԱՐԱՀԸ ԻՆՉՈՒ ՄԵՐԺԱԾ Է ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԱՐԿԸ

Բ. Աչխարհամարտի աւարտին Լոնտոնի Ազգային պատկերասրահը այցելող ոեւէ անձ չէր կրնար անտարբեր մնալ այն տեսարանին, որ կը պարզէր մուտքի աստիճաններէն վեր բացուող առաջին ցուցասրահը։

Ռիւպէնսէն եւ Ռամպրանթէն իւղանըկարներ կախուած էին Մոնէի, Ռընուարի, Ժրակոնարտի, Տըկայի եւ Կէյնզպորոյի դեղանկարներուն կողքին։ Եւրոպացի իւրաքանչիւր մեծ վարպետի փառահեղ ղործը կը զերազանցէր միւսինը։

Դեղանկարներուն կողքին, քանդակներու, խալամական եւ հայկական արուեստի գործերու, յունական հնադարեան մետաղադրամներու եւ եգիպտական հնութիւններու չլացուցիչ հարստութիւն մը կը պսպղար պատուանդաններու վրայ եւ, ապակեայ ցուցափեղկերու ետին։

Հաւաքածոն փոխ առնուած էր քարիւղի հսկայ Գալուստ Կիւլպէնկեանէն եւ յայտնապէս իրրեւ անոր անհատական առատաձեռնութեան ցուցանիչ՝ պիտի տրուէր պատկերասրահին։

Կիւլպէնկեան յօժարած էր զայն փոխանցել Ազգային պատկերասրահին եւ կառուցել իր հաւաքածոն պարփակող բաժանմունք մը։ Այս բոլորին նիւթական աղբիւրը անոր առասպելական հարստութիւնն էր։

Կիւլպէնկեանի հարստութիւնը պատկերասրահը պիտի բարձրացնէր անսահմանօրէն ուժեղ դիրքի մը, յետպատերազմեան այնպիսի ժամանակներու մէջ, երբ արուեստի անդին գործեր հազիւով կը վաճառուէին, եւ Բրիտանիոյ արուեստի չքջանակները կը պայքարէին մեծ վարպետներու գործերը այս ափերուն վրայ պահելու համար։

Սակայն տարիներ տեւած բանակցութիւններէ ետք, երբ համաձայնութիւն մը չատ մօտալուտ էր, Ազգային պատկերասրահը կորսնցուց Կիւլպէնկեանի հաւաքածոն եւ անոր հետ՝ արուեստի միջազգային բեմին վրայ ուժի կեդրոն մը դառնալու հեռանկարը։

Համաձայնութիւն մը գոյացնելու ճախողութեան պատճառները խորհրդաւոր կը մնային տասնամեակներէ ի վեր։ Սակայն վերջերս հրատարակուած պատկերասրահին արխիւներէն եւ պետական արձանագրութիւններէն ի յայտ կուգայ, թէ աւիւրը կորսուած է Ազգային պատկերասրահի՛ն չկամութեան պատճառով եւ ոչ՝ Կիւլպէնկեանի։

Հայտպէի առեւտրականը 1950–ին պատկերասրահին թելադրած է իր հաւաքածոն ուղարկել Ուաշինկթըն։ Անկէ անվերադարձ դուրս ելաւ Բրիտանիայէն եւ ի վերջոյ հաստատուեցաւ Լիզպոնի մէջ, ուր կը գտնուի Կիւլպէնկեան Հիմնադրամը։ աշխարհի ամէնէն մեծ հիմնադրամներէն մէկը, որ կը հաշուէ 2·6 միլիառ տոլար, իսկ անոր տարեկան պիւտճէն կը հասնի 102 միլիոն տոլարի։ Վերջին յայտնաբերումները ոմանց մտածել կու տան, թէ Բ. Աչխարհամարտէն ետք Բրիտանիոյ պետութեան եւ Բրիտանիոյ պատկերասրահին պատասխանատուներուն կասկածները պատճառ զարձած են, որ մեծազոյն սխալը զործուի արուեստներու հովանաւորութեան պատմութեան մէջ։

Կիւլպէնկեան 1902–էն ետք Բրիտանիոյ քաղաքացի էր, սակայն 1942–ին անարդուած էր իրրեւ «հաւանական թշնամի», որովհետեւ Գերմանիոյ ներխուժումէն ետք կը չարունակէր ապրիլ Ֆրանսայի մէջ՝ Վիչիի դեկավարութեան տակ։

Թէեւ յաջորդ տարի այս որակումը յետս կոչուած էր, սակայն ո՛չ պետութիւնը, ոչ ալ Կիւլպէնկեան ամբողջու-թեամբ մոռցած էին զայն։ 1944–ի Մարտին պետական ներքին յիշատակագիրի մը մէջ ան նշուած է իրրեւ «լաւրծուն բարերարը», սակայն յաջորդ Կիւլպէնկեանի հաւաքածոյին եւ անոր հիմնադրամին տիրանալու փափաքին իրրեւ արտայայտութիւն՝ նաեւ գրուած է· «Պարզեւը այնքան մեծ է, որ կ'արժէ զայն բարեացակամ պահել՝ նոյնիսկ որոշ դին մը վճարելով»։

Այսուհանդերձ համաձայնութեան գոյացումը աւելի դժուարացած է 1945–ին, երբ Հանդստեան կոչուած է պատկերասրահին տնօրէնը՝ Քենէթ Քլարք, որ Կիւլպէնկեանի սերտ բարեկամն էր։ Անոր յաջորդը՝ Ֆիլիփ Հէնոտի, բուռն կերպով ընդդիմացած է Կիւլպէնկեանի առաջարկած անջատ բաժանմունքի մը տեսլականին եւ իր կեցուածքը չէ թաքցուցած միլիառատէր մեծահարուստին։

Կիւլպէնկեան իր հարստութիւնը վաստկած էր դերակատար դառնալով Քարիւղի Թրքական ընկերութեան ստեղծումին մէջ, որուն համար հինգ առ հարիւրի չահաբաժին մը ստացած էր իրրեւ «միջնորդ», եւ որուն պատճառով անոր տրուած է «Հինգ առ հարիւր» մականունը։

Այս ընտանիքին հարստութիւնը այնքա՛ն հսկայական էր, որ Գալուստ Կիւլպէնկեան հետաքրքրուած էր միայն «լաւագոյն արուեստի գործերով»։ Անոր զաւակը՝ Նուպար առիթով մը նոր ինքնաշարժի մը մասին խօսելով ըսած է, թէ «պարզապէս քանի մը դահեկանով կարելի էր ունենալ զայն»։

Կիւլպէնկեանի դեղարուեստական ճաշակը քանի մը թառի մէջ ամփոփելով՝ անոր փեսան՝ Գէորգ Եսայեան կ'ըսէ, թէ ան հետաքրքրուած էր միայն «մեծ անուններով», այլապատուհասմբ յատկանշուած իր հաւաքածոյին արժէքը բարձրացնելու համար։

«Մինչ անոր ճաշակը կը զարգանար, ան սկսած էր հետաքրքրութիւն ցուցաբերել միայն մեծ դլուխ գործոցներու նկատմամբ։ Երբ կը խօսէր արուեստի մասին, «միայն լաւագոյնը կը գոհացնէր զինք», կ'ըսէր, առանց կեղծ համեստութեան, որովհետեւ խորքին մէջ պարզ մարդ մըն էր», կ'ըսէ Եսայեան։

Ոմանց համաձայն, Կիւլպէնկեանի հաւաքածոյին փարթամ քնոյթը արուեստի աշխարհին մէջ ծնունդ առած է պեղարուեստական մեծամտութեան մը, որմէ հաւանաբար վարակուած է նաեւ Ֆիլիփ Հէնոտի։ ան կը պատրէր նոր բաժանմունք մը կառուցելու գաղափարէն, որովհետեւ անիկա պիտի յատկացուէր հաւաքածոյի մը, որ պիտի ընդգրկէր ոչ միայն գեղանկարները, այլ նաեւ՝ կահ կարասիները, եւ արուեստի այլգործերը։

«Տը Թայմզ»ի զիական յաւելուածի արուեստի խմբագիրը՝ Ճոնաթըն Ֆոնլին կ'ենթադրէ, թէ Ֆիլիփ Հէնոտի բուռն ընդդիմութիւնը կրնայ նաեւ ուղղակի «ճաշակ»ի հարց ըլլալ։ Ցօդուածի մը մէջ ան կը գրէ·

«Թերեւս աւելի ճիշդ պիտի ըլլար եզրակացնել, թէ Հէնոտ դէմ էր Կիւլպէնկեանի հաւաքածոն ցուցադրելու գաղափարին։ Նոյնիսկ Քլարք թաքուն կերպով պատրաստ էր խուռտովանելու, թէ այդ հաւաքածոն կ'արտացոլէր «հարուստ մարդու մը ճաշակը»։

Սակայն արուեստի քննադատ Պրայըն Սիւուէլ կը կարծէ, թէ աւելի լուրջ դրդապատճառներ գոյութիւն ունեցած են Հէնոտի արգելքին եռին։

«Հէնոտ կ'ատէր Կիւլպէնկեանը, որովհետեւ ան Հայ էր, իսկ ինք հրեայ ընկերվարական մըն էր։ Ան ուղղակի ճիւաղային ուղեղ մը ունէր եւ վճռած էր զայրացնել Կիւլպէնկեանը, –կ'ըսէ ան–։ Հէնոտի պատկերասրահին տնօրէնը պէտք չէր դառնար։ Ան պատկերասրահին ամէնէն դէշ տնօրէնը եղած է Բ. Աչխարհամարտէն ետք եւ ծանօթ էր իրրեւ դժուար մարդ մը»։

Սիւուէլի համաձայն, Կիւլպէնկեանի բարեկամական կեցուածքին նկատմամբ կասկածները նաեւ կը բխէին այդ ժամանակներու ընկերվարական քաղաքականութենէն, ինչպէս նաեւ՝ օտարատեացութենէն։

«Այդ ժամանակ բաւական ամօթալի բաներ տեղի ունեցան։ Մարդիկ կը փորձէին բաներ թաքցնել եւ մրոտել Կիւլպէնկեանի հաւաքածոն։ Դասակարգային նախապաշարումներ կային եւ Կիւլպէնկեան թակարդուեցաւ անոնց մէջ», կ'ըսէ ան։

«Տի Արթ Նիւսփէյփըր»ի խմբագիր Անա Սոմըրզի համաձայն, Կիւլպէնկեան սուր հոտառութեամբ առեւտրական մը ըլլալով՝ թոյլ պիտի չտար, որ «թշնամի»ի ժամանակաւոր մակդիրը խանգարէր գործառնութեան մը համաձայնութիւնը։ Կիւլպէնկեանի առաջարկը Բրիտանիոյ Ազգային պատկերասրահին, ուներ նիւթական կողմ մը· ան մեծապէս չահաւոր պիտի ըլլար եւ կ'ուզէր խուսափիլ իր մահէն ետք Բրիտանիոյ նկատմամբ ունեցած իր պարտաւորութիւններէն։

«Ան իր հաւաքածոն նուիրելով՝ կ'ուզէր զերծ կացուցանել չարք մը տուրքերէ, իսկ նման բան մը բոլորովին անեղակայելի էր Բրիտանիոյ մէջ։ Ան առաջնահերթ նպատակ մը կը հետապնդէր։ Հարկ է քննել անոր տուրքերու պարտաւորութեան պատկերը՝ գիտնալու համար, թէ անիկա ի՛նչ ձեւով կ'ուղղուի հաւաքածոն նուիրելու առաջարկին», կ'ըսէ Սոմըրզ։

Սոմըրզի համաձայն, Բրիտանիոյ թանգարանները երբեք չեն ուզեր ընդունիլ բարերարներու դրած «պայմանները» եւ անոնց լծակները։ Առանձին հաւաքածոյի մը համար անջատ բաժանմունք մը կառուցելը կրնար երկրէդիմում յատկացնել, որովհետեւ միշտ չէ, որ նոր բաժանմունքի մը պարունակութիւնը ամբողջութիւն մը կը կազմէ պատկերասրահի մը մէջ ցուցադրուող այլ գործերու հետ։ Կիւլպէնկեանի պարագային եւս այս անպատեհութիւնը պիտի ստեղծուէր, եթէ ան յաջողէր իր հաւաքածոն հաստատել Բրիտանիոյ մէջ։

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼԻՈՑԵԱՆ–ՍՐԱՊԵԱՆ
«Ազդակ»

Livres reçus

L'enchaîné

LEVON SHANT

Traduit de l'arménien
par Anaïd DONABEDIAN
et Alice ARTIGNAN

Editions L'espace d'un Instant,
Paris, 2003

ներեսը, ա՛յն ժամանակ, կը գործածեմ աւելին երկա՛ր կոթը···

Աւելին պատմութիւնը պիտո՞ք·
– Ա՛յո՛···
«Ա՛յո՛» ըսելէն բան մը չելլեր,
Աւելին պատմութիւնը պիտո՞ք·
– Ո՛չ···
«Ո՛չ» ըսելէն բան մը չելլեր,
Աւելին պատմութիւնը պիտո՞ք·
– ···
Լո՛ւռ մնալէն բան մը չելլեր,
Աւելին պատմութիւնը պիտոյ՛ք,
պիտոյքէ՛ք···

Աւե՛լ մ, թափե՛մ, մաքրե՛մ ու խա՛ղ կանչեմ···

Զայնս անցնի տանիքներէ՛ն, վա՛ր տա-հի բոլո՛ր երդիքներէն, բո՛ւռ բո՛ւռ լաւատեսութիւն սերմանեմ քառասուն եւ մէկ ծրարներէն···

Լաւատեսութեան բոյրը թող տարածո՛ւի՛, քուլա՛յ քուլա՛յ, ալեհեր Ապրահամի ոունդերուն հասնի··· Թող ժպտի՛ մի՛չտ արթուն, ծերունի՛ աժդահակը, թող ծիծաղի՛···

Մի՛ծաղը թող հասնի Ամենաթարձրի՛ն ··· Թող հարբի՛ Ամենակալը···

Միայն ա՛յն ժամանակ, կը քանայ Ամենակատարը իր պարկը, եւ կրկի՛ն կը մաղէ ճե՛մ ճերմակ օրհնութիւնները, որ դարձեա՛լ դալարին նոյ Նահապետին այգիները, եւ անվե՛րջ չարունակուի խոնհացիին պատմութիւնը···

Ջեզի՛, մեզի՛ հէքեաթային տարի···

ԱՆԱՀԻՏ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

ՎԱՉԱՌՈՒԹՅԱՆ ԳՈՎԱԶԴԱՅԻՆ ՀԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՈՐՈՇՈՒՄԸ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃԻՌԱԿՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հիմք ընդունելով Հայաստանի Հանրապետության վճռաակության նախարարության մասին օրենքի 5-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետը՝

1. Հայաստանի Հանրապետության վճռաակության նախարարության կանոնադրությունը հաստատել համաձայն հավելվածի:

2. Սույն որոշումն ուժի մեջ է մտնում պաշտոնական հրապարակման օրվանից հետո տասնօրյա ժամկետում:

Հայաստանի Հանրապետության
վարչապետ Ա. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Երևան, 25 դեկտեմբերի 2003 թ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՎՃԻՌԱԿՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԱՆՈՆԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆ

I. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

1. Հայաստանի Հանրապետության վճռաակության նախարարությունը (այսուհետև՝ Նախարարություն) Հայաստանի Հանրապետության կառավարության (այսուհետև՝ Կառավարություն) ենթակա պետական կառավարման մարմին է, որը Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությամբ սահմանված կարգով իրականացնում է վճռաակության ոլորտում պետական քաղաքականության մշակման, իրականացման, համակարգման, վերահսկողության և կանխատեսման գործառույթներ:

2. Նախարարությունն իր գործունեության մեջ ղեկավարվում է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ, օրենքներով, Հայաստանի Հանրապետության նախագահի և Կառավարության ակտերով, միջազգային պայմանագրերով, որոնց մասնակից է Հայաստանի Հանրապետությունը, ինչպես նաև սույն կանոնադրությամբ:

3. Նախարարության գործունեության նպատակներն են՝

1) վճռաակության ոլորտում պետական քաղաքականության մշակումը, իրականացումը, համակարգումը, վերահսկողությունը և կանխատեսումը.

2) վճռաակության ոլորտում պետական կառավարման մարմինների գործունեության համակարգումը և վերահսկողությունը.

3) վճռաակության ոլորտում պետական կառավարման մարմինների գործունեության արդյունավետության բարձրացումը.

4) վճռաակության ոլորտում պետական կառավարման մարմինների գործունեության թափանցիկության ապահովումը.

5) վճռաակության ոլորտում պետական կառավարման մարմինների գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովումը.

6) վճռաակության ոլորտում պետական կառավարման մարմինների գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովումը:

4. Նախարարությունն իր գործունեությունն իրականացնում է անմիջականորեն կամ իր ենթակայության տակ գտնվող պետական կառավարման մարմինների միջոցով:

5. Նախարարությունն իր գործունեությունն իրականացնում է Կառավարության, վարչապետի, Կառավարության աշխատակազմի, այլ պետական կառավարման մարմինների, տեղական ինքնակառավարման մարմինների, կազմակերպությունների, հասարակական միավորումների և քաղաքացիների հետ:

6. Նախարարության գործունեության ֆինանսավորումն իրականացվում է պետական բյուջեի միջոցների հաշվին:

7. Նախարարությունն ունի կնիք՝ Հայաստանի Հանրապետության զինանշանով և իր անվանմամբ, ինչպես նաև ստորագրություններ, որոնք սահմանված կարգով ներկայացվում են Հայաստանի Հանրապետության ֆինանսների նախարարություն:

8. Նախարարության գտնվելու վայրն է՝ ք. Երևան, Կառավարական տուն 3:

II. ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԳՈՐԾԱՌՈՒՅԹՆԵՐԸ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔՆԵՐԸ

9. Նախարարության գործառույթներն են՝

1) վճռաակության ոլորտում պետական քաղաքականության մշակումը, իրականացումը, համակարգումը, վերահսկողությունը և կանխատեսումը.

2) վճռաակության ոլորտում պետական կառավարման մարմինների գործունեության համակարգումը և վերահսկողությունը.

3) վճռաակության ոլորտում պետական կառավարման մարմինների գործունեության արդյունավետության բարձրացումը.

4) վճռաակության ոլորտում պետական կառավարման մարմինների գործունեության թափանցիկության ապահովումը.

5) վճռաակության ոլորտում պետական կառավարման մարմինների գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովումը.

6) վճռաակության ոլորտում պետական կառավարման մարմինների գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովումը:

10. Նախարարությունն իր գործառույթներն իրականացնելու նպատակով իրավասու է՝

1) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով ստանալ անհրաժեշտ տեղեկատվություն, վերլուծություններ, հաշվետվություններ, ինչպես նաև պետական կառավարման մարմիններից, տեղական ինքնակառավարման մարմիններից, կազմակերպություններից, հասարակական միավորումներից և քաղաքացիներից.

2) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով ստեղծել խորհրդակցական, աշխատանքային և փորձագիտական մարմիններ.

3) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով ներգրավել փորձագետներ, մասնագետներ, կազմակերպություններ, հասարակական միավորումներ և քաղաքացիներ.

4) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գիտական հետազոտություններ.

5) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել հանրային քննարկումներ.

6) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել միջազգային համագործակցություն.

7) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել միջոցառումներ.

8) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել հրատարակչական գործունեություն.

9) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել տեղեկատվական համակարգերի ստեղծում և շահագործում.

10) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել վերապատրաստում.

11) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել մրցույթներ.

12) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել ուսումնասիրություններ.

13) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել խորհրդատվություն.

14) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել տեղեկատվության տրամադրում.

15) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել վերլուծություններ.

16) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել կանխատեսումներ.

17) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել հաշվետվություններ.

18) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության գնահատում.

19) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության գնահատում.

20) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության գնահատում.

21) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության գնահատում.

22) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

23) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

24) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

25) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

26) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

27) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

28) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

29) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

30) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

31) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

32) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

33) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

34) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

35) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

36) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

37) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

38) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

39) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

40) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

41) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

42) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

43) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

44) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

45) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

46) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

47) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

48) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

49) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

50) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

51) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

52) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

53) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

54) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

55) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

56) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

57) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

58) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

59) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

60) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

61) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

62) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

63) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

64) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

65) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

66) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

67) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

68) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

69) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

70) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

71) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

72) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

73) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

74) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

75) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

76) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

77) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

78) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

79) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

80) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

81) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

82) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

83) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

84) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

85) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

86) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

87) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

88) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

89) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

90) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

91) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

92) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

93) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

94) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

95) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

96) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

97) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

98) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

99) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

100) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

101) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

102) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

103) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

104) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

105) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

106) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

107) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

108) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

109) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

110) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

111) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

112) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

113) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

114) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

115) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

116) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

117) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

118) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

119) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

120) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

121) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

122) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

123) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

124) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

125) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

126) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

127) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

128) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

129) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

130) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

131) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

132) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

133) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

134) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

135) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

136) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

137) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

138) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

139) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

140) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

141) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

142) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

143) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

144) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

145) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

146) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

147) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

148) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

149) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

150) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

151) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

152) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

153) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

154) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

155) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

156) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

157) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

158) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

159) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

160) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

161) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

162) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

163) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

164) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

165) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

166) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

167) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

168) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

169) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

170) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

171) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

172) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

173) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

174) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

175) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

176) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

177) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

178) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

179) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

180) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

181) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

182) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

183) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

184) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

185) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

186) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

187) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

188) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

189) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

190) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

191) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

192) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

193) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

194) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

195) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

196) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

197) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

198) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

199) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության թափանցիկության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

200) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային վերահսկողության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

201) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության հանրային հաշվետվողականության ապահովման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

202) Կառավարության որոշմամբ սահմանված կարգով կազմակերպել գործունեության արդյունավետության բարձրացման միջոցառումների մշակում և իրականացում.

«ՅԱՌԱՋԻ ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻԻ

ԹԻՈՒԼ. – Ռ. Գրիգորեան 70 եւրօ:

*
**

ՄԷՕՏՈՆ. – Անահիտ Դարբինեան 30 եւրօ:

(Շար. Ա. էջէն)

դավար կուսակցութիւնը, որ Ամերիկայինեերուն պաշտպանութիւնը կը վայելէր:

Պիւրիինտի պապական նուիրակը՝ դերպ. Միքայէլ Գուրճինէ, իրլանտացի, սպաննուած է ոճրափորձի մը հետեւանքով: Ծուղակ մը լինկած էր Պիւժիմպիւրայի հարաւը եւ ծանրօրէն վիրաւորուած և քիչ եաք ալ վախճանած է: Բանակը յարձակումը կը վերագրէ Ազատագրութեան Ազգային Ուժերու ըմբոստներուն:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆի Դումային (երեսփոխանական ժողով) նախագահ ընտրուած է կրեմլինամէտ «Միացեալ Ռուսաստան» կուսակցութեան պարագլուխը՝ Բորիս Գրիզլով: Պաշտօնական տուեալներու համաձայն, կուսակցութիւնը 450-ի վրայ 300 աթոռ ունի:

ԺՈՐԺ ՊՈՒՏԱՐԻՆ Հօ Շի Մինհի «Սպիտակ գինուորը» մեռած է 77 տարեկանին: Նախկին գաղափոս Ժիւսիէօյի համալսարանը, Վիէթ Նամի մասնագէտ դրող էր: Անդամ եղած է համայնավար կուսակցութեան եւ Վիէթ Մինհ զացած Հնդկաչինի պատերազմին առեն եւ քաղաքական պատասխանատու նշանակուած էր Ֆրանսայի դէրիններու կայանի մը: 1990-ին դատական հետապնդումի ենթարկուած էր, ապա նեղումի արժանացած 1966-ի ներման օրէնքի հիման վրայ: Ինք եւ իր ընկերները անուանուած էին Հօ Շի Մինհի «սպիտակ գինուորները»: Հնդկաչինի առաջին պատերազմին 1946-էն 1954, քանի մը հարիւր էին, ծայրայեղ ձախէն, որ Վիէթ Մինհ զացած էին կռուելու համար Ֆրանսական բանակին դէմ:

Vente exceptionnelle
de CHENE

— ● —

Pour répondre à de nombreuses demandes l'**Association CHENE** organise pour le Noël Arménien, une vente exceptionnelle de produits artisanaux d'Arménie;

le Samedi 3 janvier de 12h à 18h

au Collège SAMUEL-MOORAT
26, rue Troyon, 92310 Sèvres
— Salon de thé —

Pour tous renseignements :
Tél. : 01. 30. 70. 08. 02

Մարսէյլի
«ԹԱՋԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»

Հայկական Մխիթեայ Վարժարան

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
Ծ Ն Ո Ւ Ն Դ

Տօն է համայնքի մանուկներուն համար:

Այս առթիւ, կէսօրէ վերջ ժամը 16-ին, Մայր Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ
ՋԱՏԻԿ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
կը կատարէ երեկոյեան ժամերգութիւնը:

Նաչատուր Աբովեան միխթեայ դպրոցի Հոգաբարձութիւնը եւ Մայր Եկեղեցւոյ Վարչական Խորհուրդը այդ նոյն առիթով կը կազմակերպեն՝
ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Ժամերգութեան աւարտին, Մշակոյթի կեդրոնի Ա. Ջրբաշեան սրահին մէջ կը ժամանէ կաղանդ Պապան՝ բաշխելու համար նուէրներ համայնքի բոլոր մանուկներուն:

Կը խնդրուի յայտնել թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն, ծնողներու հետ միասնաբար, ղիմաւորել Հայ Կաղանդ Պապան:

Ծնողնե՛ր, մանուկնե՛ր, եկէք քաղմութեամբ միասին տօնելու Ծնունդը:

ՓՆՆԴԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ա. ՅՈՎՀԱՒԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
ՁՐԱԳԱԼՈՑՑ ՍՈՒՐԲ ԾՆՆԴԵԱՆ
Ժամը 15-ին՝ սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան:
Ժամը 16-ին՝ ձրագալոյցի պատարագ:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՑ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 8·30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ
կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Կարեւորութեամբ կը նշենք որ Պետական տնօրինութեամբ բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնա՛ն բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԼԱՖՈՐԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 17·30-ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 9-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:
Պատարագէն ետք Ջրօրհնէք:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:
Պատարագէն ետք՝ Հոգեհանգիստ:

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30-ին:
Պատարագ եւ նախատօնակ ժամը 17·15-ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 11-ին:
Ճաշարան պատարագի Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻՒ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30-ին:
Պատարագ եւ նախատօնակ ժամը 17·30-ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Ջրօրհնէք՝ ժամը 12-ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret': 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ՒՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16·30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 17·30-ին:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Ժամերգութիւն՝ ժամը 9·30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն յաւարտ պատարագի:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10·30-ին:
Ճաշարան պատարագի Հոգեհանգստեան արարողութիւն «Վասն Համօրէն Ննջեցելոց»:

ՍՈՒՐԲ ՅԱԿՈԲ–ԼԻՄՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Երեկոյեան ժամերգութիւն՝ ժամը 16-ին:
Ընթերցուածք՝ ժամը 16·30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 17-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին:
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Ճաշարան պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿ. ՋԱՒՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի Փոխանորդ Լիմոնի եւ Ռոն-Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս «Կոմիտաս» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ԿՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
Ընթերցուածք՝ ժամը 16-ին:
Պատարագ՝ ժամը 17-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 6
Առաւօտեան ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 9·45-ին:
Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի

Պատարագը կ'երգէ «Սահակ–Մեսրոպ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եղլմազեանի:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

LE PERE NOEL
Vous attend nombreux à
L'ARBRE DE NOEL
DE L'ECOLE
TEBROTZASSERE
Le dimanche 11 janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry-le-Luron»
9, Boulevard du Midi, 93340 **Le Raincy**

Après midi animée par
RAFFI
Spectacle des enfants — Chorale de l'Ecole — Spectacle surprise
Buffet — Tombola
Distribution des cadeaux par le PERE NOEL

Renseignements à l'ECOLE TEBROTZASSERE : **01 43 81 01 72**

Accès autoroute A3 : Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy RER (Eole)
Ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètres

Entrée gratuite

ՀՄԼՄ-ՖՐԱՆՍ
ՃԱՇ – ՊԱՐԱՏԱՆԳԻՍ
մասնակցութեամբ՝
ՅՈՎՍԷՓ_Ի (Հալէպէն)
եւ «ԿՈՄԻՏԱՍ» Նուագախումբին
Շաբաթ, Յունուար 10-ին
Hôtel SOFITEL
«Forum Rive Gauche»ի սրահներէն ներս
17 bis, Boulevard Saint-Jacques, 75014 PARIS
Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 44 05 17 77 *կամ* 01 43 78 57 67 *թիւերուն:*

VOYAGE
EN ARMÉNIE
OECUMENIQUE, CULTUREL, HUMANITAIRE
Du 22 au 29 Avril - prix: 1.100 euros
Accompagnateur : Pasteur SAMUEL SAHAGIAN
Organisé par Solidarité Protestante France-Arménie (SPFA)
Pour s'inscrire, envoyer acompte de 200 euros à :
SPFA : 1, rue Cabanis, 75014 Paris (Tél. : 01 47 35 30 23)
(Programme détaillé sur demande)